40 A. Lat: a ~~581~~ ~~285~~.

680

78

Virgilius.

<36626364540015 S

<36626364540015

E, A Bayer. Staatsbibliothek 33

78.

Joachim von Sandrart auß Stockau
Zu Wendy 1673.

Auct. Lat. vet.

Virg.

PUBLIUS

VIRGILIUS MAROOS WERCKEN

vertaelt door

I. V. VONDEL.

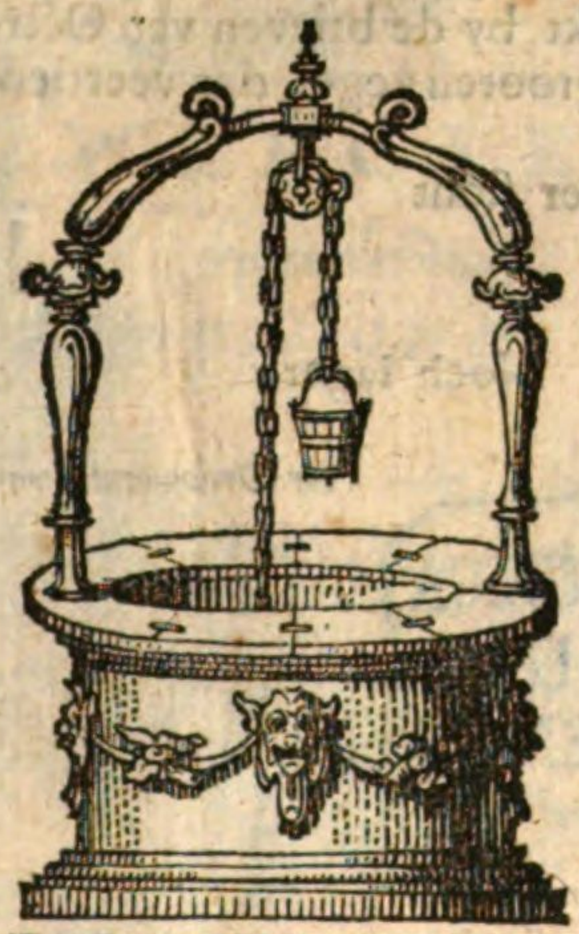

IELCK ZYN BEVRT.I

t' AMSTERDAM,

Voor ABRAHAM DE WEES, Boeckverkooper op den Middeldam, in 't Nieuwe Testament, in 't jaer 1646.

Met Privilegie voor vijftien jaren.

EXTRACT uit het PRIVILEGIE.

DE Ridderſchap, Edelen en Steden van Hollant en Weſtvrieſlant hebben geoctrojeert aen Abraham de Wees, Boeckverkooper t'Amſterdam, dat hy alleen zal mogen drucken en uitgeven, of doen drucken en uitgeven *Alle de VVercken van* P. *Virgilius Maro, vertaelt door I. V. Vondel*, en dat gedurende den tijt van vijftien eerſtkomende jaren: interdicerende en verbiedende het voorſz. boeck in 't geheel oft deel, in 't groot oft kleine, en ſulcks in eenigerley formaet, of op eenigerhande wijze te drucken, of uit te geven, te doen drucken of te doen uitgeven, of elders gedruckt zijnde, te verkoopen, of doen verkoopen, of in eenigerhande manieren te diſtribueren, venten, handelen, of verhandelen, op zoodanige merckelijcke penen, als hunne Grootmogenden goet vinden zullen daer toe te ſtatueren, en op de verbeurte van de voorſz. gedruckte uitgegeve verkochte gediſtribueerde of verhandelde boecken, en drie hondert guldens, gelijck alles breeder blijckt by de brieven van Octroy hier van verleent. In 's Gravenhage onder den grooten zegel, den veertienden van May, 1646.

Onder ſtont

J. CATZ. ut.

Noch lager

ter Ordonnantie van de Staten

BEAVMONT.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

PUBLIUS
VIRGILIUS
MAROOS
WERCKEN
vertaelt door
J. V. VONDEL.
M DC XLVI.

Op de TYTELPRINT van MAROOS WERCKEN.

't Gebouw der Tytelprint wijst aen
Door beelden, die gehouwen staen
Uit marmersteen, al Maroos wercken;
Beknopt en kunstigh aen te mercken.
Het vrouwebeelt, ter rechte zy,
Beelt Lant-en-ackerbouwery
Natuurlijck uit; dewijl de jaren,
Als vrouwen, vruchtbaer zijn door 't baren,
Oock milt in 't opvoên van haer vrucht.
Ghy ziet hoe arbeitzaem haer zucht
Den ploegh en 't kouter aen durf vatten,
Beluft op Ceres korenschatten;
En hoe de slincke arm zoo stijf
Den horen houdt, met vette olijf
En druif en weeligh ooft geladen,
Om 's menschen nootdruft te verzaden.
De krans van goutgeele airen sluit
Om 't hooft. Zy ent of plant de spruit.
Het snoeimes, hangende aen den gordel,
Besnoeit den tack en ranck, om 't vordel.
De Biekorf aen haer voeten geeft
Haer wasch, dat aen de vingers kleeft,
En honighdauw, uit tijm en bloemen,
Waer op Hymet en Pindus roemen.
Zy vockt oock vee aen, kloeck van aert,
De koe vol melcks, en 't moedigh paert.
De geit en 't zoghlam scheert de heide
Geruster, onder haer geleide:
Dan weckt de veltfluit om den hals
Arkadie met veel geschals,

Dat huppelt, op haer Herderslieden,
Van Saters, daer de wolven vlieden.
Het ſtrijtbre beelt, ter ſlincke hant,
Een Heldenzanggodin in ſtant
Gelijck, voorzien met helm en degen,
En krijghstrompet, ten krijgh genegen,
Begint alree geluit te ſlaen,
En noopt Eneas fiere Zwaen,
Wiens borſt van yver voortgedreven,
Al bruiſende door zee gaet ſtreven,
Van Xanthus oever, in gevaer,
Terwijl de Grieckſche vlam zijn hair
Verzengt, en drooght zijn waterplaſſen,
Daer Ilium noch roockt in d'aſſen.
De Heldenzwaen, van dwalen moe,
Begeeft zich naer den Tyber toe,
Om, zoo d'Orakels haer ontvouwen,
't Gevalle Pergamum te bouwen,
Ter ſtede, daer een wolveſpeen
Zal zoogen twee, noch teêr en kleen,
Twee brave zoons, uit Mars geboren,
Wiens afkomſt 't aertrijck is beſchoren;
Wiens afkomſt zelf ten outertroon
Zal voeren met haer ſtedekroon
Vrouw Cybele, en haer tamme dieren,
Daer Rome leert haer Godtheit vieren;
Daer 's weerelts Hooftſtadt entlijck ruſt,
En afgeoorlooght, Godt AUGUST
Begroet, met d'onderbroghte ſcharen,
Die hem ten hemel op zien varen.
O MARO 'k zie hier uwen ſchijn
In dezen ſchilt, en danck Urſijn
Den Kardinael, die ons naer 't leven
Ons noch uw troni heeft gegeven.

Den

Den edelen geſtrengen Heere,

KONSTANTYN HVIGENS,

RIDDER, HEERE VAN ZUILICHEM,
Monickelant en Zeelhem,

Raet en Sekretaris van zijn Hoogheit.

CK neem de vrymoedigheit om den Ridder, en in hem de rechte hant van zijn Hoogheit, wat outs en wat nieuws t'effens aen te bieden, dat is, den Poeet in het Nederduitſche kleet. Het ſpreeckwoort zeit, dat het kleet den man maeckt, maer hier zal de man het kleet maecken, door zijn volmaecktheit d'onvolmaecktheit des kleets te baet komen, en het een zekere aengenaemheit byzetten: want hoewel gewaet en cieraet oock een volſchapen menſch vry veel luiſter en gunſt verleenen; nochtans ſchijnt de ſchoonheit, beſtaende in gelijckmatigheit der leden en hun verwen, en bevalligheit en voncken en zwieren en voeghelijcke bewegingen door het ſlechte en eenvouwige kleet hene: men merckt heimelijck dat onder de ruwe ſchorſſe een edele natuur verholen leit, en de ſchoone Apollo zelf, onder een herders py, naulix de ſtralen van zijn Godtheit verbergen kan. Tot noch toe heb ick des Dichters naem gezwegen: doch 't is onnoodigh hem met name te noemen, aengezien de naem van Poeet dit allergeluckighſte ver-

nuft door een zekere uitnementheit en hantveſt toekomt, en alleen eigen is; gelijck men by de Stadt genoeghzaem Rome, de Hooftſtadt der weerelt; by den Vorſt, het hooft des Rijcks, Auguſtus plagh te verſtaen. De noot heeft eige namen ingevoert, om verwarringe te mijden, en gelijcke gedaenten, oock gemeene van enckele dingen t'onderſcheiden: maer wat alleen en eenigh boven alle anderen uitſteeckt, dat behoeft geenen eigen naem, en blijft altijt het doorluchtighſte, gelijck d'eenige vogel, die eeuwen overlevende, als de zon, aller lichten bron en oirſprongk, noit weêrga zagh. D'overeenſtemminge der treflijckſten heeft, door een gedurig gevolg der tijden, dezen Helt den naem van Poeet, als eenen tytel en tytelrecht, onder alle Latijnen, (ick durf met zommigen niet zeggen oock boven alle Griecken, ja Homeer zelf) opgedragen, zoo dat hy hemelhoog en verre boven den nijt geſtegen, achter dezen ſcheutvryen en diamanten ſchilt veiligh zit, en van boven, als uit zijnen troon, aenziet hoe menige Latijnſche veder naer dit wit der volkomenheit mickt, terwijl het van niemant tot noch toe recht getroffen wert. Den Latijnen zal deze vertalinge min dan den Nederduitſchen behagen, wanneerze zien, hoe de Fenix hier vry wat van zijne blinckende vederen gelaten hebbe: want indien, gelijck zommigen drijven, onder elck woort lettergreep en letter eenige geheimenis van zin of klanck ſchuilt; wat moet'er noot-zaeckelijck door d'ongelijckheit der beide talen, en heuren ongelijcken aert en eigenſchappen, en het verſchil van namen en woorden, die tekens der bete-

kende

kende zaecken zijn, geſpilt worden en verloren gaen, oock zelf aen bloemen en geuren van welſprekentheit; behalve dat dicht en ondicht, of vaers en onvaers onderling verſchillen, gelijck trompetklanck en bloote ſtem, en het vaers een ſtem, door een drieboghtige trompet krachtigh uitgewrongen, gelijck is. Hierom moght de vertolcker liever Auguſtus Hofzwaen in rijm en op maet leeren opzingen: maer hoe veel meer had'er de Mantuaen van zijn vederen moeten laten, indien men zijnen geeſt door benaeutheit van voeten en rijm beſtont te prangen en te knijpen, en uit verlegenheit te rucken, te plucken, en ter noot doorgaens met geleende pluimen van rijm-en-noodige ſtopwoorden te decken. Het vertaelde te rijmen, zonder afdoen of toedoen, is qualijck mogelijck, ja onmogelijck, en dwaelt meeſt al min of meer af van het vertaelde. Ick zagh hem dan niet nader nochte eigentlijcker dan door onvaerzen en onrijm uit te beelden, om den Nederlander te levendiger Maroos ziel in te boezemen, hem te beter te dienen, en met een den Latyniſt, wien het Latijn nu miſſchien ſmaeckelijcker wil vallen, wanneer hy d'eigenſchappen der Roomſche met onze moederlijcke ſpraecke zoo na overeen gebroght, en den ſtijl en rede zoo vlack en effen gevlijt ziet, als my mogelijck was. Terwijl men bezigh is met onze tael te bouwen, het ſpoor der zelve naer te ſpooren, en op papier te leggen, vondt ick altijt baet met overlegh van taelkondigen iet te vertolcken. Verſcheide oordeelen ſchieten verſcheide ſtralen uit, en zien de dingen van alle kanten door en weder door, terwijl

een

een eenig oordeel maer een' eenigen ſtrael uitſchiet, en arm by den rijckdom van velen is: doch naerdien zommige Mecenaten der Poëzye overleden, anderen elders bezigh zijn, moſt men zich aldus behelpen, en met zijn eige riemen wat te langkzamer voortroeien, tot dat dit werck by ſchrandere herſſenen met der tijt rijper opgenomen (indien het die eere gebeure) allengs meer geſlepen en gladder gepolijſt werde. Dat is d'oirzaeck waerom het eerſt verlangt en wenſcht in Heer Huigens handen te vallen, en gekeurt te worden van een tong, die zoo keurigh op verſcheide talen, de Zanggodinnen zoo toegedaen is, datze hem oock gewilligh tot in de ſchaduwe van zijn legerten-te, onder trommels en trompetten, en donders van kartouwen volgen, de pijnelijckheit en geeſtwonden des verbolgen oorlooghs met haer hemelſche muzijcke helpen verzachten en genezen, en verlangen den gezegenden vredezang allen Nederlanderen toe te zingen. Schept zijne Ed. eenigh vermaeck uit deze vertalinge, zy zal op dat bezadighde oordeel t'aengenamer zijn by hooge en lage ſtaten van menſchen, oock fraeie vernuften en ſpitsvondige geeſten, wienze dienen kan, inzonderheit Dichteren, Redenaeren, Latijnſche Scholen, en voort allen die de ſchilder-en-tekenkunſt hanteeren. Hier op dan dit werck het licht, onder het loof van Zuilichems doorluchtigen naem, betrouwende, wenſch ick altijt te blijven,

Edele geſtrenge Heer,

Uwe Ed. dienſtſchuldige en ootmoedige

J. V. VONDEL.

Aen den

L E Z E R.

TOen Ocktaviaen Auguſt, Iulius Cezars nazaet en erfgenaem, den burgerlijcken oorloogh gelutkigh had beſlecht, Ianus tempel geſloten, en over Rome, het Roomſche volck, en zulck een weereltgeruſt en vreedzaem den toom der heerſchappye mende, was het dienſtigh, dat's Vorſten eere en gezagh, oock het aenzien van't nieuwe Rijck en des zelfs voortreffelijckſte en outſte geſlachten vermeert en beveſtight werden, door eenigh heerlijck en uitſtekende werck van Latijnſche Poëzye, niet min dan eenigh werckſtuck van de Griecken, der Latijnen voorgangers en aenleiders, die, met zoo groot eenen lof en naemhaftigheit, de doorluchtige daden der aeloude helden, hunne voorvaderen en lantslieden, over de wijde weerelt uitbreidden, en in top haelden; gelijck inzonderheit bleeck by de gedichten van den eerſten zeetoght naer Kolchos, om het gulden Vlies, en die bloedige oorlogen, voor Thebe en Troje gevoert, welcker gedachtenis de weerelt en alle eeuwen beloofde t'overleven. Tot zulck een meeſterſtuck dan wert een vernuft ge-eiſcht naer mate van de grootheit en't gewight der zaecke; en hier toe beſloegh wonder wel, dat (gelijck Fortuin Auguſtus bykans in alle dingen toeloegh, en zijn zijde hielt) ten dien tijde PUBLIUS VIRGILIUS MARO *bloeide, en bekent en gewilt was, door eenige koſtelijcke proefſtucken, met verwonderinge ten hove opgenomen. Dees dichter, ter goeder ure, in het dorp Andes, by Mantua, geboren, en in het Grieckſch namaels, om zijn oprechtigheit, en bloode eerbaerheit, Parthenius geneemt, was te Kremone, Milaen, en Napels in Latijnſche en Grieckſche taelkunde, en alle edele wetenſchappen en kunſten, inzonderheit in artſenye, en wiskunſt, opgetrocken: en te Rome komende, om zijn ackers te hereiſchen, die Auguſtus, neffens andere gebuurlanden, na den burgerkrijgh, onder zijn getrouwe ſoldaten uitdeelde, geraeckte alleen weder aen zijn erfgoet, door voorſpraeck van Pollio, Varus, en Gallus, om welcker wil hy, uit een danckbaer harte, zijne Herderszangen, in drie jaren tijts, volzong; gelijck oock ſedert zijn Lantgedichten, in zeven jaren te*

Napels,

Napels, Mecenas, zijnen beſchutter, ter eere; van welcke beide wercken het eerſte Theokrijt niet toegaf; het ander Heſiodus, en te gelijck de Faem van den grooten Iulius, hier onder de Goden ingewijt, voorbyſtreef de: en zijn gedichten werden, in't openbaer door tooneelzangers, op het tooneel, menighmael loflijck opgezongen: want men zeit, dat hy's morgens vroegh vele vaerzen dichtende, en die den geheelen dagh over vylende, en lickende, gelijck de beerin haer jong, menigte van regels op een klein getal, en tot zulck een volkomenheit broght, dat al de ſchouwburgh hem hier op toejuichte, met hantgeklap, en vrolijcken galm, en de zelve eerbiedigheit, die de Raet en het volck van Rome den Keizer toedroegen: en Burgemeeſter Cicero, vader der welſprekenheit, riep dezen jongen helt uit, voor d' Anderde of Tweede Hoop van Rome; gelijck de Dichter dezen tytel ſedert onder de bloemen van zijnen Eneas vlocht en borduurde, en Askaen ter eere, te paſſe broght: oock had Maro zelf Auguſtus (zegenrijck wederkeerende van den zeeſtrijt, tuſſchen Marck Antoni Kleopatre en hem geſlagen, en zich, in Kampanje, t' Atelle wat verquickende) vier dagen achtereen de Lantgedichten voorgelezen, daer, zoo dickwils zijn ſlem ſtuite, Mecenas hem verpooſde. De Poeet, die zich dickwils te Kampanje en in Sicilie onthielt, woonde naeſt de hoven van dezen Mecenas, een man van Koningklijcken ſtamme, en Ridder, die de Raetsheerlijcke achtbaerheit weigerde, en de treflijckſte amptenaer, te Rome en in Italie, zeer gezien was by Auguſtus, die zulcks op Maro verſlingerde, dat hy hem noit zijn verzoeck afſloegh, rijckelijck beſchonck, gemeenzame brieven toeſchreef, onder zijn gemeenzaemſte vrienden rekende, en zich van zijnen raet, niet alleen in kunſt en wetenſchappen, maer oock in gewightige rijckszaken niet zonder vrucht diende; gelijck de Ridder en Droſt Hooft zijnen Parnasheiligh ter eere zingt:

Was Maro niet gelijck
Een zuil van koper aen de puy van 't maghtigh Rijck?
Geen Raetsheer, daer Auguſt wel veiligh op moght ſlapen?
Wiens wijsheit hem te ſta quam meer dan menighs wapen.

Maro zich wonder wel op het heelen der paerdegebreken verſtaende, kreegh door 's Vorſten ſtalmeeſter eerſt kennis aen het hof, ſchoot om zijn zeventien jaren den mannelijcken tabbert aen, ten zelven dage, dat Lukretius de Poeet, wiens vaerzen hem mede geeſt en oordeel byzetten,

dezer

dezer weerelt overleedt. De Mantuaen dan, die zijnen mont zoo lieflijk aen het dunne riet zette, en den nachtegael door weeligheit en rijckdom van klancken overtreffende, in zijne Herderszangen den lagen, in zijn Lantgedichten den middelbaren toon hielt, wert allerbequaemst geoordeelt, en uitgekozen en geheilight om den hoogen toon, gelijck Homeer, te blazen, de Keizerlijcke trompet te steecken, en zich van den Tiber tot aen den Eufraet, en in Thule, of noch verder te laten hooren; en Augustus leide hem op den arbeit van Eneas den Trojaen, uit wiens bloet en stamme de Romainen, volgens d'overeenstemminge van bykans alle schrijvers, gesproten, en de muren van's weerelts hooftstadt, Rome, het grootste van alle dingen, gebouwt zijn. Aldus begost de zon der Latijnsche poëzye, op Augustus wenck, noch hooger te rijzen, en door twalef boecken, gelijck door een starlichte heirbaen van twalef hemeltekenen, haren glans en heerlijckheit noch breeder t'ontvouwen, leide in Sicilie en Kampanie hare twalefjarige moeite af, en liet de gansche weerelt stof haer eeuwigh te bedancken, voor het teelen der vier gezegende saizoenen van geleertheit welsprekentheit wijsheit en allerhande kunst en geestigheit, zoo verre het meer dan menschelijck verstant reicken kon. Nu zagh men dat de droom zijner moeder Maja niet ydel was, toenze van dit vernuft zwanger, droomde, hoeze eenen lauwertack voortbrengende, en in d'aerde plantende, dien schichtigh zagh opgroeien, tot eenen volwassen boom, met allerleien geurigen bloessem en schoone appelen geciert en geladen. Nu docht men om den tack, die, volgens's lants gewoonte door de kraemvrouw op de geboorteplaets van hare vrucht gepoot, 's daeghs daer na zoo hoogh stont, als oude populieren, en voor heiligh gehouden, naer het kint, Virgilius genoemt wert. Propertius had, zoo ras hy slechts eenige beginssels van dit werck zagh, alle Grieckssche en Latijnsche schrijvers heeten ruimen, en met luider keele geroepen: ick weet niet wat hier grooter en treflijcker dan d'Ilias voor den dagh komt. Augustus op den togt naer Spanje belet, storf schier van verlangen naer dit wonderwerck, en stoffeerde zijn brieven aen Maro, uit genoeghte, met gebeden en dreigementen, om des Dichters eerste ontwerp, of eenigh stuck van den Eneas te zien; het welck Virgilius, in zijn antwoort, beleefdelijck en eerbiedighlijck weigerde, tot dat hy langen tijt hier na, toen het werck voltoit was, hem drie boecken, te weten het tweede, vierde, en zeste voorlas, inzonderheit dit zeste, 's Keizers zuster Octavie ten gevalle, die hoorende deze

woorden van haren zone : ghy zult Marcel wezen ; van moederlijcke beweegheniſſe bezweem , en naulix wat verquickt , den Poeet voor elck vaers rijckelijck beſchonck . Hy plaght oock velen anderen zijne vaerzen , en meeſt zulcke waer op eenigh bedencken viel , voor te lezen , om, gelijck Apelles zijn ſchilderyen , uit leerzucht , ten toon ſtelde , het verſtant der menighte te hooren , de misſlagen te beteren, zijn kunſt van alle vlecken te zuiveren,en te brengen tot zulck een volkomenheit, waer mede het den nakomelingen,ter goeder tijt,overgereickt wert . Terwijl de Mantuaen met ſlijpen en polyſten bezigh was , gingk het twee-envijftighſte jaer zijner oude in , en hy nam voor naer Griecken en Aſie te vertrecken , om daer zijn levens overſchot alleen aen de wijsheit te hangen , gedurigh drie jaren achtereen al zijn werck te maken van den Eneas te cieren en op te toien , en niet eer hier af te ſcheiden , voor dat dees zijn volle beſlagh hadde , en de leſte hant daer aen gehouden ware : maer op wegh t' Athenen gemoete hem Auguſtus Cezar , die uit den Ooſten weder naer Rome quam ; dies beſloot hy met den Keizer weder te keeren ; en gezint Megare, een ſtadt by Athenen, te bezichtigen, ſloegh in een teeringe, die op de reis , alzoo men zonder ophouden voortzeilde , zoo aengroeide , dat de quijnende dagelix zwacker werdende , te Brunduſium, anderen zeggen te Tarentum , belandde ; en begeerigh , om Metapontum te bezoecken , door het heete weder,binnen weinige dagen,gedurende het Burgermeeſterſchap van Plautius en Lukretius overleedt . Het gebeente wert,op 's overledens begeerte , en 's Keizers laſt , te Napels , daer hy lang genoeghelijck den tijt overbroght , gevoert , by den wegh van Putzole begraven, en met zijn eigen grafdicht gekroont. Virgilius te vore vaſt ſmiltende,en zijnen ſterfdagh te gemoet ziende , eiſchte menighmael en ernſtigh zijne ſchriften , om den Eneas , als noch niet genoegh naer zijnen zin overzien , te verbranden ; het welck hem geweigert , zoo beval hy 't zelfde by uiterſten wille : doch Auguſtus , door Tukka en Varus , hier van afgemaent zijnde, belette die onwaerdeerbare ſchade ; gelijck de Keizerlijcke vaerzen noch getuigen , en de nakomelingen hebben het Ocktaviaens voorzichtigheit te dancken , datze dien onſchatbaren ſchat , hun door zijne handen zorghvuldigh overgelevert,noch bezitten . De Faem dezes onſterflijcken mans begoſt, na zijn overlijden, gelijck het gebeurt , eerſt dapper aen te waſſen, en tegens die van Homeer aenworſtelende , en de geleerde weerelt in twee deelen ſcheurende , liet ſedert gedurigh , en alle eeuwen door, geenen klei-

nen

nen ſtrijt onder d'uitſtekenſte oordeelen, die, gelijck de Goden om Troje, elck hun zijde kozen, en vaſt zwoeghden en zweetten, d'een om d'eere van Homeer, die zeker overtreflijck is, het hooft op te houden; d'ander om Maro, die niemant wijcken wil, in top te halen. De ganſche weerelt was van overouts her ingenomen en droncken van Homeer, wiens gedichten ontrent zoo out, of noch ouder als Koningk Davids lofzangen gerekent, elck in den mont hadde, en gelijck Orakels der Goden eerde. Die grijze ouderdom zijner vaerzen, zoo heiligh en eerwaerdigh geacht, als eertijts oude eicken, door Heidenſche Prieſters Iupijn toegewijt, en het getuighenis der uitſtekenſte verſtanden broghten hem geen kleine eerwaerdigheit toe, ja zulcks, dat de Homeriſten, voor Maroos tijt, op het ſpoor van het ingewortelde gevoelen, geſtadigh dreven, en vaſt ſtelden, dezen man tot noch toe niet alleen geenen voorgaenden te wijcken, maer oock nimmermeer in volgende tijden zijne wederga te zullen gemoeten. De begunſtelingen van Homeer, na Maroos tijt, ſteunden even vaſt op d'uitſpraeck der eerſte allerberoemſte en volgende Wijzen. Sokrates, der Philoſophen vader, en het voorbeelt van deught en wijsheit, had geheel en al, gelijck een ſcholier zijnen meeſter, Homeer aengehangen; de goddelijcke Plato hem met verſcheide en heerlijcke tytelen beſchoncken, en begroet, als den eerſten leitsman van alle ſchoone en treurſpelige dingen; zijnent halve de dichters geſchat zonen kinders en Profeten der Goden; vaders en aenleiders tot de wijsheyt; hem genoemt den allerbeſten en goddelijckſten der Poëten, wiens vaerzen niet betaemden gezongen te worden van zulcken, die zich niet de wijsheit toeheilighden. Ariſtoteles hielt ſtaende, dat Homeer, by hem overzien en verbetert, in treffelijcke zaecken, d'allerbeſte en d'eenige Poeet was, en d'eenige van alle Poëten, die wiſt wat hem te doen ſtont, en met woorden en gedachten alle anderen overtrof: en die groote Filoſoof, Alexanders leermeeſter, rekende het zich ten roem, in zes boecken, des zelven Dichters dubbelzinnige geheimeniſſen t'ontvouwen; gelijck bykans alle oude Filoſofen, waer van men wel ſeventigh zou kunnen oprekenen, en onder dit getal Krates, hierom Homeriſt geheeten, en Zeno, Heraklides van Pontus, Aratus de Sicyoner, Maximus de Tyrier, Porfier, Panetius, en Syriaen, ja zelfs beide de Ptolemeuſen, doorluchtige Koningen van Egypten, waer van d'een, Ariſtons zoon, vijftigh boecken beſchreef. Ariſtarchus, die befaemde en kieſche letterkunſtenaer, was zoo zinnelijck op Homeer, dat hy alle regels wraeckte,

daer zijnen adem niet over gingk. Demokrijt, de bekende naeryver aer der wijsheit, gaf te kennen dat Homeer, met een goddelijcke nature begaeft, een cieraet van allerhande woorden bouwde, en zonder eenen goddelijcken en hemelschen aert onmaghtigh was zulcke vaerzen te uiten. Athenen, Pallas toegewijt, en het Heilighdom der wijsheit toebetrouwt, stelde een wet, uit wiens kracht Homeers vaerzen alle vijf jaren in 't openbaer opgezongen werden, en dat uit danckbaerheit, dewijl de Poeet in zijn Ilias haren lof ophaelde, en haer burgers voor Troje monsterde; ja die stadt was gewoon zich te beroepen op het getuighenis van hem, die van Apolloos geest zonderling gedreven wert; en geheel Griecken hielt hem voor den uitnemensten aller Poeeten, en alleen waerdigh de Grieckssche spraeck en letters en namen te verbeteren. Dion Guldemont had kennis dat des zelven gedichten by d'Indianen, in hun eige tale vertaelt, opgezongen werden, en zy, die vele van onze starren, gelijck de Beeren, nimmer zagen opgaen, bescheit wisten van Priaems jammer, het geklagh en geschrey van Andromache en Hekuba, en Achilles en Hektors moedt en manhaftigheit, en riep overluit: zoo veel vermagh een eenigen mans gezangk. Dionys Halikarnasser noemt dien Poeet den oppersten van allen, bron van alle wetenschap en welsprekentheit, en oordeelt zijn gezangk, tot in top toe, met een scherpe en gladde welsprekenheit geschakeert te zijn. Plinius kroont hem met den tittel van bron der vernuften. Plutarchus, Keizer Trajaens onderwijzer, wiens geleertheit zoo groot een gezagh heeft by de geleerde weerelt, dat ze zich sterck maeckt, indien d'aeloude wijsheit en geleertheit verzonck, die weder uit zijn papieren op te visschen; dees, het niet de pijne waert achtende van Virgilius een woort te reppen, vergult en bezaeit zijne zedeschriften en doorluchtige mannen met Homeers vaerzen en fabelen; houdt het onmogelijck, zonder goddelijcke gunst, en Apolloos ingeven, zulck een hooge en voeghelijcke poëzy te kunnen voortbrengen: dat zijn fabelen, die meest berispt worden, een nutte bespiegelinge en overbloemde deftigheit omvatten; zijn Ilias de kracht des lichaems, gelijck Ulysses dolinge de kracht der ziele aenwijst; en hy, die de beginsels en het zaet der wijsheit zaeit, boven allen verwonderenswaerdigh zy: want, zeit de zelve, op een andere plaets, onder de byzonderheden, die van den Prins der Poeeten gezeit worden, is deze overwaerachtigh, dat Homeer d'eenige is, die noit iemant verzade, van wien de menschen noit walghden; en hy vertoont zich by de lezers altijt anders, en

altijt

altijt bloeiende door een nieuwe bevalligheit. De reden waerom haelt de zelve Filoſoof uit des zelven dichters gedicht aldus: want het geen men alreede klaer gezeit heeft, valt batelijck, zoo men't herhaelt: weshalve hy zijne toehoorders van d'eene vertellinge in d'andere voert, en door deze nieuwigheit d'ooren behindert mat en zat van toeluiſteren te worden. Plutarchus ſchrijft het Alcibiades toe tot een voorteken van zijn toekomende verſtant, dat hy uit zijn kintsheit gaende een' oorbant gaf aen den meeſter, die van hem naer Homeer gevraeght, zeide, dat boeck niet te hebben: en hy getuight hoe Alcibiades een ander, die bezigh was met Homeer te verbeteren, overhaelde met deze woorden: verbetert ghy Homeer, en blijft ghy een ſchoolmeeſter? ja by Plutarchus krijght Homeer den naem van goddelijcken geeſt en hemelſchen Homeer, in de kunſt der Zanggodinnen, en vergulder van den Trojaenſchen oorloogh; en die Filoſoof melt, hoe de Rechters (geſtelt om vonnis te vellen, en een van beide de dichtkampioenen, namelijck Homeer of Heſiodus, den prijs toe te leggen) zeer verlegen zaten, naerdienze zich ſchaemden over twee zulcke groote perſonagien te oordeelen. Oock zwijght de gemelde niet, hoe Alexander de Groote d'Ilias, als zijn allerkoſtelijckſte juweel, in Darius juweelkoffer opſloot, en onder zijn hooftkuſſen leide; op Achilles graf des Dichters lof bazuinde, en zoo vele ſteden krackeelden, om zich zijn geboorterecht toe te eigenen; gelijck Cicero, Archias den Poeet verdadigende, hier mede zijn zegel aenſtack, met Ennius de Poëten heiligh achte, en gedacht hoe de Griecken Homeer een kerck toewijdden; als aen eenen, die zoo veel grooter eere verdiende dan de Treurdichters Eſchylus, Euripides en Sofokles, wien men door laſt van den namaels vergoden Lykurgus metale pronckbeelden toekeurde; behalve dat het hem in Griecken aen geen graf nochte kopere beelden ontbrack; en het eilant Chios muntte Homeer op zijn penningen, tot een bewijs, dat hy des zelven inboorling was. De lierdichter Horatius ſpeelt hem ter eere: wat oirbaer wat onoirbaer is, zeit hy niet beter dan Kryſip en Krantor? op een andere plaets: Homeer toonde op wat mate ghy der Koningen en Vorſten daden en bloedige oorlogen beſchrijven kunt. De rederijcke Quintiliaen zelf zeide: gelijck Aratus acht, dat men van Iupijn moet beginnen, zoo ſchijnen wy recht van Homeer te beginnen: want dees (gelijck hy zelf zeit, dat vlieten en bronnen uit den Oceaen beginnen te vloeien) was voorbeelt en oirſprongk van allerhande ſlagh van welſprekentheit, en niemant overtrof dezen in

groote

groote zaken, door hooghdraventheit; in kleene, door eigentlijckheit: hy gingk, in woorden en ſpreucken en ſchickinge van zijn geheel werck, de maet des menſchelijcken vernufts te boven; en gelijck Homeer by de Griecken, zoo leide Virgilius by ons den gezegenden gront, en is ongetwijfelt onder alle Grieckſche en onſe Poeeten de naeſte aen hem. Dit beveſtight Quintiliaen uit den mont des Afrikaens Domitius, die, toen hy hem vraeghde, wie Homeer naeſt quam, antwoorde: Virgilius is de tweede, nochtans nader aen den eerſten dan aen den derden. Om nu Xenofon, Strabo, Atheneus en anderen over te ſlaen, zoo laet ons hier aen hechten zommige Heilige Outvaders, die met hunne ſchriften d'ongetwijfelde waerheit tegens de laſteraers des Kriſtendoms onderſteunen; gelijck Iuſtijn de Martelaer, en Klemens Alexandrijner niet ſchroomen aen te tekenen, hoe Homeer vele dingen, uit der Profeten ſchriften gezamelt, in zijne kunſtige verzierſelen gevlochten hebbe; namelijck de Scheppinge, in Achilles ſchilt geſchildert; het Paradijs door Alcinous hof afgebeelt; en Lucifers val door Ate betekent. Sint Ambroos toont, hoe Ezaias en Ieremias, van de Sirenen ſprekende, door d'oude fabelen des Grieckſchen Poeets elck waerſchuwden voor de bekooringen der weerelt, en haer liefelijck gezangk, het welck de zielen der jongelingen, tuſſchen de klippen en het ſtrant dezes levens, pooght te verſchalcken. De groote Baſilius roept: al Homeers Poëzy is een lof van de deught, waer in hy elck ding op zijn rechte tijt te pas gebroght heeft: en hoewel de zalige Gregoor Nazianzener, gelijck vele andere Outvaders, d'ydelheit der fabelen aenwijſt, nochtans noemt hy hem den vermaerden Homeer, en zijne Poeezy wonderbaer. Dat men nu Eneas, een onvoltoit werck, van den eigenaer zelf ten viere verwezen, boven dat van Homeer, en den zoon boven den vader, den ſcholier boven den meeſter zette, was al t'onverdraeghzaem; en de ganſche Trojaen op den vorm van Ulyſſes dolinge en d'Ilias gegoten, en van Homeers draden geweven, ja dien Apollo dickwils van woorde te woorde nagezongen: het waren al geleende Fenixpluimen waer mede deze zwaen zich oppronckte. Wat vont men niet in Maro, dat niet alleen Aratus, Heſiodus, Theokritus, Pindaer, Partheen, Pizander, Apolloon, en inzonderheit Homeer, maer oock Ennius, Livius, Andronikus, Lukretius en velen anderen toebehoorde, zoo dat de Roomſche Zanggodin zich ſchaemde in het licht bezien te worden! Hoe menighmael kan hy zijn voorgangers luiſter noch niet bereicken, en op het gebaende padt met gelijcke ſchreden

invol-

involgen! Hoe menighwerf zoeckt hy zijn ſluickery kunſtroovery en geſtole vonden door herſtelling van zaecken, wiſſeling van namen en woorden, of anderſins te verbergen, die evenwel niet nalaten overal door te ſchijnen! Maen en ſtarren en zulcke nachtlichten moſten zich wachten het geleende licht zich zelve toe te eigenen, en de zon, waer uit zy glans ſchepten, met haren glans uit te daegen. Het was noch niet vergeten, hoe Karbijl, de letterkunſtenaer, met zijnen Eneasvlegel, een boeck zoo geheeten, Maro beſtont te beucken en te dorſſchen, met dolingen en laſteren te bekladden, en hem zijn kunſtſtroopery uit te drijven; Keizer Kaligula, hem van geeſt en geleertheit te plonderen, en te vervolgen, zoo dat het, gelijck Suetoon melt, luttel ſcheelde, of zijn gedichten werden uit alle boeckkameren gevaeght, zijne pronckbeelden gemorſelt. Aldus ſloot men endelijck, dat 'er van outs nochte vermaert Grieck, nochte Latyniſt gevonden wert, die Homeer niet ſchatte voor den grootſten Filoſoof, doorluchtighſten Poeet, vader der welſprekentheit, vinder der dingen, natuur-en-zedekenner, bron der vernuften en geeſten, leermeeſter des eerlijcken wandels, en goddelijck gezaghhebber over heilighdom en ceremonien, ja zonder wederga.

De Maroniſten, voor geen klein gerucht vervaert, bejegenden de Homeriſten doorgaens met geene mindere vierigheit, en verdadighden Virgilius op deze wijze: Zy ſtelden voor vaſt, dat vroeger of ſpader in het licht te komen niemant eigentlijck tot roem of ſchande gedijt, en desbalve Homeer en Maro hier in gelijck ſtonden; hoe hoogh men oock hierom den eenen boven den anderen pooghde te verheffen. En beſtont d'eerwaerdigheit juiſt hier in, zoo gingk Heſiodus, by zommigen ouder van jaren geſchat, boven Homeer. Oock lochende Rome noit, dat Athene ouder was, en Latium in Griecken ter ſchole leggende, daer de borſten der wijsheit zoogh; gelijck Griecken, en met name Homeer, in Egypten d'eerſte leſſen leerde; indien Homeer zelf geen Egyptenaer was; een geſchil van overouts bepleit, en noch ongewezen. De voorgaende Wijzen voor Maroos tijt Homeer zonder omzien lovende, konden niet oordeelen wat de nakomende tijt aen den dagh zoude brengen. Dat Homeer den naem van vinder en vader der heldenpoëzye droegh, ſproot hier uit, dewijl men geen grijzer heldendichters van zoo groot een werck met name wiſt te noemen; doch twijfelde Ariſtoteles zelf niet datze 'r geweeſt waren: gelijck oock de fabelen, in zijne wercken geweven, niet alle by hem verziert, maer ten deele gerimpelde wijven, en boeren in Chios, en elders; ten deele den Egyptenaren ontleent werden, die niet luttel van ſtarrekunſt en an-

dere

dere natuurkennis eerſt uit Chaldeen en Ooſterlingen ſchepten. Alle wijsgierige volcken zochten licht by uitheemſche vernuften, en voeghden'er het hunne by, zonder eenigh verwijt te ſchroomen. Al wat van Griecken en Latijnen, voor Maroos tijt, de pen voerde, ſchatte Homeer op zulck eenen dieren prijs, naerdien tot hunnen tijt toe niemant zich openbaerde, die in de renbaen der heldenpoëzye hem niet verre achter aen in zijne ſchaduwe volghde: en Maro al geboren zijnde, zoo was'er noch tijt van noode, om recht en rijp zijn wercken t'overwegen, waer in zijn prijzers zeiden, dat niet alleen geen boeck, geene fabel, nochte vaers, maer oock geen woort, geen lettergreep, nochte letter vergeefs gevonden wert. Gelijck dan Homeers majeſteit en grootheit niet terſtont bleeck, zoo ras zijn gedicht uitquam, en zijn kunſt en vernuft allengs, van tijt tot tijt, en eeuw tot eeuw, getoetſt, bekent en voor uitnemende gekent werden; zoo eiſchte Virgilius oock tijt en jaren, zou men, gelijckerhant en uit eenen mont, van zijn waerdye oordeelen. Homeers gezagh en aenzien, uit d'algemeene overeenſtemminge geſproten, verbluften, in den beginne en een goede wijl, vele ſchrandere oordeelen, zulcks datze in 't eerſte naulix dorſten dencken Maro neffens Homeers zijde te ſtellen, voor dat achtbare ſtemmen, rijper geworden, en meer en meer aenwaſſende, moedt ſchepten, om den Latyniſt niet alleen neffens, maer oock boven den Grieck te ſtellen, uit geenen ydelen waen, maer ondervindinge van het gene 'r in ſtack. Griecken, ſtoffende van aert en opgeblazen om zijne oudtheit en grijze hairen, achtte dat 'er geen verbeuren aen was met Homeer hemelhoogh en zonder mate te prijzen; en dit velt des roems te winnen viel gemackelijck en licht, zoo lang'er niemant verſcheen, die het hooghhartige Athenen het hooft dorſt bieden: doch de volkomenheit der Latijnſche Zwane aenſtrevende, zoo bleeck het wat de Latijnen, die zich zoo dapper en loflijck van hun nageburen en voorgangeren dienden, vermoghten, en met hoe doorzichtigh een oordeel zy de kunſtige vonden, den Griecken ontleent, verbeterden, ja zelf den ſtijl van Muſeus, by zommigen netter en cierlijcker dan die van Homeer geoordeelt: waerom Maro niet Homeer, maer Muſeus, in d'Elyziſche velden, met den ſneeuwitten offerbant om het hooft, tot zangmeeſter, onder den rey van Febus Prieſteren, inwijdde. Indien Plato, Ariſtoteles, en alle voorgaenden nu opzagen, en Virgilius in zijn eige ſpraeck verſtonden, zy zouden, zonder twijfel, zich meer over hem dan Homeer verwonderen, en hun ontijdigh oordeel verworpen. Wat Quintiliaen belangde, die was eer het gevoelen van Domitius den Afrikaen dan zijn eigen gevolght, en had zoo

vroegh het hart niet, om tegens het aenzien der outheit, alreede te diep ingewortelt, aen te gaen, gelijck Propertius, die rustiger zijn hart over Maroos proefstuck uitsprack. Plutarchus stilzwijgentheit, uit al te groot een zucht tot zijnen lantsman, om hem in zijnen staet te laten, verdoofde Maroos luister niet, die toen noch jongk was; en dees Filozoof, zelf geen geboren Latynist, wou liever voorzichtigh zwijgen, dan onvoorzichtigh van het Latijn oordeelen. Hy wist wel hoe hatelijck de gelijckenis van twee zulcke overvliegende verstanden was, en kon veiliger Homeer verheffen dan van Maro reppen. De Latijnen zelfs hadden het Latijn best verstaen, en het ontbrack hier aen geen aenzienelijcke oordeelaers en hanthavers van Maroos grootheit: en hoe vele doorluchtige pennen zweven zelfs hun eige doorluchtige lantsluiden voorby, zonder de namen eens te gedencken. Augustus majesteit streeck de vlagh voor die van Alexander de Groote niet, en zoude het werck van den Eneas, dat hy Heiligh noemt, noode tegens d'Ilias verwisselen. Keizer Alexander Seveer vergaepte zich aen Maroos beelt, dat, gelijck een Godtheit, in zijne hofkappelle, onder andere Heilighdommen mede ten toon stont. Ciceroos uitspraeck weeck voor geenen Demostenes of eenige redenaers. Ovidius, de geestighste aller Poeeten, noemde Maro by Augustus den geluckigen dichter van uwen Eneas, en den Eneas het doorluchtighste werck dat oit in Latium uitgingk. Statius durf dien goddelijcken Eneas niet bestaen na te stappen, en aenbidt die voetstappen slechts van verre. Silius begroet Mantua, Maroos geboortestadt, als het huis der Zanggodinnen, dat door het gezangk des Andyners ten hemel gevoert, het geluit van Smyrne naeryvert. Iuvenael roept: men zal den dichter van d'Ilias loven, en de vaerzen van den luitklinckenden Maro, die Homeer naer zijn kroon steken: hy melt hoe Maro en Homeer, tegens elckandere geleken, en in de schale opgewogen worden. Maro, zoo wy Martiael gelooven, bemoeide zich met geene lierdichten, gelijck Flakkus, naerdien hy de maet van Pindaer overtrof; en stont niet naer den roem der tooneellaerzen, dewijl zijn stem den toon des treurspelers verdoofde. Hy noemt Virgilius, wiens trompet den oorloogh scheller dan iemant uitblaest, heiligh, en eeuwigh. Plinius zeit, dat Augustus Maroos vaerzen verboodt te verbranden, was een treflijcker getuighenis voor den dichter, dan of de Keizer die met zijn eige vaerzen vereerde. Hy getuight dat Silius, de Poeet, Virgilius beelt boven alle anderen plagh aen te bidden, zijnen geboortedagh eerbiediger dan zijnen eigen dagh te vieren, en te Napels, naer Maroos graf, als te kercke, te gaen: en noch heden viert de stadt Mantua

hem, haren inboorling, gelijck heiligh, en eert zijne wiegh, en geboorteplaets, gelijck Parthenope zijn graf, en ruſtplaets : en de zelve ſtadt Mantua munt noch heden Maro in haere penningen, met geenen minderen roem dan Chios Homeer in zijne munte uitbeelde. De Hartogh van Mantua ſtoffeert de zalen van zijn hof met ſchilderyen uit Maroos Herderszangen, Lantgedichten, en Eneas boecken, door Iulius Romain, des grooten Rafels grootſten leerling, geſchildert. By Paterkulus wort Maro de Vorſt der gedichten; by Lampridius, de Plato der dichteren geheeten. Onder de heilige Outvaders zal, uit den naem van alle anderen, ons Sint Auguſtijn alleen vernoegen, die noemt hem den grootſten, beſten en uitnemenſten van allen; en belijt dat hy Didoos klaght niet zonder tranen kan lezen. Dit licht der godtvruchtigheit, en zoo vele godtgeleerden en weereltwijzen ſtoffeeren en vergulden hun godtvruchtige en geleerde bladen met Virgilius vaerzen en vonden, en de ganſche weerelt gaet zwanger van zijnen lof. Virgilius heeft, in zijnen eenigen Eneas, de wetenſchap des burgerlijcken wandels en krijghshandels, ja den geheelen Ulyſſes en d'Ilias beknopter en volkomener dan Homeer begrepen, en wat hy van hem ontfing natuurlijcker en rijcker opgezet, de misſlagen ontweken, 't ontleende gebetert, d'overtolligheit beſnoeit, en 't oneffen geſlepen. Zijn ſtijl verandert en ſchickt zich naer de zaeck, en valt nu rijp en ſtatigh, dan koeler, en langkzamer, dan weeliger, dan vieriger wacker en heftigh, dan eenvouwiger, en bloeiende, en allerhande; zoo dat tien Atheenſche redenaers, bloeiende tijtgenooten, in eenen Maro te zamen gevonden worden, en hy is t'effens Redenaer en Poeet, en alles : en gelijck hy in alle deughden overwonderbaer is, zoo ſtraelt in zijn werck boven al de hemelſche hooftdeught eenes gewijden Dichters, de Voeghelijckheit, uit, die nergens bezwijckt, wat perſoon of gewaet hy aentreckt. Maro verwees zijn gedicht niet ten viere, als of Homeer hem voorbyſtreefde, en hy zelf achtte, dat men Herkules eer zijne knods dan Homeer (die zoo Horatius zeit zomtijts ſluimert) een vaers ontwringen zoude; maer om d'ontijdige doot, behinderende dien arbeit te volſtippen, en de leſte hant daer aen te zetten. Wat van nabootſen, ontleenen, ſluicken en ſtroopen, of anderſins te zeggen viel, dit was nu boven al beantwoort, met den voorgangk van Homeer en zijne lantslieden, die oock elders hun ſtof by een zamelden en leſſen haelden; zoo ſtont het niet te misprijzen, dat Maro zijne wijsheit en aertigheit, en 't alleredelſte uit allen dichteren en Wijzen zoogh, gelijck de honighby haren nektar uit allerleie beemden, bloemen en kruiden treckt. Het ſtreckte oock Homeer tot geen kleine

eere,

eere, dat zulck een geest, gelijck dees, hem boven alle anderen naeryverde; aengezien hy niemant in heldenpoëzy waerdiger kende, waer tegens zijn yver om den palmtack moght worstelen. Eigen behagen, en niemants deughden te willen bekennen hadden menigh vernuft onder gehouden, terwijl Virgilius, van dit gebreck vry, dapper zijn voordeel dede, met elck op zijn waerde te schatten, en zoo wacker in te volgen, tot dat hy hen te boven geraeckte, en Koningk en meester van de renbaen bleef. Wou de Nijt Virgilius over de hekel halen; met grooter schijn van reden was Homeer gehekelt: dat hy het by den goddelijcken Maro niet meer dan een wijfke van gemeenen slagh by een joffer magh halen: dat hy de straetdeuntjes, die om mostert liepen, slechts op andere voeten zette, aen een schakelde, en eenen anderen zwier gaf: dat vele gezonde harssens menighte van ongerijmde beuzelachtige en kinderachtige dingen in hem aentekenden, en ons rieden te schuwen: dat zijn byvoeghelijcke namen dickwils kinderachtigh luiden, laf smaecken, en ter plaetse niet dienen. Dat Virgilius nimmermeer, Homeer menighmael de voeghelijckheit te buiten gaet, en wat voort zonder einde by Makrobius en anderen op hem te zeggen valt; het welck men liever wou zwijgen, kon Virgilius onberispt blijven, die om geen visschers raetsel sufte, noch van ongedult storf. Karbijl dorst Maro, Zoilus Homeer aenbassen, en hierom vermaert, behielt den toenaem van Homeersvlegel, en op dien koop kon iemant lichtelijck aen den tytel van Maroosvlegel geraecken. Virgilius lof bestont meest hier in, dat hy door niemants laster verminderde, door niemants lof vermeerde: gout bleef gout men hiet het hoe men woude: groote verstanden ontwijcken die lasterpijlen met zich slechts eens te buigen en te verzetten. Maroos geduurzaemste eerlijckste en levendighste pronckbeelt was geen ceder, metael, nochte marmer, maer zijn heerlijck werck, dat voor worm nochte roest nochte rottinge zwichte, en de tanden van den nijt en tijt gemackelijck verduren zou. Wie dit aenrande schont zijn eige handen, of toonde zijn kranckzinnigheit, gelijck kranckzinnige Kay Kaligula, nutter geketent dan gelauriert; en zommige eeuwen na hem Karel Kranckhooft, die by Mantua oorlogende, en de vyanden in 't zant leggende, zijner voorouderen gedachtenis en zijn eige daden zoo schendigh brantmerckte, toen hy des Mantuaens stockbeelt, lang voorhene in die stede opgerecht, nedersmeet, om des onsterflijcken mans naem te verdelgen. Wat zaet van lasterlijcke leerstucken vont men toch in Eneas, doorgaens bezaeit met Stoische Akademische en Peripatetische grontregelen van d'onsterflijckheit der ziele; van godtsdienst en

Godtheit; van godtvruchtigheit neffens de Goden, het vaderlant, ouders, gemalin, en voester; van oorloge, vrede, en verbonden, straffe der schelmeryen, belooninge der vromen, en andere heilige en gezonde leeringen, die, gelijck de H. Augustijn zeit, de kinders van kintsbeen op in Maro lezen, om dit niet licht te vergeten. 't Is waer dat hem, die een wijl Chiloos leerlingk was, en zijn gedichten naer den leest der personaedjen paste, in zijne Herderszangen wel eenige afschrapsels van Epikuurs lessen en regelen ontvielen: doch wat half geleerde weet niet, dat het den dichteren geoorloft zy hunne vaerzen met de zetredenen der onderling gedeelde twistscholen en verwarde gezintheden op te flicken. Endelijck behielt dan dit vernuft, met bestemminge der kloeckste vernuften, de tytels van Onnavolghbaer, Onbestraf baer, Meester der Zanggodinnen, onverbeterlijck, goddelijck, Zuil der Latijnsche spraecke, trompet en faem van de Stadt, het geslacht der Iulien, en Roomsche volck, den Mantuaenschen Homeer, het eenige voorbeelt om na te volgen, en alleen waerdigh den naem van Poeet te dragen, Koning en Vorst der Poëten, den eenigen, den rechten Poeet, zonder wiens hulp men vergeefs aen de deur der Musen klopte: en de Latijnen stonden, met de Griecken, Homeer d'eerste plaets onder de Poeeten toe, indienze Maro uitzonderden, en boven aen zetten.

Wy hebben aldus d'onderling strijdende yveraers voor Homeer en Maro tegens elckandere gekant en opgezet, op dat, door tegenstellinge en vergelijckinge van beide, deze beide Helden te heerlijcker uitmunten. Homeer behoude zijn verdiende eere, en Virgilius de zijne. Het bepleiten van iegelijcks overtreflijckheit blijve den overvliegenden Wijzen en geleerden bevolen. Iupijn zelf zich ontziende ter vierschaere te treden, om over onsterflycke schoonheden vonnis te strijcken, en de schoonste van drie den gouden appel toe te wijzen, beval dien bedenckelijcken last den sterflijcken rechter, die zich hier mede dien vloeck op den hals haelde: veel min durven wy ons aenmeten over de grootste mannen der weerelt te zitten, maer ons liever over hun uitnementheit verwonderende, wijzen den lezer tot de wercken zelfs, en naer den Parnas, daer Apollo met de Zanggodinnen de rechtbanck spannende, dit geschil rechtvaerdighlijck beslecht, terwijl Maro voor eerst, buiten allen twijfel, onder alle Latijnsche Poeeten, d'eenige Fenix blijft, en eeuwigh blijven zal.

KEI-

KEIZER AUGUSTUS
op
MAROOS ENEAS.

KOn d'onbeſcheidenheidt in 't endt die woorden uiten,
En zulck een gruwelſtuck belaſten en beſluiten?
Zal Maroos Zanggodin, zoo kunſtgeleert, zoo groot,
Zoo ſchoon en milt van tael, te vier gaen, en ter doot?
O ſchendigh ſchellemſtuck! zal 't vier met gloende tanden
Die rijcke boeckſtaef dan verbrijſlen en verbranden?
Kan iemant goedes moedts dat aenzien, zonder leet?
En zal de vlam zijn eer niet ſparen? maer zoo wreet
Verſlinden 't werck des Helts, die elck zijn verf kon geven,
En alles voeghelijck affchilderen naer 't leven.
Latijnſche Helikón, Apollo, wijze Godt,
Behindert zulck een ſcha: o Bacchus, ſchiet een ſchot
Voor zulck een zwaricheit, en ghy, o Ceres, mede:
Hy was toch uw ſoldaet in oorloge; en in vrede
Op d'ackers en het velt uw ſchrandere ackerman.
Hy leerde wat de lent opluicken dede, en dan
De vruchtbre zomer teelde, en wat de herrefſtdagen
En wintertijt, het leſt der vier ſaeizoenen, dragen;
Hy bouwde d'ackers, huwde oock olm en ranck te gaêr,
Bezorghde 't vee, en broght de honighbyen, daer
Zy onder hunnen Vorſt het waffen leger bouwden:
Vereerde hy ons dit, dat wy 't verdelgen zouden?
Indien het vry ſta zoo te ſpreken: maer de wet
Moet onderhouden zijn; en wat ons ſterrefbedt
En leſte wil gebiên magh niemant wederſpreken.
Laet eerwaerdy van wet en leſten wil eer breken,
Dan zoo veel arrebeits van zoo veel dagen langk
En zoo veel nachten zie dien ſnellen ondergangk:
De vader van dit werck hebbe eer dees jongſte woorden
Geſproken in een' droom voor d'ooren, die dit hoorden:

Hy

Hy heeft miſſchien van pijn al ſtervende gedwaelt
Uit ongedult : miſſchien heeft hem 't verſtant gefaelt,
Terwijl de tong dit ſprack, niet willigh, maer benepen
Van weedom en quellaedje, en het langdurigh ſlepen
Van 't quijnende verdriet : miſſchien ontbrack het hem
Aen oordeel en begrijp. Zal Troje zijne ſtem
Herheffen met misbaer, en weêr zijn' val gevoelen ?
De gloet des viers noch eens Eliſaes minne koelen,
En haer gewonde borſt verteeren ganſch tot aſch ?
Zal zulck een eeuwigh werck verloren gaen, zoo ras ?
Zal dan een oogenblick, een misverſtant ontrouwelijck
Begraeven zoo veel krijghs in kolen, al te grouwelijck ?
O Zanggodinnen, komt, brengt water by der hant,
Put ſtroomen, rept u, bluſcht dien jammerlijcken brant,
Eer deze vlam verniel' 't gedicht van onzen Dichter.
Dat Maro leve, en ſtrael', hoe langer, hoe verlichter,
De wijde weerelt door, oock tegens zijnen danck.
'k Verbie 't geen hy geboot met onrecht : zijn gezangk
Zy heiligh na zijn doot, en eeuwigh ; en het klincke
En leve, zonder dat men eenigh lidt vermincke,
Door 't heiligh Roomſche Rijck, en glinſtere onverdooft,
En groeie, en bloei', bemint, herlezen en gelooft.

P. VIR.

P. VIRGILIUS MAROOS HERDERSZANGEN.

TITYR.

Eerſte Herderskout.

INHOUDT.

Virgilius, wiens perſoon hier van Tityr, een' herder, bekleet wort, zijn lant, aen Kremone gelegen, quijt zijnde, quam te Rome, daer by, naerdien zijn dichten hem by Mecenas, en door Mecenas by Auguſt, gunſt verworven, zijn lant weder kreeg. Melibeus, een herder (waer onder ook d'andere Mantuaenſche herders begrepen worden) acht dan Tityr den herder geluckigh, terwijl Melibeus van het oude krijghsvolck uit zijn lantſchap gejaeght, zijn ellende beſchreit: maer Tityr bekent, dat by den ſchencker van zoo groot een weldaet altijt zal eeren en dienen.

Daer Tityr, onder't loof, van Amaryllis ſpeelt,
En veilighlijck gebruickt zijn have en vaders erven,
Klaeght Melibeus vaſt, die van't geluck misdeelt,
Zijn weiden miſſen moet, en balling's lants gaen zwerven.

MELIBEUS. TITYR.

MEL. Tityr, ghy leght en duickt vaſt onder den breeden beuckeboom, en ſpeelt een veltliet op een dun riet: wy moeten de grenzen onzes vaderlants en onze lieve ackers verlaten: wy moeten van ons vaderlant ſcheiden: Tityr magh op zijn gemack, in de ſchaduwe, van zijn ſchoone Amaryl zingen, dat 'er het boſch naer luiſtere, en op wedergalme.

TIT. O Melibeus, een Godt holp ons aen deze geruſtheit: ick zal hem oock eeuwigh voor mijnen Godt houden, en menighmael met een jongk lam uit onze ſchaepskoien zijn altaer beſprengkelen: want hy laet my aldus, gelijck ghy ziet, mijn oſſen weiden, en op de herderspijp ſpelen al wat my luſt.

ME. Waerachtigh dat beny ick u niet, maer verwonder my eer hier over, naerdien al het lant dus in rep en roer is. O Tityr, zie eens, hoe kommerlijck ick mijne geiten, zoo verre van hier, voortdrijve, en dit dier ter nauwer noot voortkrijge: want het worp onlangs hier onder de dichte hazelaers een paer jongen, den zegen mijner kudde, en liet het, ocharm! daer op de bloote steenrots leggen. My gedenckt [hadden mijn zinnen niet averechts gestaen] dat d'eicken, van den donder geslagen, ons dickwils deze rampen spelldden; een kraey, ter slincke zijde van den hollen eeckelboom, dickwils dit spelde. Evenwel Tityr, zegh ons: van wat Godt spreeckt ghy?

TI. O Melibeus, ick slecht mensch meende dat de stadt Rome ons Mantua gelijck was, daer wy herders dickwils onze zoghlammers naer toe plaghten te drijven. Zoo geleeck ick wulpen by volwasse honden; bocken by de moeders; groote by kleene zaken. Maer deze stadt steeckt het hooft zoo hoogh uit boven andere steden, als de cypresseboomen boven het lage lijnenkruit uitkijcken.

ME. En wat beweeghde u zoo zeer om Rome te zien?

TI. Mijn vryheit, hoewel ickze traegh en langkzaem verworf; toen mijn grijze baert geschoren wiert: ick verworfze nochtans ten lange leste, na dat Galatea ons affloegh, Amaryl de kroon in 't harte spande: want recht uit gezeit, zoo lang Galatea in 't hart lagh, was 'er geen hoop om vryheit te verwerven, nochte ick bekommerde my met geene have: hoewel mijn koien menig offerlam uitleverden, en ick vette kaes voor de vrecke stadt perste, nochtans quam ick noit met de hant vol gelts t'huis.

ME. Ick verwonderde my, waerom ghy, o bedruckte Amaryl, de Goden aenriept: voor wien ghy uwe appels op den boom spaerde: Tityr was van huis: deze pijnboomen, deze boomgaerden, deze bronnen riepen al om Tityr.

TI. Wat zoude ick doen? Het juck der slavernye kost ick niet afschudden, nocht elders zulcke genadige Goden vinden. O Melibeus, hier vondt ick eerst dien jongelingk, wien ter eere onze altaren jaerlijcks twalef dagen smoocken. Hier willighde hy

eerſt mijn bede met deze woorden in: knapen, gaet hene: weit uwe oſſen; ſpant uwe ſtieren voor den ploegh, gelijck ghy gewoon zijt.

M E. O hoe geluckigh zijt ghy in uw oude dagen, die uw lant mooght behouden, dat u wel voeden kan, hoewel de weide tuſſchen barre ſteenrots en ſlijmigh moeraſch, vol biezen, inleit. Het vee, dat jongen draeght, zal geen ongezont gras eten, nochte van 's nagebuurs kudde beſmet werden. O hoe geluckigh zijt ghy in uw oude dagen, die u hier, aen uw eige beecken en gewijde bronnen, in koele ſchaduwe, mooght verquicken. Hier zal uw nagebuurs willigeboome heininge, wiens bloeſſem de byen van Hybla gedurigh uitzogen, u dickwils al brommende zacht in ſlaep ſuſſen: hier zal de boomſnoeier u, onder een ſteile ſteenrots, toezingen, dat het klincke: en evenwel zullen de tortels op den luchtigen olm, en de heeſche ringelduiven, uw tijtverdrijf, ondertuſſchen niet ophouden van korren.

T I. Het ſnelle Hart zal eer in de lucht vliegen, de viſch op het drooge lant weiden; de Perſiaen en Duitſch, beide uitheemſch en balling 's lants, d'een den Arar, d'ander den Tiger drincken, dan ick zijn minnelijcke bejegeninge uit mijnen zin zal ſtellen.

M E. En wy mogen een deel van hier naer Libye trecken, daer men van dorſt verſmacht; een deel in't Noorden; zommigen naer den gezwinden Oaxes, die het klay affpoelt; zommigen naer Britanje, dat zoo verre van al de werelt afleit. Och, zal ik wel immermeer, na zoo lang eenen tijt, de grenzen van mijn vaderlant, en na eenige jaren, het zodendack en mijn arme hut, daer ik als een heer leefde, met verwonderinge weder zien? Zal de godtlooze ſoldaet zulcke welgebouwde en nieuwe aengewonne landen bezitten? de baldadige vreemdeling dien ſchoonen oegſt maeien? Ay, bezie eens, waer brengt tweedraght de ſchamele burgers toe? Ay, bezie eens, voor wien wy onze ackers bezaeiden? O Melibeus, ga, ent nu peeren: plant wijngert. Voort voort mijn geitjes, die eertijts zoo wel tierde. Ick, in een groen hol uitgeſtreckt, zal u hier na niet meer, van verre, aen de heggen van een ſteenklip zien hangen: ick zal geene vaerzen meer zingen; en ghy geitjes zult

van my niet meer in groene klaver en bittere willigen gedreven werden.

T 1. Ghy mooght dezen nacht wel by my in het groen ruſten: wy hebben rijpe appels, nieuwe kaſtanien, en ſtremmel genoegh. Oock roocken ginder om hoogh de boere huizen alree, en d'avont valt met grooter ſchaduwe van dē hooge bergen.

ALEXIS.

Tweede Herderskout.

INHOUDT.

Korydon, een herder, op Alexis verſlingert, verzuimt geene middelen, die dienſtigh zijn, om een teeder hart tot onderlinge minne te bewegen: maer ziende met klagen nochte ſmeecken nochte giften niets te winnen, komt eindelijck by zinnen, bekent zijn dwaesheit, en neemt voor zijn verwaerloosde huiszaecken waer te nemen, om door geſtadigen arbeit zich van de moeielijckheit zijner ongeluckige minne (die meeſt uit ledigheit plaght te ſpruiten) t'ontſlaen. Maer by Korydon (magh men Donaet gelooven) wort Virgilius; by Alexis Alexander, Pollioos knaep, verſtaen, die hem naderhant geſchoncken wert.

De herder Korydon, verblint door blinde Min,
Verhoopt met zijne klaghte Alexis om te zetten;
Doch al vergeefs, helaes! dies ſlaet hy't uit den zin,
En wiſſelt van beraet, om op zijn nut te letten.

KOrydon, een herder, was op ſchoonen Alexis, zijn meeſters welluſt, verſlingert, en zagh niet op te doen. Hy quam ſlechts gedurigh, in d'eenzame ſchaduwe van dichte en hooge beuckeboomen, dit onbeſlepen gezangk, uit yver, te vergeefs voor bergen en boſſchen ſtroien: o Alexis, ghy wreedaert acht mijne klaghten niet: ghy ontfarmt u niet, en zult my ten leſte om hals brengen. Nu verquickt zich het vee zelf in koele ſchaduwe; nu beſchaduwen doorne hagen oock de groene haeghdiſſen, en Theſtylis ſtampt knoploock en wilden tijm, welrieckende kruiden,

voor

voor de maeiers, die afgeſlaeft, van hitte verſmachten: maer terwijl ick uwe voetſtappen, in het ſteecken van de zon, naſpore, zingen de heeſche ſpringkhanen uit heggen en ſtruicken my na. Viel het my niet lichter Amaryls bitsheit en ongenade en haer hoovaerdy en ſpijt te verdragen? of Menalkas? hoewel hy bruin was, ghy blanck zijt. O ſchoone knaep, betrouw niet te zeer op uwe blanckheit: de witte wintbloem valt af; men leeſt de bruine beziën. O Alexis, ghy keert my den neck toe, zonder eens naer mijn gelegentheit te vragen, en hoe veel witte ſchapen ick weide en melcke. Ick heb duizent lammeren op de Siciliaenſche bergen loopen, en winter en zomer altijt verſche melck; en zing, gelijck de Thebaenſche Amfion, aen zee, op den Aracynt, plagh te zingen, wanneer hy zijn kudden lockte. Oock ben ick zoo leelijck niet; ick ſpiegelde my korts op den oever, toen 'er niet een windeken ruiſchte, en de zee heel ſtil lagh. Bedroogh my mijn ſchijn noit, ick zwichte voor Dafnis niet, al ſtont het aen uw oordeel. Och luſte het u ſlechts met my, op het kladdige lant, in een boere ſtulp te woonen, harten te ſchieten, en een kudde bocken in groene maluwe te drijven: ghy zoudt met my in het boſch, gelijck Pan, zingen; Pan, die eerſt vele rieten met waſch aen een leerde kleven; Pan, die voor ſchapen en ſchaepherders zorght: en laet het u niet berouwen uw mondeken op een riet te ſlijten: wat dede Amyntas niet, om dit te leeren? Ick heb een zevendubbele ſcherleifluit en ongelijck van lengde aen een gekleeft, my weleer van Dametas geſchoncken, toen hy op zijn ſterven leggende, zeide: ghy zijt nu de tweede eigenaer hier van. Zoo ſprack Dametas: de zotte Amyntas benijde my dat. Behalve dit ſpaer ick noch voor u twee wit geſpickelde geitjes, niet zonder mijn gevaer in een dal gegrepen: zy zuigen tweemael 's daeghs het ſchaep zijn uïers leegh. Theſtylis meende al over een wijl my die af te practchen; en zal 'et noch mede deurgaen, dewijl ghy mijn gaven verfoeit. O ſchoone knaep, koom herwaert: zie hoe de Nymfen u korven vol lelien vereeren: de blancke Nais pluckt bleecke fiolen, mankop, en vlecht tyloozen en welrieckende dille; ook lavender met andere liefelijcke kruiden mengende, ſchakeert weec-

ke blaeuwe beziën met goutbloemen. Ick zal u graeuwe en ruige queappels plucken, en kaſtanjen, daer mijn Amaryl op beluſt was; oock pruimen, zoo geel als waſch; een ooft, dat met ú gedient is: oock zal ick, o lauwer en myrtetelgh, die naeſt den lauwer geëert wort, u mede plucken: dewijl ghy zoo byeen gevoeght, uwen liefelijcken reuck onder een mengt. Korydon, ghy zijt een boer: Alexis paſt op uwe gaven niet: en Iölas wijckt u niet, zoo het op gaven aenkomt. Wee my ellendige, wat beſtont ick? Ick rampzaligh knecht zont den zuidewint in de bloemen, het zwijn in de bronnen. Och zinnelooze, voor wien vlught ghy? De Goden en Paris van Troje woonden wel in boſſchen. Laet Pallas haer ſloten bewoonen, dieze zelf ſtichtte: laet het ons met de boſſchen houden. De norſſe leeuwin volght den wolf, de wolf de geit, de dertele geit de groene klaver, en Korydon zijn Alexis. Elck wort van zijn eige zinnelijckheit bekoort. Let eens, hoe d'oſſen, met den ploegh op de ſchraegh t'huis komen, en de zon aen het ondergaen, de waſſende ſchaduwen verdubbelt: nochtans blaeckt my de minne: want hoe kan de minne zich matigen? Och, Korydon, Korydon, wat dolligheit komt u over? Uw wijngert hangt half geſnoeit aen den olm: vlecht liever wat anders, van teenen en zachte biezen, dat u te ſtade kome: ghy vint wel eenen anderen Alexis, zoo dees u den neck toekeert.

PALEMON.

Derde Herderskout.

INHOUDT.

Menalkas en Dametas, beide herders, ſchimpen en krakeelen eerſt onderling: Palemon ondertuſſchen op ſlagh komende, draeght zich als ſcheitsman, terwijlze by beurte om prijs zingen, daer het geen van beide wint, en Palemon elck even hoogh zet.

Terwijl Menalkas en Dametas in geſchil,
Malkander met de fluit verbluffen, in de weide,
Gemoet Palemon hun, die met der buren wil,
Dit pijpgeſchil beſlecht, en looft hen alle beide.

MENALKAS. DAMETAS. PALEMON.

MEN. Zegmy, Dametas, wiens vee is dit? behoort het Melibeus toe?

DA. Neen, 't is Egons kudde: Egon bevalze my korts.

ME. Och altijt ongeluckige kudde, zoo lang hy Neëre vrijt, en ducht datze my boven hem ſtelle; want dees vreemde harder melckt de ſchapen tweemael in een uur; en tapt het vee zijn melk af, en onttreckt den lammeren het zogh.

DA. Ghy moſt dat een' rechtſchapen man evenwel zoo niet toeduwen: want wy weten wel wie u; toen de bocken zoo lelijck grimbeckten, en in wat kapelle: doch de Nymfen loegen, en belghden zich des niet.

ME. Zoo meen ick, toenze my met een krom ſnoeimes Mykons boomgaert en nieuwe wijngertrancken zagen ſnoeien.

DA. Of toen ghy hier, by d'oude beuckeboomen, Dafnis boogh en pijlen in ſtucken braeckt, en dat u, o wrevelige Menalkas, zoo moeide, toen ghy zaeght datze den knaep gegeven waren: en waer hem dit leedt niet wedervaren, ghy had van ſpijt geborſten.

ME. Wat zullen Heerſchappen niet aenrechten, naerdien dieven dit durven beſtaen? Ghy ſchalck, zagh ick u niet Damons bock heimelijck wechſlepen, terwijl Hontwolf zoo vreeſſelijck baſte? En toen ick riep: waer verſteeckt hy zich nu? Tityr, pas op uw kudde: zoo doockt ghy achter de liezen.

DA. Behoorde hy, die den zangſtrijt verloor, my niet de geit te leveren, die ick met mijne fluit won? Weet ghy het niet? het was mijn geit: en Damon zelf bekende het tegens my; doch dorſtze niet leveren.

ME. Hebt ghy het hem met zingen afgewonnen? of uw leven wel een pijp geſtelt? Plaght ghy, onbedreven menſch, met nwe valſche pijp niet menigen deun, op de drieſprongen, jammerlijck den hals te breecken?

DA. Luſt het u dan, dat wy een proef nemen, en eens tegens elckander aengaen? ick zal dees jonge koe (op dat ghyze niet te kleen acht) die tweemael 's daegs gemolcken wort, en twee jon-

gen

gen zooght,tegen u opzetten: nu zeg op,wat zet ghy hier tegen?

ME. Ick zou niet een ſchaep van de kudde tegens u durven opzetten: want mijn vader en ſtiefmoeder, die boos genoegh is, tellen beide,wanneer ick t'huis kome,tweemael 's daeghs het vee, d'een de ſchapen, d'ander de bocken. Doch naerdien ghy uw koe quijt wilt zijn,zoo zal ick een paer beucke kroezen, (die ghy zelf bekennen moet meer waerdigh te wezen) daer tegens zetten: kunſtige Alcimedon ſneet 'er een' taeien wijngert op, daer bleeck veil en beziën van eickloof zich met eenen luchtigen zwier omkrullen: in het midden ſtaen twee beelden, 't een is Konon; en wie is d'ander, die de ganſche weerelt, ten dienſt der menſchen, met den graetboogh afmat; en in wat ſaizoen men zaeien en maeien moet? Ick hebb 'er noch noit mijnen mont aengezet, maer bewaerze in mijn kevi.

DA. Ick heb oock een paer kroezen, van dien zelven Alcimedon geſneden, met zacht beereklaeuw om d'ooren, en daer hy Orfeus, die boſſchen na zich ſleepte, in het midden zette. Ick hebb 'er noch noit mijnen mont aengezet, en bewaerze in mijn kevi: maer wat mogen kroezen by een koe halen?

ME. Ghy mooght deze reis niet af: wedt waerom ghy wilt; ick ſta u vaſt. Laet het zeggen, wie ſlechts kome. Zie, daer is Palemon: ick wil maecken dat ghy voortaen niemant met zingen verguizen zult.

DA. Begin ſlechts, kunt ghy wat: ick zal my niet t'zoek maecken, nochte van iemant laten verbluffen. Palemonbuur, luiſter ſlechts met al uw vijf zinnen toe; dit is bylo geen ſlecht wedtſpel.

PA. Zingt op: dewijl wy hier gemackelijck in 't gras zitten, en alle beemden en boomen en boſſchen nu groeien en bloeien, en het jaer te prijck zit. Dametas beginne: Menalkas volge. Zingt by beurte: Zanggodinnen zijn met beurtzangen beholpen.

DA. O Zanggoddinnen, laet ons van Jupijn beginnen: Jupijn vervult het al: hy onderhout de weerelt, en vermaeckt zich met mijnen zangk.

ME. Maer

ME. Maer Febus bemint my : ick heb altijt gaven voor Febus, laurier en geurige maybloemen.

DA. Galatea, dat dertele meiske, worpt my eenen appel naer het hooft, loopt in de willigen ſchuilen, en wou wel dat ick haer eerſt zaege.

ME. Maer Amyntas, mijn ſtoockebrant, komt my van zelf in den mont geloopen, eer dan de brack een lucht van Diane wech hebbe.

DA. Ick weet nu wat ick mijn liefſte ſchencken zal : want ick heb het neſt gevonden, daer de ringelduiven zoo hoogh neſtelen.

ME. Ick pluckte tien goutappels in 't boſch, dat 's al wat ick heb, om mijnen knaep te ſturen ; morgen zal ick hem meer appels ſturen.

DA. Och, hoe menighmael ſprack my Galatea zoo minnelijck toe! o winden, luiſtert hier den Goden iet van in.

ME. Amyntas, wat baet het, dat ghy my in uw hart wel mooght lijden, indien ick, terwijl ghy wilde zwijnen jaeght, de netten moet bewaren?

DA. Iölas, 't is heden mijn geboortedagh : zent Fyllis by my : koom zelf, wanneer ick een vaerze voor de vruchten offere.

ME. Fyllis bemin ick boven al : want toen ick van haer ſcheide, ſchreideze, en ſprack : Iölas, leef lang, leef lang, mijn ſchoone.

DA. De ſtal verſchrickt voor den wolf, d'oeghſt voor regen, de boomgaert voor wint, ick voor Amaryls ongenade.

ME. Het gewas verlangt naer regen, de geſpeende bock naer haeghappels, het draghtbaere vee naer taeie willegeblaên, ick alleen naer Amyntas.

DA. Pollio bemint onzen zangk, al luit die boerſch. O Zanggodinnen, weit een vaerze voor uwen lezer.

ME. Pollio dicht zelf nieuwe vaerzen : weit eenen ſtier, die alree ſtoots is, en met zijne klaeuwen het zant in den wint ſchrabt.

DA. O Pollio, dat hy, die u beminne, zich oock met u verblijde; van honigh overvloeie, en de Syriſche roos op zijn doorne hage bloeie.

ME. Wie Bavius vermagh, die bemint Mevius dichten, en magh wel voſſen onder het juck ſpannen, en bocken melcken.

DA. O knapen, die bloemen en aerdtbeziën leeſt, vlucht van hier; want de waterſlang ſchuilt in het groene gras.

ME. Keert de ſchapen, datze niet verder gaen: d'oevers zijn gevaerlijck: nu drooght oock zelf de ram zijn vel.

DA. Tityr, drijf al de geitjes, die langs den oever weiden, te rugge: ick zalze in de bron affpoelen, warmeer het tijt zy.

ME. Ghy knapen, drijft de ſchapen te koy: want de melck drooght op van hitte, zoo dat wy, gelijck leſt, te vergeefs zullen melcken.

DA. Och, hoe mager is mijn ſtier, in zulck een vette weide! vee en herder quijnen van een zelve minne.

ME. Zeker dit ſpruit niet uit minne: hy valt ſchier van de beenen: ick weet niet wie met zijn nijdige oogen mijn teere lammers betovert.

DA. Zegh my in wat geweſt (en ick zal u voor een' grooten waerzegger houden) de hemel pas drie ellen langk zy.

ME. Zegh my in wat geweſt de Koningsbloemen waſſen; en behou Fyllis alleen.

PA. Ick ben niet wijs genoegh, om over dat zwaere geſchil te zitten: ghy verdient de koe zoo wel als hy; en al wie voor zoete minne vreeze, of wienze bitter valle. Ghy knapen ſtopt nu de beecken toe; de beemden zijn nat genoegh.

POLLIO.

Vierde Herderskout.

INHOUDT.

Aſinius Pollio, Veltheer van het Duitſche leger, na het veroveren van Salone, een ſtadt in Dalmatie, eerſt den laurier, daer na oock het Burgemeeſterſchap verdienende; won in het zelve jaer eenen zoon, Salonius, naer de veroverde ſtadt, genoemt, wien Virgilius hier dit geboorteliet toezingt. Hier op draeit hy het geen de Sibylle van de toekomende goude eeuw geſpelt hadde: nochtans mengt hy'er middelerwijl oock

den

den lof van vader Pollio en Auguſtus zelf onder; want dat hy zeit: en de weerelt, door zijn vaders deughden bevredight, regeeren; *duiden zommigen op Auguſtus, die voor Iulius Ceſars zoon was aengenomen. Zommigen duiden dit op Salonius, en verſtaen dat het begin van het groote jaer, door de Sibylle geſpelt, met Pollioos Burgemeeſterſchap zijnen intre doet, waer onder dit kint geboren wort, zoo dat de groote maenden de maenden van dit groote jaer betekenen.*

De Dichter groet den zoon van Roomſche Pollio
Met dit geboorteliet, voorzeit de goude tijden,
Uit der Sibyllen mont, en hoort van ſterven noo,
Om noch met veltgezangk die heil-eeuw te verblijden.

LAet ons, o Siciliaenſche Zanggodinnen, een' toon hooger gaen: want elck is niet met elſt en lage tamarinden gedient. Indien wy van boſſchen zingen; het opzicht over boſſchaedje paſſe oock den Burgemeeſter. Nu is de leſte eeuw, die ons de Kumaenſche Sibylle ſpelde, voorhanden: nu komt 'er een lange ry van eeuwen weder op: nu komt de maeght Aſtrea en de gulde tijt ons weder by: nu wort ons een nieuwe afkomſt uit den hoogen hemel toegezonden. O kuiſche Lucijn, begunſtigh ſlechts de geboorte des kints, waer door eerſt d'yzere eeuw zal ondergaen, en een goude eeuw over al de weerelt opſtaen: uw Apollo regeert alreede. O Pollio, deze doorluchtige tijden en heerlijcke jaeren zullen onder uw Burgemeeſterſchap beginnen en ingaen. Indien 'er noch eenige voetſtappen van onze boosheit ſtaen, die zullen door uw beleit uitgewiſcht, en het aertrijck van langdurige vreeze ontſlagen worden. Hy zal vergodet worden, de helden onder de Goden zien verkeeren, zelf onder hen verſchijnen, en de weerelt, door zijn vaders deugden bevredight, regeeren. Maer o kint, d'aerde zal u ſlecht en recht d'eerſte geſchenckjes opofferen, klimop, hazelwortel en kallefskruit met lachende beereklaeuw, onder een gemengt. De geitjes zullen met volle uiers t'huis komen, en de kudden voor geene groote leeuwen verſchricken: liefelijcke bloemen zullen uit uw wiegh opluicken: de ſlang zal quijnen, vergiftigh kruit verdwijnen, en d'Aſſyriſche

roos op alle velden waſſen. Maer zoo ras ghy den lof der helden en uw vaders daden komt te lezen, en de deught begint te kennen, dan zullen de korenairen het velt allengs beginnen te vergulden, blaeuwe druiven aen d'ongeſnoeide hagedorens hangen, en harde eicken honighdauw zweeten: niettemin zullen'er noch zommige voetſtappen van d'oude bedorvenheit onder loopen, die den gierigaert aenporren het zeegevaer te wagen, ſteden te bemuren, ackers te beploegen: dan wil'er een tweede Tifys opſtaen, om met een tweede Argo de bloem der helden aen te voeren: dan wil'er noch een tweede Trojaenſche oorloogh oprijzen, en een groote Achilles weder voor Troje gezonden worden. Wanneer ghy hier na uw mannelijcke jaren bereickt, dan zal de zeeman het varen ſtaecken, geene kiel heur waeren vermangelen, d'aerde overal alles teelen: men behoeft dan geen lant te eggen, geen wijngert te ſnoeien: d'arbeitzame ackerman zal de ſtieren uit den ploegh ſpannen, geene wol allerhande verf behoeven aen te nemen; maer de ram in den beemt zijnen rugh met een vacht van geurig en glociende purper en oranjeverf decken, en berghroot den lammeren, onder het grazen, van zelf zijn verwe geven. De Schickgodinnen, die eenſtemmigh de beſtendigheit van het goddelijcke nootlot beſtemden, zeiden: o ſpillen, ſpint ons zulcke eeuwen. O lieve ſpruit der Goden, door wie Jupijns afkomſt zoo machtigh zal aenwaſſen, aenvaert, het wort nu tijt, uw hooge tittels. Zie eens, hoe de wijde weerelt, het gewelf des hemels, en zee en lucht en aerde, onder hunnen laſt, bezwijcken. Zie eens, hoe alle dingen zich tegens d'aenſtaende eeuw verheugen. Och, had ick noch zoo lang te leven, en geeſt genoegh om uwe daden te melden: de Traciſche Orfeus, nochte Linus zouden my met geene lofzangen verdooven; al nam Orfeus zijne moeder Kallioop; Linus zijnen vader, den ſchoonen Apollo, te baet: al ſpeelde oock Pan tegens my, voor de vierſchaer van Arkadie: Pan moſt het my oock gewonnen geven, voor de vierſchaer van Arkadie. O kleene knaep, begin uwe moeder met kenniſſe toe te lachen: uw moeder droegh u pijnelijck tien maenden onder haer hart. O kleene knaep, begin: wien

d'ouders noit toeloegen, dien achtten Natuurgodt en Bedtgodin hun tafel en bedde onwaerdigh.

DAFNIS.

Vijfde Herderskout.

INHOUDT.

Menalkas en Mopſus, beide herders, beklagen den doot van Dafnis, den Siciliaenſchen herder, by Merkuur geteelt, door Pan in zangkunſt onderwezen; en d'een zingt zijn grafſchrift, d'ander zijn vergodinge. Men vint 'er die by Dafnis Ceſar, den Oppergezaghsman, meenen verſtaen te worden, die onlangs eer de Poeet dit dichte, op het hof, met drie entwintigh wonden getaiſtert lagh. Zommigen duiden hem op Quintilius Varus, die in Duitſchlant met drie keurbenden neergeleit wert. Zommigen nemen het liever op Flakkus Maro, Virgilius broeder, van wien noch dit paer wijdtbekende vaerzen, hoewel onzeker wieze dichte, voorhanden zijn:

Ghy, die op Dafnis naem hier Flakkus lijck beſchreit,
Verheft uw' broeder zelf tot aen d'onſterflijkheit.

Zommigen leggen het op Salonijn uit, wiens geboorteliet hy in den voorgaenden Herderskout zong; doch nu zingt hy de vergodinge van dien zelven overleden.

Menalck, met Mopſus, hier op Dafnis dootbaer weent:
Zy voeren hem om hoogh, in 't midden van de Goden,
En bidden, dat hy 't volck van daer zijn gunſt verleent,
Voor offerwijn en melck, zijn Godtheit aengeboden.

MENALKAS. MOPSUS.

MEN. Mopſus, dewijl wy, beide even konſtigh, ghy meeſter op de fluit, ick in 't zingen, wel op malkander paſſen; waerom gaen wy hier niet nederzitten onder deze olmen en hazelaers, door een geplant?

MO. Menalkas, ghy zijt ouder: 't is billijck dat ick u volge; het zy wy ons nederzetten in de ſchaduwe van het bevende loof,

waer in de weſten wint ſpeelt, of liever in een hol: zie eens, hoe de wilde wijngert dat hol hier en daer met druiven belommert.

M E. Amyntas magh alleen u op ons bergen tarten.

M O. En of hy Febus zelf met zingen wou verdooven?

M E. Nu Mopſus, hef eerſt aan, het zy ghy zingen wilt van Fyllis vryaedje, of van ſchutter Alkons lof, met ſchieten ingeleit, of van Kodrus krackeel: hef aan: Tityr zal ondertuſſchen de grazende bocken hoeden.

M O. Ick wil u liever deze vaerzen laten hooren, die ick korts op de groene ſchors van beuckeboomen ſchreef, en by beurte zong en tureluurde: zegh dan dat Amyntas tegens my zinge.

M E. Gelijck de taeje willegeboom voor den blonden olijf; gelijck de lage lavenderbloem voor den rooden roozelaer moet wijcken; zoo verre moet, mijns oordeels, Amyntas voor u wijcken.

M O. Genoegh, mijn zoon, hou op: wy zijn alree by 't hol. De Veltgodinnen beweenden Dafnis, die zoo deerlijck om hals geraeckte: ghy hazelaers en vlieten koſt dit van de Veltgodinnen getuigen, toen de moeder, op haer zoons droevigh lijck vallende, over d'ongenade der Goden en ſtarren kermde. Och Dafnis, geene herders drenckten, toen ghy boven d'aerde ſtont, hun zatte oſſen in den koelen ſtroom: het vee proefde niet eenen druppel nats, nochte zette zijnen mont eens aen het gras. O Dafnis, woeſte bergen en boſſchen weten te zeggen, hoe oock de Libyaenſche leeuwen om uwe doot ſteenden. Dafnis leerde ons Armeniaenſche tigers voor den wagen ſpannen: Dafnis leerde ons de reien, Bacchus ter eere, aanvoeren, en taeje wijngertſtocken met zachte wijngertbladen bevlechten. Gelijck wijngert de boomen, en druiven den wijngert; gelijck ſtieren de kudden, en het gewas de vette ackers vercieren; zoo vercierт ghy alleen uwe lantslieden. Sedert de doot ons van u beroofde, verliet zelf Pales, zelf Apollo de weiden. Daer wy dickwils goet koren in de vore zaeiden, quam niet dan onkruit en ſtroo en ſtoppel op: en daer zachte fiolen en roode tyloozen

ſton-

ſtonden, wieſſen niet dan ſcherpe diſtels en dorens. O Herders, beſtroit den wech met loof: beſchaduwt de bronnen met meien: Dafnis is wel zulck een ſtaetſi waerdigh. Gaet ſtelt hem een graf met dit graffchrift toe: Ick Dafnis hier in de boſſchen, en ten hemel toe vermaert, was een herder van het ſchoone vee, en zelf ſchooner dan het vee.

M E. O goddelijcke dichter, uw dicht bekomt ons zoo wel, gelijck de ſlaep in 't gras het afgeſlaefde hart; gelijck een zoete en ſpringende waterbeeck, by heeten zonneſchijn, het dorſtige hart verquickt: en gy fluit niet alleen, maer zingt zoo wel als uw meeſter. Geluckige knaep, ghy zult nu neffens hem zitten. Evenwel willen wy u wederom loven, naer ons beſte vermogen, en uwen Dafnis tot aen den hemel verheffen: wy willen Dafnis tot aen den hemel toe loven: Dafnis beminde ons mede.

M O. Kunnen wy wel iet grooters dan zulck een gave verwerven? Oock was dees knaep al prijzens waerdigh, en Stimichon prees ons al overlang die dichten aen.

M E. De blancke Dafnis ziet (het geen hy ongewoon was) de poort des hemels met verwonderinge aen, en wolcken en ſtarren onder zijn voeten drijven: weshalve boſſchen en beemden, Herdersgoden en herders en Boſchgodinnen luſtigh en vrolijck zijn. De wolf beloert geen ſchaep, nochte men ſpant geene netten om harten te vangen: d'oprechte Dafnis is met vrede gedient. D'ongeſchore kruinen der bergen juichen zelfs van blyſchap, dat het aen den hemel klinckt: klippen en boomgaerden zelfs wedergalmen nu op dit gezangk: O Menalkas, hy is een Godt, ja een Godt. O Dafnis, begenadigh en zegen uw volck. Zie daer ſtaen vier altaren, twee voor u, en twee voor Febus. Ick zal u jaerlijcks twee kannen opdragen, die van verſche melck ſchuimen, en twee bekers met vetten olijfoli: en eerſt de gaſten met eenen ruſtigen dronck wijns by den haert verheugen, zoo het winter is; des zomers, onder het groen. Ick zal Ariuſiſchen wijn, als nieuwen nektar, in ſchalen ſchencken. Dametas en de Lyktiſche Egon zullen voor my opzingen: Alfeſibeus zal, gelijck de Saters, danſſen. Aldus zullen wy u eeuwigh vieren, wanneer

wy

wy de Veltgodinnen onze beloften, naer de gewoonte, betalen, en d'ackers door offerhanden zuiveren. Zoo lang het wilde zwijn op 't geberghte, de viſch in 't water zal leven, de honighbye den tijm, de ſpringkhaen den dauw uitzuigen; zoo lang zal men van uwen naem en faem en lof gewagen. D'ackerman zal u jaerlijcks, gelijck aen Bacchus en Ceres, zijn beloften betalen; ghy hem oock aen zijn belofte verplichten.

MO. Wat, ay, wat zal ick u voor dat gezangk ſchencken? Want geen koelte uit den zuiden, geen ſtrant, waer tegens de baren aenſlaen, nochte geene beeck, die door dalen en ſteenrotſen heneruiſcht, verquicken mijn hart zoo zeer.

ME. Eerſt zal ick u deze broſſe ſcherleipijp ſchencken, die ons leerde: Korydon was op den ſchoonen Alexis verſlingert: die zelve pijp leerde ons: wiens vee is dit? behoort het Melibeus toe?

MO. En ghy Menalkas, aenvaert dezen herdersſtaf, dien ick noit Antigenes overliet, hoe dickwils hy my badt, en al verdiende hy elcks gunſt: de ſtaf is ſchoon van koperen beſlagh, en eenparigh van quaſten.

SILENUS.

Zeſte Herderskout.

INHOUDT.

In dezen Herderskout voert hy Silenus in, heel verzopen, gelijck Bacchus opvoeder betaemt, doch geleerdelijck, naer het gevoelen der Epikureen, van der dingen oirſprongk zingende, en dat Quintilius Varus ten gevalle. Voorts dewijl dit met den lagen ſtijl des Herderszangs niet wel overeenkomt, zoo ontſchuldight hy zich terſtont in den beginne, en hier niet lang op malende, zoo vaert hy terſtont tot zijn vertellingen voort.

Sileen, des Wijngodts knaep, in zijne droncken ſchap
En ronckende verraſcht, en aengeperſt tot zingen,
Verheft zijn ſchelle ſtem, en zet zijn zinnen ſchrap,
Ontvouwt hun's weerelts wiegh, gemengt met vremde dingen.

Onze

ONze Thalye gewaerdighde zich d'eerſte den toon des Syrakuſers na te ſpelen, en ſchaemde zich niet in boſſchen te woonen. Toen ick van krijgh en Koningen wou zingen, trock Apollo my by het oor, en ſprack : Tityr, een rechtſchapen herder moet zijn ſchapen hoeden, en een veltdeuntje tureluren. Dewijl het u, o Varus, nu niet wil ontbreecken aen andere dichters, die luſtigh zijn om uwen lof op te halen, en bloedige oorlogen te trompetten; zoo zal ick nu op een dun riet een veltliet ſpelen, en Apollos laſt volgen : zoo iemant nochtans, zoo iemant oock beluſt zy dit te lezen, die zal hooren, hoe onze tamarinden en alle wouden van Varus lof gewaegen : Febus ziet oock geen bladt liever, dan daer hy Varus naem op geſchreven vint. Vaert dan voort, o Zanggodinnen.

Chromis en Mnaſylus, twee jongers, vonden Silenus in een hol leggen ſlapen, met zijn aderen noch vol wijns, dien hy 's daeghs te vore gepepen had, gelijck hy altijt vol is : ontrent zijn hooft lagen ſlechts eenige kranſſen gevallen, en daer hing een groote wijnkan aen haer geſloten oor. Deze knapen (overmits de grijzert hen alle beide dickwils met belofte van zingen te leur ſtelde) treden toe, en knevelen hem wel vaſt met banden van kranſſen. Egle quam op ſlagh, en de verlege maets te hulp; Egle, de ſchoonſte van alle Veltgodinnen; en juiſt, toen hy zijn oogen opſloeg, beſchilderdeze zijn troni en voorhooft met roode moerbezien. Hy, om dit bedrogh lachende, zeide : mijn kinders, waerom kneveltghe my? Laet my los : 't is genoegh, dat ghy my dus betrapt ziet : eiſcht maer wat liet ghy hooren wilt : u zal ick met een liet, haer met wat anders paejen : met hief hy aen. Daer had ghy de Saters en het wilt op maet mogen zien trippelen : daer begoſten dicke eicken hun toppen te ſchudden; zoo dat Parnas min met Febus; Rodope en Iſmarus min met Orfeus vermaeckt zijn : want hy zong, hoe in dit groote en ledige begrijp alle dingen uit den zade van water en vier en aerde en lucht te zamen runden : hoe alle dingen uit deze hooftſtoffen ſproten, en de weerelkloot eerſt in zijnen vorm gegoten wiert. Toen begoſt zich de gront te zetten, het water

te ſcheiden, en alles allengs zijn wezen te krijgen. Nu zagh het aertrijck met verwonderinge eerſt de zon ſchijnen, en den regen uit d'ontſlote wolcken vallen. De boſſchen begoſten eerſt te waſſen, en het gedierte liep hier en daer dolen op het geberghte, dat noch nieuw was. Hier na verhaelde hy, hoe Pyrra ſteenen zaeide; van Saturnus rijck, Prometheus dieverye, en zijnen Arent op Kaukaes: oock van Hylas, en in welck een bron de maetroozen hem verloren, roepende: Hylas, Hylas, dat 'er al het ſtrant van gewaeghde: en hy vertrooſte Paſifaë, op den ſneeuwitten ſtier verlieft: geluckigh waerze, hadde 'r noit vee geweeſt. Och, rampzalige maeght! wat dolheit gingk u over? Pretus kranckhoofdige dochters loeiden over al het velt; nochtans verliep geen van deze zich zoo ſchendigh met vee; hoewel elck op het effen voorhooft dickwils naer de horens voelde, en vreesde het ploeghjuck aen den hals te krijgen. Och, rampzalige maeght, ghy zwerft nu op de bergen; en hy leit met zijnen ſpierwitten rugge op een zachte maybloem, en erkaeuwt vaſt het ingezwolgen gras, onder eenen bruinen eeckelboom, of zoeckt een vryſter onder al den hoop. Veltgodinnen, ay Kretenzer Veltgodinnen, ſluit boſſchen en beemden; miſſchien of wy by geval ergens het ſpoor van den dwalenden ſtier vonden: miſſchien of zommige koejen hem (die zich in het groene gras vergeet, of een drift oſſen volghde) weder te Gortyne in den ſtal te recht broghten. Daar na zong hy van het maeghdeke, dat zich aen Heſperus appels vergaepte: oock hoe Faëtons zuſters met moſch en een bittere ſchorſſe overtrocken wierden, en reizigh als elzen, aen d'aerde gewortelt bleven: oock hoe Gallus, aen Permeſſus oever omzwervende, van eene der negen zuſteren op den berg Helikon geleit wiert, en Apolloos geheele rey hem daer eerbiedigh toeneegh: hoe Linus, een herder, met den krans van bittere eppe en bloemen om het hooft, hem met een goddelijck dicht dit toezong: de zanggodinnen vereeren u, (aenvaertze toch) deze pijpen, te vore den ouden Heſiodus van Aſkra eigen, en waer mede hy harde eſſchen ten bergh af plagh te locken: ghy zult hier op den oirſprongk van het Gryneeſche

neeſche boſch verhalen; zoo dat Apollo geen woudt hooger dan dit zal roemen. Wat wil ick meer vertellen? Van Niſus dochter, Scille? die men zeit, dat beneden haeren blancken navel met baſſende honden omgort, Ulyſſes ſchepen plaeghde, en de verbaeſde maetroozen, helaes! door haere zeehonden in den diepen afgront verſlont? Of hoe hy verhaelde Tereus geſtaltwiſſeling? Wat gerecht, wat bancket Filomele hem opdiſchte? Hoeze de wilderniſſe in vlughte, en met welcke vlercken die rampzalige eerſt over haer hof vloog? Hy zong al wat Febus eertijts by den geluckigen Eurotas zong, die zijn laurieren dit voortleerde: de dalen galmden hemelhoog van zijnen zangk; tot dat d'avont [dien dagh te ſpijt] vallende, den herderen beval hunne ſchapen te tellen, en te koy te drijven.

MELIBEUS.

Zevenſte Herderskout.

INHOUDT.

De ſtof van dezen Herderskout is geſchept uit Theokrijts Herderszangen. De Poeet voert hier Melibeus den herder in, die het wedtſpel tuſſchen Korydon en Thyrſis verhaelt, waer over hy, zijnen verdwaelden geitebock zoeckende, by geval op ſlagh quam, en van Dafnis tot zeghsman over het wedtſpel geroepen wert, dat hy Korydon toewees, gelijck in 't einde des Herderskouts gezeit wort: Ick heb 'er opgelet, en hoe Thyrſis, die 't verloor, vergeefs hier tegens aen zong. *Want men wil gelooven dat by Korydon Virgilius; by Thyrſis Theokrijt, of iemant anders betekent wort.*

Toen Melibeus vaſt den bock der kudde zocht,
Riep Dafnis hem in 't groen, daer m' om den zangprijs twiſte:
Hy ſloot, dat Korydon ruim Thyrſis over moght,
Welck vonnis het geſchil van 't zangers wedtſpel ſliſte.

MELIBEUS. KORYDON. TYRSIS.

DAfnis zat, by geval, onder een' ruiſchende eeckelboom, en Korydon en Tyrſis hadden hun vee by een gedreven; Tyr-

ſis zijn ſchapen, Korydon zijn geitjes, van melck overladen: beide Arkaders, beide in hun bloejende jeught, even veel meeſters in 't zingen, en bereit hun beurt te houden. Terwijl ick hier de jonge myrten voor de koude beſchutte, verdwaelde mijn geit, zelf het manneke van de kudde; en ick zie Dafnis, die my oock zagh, en terſtont toeriep: hou Melibeus, kom herwaert, uw geit en bocken zijn geborgen, en magh het u beuren, ruſt wat in deze lommer. Hier komen de runders door de beemden aenſtreven, om te drincken: hier boort Mincius den groenen oever met dunne rieboorden, en de byezwarm bromt op den gewijden eick. Wat zou ick doen? Ick had geenen Alcip, noch te Fyllis, die mijn geſpeende lammers in de koy ſloot: en tuſſchen Korydon en Tyrſis was een groot krackeel: nietemin liet ick, om hun ſpel, mijn werck drijven; dies hievenze beide om ſtrijt hun gedicht aen, en wouden beide by beurte zingen het geen zy koſten. Korydon zong dit, Tyrſis dat, op zijne beurt.

K o. O Libetronſche Veltgodinnen, mijn vermaeck, laet my een liedt zingen, zoo ſchoon als mijn Kodrus, de beſte naeſt Febus, dichte: of zijn wy alle zoo veel meeſters niet, laet ons de ſchelle fluit hier aen den pijnboom ophangen.

T y. Ghy Arkadiſche herders, bekranſt uwen aenkomenden Poeet met veil, dat Kodrus hart van ſpijt berſte: of zet hy my te hoogh, zoo bevlecht mijn hooft met hazelwortel, op dat zijn bitſe tong den aenkomende dichter niet hindere.

K o. O Diane, kleene Mykon offert u dien geborſtelden zwijnskop, en deze getackte horens van een langklevende hart. Verwerf ick mijn bede, zoo zal men u een ſchoon marmerbeelt oprechten, met purpere laerzen aen de beenen.

T y. O Priaep, ghy moet u jaerlijcks met een ſchotel melck en dezen koeck vrolijck maecken: want ghy zijt ſlechts een arm Tuinheiligh. Wy wijdden u naer den tijt een marmerbeelt toe: maar zoo ras de kudde draghtbaer wort, zal men u een beelt van louter gout gieten.

K o. O Galatea, Nereus dochter, my aengenamer dan Siciliaenſche tym, blancker dan een zwaen, ſchooner dan wit veil;

draeght

draeght ghy noch een luttel zorg voor uwen Korydon, zoo koom hem by, zoo dra de zatte ſtieren te ſtal zijn.

TY. Ja ick moet u bitterder ſchijnen dan Sardiniſch kruit, ſcherper dan muisdoren, ongeachter dan wier, aen ſtrant geſmeten; zoo my dees dagh niet langer dan een geheel jaer valle. Ghy runders, is 'er ſchaemte, gaet hene, gaet hene zadt naer huis.

KO. Bemoſchte bronnen, kruiden, zachter dan de ſlaep, en ghy groene haeghappelboomen, die u met luttel ſchaduwe bedeckt, beſchut het vee voor den brandenden Kreeft: de zomerzon begint al te ſteecken; de groene wijngert al te botten.

TY. Hier is een warmen haert, en grenen hout genoech; hier wort altijt aengeſtoockt, en de poſten zien altijt zwart van roet: hier paſſen wy zoo veel op den Noorden wint, als de wolf op de menighte, of ſtroomende vlieten op d'oevers.

KO. Hier waſſen oock geneverbezien, en ruige kaſtanjen: overal leggen d'appels onder de boomen: alles lacht ons nu toe: maer verlaet ſchoone Alexis deze bergen, zoo zult ghy de beecken zien uitdroogen.

TY. Het velt verdort: het quijnende gras verſmacht, naerdien de lucht bedorven is: Bacchus benijt den heuvelen de ſchaduwe der wijnrancken: maer komt onze Fyllis eens weder, zoo zullen alle boſſchen bloejen, en Jupijn in eenen gewenſchten regen neder dalen.

KO. De populier behaeght Herkules boven al, de wijnſtock Bacchus, de myrt de ſchoone Venus, de laurier Febus; maer Fyllis bemint den hazelaer: zoo lang Fyllis den hazelaer bemint, zal de myrt nochte Febus laurier den hazelaer verdoven.

TY. D'eſſcheboom ſpant de kroon in het boſch, de pijnboom in den tuin, de populier aen den ſtroom, de denneboom op hooge bergen: maer zoo ghy, o ſchoone Lycidas, my dickwils begroet, zoo moet d'eſſcheboom in het boſch, de pijnboom in den hof, voor u wijcken.

ME. Ick heb 'er opgelet, en hoe Tyrſis, die 't verloor, vergeefs hier tegens aen zong: Korydon zal voortaen onder ons wel Korydon blijven.

TOVERES.

Achtſte Herderskout.

INHOUDT.

Dees Herderskout begrijpt twee deelen. De herder Damon op Niſe, een meisken, verſlingert, berſt in het eerſte deel, door ongeduldige minne, met veelerleie klaghten uit, aengezien Mopſus haer in 't harte lagh. Het ander deel is bykans altemael geſchept uit Theokrijts Zangwijs, op den zelven tittel geſtelt; waer in een zekere toveres de zinnen des mans, die haer affloegh, door toverkruiden en bezweeringen, pooght tot haer minne te bewegen.

De droeve Damon klaeght, hoe Mopſus ſtrijcken gaet
Met Nyſe, zijn vriendin en oirzaeck van zijn ſterven.
Alfeſibeus zoeckt aen toverkunſten baet,
Om entlijck heul en troost by Dafnis te verwerven.

DAMON. ALFESIBEUS.

ICk zal Damons en Alfeſibeus herdersliet verhalen, en hoe de vaerze, daerze in de wedt zongen, haer grazen vergat, en de boſſchen over dien toon verbaeſt, de loopende beecken ſtil ſtonden. Ick zal Damons en Alfeſibeus herdersliet verhalen. O begunſtigh my, het zy ghy nu boven den befaemden Timavus en zijne rotſen henetreckt; of langs d'Illyriſche kuſten zeilt; och, zal ick wel dien dag beleven, dat my gebeure uwe oorlooghsdaden op te trompetten? Zal ick noch beleven, dat my gebeure uwen naem door gedichten, die alleen waerdigh zijn in Sofokles laerzen te treên, over de ganſche weerelt uit te breiden. Ick begin van u, en eindige met u: ontfang mijne vaerzen, die ick op uw bevel aenhef, en gedoogh dat dit veil zich om uw hooft en zeeghaftigen lauwer kringkele.

Naulix verdween de koele ſchaduwe aen de lucht, wanneer de dauw op het velt het vee meeſt verquickt; of Damon, tegens eenen reizigen olijfboom leunende, hief aldus aen:

DA. O morgenſtar, verrijs voor 't kriecken van den blijden dagh,

dagh, terwijl ick, onder het vryen van Niſe, mijn toekomende bruit, zoo ſchandelijck uitgeſtreecken, vaſt kerme, en op mijn uiterſte leggende, de Goden (hoewel het my niet baete, dat ickze tot getuigen mijner trouwe nam) noch voor het leſte aenroepe.

Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. Menalus is altijt met een ruiſchende woudt en galmende pijnboomen voorzien: die bergh hoort de herders altijt van vryaedje zingen, en van Pan, die eerſt fluiten van riet ſneedt.

Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. Mopſus trout Niſe. Wat durven wy vryers niet hopen? Nu paren griffoens met paerden, en na onzen tijt zullen bloode daſſen en honden te gader drincken. O Mopſus, ſny nieuwe tortſen: de bruit komt u t'huis. O Bruidegom, ſtroy noten: d'avontſtar gaet u ten gevalle in het weſten onder.

Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. O ghy zijt nu fraey aen den man geraeckt, dewijl ghy alle vryers verachte, en op mijn fluit en mijn geitjes, en mijn borſtelige winckbraeuwen, en langen baert ſchimpte: en niet eens geloofde, dat Godt zich met weereltſche zaecken bekommert.

Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. Ick zagh u [toen ghy noch een klein meiske waert, met uwe moeder, op onze hoeve, daer ick u omleide] blozende appels plucken, en koſt toen, in mijn dertiende jaer gaende, aen de jonge tacken reicken. Zoo ras ick u zagh, ſloegh ick aen 't quijnen, en liet my vervoeren?

Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. Nu weet ick eerſt wat de Minnegodt is: Iſmarus, of Rodope, of de verregelege Garamanten baerden uit harde ſteenen dit kint, wiens aert en natuur ons geenſins gelijckt.

Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. De wreede Minnegodt leerde de moeder haer handen met kindermoort bevlecken. Ghy waert oock een wreede moeder. Wie van beide was wreeder, de moeder of dat ſnoode kint? dat kint is ſnoot, en deze moeder oock wreet.

Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. Laet nu

den wolf van zelf voor het ſchaep vlieden : harde eicken blozende appels dragen : tyloozen op den els waſſen : de ſchors van tamariſſen vet amber zweeten : uilen tegens zwanen zingen : Tityr een Orfeus zijn, Orfeus in de boſſchen, Arion onder Dolfijns.

Mijn fluit nu hef met my 't Arkadiſch veltliet aen. Laet al het lant vry bare zee worden : o boſſchaedjen, het ga u wel. Ick zal van den opperſten top eenes berghs los in zee ſpringen; ontfang dit tot een leſte gave, voor mijne doot. Mijn fluit, nu ſtaeck, nu ſtaeck 't Arkadiſch veltliet vry.

Zoo zong Damon. Nu zeght ons, o Zanggodinnen, wat Alfeſibeus antwoorde: Wy alle zijn niet op alles afgerecht.

A L. Breng belezen water, en bewint dit altaer met zachte offerbanden: brant vet yzerkruit en mannekens wieroock: op dat ick door toveroffer bezoecke des mans minne om te zetten: hier mangelen ſlechts tovervaerzen.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Tovervaerzen zijn maghtigh de maen van den hemel te locken. Circe veranderde Ulyſſes mackers door hare tovervaerzen : de koude ſlang in 't velt berſt door bezweeringen.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Voor 't eerſte binde ick u met deze drie drommen van driederley kleur; en draegh uw beelt driemael om dit outer : oneven brengt geluck me.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. O Amaryl, knoop drie kleuren met drie knoopen: o Amaryl, knoop ſlechts, en zegh: ick knoop Venus banden.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Gelijck een zelve vier dit leemen beelt verhardt, dit waſſen beelt verſmilt; zoo moet Dafnis door minne te mywaert verharden en ſmilten. Stroy gezouten meel, en brant kraeckenden lauwer en zwavelveen. D'ongenadige Dafnis brant my, en ick dezen lauwer in Dafnis naem.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Zoo groot een liefde bevange Dafnis, gelijck een jonge toghtige koe, den ſtier door boſſchen en hooge wouden zoeckende, by een wa-

ter-

terbeeck, in het groene gras, van vermoeitheit nederſtort, en ſpade in der nacht vergeet weder te keeren : zulck een liefde bevange Dafnis, op dat ick hem dan laete najancken.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Die trouwelooze liet my leſt deze kleeders te pant, die ick nu onder dien drempel begraef: dit minnepant is my gehouden Dafnis te leveren.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Meris zelf gaf my deze kruiden, dit tovergift, datze my ten gevalle in Pontus las, in het vergiftrijcke Pontus. Dickwils zagh ick Meris door kracht van dit kruit in eenen wolf veranderen, en zich in het woudt verbergen; dickwils geeſten onder uit de graven wecken, en het betoverde koren elders vervoeren.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Amaryl, draegh d'aſſche buiten, en ſmackze zonder omzien over uw hooft in eenen waterſtroom : hier mede wil ick Dafnis aenranden : want hy paſt op Goden, nochte bezweeringen.

Mijn tovervaerzen brengt, brengt Dafnis t'huis van ſte. Zie daer, terwijl ick d'aſſche niet ras genoegh weghbreng, zoo begint het outer van zelf lichter lage te branden : het gaet wel: ick weet waerachtigh niet hoe het is: en Blaffer baſt in de deur. Gelooven wy 't oock? of achten gelieven al hun droomen waer? Houdt op, houdt op met bezweeren : daer komt Dafnis al van ſte.

MERIS.

Negende Herderskout.

INHOUDT.

Meris, Maroos lantknecht, reiſt op zijn heerſchaps gebodt, naar Mantua, om hopman Arrius, in Virgilius lantgoet gezeten, en op Maro gebeten, eenige bocken te vereeren, en te paeien. Lycidas, een herder, volght Meris, en vraeght naer d'oirzaeck van zijne reis: dies Meris by deze gelegentheit over d'ellende van dien tijt klaeght. Daer na gelijckerhant naer Mantua treckende, kortenze de moeielijckheit des weghs met hunnen zangk.

Men hoort hoe Meris zich, op wegh, by Lycidas
Beklaeght, om't krijghsgewelt, waer voor het Recht moet vlieden:
Zy reizen nietemin, en (of't hun' druck genas)
Verkorten tijt en reis met aengename lieden.

LYCIDAS. MERIS.

WAer leit de gangk, Meris? of volght ghy den wegh, recht naer ſtadt toe?

ME. Och Lycidas, moeten wy dit beleven? dat een vreemdelingk (wie hoedde zich hier voor?) in ons armoedtje vallende, zeit: ghy oude huisluiden, vertreckt: dit 's mijn. Wy zoo deerlijck verdruckt (want Fortuin alles verandert) brengen hem (de plaegh hael den ſoldaet) deze bocken.

LY. Zeker ick had al gehoort, dat uw Menalkas met zijn gezangk al zijn lant loſte, van daer die heuvels beginnen te rijzen, en weder allengs afloopen, tot daer die oude beuckeboom ſtaet, van zijn tacken geknot.

ME. Ghy hebt recht gehoort, en dat gerucht liep 'er al: maer mijn goede Lycidas, ons gezang baet zoo veel onder ſoldaten, gelijck een Chaoniſche duif, wanneer d'arent haer op het lijf valt: en had een kraey, ter ſlincke hant, op den vermolſemden eeckelboom, my niet by tijts geraden dit pleiten te ſtaecken; Meris en Menalkas waren al lang om hals.

LY. Och, vint men noch zulcke baldadige menſchen? Menalkas, zouden wy u en uw vermaeck zoo t'effens quijt zijn? Wie zou ons van Veltgodinnen zingen? wie het velt met groen beſtroien? wie de bronnen met groene meien beſteecken? of deuntjes zingen, die ick korteling u ſtilzwijgens ontnam, toen gy naer Amaryl, onze vriendin, waert? O Tityr, wey mijn geitjes, tot dat ick wederkome, de wegh is kort; en ga drenck het zatte vee, en wacht het, onder het drijven, voor den bock, die ſtoots is.

ME. Of die ons liever het onvolwrochte liet zong, dat van Menalkas, Varus ter eere, gezongen wiert. O Varus, magh Mantua (Mantua dat helaes! het verdruckte Kremone al te na leit) onbeſchadight blijven, de zwanen zullen met haren zangk uwen naem ten hemel toe verheffen.

LY.

LY. Daer op moeten uw byen d'ypen van Korſika ſchuwen: daer op moeten uw koeuiers, in klaverweide, van melck geſpannen ſtaen. Hef aen, kunt ghy wat: de Zanggodinnen wijdden my oock in tot haren dichter: ick kan oock dichten, en de herders houden my oock voor hunnen Poeet; doch ick laet dit niet aen my leunen: want my dunckt niet dat ick met dichten by Varus en Cinne te pas kome; maer als een gans onder ſchelle zwanen quaecke.

ME. Daer ben ick, o Lycidas, vaſt over uit, en overdenck eerſt by my zelven, of ick 'er op kan komen: 't is oock geen onaerdigh liet. O Galatea, kom herwaert: want wat vermaeck is 'er onder het water? Hier bloeit de lente; hier ſtroit het aertrijck allerleie bloemen langs het water: hier hangt de witte populier over het hol, en de taeie wijngert vlecht 'er ſchaduwen voor. Kom herwaert: laet de razende baren aen ſtrant ruiſchen.

LY. Hoe? waerom zingt ghy niet het geen ick u, in uw eenigheit, by maneſchijn hoorde zingen? Ick kan de wijze wel, had ick de woorden onthouden.

ME. Dafnis, waerom ſlaet ghy den loop der oude ſtarren gade? zie daer komt de ſtar van Ceſar, Venus afkomſt, op; een ſtar, die gewas en vruchten zegent, en de druif op de luchtige heuvels verft en rijp maeckt. Dafnis ent peeren: uwe nakomelingen zullen d'appels plucken. De tijt gaet met alle dingen ſtrijcken, oock met onze gedachteniſſe: my gedenckt, dat ick noch een kint zijnde, dickwils de zon te bedde zong: nu zijn my al die deuntjes vergeten: en oock is Meris het zingen al vergaen: Meris zagh den wolf eerſt van achter. Maer dat 's genoegh: Menalkas zalze u noch dickwils voor zingen.

LY. Ghy laet met dit weigeren ons vaſt naer uwen zangk verlangen: daer de zee, zoo ghy ziet, u te geval ſtil en effen leit, en niet een windeken ruiſcht. Hier zijn wy ten halven wege; want men begint Bianors graf te zien. Meris, laet ons hier zingen, daer de huislieden de dicke tacken affnijden: laet hier uw bocken gaen: wy zullen noch wel binnen geraken: of vreezen wy dat het tegens den avont regenen moght: laet ons al zingen-

de henegaen, de wegh zal te korter vallen: om zingende hene te gaen, zal ick u van dit pack ontlaſten.

ME. Lycidas, hou op van bidden: en doenwe het geen voor de hant is: wanneer Menalkas komt zal het zingen beter aert hebben.

GALLUS.

Tiende Herderskout.

INHOUDT.

Kornelis Gallus was een uitnemende Dichter, en d'eerſte Lantvooght over Egypten, die op Cythereis, zijne boel, Volumnius vrygelate ſlavin, hier van den Dichter Lykoris genoemt, jammerlijck verſlingerde: en dewijl zy hem geen wederliefde droegh, maer verachte, en Antonius in Gallien volghde, koſt Gallus dit te leur zetten, zoo men gelooft, qualijck verduwen. Hierom vertrooſt Virgilius hem in dezen Herderskout, doch zulcks dat hy van den herderlijcken ſtaet en boerſche gelijckeniſſen niet afwijckt: want bykans al deze ſtof is geſchept uit Theokrijts Thyrſis, daer hy de zelve liefde van Dafnis uitwerckt.

De magre Gallus quijnt en raeſt om zijn vriendin,
Lykoris, die heeft luſt op liever hart te paſſen:
Hy ſlaet van ongedult de wilde wouden in
En weder uit, en roept: wie is de Minne ontwaſſen?

OArethuſe, begenadigh mijn leſte werck. Ick zal mijnen Gallus ter eere een kort liedt zingen, doch zulcks dat Lykoris het vry lezen magh: wie kan Gallus een liedt weigeren? Daer op moet de zoute zee, terwijl ghy onder de Siciliaenſche baren henevloeit, uw water niet bederven. Hef op: laet ons van Gallus minne en quellaedje zingen, terwijl de kamuize geitjes de ſtruicken afſcheeren. Wy zingen voor geene dooven; want de weergalm der boſſchen beantwoort onzen zangk. In welcke boſſchen, in welcke wilderniſſen ſtaecktghe toch, ghy Vlietgodinnen, ghy meiskens, toen Gallus zoo onnozel van minne

quijn-

quijnde? Want de bergh Parnas, nochte Pindus, nochte Aganippe, d'Aoniſche bron, hielden u niet bezigh. De laurieren, de tamariſſen weenden oock om hem: Menalus, met pijnboſch begroeit, en de ſteenrotſen van den kouden Liceus weenden oock om hem, die eenzaem onder de ſteenklip lagh. De ſchaepen ſtaen oock rontom hem, en het rouwt hun niet: o goddelijcke Poeet, laet het u niet rouwen, dat ghy een veehoeder zijt; de ſchoone Adonis weide wel zijn ſchapen langs den ſtroom. De ſchaepherder quam 'er oock by: ten leſte quamen d'oſſedrijvers: Menalkas quam 'er, noch vet van wintereickelen. Zy vraeghden al te zamen: waer uit ſpruit deze minne? Apollo quam by u, en zeide: Gallus, wat helpt u 't hooft op hollen? Lykoris, uw lieſte, loopt een ander, door hagel en ſneeuw, door het gevaerlijcke leger, na. De Boſchgodt quam 'er, met ruighte en loof bekranſt, en droegh groene meien en groote lelien in zijn hant. Pan, de Godt van Arkadie, quam 'er: wy zagen hem root van menie en vlierbeziën glimmen. Hy zeide: wat zal het einde hier van wezen? De minne bekreunt zich des niet. Geen tranen kunnen d'ongenadige minne, geen beecken beemden, geen klaver byën, geen bladers de geiten verzadigen. Maer de droeve minnaer ſprack noch: ghy Arkadiſche herders, ghy herders, alleen op zangk afgerecht, zult dit uwe bergen toezingen. Och, hoe zacht wil mijn gebeente ruſten, zoo uwe fluit namaels mijn vryaedjen verhaele. Och, of ick een van uw gezellen waere geweeſt, het zy een veehoeder, of wijngaerdenier. Zeker had ick op Fyllis, of Amyntas, of wie het moght zijn, verſlingert geweeſt (wat ſchaet het toch of Amyntas bruin is? Fiolen zijn bruin, blaeuwe beſſen zijn bruin) hy zou by my, onder de willigen, in den wijngert ſlapen: Fyllis kranſſen voor my plucken, Amyntas voor my zingen. O Lykoris, hier zijn koele bronnen; hier zijn zachte beemden; hier zijn boſſchen; hier zou ick met u mijn leven verſlijten. Nu houdt my de dolle minne midden onder geweer en wapens en vyanden: en ghy wreede gaet, heFaes! verre van uw vaderlant (naulix kan ick het gelooven) alleen, en zonder my, ſlechts den ſneeuw in d'Alpes en den bevro-

zen Rijn bezoecken. Och, dat ghy niet van koude verkleumt: och, dat het ſcherpe ys uw teere voetjes niet ſnijde. Nu wil ick henegaen, en Euforions vertaelde vaerzen, op het riet des Siciliaenſchen herders, ſpelen. Ick heb opgezet liever in bóſſchen, onder ſpeloncken der dieren, kommer te lijden, en mijn minne op jonge boomen te ſnijden: die zullen opwaſſen: mijn minne zal met hun opwaſſen. Ondertuſſchen zal ick, midden onder de Berghgodinnen, Menalus bewandelen, of wilde zwijnen jagen: geen koude zal my behinderen de Parteniſche wildernisſen met honden te bezetten. My dunckt alree, dat ick over klippen en door ruiſſchende wouden heneſtap: het luſt my met eenen Perſiaenſchen boge Kretenſer pijlen te ſchieten: gelijck of dit d'artſeny onzer razende minne waere; of dat die Godt zich door d'ellende der menſchen liet vermorwen. Nu vermaecken ons weder geen Boomgodinnen, nochte vaerzen zelfs: zelfs ghy boſſchen hebt weder by ons uit: uwe jaght kan mijn zinnen niet verzetten; al droncken wy, in 't hartje van den winter, uit den Hebrus, en liepen 's winters in Thracie, door regen en ſneeuw: al weidden wy de ſchapen der Mooren, onder den Kreeft, daer de baſt van den hoogen olm verdort en uitdrooght. De minne temt al wat 'er is: en wy moeten voor de minne zwichten. O Godinnen, het zal genoegh zijn, dat uw Poeet dit zong, daer hy zat en vlocht van dunne maluwe eenen kaeskorf. O Zanggodinnen, ghy zult uwen Gallus dit liedt aenprijzen: Gallus, wiens liefde alle oogenblick zoo geweldigh in mijn hart groeit, gelijck de groene els in de lente. Laet ons opſtaen: dees ſchaduw plaght den zanger te bezwaren: geneverſchaduwe bezwaert den geeſt; en ſchaduwen beſchadigen de vruchten. Gaet t'huis, gaet hene, ghy zatte geitjes, d'avont begint te vallen.

EINDE *der Herderszangen.*

P. VIRGILIUS MAROOS
LANTGEDICHTEN.

Het eerſte Boeck.

Voorſtellinge van het werck. Aenroepinge der Godtheden. Ackerbouw. Kennis des zelfs, die voor moet gaen; tijt van ploegen; aert en onderſcheit van gronden; voordeel van braecklanden. Zaeitijt. Ackerplagen. Oirſprongk des ackerbouws. Ackergereetſchap. Tijt van boerewerck, aen de kennis van den loop der ſtarren vaſt. Weerwijsheit uit zon en maen. Voortekens, van Iulius Ceſars moort gevolght, ſpelden den burgerlijcken oorlogh tuſſchen Auguſtus en Brutus en Kaſſius.

Wat d'ackers weeligh maeckt; wanneer de huisman beſt
Den acker bouwt en ploeght, en hoe hy zaet moet zaeien,
Dat leert hem Maro hier; op dat hy magh op 't leſt
De vrucht en vruchtbren oegſt des zuren arbeits maeien.

Voorſtellinge en verdeilinge van 't geheele vverck, te vveten, ackerbouvven en zijne tijden, planten en pooten, veehoeden en aenvocken, en byen en honigh.

NU zal ick, o Mecenas, voortaen beginnen te zingen wat de landen weeligh en vet maecke: in wat ſaizoen men den ploegh door den acker moet drijven, en den wijnſtock aen den olm huwen: hoe men op oſſen moet paſſen; hoe men de kudde moet gadeſlaen: en welck een ervaerenheit men onder de zuinige byen vint. O Bacchus en voedtzaeme Ceres, die door uwe klaerheit de weerelt verlicht, en, aen den hemel de ronde doende, ons de ſaizoenen afmeet; indien d'aerde de Chaoniſche eeckels door uwen zegen in vette airen veranderde, en water eerſt met wijn leerde mengen: en ghy Boſchgoden, beſchutters der huislieden, en ghy Woutgoden en Boomgodinnen, komt te zamen herwaert mijn gedicht zegenen: ick loof uwe gaven en weldaden: en ghy, o Neptuin, wien d'aerde, van uwen grooten drietant getroffen, eerſt een brieſchende paert opdroegh: en ghy Ariſteus, boſchhoeder in Cea, daer driehondert ſneeuwitte runders uw vruchtbaere

Aenroepinge der ackergodtheên,

baere hagen ſnoeien: en ghy Pan, beſchutter der ſchapen, verlaet uw vaderlijck boſch, en de wilderniſſen van Lyceus; en gaet Menalus u noch ter harte, zoo komt ons, o Tegeeſche Godtheit, begunſtigen: en ghy Minerve, die eerſt den olijf plantte: en ghy jongelingk, die eerſt den krommen ploegh opbroght: en ghy Sylvaen, met uwen dunnen cipreſſetack, uit den gront geruckt: en voort alle ghy Goden en Godinnen, die d'ackers beſchermt, met nieuwe vruchten bezaeit, en het gewas met dauw en regen uit den hemel overvloedigh zegent: en ghy,

en van Auguſt.

o CESAR, die met uw moeders myrt bekranſt, en namaels in den Raet der Goden opgenomen, in bedencken neemt, of u de regeeringe der Stede, en de vooghdy des ganſchen aertbodems, en over ſaizoenen en vruchten, ſta t'aenvaerden; of over den grondeloozen Oceaen, daer de zeeman uwe Godtheit alleen eere, het verregelegen Thule u diene, en Tethys met alle haere wateren u ten ſchoonzoon aenzoecke: en die overweeght, of ghy u, als een nieuwe ſtar, wilt zetten, daer de dagh op zijn langſte zy, en u plaets tuſſchen de Maeght en het Scorpioen wort ingeruimt: het brandende Scorpioen treckt alreede zijn ſcheeren in, en laet u meer dan zijn halve ſtreeck over. Wat geweſt ghy kieſt (want d'afgront ziet uw vooghdy niet te gemoet, en zulck een heilooze ſcepterzucht zy verre van u: ſchoon Griecken d'Elyſiaenſche luſtbeemden boven aen zette, en de verbede Proſerpijn geenen treck tot haer moeder hebbe) verleen ons ſpoet, en begunſtigh dit ſtoute beſtaen: ontfarm u met my over de huislieden, die deze baen niet kennen, en begin en gewen alree, by uw leven, naer onze kerckbeloften te luiſteren.

De lente, het eerſte ſaizoen des ackerhouws.

Zoo ras de koude ſneeuw op 't geberghte met d'aenkomende lente beginne te ſmilten, en de murwe klay door den weſten wint ontdoie en ontlaete, dan den ſtier voor den ploegh door het lant gedreven, dat hy hijge, en het geſleten ploeghyzer in de vore glimme. Het koren, dat tweemael de hitte, tweemael de koude gevoelde, zal endelijck den wenſch des gierigen ackermans vergenoegen, en de ſchuren tot berſtens toe overladen.

Doch eer wy het velt, wiens aert ons noch onbekent is, met

yzer

yzer doorſnijden, zoo ſtaet ons eerſt op de verſcheidenheit van wint en weder, en der ouderen gewoonte, en den aert en eiſch der plaetſen te letten; en wat elck lantſchap dragen en niet dragen wil. Hier wil het koren, daer de druif liever waſſen; elders ooft en gras van zelf groeien. Ziet ghy niet hoe de ſaffraen ons van Tmolus toerieckt? OoſtIndien ons yvoor, weeligh Arabie ons wierook toezent? de naeckte Chalybes ons yzer leveren, Pontus heilzame beverijnen, Epirus puik van merrien, ten renſtrijt opgewaſſen? Natuur gaf terſtont elcke plaets in 't byzonder haere wetten, waer aen zy zich eeuwigh verbondt, ſedert Deukalion eerſt ſteenen in d'onbewoonde weerelt zaeide; waer uit menſchen, zoo hardt als ſteenen, ſproten. Weshalve wacker in het voorjaer met ſtercke ſtieren den vetten gront omgekeert, op dat het ſteken der zomerzonne de klay koocke en opdrooge: doch indien d'acker ſchrael en mager valle, zoo zal 't genoegh zijn het lant in herfſtmaent effen op te haelen; op dat de diſtel het weelige gewas in 't vette lant niet verſticke; op dat de dorre en zandige gront geen vochtigheit ontbeere.

Verſcheiden aert van gronden.

De herfſt, het andere ſaizoen des acker-bouvvs.

Laet oock nieuwe boulanden vry om 't ander jaer braeck en ledigh leggen, en met een harde korſt begroejen: of zaey, wanneer het jaer om is, goutgeel koren, ter ſtede daer ghy eerſt vruchtbaere en rammelende boonen en onvruchtbaere vitſen en bittere hop, met haere dunne en ruiſchende halmen, pluckte en affneet: want vlas haver en mankop, dat ſlaep verweckt, verdroogen den acker. Evenwel teelen braecklanden gewilligh, zoo ghy u ſlechts niet ontziet magere gronden met ſlib te meſten, of uitgearbeide ackers met aſſche en vuilnis te beſtroien.

Nieuvve landen braeck te laten leggen, of by beurte met koren te bezaeien.

Men verbetertze met meſten en aſch,

Aldus verpooſt men het lant oock door verandering van gewas, en ondertuſſchen komt d'aerde, zonder ploegen, tot zich zelvé. Menighmael doet het dorre ackers deught, zoo menze in brant ſteecke, en ſtroo en ſtoppels in vlam zette, datze kraecken: het zy dat dit den gront heimelijck een kracht en vettigheit byzette; het zy dat door het vier al het gebreck uitbrande, en d'onnutte vochtigheit uitzweete; of die hitte vele verſtoppingen en verhole zweetgaten opene, waer door de jonge wor-

en door verandering van gevvas, en door het afbranden van ſtoppelen.

tels het ſap inzwelgen; of die gloet 's aertrijcks gapende aders meer verharde en toeſchroeie tegens het natte weder, krachtige hitte der zonne, en doordringende koude des Noorden winds.

Eggen en ploegen verbetert het lant.

Hy verbetert den acker niet luttel, die eggen en teene horden over het velt ſlepende, onnutte kluiten breeckt; en de blonde Ceres beſtraelt, van den hoogen Olymp, dien bouwheer niet vruchteloos: oock die den rugh des velts, in de lengde geplocght, weder in de breede doorſnijde, menighmael den gront bouwe, en zich 'er meeſter van maecke. Ghy ackermans, bidt oock om natte zomers en drooge winters: een drooge winter verheught gewas en acker. Meſie ſtofte noit geweldiger dan op zulck een teelt, en Frygie verwonderde zich dan over zijnen oegſt. Wat wil ick van hem vermanen, die, ſtracks na het zaeien, zijn lant geen ruſt gunt, en met zandige klonte beſtroit; dan met bronnen en beecken het gewas bevochtight; en wanneer het zaet op den verbranden acker van hitte quijne, het water van den top eenes heuvels laet ſpringen, dat over de gladde klippen heneruiſchende, het dorſtige velt met zijne ſprongen laeft? Wat wil ick van hem vermanen, die, op dat de halm niet, onder de zwangere air, door geilheit van 't gewas, bezwijcke, de groeze door de kudden laet afweiden, wanneer het koren effen zoo hoogh als de vore is? Wat vermaen ick hoe nut het zy een ſtaende water over het drooge zant te leiden? inzonderheit zoo, in de lente of herfſttijt, een watervloet het warme ſlib over al het velt ſpoele, dat greppels en ſlooten overal overloopen.

Natte zomers en drooge vvinters te vvenſchen voor het gezaeide. Verſcheide middelen om het gevvas te helpen.

Hoewel een ervaren ackerman alle deze dingen weet, en wat arbeit aen den ackerbouw, voor menſchen en oſſen, vaſt zy; noch wort 'er (ſchut men 't niet) ſchade geleden van gulzige ganzen, Strymonſche kranen, ſchaduwe en cikorey, met haere bittere wortelen. Het beliefde den allerhoogſten Vader niet den ackerbouw lichter in te ſtellen, toen hy eerſt den ploegh, als een kunſt, in zwangk broght, om 's menſchen herſſens door moeielijckheên te wetten, en tot geen domme en logge ſlaepzucht te laten vervallen. Voor Jupijns tijt wiſten de huisluiden van ploegen nochte zaeien; en het ſtont niemant vry het lant af te mercken,

Ackerſchade geleden by vogels, ſchaduvvē en kruiden:

vampen met d'yzere eeuvve geboren,

ken, of te deelen: het goet was gemeen, en d'aerde broght van zelf alle dingen zonder arbeit voort. Hy wapende de ſlangen met zwart vergift; ſchon den wolf op roof aen; liet de zee bezeilen; ſloegh den honigh van de tacken; verborgh het vier, en veranderde de beecken, die overal van wijn vloeiden, in water; op dat de noot allengs veelerhande kunſten door oefening in zwangk broght, het korengewas in de vore zocht, en het vier, in d'aderen der rotſen verborgen, uit kaien klonck. Toen begoſten de vlieten den uitgehoolden boom te voeren: toen tekende de zeeman de geſtarrenten, en gafze elck hunnen naem, Zeilſtarren, Regenſtarren, en den kleinen Beer. Toen quamen ſtricken en lijmſtangen op, om wilt te vangen, en vogels te bedriegen, en men ging de boſſchen met jaghthonden bezetten: een ander worpt het net breedt over den vliet: een ander ſteeckt in zee, en ſmijt 'er het want uit. Toen quam het harde yzer en de kraſſende zaegh (want dus lang kloofde men het hout noch met de beitel) op de baen: toen geraeckten velerhande kunſten in zwangk. Geſtadige arbeit noot en nijpende armoede redden zich overal door.

om 's menſchen vernuft door noot te vvetten.

Ceres leerde de menſchen eerſt het lant met den yzeren ploegh omkeeren; toen het godtgewijde woudt langer geen eeckels nochte haeghappels gaf, en Dodone hun voetſel weigerde. Korts daer na ſloegher meer zwaerigheits tot het korengewas; zoo dat een felle korenplaegh den halm verteerde, het velt onvruchtbaer en ruigh van diſtelen ſtont, die 't gewas verdruckten: een boſch van ſcherpe kliſſen en netelen en boos onkruit begoſt op te komen, en onder het ſchoone veltgewas te groeien, en ydel ſtroo en ſtoppel d'overhant te nemen: weshalve indien ghy niet gedurigh eght, de vogels met molocken en ratelende wintmolens verjaeght, tacken en ſchaduwen wechhouwt, en de Goden om regen bidt; zoo zult ghy helaes! te vergeefs een ander zijn garven rijckelijck zien op laden, en mooght wel in het woudt gaen eeckels affchudden, om uwen honger te boeten.

Ceres vont den ploegh.

Ackerplagen.

Nu ſtaet ons oock af te maelen des hardtvochtigen lantmans acker-

Beſchrijvinge van het gereetſchap des ackerbouvvs.

ackergereetſchap, zonder het welck hy zaeien nochte maeien kan : voor eerſt het kouter, den gebogen en zwaeren ploegh, moeder Eleuſijns kraeckende meſtwagen, den dorſchwagen, ſleden en groote en kleine eggen; behalve dit noch Celeus ſlecht gereetſchap van teenen en tacken gevlochten; korven, horden en wannen, Bacchus toegewijt, en voort al wat te vore bedacht, by der hant diene te zijn, zoo ghy voor een rechtſchapen ackerman wilt gaen, die den goddelijcken ackerbouw in eere houdt. Men moet by tijdts den olm in het boſch met kracht buigen, op dat 'er den krommen ploeghſtaert en ploegh af gehouwen kunnen worden. De diſſelboom zy, van het juck tot het einde toe, acht voeten langk. Verzie het getande ploeghout met twee oogen, om het kouter hier aen vaſt te hechten. Houw oock eerſt het juck uit licht linden, en het hantvatſel uit beucken hout, om den raploegh van achter te ſturen, en laet het hout eerſt wel hardt in den roock, over den haert, droogen.

Ick zoude u wel vele dingen, ons van de voorouderen aengeërft, leeren, zoo het u niet tegens 't hart ſtiet en verdrietigh viel, op ſlechte zaecken acht te ſlaen. Eerſt moet ghy den dorſchvloer omſpitten, wel vaſt in taeie klay leggen, en met den zwaren rolſteen effen ſtrijcken, en zoo dicht, dat 'er geen gras door henewaſſe.

Ackerplagen.

Het lant heeft oock velerhande plagen : dickwils neſtelt de muis onder d'aerde, en bouwt 'er haer ſchuren; of de blinde mol wroet 'er holen, en de padde leit 'er in haren kuil gekropen, en ander ongedierte, waer van 't aertrijck zwanger gaet : de kalander plondert eenen grooten hoop korens; oock de mier, voor armoede en den ouden dagh bekommert.

Vitſpanninge, van het voorvveten der aenſtaende vruchtbaerheit en onvruchtbaerheit.

Sla oock gade, dat u (indien d'amandelboom héerlijck bloeje, meer bloeſems dan bladers draege, de geurige tacken krom hangen, en het ooft hier op wel beſla) eenen vruchtbaren oegſt te verwachten ſta, en een vrolijcke dorſchtijt met groote hitte hier op volgen wil : maer zoo de geilheit van het loof veel ſchaduwe geve, zoo zult ghy meer ſtroo dan koren dorſchen.

Ick zagh oock menigh lantman, eer hy zaeide, zijn zaet helpen,

pen, en met berghzout en zwarte olimoer begieten, op dat het pluckgraen te beter gedyen moght, en hem geen ſchel voor pit in de hant ſteecken: en hoewel het met een klein vier tot krimpens toe gekoockt wiert, om te ſpoediger op te waſſen; nochtans zagh men uitgelezen zaet, en waer aen geen moeite geſpaert was, zijnen aert verliezen, indien d'ackerman niet jaerlijcks, naer zijn uiterſte vermogen, het beſte zaet uitpickte. Zoo verſlimt en verergert alles uit zijnen aert: min nochte meer dan een ſchuit, naulix tegens ſtroom opgeroeit, recht voor ſtroom afdrijft, zoo ras de veerman het roeien ſtaecke.

Van het toebereiden des Zaets.

Gelijckenis.

Daerenboven ſtaet ons oock op het geſtarrente, den Boer, de Bockjes en glimmende Slang, te letten, zoo wel als de zeeman, die door den ongeſtuimigen plas naer zijn vaderlant varende, zich in d'Euxijnſche zee en de ſtraet van 't oeſterrijcke Abydus waeght.

Nootzaeckelijckheit der Starrekunſt.

Wanneer de Weeghſchael dagh en nacht even langk maecke, en den aertkloot even veellicht en ſchaduwe geve, dan wacker, als mannen, de ſtieren ingeſpannen; dan het velt met gerſt bezaeit, tot dat het u de koude winter verbiede: zaey terwijl vlas en Ceres mankop, en drijf uwen ploegh, zoo lang het noch droogh weder is, en de wolcken aen den hemel drijven.

die den zaeien ploegh tijt aenwijſt.

In de lente, wanneer de witte Stier met zijn vergulde hoornen het heck van zijn ſaizoen opſtoot, tot dat de Hont vertrecke, en voor het geſtarrente, dat hem voorjaeght, onderga; dan moet men boonen zaeien, en kamerkruit en geers jaerlijcks de murwe vore bevelen: doch wilt ghy tarwe en zwaere ſpelte in d'aerde worpen, en alleen arbeiden om koren te maeien; laet d'ooſterſche Zevenſtar eerſt ondergaen, en Koningin Ariadnes glinſterende kroon beneden de kim daelen, eer ghy uw zaet de vore beveelt, en u verhaeſt de hoop van uwen oeghſt t'ontijde den acker te betrouwen: want menigh zaeide voor het ondergaen der ooſterſche Zevenſtarre, maer het gewas, dat men te gemoet zagh, ſtelde zijne hoop met doove airen te leur. Neemt ghy voor vitſen, of ſlechte Roomſche boonen te zaeien, en zijn Egyptiſche linzen u die moeite waert; let op het zincken van den Boer:

Van het zaeiſel in de lente, boonen kamerkruit en geers: en het wvinterkoren in het najaer:

en vitſen, Roomſche boonen en linzen.

begin dan vry, en volhardt in 't zaeien tot den midwinter toe.

t'erſcheidenheit der ſaizoenen ſpruit uit den loop der zonne aen den hemel, by d'aelouden in vijf riemen, gelijck den aertkloot, afgedeelt.

Hierom regeert de goude zon, door twalef hemeltekens, de weerelt, in zekere geweſten afgedeelt. De hemel wort van vijf riemen omgort; de middelſte gloeit en brant altijt in het ſteecken der zonne; de twee uiterſte, ter rechte en ter ſlincke hant, zien altijt blaeuw van koude, of nat beregent; beide de riemen, tuſſchen d'uiterſte en den middenſte, zijn den ſterflijcken menſchen van de Goden om te bewoonen gegeven: de middenſte tuſſchen deze twee wort gekruiſt van den dwersriem, met tekenen geborduurt, waer door de zon haere ronde doet: en gelijck de weerelt hoogh en ſteil naer de Scythen en het Rifeeſche geberghte oprijſt; zoo laegh looptze neder, en daelt ten Zuiden naer Libye. Hier ſtaet de Noortas altijt ſteil boven ons hooft; gelijck de Zuidtas, beneden onze voeten, naer den zwarten hellevliet en de geeſten des helſchen afgronts zinckt. Hier glijt de groote Slang in lange krullen rontomheene, en ſchiet, gelijck een ſtroom, tuſſchen beide de Beeren door; de Beeren die noode in den Ozeaen zouden verdrencken. Men zeit dat het daer gedurigh nacht en ſtil, en met dicke duiſterniſſe behangen is; of de dagh opgaet, wanneer die by ons onder gaet: en als het licht uit den ooſten ons met zijn hijgende paerden aenwaeſſemt, dan ſteeckt de roode avont daer zijn kaerſſen op.

Starrekunſt maeckt acker- en zeeman vveervvijs.

Hier uit leert men weder en onweder aen den ongeſtadigen hemel te gemoet zien; kennen wanneer het zaeiens en maiens tijt, en geraden zy over het zorghelijcke marmer te roeien, en met uitgereede ſchepen zee te nemen, of tijdighſt hout in de boſſchen te houwen.

Het vverck des lantmans, by regenachtigh vveder,

Men neemt oock niet vruchteloos het rijzen en daelen der geſtarrenten waer, en het ronde jaer, dat net door vier ſaizoenen voortrolt. D'ackerman kan, terwijl het koudt en regenachtigh weder hem binnen 's huis belet, vele dingen op zijn gemack beſtellen, waer mede hy t'huis, by ſchoon weder, zich zou moeten verhaeſten. De lantman klopt en wet dan den ſtompen tant van het kouter: hoolt ſchuiten uit boomen: merckt zijn vee, of tekent zijn korenhoopen: zommigen ſnijden vorcken met twee tanden,

tanden, of houwen ſcherpe tuinſtaecken, of bereiden Amerynſche teenen, om den taien wijngert op te binden. Nu vlecht vry lichte korven van Rubiſche wiſſen: nu drooght uwe vruchten by het vier: nu breeckt ze met den ſteen.

Het ſtaet oock vry, zonder het Recht t'overtreden, zommigh werck op feeſtdagen te benaerſtigen. De godtsdienſt verbiet niemant het water te verleiden; een heining om zijn lant te vlechten; vogelen lagen te leggen; hagedorens af te branden; blatende kudden in eenen verſchen ſtroom haer evel af te ſpoelen. Dickwils laedt hy den tragen ezel met olie, of eenen hoop appelen, en keert weder van de ſtadt, met den gebilden molenſteen, of eenen klomp zwart peck. *en op feeſtdagen.*

De maen zette oock, naer heuren loop, zommige geluckige werckdagen in: hou uw ruſt den vijfden dagh, wanneer de maen uit haer huis, den Kreeft, datze vier dagen bewoonde, in den Leeuw vaere: want die dagh is de geboortedagh van den dootſchen Orkus en de Razernyen: toen baerde d'Aerde dat heilooze gebroetſel, Ceus, Iäpetus en den wreeden Tyfeus, en d'andere gebroeders, die te zamen zwoeren den hemel te verdelgen: te weten, zy beſtonden driewerf den Oſſa op den Pelion; en den boſchrijcken Olymp op den Oſſa te wentelen: driewerf klonck vader Jupiter d'opgeſtapelde bergen met zijnen blixem van elckanderen. Ten zevende dage, na den tiende, magh men, ter goeder ure, wijngert planten, oſſen inſpannen, en het webbe opzetten: de negende dagh is den vluchtelingen gunſtigh, den dieven ongunſtigh. *Ongeluckige en geluckige werckdagen naer den loop der mane gerekent.*

Zommige dingen willen liever in den koelen nacht beſchickt zijn, of in den morgenſtont, wanneer de zon het bedauwde lant kome beſtraelen: by nacht magh men beſt lichte ſtoppels en dorre beemden afmaeien: by nacht ontbeert het lant geenen dauw nochte vochtigheit. 's Winters kan men ſpade by de kaers arbeiden, en tortſen met het mes ſnijden; terwijl het wijf met zangk den langdurigen arbeit verzacht, en haer ruiſchende ſchietſpoel door de ſcheering ſchiet, of zoeten moſt by het vier opziedt, en den heeten ketel met eenen tack ſchuimt. *Nachtwerck.*

Maer

Daghverck.

Maer men moet, by daegh, in den zonneſchijn, het goudtgeele koren ſnijden: by daegh, in den zonneſchijn, het gedrooghde koren dorſchen. Ploegh naeckt: zaei naeckt. De winter maeckt den lantman traegh: d'ackerluiden vaeren in den kouden winter wel, by het geen de zomer vergaerde; en

VVintervneught.

vergaſten malkanderen dan ruſtigh. De blyhartige winter noodight de menſchen tot vermaeck, en zet alle bekommeringen uit den zin; gelijck de zeeluiden, wanneer de gelade ſchepen in de haven gelant, en van blyſchap achter met kranſſen behangen zijn. Evenwel eiſcht de tijt dan, dat men eickels, en lauwerbezien, en olyven en roode myrten affchudde: dan zet men ſtricken om kranen, ſpant netten om harten te vangen; dan jaeght men langoorige hazen; men treft daſſen met de Baleariſche ſlinger; terwijl het velt diep onder ſneeuw leit; terwijl het ys voor ſtroom afdrijve.

Onweder van herfſt en lente.

Wat wil ick het onweder van den herfſt en zijn geſtarrente verhaelen, en waer op de huisman te letten ſta, wanneer de dagh korter, de zomer koeler wert? of de regenachtige lente ten einde loope, wanneer het winterkoren beginne op te komen, en de zuigende air op den groenen halm te zwellen?

Ick zagh dickwils, wanneer d'ackerman den maeier met de ſickel in het goutgeele koren zont, en het graen van zijnen wanckelbaren halm ſtreeck, hoe de vier winden tegens malkanderen aenbulderden, en met het zwangere gewas, zoo verre men oogen koſt, ten wortel toe uitgeruckt, ſtrijcken gingen, en ſtroo en ſtoppels daer henevlogen; zulck een donckere winterbuy en dwarrelwint ſtack 'er op. Dickwils viel 'er een vreeſſelijcke ſtortregen uit de lucht, en de wolcken, om hoogh op een gepackt, borſten met bijſter onweder en ſlaghregen afgrijſſelijck uit, gelijck of de hemel viel; zoo dat het weeligh gewas en d'arbeit des ackermans van al het water wechſpoelde, alle graften vol lagen, de diepe en ruiſchende ſtroomen wieſſen, en het meir barrende en bruiſchte. Vader Jupijn zelf ſchoot met zijne ſchitterende vuiſt, midden in den nacht des donckeren plasregens, den blixemſtrael naer beneden, dat 'er de ganſche aerdbodem af dreunde

en

en daverde, het gedierte vlughte, en allen volcken het hart in den lijve van verſaechtheit en ootmoedigheit kromp; terwijl hy Athos, of Rhodope, of het hoogh geberghte van Epirus met den donder de kruin inſmeet, en ſtormwint en ſlaghregen verdubbelde, dat boſſchen en ſtranden van 't gebulder der buien huilden.

De Dichter raet op de tijden te leeren,

Dewijl dan dit te vreezen ſta, zoo neem de tijden en den loop des hemels waer: in wat huis de koude Saturnus ſtant houde: in wat geweſt des hemels Merkuur, een dwaelſtar, zijnen keer neeme. Boven al zult ghy de Goden eeren, en aen Ceres, die groote Godin, wanneer uw werck op den weeligen acker beſchickt zy, jaerlijcks offeren, in 't afgaen van den winter, wanneer de vrolijcke lente opluicke: dan vallen de lammers allervetſt, de wijnen molligh: dan valt de ſlaep allerzoetſt, de ſchaduw op 't geberghte allerdichtſt. Laet dan al de boere jeught Ceres aenbidden; draegh haer melck en honigh en zoeten wijn op; en ley uw draghtbaere offerzeuge driewerf rontom den acker, met den geheelen rey en uwe juichende mackeren achteraen; en laetze den korenoegſt met gezang in de ſchure wenſchen: en dat niemant eer de zeiſſen in de rijpe airen ſla, dan hy, met den eicken krans om het hooft gevlochten, Ceres, op zijn boerſch, toegedanſt en toegezongen hebbe.

en den Goden en Ceres te offeren.

Iupijn ſtelde voortekens van vveder en onvveder.

Op dat wy uit zekere voortekenen deze dingen, en hitte en koude en regen en wint moghten te gemoet zien, zoo wou vader Jupijn dat men waernaeme, wat de maen, die om de maent haren kreits voltreckt, ons ſpellen wil: by wat op of onder gaende geſtarrente het waeien zal: wat weerwijze ackerluiden dickwils raet hun vee dicht ontrent den ſtal te weiden. Zoo ras de wint opſteeckt, beginnen de geroerde wateren der afgronden te zwellen, de hooge bergen te ruiſchen, en een ſchor geluit te ſlaen, de ſtranden van verre te klotſen, en de boſſchen reis op reis te kraecken. Men kan het ſchip naulix beſturen, wanneer de meeuwen haeſtigh, midden uit der zee, weder naer ſtrant toe vliegen, en piepen; de koeten in het zant dobberen, en de reiger, zijn lieve poelen verlatende, om hoogh in de wolcken vlieght.

Voortekens van vvint.

Wanneer de wint zich verheffen wil, zult ghy dickwils ſtarren áen den hemel zien verſchieten, en het vier, by duiſter nacht, een lange en witte ſtreeck achter zich laten; dickwils het lichte kaf en dorre bladers herwaert en derwaert vliegen, of zeepluimen boven op het water drijven.

Voortekens van regen.

Maer zoo het uit den guren Noorden blixeme, en uit den ooſten en weſten dondere, dan zullen alle de landen vol waters ſtaen, alle ſlooten overloopen, en de ſchippers op zee hun natte zeilen ſtrijcken. Noit was iemant zoo dom, die ſchade by den regen leedt; of de hoogvliegende kranen zagen de buien uit haer lage dalen opkomen, en wiſtenze by tijts t'ontwijcken; of de jonge koey ſtack den kop in den wint, en had den ſnof al wegh; of de ſnaterende zwaluw vloogh rontom het meir, en de kickvorſchen in de ſloot zongen al borrekickende den ouden zangk: de mier, menighmael langs haer ſmal padt hene en weder loopende, broght d'eiers uit haer holen en neſten; de regenboogh ſlorpte geweldigh veel waters; de raven, by heele vlughten uit de weiden wederkeerende, ſloegen de vleugels tegens een: alree beſprengkelen allerhande zeevogels, en die ontrent d'Aſiaenſche weiden, in de liefelijcke meiren van Kayſter, hun aes zoecken, het lijf om ſtrijt heel nat met water; nu dompelenze het hooft in 't water; nu loopenze naer het water, en zijn vergeefs vermaeckt met zich te waſſen: dan ſchreeuwt de ſnoode kraey luitskeels om regen, en huppelt alleen op het drooge zant: oock koſten de maeghden, die by nacht haer rocken ſponnen, de regenbuy zien komen, als zy d'olie in de brandende lamp zagen ſpercken, en hoe het vier aen het lemmet hangen bleef.

Voortekens van ſchoon weder.

Ghy keunt niet onzekerder, by regenachtigh, het ſchoone weder, en zonneſchijn, uit zekere tekenen, voorzien: want dan zijn de ſtarren niet bedompt; de maen, die het licht haren broeder ontleent, komt met geen ſtompe hoornen op; geen dunne nevelvlocken zweven door de lucht; geene zeelieve ysvogels baeckeren zich, met hun uitgeſpreide vleugelen, op het ſtrant, in den warmen zonneſchijn; geen vuile zwijnen wroeten dan met den muil het ſtroo in hun kot om: maer de miſt valt neder, en

zweeft

zweeft langs het velt; de nachtuil, die op het ondergaen der zonne paſt, zingt dan te vergeefs, boven van het dack, ſpade in den nacht. Niſus laet zich dan heel hoogh in de lucht zien, en wreeckt zich aen Scylle, om den diefſtal van zijn purperen hair, waerze, met hare pennen de dunne lucht kloovende, voor hem henevlught. Zie, hoe Niſus, haer dootvyant, al ſnorrende daer achter her zit, en overal waer Niſus haer navlieght, daer vlughtze ſnel voor uit, en klooft de dunne lucht met haere pennen. Dan roepen de raven, drie of viermael met luider keele, kras kras, en dickwils ruiſchenze, ick weet niet met wat voor een genoeghte onderling vermaeckt, en boven haer gewoonte, om hoogh op het neſt, in de bladeren, en het luſt haer zoo ras de regen over is, het kleene gebroet en lief broeineſt weder te bezoecken.

Doch ick geloof niet dat Natuur hun van boven met redelijck vernuft en voorwetenſchap begaefde. Maer wanneer het doncker en regenachtigh weder aen den hemel over is, en de lucht, die flus van den Zuiden wint nat was, het dunne vergrove, en het grove verdunne; dan beginnen alle gedierten te leven, en hun wort eenen anderen geeſt ingeboezemt, dan toen de lucht betrocken was, en vol regens hing. Hier uit wort de wiltzangk op het velt geboren, het vee verquickt, en de kraſſende raven laten zich hooren.

Voortekens uit zon en maen.

Maer indien ghy op den ſnellen loop der zonne en maene, die geſchicktelijck elck haer beurt waernemen, acht ſlaet; nimmermeer zult ghy u 's anderen daeghs bedrogen, nochte door de helderheit des ſtarlichten nachts uitgeſtreecken vinden. Komt de nieuwe maen in 't eerſte doncker op, en bedecktze haer horens met eenen zwarten nevel; zoo hangt den zee-en-ackerman een dichte ſlaghregen boven het hooft: maer blooſt Febe in haer maeghdelijck aenſchijn, zoo wil 'er wint opſteecken; een blozende maen betekent altijt windigh weder: gaetze ten vierden dage der maent (want die dagh geeft het zekerſte bewijs) klaer en helder, en zonder ſtompe horens, aen den hemel op; zoo zal het dien ganſchen volgenden dagh, en die ganſche maent nochte regenen, nochte waeien, en de zeeman, behouden gelant zijnde,

zijn kerckbelofte aen Glaukus, Panope en Melikert, Inoos zoon, betalen.

Oock zal de zon, in 't op-en-onder gaen, u tekens geven: de zonnetekens gaen zeker en vaſt, zoo wel 's morgens vroegh, als 's avonts, wanneer de ſtarren opkomen. Ziet ghy haer 's morgens rijzen met vlacken in 't aengezicht, en den zonnekloot half in een wolck verborgen, en half uitkijcken; wacht u dan voor regen: want de zuiden wint, zeer ſchadelijck voor boomen vee en veltgewas, dreight uit zijnen hoeck te blazen. Indienze in den morgenſtont betrocken, haer ſtralen hier en daer tuſſchen de wolcken uitſchiete; of rijſt Aurore bleeck en beſtorven uit de ſaffrane ledekant van haren Tithon; zoo zal de wijngertranck, helaes! haer tedere druiven zeer zwaerelijck voor het ſlaen van hagel en kraeckende hagelbuien beſchermen.

Het is oock noch dienſtiger op de zon te letten, hoeze, haren wegh aen den hemel afgeleit hebbende, onder ga: want dan ziet men dickwils veel ſproeten in haer aenzicht. Een blaeuwe zon ſpelt u regen; een roode den ooſten wint: en indien de vlacken zich met een vierige rootheit beginnen te mengen, dan wil het t'effens regenen en waeien, gelijck of het weder uitgelaten waer: niemant porre my dan met dien avont het ſchip t'ontmaeren, en in zee te loopen: maer voertze den dagh met blinckende raden aen, en met blinckende raden weder onder; zoo hoeft ghy voor geenen regen te duchten; want een heldere noortooſten wint wil in de boſſchen ruiſchen: en in 't kort gezeit, de zon zal u de merckt zetten, en melden wat d'avont mebrenge; van waer de wint het heldere weder aenvoere; wat de vochtige zuiden wint in den zin hebbe. Wie durf dan noch ſtaende houden, dat men uit de zon niet zekers ſpellen kan?

Voortekens van Ceſars doot en den burgerkrijgh.

De zon waerſchuwt ons menighmael, dat 'er heimelijck oproer en lagen voorhanden zijn, en inheemſche oorlogen ſmeulen. Zy ontfarmde zich oock over Rome, toen Ceſar vermoort lagh; en zy bedeckte haer blinckende aenſchijn met eenen roeſtigen rouwſluier, toen men, om de bedurvenheit des tijts, voor eenen eeuwigen nacht vreesde: hoewel oock in dat jaer lant en

zee

zee en huilende honden en rampzalige vogels ons voortekens gaven. Hoe dickwils zagh men den bergh Ætna en de geborſte ſchoorſteenen van den ſmitswinckel der Reuzen oproocken en ſmoocken, en vierklooten en geſmolte ſteenen in de lucht wentelen, en over d'ackers van Sicilie hene branden! Germanje hoorde harnaſſen en wapens over al de lucht knarſſen: een ongewoone aerdbevinge ſchudde d'Alpes: men hoorde overal in de ſtomme wouden een byſter naer geſchrey: men vernam, by duiſter nacht, een ſchrickelijck dootſch geſpoock: dieren begoſten te ſpreecken; een ongehoorde zaeck: ſtroomen ſtonden ſtil: het aertrijck borſt van een: ivoire en metale beelden ſchreiden bedruckt, en zweetten in de kercken: d'Eridaen, der ſtroomen Koningk, verwoet en uitgelaten, boſſchen ſtallen en vee voortruckende, gingk 'er over al het vlacke velt mede ſtrijcken: toen dreighde ons 't ingewant des offervees met vele zwarigheden: putten liepen zonder ophouden over van bloet: wolven liepen by midnacht door groote ſteden huilen: noit weerlichte het zoo dickwils by helder weder, nochte men zagh noit meer heilooze ſtaertſtarren blaecken.

Hier op zagh Filippen noch eens de Roomſche heirſpitſen in 't velt, met een gelijcke mogentheit elckandere gewapent aenranden; nochte de Goden ontzagen zich niet Emathie en Hemus ruimen bodem tweewerf met ons bloet te meſten; te weten, de tijt zal komen, dat d'ackerman, in die geweſten den acker omploegende, ſchichten vinde, die ruw en van roeſt opgegeten zijn; of het zwaere egge op holle helmen ſtoote, en zich verwondere over het grof gebeente, uit de graven opgegraven.

Slotbede des Dichters aen de Goden des Vaderlants, voor Auguſtus en het overhoopleggende Rijck.

O vaderlijcke vergode Goden, en Romulus, en moeder Veſta, die over de Roomſche ſloten en den Tuskaenſchen Tyber waeckt, behindert ten minſte niet, dat dees jongelingk onzen omgewroeten ſtaet te recht brenge: wy boetten al overlang de meineedigheit van Laomedons Troje met onzen bloede: het hof des hemels benijdde, o Ceſar, ons u al overlang; en beklaeght zich, dat ghy u met der menſchen triomfen bekommert: te weten, ter ſtede daer Recht en onrecht overhoop

leggen; zoo vele oorlogen, zoo menigerley ſlagh van ſchelmeryen, al de weerelt door, in zwangk gaen; de ploegh ongeacht, de landen woeſt en ongebouwt leggen, en ſcherpe zwaerden van kromme zeiſſens geſmeet worden. Hier treckt d'Eufraet, daer de Rijn tegens ons op. De naburige ſteden, onderling het verbont breeckende, ſchieten het harnas aen: de godtlooze krijgh raeſt al de weerelt door: gelijck vier paerden, die buiten ſpoor geronnen, het ruime velt invliegen; terwijl de wagenaer voortgeruckt, te vergeefs den teugel aentreckt, en de wagen aen 't hollen, naer toom nochte teugel luiſtert.

HET TWEEDE BOECK.

INHOUDT.

Manier om boomen aen te queecken; en die Natuurlijck is; van zelf, door kerne, wortel: of Kunſtigh; door affnijden van telgen, planten van ſtammen, inleggen, verplanten, uit eenen ſtronck-, enten en inzetten. Boomen zijn onvruchtbaer of vruchtbaer. Welcke gronden elck ſlagh vereiſcht. Italie boven andere landen geprezen. Hoe men den aert der gronden onderkenne. Wat moeite aen wijngaert en olyven vaſt zy. De lof van het huismans leven, by andere ſtaeten geleken.

Hier wijſt hy wacker, hoe men plant en oock verplant,
En inleit ent en poot zijn rancken, enten, boomen;
Oock op het naeuſte kent den aert van ieder lant,
En wijngaert en olijf regeert en voort laet komen.

Overgangk van den ackerbouw tot het boomplanten en vvijngaerdenieren.

DUs lang zong ick van den ackerbouw, en het rechte ſaizoen van een ieder werck: nu wil ick, o Bacchus, van uwen wijngert en boomen en planten, en de vrucht des langkzaem waſſenden olijfs met u zingen. O vader Liber, kom nu herwaert; want hier drijft de herfſt van wijn, uwe edele gave: hier bloeit de wijnbergh, die u ter eere, van leckere druiven zwanger is: de wijnkuip loopt van geperſten wijn over, dat het ſchuimt: o vader Liber, kom nu herwaert, treck uwe laerzen uit, en verf met my de naeckte beenen in nieuwen moſt.

Aenroepinge van Bacchus.

Voor-

Vooreerſt teelt Natuur verſcheide ſlagh van boomen; zommige waſſen van zelf, zonder iemants hulp, op ruime velden, en langs boghtige vlieten hene; gelijck zacht geil, taeie brem, populier en blaeuwe en witachtige willigen : zommigen worden geſteecken : gelijck de hooge kaſtanjelaer, en eeckelaer, die de grootſte van alle boomen, Jupijn ter eere opgroeit; en d'eick, by de Griecken voor een orakel gehouden : Zommigen ſpruiten dicht en loofrijck uit hunnen wortel; gelijck krieckelaer, en olm; en de lauwer, Apollo toegewijt, waſt op in de breede ſchaduwe van eenen grooten lauwerboom, zijn moeder.

Boomen vvaſſen Natuurlijck van zelf, door kerne en vvortel:

Dees verſcheide wijze van boomen aen te queecken nam eerſt uit de natuur zelf haren oirſprongk, en allerhande ſlagh van groene ſtruicken en boſſchen en heilige wouden beſtaen uit deze verſcheidenheit. Ervarenheit en gebruick queeckten allengs noch ander ſlagh van geboomte aen : d'een ſneet telgen van haren ſtam, en pooteze in d'aerde : d'ander plante ſtammen, oock palen, in vieren geſpliſt, en ſtaecken, onder ſcherp gehouwen. D'olmen ſtaen en verlangen om de jonge rancken en feſtoenen des ingeleiden wijnſtocks te dragen, en loten, die beſt groeien in aerde, waer naer hun natuur treckt : andere boomen pootmen zonder wortel, en de hovenier ontziet zich niet de bovenſte ſcheuten in d'aerde te zetten: ja, dat wonder is, d'olijf ſpruit uit eenen afgehouwen, en als uit eenen dorren ſtronck: en dickwils zien wy den tack van den eenen boom, zonder zijnen aert te verſlimmen, in eenen anderen veranderen, en eenen peereboom inge-ente appels, de ſteenachtige kornoeljen blaeuwe pruimen dragen. Leert hierom, ghy ackerlieden, een ieders aert in 't byzonder kennen, en den wilden aert temmen, op dat geene landen onvruchtbaer leggen. Het luſt my Iſmarus met wijngert te beplanten, en den hoogen Taburnus met olyven te belommeren.

of met kunſt, door affnijden van telgen, planten van ſtammen, inleggen, verplanten, uit eenen ſtronck, door enten en inzetten.

En ghy, o Mecenas, dien ick met recht de voorneemſte oirzaeck van mijn eere en naemhaftigheit magh noemen, kom by der hant, help my dit aengevangen werck uitvoeren, en verleen my wint en ſpoet, terwijl ick in deze bare zee loop; niet met eenen wenſch van alles t'omvademen, dat onmogelijck waer, al had

De Dichter zoeckt gunſt by Mecenas.

had men hondert tongen, hondert monden, en een yzere ſtem: kom by der hant, en vaer met my dicht het ſtrant langs, en hou onder lant: ick wil u hier met geen lange voorrede wijtluchtigheit en verzieringen ophouden.

Aert der natuurlijcke boomen, en hoe men die temmen moet.

Al wat van zelf in 't twilt opwaſt is wel onvruchtbaer, doch het komt geil en vroom voor den dagh; want het treckt zijn natuur uit d'aerde: indien men nochtans vruchtbare enten en ſcheuten op wilde ſtammen ent, of die ſtammen in eenen beardbeiden gront plant, zoo zullenze hunnen wilden aert afleggen, en wort 'er geen moeite aen geſpaert, gewilligh zulcke vruchten voortbrengen, als men zoeckt en wenſcht: oock zal d'onvruchtbare tack, van zijnen wortel afgeſneden, vruchten voortbrengen, indien men dien verplante, daer hy de ruimte van aerde en lucht geniet: want eerſt van al te veel moederloof en tacken beſchaduwt, zoo wert zijn waſdom verhindert, en zijne draght verſtickt: doch een geſteke kerne wil langzaem opwaſſen, ſpade den nakomeling beſchaduwen, en het vorige ſap vergetende, haer appels verbaſterden: en een ſlimme wijnſtock geeft zijn druiven den vogelen ten beſte: want men moet aen allerhande ſlagh arbeit te koſt hangen, en de boomen op een ry in de vore planten, en koſt nochte moeite ſparen, om hunnen aert te temmen. Maer d'olijf op eenen ſtam ge-ent, zal beſt groeien: wijngert wil gaerne ingeleit zijn: Venus myrt waſt gewilligh op een dicht eicken hout: de harde hazelaer, de hooge eſch, de populier, waer van men kranſſen Herkules ter eere vlecht, moet men planten, oock d'eickelboom des Chaoniſchen Vaders, en de reizige dadelboom, en de denneboom, die tegens het gevaer der zee opwaſt: doch men ent de noot op den ruigen haeghappelaer: d'onvruchtbaere andorenboom draeght kloecke appels, de beuckeboom kaſtanjen, de wilde eſch hangt wit van peerbloeiſel, en het zwijn knapt eickels onder den olm.

Oock is de wijze van botten inzetten niet eenerley: want daer de knoppen midden in de ſchorſſe uitbreecken, en uit den dunnen baſt botten, daer ſnijt men den baſt effen open: hier ſteeckt men de ſchel en knop van eenen anderen boom in, en

lijftze

lijftze in de vochtige ſchorſſe: of men zaeght oock geknotte ſtammen boven af, om een vruchtbaere ente in de kloof te zetten; en de boom ſchiet eer lang geluckigh zijn tacken hemelhoogh in de lucht, en verwondert zich over het nieuwe loof, en vreemde ooft.

Veelerhande aert van boomen en vvijngerden.

Daerenboven is elck ſlagh van boomen niet eenerley aert; gelijck de ſtercke olm, de willigeboom, de loot, en Kretenzer cypres: oock vallen de vette olijfboomen verſcheiden van natuur; de ronde, de lange, en die bittere kernen hebben: desgelijcks zijn d'appelaers en Alcinöus ooftboomen verſcheiden: oock verſchillen Kruſtumijnſche en Syriſche peeren, en die de hant vullen: en aen onze boomen hangt verſcheiden aert van druiven: Lesbos pluckt niet eenerhande ſmaeck van torſſen, aen Methymnaſche rancken gewaſſen: men vint Thaſuſche en witte Mareotiſche druiven; d'eerſte tieren beſt in vetten, deze in ſchralen gront. De Pſythiſche druif is dienſtiger om baſtert uit te perſſen: de Lagiſche wijn bevangt u ſtracks, doet de voeten ſtruickelen, de tong ſtameren: zoo doet oock de purpere en Preciſche druif: maer met welcke vaerzen zal ick, o Rhetiſchen wijn, u loven? doch hierom moet ghy den Falerniſchen kelder niet braveeren. Amineeſche wijn valt ſtercker, en ſpant de kroon boven dien van Tmolus en Chius, Koningk Faneus eilant. De wijnbezie van Argos valt kleener, doch waſt overvloediger, en houdt zich beter dan alle andere wijnen. O Rhodiſche wijn, ick zal u, die op den offerdiſch der Goden wellekom zijt, niet vergeten, nochte de muskadellen, zoo groot als koe-uiers: maer de verſcheidenheit van wijnen en hun namen is ontelbaer, en het getal van geen belangk: dieze al wil noemen, magh ons tellen al het zant, dat van den weſten wint, op het Libyaenſche ſtrant, verwaeit wort; of hoe vele baren op d'Ioniſche kuſten breecken, wanneer d'ooſten wint opſteeckende, in de zeilen valle.

Verſcheidenheit der boomen, eiſcht verſcheidenheit van gronden en gewveſten.

Oock zijn alle gronden niet even bequaem om alles te draegen: willigen waſſen gaerne by vlieten; elzen in drabbige poelen; onvruchtbaere eſſcheboomen op ſteenklippen: myrten tie-

ren beſt langs het ſtrant : Bacchus wijnranck bemint luchtige heuvels : Ypen zoecken koude en noortſche buien. Bezie de geweſten, die van uitheemſche huislieden gebouwt, onder ons juck gebroght zijn ; en d'Arabiers in 't ooſten, en de Gelonen, met branttekenen geciert : elck lant brengt zijn boomen voort : Ooſtindien draeght alleen zwart ebben hout : de wieroocktack groeit alleen by de Sabbeen. Wat wil ick u vertellen van de welrieckende boomen, die balſſem zweeten, en beziën van den altijt bloeiende akant ? of van Moorenlantſche boſſchen, wit van zachte wol ? en hoe de Seres het dunne kattoen van de tacken kemmen ? of welcke boſſchen het uiterſte geweſt van Indien draege, daer het aen den Oceaen paelt ? boſſchen, wier toppen zoo hoogh in de lucht rijzen, datze met geene pijlen kunnen beſchoten worden, van een volck, dat zoo wacker den boog weet te handelen. Meden brengt heilzaeme appels, bitter en wrang van ſmaeck, voort; een gereede artſeny tegens dootlijcke kruiden vergift en bezweeringe van booze ſtiefmoederen : dees boom waſt geweldigh hoogh, en gelijckt den lauwer; en verſpreide hy zijnen geur zoo hoogh en verre niet in de lucht, men zou hem voor een lauwer aenzien : geene winden ſchudden zijn bladers noch bloeſſem af : de Meden verdrijven hier mede den ſtinckenden adem, en d'oude mannen genezen hun aemborſtigheit met dit ooft.

Vitſpanninge tot lof van Italie, vviens landouvv alle uitheemſche overtreft.

Maer de boſſchaedjen van Meden, dat rijcke lant, nochte de ſchoone Ganges, nochte Hermus, die gout opwerpt, nochte de Baktren, nochte Indien, nochte geheel Arabie, dat vet en vruchtbaer van wieroock is, mogen met al hunnen roem Italie niet opwegen. De ſtieren, die vier en vlam ten neuze uitſnorcken, ploeghden hier d'ackers niet, omze met vreeſſelijcke draecketanden te bezaeien : nochte hier quam geen ſcherp gewas van krijghslieden met helmen en ſpeeren op; maer deze landouw brogbt eenen vruchtbaren oegſt van olijven koren en Kampaniſchen wijn voort, en leverde puick van vee uit. Hier draeft het ſtrijtbaere paert moedigh in 't velt : hier werden, o Klitumnus, dickwils ſneeuwitte offeroſſen en groote ſtieren met uwen

ſtroom

ſtroom gewijt, om de Roomſche zegeſtaetſi, naer de kercken der Goden te geleiden: hier is het altijt lente, en 's winters ſchier altijt zomer: het vee teelt tweemael jongen; de boom draeght tweemael vruchten: men vint 'er geen verſlindende tigers, nochte brullende leeuwen: men pluckt 'er geen fenijnige kruiden: geen geſchubde ſlang kruipt 'er met lange krullen en boghten een ſtuck weeghs langs d'aerde: zet hier zoo veel heerlijcke ſteden by, en kunſtige wercken, en hooge veſten, van menſchenhanden uit ſteenrots gehouwen en gebouwt; en ſtroomen, die onder d'oude muren henevloeien: of zal ick verhalen, hoe de zee hier van wederzijde aenſlaet en aenbruiſcht? hoe groote meiren hier leggen? en van u, o Larius, het grootſte van allen? en van u, o Benakus, die ongeſtuimigh, gelijck een zee, komt aenſchuimen? of zal ick verhaelen de haven, daer de zeeſluis de Tyrrheenſche zee van Lukrijn ſcheit; het verbolgen zeewater zijn geweldige kracht gebroken wort; daer de baren in de haven van Julius zoo luide bruizen, en de Tyrrheenſche golven in den poel van Avernus gelaten worden? Hier loopen koperäders en zilverbeecken door het lant, en het vloeit 'er van gout. Dit lant leverde rechtſchape krijghsmans uit, de Marſen, de Sabelliſche jeught, en den Ligur, wel gewoon armoede te lijden; en Volſcen, op ſteeckaden afgerecht. Dit lant won ons de Decien, de Mariuſen, de dappere Kamillen, de Scipioos, rechte oorlooghsgaſten, en u, o grootmachtighſte Ceſar, die nu in d'uiterſte palen van Aſie triomfeerende, den weerloozen Indiaen van de Roomſche veſten keert. Ick groete u, o Saturnus landouw, groote en vruchtbare moeder der vruchten, en niet min van krijghshelden, u ten dienſt vang ick den ackerbouw aen, die by d'aelouden in zwangk en eere was: ick beſta de heilige bronnen t'ontſluiten, en zing een Grieckſch gedicht, in Latijnſche ſteden.

De Dichter komt vveder op de verſcheidenheit der gronden: VVat gront olijven draeght;

Nu is het tijt den aert der landen t'ontdecken; wat elck vermagh; wat ſlagh van gronden men vint, en wat elck teelen kan. Voor eerſt wil d'olijf, Pallas vrucht, die zich lang houden kan, beſt tieren in barre gronden, en op dorre heuvels, daer de klay mager valle, en keiachtigh met heggen begroeit legge: dit betuight

tuight u de wilde olijf, die overvloedigh in die ſtreecken waſt; oock zijn beien, die in het wilt langs het velt groeien. Maer waer de gront vet en geil van gedurige vochtigheit is, en het lant vruchtbaer en dicht met kruiden bewaſſen ſtaet; gelijck wy dat menighmael, onder aen eenen bergh, in een gezoncken dal zagen; en waer beken, boven van de rotſen afvloeiende, een ſlib en vettigheit over het lant ſleepten, en het velt, ſteil tegens het Zuiden aenleggende, varenkruit, van geenen ploegh te verdelgen, voortbroght; daer zal u de vruchtbare wijnſtock en zijne druif namaels overvloet van ſtercken wijn beſtellen; hoedanigh wy met offerſchalen en goude kelcken plengen, wanneer de vette Hetruſch, voor den outer, op zijn yvoire pijp ſpeele, en wy het roockende ingewant met groote ſchotelen opofferen.

wijngaert,

Doch hebt ghy meer luſt om groot vee, en kalvers, of ſchapen, of geiten, die 't gewas bederven, te weiden; zoo moet ghy boſſchen zoecken, en de volle weiden van Tarentum, het uiterſte van onzen bodem; en zulcke kampen, als het ongeluckige Mantua verloor, daer het ſneeuwitte zwanen langs den begraeſden waterkant opqueeckt: hier ontbreeckt het uwe kudden aen gras nochte klaere bronnen, en de koele daeuw wint, in de korte nachten, zoo veel gras aen, als het vee in lange zomerſche dagen kan afweiden.

gras,

Wy bevinden onder het bouwen, dat meeſt alle zwartachtige aerde, en die vet valt in het ploegen, en murwe gronden beſt granen dragen; en ghy zult arbeitzaeme oſſen uit geene ackeren meer gelade wagens zien naer de ſchuur voeren: oock uit lant, dat eerſt verwildert ſtont, en daer d'ackerman de boomen yverigh af hieuw, en het boſch, 't welck in menigh jaer geen vruchten gevende, en van outs een vogelneſt was, tot den gront toe zoo kael uitroide, dat het gevogelte verhuizen moſt: maer aerde, die wit in het ploegen valt, is niet vruchtbaer; want ſchrale en

en graen.

ſteenachtige heuvels beſtellen de byen naulix kanneelkruit en roozemarijn: en ruwe puimſteen en krijtgronden, van zwarte waterſlangen uitgeknaeght, lochenen dat andere ackers den ſerpenten zulck een lieflijck voetſel en kromme holen verſchaffen, als zy.

Een

Een aerde, die dunnen waeſſem en vlugge dampen van zich geeft, het nat verzwelght, en als 't haer luſt weder uitaeſſemt; en zich zelve altijt in het groen kleet, zonder het kouter met ſchorft en zout roeſt te knagen; die zal uwe olmen met geile wijnrancken bevlechten: die zal u veel olyven dragen: ghy zult in 't bouwen bevinden, datze gaerne geploeght, gaerne beweit wil zijn. Zulcke gronden bouwt het rijcke Kapua, en het volck, dat aen Veſevus paelt, en Klanius, die Acerren dickwils van zijnen oegſt berooft. *Beſluit dat vochtige vvaterachtige grazige en zoete gront tot de vier boven gemelde bequaem zy.*

Nu zal ick u alle gronden leeren kennen. Vraeght ghy, of d'aerde boven maten grof of fijn is; naerdien d'een het graen, d'ander de druif begunſtige; de grove aerde Ceres, alle fijne Bacchus diene; zoo ſtaet u eerſt op den gront te letten, en daer die vaſt en dicht is, eenen kuil te doen graven, weder met aerde toe te delven, en dan met de voeten vaſt en effen te treden. Indien 'er dan noch aerde gebreck is, zoo valtze fijn, en is dienſtigh voor weide, en vrolijcken wijngert: maer ſchiet 'er aerde over, en kanze in den kuil niet; zoo valtze grof, klontigh, vet en zwaer, en hier mooght ghy uwe ſtercke oſſen voor den ploegh drijven. *Hoe men den gronde kennen zal; of die fijn valle, of grof,*

Maer is d'aerde brack of bitter, gelijck men zeit, van ſmaeck, die is niet goet voor vruchten; want de ploegh verandert haer brackheit niet, nochte zy laet de druif en appelen hunnen aert en wezen behouden, en kan aldus gekent worden. Neem dicht gevlochte teene korven en teemzen, waer in men kaes perſt, die onder het dack beroockt leggen: vulze met bracke aerde, gietze vol zoet water, en tre d'aerde ſtijf met voeten, tot dat al het water uitgeperſt, door de korven heenzijpe; zoo zal de bittere ſmaeck u op de tong walgen, en melden wat ſlagh van aerde het zy. *of brack,*

Vette aerde kan men aldus leeren kennen: wilt ghyze wechworpen, zy blijft u aen de vingers hangen, zoo taey als peck: vochtige aerde teelt kruiden van ongemeene grootte, en dartelder dan het behoort: och, datze my niet al te dartel zy, en al te vroegh d'airen doe zwellen. Zwaere aerde kent men ſtilzwijgen- *of vet; of vochtigh; of zvvaer;*

of licht, of zwart, of koudt:

de aen haer eige zwaerwightigheit; de lichte aen haere lichtigheit; zwartachtige aerde gemackelijck by het oogh, en elck slagh uit zijn verwe: maer kommerlijck kan men koude aerde, die quaetaerdigh is, onderscheiden: ondertusschen melden slechts roo dennen, schadelijcke ypen en zwart veil wat koude gronden zijn.

Van den vvijngaert, en vvat vverck hier aen vast is.

Dit gageslagen, zoo pas d'aerde eerst lang te vore te koocken, greppels en grafften door het berghachtige lant te graven, en de kluiten tegens het noorden bloot te laten leggen, eer ghy den vrolijcken wijnranck in d'aerde leght. Waer de gront murw is, daer valt het beste lant; en dit verrichten winden, koude rijp en de stercke delver, die het lant omwerpt. Maer huislieden, die geenen arbeit ontzien, zoecken eerst eenen gront, die de plaets gelijck is, daer de jonge spruit eerst stont, omze daer stracks te verplanten, op dat de loten niet terstont haer moeders aert afleggen; en zy mercken oock in de schors, in wat wint zy eerst stonden, het hooft in 't Zuiden en de warmte opstaecken, en den rugh tegens het Noorden keerden: zoo veel leit 'er aen, hoe men zich van jongs op gewenne.

Onderzoeck eerst of het beter zy den wijnstock op heuvels of op vlacke landen te planten. Wilt ghy op vlacke en vette ackers maeien; zoo zaei en plant dicht by een: de wijnstock dicht by een geplant, zal niet trager wassen: hebt ghy heuvelachtigh lant en heuvels; plant de rancken wijder van een: zet uwe stammen net op een ry, achter malkanderen: gelijck de

Gelijckenis van de keurbende, in slaghorde gestelt.

keurbende in den oorloogh zomtijts hare geleden ontsluit, en op het vlacke velt zich in slaghorden zet, en al het lant overwijt grimmelt en flickert van 't geweer, eer de vreesselijcke slagh noch aenga, daer d'oorlooghskans, midden onder de wapens, in twijfel hange: plant zoo uwe ryen op een gelijcke maet; niet om uwe ydele zinnen door dit gezicht te vermeien: maer om dat d'aerde anders de rancken niet evenveel voetsel kan medeelen, nochte de wijngert zijn armen wijt genoegh uitbreiden.

Hoe men vvijngaert en boomen plant.

Misschien zult ghy oock vragen, hoe diep men de putten graven moet. Ick zou den wijnstock wel in ondiepe voren durven

ven betrouwen : maer boomen, en inzonderheit den eeckelaer moet men dieper planten, die zijn kruin zoo hoogh in de lucht opſteeckt, als hy zijn wortels in den afgront ſchiet; dies wort hy van winterbuy nochte regenvlaegh nedergeſmackt : hy ſtaet vaſt, en verduurt een menighte van jaren, menige eeuw en menigh mans leven : dan ſtreckt hy zijn ſtercke armen, de tacken, wijdt en verre herwaert en derwaert uit, en ſtaet midden in zijn breede ſchaduwe. Plant oock uwen wijnſtock niet tegens het weſten, nochte onder den hazelaer : nochte neem de toppen der hoogſte rancken, of breeck de bovenſte wijngertſcheuten niet af (zoo veel vermagh de liefde des gronts) nochte ſny de loten met geen ſtomp mes af : zaey oock geen wilde olijven onder wijngert : want dickwils verzuimt de reuckelooze herder zijn vier, dat eerſt heimelijck onder de vette ſchorſſe verborgen leit, den ſtam ontvonckt, en om hoogh in de tacken vlieght, dat het kraeckt, en den boom vermeeſterende, boven in de kroon weiden gaet, het gantſche boſch in brant zet, en ſpreit een zwarte en dicke wolck van roock en ſmoock in de lucht; inzonderheit zoo een noortſche buy het geheele boſch aentaſte, en de wint onder het vier ſpeele. Zoo dit gebeure, kan de wijnſtock niet weder groeien, en al houwt men hem tot beneden toe af, de wortel ſchiet niet meer zulcke rancken : en d'ongeluckige wilde olijf, die niet dan bitter loof geeft, ſchiet 'er ſlechts over.

De Lente is het rechte ſaizoen, om vvijngert en boomen te planten.

Laet u oock van niemant, hoe wijs hy ſchijne, raden den acker 's winters om te delven : want het ſnippen van den vorſt ſluit dan het aertrijck, en gedooght niet dat het gezaeide zaet zijnen wortel in geſlote aerde ſchiete. Wijngert wil liefſt geplant zijn, wanneer de witte oyevaer, die de ſlangen verpickt, met de blozende lente wederkome; of wanneer de zomer alree voorby, de koude herfſt beginne te ruiſſchen, eer de zon met haer paerden korter omrijdende, den winter aenvoere. Zoo dienſtigh is de lente voor boſchloof, voor boomen : in de lente zwelt de landouw, en wacht naer het vruchtbaere zaet : dan daelt d'almaghtige vader vrolijck, met eenen gezegenden regen, uit de lucht, in den ſchoot der aerde, zijn vrolijcke gemalin, en d'alleropperſte zich met dat groote

Vitſpannincge van d'aengenaemheit der lente.

lichaem

lichaem vermengende, teelt allerhande vruchten: dan quinckeleert d'eenzame bosschaedje van schelle vogelen, en het groote vee groet Venus weder op zijn gezette tijden: de voedtzaeme acker teelt vast, en het velt opent zijnen boezem voor den laeuwen adem des westewints: het tedere vocht dringt dan in alle dingen door: het groen durf zich in den nieuwen zonneschijn veiligh betrouwen: de jonge wijnranck vreest niet, dat 'er buien uit den Zuiden zullen opkomen, nochte voor regenvlagen aen de lucht, of stormen uit den Noorden; maer zy bot en bloeit, en wint bladers aen.

Oock gcloof ick niet dat de weerelt in eenigh ander saizoen geboren wert, of in den aenvangk eenen anderen toon hielt; het was toen lente: de groote weerelt quam met de lente te voorschijn, en d'oosten wint hielt zijnen kouden adem in, toen de dieren eerst het licht zagen, en een yzeren slagh van menschen uit steenachtige aerde voor den dagh quam, en 't gedierte het wout, en 't gestarnte den hemel ingegeven wert: nochte de teere oude der weerelt zou dezen arbeit kunnen verdragen, quam 'er niet zoo groot een rust tusschen koude en hitte, en verpoosde 's hemels goetaerdigheit het aertrijck niet.

Hoe men den gront helpt.

Voort wat ghy op den acker planten wilt, plant uwe plantsoenen diep in d'aerde; pas vet slib op het lant te brengen, en delf 'er dorstigh zant of vuile schelpen in: want het water zal 'er in trecken, de dunne dampen 'er onder spelen, en 't gewas doen opluicken; en men vint 'er, die d'aerde met steenen en groote scherven decken, om den wijnstock voor geweldigen plasregen, en de hitte der Hondtsdagen, waer van het dorstige lant splijt, te beschutten.

Hoe men den vvijngaert, na het planten, handelt.

Boomen en wijngert op een ry geplant zijnde, zoo staet ons noch dickwils aerde aen den wortel te brengen, en de kluiten met een spade om te worpen, of de zwoegende ossen tusschen den wijngaert door te drijven, en den gront met het scherpe kouter te breken. Hier na zal men de wijnrancken opbinden en stutten met riet, geschelde teenen, essche stocken, en geklove vorcken, om hier op steunende, te leeren op geene winden te passen,

ſen; en langs den hoogen olm by de ryen der latten op te klauteren. Terwijl de jonge wijnſtock vaſt opwaſt en nieuwe bladers krijght, moet-men de teere rancken ſparen : en de wijnranck, terwijlze geil in de lucht opſteigere, en met vryen toom opgroeie, noch niet beſnoeien, maer zomtijts haer bladers met de hant afplucken en aftrecken. Wanneer nu de wijnſtock dicker gewaſſen, den olm omhelze, en in top geſtegen zy; dan ſtroop vry zijn bladers af, en ſcheer zijn armen : te vore vreesde hy voor het ſnoeimes : handel hem eindelijck vry ſtraffer, en beſnoey de weeligheit der rancken.

Oock moet ghy hagen vlechten, om den wijngert voor het vee te beſchutten; byzonder terwijl het loof noch teder en geen wederſpoet gewoon is : en niet alleen van fellen vorſt en het ſteken der zonne, maer oock geſtadigh van woutoſſen en geiten gezocht en gequelt, en van ſchapen en hongerige runders geknabbelt wort : geen koude, nochte vorſt, nochte rijp, of maghtige hitte, die op drooge klippen gloeit, beſchadigen den wijngert zoo zeer, als de kudden met haer venijnige tanden, en het lidteken van haer gebit, in den ſtam gezet. Men ſlaght, om geen andere misdaet, de geit op alle altaren, Bacchus ter eere; en hierom gaen d'oude ſpelen ten tooneele : en d'Atheners zetten, rontom groote dorpen en op vierſprongen, hun prijzen op, en vrolijck by den wijn, huppelden in groene beemden over beſtreecke geitefleſſen hene : en de Latijnſche huisluiden, een volck van Troje overgekomen, zingen onbeſlepe lieden, lachen datze ſchateren, met grijnzen van holle ſchorſſen vermomt, en roepen Bacchus met vrolijcke gezangen, en hangen, hem ten roem, waſſe poppen om hoogh in den pijnboom. Hierom groeit en bloeit de wijnbergh, en draeght overvloediger vruchten; en waer de Wijngodt zijn ruſtigh hooft opſteeckt, daer worden diepe dalen en hooge heuvels met wijn gezegent. Weshalve wy, Bacchus ter eere, godtsplichtigh, als onze vaders, lofzangen zullen toezingen, ſchotels en koecken opdragen, den gewijden bock met den horen mack ten outer brengen, en vette offerharſten aen hazelaere ſpeten braden.

Vitſpanninge van ſchouwburgh en tooneelſpelen, en offerfeeſten, Bacchus ter eere.

Iaerlijcks vvijngert-vverck.

Men moet oock noch eenen anderen arbeit, die oneindigh is, aen den wijngert te koſt hangen: want alle jaer dient den gront drie of viermael omgeſpit, de kluit geſtadigh met de ſpade gebroken, en de wijnranck van alle haer bladeren ontlaſt. Het ackerwerck ſtaet nimmer ſtil, en het jaer gaet altijt den zelven gangk.

VVijngert-vverck in den herfſt.

Wanneer nu de herfſt de wijngertbladers affchudt, en de koude noorden wint het boſch van zijn loof berooft, dan zorght de wackere boer weder tegens het volgende jaer, beſnoeit met zijn krom ſnoeimes den wijnſtock, en ſnijt d'onnutte rancken af: hy delft eerſt den gront om, voert het rijs wech, verbrant het, en brengt de latten onder het dack: endelijck ſnijdt hy de druif. De wijnſtock duickt tweemael in zijn ſchaduwe: tweemael begroeit hy met groene hagen: het valt laſtigh die beide af te plucken en te ſcheeren: Hierom prijs groote, maer bouw kleene ackers. Hy ſnijt oock ruige wiſſen van muisdoren in het boſch, en rietboorden langs den oever, en willigetacken, die hem werck bereiden. Wanneer nu de wijngert opgebonden, de hagedoren beſnoeit is, dan zingt d'afgearbeide wijngaerdenier, naerdien zijn werck op het einde loopt: evenwel moet men d'aerde opdelven, en alree toezien, dat quade lucht nochte onweder de rijpe druif bederve.

Van den olijf en andere boomen.

Daerentegen is aen d'olijfboomen geen werck vaſt, nochte men hoeft'er krom ſnoeimes of getande egge aen te bezigen, na datze eens hunnen wortel in d'aerde ſchoten, de kruin in de lucht ſtaeken. De gront met het ſcherpe kouter gebroken, beſtelt hun vochtigheit en vruchtbaerheit en ooft genoegh. Aldus moet ghy den vetten en vreedzaemen olijf aenqueecken. Zoo ras d'appelaer oock maght in zijn tacken gevoelt en kracht krijght, waſt hy terſtont van zelf en zonder moeite op.

Nuttigheit van boomen en boſſchen.

Ondertuſſchen hangen alle wouden niet weiniger met vruchten geladen, en d'eenzaeme wilderniſſen, vol wiltzangks, zien bloetroot van knoppen en beziën: men weit'er de klaver af: het hooge boſch beſchaft harstortſen, en verziet ons van nachtkaerſſen en lampen. Wat mogen de menſchen dan noch zorgen zaeien en planten! Wat zal ick u meer leeren? willigen en lage bra-

bramen beſtellen het vee loof, den herder ſchaduwe, het gewas heining, de honigby aes: en het luſt my te zien, hoe de wint op den Cytorus in de boſchboomen, en by Narycium in de peckboomen ſpeele: het luſt my wilde heiden te zien leggen, daer niemant eght nochte ploeght. D'onvruchtbare boſſchaedjen op Kaukaes, die eeuwigh van den ſtercken ooſten wint kraecken en knacken, geven verſcheide vruchten: zy geven pijnhout, dienſtigh om ſchepen; en cederen en cypreſſen, dienſtigh om huizen te bouwen. D'ackerman draeit 'er ſpeecken, maeckt 'er wagenhuiven, en houwt 'er lange kielen af. De willigen leveren ons teenen, d'olmen loof, de myrten ſtercke ſtangen, de kornoelien krijghsgeweer, d'ypen Itureeſche bogen: van lichte linden en boſchboomen magh men met een ſcherp draeiyzer allerhande fatſoenen draeien. De lichte els komt voor ſtroom den Pauw afdrijven, en de byen brommen in de holle ſchorſſe en den buick des vermolſemden eeckelbooms. Wat wil ick verhalen, hoe veel nuts Bacchus ons ſchonck? Bacchus veroirzaeckte oock veel onheils: hy verſloegh de dolle Centauren, Rhetus, Folus, en Hyleus, die den Lapiten met den grooten berckemeier dreighde.

Recht- en misgebruick des vvijns.

O al te geluckige huislieden, (kendenze ſlechts hun geluck) die buiten oorlooghskrackeel, in den ſchoot het voetſel ontfangen, dat de milde aerde hun rechtvaerdighlijck verleent. Hoewel geene aenhangelingen 's morgens vroegh eenen ſtroom van groeteniſſen, door de trotze poorte van 't hoogh gebouw, over de wijde zalen braecken; en zich vergapen aen ſtijlen met ſchoone ſchildtpadden ingeleit, en geborduurde kleeders, die van gout kraecken, en Korintiſchen erts, en witte wol, in Aſſyriſch purper geverft, en Kaſſia, met klaren olijfoly gemengt; nochtans genietenze een veilige ruſt, en rijck door velerhande middelen, weten hun leven langk van loch nochte bedrogh; zitten geruſt op hun ruime hofſtede; vermeien zich in ſpeloncken, en aen ſtroomende beecken, in koele dalen, daer men d'oſſen hoort loeien; daer hen de zachte ſlaep onder eenen boom bevangt; daer boſſchen en waeranden groenen, en de jongk-

Van het geluckige huismans leven;

heit tegens arbeit opmagh, en gewoon is zich kleen te behelpen : daer men den Goden offert, en de heilige Vaders woonen, en de Rechtvaerdigheit, die de weerelt verliet, haer leſte voetſtappen zette. Doch my behagen boven al de zoete Zanggodinnen, welcker heilighdommen ick, van een geweldige liefde getroffen, verbreide : ick wenſch datze my haer onderwijs gewaerdigen, ſtarreſchieten leeren, en den loop des hemels, het verduiſteren der zonne, het verduiſteren der mane, en wat aerdtbevinge veroirzaeckt : hoe de ſpringvloet bykome; waerom de zee dijcken en dammen omſpoele, en weder afloope : hoe 's winters de dagen zoo kort, des zomers zoo langk vallen : doch is mijn bloet te grof, mijn vernuft te ſtomp, om dat gedeelte van de natuur te vatten; zoo ſcheppe ick mijn vermaeck in ackeren en bewaterde dalen; zoo bemin ick onvermaert ſtroomen en boſſchaedjen. O wie zet my, daer de beemden leggen, en Sperchius vloeie, en Taygeta dreune van het rinckincken der Lakoniſche wijnprieſterinnen! o wie zet my in de koele dalen van Hemus; en bedeckt mijn hooft met een breede ſchaduwe van tacken!

geleken by het leven der vvyzen, dat zoo veel beter is,

Geluckigh is hy die der dingen oirzaecken kent, en alle vrees en 't onverbiddelijcke nootlot en 't geruiſch des gierigen jammerpoels te boven geraeckte : oock is hy geluckigh, die d'ackergoden, Pan en den ouden Boſchgodt en de Veltgodinnen, zijn zuſters, eert : zulck een ſtaet niet naer ſtaet, of Koningklijck purper, en weet van geene tweedraght, die trouwelooze broeders ophitſt; of van den Daeck, die langs den weerſpannigen Iſter nederzackt; of van 't Romainſche gezagh, en inſtortende Rijcken : nochte bekommert zich uit medoogen met den nootdruftige, of benijt den rijcke. Hy pluckt de vruchten, die van zelf in zijnen boomgaert, van zelf op zijnen acker waſſen, en zagh noit ſtrenge wetten, of dolle vierſchaer, of 's volcks pleitſchriften. Anderen roeien over de wilde zee, loopen op het ſpits van 't geweer aen, en dringen in der Koningen hoven : dees zoeckt een ſtadt en arme burgers te bederven, om uit eenen gouden kop te drincken, en op Tyriſch purper te ſlapen : een

en ſtaeten en ampten en gevvinzucht ſchuvvt.

ander begraeft zijn gelt en ſchat, en is 'er niet af te krijgen: dees wort op de puy van 't ſtehuis aengebeden: die zit ſtatigh gedient met het hantgeklap, dat den Raet en het Roomſche volck ter eere, in 't geſtoelte des ſchouwburghs wedergalmt: zy vermaecken zich, hoewelze de handen in hunner broederen bloet verfden; verlaten huis en hof, en zoecken een vaderlant, daer andere ſtarren ſchijnen. D'ackerman drijft ſlechts zijnen ploegh door het lant, en onderhoudt zoo met zijnen arbeit, het ganſche jaer door, zijn huisgezin en kleene kinders, zijn oſſen en afgearbeide runders: en ruſt niet of het jaer beſchaft hem overvloet van appelen, of jongk vee, of korengerven, en ackers, vol graen, en volle ſchuren. De winter komt, dan perſt men de Sicyoniſche olijf: het zwijn komt zat van eeckelen t'huis: het boſch beſtelt hem wilde appels, de herfſt veelerhande vruchten, en de wijn wort, om hoogh in de klippen, van de zon gaer gekoockt. Ondertuſſchen hangen de lieve kinders al kuſſende om hun moeders hals: de kuiſche huisvrouw bewaert het huis: de koeien geven melck, en de vette bocken ſtooten, in 't groene gras, met hun hoornen op elckandere toe. Hy viert de feeſtdagen, en op het hoy om den haert leggende, brengt zijnen mackeren den vollen kroes toe, roept Bacchus aen, offert hem wijn, en hangt prijzen aen den olm voor de herders, die om prijs willen ſchieten, en naeckt in het boeren worſtelperck treden. Zoo leefden eertijts d'oude Sabijnen, en Remus en Romulus, de gebroeders: zoo is het maghtige Hetrurie opgewaſſen, en Rome in 't byzonder de heerlijckſte en het hooft van alle ſteden geworden, en heeft alleen zijn zeven bergen met eenen muur omtrocken. De goude Saturnus bewoonde dit lant, eer Jupijn in Kreten regeerde, en de godlooze menſchen oſſevleeſch aten: men hoorde noch geen trompetten ſteecken, nochte lemmers op harde aenbeelden ſmeden. Maer wy hebben eenen endeloozen wegh afgeleit, en het wort nu tijt de roockende roſſen van hun juck t'ontlaſten.

Beſluit van 's huismans geruſten en genoeghelijcken vvandel,

het lantleven der Roomſche Voorvaderen gelijck.

HET DERDE BOECK.

INHOUDT.

Hy wijdt Auguſtus eenen tempel van eere, en een onſterflijcke gedachtenis toe. Wat paerden en koeien vereiſchen. Het gevecht der ſtieren. Hoe men merrien moet paren. Van ſchapen en geiten. Onderwijs van wolle en melck. Van honden aen te vocken, en ſlangen te verjagen. Van veeziecktе. By deze gelegentheit valt hy op de ſterfte, die d' Alpes en het geweſt van Venetie plaeghde.

De dichter teelt nu paert en koey en kalvers aen,
En drijft, om wol en melck, zijn ſchaep en geit te weide;
Hy vockt oock honden op, en om zijn vee belaên,
Zoeckt raet voor ſlang en ſmet, eer 't evel zich verſpreide.

Voorſtellinge van het derde boeck, en die begrepen in het aenroepen der herderlijcke Godtheên.

O groote Pales, en ghy vermaerde herder van Admetus, en ghy Arkadiſche boſſchen en beecken, wy zullen oock van u zingen: want alle andere dichten, ydele zinnepoppen, leven nu op allemans tong. Wie weet van den ſtraffen Euryſteus, of dien heiloozen Buſiris en zijn altaren niet te ſpreken? Wie hoorde niet zingen van Hylas, Herkules knaep; van Delos, Latonaes eilant; van Hippodamie, en Pelops, meeſter in den renſtrijt, en doorluchtigh om zijn yvoire ſchouder? Ick wil een baen opſtreven, waer langs ick oock uit de laeghte opſtijge, en zeeghaftigh op de tong der menſchen leve en zweve. Magh ick lang leven, zoo zal ick d'eerſte zijn, die de Zanggodinnen, van den bergh Helikon, met my in mijn vaderlant brenge: d'eerſte die u, o Mantua, den Idumeeſchen plamtack vereere, en in het groene velt een marmere kerck ſtichte, by het water, daer de breede Mincius, om lange boghten dwaelende, d'oevers met dunne rietboorden boort. Ick wil CESAR midden in de kerck zetten, en tot mijn wit gekomen, in Tyriſch purper wel prachtigh voor hem verſchijnen, en drijven hondert wagens, met vier paerden daer voor geſpannen, naer den ſtroom. Geheel Griecken van den Alfeus en het Nemeeſche woudt

vervvorpt de gemeene ſtof van andere dichteren, om vvat ongemeens in Latijn te zingen,

Mantua, Zijn Vaderlant ter eere,

en Auguſtus, hier, als een Godtheit, ingevoert,

woudt afgeſtegen, zal hier, my ter eere, om prijs rennen, en met harde oſſeleere wanten vechten. Ick wil, met den geſchoren olijf krans om het hooft, u mijne gaven opofferen: nu luſt het my uw gewoone ſtaetſi te kercke te geleiden, en de runders te zien ſlaghten: of hoe het tooneel omkeere, van aenzicht verandere, en de Britten, in tapijt geweven, de purpere tapijten oplichten. Op de kerckdeuren zal ick in gout en louter yvoir den oorloogh, tegens het volck aen den Ganges, en de wapens van den zeeghaftigen Auguſtus, Quirijns nazaet, uitbeelden; en hoe hier de groote Nyl van den zeeſtrijt ruiſcht en bruiſt, en de kolommen, van het koper der overweldighde vlote gegoten, ten hemel rijzen: Ick wil 'er de ſteden, in Aſie verovert, byzetten, en den voorgejaeghden Niſates, en den Parth, die zijn zege in 't wijcken en in achteruitgeſchote pijlen ſtelt: en beide de zegetekens, twee verſcheide vyanden met de vuiſt ontweldight, en het volck van beide de kuſten, waer over men tweewerf triomfeerde. Daer zal Aſſarakus afkomſt, en 't geſlacht uit Jupijn geſproten, en Tros, de vader, en Apollo, bouwmeeſter van Troje, in Pariſchen marmer, naer het leven, uitgehouwen ſtaen: de rampzalige Nijdigheit zal 'er zwichten voor de Razernyen, en den wreeden jammerpoel, en Ixions gekrolde ſlangen, en het geweldige radt, en den onopwentelbaeren ſteen.

en met zijn oorlooghszege en geſlacht verciert.

Ondertuſſchen laet ons, o Mecenas, op uwen laſt, die my zwaer wil vallen, d'ongebaende boſſchen en wouden der Boomgodinnen volgen: zonder u vangt mijn geeſt niet gewightighs aen: wel aen dan, toef nochte ſlof niet langer: Citheron roept my met luider keele, en de Lakoniſche hondt, en Epidaurus, te paerde afgerecht, en de weergalm der boſſchen beſtemt het al loeiende. Evenwel zal ick t'hans beſtaen Ceſars bloedige oorlogen te zingen, en zijnen naem, op de vleugels der Faeme, door zulck een ry van jaren henevoeren, als Ceſars oude van Tithons jaeren verſchilt.

Hy heft eerſt aen van de Lantgedichten, Mecenas toe-ge-eigent.

Het zy iemant, te Piſe naer den prijs des renſtrijts ſtaende, paerden aenvocke, of ſtercke oſſen voor den ploegh ſpanne; die kies vooral de beſte merrien uit. Een ſture koe is de beſte ſlagh,

Het eerſte deel van oſſen en paerden: hoe men oſſen en koejen aenteele.

ſlagh, die een groot hooft en langen neck heeft, en de koſſem van de kin op de ſchenen hangt, wiens lancken bijſter langk vallen, oock al haer leden, en voeten; en die de ruige ooren onder de kromme horens opſteeckt: oock mishaeght my geen gegremelde, of die noode onder het juck wil, zomtijts met hoornen ſtoot, eenen ſtier gelijckt, en hoogh en groot van ſtal, al ploegende den ſtaert langs de vore naſleept. Laetze na heur vierde jaer rijden en kalven, voor het tiende jaer ruſten; daer na is zy onbequaem om te vocken, en onmaghtigh om te ploegen. Ondertuſſchen terwijl haer bloeiende jeught draghtbaer en toghtigh is, laet den ſtier los, en den bul onder den hoop ſpringen, en pas vee te winnen en aen te teelen. D'eerſte jaren der ellendige ſchepſelen zijn de beſte, en loopen ſnel voorby; dan volgen zieckten en zwacke ouderdom en moeielijckheên, en d'ongena der felle doot rucktze wech. Altijt zult ghy mangel onder eenige koeien zien: zoeck deshalve altijt nieuwe aen te vocken: en verzie u, (op dat ghy u niet beklaeght, indienze u afſterven) by tijts, en pas dat u vee jaerlijcks aenteele.

Van paerden, hoe men die aenvocke, en wvelcke de beſte zijn.

Om paerden aen te vocken moet men oock de beſte merrien uitkiezen, en voornamelijck al vroegh op de veulens beginnen te letten, wil men zich van brave ſpringhengſten voorzien. Een veulen, van moedigen aert afgekomen, ſteeckt terſtont den kop in de lucht, en is wacker te been: het loopt voor zijn moeder hene, en durf het eerſte in het ſtroomende water loopen, en zich over een brugh begeven, daer het voorhene nóit over liep: het is niet ſchichtigh, heeft eenen ſcherpen neck, kleinen kop, valt kort in 't lijf, plat van ſchoft, breet van borſt, gladt en wel gehouwen: kaſtanje bruin en blaeuw ſchimmel is het beſte, wit en vael het ſlimſte hair. Een rechtſchapen hengſt, die van verre trompet en wapens hoort, hout zich vaerdigh, ſteeckt zijn ooren op, leeft over al zijn lijf, brieſcht ſnorckt vier en vlam ten neusgaten uit, en ſchudt zijn dicke mane aen de rechte zijde. Het ruggebeen loopt dubbel over den rug; hy krabt het zant op, en ſchrabt met den hoef tegens den gront aen, dat het klinckt.

Gelijckenis van Cyllarus, Kaſtors ros,

Zoo ſchrabde Cyllarus, toen Kaſtor het in Lakonie temde en

bereedt

bereedt : en Mavors geſpan, waer van de Grieckſche Homeer zong; en het paer, dat den wagen van den grooten Achilles voorttrock. Zoo liet de ſnelle Saturnus zelf, in een paert veran- *en Saturnus, in een paert ver-*
dert, zijn mane over den neck waeien, en brieſchte onder het *andert.*
rennen zoo luide, dat het over den ganſchen Pelion klonck, toen zijn gemaelin hem betrappen wou. Wanneer zulck een paert door zieckte traegh wort, of met de jaren afneemt, dan zult ghy het opzetten, en ouderdoms halve, die toch gebrecke-lijck is, verſchoonen. Een oudt hengſt kan niet ſpringen of arbeiden, en als het op vechten aenkomt, raeſt te vergeefs, gelijck een groot en krachteloos ſtoppelvier. Ghy moet deshalve inzonderheit op zijn oude en moedigheit letten : daer na op andere deughden en afkomſt ; oock hoe die zijn ooren laet hangen, wanneer hy onder leit; hoe hy den kop opſteeckt, wanneer hy den prijs wint. Ziet gy niet wanneer de raden buiten de lijn ſchietende, om ſtrijt de renbaen in rennen; wanneer de hoop der jongelingen aengeprickelt wert, en hun het hart in den lijve van vreeze popelt; hoeze'r met de zweep achter geven, en den toom op den neck leggen? hoe de heete raders met kracht voortvliegen, en de wagenaers dan neergezete dan over-endt, om hoogh door de lucht, voor den wint, in de ruimte ſchijnen heen te zweven : zy jagen, zy drijven voort, dat het ſtof hun om d'ooren ſtuift : zy worden nat van ſchuim en den waeſſem der vlugge paerden. Zoo groot is de luſt om eere in te leggen; zoo gaet hun de prijs ter harte.

Erichtonius beſtont eerſt vier paerden voor den wagen te *VVie eerſt paerden bereden en toomden.*
ſpannen, en te wagen om prijs te rennen. De Lapithen in Theſſalie opgezeten, betoomden en bereden eerſt de paerden, en leerdenze met den gewapenden ruiter opſteigeren, en moedigh in het velt henedraven : Beide broghtenze een' nutten vondt op de baen. Een roskammer zoeckt te gelijck een jeughdigh een moedigh en gezwint paert : en 't vernoeght hem niet, dat het menighmael den vyant voorjoegh; in Epirus en het ſtrijtbaere Peloponeſus geworpen wert, en voortquam van den hengſt zelf, die Neptuin met zijnen drietant uit der aerde te voorſchijn broght.

Hoe men merrien paert,

Hier op dan lettende, zoo paſt tegens den ſpringtijt den ſpringhengſt, voor de merrien uitgekozen, wel vet te meſten, met groene klaver en haver te voederen, en met verſch water te drencken, op dat hy in het ſpringen niet bezwijcke, en de zwacke veulens niet uitwijzen, dat het den vader aen voeder mangelde. Maer laet de merrien, wanneerze eerſt beginnen hengſtigh te worden, met voordacht afgaen van magerheit, en gebreck van voeder en water lijden; oock dickwils afrennen, wanneer de middaghzon ſteeckt, het koren op den dorſchvloer onder den vlegel kraeckt, en het lichte kaf in den wint vlieght. Dit doet men, op dat haer vet dien vruchtbaren acker zijn weelicheit niet beneme, en de vore verſlappe en verſlijme, maer de gront te gratiger het zaet vatte opſluite en bewaere.

en op de draghtbaere paſſen moet.

Daerentegen draeghtmen langer geen zorgh voor hengſten, maer voor merrien, wanneerze dragen, en haeſt werpen zullen: men ſpanze dan onder geen juck voor den geladen wagen, nochte laetſe ſteigeren by den wegh, nochte zich in het velt afjagen, of in eenen ſnellen ſtroom zwemmen: maer in ruime velden, langs volle vlieten, gaen grazen; daer d'oevers groen van moſch hangen, en ſpeloncken en ſchaduwen van overhellende klippen haer bedecken en overlommeren.

Om de wouden van Silarus en den eeckelrijcken Alburnus vlieght en grimmelt de horſel, in Latijn Aſilus, in Grieckſch Oiſtros genoemt: zy ſteeckt ſcherp en bromt zoo luitruchtigh, dat al het vee van verbaeſtheit door het boſch verſtroit; lucht en boſch en oever van den droogen Tanager op dat gebrom wedergalmen. Toen Juno toeleide om Inachus dochter, in een vaerze verandert, te plagen, ſteldeze eertijts haer ſchrickelijcke wraeckgierigheit door dit ondier te werck. Ghy zult uw draghtbaer vee hier voor (want op den middagh ſteeckt het allerfelſt) beſchutten, en de merrien, als de zon 's morgens op, of tegen den avont onder ga, te weide drijven.

Hoe men kalvers merckt, uitkieſt.

Wanneer de koe gekalft hebbe, zoo beſteet al uwe zorgh aen de kalvers: brantze met een teken van hun geſlacht, en merckt-ze die ghy wilt laten ſpringen, of ten heiligen outer bewaren, of

in

in den ploegh ſpannen, om den klaigront te breken, en het woeſte lant te bouwen. Andere koeien laet men in het groene gras weiden.

Nu ſtaen u de kalvers, waer van ghy u op den acker dienen wilt, te gewennen, en te betemmen, terwijlze noch jongk en teer, leerzaem en geboogh zaem zijn. Vlecht eerſt kranſſen van dunne teenen om hunnen hals : daer na wanneer de vrye neck de dienſtbaerheit gewoon is, dan koppel het paer met de kranſſen aen malkander, en drijf de vaerzen neffens malkander voort, en laetze dickwils de ledige raden over het lant trecken, en een ſpoor over den acker ſlepen : daer na kraecke de beucke aſſe onder den zwaren laſt, en de koperen diſſelboom trecke de gepaerde raders voort. Ondertuſſchen ete uw ongetemt en aenkomende vee niet alleen geen gras nochte willige bladers of liezen; maer voeder het met koren : laet oock de koeien, die eerſt kalfden (gelijck men weleer plaght) niet melcken, maer al haer uiers den kalveren gewilligh ten beſte geven. *en gevvent.*

Doch ſtreckt uw luſt meer ten oorloge, en tot forſſe oorloghsbenden, of om met raderen te Piſe den Alfeus voorby te rennen, en den vliegenden wagen in Jupijns woudt te drijven; zoo laet het paert eerſt de forsheit der gewapenden zien, de trompet hooren ſteecken, het kraeckende radt gewennen, en op ſtal naer het gerammel des tooms luiſteren : daer na hoe langer hoe meer zich vermaecken, om het ſtreelen van zijnen meeſter, die het op den neck klopt. Laet het dit hooren, zoo ras het van de melck geſtooten is. Steeck het, terwijl het noch zwack en vervaert is, en ſiddert, en zich zelven niet kent, zomtijts den beck in den halfter. Maer wanneer drie jaren verloopen, het in zijn vierde jaer wandele, begin het dan af te rechten, leer het draven, keeren en wenden, en gewen het te leeren harden : dan laet het met zijne vlught de winden tarten; en gelijck met vollen toom over het vlacke henevliegen, zonder met zijn voeten aerde te raecken. Hoedanig Boreas reis op reis uit den Noorden opſteeckende, het ſneeuw van Scythie en waterlooze wolcken opeet: dan gruwt het hooge koren en de golvende acker van het onge- *Hoe men paerden ten oorloge en renſtrijt afrecht.* *Gelijckenis van de ſnelheit des vvints.*

ſtuimigh gebulder, de toppen der boſſchaedjen ruiſchen, en geweldige baren wentelen tegens het ſtrant. Zoo vliege het ros voort, en vege t'effens over velt, over vlackte hene. Dit zal beſt zweeten en ſchuimbecken in de renbaen van Elis; of wel ter hant, de Belgiſche ſleden trecken. Endelijck pas het zwaerlijvige en getemde paert met vette rogge te voederen: want eer ghy het betemt is het bijſter fors, en vat ghy het aen, het zwicht voor geen ſlagen, nochte luiſtert naer den toom.

Hoe men het vee van minne moet ſpeenen.

Maer geen ding zet het vee meer krachten by dan het ſpenen van Venus en haer heimelijcke minneprickelen; het zy men gezint zy koeien of paerden te bezigen: en hierom verzent men beſt de ſtieren, verre van der hant, in eenzaeme weiden, achter eenen bergh, en over eenen breeden ſtroom; of bewaertſe op ſtal, daer vol op van voeder is: want hun gade tapt allengs de krachten af, en betovertze met haer gezicht, zoo datze om beemt noch weide dencken: oock hitſtze dickwils door haer minnelijcke bekooringen de forſſe vryers met de hoornen onderling tegens elckandere aen. De ſchoone vaerze gaet in het boſch weiden: terwijlze by beurten met al hun gewelt reis op reis toeſtooten, en in 't vleeſch booren, dat het zwarte bloet by de huit nederloopt: zy zitten malkander met de hoornen in de huit, en loeien zoo vreeſſelijck, dat boſſchen en bergen wedergalmen: deze hoorenſtootigen dienen oock niet in eene weide: maer d'ander, die het velt ruimde, gaet in een onbekent geweſte omzwerven, beſteent luide den hoon, en de wonden, hem zoo trots in 't lijf geſtooten, en het miſſen zijner gade, waer over hy zich niet wreecken koſt; en de weide eens over dwers aenziende, verlaet zijn voorvaders erf. Hy oefent dan met alle vlijt zijn krachten, leit al den nacht op harde ſteenen, en den gront zonder ſtroo, en leeft by ſteeckelige bladeren en ſcherp rietgras, beproeft zijne kracht, en verbolgen het hooft tegens eenen ſtam aenzettende, terght met de hoornen zijn gramſchap, ſlaet met de voeten achter uit in den wint, en het zant opkrabbende, dat het ſtuive, vangt het voorſpel van 't gevecht aen: wanneer hy zich nu weder ſterck en maghtigh genoegh kent; dan opgetrocken, en

Minneſtrijt tuſſchen ſtieren.

haeſtigh

haeſtigh den zorgeloozen vyant opgekomen : gelijck wanneer het water midden in zee begint te ſchuimen, en zijnen boezem van verre uit den gront op te halen; en gelijck het tegens het ſtrant aenwentelende, yſſelijck op de ſteenrotſen bruiſt, en als een bergh voorover ſtort; van den gront met wielingen opborrelt, en het zwarte zant reis op reis om hoogh uitbraeckt : zoo byſter blaeckt en brant allerhande ſlagh van menſchen en dieren vee en viſſchen en vogelen, door razende minne : de liefde is in alle ſchepſelen even krachtigh. De leeuwin haer jongen vergetende, brulde noit feller langs het velt dan wanneerze loops was : geen wanſchapen beer, geen wreet everzwijn, geen booze tiger rechten in wilderniſſen meer moorts, meer bederfs aen, dan by die gelegentheit. Och dan is het gevaerlijck langs den eenzamen acker in Libye te reizen. Ziet ghy niet hoe de minnekoorts de hengſten door het lijf rijdt, zoo dra zy ſlechts de merri beruicken? Dan is niemant maghtigh hen met toom of zweep te temmen : nochte rots of holle klip of vliet, die tuſſchen beide gelegen, ſtucken van bergen met zijnen ſtroom voortſleept, kunnenze ſchutten. Zelf de Sabelliſche zeuge wet dan haer tanden : zy woed en wroet en krabt met de voeten d'aerde op, wrijft haer zijde tegens eenen boom, en maeckt haer ſchoften van wederzijde eelt, tegens de wonden.

Gelijckenis van het opſteecken des onweeders in zee:

Wat recht de jongelingk niet aen, die van felle minne tot in het mergh van 't gebeente zoo vierigh blaeckt? Hy zwemt ſpade by duiſter nacht door een ongeſtuimige zee, vol razende buijen, terwijl het uit de lucht ſchrickelijk boven hem dondert, de baren op de ſteenrotſen breecken, datze bruiſen; daer zijn droeve ouders, nochte de maeght, die op het verdroncken lijck ſterven zal, hem niet konnen te rugh roepen.

Leanders razende minne om Hero.

Wat rechten Bacchus geſpickelde loſſchen en de wreede wolven en honden niet aen? Hoe vechten de weerlooze harten niet? Noch gaet de dolle merrie het al te boven, en Venus zelf gafze dit in, toenze te Potnie Glaukus met haer tanden verſcheurden. De Min doetze los over den top van Ida, in den bruizenden Askaen vallen : zy ſteigeren het geberghte op, en zwemmen de

Toghtigheit der merrien overtreft alle dieren.

vlieten over. Zoo dra dit vier het geile mergh ontvonckt (meeſt in de lente, want in de lente komt de hitte in het gebeente) ſtaenze op de hooge rotſen, en guwen met den beck naer den weſten wint, en ſlocken die lucht in: en menighmael, zonder hengſt, van den wint draghtbaer geworden (ick verhael wat wonders) rennenze over rotſen en klippen en door lage dalen, niet, o ooſten wint, naer uw geweſt, nochte der zonnen opgangk, maer naer Boreas en Kaurus, of derwaert, daer de donckere zuiden wint opſteeckt, en den hemel met regenachtige koude betreckt. Hier uit groeit het geen de huismans met zijnen rechten naem Paertskrevel noemen, een lijmachtigh vergift, dat van d'eecheniſſe druipt: Paertskrevel, dat geile ſtiefmoeders dickwils afplucken, heiloos bezweeren, en onder toverkruiden mengen. Maer terwijl wy van minne bevangen, ſtuck voor ſtuck doorloopen, zoo loopt ondertuſſchen de tijt, d'onherhaelbare tijt, voorby.

Het tweede deel van ſchapen en geiten.

Dit zy nu genoegh van het groote vee: nu ſchort ons noch het andere deel van dit werck, woldragende ſchapen en ruige geiten te hoeden. O kloecke huisluiden, dit 's uw werck: hier mede kunt ghy eer in leggen: en ick twijfel niet, dat het wat treflijcks zy, dit met woorden uit te beelden, en zulck een geringe ſtof te verheffen: doch een zoete luſt verruckt my door de ſteile woeſtijnen van den Parnas: het luſt my deze heuvels op te klimmen, en langs eenen ongebaenden wegh ongemackelijck naer de Kaſtaliſche bron op te ſtijgen.

Hoe menze 's winters gadeſlaet en voedert.

Nu, o eerwaerdighſte Pales, nu wil ick mijnen toon verheffen. Voor eerſt ordineer ick, dat men de ſchapen in beſtroide koien voedere, tot dat de groene zomer aenkome; en d'aerde met ſtroo en varenkruit beſtroie; op dat dit weecke vee niet van koude verkleume, nochte van ſchurft of voetëvel gequelt werde. Voorts gebiede ick dat men de geiten bladers van haeghappelboomen beſchaffe, en met verſch water drencke: en de koien 's winters van de winden af naer het Zuiden en de middaghzon keere; wanneer de Watergieter onderga, en het najaer begiete. Men moet zoo wel op geiten, als op ſchapen, paſſen: oock is hier geen minder voordeel aen vaſt, al verkoopt men Mileſiſche vachten,

ten, in Tyriſch purper geverft, tot hoogen prijs. Hier komen meer jongen, hier komt meer melck af. Hoe ghy de geit meer melckt, dat de melckëmmer ſchuimt, hoe d'uier meer melcks geeft. Ondertuſſchen ſcheert men oock baert en grijze kin en ruige lock des Cinyfiſchen bocks, tot gerief des krijgsmans, en deckſel des armen zeemans. Zy weiden boſſchen en bergen af, en ruige bramen en heggen, die gaerne op de hooghten waſſen; zy komen van zelf te koy, en brengen haer jongen mede, en kunnen met den vollen uier qualijck over den drempel. Hierom zult ghyze, hoeze min haer nootdruftigheit kennen, des te meer met alle naerſtigheit voor vorſt en ſneeuw beſchutten, gewilligh voeder en bladers beſtellen, en 's winters zomtijts met hoy voederen.

Hoe men de kudden in den zomer vveit.

Maer wanneer de weſten wint den genoeghelijcken zomer inlocke, drijf dan bocken en ſchapen in woudt en weide: laetze met het kriecken van den dagh, in de koelte, in het velt grazen, terwijl het noch vroegh is; terwijl de rijp op het gras leit, en de dauw, op het jonge gras, het vee verleckere. Daer na, wanneer de vierde uur, van hitte, dorſt krijge, en ſpringkhanen de boomgaerden in ſtucken zingen; laet dan de kudden in putten drencken, of met water, het welck door eicke buizen loopt: doch dat men 's middaghs, als de zon ſteecke, een beſchaduwt dal zoecke: indien 'er Jupijns hooge eick en oude ſtam ergens zijn geweldige tacken uitſpreie; of zoo 'er ergens een bruin en dicht eeckelboſch met zijn gewijde ſchaduwe overhange. Wanneer de zon beginne te dalen, de koele avont de hitte matige, de dauwende maen alree de boſſchen verquicke, d'ysvogel zich aen ſtrant, de diſtelvinck zich in de hage laet hooren; dan drijfze weder in de weide, en drenckze met klaer water.

Van het veehoeden der Afrikanen.

O ghy Libyaenſche herders, wat zal ick u meer zingen? wat zal ick u dichten van uwe hutten en wooningen, die dun gezaeit zijn? Het vee gaet 'er menighmael, nacht en dagh, en een geheele maent langk, in wilde woeſtijnen weiden, zonder eens onder dack te ruſten: zoo luttel ſtallen vint men hier: d'Afrikaenſche veehoeder voert al zijnen ſchat met zich, zijn huis, zijnen haert, zijn geweer,

den

Gelijckenis van den Roomſchen ſoldaet.

den Lakoniſchen hont, en zijnen Kretenzer pijlkoker : even-eens gelijck wanneer de ſtrijtbare Romain, in zijn vaders harnas, met een pack overladen, henetreckt, en onverhoeds den vyant in ſlaghorden opkomende, zijn leger plant.

Van het veehoeden der Scythen of Ruſſen.

Doch zoo gaet het niet by de Scythen en aen het Meotiſche meir, en daer de ſnelle Iſterſtroom het roode zant omroert, en Rhodope midden onder de Noorder aſſe toereickende, weder-keert : daer houdenze het vee in den ſtal geſloten : alle velden ſtaen'er grazeloos; alle boomen bladeloos : het lant leit'er woeſt, met bergen van ſneeuwjaght bedeckt, en het ys wijdt en zijdt zeven vadem dick gevrozen : het wintert 'er eeuwigh ; het ruiſcht'er eeuwigh uit den noortweſten : de zon verdrijft'er nim-mermeer de bleecke ſchaduwen ; het zyze met haere paerden ten hemel vaere, of met den ſteilen wagen zich in de roode zee af-ſpoele. De ſtroomende vliet bevrieſt 'er haeſtigh met een korſt, dat 'er een wagen met beſlage wielen ſtracks over rijden magh : eerſt voerde het water groote ſchepen, nu wagens : kopere kan-nen ſpringen in ſtucken, en de kleeders ſtaen ſtijf aen 't lijf be-vrozen : zy houwen den bevrozen wijn met bylen in ſtucken : ganſche poelen veranderen in louter ys : kille yskegels hangen aen d'ongekemde baerden gevrozen. Ondertuſſchen ſneeuwt het wel dicht uit de lucht : het vee vrieſt 'er doot : de groote oſſen ſtaen met rijp overgoten : de harten ſtaen by groote me-nighten verſtijft, tot den hals toe, diep in het ſneeuw, dat de ho-rens effen uitkijcken : geene losgelate honden, geene netten, nochte roode pennen jaegenſe ſchrick op het lijf : vergeefs du-wenze met hun borſt tegens den ſneeuwbergh aen : men duwt-ze, van dicht by, het yzer in de huit, datze al brullende neerſtor-ten, en met een vrolijck geroep t'huis gebroght worden. De Ruſſen leven geruſt en ledigh, in diepe holen, onder d'aerde, en leggen een hoop eicken hout en ganſche olmen aen den haert. Hier brengenze den nacht met tuiſchen over, en ſpoelen met bier en appeldranck, in ſtede van wijn, de zwarigheit van het hart. Dit woeſte ſlagh van menſchen houdt zich onder de koude Noortſtar, daer d'ooſten wint uit het Rifeeſche geberghte bul-dert, en het bekleet zich met roſſe vellen.

Hebt

Hebt ghy luſt in wolwerck, wacht u voor bramen kliſſen en diſtelen: ſchuw weeldige weiden: kies witte en zachte ſchapen: wraeck den ram, die, hoewel hy wit is, een zwarte ader onder de tong heeft, op dat hy de jongen niet met zwarte vlacken ſpickele, en kies eenen anderen belhamel uit de kudde. *Hoe men op de vvolder kudde moet letten.*

Zoo bekoorde (maghmen 't gelooven) Pan, Godt van Arkadie, met zijn ſneeuwitte kudde de maen, die hy in de hooge boſſchen aenriep, en zy ſloegh zijn bede niet af. *Gelijckenis van Pan, of liever van Endymion.*

Maer die melck begeert, ſmijte hun klaver, zeefgetykruit en zilte kruiden, in de krebben voor: dan drinckenze te meer, d'uiers ſpannen te ſtijver, en de melck behoudt hier van, buiten ons verſtant, eenen zouten ſmaeck. Menigh herder om de bocken, als zy wat groot worden, van de moeder te ſtooten, muilbandde hun den beck met eenen bant vol yzere pennen. De huislieden perſſen 's nachts kaes van de melck, dieze 's morgens vroegh of op den dagh melcken: watze 's avonts en in 't ondergaen van de zon molcken, dat brengenze 's morgens met den dagh, in korven naer de ſtadt, of zouten het een luttel, en bewaeren het tegens den winter. *Hoe men de kudde voedert, en de jongen van de moeder ſtoot.*

Verzuim oock niet honden, ſnelle Spartanen en bitſe Moloſſen, met vette huy aen te vocken. Zoo lang deze uwe koy bewaecken, zult ghy 's nachts voor geen dieven nochte aenloop van wolven vreezen, of ſchricken dat ſtroopende Spanjerts u heimelijck opkomen. Ghy zult oock dickwils achter bloode woudtezels her zitten, en hazen met hazewinden, en daſſen met winthonden jagen. Ghy zult dickwils met hun gebas het wilde boſchzwijn door den modder jagen, en het hart, met zijn getackte hoornen, op hooge bergen al roepende narennen, en in het net drijven. *Hoe men honden opvockt, en het vvilt jaeght.*

Leer oock den ſtal met cedren hout beroocken, en ſchadelijcke waterſlangen met ſtanck van galbaen verdrijven. Dickwils ſchuilde een booze adder uit ſchrick in ſtallen, in langen tijt niet gevaeght, en zocht zich hier te verzekeren: of een huisſlang, een zwaere veeplaegh, en die de kudde vergiftight, neſtelde op het velt, in d'aerde. O huisman, neem ſteenen, neem ſtocken: verpletze, *Hoe men ſlangen verdrijft:*

pletze, die haren gezwollen hals opſteeckende, vaſt piept, vaſt dreight. Zy verberght alreede uit blooheit haer hooft wel diep onder d'aerde, terwijlze het middellijf en de krullen van haren ſtaert ontknoopt, en de kringkels van het achterlijf langkzaem na zich ſleept. Oock is de Kalabriſche boſchſlang een vinnigh dier, dat de borſt opſteeckende, den geſchubden rugh intreckt, en langs den buick hene met groote vlacken geſpickelt is: dat, terwijl beecken uit bronnen ſpringen, en de natte lente de landouw met regen uit den Zuiden bevochtight, zich in poelen houdt, en hier zijn verblijf op den oever nemende, zijnen zwarten en verſlindende balgh met viſſchen en borrekickende vorſchen opvult. Wanneer de poel uitdrooght, en de gront van hitte ſplijt, dan ſpringt de waterſlang op het drooge velt, en haer roode blicken opſlaende, glipt verwoet van dorſt, en razende van hitte, vervaerlijck over den acker hene: dan zou my niet luſten onder den blaeuwen hemel te ſlapen, nochte onder 't geboomte in den ſchoot van het gras te leggen; wanneerze d'oude huit afgeſtroopt hebbende, weder glimt en jeughdigh wort; of haer jongen en eiers in het neſt latende, met haere driepuntige tonge tegens de zon aen leit en flickert.

Van d'oirzaeck en tekenen der veezieckten, en raet hier tegen.

Ick wil u oock d'oirzaecken en tekens der zieckten leeren kennen. De ſchapen worden met een leelijcke ſchorftheit geplaeght, wanneerze doornat en kout beregent, of 's winters wit en ſtijf van rijp, of na het ſcheeren niet van hun zweet afgewiſcht, en van ſcherpe doornen geſteken zijn: weshalve de harders al hun vee in zoet water waſſchen, en den ram met zijn ruige vlocken in den vliet plompen, dat hy voor ſtroom henedrijft: of zy ſtrijcken het geſchoren ſchaep met dicke olimoer, en mengen 'er zeeſchuim in, levende zwavel, teer van Ida, lijmachtigh waſch, zeeajuin, zwart lijm en nieskruit, dat een zwaere lucht heeft. Evenwel is de gereetſte raet, in die zwaerigheit, de puiſten boven met het ſcheermes op te ſnijden. Zoo lang de herder ontziet zijn handen aen het gebreck te ſlaen, en ledigh zittende, vaſt de Goden bidt, dat ze alles ten beſte keeren, ergert het gebreck en groeit al heimelijck aen. Wanneer een drooge koorts het

bloet

bloet ontſteecke, het quijnende lichaem pijnelijck uitteere, ja den ſchapen tot in het mergh van 't gebeente zitte, dan is het dienſtigh haer hitte te breecken, en een ader onder in den klaeu te ſlaen; gelijck de Biſalten plaghten, en forſſe Gelonen, die naer Rhodope en de Getiſche woeſtijnen optreckende, paerdebloet drincken, met melck onder een gemengt. Ziet ghy het ſchaep dickwils verre in koele ſchaduwe gaen, of al kieskauwende het gras boven af eten, en achter aen komen, of al leggende op de heide het groen kaeuwen, en ſpade by nacht alleen dwalen: ſtracks met aderlaten de zwaericheit voorgekomen, eer die booze ſmet onder al de kudde onverhoets voortkruipe. De ſtormwinden bulderen niet zoo dickwils op zee, als de plaegh het vee, en de kranckheit in den zomer, hier en daer niet een ſchaep, maer al t'effens lammers en ſchapen en geheele kudden en de ganſche koy haeſtigh aentaſt. Dat zou hy gelooven, die de hemelhooge Alpes en Noriſche berghkaſteelen en de landen van den Iäpiſchen Timavus zage, daer nu, van over langen tijt, zoo vele ſchaepeweiden en boſſchen wijdt en zijt woeſt en ledigh leggen.

Voorbeelt van veezieckte, en haeren naſleep.

Hier quam eertijts, uit een bedorve lucht, een deerlijck onweder op, en een zieckte ontſtack in het heetſte van den herfſttijt, en doodde allerhande ſlagh van vee en dieren, bedorf het water, en vergiftighde de weide: oock ſtorvenze niet natuurlijck; maer na dat de verſmachte dorſt, al d'aders uitdroogende, de leden deerlijck dede krimpen, groeide d'overtolligheit van bedorven bloet aen, en broght al het gebeente allengs door de zieckte aen 't quijnen. Het veege offerlam, terwijl het met den ſneeuwitten en wollen offerbant, voor het altaer, bewonden ſtont, quam menighmael, midden onder het offeren, onder de handen der offermannen, te ſneuvelen: of zoo de Prieſter het te vore met zijn mes keelde; het ingewant wou op het altaer niet branden, en den offervinder om raet gevraeght, wiſt niet te antwoorden: het mes, waer mede men het keelde, was naulix van bloet beſmet, en het zant wert boven op ſlechts zwart van een weinigh vuil bloet. Hier af ſtorven de kalvers overal in de

groene weide, en ſcheidden aen de volle krebben van het lieve leven. Hier af ſlaen de ſtreelende honden in een dollicheit, en de zeugen kuchen met een benaeude en gezwolle keel, van eenen aemborſtigen hoeſt. Het ongeluckige paert vergeet den renſtrijt, en zijn grazen, wil niet drincken, trappelt reis op reis op d'aerde, laet zijn ooren hangen: zijn koudt zweet, een veegh teicken, baert achterdocht; en zijn huit is zoor en hardt in het aentaſten. Dit zijn d'eerſte tekens van de doot. Indien de zieckte zich daerna verheffe, dan branden d'oogen, het haelt zijnen adem uit het diepſte van zijn borſt, zucht by wijlen zwaerlijck, hijght door het ſpannen van zijn darmen: het zwarte bloet loopt ten neus uit, en de drooge tong benaeut zijn enge kuwen. Het plaght te helpen, zoo men 't met eenen horen wijn in de keel goot: dit ſcheen 't eenige middel voor de doot, en nu was het ſchadelijck: doch hier door wat verquickt zijnde, ſloegenze aen het razen, en nu tot ſtervens toe kranck, zoo ſcheurdenze (de Goden gunnen den vromen wat beters, en zenden den vyant die plaegh over den hals) met bitſe tanden hun eige leden in ſtucken.

De ſtier komt, daer hy al roockende den zwaren ploegh treckt, neder te ſtorten, braeckt ſchuim en bloet ten mont uit, en geeft den leſten ſnick. De droeve ackerman ſpant de weerga uit, die om des broeders doot treurt, en dees laet, midden in 't werck, den ploegh ſteecken. Geen boſchſchaduwe, geen vrolijcke beemt, geen ſtroom, doorluchtiger dan bernſteen, van de rotſen ten dale ſchietende, kunnen 's menſchen geeſt verquicken: maer de lenden worden ſlap, d'oogen ſtijf, en de hals hangt, zoo zwaer als loot, naer d'aerde toe. Wat komt hun nu arbeit en gedienſtigheit te ſtade? Wat baet het, datze den harden gront met het kouter braecken? Geen Maſſiche wijn, nochte overdaet van ſpijze bedorven hen. Zy hielden ſlechts het lijf by gras en bladeren: droncken ſlechts klare bronnen en loopende beecken, en geen bekommeringe brack hunnen gezonden ſlaep. Men zeit, dat men noit dan toen, in die landouwen, oſſen voor Junoos offerfeeſt liep zoecken, en ongelijck gepaerde wout-

oſſen

offen den wagen naer den hoogen tempel trocken. Hierom bouwt men het lant met eggen, poot de vruchten met de handen, en treckt met uitgereckten halze zelf den kraeckenden wagen over het hoogh geberghte. Geen wolf beloert de ſchaepskoy, nochte beſpiet by nacht de kudde : een heftiger bekommering betemt hem. Nu zwerven bloode daſſen en ſchuwe harten onder de honden, en om de huizen. Nu worpt de wilde zee haer gebroetſel en allerhande ſlagh van viſſchen, gelijck drenckelingen, die ſchipbreuck leden, aen ſtrant op : de zeekalvers vlieden, tegens hun gewoonte, naer de vlieten toe. D'adder zoeckt te vergeefs zich in haer kromme holen te bergen, en ſterft 'er, en de waterſlangen ſteecken vreeſſelijck haer ſchubben op. De lucht zelf vergiftight de vogels, die om hoogh uit de wolcken nederſtortende, den geeſt geven. Ondertuſſchen baet het niet, dat men het vee verweit : alle artſeny is krachteloos. De artſen, Chiron, Fylliras afkomſt, Melampus, Amythaons zoon, moeten het opgeven. De dootſche Tiſifone, uit den duiſteren jammerpoel in de weerelt opdonderende, loopt razen, brengt zieckte en angſt met zich, en ſteeckt den verſlindenden kop dagelix trotſer in de lucht. Vlieten, dorſtige oevers en vlacke heuvels wedergalmen reis op reis, op 't geblaet der ſchapen, en 't geloey der runderen. Alree tijtze aen het nederhouwen, en hoopt zelf in den ſtal het doode vee op malkander, dat in zijn etterachtigh bloet geſtickt leit : tot dat de noot hen leere dit in d'aerde te begraven en in kuilen te delven; want de huit tot geen leder nut was : en niemant koſt het ingewant met water zuiveren, of door het vier vagen; of de vachten, van etter en vuiligheit opgegeten, ſcheeren; nochte de ſtinckende wol aenraecken. Indien oock iemant deze beſmettende kleeders aenroerde, die kreegh vierige puiſten aen zijn lichaem, het vuile en bange zweet brack hem uit, en het leedt niet lang, of de wolf at de bevlecckte leden op.

HET VIERDE BOECK.

INHOUDT.

Van den Biehof, en zijn toeſtel. De ſtof en geſtalte der bykorven. Der byen oproer en oorloogh. In het kort van het hovenieren, en de loflycke gaeuwigheit van eenen ouden Tarenter. Der byen gemeen beſte, haer aenwas, voedtſel, vaderlant, wetten, oorlooghs en vredeverbont, arbeit en ruſt. Haer voorzichtigheit, weerwijsheit, geſlacht, oude, eerbiedigheit neffens haere Koningen, vernuftigheit, ſpitsvondigheit, en eenerhande voncken van reden. Het honighwerck, en zijn twee ſaizoenen, lente en herfſt. Haer zieckten en raet hier tegens. Herteelinge der geſtorve byen, uit eenen verrotten os; een vont, dien men Ariſteus toeſchrijft, aen wiens wedervaren hier de fabel van Orfeus gebecht wort. Slotrede van dit werck.

Hy ſtelt den Biehof toe, ontvouwt der Byen aert,
En't Recht van vorſt en volck, die naulix reden derven:
Hy toont ons't honighwerck, en hoe men nekter gaêrt,
Oock nieuwe Byen wint, indienze ontijdigh ſterven.

Overgangk van het Vee tot Byen en honigh, het leſte ſtuck, vvaer toe hy Mecenas en der Goden gunſt verzoeckt.

ICk zal voort achter een mijn werck met den hemelſchen honigh voltoien, die ons met den dauw toevloeit: o Mecenas, begunſtigh oock dit deel. Ick zal u van die kleene dieren wat wonders vertoonen; en de manhaftige Vorſten en volcken oock de manieren oefeningen en oorlogen van al het geſlacht der Byen vervolgens ontvouwen. Ick neem wel een gering werck voor, doch is 'er geen geringe eere aen vaſt, indien de Goden my niet ongunſtigh zijn, en Apollo naer mijn gebedt luiſtere.

Van den Biehof.

Voor eerſt moet men voor de Byen een verblijf en legerplaets zoecken, die voor den wint beſchut zy (want de wint beletze het aes t'huis te brengen) en daer ſchapen noch dertele boc-
ken op de bloemen huppelen, of de vaerze den dauw des velts afſtrijcke, en het piepende gras vertrede. Ly ontrent de volle korven geene geſpickelde en glibberige haeghdiſſen, ſpechten en andere vogels, of Progne, die noch de lidttekens van haer moor-

dadige

dadige handen in de borſt draeght : want zy bederven het alles wijdt en zijt; vangen de byen met den beck, in de vlught, om 'er hun wreede jongen leckerlijck mede te azen. Maer zet de korven ontrent klare bronnen en meeren, met groen moſch geboort; en daer een ſmalle beeck door de weiden vloeie, en de dadel of breede en wilde olijfboom den toegangk overſchaduwe : op dat de nieuwe Koningen, wanneerze in hun lente eerſt met de zwarmen te velde trecken, en de jongen ten korf uitgelaten, zich gaen vermeiden, de naburige oever hen uit de hitte noodige, en de boom gereet ſta, om hen onder zijn loof t'ontfangen. Het zy hier een ſtaende of loopende water ontrent is, ſmack'er willige tacken en groote ſteenen in, op dat, zooze by geval, daerze nederzaten, door een ſchichtige buy verſtroit, of in het water gedompelt wierden, zy hier, gelijck op bruggen, mogen ruſten, en met uitgeſpreide wiecken zich in den zomerſchen zonneſchijn baeckeren. Plant hier rontom groene kaſſie, welrieckende tym, en menighte van yzope, ſterck van reuck, en laet 'er een friſſche bron over de fiolen vloeien.

Het zy ghy holle bykorven van ſchorſſen naeit, of van taeie teenen vlecht; maeck enge deuren : want de koude ſtremt, de hitte ſmilt den honigh; en dewijl de byen van deze beide laſt lijden, zoo klevenſe en ſtoppen niet te vergeefs d'enge ſpleten en naden van haer huizen vlijtigh met waſch toe en meirgras en bloemen; en vergaderen hierom lijmachtigh ſlijm, dat vaſter kleeft dan lijm en Frygiaenſch peck, dat op Ida valt. *Van de Biekorven.*

Oock groevenze menighmael (is anders het zeggen waerachtigh) putten onder d'aerde, om daer te ſchuilen, en werden diep in uitgehoolden puimſteen en vermolſemde boomen gevonden. Ghy zult nietemin haer hutten dun met ſlijm beſtrijcken en rontom dicht houden, en dunne bladers daer op leggen. Laet hier geen ypen byſtaen, nochte bra hier geen roode kreeften : ſchuw diepe poelen, en vuilen ſtanck van meſthoopen, of holle ſteenrotſen, daer de weergalm der ſtemme op afſtuit. *Byen neſtelen oock in d'aerde en holle boomen.* *Was men in den biehof mijden moet.*

Voorts wanneer de goude zon den winter onder d'aerde gejaeght, en met haer zomerlicht den hemel ontſloten hebbe, dan gaenze *Van het Bievverck in den zomer.*

gaenze zich terſtont in boſſchen en beemden vermeien, maeien purpere bloemen, en licken luchtigh de lippen der beecken: hier na koeſterenze blijdelijck (ick weet naulix met hoe groot eene lieflijckheit) haer gebroetſel, in het neſt: hier na bouwenze kunſtigh de raten van nieuw waſch, en ſtorten klevenden honigh uit. Hier na, wanneer ghy, in den helderen zomer, den zwarm ten korf uit, naer den geſtarrenden hemel ziet vliegen, en u verwondert, hoe de wint deze duiſtere wolck voortdrijve; ſlaze dan gade: Zy zoecken altijt zoet water, en dicht loof. Stroy hier ſap van geſtooten meliſſenkruit en cerinte, dat in het wilt opwaſt; en klinck op een becken: ſla hier ontrent geluit met vrouw Cybeles cymbalen. Zy zullen op die heilzame ruſtplaets ſtrijcken, en zich, naer heure wijze, in het binnenſte van de kribben verbergen.

Van den burgerkrijgh der byen.

Maer indienze oorloogh in't hooft hebben (want menighmael ſteeckt 'er een bijſter onweder van tweedraght om twee Koningen op) zoo kan men terſtont de gemoeden en harten der gemeente, die van wraeckluſt ſidderen, lang te vore ontſtelt zien: dan hitſt de ſchorre krijghsklaroen de tragen aen, en men hoort een geklanck, gelijck of men de trompet ſtack: dan zettenze zich met een ontſtelteniſſe in't gelidt, ſchitteren met de vleugelen, wetten den angel met den beck, ſtellen zich ſchrap, vergaderen dicht by een, rontom den Koningk en zijne tent, en braveeren den vyant met luider keele. Wanneer de lente helder opluickt, en de lucht klaer is, dan berſtenze te poorte uit, en horten tegens een, dat 'er al de lucht af bromt: zy mengen zich in eenen dicken drom onder een, en tuimelen haeſtigh van boven neder, zoo dicht, gelijck een hagelbuy uit de lucht valt, of d'eeckels uit den geſchudden eickelboom. Deze ſoldaten, met hunne vleugelen midden onder de ſlaghordens uitmuntende, toonen hoe groot een hart in dat kleine lichaem ſteeckt; en op malkanderen aendringende, weten van geen wijcken, tot dat d'overwinner te maghtigh, een van beide perſſe den rugh te bieden. Deze felle beroerte en dit vervaerlijcke gevecht kan men ſtillen met een hant vol zants onder den hoop te worpen.

Gelijckenis van hagel en geſchudde eickels.

Hoe die krijgh beſlecht voort.

Maer

Maer wanneer ghy beide de Veltoversten uit den slagh hebt geruckt, zoo sla den slimste doot, op dat zijn quistige aert u niet hindere, en laet den beste het verdadighde hof regeeren. D'een glinstert met zijn goude spickelen : (want men vint tweederhande slagh) dees is de beste, en munt met zijn hooft en roode en blinckende schubben uit : d'ander is schrickelijck luy, en sleept slaphartigh het breede achterlijf na. Beide d'onderdanen zijn zoo van leest, gelijck hun Koningen : want d'eene troep ziet vreesselijck morsligh; gelijck een reizend gast, die droogh en dick bestoven aenkomende, met zijnen droogen mont op d'aerde spuwt : d'ander glinstert en flickert met eenen gouden glans, en het lijf is eenparigh gespickelt. Dees aert is de beste : hier uit zult ghy, in het rechte saizoen, zoeten honigh persen; en niet zoo zeer zoeten als zuiveren honigh, bequaem om zuren wijn te verzoeten.

Tekens om de Koningen en hun onderdanen te kennen.

Gelijckenis van een reizend gast.

Doch wanneerze te wilt vliegen en de zwarmen zich in de lucht vermeien, de raten versloffen, en in de cellen hun werck verzuimen; dan zult ghy hun ydele wufte en speelziecke zinnen intoomen, en het kost kleene moeite dit te beletten : treck den Koningen de vleugels uit : als deze inblijven, zal niemant hoogh durven vliegen, of met den standert uit den leger trecken. Laet bedden met geurige goutbloemen hen aenlocken, en de Bithynische Priaep, een moloch voor dieven en vogelen, hen met zijn willige snoeimes beschutten. Oock moet een byhouder thijm en pijnboomen op de hooge bergen halen, en rontom de korven planten, dat hy van arbeitzaemheit eeltige handen krijge : hy moet vruchtbare meien in d'aerde zetten, en die lieflijck begieten.

Hoe de bieman zijn byen intoomt en aenlockt.

En nu zoude ick mijn reis ten einde, het zeil strijcken, en den steven naer lant toe wenden, ten waer my te zingen stont, hoe men de vruchtbaere hoven bouwen, en Lukanische roozengaerden, die tweemael 's jaers dragen, vercieren moet; hoe d'endyvi liefit aen vochtige beecken, en groene petercelie langs den oever wast, en de kromme komkommer zoo dick onder het gras groeit : oock wil ick de tydeloozen, die spade bykomen,

Vitspanninge van het hoovenieren:

niet verzwijgen, nochte gekringkelt beereklaeuw, groen veil en myrten, die den waterkant zoecken: want my gedenckt, dat ick, onder de hooge torens van Tarentum, daer de zwarte Galezus het goutgeele gewas bewatert, eenen Ciliciſchen ouden man zagh, die een weinigh lants erfde, dat men niet beploegen, nochte beweiden, nochte met wijn beplanten moght. Dees evenwel hier, onder diſtels en dorens, een luttel warmoes, witte lelien, yzerkruit en eetbaer mankop pluckende, was in zijnen zin zoo rijck, als een Koningk: en 's avonts ſpade t'huis komende, deckte zijn tafel met ongekochte ſpijze. Hy pluckte roozen vroegh in de lente, en appels in den herfſt: wanneer 's winters de rotſen van koude borſten, en het water in den ſtroom bevroos, dan ſneedt hy zacht beereklaeuw, en beſtrafte den zomer en weſten wint, die te traegh en langkzaem aenquamen. Hierom had dees vroegh overvloet van jonge byen en zwarmen, en perſte den eerſten honigh uit de raten, dat het ſchuimde. Hy had veel lindeboomen en pijnboomen: en zoo menigh boom, als 'er in de lente bloeſſem droegh, zoo menigh ſtont 'er in den herfſt met ooft geladen. Hy ſtelde de grootſte olmen op een ry, en den harden peerelaer, en den doren, die nu pruimen voortbrengt, en den andorenboom, die het gelagh beſchaduwt: doch ick, binnen enger palen beſloten, ga dit voorby, en laet anderen na my hier van zingen.

en de vvackerheit des Tarentſchen tuinmans en byhouders.

Nu welaen, ick wil u beknopt verhalen welck eenen aert Jupijn de Byen tot een vergeldinge gaf, naerdienze het ſchel geluit der Kureten en hun klinckende cimbalen volgende, den Koningk des hemels in het Kreetſche hol opvoedden. Zy alleen hebben gemeenſchap van kinderen, en een gemeene ſtadt, brengen haer leven onder beſtendige wetten over, en kennen alleen haer vaderlant, en eigen huis: en ziende den winter te gemoet, arbeiden in den zomer, en leggen voorraet op, tot het gemeen beſte: want zommigen paſſen koſt te halen, en vliegen om aes uit: zommigen leggen, binnen den korf, den eerſten gront van de raten, met Narciſſetranen, en taey boomlijm; daer na hangenze 'r het kleyende waſch aen: zommigen voeden d'aenkomen-

Van den aert der Byen, en het bievverck.

komende jongen, de hoop van haer geſlacht, op: zommigen ſtuwen den klaren honigh, en vullen de kamers met louteren nektar: zommigen viel de ſchiltwacht aen de poorte by lotinge toe, en letten by beurte op wint en weder; of nemen anderen, in het inkomen, den laſt af; of keeren, in eenen troep, de bommels, dat vuigh gedierte, van de korven af: men is 'er vierigh in 't werck, en de geurige honigh rieckt naer tijm: en gelijck, wanneer de Reuzen zich haeſten, om van geſmijdige kluften den blixem te ſmeden; zommigen dan het vier opblazen: zommigen het kiſſende koper in den koelback koelen; d'aenbeelden in Etna vaſt klincken en rammelen, de ſmeden onderling uit alle hun kracht ſlagh houden, en het yzer met de tang om en wederom keeren: niet anders drijft d'aengebore gewinzucht (magh men kleene by groote zaecken gelijcken) d'Attiſche Byen, elck in haer werck, voort. D'outſten bewaren de muren, veſtigen de raten, en bouwen kunſtige huizen: maer de zwacke jongen keeren 's avonts ſpade weder, met veel tijms aen de beenen; zoecken geſtadigh haer aes op haeghappelboomen, graeuwe willigen, kaſſie, root ſaffraen, vette linden en bruine Maybloemen. Zy ruſten te gelijck: zy vallen te gelijck aen het werck: 's morgens vroegh tyenze de poort uit: nergens zittenze ledigh. Wanneer d'avont haer endelijck weder vermaent uit velt en weide te ſcheiden, dan keerenze naer huis; dan ſtercken-ze 't lijf. Men hoortze dan rontom de korven brommen en morren. Wanneerze zich in haere ſlaepkamer vlyen, dan zwijgenze al den nacht, en de ſlaep ſtreelt de vermoeide leden. Zy zullen, indien het regenen wil, niet verre uit haer hol vliegen, nochte zoo 'er wint opſteecke, zich in de lucht begeven; maer dicht onder haer ſteveſten veiligh haer water zoecken, en niet verre van honck vliegen: oock dickwils, gelijck hobbelende ſchuiten, by ongeſtuimigh weder, ballaſt innemen, kaikens aenvatten, en zich hier mede in d'ydele lucht ophouden.

Gelijckenis van Vulkanus ſmitsvvinekel.

Gelijckenis.

Ghy zoudt u verwonderen over de manier der Byen, die geen vermaeck ſcheppen in het paren, nochte zich door traegheit tot geilheit overgeven, of jongen baren, maer die met den mont uit

Van het aenteelen der Byen,

en hare nature, oude eigenschappen en eerbiedigheit tegens haren Koningk.

loofen geurige kruiden teelen. Zy beſtellen zelfs eenen Koningk en kleene burgers, en ſtichten hoven en een waſſen Rijck. In het omvliegen quetzenze dickwils de vleugels in ſcherpe rotſen, en geven den geeſt onder haren laſt: zoo byſter zijnze op bloemen verleckert, en zulck eenen roem ſtellenze in honigh voort te brengen. Hoewel haer leven eng bepaelt is (want het duurt niet langer dan zeven zomers) nochtans ſterft het geſlacht niet uit: 't geluck des ſtams houdt vele jaren ſtant, en berekent het vijfde gelidt. Daerenboven dragen Egypten, nochte het groote Lydie, nochte Perſſen, en Meden hunnen Koningk, zulck een eerbiedigheit toe. Zoo lang de Koningk behouden is, blijvenze eensgezint; hem miſſende, zoo leit het verbont in ſtucken: dan roovenze den vergaderden honigh, en vernielen de raten. Hy heeft het beleit over haren arbeit: al te zamen aenbiddenze omringenze en beſtuwen hem dichtbal brommende; dragen hem dickwils op de ſchouders; ſtellen haer lijf in noot en oorloghsgevaer, en ſtaen naer quetzuren en een heerlijcke doot. Zommigen op den aert der Byen ſtaroogende, die tot eenen leerzamen ſpiegel ſtreckt, zeiden, datze met een goddelijck vernuft en hemelſchen geeſt begaeft zijn: want de Godtheit gaet overal waeren door hemel aerde en zee: hier uit ſcheppen menſchen en vee en allerhande dieren, elck voor zich, hun levens oirſprongk: en de bant des lichaems bezwijckende, zoo keerenze en gaen al te zamen weder derwaert; want het deel, dat hemelſch is, ſterft niet, maer vlieght levendigh weder naer de ſtarren, en neemt om hoogh den hemel in.

Van de honighſnede en honighzijt.

Wanneer ghy het heerlijcke hof en den opgeleiden honigh met zijne ſchatten opent, zoo beſproey eerſt de lucht met eenen mont vol waters, en beroockze met een teſt. Tweemael gevenze honigh: tweemael is het honigh-oeghſt; zoo dra Taygete, een Zeilſtar, de weerelt haer ſchoon aenſchijn toont, en de golven des Oceaens verachtelijck met den voet ſtoot: of de zelve ſtar voor het waterzuchtigh geſtarrente der Viſſchen wijckende, des winters treuriger van den hemel in de baren zinckt.

Van de gramſchap der Byen,

Zy zijn boven maete de gramſchap onderhevigh: gequetſt

zijnde,

zijnde, vergiftigenze u met haren prickel, ſteecken heimelijck zoo fel, dat d'angel vaſt in d'aderen blijft zitten, en ſterven in haere wraeckgierigheit.

en de hõnighrampen.

Doch vreeſt ghy voor een' harden winter; wilt ghy tegens den toekomenden tijt ſparen, en u over haere ellende en jammerlijcken ſtaet ontfarmen; zoo ontzieze niet met tijm te beroocken, en het onnutte waſch af te ſnijden: want dickwils at, eer men 't merckte, een geſtarrende haeghdis de raten: een mot quam by doncker in de cellen ſnoepen: de vuige bommel zat en verteerde een anders koſt: of de felle horſel mengde zich met eenen ſcherper angel hier onder: of een vervloeckte honighworm quam 'er in: of Arachne, van Minerve gehaet, ſpon haer breet ſpinneweb in de deur. Hoe de korven meer van onnut waſch gezuivert zijn, hoeze naerſtiger zullen aenhouden, om d'afbreuck van haer jongen te boeten, ſchuren van bloemen te vlechten, en de vacken te beleggen.

Kentekens van der Byen ziecke:

Maer indien de byen (dewijlze met ons de gebreken dezes levens onderworpen zijn) van zieckten quijnen, het welck ghy aen zekere tekens kunt mercken; terſtont zienze 'r anders uit: het hooft wort mismaeckt en yſſelijck mager: zy brengen de dooden, die d'oogen loken, buiten 's huis, en volgen in rouw het lijck achter aen: of hangen aen den ingangk, met de voeten aen een gevlochten: of houden zich al te zamen binnen 's huis, met geſlote deuren, en verſlapt van honger, verſtijft van koude: dan latenze zich luider hooren, en brommen eenpaerigh; gelijck de koude zuiden wint zomtijts in het boſch ruiſcht: gelijck de zee ruiſcht, wanneer de baren hôl gaen: gelijck het verſlindende vier in den geſloten oven barrent. Dan zoude ick u raden haer met galbaen te beroocken, en door riete pijpen met honigh te bedruipen, om haer graegh te maecken, en de druiloorigen op den gewoonen koſt te noodigen. Oock is het dienſtigh hier geſtoote galnoten onder te mengen, gedrooghde roozen, wijn wel ſterck opgezoden, of Pſythiſche rozijnen, Cekropiſchen thijm, en centauren, ſterck van reuck; oock een bloem, die in de beemden waſſende, licht te vinden is, en by de huislieden ſterre-

en ruet hier tegens gevonden.

kruit genoemt wort : want uit den wortel ſpruiten vele ſteelen : z'is geelachtigh van kleur, doch glinſtert midden in haer dichte bladen, gelijck purper van een bruine fiool. Men verciert menighmael d'altaren der Goden met deze kranſſen : z'is wrang van ſmaeck : de huislieden pluckenze in gemaeide dalen, en by den oever van den krommen Mella. Koock den wortel van dit kruit in geurigen wijn, en zet dit voedtſel met volle manden voor de bykorven.

Raet om nieuvve Byen te vvinnen,

gelijck eertijts Ariſteus,

Maer tegens dat iemant haeſtigh al zijn byen moght verliezen, en geen middel wiſt om nieuwe jongen te winnen; zoo is het nu tijt den gedenckwaerdigen vont des Arkadiſchen meeſters Ariſteus t'ontvouwen, en hoe dickwils het verrotte bloet van geſlage oſſen byen voortbroght. Ick zal die ganſche naemhaftige hiſtorie hooger ophalen, en beknopt van haren eerſten oirſprongk beginnen.

en d'Egiptenaers.

Want daer de geluckige burgery te Kanopus, van Alexander vergroot, aen den Nyl woont, die met zijnen watervloet het lant bewatert, waer over men met beſchilderde ſchuiten vaert; en daer Perſen, met den pijlkoker gewapent, aengrenſt, en het groene Egypten met een zwart ſlib gemeſt wort, door den vliet, die van den zwarten Moorjaen nederſtroomende, door zeven monden uitbruiſt; al dit geweſt ſtelt zijn welvaert in deze onfeilbaere kunſt. Eerſt kieſt men tot dit werck een klein erf, deckt dit met luttel pannendacks, en ſluit het met nauwe wanden, waer in vier venſters naer de vier winden uitzien, en die over dwers van de zon beſchenen worden. Dan zoeckt men eenen tweejarigen ſtier, wiens horens alreede krommen. Men ſtopt met gewelt beide zijn neusgaten, beneemt den muil den ademtoght, ſlaet hem met ſtocken doot, en ſpreit het geplette ingewant over d'ongevilde huit. Aldus latenze dit dier op gebroke tacken, thijm en verſche kaſſie, in de beſlote plaetſe leggen. Dit beſchickt men, wanneer de weſten wint eerſt op het water begint te blazen; eer de beemden op een nieuw beginnen te bloeien; eer de ſnaterachtige zwaluwe haer neſt onder dack welft. Ondertuſſchen begint het gekneuſt gebeente en warme

bloet

bloet te broeien, en daer ſchijnt een wonderlijck gedierte te grimmelen; eerſt ſtompe beenen, voort ſnorrende veders onder een gemengt; en allengs ſtijgenze in de dunne lucht, tot datze, gelijck een zomervlaegh, die uit de wolcken ſtort, uitberſten; of gelijck een lichte pijl uit den boogh des Perſiaens vlieght, wanneer hy ſlagh levert. *Gelijckenis van een zomervlaegh en pijl.*

O Zanggoddinnen, wat Godt holp ons aen deze kunſt? wie broght dezen nieuwen vondt eerſt op de baen? Men zeit, dat Ariſteus, een herder, Peneus en Tempe verlatende (overmits zijn byen van honger en zieckte ſtorven) heel treurigh en klaghtigh aen den oirſprongk des gewijden vliets ſtont, en aldus zijn moeder aenſprack: moeder Cyrene, die u op den gront van dit loopende water houdt; o moeder, waerom broght ghy my, die by het nootlot niet gezien ben, uit den doorluchtigen ſtamme der Goden (trouwen zoo de Thymbreeſche Apollo, naer uw zeggen, mijn vader is) ter weerelt? Of waer is uw liefde te mywaert gebleven? Waerom zeit ghy my den hemel toe? naerdien ick, ſchoon ghy mijn moeder zijt, oock d'eere in dit ſterflijcke leven moet miſſen, die ick door vee, en vruchten, met zulck een wackerheit en opmerckinge, zonder iets onbezocht te laten, verdiende? Welaen dan, neemt ghy zulck een verdriet in mijnen roem, ruck met uw eige hant de weelige boſſchen uit: ſteeck de ſtallen in lichten brant: verdelgh den oegſt: verbrant het gewas, en houw met de bijl den wijnſtock in ſtucken. *Fabel van Ariſteus, die zijn byen verloren hebbende, raet by zijn moeder zoeckt,*

Maer de moeder hoorde zijn klaght, onder in de kamer des diepen ſtrooms, daer de Stroomgodinnen, rontom haer, Mileſiſche vellen, waer aen geen zeegroen geſpaert was, kemden; namelijck Drymo, Xantho, Ligea, en Fyllodoce, die het glimmende hair over den blancken neck lieten zwaeien; Neſæe, Spio, Thalie, Cymodoce, Cydippe, en de blonde Lykorias (d'een noch maeght, d'andere toen d'eerſte reis van kint bevallen) Klio, en haer zuſter Beroë; beide dochters van den Oceaen; beide met gout, beide met geſpickelde rheesvellen omgort; Efyre, Opis, Aſie, Deiopeie, en de ſnelle Arethuſe, die endelijck haer pijlen nederleide. Klymene vertelde, onder dit gezelſchap, Vulkaens ydele *die onder in den ſtroom, hare Nymfen vaſt met haer gezangk onderhoudende,*

bekom-

bekommeringe, de ſchalckheit van Mars en zijn zoete ſluickery, en overrekende alle der Goden vryaedjen, ſedert het begin der weerelt. Terwijlze vaſt naer dit gezangk luiſterende, haer ſpinrocken ſponnen, quam Ariſteus jammerklaght weder de Moeder ter ooren, en al wat 'er in het glazen vertrek was zat ſtom : doch Arethuſe, eer dan d'andere gezuſters opziende, en met haer blonde hooft boven uit het water opborrelende, riep van verre : o Cyrene zuſter, ghy zijt niet vergeefs om dit byſter gekerm verſchrickt ; hier ſtaet Ariſteus zelf, voor wien ghy meeſt bekommert zijt, en ſchreit deerlijck aen het water van zijnen vader Peneus, en noemt u onbarmhartigh. De moeder hierom op een nieuw in haer hart ontſtelt, zeit : welaen, breng hem, breng hem by ons : hy magh onbeſchroomt zijnen voet binnen den goddelijcken drempel zetten : met een beveeltze, dat de ſtroom zich wijt genoegh ontfluite, op dat de jongelingk dat langs afſtijge : en het water gingk berghswijs rontom hem overendt ſtaen, en ontfingk den zoon in den ruimen boezem, binnen den ſtroom : en nu gingk hy zich verwonderen over zijn moeders hof, en het vochtige Rijck, en de meeren, van ſpeloncken beſloten, en de ruiſchende wouden; en om den geweldigen ſtroom der waeren verbaeſt, bezagh 'er alle de vlieten, die onder den grooten aerdtkloot, op verſchcide plaetſen, verborgen leggen; Faſis, en Lykus, en de bron, waer uit de diepe Enipeus eerſt komt ſpringen; waer uit vader Tyberijn opborrelt, en Anio, en Hypanis, die van kaien klatert, en de Myſiſche Kaikus, en d'Eridaen, met een paer vergulde ſtiershorens op het hooft, boven wien geen ſtroom geweldiger, over het weelige gewas, in de purperen zee nederbruiſt.

den zoon vernam,

hem onthaelde,

Na dat hy in d'overwelfde puimſteene kamer quam, en Cyrene d'oirzaeck van haer zoons droefheit verſtont, die licht te trooſten was; zoo gaven de Gezuſters hem geſchicktelijck het hantwater, en den ruigen hantdoeck : zommigen deckten de tafel met bancket, zetten 'er volle bekers op, en beroockten d'altaren met Arabiſch wieroock, en de moeder zeit : neem dien kop met Meoniſchen wijn; laet ons den Oceaen toedrincken;

en

en met een aenbadtze den Oceaen, aller dingen vader, de Nymfen, haer zuſters, Vooghdeſſen over hondert boſſchaedjen, over hondert vlieten. Driemael begootze de brandende Veſta met klaren nektar : driemael vloogh de heldere vlam boven in het dack; een voorteken, waer mede zy hem moedighde, en toen aldus aenhief:

In de Karpatiſche zee onthoudt zich de blaeuwe Proteus, een waerzegger, die met zijn zeepaerden voor den wagen geſpannen, over de groote vlackte henevaert. Dees bezoeckt nu de havens van Emathie, en Pallene, zijn vaderlijcke ſtadt. De Nymfen en zelf de ſtockoude Nereus eeren hem : want die waerzegger weet al wat 'er is, wat was, en namaels gebeuren zal; dit beliefde Neptuin zoo, wiens onbeſchoft watervee en wanſchape zeekalvers hy onder zee te weide drijft. Ghy moet dezen, o mijn zoon, eerſt met ſtricken zien te vangen, op dat hy u al d'oirzaeck der byënzieckte ontvouwe, en hier tegens raet geve: want ongedwongen zal hy u niet leeren, nochte ghy kunt met bidden iet verwerven. Vang en verſtrick hem met gewelt; zoo zult ghy endelijck hem zijn ydel bedrogh verleeren. Ick zelf wil u, wanneer de zon op de middagh ſteecke, het gras dorſt lijde, en de ſchaduwe het vee allermeeſt verquicke, in de geheimkamer des ouden gryzerts leiden, daer hy vermoeit van het water, zich verſteecke en nederlegge, op dat ghy hem al ſlapende met gemack daer betrappen mooght. Maer wanneer ghy hem vaſt en in uwe ſtricken hebt, dan zal hy u in verſcheide gedaenten en ſchijn van dieren beguighelen; zich gezwint in een ſchricklijck zwijn, gevlackten tiger, geſchubden draeck, en roſſe leeuwin veranderen; of zoo luide kraecken als een vlam, en zoo uwe ſtricken ontglippen; of in dun water geſmolten, u door de vingers druppen. Maer mijn kint, hoe hy zich meer in allerhande gedaenten herſcheppe, zoo veel te ſtijver hou hem vaſt in uwe ſtricken, tot dat zijn lichaem die zelve gedaente aentrecke, waer in ghy hem eerſt zaeght in ſlaep vallen. Zoo ſprackze, en goot eenen helderen geur van Ambroſie uit, waer mede zy al haer zoons lichaem overſtreeck, wiens locken hier door een zoete lucht van

en riet Proteus te vangen, om d'oirzaeck van het verlies zijner byen te weten.

zich gaeven, en wiens leden een levendige kracht gevoelden.

Ter zijde in eenen uitgekabbelden bergh ſtaet een geweldige ſpelonck, daer de wint doorgaens buldert, en de zee eenen krommen boezem maeckt; daer de zeeman eertijts voor onweder, dat haeſtigh opquam, veiligh moght leggen. Proteus weet zich in dit hol met een vreeſſelijcke ſteenrots op te ſluiten. De Vlietgodin verborgh haren zoon by dezen donkeren ſchuilhoeck, en verdween zelf al ſtil in eenen nevel.

Beſchrijvinge der Hontsdagen.

De hitte der Hontsdagen, die de lucht nu ontſtack, briet den dorſtigen Indiaen, en de zon, nu ten middewege aen den hemel, ſtack op het hooft, dat de kruiden verdorden, en koockte met haer ſtralen de kil der holle vlieten, datze tot op het warme ſlijm toe verzoden; wanneer Proteus, volgens zijn gewoonte, uit het water naer zijn hol toegingk; het natte gebroetſel der wilde zee, rontom hem hene huppelende, zout zeewater overal ſpuite, en veelerhande zeerunders op het ſtrant in ſlaep vielen. Hy gingk (gelijck wel eer een ſtalwachter op het geberghte, wanneer hy de kalvers uit de weide naer huis drijft, en de lammers met blaten de wolven tergen) midden op een ſteenklip zitten, en overtelde zijn kudde. Ariſteus deze gelegentheit voorkomende, leedt naulix dat de grijze zijn vermoeide leden nedervlijde, viel hem met luider kele op het lijf daer hy lagh, en knevelde den Zeegodt zijn handen. D'ander daerentegen, die zijn kunſt niet vergeten had, veranderde zich wonderlijck in allerleie gedaenten, in een vier, in een afgrijſſelijck dier en vloeienden vliet; maer ziende door geen bedrogh t'ontglippen, gaf het op, quam tot zich zelven, en ſprack ten leſte met een menſchelijcke ſtemme: o allerſtoutſte jongelingk, wie geboodt u naer ons huis te gaen? Wat zoeckt ghy hier? Maer d'ander antwoorde: o Proteus, ghy weet het wel: oock kan u niemant bedriegen: miſſey my ſlechts niet. Wy komen op der Goden bevel herwaert, om het orakel, in onze verlegenheit, raet te vragen. Aldus ſprack hy: waer op de Waerzegger ten leſte zeer pijnelijck zijn gloeiende blicken en zeegroen gezicht naer hem toe ſloegh, en ſtijf op de tanden knarſſende, aldus den mont opende, om den vrager geluck te zeggen:

Ariſteus vangt Proteus,

een

een Godtheit ſtraft u in haere verbolgenheit : ghy bedreeft een groot laſterſtuck : d'ellendige Orfeus berockent u een zwaerder ſtraf ('t en waere het nootlot dit ſchutte) als ghy verdiende, en klaeght byſter over het ſchaecken zijner gemalinne. Toen dat veege maeghdeken ſnel voor u door den vliet henevloot, zagh het die ſchrickelijcke waterſlang niet op den oever, onder het gras, voor haer voeten leggen. Maer de Boomgodinnen huilden eenſtemmigh, dat het over de hooge bergen heneklonck: de ſteenrotſen van Rhodope weenden, en het trotſe Pangeeſche geberghte, en Rheſus ſtrijtbare landouwen, en Geten, en Hebrus, en d'Attiſche Orithye. Orfeus, zoeckende met zijn galmende vedel zijn bedruckte liefde te ſuſſen, zong, o lieve beddegenoot, 's morgens en 's avonts, by zich zelven van u, op den eenzamen oever. Oock gingk hy naer den mont des afgronts, en de poort der helle, en het nare en duiſtere boſch, en de geeſten, en den vervaerlijcken Koningk toe, daer niemants hart door menſchengebeden vermurwt wort : doch de dunne ſchimmen en zon-ontbeerende zielen, door dat gezangk bewogen, verhuiſden uit d'onderſte huizingen, by zoo menigh duizent, als 'er vogels in de boſſchen ſchuilen, wanneer d'avont of een ſlaghregen van 't geberghte valt; levenlooze lichamen van grootmoedige helden, mannen en vrouwen, vryers en ongehuwde vrijſters, en jongelingen, voor hunner ouderen oogen, op het lijckvier geleit; en die hier van het zwarte ſlib en vuile riet des jammerpoels omringt, en van 't onbevaerbaere meir met zijn drabbigh water, en den Hellevliet, daer negenwerf omgeleit, gekeert en geſchut werden : ja zelfs de huizingen, en de bodem des vergetelſtrooms, en de Razernyen, die heur hair met blaeuwe adderen opſnoeren, ſtonden ſtom : de Helhont ſtont en gaepte met drie muilen, zonder eens te baſſen, en het gezangk hielt Ixions radt ſtil. Orfeus te rugh gekeert, was nu alle gevaer te boven, en quam weder boven in de lucht met zijn Eurydice, die hem op voorwaerde van Proſerpijn toegeſtaen, van achter volghde; wanneer de reuckelooze minnaer haeſtigh een dolheit (trouwen verſchoonens waert, wiſten de helſche Goden van verſchoonen)

die ontdeckt hem, hoe het ſchaecken van Eurydice dit jammer veroorzaeckt:

en verhaelt Orfeus vruchteloozе helle-vaert.

Gelijckenis van ontelbaere vogelen.

overquam, dies hy ſtil bleef ſtaen, en alree het licht genaeckende, zagh, helaes! zonder eens om te dencken, van liefde verwonnen, naer zijn Eurydice om: toen liep al zijn moeite verloren, het verdragh des ongenadigen Konings lagh in ſtucken, en men hoorde driemael een naer geſchrey uit den Poel van Avernus. Zy riep: o Orfeus, wie heeft my ellendige en u bedorven? Wat dolheit gingk u over? Zie, het wreede nootlot ruckt my weder te rugh, en de ſlaep luickt mijn beſchotene oogen: nu vaer wel: Ick met eenen geweldigen nacht omcingelt, wort weghgevoert, en helaes! niet langer uw eige, ſteeck mijn maghtelooze handen naer u toe. Dit ſprackze, en verdween haeſtigh uit zijne oogen, gelijck een roock in de dunne lucht, en zagh hem ſedert noit meer, die vergeefs naer heur ſchaduwe greep, en noch veel te zeggen had: nochte de helſche veerman leedt oit, dat hy het droeve moeraſch weder overvoer. Wat zou hy doen? waer hene zich begeven, nu zijn ega tweemael geſchaeckt was? Met welcke tranen zou hy de Geeſten, met wat een gekerm de Goden vermorwen? Zy voer nu koudt met den Stygiſchen boot hene: men zeit, dat hy geheele zeven maenden langk, onder een rots, in de lucht, by den vliet Strymon, zat en ſchreide, en in een kille ſpelonck dit beſteende, zoo dat zijn jammerklaght tigers beroerde, eicken beweeghde: Hoedanigh de treurige Filomele in populiere lommer kermt om het verlies van haer jongen, by een' ruwen huisman beloert, en noch kael uit het neſt gelicht; dies de moeder, bedruckt op eenen tack gezeten, by nacht weent, haer deerlijck klaeghliet herhaelt, en over al dat geweſt haer bedruckt gekerm laet hooren. Geene minne, geen huwelijck kunnen zijnen rouw verzetten. Eenzaem gaet hy zwerven over het Noortſche ys, den beſneeuwden Tanais, en de Rifeeſche ackers, die nimmer vry van rijp zijn; en klaeght om het ſchaecken van Eurydice, Plutoos vruchtelooze gifte. De Cikoniſche vrouwen, van hem afgeſlagen, ſlingerden, onder het offeren aen de Goden, en het wijnfeeſt des Wijngodts, den verſcheurden jongelingk wijdt en breet over den acker hene: zijn marmeren hooft van den hals afgeruckt, dreef toen, midden in den

Gelijckenis van den nachtegael, die zijn jongen miſt.

Eagri-

Eagriſchen Hebrus, voor ſtroom hene: zijn ſtem en koude tong riepen al ſtervende: och, ellendige Eurydice: al d'oevers van den ſtroom galmden, Eurydice.

Dit ſprack Proteus, en ſprongk van boven neder in zee, en plompte in het water, dat de wieling boven zijn hooft ſchuimde: doch Cyrene hielt ſtant; want zy ſprack eerſt den ſaechachtigen aen: o mijn zoon, laet varen uw droevigh hartewee: Dit is d'eenige oorzaeck uwer quellaedje: hierom zonden de Nymfen, waer mede zy in de hooge wouden plagh ten reie te gaen, uwe byen die jammerlijcke plaegh over den hals. Bie haer ootmoedigh uwe gaven: ſmeeck om genade, en eer de verzoenbaere Boſchgodinnen; want om uwe kerckbeloften zullenze u dit quijtſchelden, en haer gramſchap varen laten. Maer ick zal u eerſt geſchicktelijck uw gebedt leeren inſtellen. Kies vier van uw grootſte en beſte ſtieren uit, die nu op den bergh Lyceus weiden, en zoo veel jonge koeien, die noit juck droegen. Bouw voor hun vier altaren, by de hooge kercken der Godinnen: laet den gewijden ſtrot uitbloeden, en het doode vee in een boomrijck woudt leggen. Wanneer het negenmael uit den ooſten daeghde, zult ghy Orfeus een lijckoffer van vergetenisbarende mankop opdragen, een zwart ſchaep ſlaghten, het woudt bezoecken, en de verzoende Eurydice met een gekeelde vaerze eeren.

Cyrene raet Ariſteus de Nymfen en Orfeus en Eurydice met offerhande te verzoenen.

Hy toeft niet, verricht terſtont zijn moeders bevel, komt by de kercken, ſtelt d'altaren op haer gebodt toe, en brengt 'er vier van de grootſte en beſte ſtieren, en zoo veel jonge koeien, die noit juck droegen. Na dat het negenmael uit den ooſten daeght, draeght hy Orfeus lijckoffer op, en bezoeckt het woudt. Hier zienze haeſt een wonderlijck ſtuck, byen brommen in het geſpreide ingewant der runderen, berſten ten buick en ribben uit, met eenen drang en dicken zwarm, die om hoogh aen eenen boom dicht by een blijft hangen, gelijck een tors druiven aen een tacie ranck.

Gelijckenis.

Dit zong ick van den ackerbouw, geboomte en vee, terwijl de groote Ceſar, gelijck een blixem, om hoogh aen den Eufraet oorlooghde, zeeghaftigh de gehoorzame volcken wetten voorſchreef,

Beſluit des Dichters.

ſchreef, en zich een heirbaen naer den hemel baende. Ten dien tijde voede het aengename Parthenope my Virgilius, die in d'oefeninge van een onvermaerde ledigheit groeide; mijn Herdersvaerzen ſpeelde, en moedigh op mijn jeught, o Tityr, van u onder den breeden beuckeboom zong.

EINDE *der Lantgedichten.*

P. VIR.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het eerſte Boeck.

INHOUDT.

Terwijl Eneas, Anchiſes en Venus zoon, een man uitmuntende godtvruchtigh en manhaftigh, na zeven jaren omzwervens, in de Tyrrheenſche zee, van Sicilie naer Italie toezeilde, zoo wert hy van Eool, den wintgodt, op Iunoos verzoeck, door ſchrickelijck onweder, aen de kuſten van Libye gejaeght; en hier op lant tredende, ſchoot zeven groote Harten, en deeldeze uit, onder juiſt zoo vele ſchepen, die na het onweder eerſt met hem belandden; vertrooſte zijn afgematte reisgenooten met de hoop der aenſtaende ruſte, en vermaende hen tot ſtantvaſtigheit, om voort d'overige moeite uit te harden. Ondertuſſchen handelt Venus met Iupiter, over de zaeck van haren Eneas en de Trojanen; en wijt Iuno alle hunne gelede ellenden. Iupiter, in het tegendeel, de lange ry des nootlots ontvouwende, verquickt zijn dochters druck, door de hoop der geluckige nakomelingen, en Roomſche mogentheit. Venus hier door geſterckt, bejegent haren Eneas, die onkundigh van's lants gelegenheit, vaſt herwaert en derwaert doolde, om dit geweſt te bezichtigen: zy verkuntſchapt den Vorſt, hoe zijne verſtroide ſchepen behouden zijn, en toont hem Karthago, 't welck niet verre van hier leggende, vaſt van Dido gebouwt wiert. Eneas dan, door zijn moeders gunſt, van een wolck bewimpelt, gaet te gelijck met Achates naer Karthago toe, daer hy zijne mackers behouden ziet aenkomen, en van Dido minnelijck gewelkomt wort. Venus evenwel, overmits zy Iunoos onthael nochte de lichtvaerdigheit eener vrouwe niet te veel toe betrouwde, wieghde Askaen, in het woudt van Idalie, in ſlaep, en vermomde met haer neefs gedaente Kupido, die onder het ombelzen en kuſſen de Koningin heimelijck met Eneas minne vergiftighde.

Eneas, de godtvruchte en ſtrijtbare oorlooghshelt,
Vervolght van Iunoos wrock, en dolende om te landen
In't oude Italie, vervalt, door't woeſt gewelt
Der Siciljaenſche zee, in't ende aen Didoos ſtranden.
Zijn moeder Venus wijſt hem't onbekende padt,
Dat naer Karthago loopt: zy deckt met eene wolcke
Achates, en haer' zoon; die vindt de nieuwe ſtadt,
En wint Elyzes gunſt, ten trooſt van zijnen volcke,
Geberght, en wel omhaelt ter tafel, in't pallais,
Beluſt om Trojes val te hooren, en hun reis.

De Poeet zvvaeit over van Herders-zangen en Lantgedichten naer Eneas:

ICk ſpeelde wel eer een herdersliet, op een dun riet, en ten boſch uitgetreden, broght de gebuurlanden zoo verre, datze door hunne vruchtbaerheit den ackerman, hoe gierigh hy oock waere, vernoeghden: een gewenſcht werck voor den huisman: maer nu trompet ick den ſchrickelijcken oorloogh, en zing van den oorlooghsman, die eerſt door nootlot van de Trojaenſche kuſten gevlught, te Lavinie aen den oever belandde; die door het gewelt der Goden

verhaelt des zelven zvvarigheden in't kort: oock't ooghmerck des zoghts: roept de Zanggodin aen:

en Junoos onverzetbaren wrock gedreven, zoo lang te water en te lande omzworf, en zoo veel in den oorloogh overbroght, terwijl hy bezigh was met een ſtadt te ſtichten, en zijne Goden in Latium te voeren; waer uit de Latijnen en Vaders van Alba geſproten, en daer de hooge muren van Rome gebouwt zijn. O Zanggodin, erinner my d'oirzaecken; wat Godtheit men te na quam; of waerom de vergramde Koningin der Goden dien overgodtvruchtigen man aen zoo veele zwarigheden holp. Zijn de Goden in den hemel oock aen zulck een toornigheit onderhevigh?

beſchrijft Karthagoos oirſprongk en gelegenheit,

De Tyriers hebben geſticht en bewoont het overoude Karthago, van verre recht over Italie, en den mont des Tibers gelegen: een maghtige rijcke en overſtrijdtbaere ſtadt. Men zeit dat Juno geene landen zoo beminde dan deze ſtadt alleen, oock zulx, datze min wercks van Samos, haer geboorteſtadt, maeckte. Hier hingen haer wapens: hier ſtont haer wagen. De Go-

din

din begenadighde deze, en had alree voorgenomen haer (zoo het nootlot dit eenighſins gehengde) tot een vooghdes over alle volcken te zetten. Maer zy had gehoort, dat een afkomſt uit Trojaenſchen bloede geſproten, namaels de ſloten van Tyrus zou verdelgen: dat hier uit een wijdtheerſchende trots en manhaftigh volck zou opſtaen, ten val van Lybie. Zoo lagh het by de Schickgodinnen geſchoren. Saturnus dochter was hier voor beducht, en noch indachtigh aen den oorloogh, die zy de voornaemſte eertijts, ten dienſt van haer getrouwe ſtadt Argos, tegens Troje voerde. Oock waren haer d'oirzaecken van heure verbolgenheit en gramſchap noch niet vergeten. Paris oordeel, en 't ongelijck door 't verſmaden van haer ſchoonheit geleden, ſtaecken haer noch diep in den krop. Zy docht noch aen 't gehate baſtertbloet Ganymedes, geſchaeckt om zoo hoogh te zetten. Over al deze dingen verbittert, zoo keerdeze de Trojanen, van het zwaert der Griecken en den ongenadigen Achilles noch overgeſchoten, en over al de zee geſolt, verre van Latium; zulcks datze van het nootlot gedreven, menigh jaer op zee, langs alle kuſten omzworven. Zoo groot een zwarigheit was 'er aen vaſt, eer men het Roomſche volck koſt planten.

en d'oirzaecken van Eneas omſuckelingen;

Naulix gingenze vrolijck, uit het gezicht van Sicilie, t'zeil, en bruisden met de kopere voorſtevens door de ſchuimende zee, of Juno, van eenen eeuwigen haet in haer harte gewont, mompelde dit by zich zelve: zal ick dan uit mijn opzet ſcheiden, en het opgeven? nochte den Koningk der Trojanen uit Italie kunnen keeren? quanſuis het nootlot belet ons dit. Koſt Pallas de vloot der Argiven in brant ſteken, en hen in zee verdrencken, alleen om de misdaet van eenen dollen Ajax, Oileus zoon? toenze den blixem zoo ſnel uit de wolcken ſmeet, de vloot verſtroide, en de zee door ſtormwinden overendt zette; en hem, die vier en vlam ter doorſchote borſt uitaeſſemde, met eenen dwarrelwint opgrijpende, tegens de ſcharpe ſteenrots aenklitſte: en zal ick, gekent voor Koningin der Goden, en Jupijns gemalin en zuſter, tegens een eenigh volck zoo menigh jaer oorloogh voe-

en begint eerſt van zijne reize uit Sicilie; vvaer over Iuno verbittert vvert,

voeren? Wie zal langer Junoos godtheit aenbidden, of ootmoedigh haer altaren met offerhande vereeren?

naer Eool, den vvintgodt vaert,

De Godin, heet van verbolgenheit, hier over wrockende, komt in Eolie, het vaderlant der ſtormwinden, en een geweſt, dat van razende buien zwanger gaet. Koningk Eool breidelt hier door zijn gezagh, in een woeſte ſpelonck, worſtelende winden en bulderende buien, en tuchtightze met boey en kercker. De bulderaers hier over geſtoort, ſtormen op het ſlotwerck, dat 'er al de bergh van loeit en davert. Eool op den hoogen burgh gezeten, voert hier den ſcepter, ſtreelt hunne hevigheit, en zet hunne oploopentheit neder: want zonder dat, zy gingen ſtrijcken met hemel aerde en zee, en veeghdenze door de lucht hene: maer d'almaghtige Vader hier over bekommert, ſlootze in duiſtere ſpeloncken, en leide 'r een gevaert van hooge bergen boven op, en ſteldeze onder eenen Koningk, die volgens zijnen laſt den toom zou weten te vieren, en aen te halen. Junogingk hem ootmoedighlijck aldus aen: Eool, wien de Vader der Goden en Koningk der menſchen maght gaf de golven te ſtreelen, en met winden op te blazen; een volck by my gehaet, bevaert de Tyrrheniſche zee; voert Ilium met zijne gevlughte Huisgoden in Italie. Nu ga hene, en de ſtormwinden met kracht aenſarrende, jaegh de ſchepen in den gront, of verſtroyze van elckandren, en ſlinger de lichamen over de zee hene. Ick heb gebot over zeven overſchoone Nymfen, en zal Deiopeie, de goelijckſte van allen, u ten huwelijck geven en opdragen, om ten loon uwer verdienſten, al haere dagen met u over te brengen, en u vader van een lieve vrucht te maecken. Hier op antwoorde de Wintvooght: o Koningin, ghy hebt ſlechts te gebieden wat u belieft; ick uw gebodt te gehoorzamen. Ghy zet my in dit gebiedt, zoo groot en klein het is: ghy helpt my aen den ſcepter, en Jupiters gunſt: ghy doet my ten banckette by de Goden aenzitten, en ſchenckt my de vooghdy over wint en weder. Zoo ſprekende neemt hy zijnen ſtaf, en drijft den hollen bergh op de zijde; en de ſtormwinden berſten, als in ſlaghorde, door d'ope poorte uit, en blazen door het aertrijck met een

hem oprockent,

Juno Nymfen

die de ſtormvvinden uitlaet,

ſchricke-

ſchrickelijck gedruiſch. Zy ſtorten op zee. De buien van Oo- *en onweder vervveckt,*
ſten en Weſten, Zuiden en Noorden roeren te gelijck al het wa-
ter om, van den gront op, en jagen de bruizende baren ſtrande-
waert aen. Hierop volght het geſchrey der mannen, het gonzen
der touwen. De wolcken rucken terſtont den hemel en den dagh
uit der Trojanen oogen. Een zwarte nacht ſtort op zee. De he-
mel kraeckt van donderſlagh op donderſlagh, en ſtaet reis op
reis in lichten brant van weerlicht en blixem; en de mannen wor-
den overal met de doot gedreight, en zien niet dan de doot voor
hun oogen. Terſtont wort Eneas kout over al zijn lijf, en beide
zijn handen ten hemel opheffende, zeit: o duizentmael geluckı-
ger dan wy waren deze, wien het moght gebeuren, onder de
hooge muren van Troje, in 't gezicht hunner ouderen, te ſterven.
O Diomedes, ghy braefſte van alle Griecken, moght het my niet
gebeuren, voor Ilium, in het velt, om te komen, en van uwe
handen te ſterven; daer de forſſe Hektor door Achilles geweer;
daer de groote Sarpedon ſneuvelden? daer Simöis zoo vele
ſchilden helmen en lichamen van dappere mannen onder het
water vat, en met zijnen ſtroom wechſleept? Terwijl hy dit *vvaer door*
ſpreeckt, zoo vat een vliegende Noortſche buy recht in het zeil, *de vloot laſt*
en jaeght de golven op tot aen den hemel toe. De riemen ſprin- *lijdt,*
gen in ſtucken, de voorſteven went, en het ſchip wort over ſtagh
geſmeten: hier op verheft zich het water, gelijck een ſteile
bergh. Zommigen hangen boven op de golven: anderen
zien het water gapen, tot op den gront. Het barnt op de platen,
dat het bruiſt. De Zuidewint ruckt drie ſchepen op de blinde
klippen. D'Italianen noemen de klippen, midden in zee gelegen,
zeeouters. De zee ſteeckt haren rugh afgrijſſelijck op. D'ooſte-
wint drijft 'er drie uit de zee naer het ſtrant toe, op welzant en
platen; en ſlooptze op de wadden, en beweltze met eenen hoop
zants op de drooghten, dat 'er byſter zuur uit zagh. Een gewel-
dige zee waters ſlaet voor zijne oogen in een ſchip, het welck
Lycius en den trouwhartigen Orontes voerde, van voor den
boegh tot in het achterſchip, zoo dat 'er de ſtuurman, over hals
over hooft, in het water uittuimelt. De golf ſlingert het ſchip

driewerf rontom, en de draeiſtroom ſlockt het in. Hier en daer ziet men eenige menſchen op het diepe water zwemmen, en ſcheepstuigh, luicken en Trojaenſche ſchatten boven drijven. Het onweêr had alree dat ſtercke ſchip van Ilioneus verſlonden, en dat van den dapperen Achates, en de ſchepen, die Abas en den ſtockouden Alethes voerden: alle de naden ter zijde onttornt zijnde, en de voegen gapende, zoo loopenze vol waters.

Ondertuſſchen vernam Neptuin door het groot gedruiſch d'ontſteltenis der zee, en d'uitgelatenheit des onweders, en hoe het water tot op den bodem toe omgeroert wiert. Hier over zeer ontſtelt, ſtack hy zijn hooft, om het onweder te paeien, uit de diepte om hoogh, en zagh Eneas vloot over de ganſche zee verſtroit, en de Trojanen door water en wint en onweêr in den uiterſten noot gebroght; en roock dat dit door zijn zuſters Junoos bedrogh en gramſchap byquam: dies riep hy den Ooſten en Weſten wint voor zich, en beſtrafteze aldus: zijt ghy zoo ſtout en vermeten op uw geſlacht? Ghy winden, durft ghy zee en lucht, zonder mijnen laſt, onder een mengelen, en zulck een gewelt aenſtellen? Ick zweere men zal u: maer het is beſt eerſt dit bijſtere onweder neêr te zetten: hier na zult ghy my dit gruwelijck ontgelden. Flucks vertreckt, en zeght dit uwen Koningk: het gezagh over zee en fellen drietant zijn niet hem, maer my by lotinge toegekent. Hy heeft, o Ooſtewint, over d'afgrijſſelijcke ſteenrotſen, uwe behuizingen, te gebieden. Laet den Wintgodt in dat hof braveren, en in den geſloten kercker der winden regeeren. Zoo graeuwt hy, en ſtilt de holle baren, eer het woort uit den mont is, verdrijft de wolcken aen de lucht, en brengt de zon weder te voorſchijn. Cimothoë en Triton, te gelijck aenduwende, zetten de ſchepen af van de ſcherpe rotſen. De Zeevooght zelf lichtze met zijnen drietant op, ontdeckt de groote zantplaten, ſtilt de zee, en glipt met zijn gladde wielen over het water hene: en gelijck, wanneer een ontelbare gemeente in rep en roer, 't onbeſchofte graeuw aen 't hollen is, en ſteenen en branthout over ſtraet vliegen, daer een dollicheit haer aenvoert; indienze dan by geval een' man van eere en aenzien vernemen,

tot dat Neptuin opborrelt,

de vvinden beſtraft,

het onvveder ſtilt,

en de ſchepen redt;

gelijck een man van ſtaet een ſtadt vol oproers.

men, zoo zwijgenze, en geven gehoor. Hy regeert hun ongeſtuimigheit met beleefde woorden, en ſtreelt hunne hevigheit: Aldus gingk al dat zeegedruis leggen, zoo ras de Vader de paerden mende, hun den teugel vierde, en op zijnen wagen door de heldere lucht varende en voortvliegende, over de baren henezagh.

Eneas loopt met de vlote naer Libye, en Karthago:

De vermoeide gaſten van Eneas geven zich in aller yl naer het lant toe, dat hun naeſt leit, en zetten het op de kuſt van Libye aen. In eenen diepen inham leit een plaets, daer een eilant dwers voor leggende, al het water, dat uit der zee komt, op zijn zijden ſchut, en van binnen een haven en krommen boezem maeckt: van weerzijde ſtaen geweldige ſteenrotſen, en een dubbele ry van klippen ſteigerr met hare kruin zoo hoogh in de lucht, dat men daer voor ſtorm en onweder veiligh en ſtil, oock ruim genoech, achter leggen magh: van boven ſchemert het boſchloof, en een zwart wout helt met zijn nare ſchaduwe over het water: van vore duickt een ſpelonck onder d'overhellende klippen, daer van binnen zoet water en zitplaetſen, van natuur uit ſteen gewrocht, in gevonden worden: een verblijf voor de Nymfen. Hier hoeven geen moegevare ſchepen aen gemaert, of voor ancker te leggen. Hier quam Eneas aen met zeven zeilen, uit al de vloot by een vergadert: en de Trojanen ſprongen graegh op het gewenſchte lant, om ververſſing te zoecken, en gingen doornat en zieck van ongemack ter zee geleden, op het ſtrant nederleggen. Achates was d'eerſte, die vier uit keien in dorre bladeren klinckende, daer drooge tacken en rijs rontom leide, en het tonder ontvonckte. Toen haelden de vermoeiden het koren, van zeewater bedorven, en 't gereetſchap haeſtigh voor den dagh, om het veltgewas by 't vier te droogen, en met ſteenen te breken en te malen. Eneas klimt ondertuſſchen op een ſteenrots, en ziet eens de geheele zee over, zoo verre als hy zien kan; om te vernemen, waer Antheus ergens van het onweder geſolt wort, of de Frygiaenſche galeaſſen, met dubbele ryen riemen; of Kapys; of waer Kaïkus wapens achter op om hoogh hangen. Maer hy verneemt nochte ſchip nochte ſchips gelijck; en ziet op den oever

daer de Trojanen zich op het lant verquicken,

drie verdwaelde harten, van heele kudden gevolght, en een lange troep gaet in de dalen weiden. Toen bleef hy ſtaen, nam zijnen boogh en de pijlen, die de getrouwe Achates droegh, en ſchoot eerſt de voorſten, die den kop en getackte horens in de lucht ſtaken; daer na anderen, en verſtroide met zijn ſchieten al den hoop, in het ruige woudt; en ruſte niet, eer zeven van de grootſten ter aerde geſchoten, het getal met de ſchepen overeen quam. Toen gingk hy naer de haven toe, en deeldenze onder de gaſten om; oock den wijn, van den goeden Helt Aceſtes op den oever van Sicilie gevaet, en hun op hun vertreck geſchoncken. Toen verzachte hy het hartewee zijner mackeren met dusdanige woorden: o reisbroeders, die (want ons is noch niet vergeten wat wy voor dezen overbroghten) grooter zwarigheden uitſtont; Godt zal ons oock hier in een blijde uitkomſt verleenen. Ghy voert dicht langs de baſſende Scylle en vreeſſelijck huilende ſteenrotſen hene: ghy bezocht de klippen van Polyfeem, den Reus. Grijpt weder eenen moedt: zet angſt en droefheit aen d'een zijde: het zal u miſſchien vermaecken, hier namaels aen te gedencken. Door zoo veelerleie gevallen, door zoo groote zwarigheden ſtreven wy naer Latium, daer ons een geruſte woonplaets by nootlot beſchoren is: daer het ons vry ſtaet een nieuw Rijck en Troje te ſtichten: volhardt ſlechts, en wacht op een beter. Zoo ſpreeckt hy, en ontſtelt van geweldige bekommeringen, toont een bly gelaet, en kropt zijne droefheit in. Zy gaen het wiltbraet en de maeltijt bereiden, ſtroopen het vel van de ribben, en halen 'er 't gewey uit. Zommigen houwen het vleeſch in ſtucken, en ſteken het noch lillende aen het ſpit. Anderen zetten ketels op ſtrant, en ſtoken 'er vier onder. Daer na ſterckenze 't lijf, en in 't gras leggende, bancketteeren van 't vette wiltbraet, en zetten 'er eenen kroes vernen wijn op. De honger aldus geboet, en de tafels opgenomen, zoo beginnenze in 't langk en breet van hun verdoolde mackers te ſpreken; en twijfelen, tuſſchen hoop en vrees, ofze levendigh of doot zijn, en ofze hooren, hoemen om hen roepe. Inzonderheit ſteent de godtvruchtige Eneas om het ongeval van den dapperen Orontes;

Eneas zeven harten ſchiet,

en zijne reisbroeders trooſt,

die de maeltijt bereiden.

nu om Amykus; dan om de ſchrickelijcke fortuin van Lykus; nu om den ſtercken Gyas; dan om den ſtercken Kloanthus.

En nu liep dit ten einde, wanneer Jupiter op de tinne des hemels ſtont, en om hoogh uit de lucht de ſcheeprijcke zee, den vlacken aertbodem, ſtranden en breetſtreckende volcken overziende, op het Rijck van Lybie bleef ſtaroogen; en Venus, bedruckt en met tranen in hare blinckende oogen, hem, die vaſt over Eneas in zijn harte bekommert was, aldus aenſprack: o ghy, die eeuwighlijck over Goden en menſchen heerſcht, en hen met uwen blixem in ontzagh houdt; waer in heeft zich mijn Eneas, waer in hebben zich mijne Trojanen zoo zeer tegens u kunnen vergrijpen, dat men, om hen buiten Italie te houden, hun, die zulck een afbreuck leden, de geheele weerelt te naeu maecke? Zeker ghy beloofde, dat na verloop van jaren, de Roomſche Vorſten weder van Teucers ſtam geſproten, uit hun zouden herkomen, om alleen over zee en aertrijk te regeeren. o Vader, waerom verandert ghy in uw voornemen? Ick trooſte vaſt my zelve hier mede, over den ondergangk en droeven val van Troje, en zette hun toekomende geluck tegens dit ongeluck. Nu treet de zelve wederſpoet noch deze mannen op de hielen, die door zoo menigerleie zwarigheden gedreven komen. O grootmaghtighſte Koningk, wat zal het einde van hunne zwarigheden wezen? Antenor midden door Griecken ontſlopen, koſt wel tot in den boezem van Illyrikum deurbooren, en veiligh in 't binnenſte van het Rijck der Liburnen, en boven den oirſprongk van Timavus optrecken; daer het meir door negen monden ſchrickelijck ſteil uit den bergh geborſten, over ackers en velden henebruizende, al het lant rontom in eene bare zee zet. Hier ſtichtte hy evenwel de ſtadt Patavie, ſloegh zich daer met zijne Trojanen neder, noemde het volck naer zijnen naem, plantte daer de Trojaenſche wapens, en geruſt neergezeten, leeft 'er in vrede: maer wy, uw eige afkomſt, wie ghy den hemel, uw hof, beloofde, worden na zware ſchipbreuck, 't is gruwelijck, door den wrock van een eenige verraden, en verre van d'Italiaenſche kuſten vervoert. Kroont ghy de godtvruchtigheit zoo? Zet ghy ons bloet zoo

Ondertuſſchen ſpreeckt Venus Iupiter aen, om troooſt voor Eneas.

op

Iupijn troost haer met de toekomende glorie der Romainen, nakomelingen der Trojanen:

op den troon? De Vader der Goden en menſchen haer aenlachende met zijne oogen, waer mede hy lucht en weder doet opklaren, kuſte zijn dochter, en ſprack: o Cythereeſche Koningin, vrees niet: al wat den uwen by nootlot beſchoren is, dat ſtaet vaſt. Ghy zult Lavinie, de beloofde ſtat, met uw eigene oogen zien, en den grootmoedigen Eneas hemelhoogh en tot in de ſtarren verheffen. Ick blijf noch by mijn voorgaende opzet; en wil wel (naerdien ghy dit zoo zeer ter harte treckt) ront tegens u gaen, en u in 't breede ontvouwen, hoe het in mijnen geheimen raet geſchoren leit. Hy zal in Italie een vreeſſelijck oorloogh voeren, forſſe volcken verpletten, en de Rutulen overwonnen, en Latium drie jaren bezeten hebbende, ſteden en muren ſtichten, en zijnen onderzaten goede wetten voorſchrijven. Maer het kint Askaen, nu ſlechts met eenen bynaem Iiilus genoemt (want het hiet Ilus, zoo lang de ſtaet en het Rijck van Ilium noch duurden) zal dertigh jaren langk regeeren, den ſtoel van Lavinie verzetten, en het lange Alba dapper ſtercken. Daer zal Hektors afkomſt, drie hondert volle jaren, den ſcepter voeren, tot dat Ilia, de Koningklijcke Non, by Mars zwanger, twee kinders t'eener dracht voortbrenge. Romulus, van een roſſe wolvinne gezooght en opgekoeſtert, zal naderhant de heerſchappy over het volck ruſtigh aenvaerden, de ſtrijtbare ſtadt bouwen, en de burgers, naer zijnen naem, Romainen noemen; wien ick toelegge een eeuwighdurende gebiet, van plaetſe noch te tijt bepaelt: ja de verbitterde Juno zelf, die nu, uit angſt voor hare ſtadt Karthago, hemel aerde en zee tegens den Trojaen oprockent, zal zich beter beradende, het Roomſche volck, tot den tabbert en de heerſchappy der weerelt geboren, met my helpen opqueecken: dat is mijn wil. Na verloop des tijts zal het gebeuren, dat het huis van Aſſarakus Phthie en het doorluchtigh hof van Mycenen onder ſlavernye brenge, en over 't verwonnen Argos regeere. Julius Cezar, een Trojaen, naer den grooten Julus genoemt, en uit dien braven ſtam geſproten, zal zijn gezagh met den Oceaen, zijne faem met de ſtarren bepalen: en ghy zult geruſt van harte, hem, met den roof van Ooſten geladen,

voert Iulius Cezar in top, ja onder de Goden,

den, namaels in den hemel onder de halve Goden, verwellekomen. Oock zal men hem dan met kerckbeloften paeien, en na het opſchorten der bloedige oorlogen, zachter tijden beleven. Veſta, de grijze Trouw, en de gebroeders, Quirijn en Remus, zullen de vierſchaer ſpannen: de heilooze poorten des oorlooghs met yzer en ſtael wel dicht toegeſloten worden: de godtlooze Razerny, van binnen op wreede wapens gezeten, en met hondert kopere knoopen d'armen op den rugh gevleugelt, zal ſchrickelijck ſchuimbecken met haren bloedigen muil. Zoo ſprekende, zent hy Merkuur, Majas zoon, van boven, op dat het lant en nieuwgeboude Karthago den Trojanen verblijf en huisveſtinge gunnen; en Dido, des hemelraets onkundigh, hen niet buiten haer grenzen houde. Hy vlieght door de ruime lucht, op de riemen zijner vleugelen, ſtrijckt terſtont op den bodem van Lybie, en verricht zijnen laſt. De Puniſche ingezeten leit, Godt woud's, zijn onbeſchoftheit af, en de Koningin inzonderheit wort mewarigh, en den Trojanen toegedaen.

en zent Merkuur naer Karthago, ten beſte van Eneas,

Maer de godtvruchtige Eneas, 's nachts met veelerleie bekommeringen bezigh, neemt voor met de zon, het verquickende licht, op te zijn, om 't onbekende lant te gaen bezichtigen, en te bezien aen welcke kuſten het onweder hen vervoerde; of hier menſchen of wilde dieren huishouden; naerdien d'ackers ongeploeght leggen; en dan zijne mackers van alles te verwittigen. Hy verberght zijne vloot rontom in overhellende boſſchaedje en nare ſchaduwe, onder een uitgehoolde ſteenrotſe, en gaet zelf, met Achates alleen vergezelſchapt, hene, hebbende tot zijn geweer en hantgebaer een paer ſchichten, elck met een breet yzer beſlagen; als zijne moeder hem midden in het boſch tegenkomt, in de gedaente van een Spartaenſche dochter, en gekleet en gewapent eveneens als zoo een maeght; of gelijck de Thraciſche Harpalice haer paert met ſporen noopende, den ſnellen Hebrus voorby rent: want gelijck een jagerin wapperde de handige boogh op hare ſchouders, het hair vloogh om 't hooft in den wint, het lange kleet hing om haer lijf opgeknoopt, tot boven de bloote knien. Zy riep eerſt: hout jongelingen, hebt ghy

die gaet het lant bezichtigen;

daer Venus hem bejegenende,

hier niet by geval een mijner zuſteren zien dolen, met eenen pijlkoker en geſpickelt loſſevel op den rugh? of zaeght ghy iemant een ſchuimbeckende everzwijn al roepende najagen? zoo wijſtme wat wegh zy opſloegh. Aldus ſprack Venus, en Venus zoon antwoorde: Ick zagh nochte hoorde geen van uwe zuſteren, o maeght, hoe zal ick u noemen? want uw aenſchijn en ſpraeck melden dat ghy geen ſterflijck menſch, maer zeker een Godin, of Febus zuſter, of een bloetvriendin der Nymfen moet zijn. Ghy zijt dan wie ghy zijt, ter goeder ure bejegent ghy ons: verlicht onze zwarigheit, en onderrecht ons toch in wat geweſt, aen welcke kuſt wy verzeilt zijn, die door ſtorm en onweêr dus verre gedreven, hier Godt nochte goet menſch kennen. Wy zullen uw altaer rijckelijck met offerhande vereeren. Venus antwoorde: zeker ick ken my zulck een eere niet waerdigh. De Tyriſche maeghden zijn gewoon pijlkokers te dragen, en purpere laerzen op de ſchenen te ſtricken. Ghy zijt hier in 't Puniſche gebiet, by de Tyriers, en Agenors ſtadt: doch het lant heet Libye, en het volck is met geene wapenen te dwingen. Dido uit de ſtadt Tyrus herwaert getogen, om haren broeder t'ontvlughten, heeft 'er het gebiedt over. Het zoude te langk vallen al haer ongelijck, al haer wedervaren te vertellen: doch ick zal 'er licht over henelopen. Sicheüs, de rijckſte van alle ingelanden, onder die van Fenicie, was haer man, en d'ongeluckige vrouw had hem dapper bezint. De vader beſtede haer vroegh aen hem, en nam het geluck aen, toenze noch een jonge maeght was: maer Pygmalion, haer broeder, zoo groot een ſchelm, als 'er uit moght komen, bezat het Rijck van Tyrus. Een wrock en krackeel rees tuſſchen de gezwagers: en de broeder, een godtvergeten menſch, en verblint van geltgierigheit, de liefde tot zijn zuſter aen d'een zijde zettende, neemt onvoorziens zijnen ſlagh waer, doorſtoot Sicheüs heimelijck met zijnen dolck voor het altaer, en de booswicht door zijne geveinſtheit de bedroefde weduwe met ydele hope paeiende, bedeckte het ſtuck langen tijt voor haer: maer de geeſt haeres onbegraven beddegenoots verſcheen haer zelf in den droom, en zagh 'er bijſter

haren zoon het lant bekent maeckt,

Didoos avontuur verhaelt,

bleeck

bleeck en dootſch uit om zijn hooft. Hy wees haer het altaer met moort bekladt, en de wonde des moortpriems in zijne borſt, en al de heimelijcke ſchelmery van het hof aen den dagh brengende, riedt haer ſtracks te vlughten, en het vaderlant te verlaten; en wees haer eenen heimelijcken ſchat van gout en zilver, van outs in d'aerde begraven, om zich op de reis daer van te dienen. Dido, aldus gewaerſchuwt, maeckt zich vaerdigh, om met haer gezelſchap door te gaen. Zy ſpannen te zamen, uit ſchrickelijcken haet, of ſchrick voor den wreeden tyran, randen de ſchepen aen, dieze by geval vaerdigh vinden, bevrachtenze met den ſchat, en gaen t'zeil met den rijckdom van den gierigen Pygmalion, onder het beleit van een vrouwe. Zy belandden ter ſtede, daer ghy nu die geweldige muren en het hof van 't nieuwe Karthago zult zien rijzen; en kochten lant, dat nu Byrſa heet, naer den naem van 't werck, en zoo groot is, als men met een oſſenhuit kon beleggen. Maer nu zeght my eens, wat zijt ghy voor volck? van waer komt ghy? waer wilt ghy hene? Hy verzuchte eens op die vrage, uit het binnenſte van zijn harte, en antwoorde: o Godin, zoude ick het u al verhalen, van den beginne aen, en moght het u beuren de kronijck van onze zwarigheit aen te hooren; ick had wel meer dan al den dagh werck, en de zon zou eer aen den hemel ondergaen. Het onweder heeft ons, die van het overoude Troje (zoo ghy oit Troje hoorde noemen) langs zoo vele kuſten omvoeren, by ongeval hier in Libye aen lant gejaeght. Ick ben de godtvruchtige Eneas, die mijn Huisgoden en heilighdom, uit den brant geborgen, by my in de vloot mevoer. Ick ten hemel toe vermaert, en van Jupijns afkomſt, zoeck Italie, mijn vaderlant, en gingk hierom uit Frygie met twintigh ſchepen t'zeil, en verzocht mijn avontuur, op het goet geleide der Godinne, mijne moeder. Naulix zijn 'er van dat bijſtere onweêr zeven ſchepen reddeloos afgekomen: en ick, uit Europe en Aſie gedreven, en hier onbedreven en verlegen, zwerf aldus door de woeſtijnen van Libye. Venus kon dit niet langer hooren, en viel aldus in zijn geklagh: wie ghy zijt of niet; ick vertrouw dat de Goden u, die aen de Tyriſche

vvaerom zy vlughte,

en Karthago bouvvde.

Eneas verhaelt haer zijn ongeval.

Venus vvijst hem naer het hof, en ſpelt de behoudenis zijner andere mackeren, uit de tvvalef zvvanen,

riſche ſtadt belandde, het leven niet misgunnen. Ga ſlechts voort recht naer de Koningin en het hof toe: want ick verzeker u (indien de kunſt van waerzeggen, en tekenbedieden niet los gaet) dat de wint op zee gekeert, en uw vloot met de maets geborgen is. Let op deze twalef zwanen, die, na dat Jupijns vogel haer, by klaren zonneſchijn, uit den hemel op het lijf viel en verſtroide, zich in eene vlucht vermeien: nu ſchijnenze, op een ry achter elckandere te ſtrijcken; nu weder van der aerde af te ſteken. Gelijck zy den vogel ontſlipt zijnde, op haer ſnorrende pennen drijven, en in eene vlught aen den hemel omtrecken, en ruſtigh uit de borſt opzingen; zoo loopen uw ſchepen en jonge gaſten, voor wint, voor ſtroom af, den mont van de haven in, of leggen alree aen den wal. Vaer ſlechts voort, en volgh het padt, dat voor u leit. Zoo ſprekende, gingkze hene, blonck over haren roosverwigen neck, het hair gaf een goddelijcke lucht, als ambroſie, van zich, het kleet ſleepte heur na, en haer tret wees wel uit datze waerachtigh een Godin was. Eneas kende zijn moeder, en riep haer, terwijlze verdween, aldus aen: o ghy wreede, waerom vermomt ghy u voor uwen zoon zoo menighmael met eenen valſchen ſchijn? Waerom magh men u de hant niet geven, en met kennis in montgemeenſchap met u treden? Zoo beſchuldight hy haer, en gaet ſtewaert aen. Maer Godin Venus bedeckteze, onder het henegaen, met eenen donkeren miſt, en bewimpeldeze met dicken nevel; op dat niemant hen zage, nochte aenraeckte, nochte ophielt, of reden van hun aenkomſte eiſchte. Zy vaert om hoogh naer Pafus, en keert vrolijck in haer hof, en den tempel, daer hondert altaren van Sabeeſchen wieroock branden, en van verſche roozekranſſen riecken.

en openbaert zich in 't ſcheiden.

Hy ſpoeit ſtevvaert,

Ondertuſſchen ſpoedenze wegh, daer hen het padt leide, en klommen alreede den heuvel op, die een groot ſtuck over de ſtadt hangt, en zijn gezicht heeft op het ſlot, recht daer tegens over gebouwt. Eneas verwondert zich over het gevaert, daer eertijts hutten ſtonden. Hy verwondert zich over de poorten, en het gewoel, en de gekaſſijde ſtraten. De Tyriers beyveren hun

ziet de Tyriers Karthago bouvven;

hun werck: Zommigen trecken de muren op, en arbeiden aen het ſlot, en wentelen ſteenen opwaert: Zommigen rojen erven, om huizen te bouwen, en ſtekenze af: Men kieſt 'er Wethouders en Vroetſchap, en ſtelt wetten in. Anderen delven hier de haven: Anderen leggen den gront, om den ſchouwburgh daer op te zetten, en houwen uit de rotſen heele pijlaren, om de tooneelen treflijck te vercieren: gelijck de byen, in de lente en zonneſchijn, op het velt en de bloemen arbeiden; wanneerze hare aenkomende jongen opvoeden, of den klaren honigh ſtuwen, en de raten met zoeten nektar opvullen, of d'aenkomenden haren laſt afnemen, of in eenen troep, de bommels, dat vuigh gedierte, van de korven afkeeren. Men is 'er vierigh in 't werck, en de geurige honigh rieckt naer tijm. Eneas ziende hoe hoogh de ſtadt was, zeide: o hoe geluckigh zijt ghy, die uwe muren alree ziet oprijzen. Toen begaf hy zich, met eenen nevel bedeckt, midden onder den drang des volx, en wert, dat wel wonder was, van niemant gezien. Midden in de ſtadt ſtont een woudt, dat een aengename ſchaduwe gaf; daer de Puniſchen door ſtorm op zee gelant, eerſt een teken uitgroeven, hun van Koningin Juno aengewezen, namelijck een paertshooft, beduidende, dat dit een ſtrijtbaer volck zou zijn, en getrooſt om het eeuwen langk te harden. Hier ſtichtte de Sidoniſche Dido, Juno ter eere, eenen grooten tempel, rijck en maghtigh om zijn ſchenckaedjen en het heilighdom der Godinne: men klom hier langs kopere drempels de trappen op: De balcken waren met koper gebonden: De kopere kerckdeuren draeiden en gierden op metale pannen. Hier in dit woudt bejegende hem een vremdigheit, die eerſt zijn vrees verzachte. Hier begoſt Eneas eerſt een gewenſchte uitkomſt in zijne zwarigheit te zien, en wat moedts te ſcheppen: want terwijl hy de Koningin in den tempel verwacht, elck dingk in 't byzonder bezichtight; terwijl hy zich verwondert over ſtadts welvaert, en de kunſt der kunſtenaren tegens malkander beziet, en den arbeit hier aen te koſt gehangen; zoo ziet hy het gevecht voor Troje, 't een na het ander, en den oorloogh, waer van de ganſche weerelt alree gewaeght,

gelijck naerſtige byen op bloemen en in bykorven arbeiden;

gaet voort met een vvolck bedeckt.

en vvacht de Koningin in den tempel,

beſchildert met Trojaenſche hiſtorien.

waeght, en de zoons van Atreus, en Priaem, en Achilles, even geſtoort op hen beide. Hy bleef ſtaen, begoſt te weenen, en ſprack: o Achates, wat plaets, wat lant in de wijde weerelt heeft den mont alree niet vol van onze ellende? Zie Priaem daer: hier wort de dapperheit noch haeren lof en loon toegeleit: men beſchreit hier noch ons jammer, en is met ons ongeval begaen. Laet uwe vrees varen; het zal u noch kunnen ten beſte dienen, dat men hier van onze gelegenheit zoo groot een kennis hebbe. Zoo ſpreeckt hy, verzaet zijn droefheit met ydele ſchilderye, ſteent reis op reis, en de tranen biggelen langs zijne wangen: want hy zagh, hoe de Trojaenſche jeught, aen deze zijde, den Griecken voor Troje vechtende, over den hals quam en voorjoegh: aen d'andere zijde, hoe Achilles, met de pluimaedje op den helm, te wagen den Frygianen najoegh. Niet wijt van hier verneemt hy al ſchreiende de ſneeuwitte tenten van Rheſus, die in zijnen eerſten ſlaep overrompelt, geplondert en vermoort wiert van Diomedes, Tydeus zoon, die de verhitte paerden naer het leger wendde, eerze het voeder van Troje geproeft, en uit Xanthus gedroncken hadden. Aen den anderen kant vlughte Troilus, en gaf zijne wapens ten beſte: d'ongeluckige knaep, zich tegens Achilles, een ongelijcke party, verzettende, wort van de paerden nageſleept, en hangende achter over op den ledigen wagen, houdt den teugel noch, veeght d'aerde met zijn hooft en locken, en ſleept zijn omgekeerde ſpeer door het zant. Ondertuſſchen gingen de Trojaenſche vrouwen ootmoedighlijck, met hangenden haire, en ſluieren om het hooft, naer den tempel der ongenadige Pallas, haer gebedt uitſtorten, en ſloegen bedrucktelijck voor haere borſt. De Godin keerde haer den neck toe, en ſloegh d'oogen neder. Achilles had Hektor driewerf om de muren van Troje geſleept, en liet het doode lichaem om gout loſſen. Maer zwaerlijck verzuchte de helt, uit het binnenſte van zijn harte, zoo ras hy den buit, den wagen, het lichaem zijnes vrients zelf, en Priaem zagh, die zijne weerlooze handen uitſtreckte. Oock wert hy zich zelven onder de Grieckſche Vorſten gewaer, en d'Ooſterſche ſlagh-

ordens, en de wapens van Memnon, den Moorjaen. De dolle Pentheſilea voert de troepen der Amazonen, met half ronde ſchilden gewapent, aen, en weert zich midden onder zoo veel duizent gewapenden. De Heldin geſpt den gouden gordel onder haer bloote borſt, en een maeght durf tegens mannen uittreden.

Terwijl Eneas, Dardans nakomelingk, zich hier over verwondert; terwijl hy verbaeſt ſtaet en ſtarooght, zonder zijn oogen daer eens af te ſlaen; zoo komt Dido, d'overſchoone Koningin, naer den tempel getreden, met eenen grooten ſtoet jongkheeren en Jofferen rontom haer; gelijck Diane, op den oever van Eurotas, of over de heuvels van Cynthus, ten reie gaet, en aen alle zijden gevolght wort van duizent Berghgodinnen: de pijlker hangt over de ſchouder, en over het velt henetredende, ſteecktze met hals en hooft boven alle Godinnen uit; waerom Latone heimelijck in haer ſchick is: zoo had zich Dido; zoo quamze hier onder hen allen ruſtigh aengeſtreken, en dreef het werck en den bouw des Rijcks voort. Daer na de deuren ingaende, gingze zitten midden in den gewelfden tempel, op eenen hoogen troon, omcingelt met hare lijfwacht. Zy ſchreef den volcke wetten en Rechten voor, en gaf elck zijn gezet werck, of liet 'er om loten; wanneer Eneas onvoorziens Anteus, met eenen grooten toeloop, zagh aenkomen, en Sergeſtus, en den ſtercken Kloanthus, en al d'andere Trojanen, by verwaeit weder op zee van een geraeckt, en heel verre buiten hun ſtreeck gedreven. Hy ſtont ſtom van verbaeſtheit, en Achates met hem, en t'effens blijde en verſlagen, verlangden wel om hen te verwelkomen; doch koſten niet vatten, hoe het met hunne zaecken ſtont; daerom hieldenze zich noch binnen, en bewimpelt met de holle wolck, letten hoe het met de gaſten gelegen was; waerze de vloot gelaten hadden; waerom zy hier quamen: want alle de ſchepen kozen hen uit tot deze bootſchap: en zy gingen luitruchtigh naer den tempel, om heul te verzoecken. Zoo ras zy ingetreden, by de Koningin gehoor kregen, hief Ilioneus, de voorbarighſte, met een bedaertheit aldus aen:

Middelerwijl komt Dido aengetreden, gelijck Diane op de jaght,

en gaet op haren troon zitten,

daer' Anteus met zijn ſcheepsvolck verſchijnt,

en Ilioneus het vvoort voert, en heul zoeckt,

o Koningin, wie Jupiter inwillighde een nieuwe ſtadt te ſtichten, en trotſe volcken door billijckheit te toomen; wy ellendige Trojanen, langs alle kuſten door onweder omgevoert, bidden u, verbie toch het ſchendigh verbranden onzer ſchepen: Verſchoon toch het godtvruchtige geſlacht, en let wat nader op onze zaecken. Wy komen hier niet, om Libyaenſche Huisgoden met den zwaerde te rooven, en met den buit weder in zee te loopen: zeker wy verdrevelingen hebben zoo veel harts nochte maghts niet. Een geweſt leit 'er, dat de Griecken Heſperie noemen, een overout ſtrijtbaer en vet en vruchtbaer lant: d'Oenotrianen hebben het weleer bewoont: nu zeit men dat de nakomelingen dit Italie, en het volck Italianen, naer den naem van hunnen overſte, noemden: derwaert aen was het gemunt; wanneer de bulderende Orion ſchielijck in zee opſtekende, ons op de blinde zantplaten joegh; en de ſtorm in zee te geweldigh aenwaſſende, de vloot, door de golven en tuſſchen de ſteenklippen door, wijdt en zijt verſtroide. Wy, een klein getal, komen hier aen uwe kuſt gedreven. Wat ſlagh van volck woont hier? Wat lant is dit, daer men den vremdeling zoo onbeleeft handelt? Men verbiet ons op ſtrant te vernachten; men rockent de lieden op, en lijdt niet dat wy den voet effen op het lant zetten. Ontziet ghy geene menſchen, nochte iemants maght; zoo ontziet toch de Goden, die geen goedt onbeloont, geen quaet ongeſtraft laeten. Wy hadden Eneas tot eenen Koningk, een' man zonder weerga, in rechtvaerdigheit, godtvruchtigheit en dapperheit ten oorloogh. Indien het nootlot hem geborgen, hy 'er 't lijf afgebroght hebbe, en noch niet ter zielen gevaren zy; zoo zorgh niet, of het u moght berouwen, zoo ghy d'allereerſte hem door uwe beleeftheit verplicht. In Sicilie worden oock ſteden en wapens gevonden; en daer regeert de doorluchtige Aceſtes, geſproten uit Trojaenſchen bloede. Gun ons de gerampeneerde vloot op ſtrant te halen, hout in de boſſchen te houwen, en riemen te ſchaven; op dat wy onzen Koningk en mackers weder bekomen hebbende, mogen (magh het ons gebeuren) vrolijck naer Italie en Latium toe trecken. Maer is de hoop met ons uit,

en

en zijt ghy, o allerwaertſte vader der Trojanen in de Libyaenſche zee vergaen, en is het met Julus omgekomen; zoo laet ons toch ten minſte naer Sikanie, en de ſtadt, daer alree gebouwt, en Koningk Aceſtes, van waer wy herwaert quamen, wederom trecken. Zoo ſprack Ilioneus, en Dardans nakomelingen beſtemden te zamen mondeling zijn verzoeck. Dido, toen haere oogen op hen nederſlaende, antwoorde kort aldus: o Trojanen, zet alle vrees en bekommering aen d'een zijde. De benaeutheit van mijnen ſtaet, en de gront mijns Rijcks, noch nieuw en onbeſtorven, perſſen my overal de grenzen met wacht zoo naeuw te bezetten. Wie kent Eneas geſlacht, wie de ſtadt Troje, en zulcke dappere mannen niet? of weet van dien oorloogh en brant niet te ſpreken? Wy Puniſchen zijn zoo onbeſchoft en plomp niet; nochte het nieuwe Tyrus leit zoo verre niet uit de bekende weerelt. Het zy ghylieden wenſcht in het groote Italie, en aen Saturnus ackers, of Eryx grenzen, en by Koningk Aceſtes te belanden; ick zal u veiligh geleiden, en met raet en daet byſtaen: of wilt ghy u hier te zamen op onzen bodem nederſlaen: de ſtadt, die ick bouwe, is voor u ten beſte: haelt de ſchepen op lant. Trojaen en Tyrier zullen oñs even lief zijn: en och, of uw Koningk Eneas met den zelven wint overgewaeit, hier zelf oock tegenwoordigh waere. Evenwel ick zal eenigh volck langs het ſtrant afvaerdigen, en bevelen de kuſten van Libye te doorſnuffelen, of hy ergens aen eenige boſſchen opgeworpen, of in de ſteden omdwaele.

het vvelck Dido hem toeſtaet:

Vader Eneas en de kloecke Achates, door deze rede moet grijpende, verlangden nu al een poos, om uit de wolck voor den dagh te komen, en Achates ſprack eerſt Eneas aen: o Venus zoon, wat dunckt u nu hier van? Alle dingen zijn buiten gevaer, en vloot en mackers behouden: een alleen wort 'er gemiſt, dien wy zelf midden in zee zagen te gront gaen: al het ander komt met uw moeders zeggen overeen. Naulix ſprack hy zoo, of de wolck, die hen bewimpelde, borſt en verdween haeſtigh in de heldere lucht. Daer ſtont Eneas toen, en blonck in den klaren dagh, zoo braef van leeſt, en ſtatigh van opzicht, gelijck een

vvaer op Eneas uit de vvolck voor den dagh komt;

een Godt : want de moeder zelf vercierde haren zoon met blont hair, en een gloeiende verf, en glinſterende oogen; even-
zoo ſchoon gelijck yvoir, en geſteente in gout;
eens gelijck des kunſtenaers hant het yvoir een bevalligheit geeft; of als zilver en Pariſchen marmer in gout wort gezet. Onvoor-
de Koningin aenſpreeckt, en bedanckt,
ziens aldus voor hun aller oogen verſchijnende, ſpreeckt hy de Koningin aen : hier ſtaet de man, dien ghy zoeckt, Eneas van Troje, uit de baren van Libye geborgen. O ghy, die alleen u ontfermt over de Trojanen en hunne onuitſpreeckbare zwarigheden, en ons (het overſchot des volx, uit der Griecken handen ontſlopen, te water en te lande door allerhande rampen uitgemergelt, en van alles behoeftigh) in uwe ſtadt, in uw hof opneemt. O Dido, wylieden, nochte al wat 'er van onze lantslieden, verſtroit door de wijde weerelt, noch ergens overſchiet, zijn niet maghtigh u dit naer den eiſch te vergelden. De Goden (indien Goden noch werck van Godtvruchtigen maecken; indien rechtvaerdigheit en een oprecht gewęten noch ergens plaets hebben) beloonen u dat naer uwe verdienſten. Ter goeder ure zijt ghy geboren : geluckigh waren uw ouders met zulck een gezegende vrucht. Zoo lang de ſtroomen in zee loopen; zoo lang de ſchaduwen rontom de bergen wandelen; zoo lang de ſtarren aen den hemel gaen weiden; zal men van uwen naem en faem en eere weten te ſpreken : het zy oock waer wy belanden
en zijne mackers de hant geeft.
mogen. Zoo ſprekende geeft hy zijnen vrient Ilioneus zijn rechte, Sergeſtus zijn ſlincke hant, en voort den ſtercken Gyas, en ſtercken Kloanthus, en daer na alle anderen.

De Sidoniſche Dido zat in 't eerſte ſtom van verwondering om zulck een' man, daer na om zijn avontuur, en ſprack aldus :
Dido antvvoort beleefdelijck,
o Godin Venus zoon, wat ongeval drijft u herwaert aen, na het uitſtaen van zoo veel gevaers? wat gewelt vervoert u in dezen onbeſchoften hoeck? Zijt ghy die Eneas, dien de zegenrijcke Venus, by Anchiſes, Dardans zoon, zwanger, op den kant van Simois in Frygie, ter weerelt brogt? Zeker my gedenckt, dat Teucer, uit zijn vaderlant gedreven, en met Belus hulpe een nieuw koningkrijck zoeckende, te Sidon quam. Mijn vader Belus verwoeſte toen het vette Cyprus, en regeerde over het eilant,

dat

dat hy met den zwaerde veroverde. Van dien tijt af wiſt ick al van den ondergangk van Troje, en van uwen naem, en de Grieckſche Koningen te ſpreken. De vyant zelf gaf den Trojanen grooten lof na, en dreef, dat hy uit den overouden ſtam der Trojanen geſproten was: weshalve, o jongelingen, neemt onbeſchroomt uw verblijf in ons hof. Een gelijck avontuur heeft my oock, na veel omzwervens, ten leſte hier op dezen bodem nedergezet. Ick, die weet hoe het omſuckelen ſmaeckt, ben genegen den ellendigen de hant te bieden. Zoo ſpreecktze, en leit Eneas voort in het Koningklijcke hof: voort beveeltze in alle kercken den Goden danckoffer te ſlaghten: en zent oock ondertuſſchen den gaſten op het ſtrant twintigh ſtieren toe; hondert geborſtelde ruggen van groote zwijnen, hondert vette lammers met hunne moeders, en de gaven van den verheugenden Godt. Maer het heerlijcke hof wort van binnen overdadigh en Koningklijck opgepronckt: in het midden recht men de maeltijt aen, en behangt de plaets wel prachtigh met purper en koſtelijck tapijtwerck: de tafels glimmen van al het zilverwerck en gout, waer op der vooroudere vrome daden (uitgevoert door zoo veel brave mannen, uit dien ouden ſtam geſproten) op een lange ry, gedreven ſtaen.

noodight hem en de zijnen in haer hof,

begiſtight de ſchepen,

en laet de maeltijt bereiden.

Eneas, wiens vaderlijck gemoedt niet ruſten kon, zont Achates haeſtigh vooruit naer de ſchepen toe, om Askaen van al hun wedervaren verſlagh te doen, en hem mede in ſtadt te brengen. Het vaderlijck hart hangt geheel over den lieven Askaen. Voort beveelt hy hem te halen de geſchencken, uit den brant van Troje geborgen; eenen ſluier, ſtijf van gout geborduurt, en een behangſel, geboort met oranje beereklaeuw, waer mede Heleen van Argos plagh te proncken; want Leda, de moeder, haer deze koſtelijckheden ſchonck voor wat byzonders, en dieze, van Mycenen naer Troje en d'ongeoorloofde bruiloft varende, medenam: behalve dit noch eenen ſcepter, dien Ilione, Priaems outſte dochter, plagh te dragen, en eenen karkant van perlen, en een dubbele kroon van gout en geſteente. Achates teegh al zijn beſt naer de ſchepen toe, om dit te beſtellen.

Eneas verkuntſchapt Askaen zijn vvedervaren,

en ontbiet koſtelijckheden, om te verſchencken.

Venus vermomt Kupido, om Dido t'ontvoncken,

Maer de Godin van Cyprus lagh op haer luimen, om wat nieuws, wat vreemts aen te rechten, en Kupido in den ſchijn van den lieven Askaen herwaert te brengen, om de Koningin, terwijl de giften haer tot razens toe bekooren zouden, met den brant van minne t'ontvoncken, tot in het mergh van 't gebeente toe: want Venus vreeſt voor het weifelachtigh hof, en de dubbelhartige Tyriers: Zy heeft angſt voor Juno, en des nachts om die zaeck bekommert, ſpreeckt den vluggen Minnegodt aldus aen: mijn zoon, op wiens maght en vermogen alleen ick my verlaten magh: o zoon, die op het geweer des opperſten vaders, waer mede hy de Reuzen verplette, niet paſt; tot u neem ick mijn toevlught, en verzoeck ootmoedigh uw goddelijcke hulp. U is bekent, hoe uw broeder Eneas, door Junoos ongerechtigen haet, over zee langs alle kuſten, omzwerft; en ghy waert dickwils met onze droefheit begaen. De Puniſche Dido heeft hem nu vaſt, en houdt den man met ſmekende woorden op: en ick ben beducht waer Junoos onthael op uitdraeien wil: zy zal op dees gewenſchte gelegentheit niet ſlapen: weshalve ick toelegh, om de Koningin by tijts liſtigh met minne t'ontvoncken, en op mijn hant te krijgen, op datze door geene Godtheit van opzet verandere, maer Eneas zoo gunſtigh een hart toedrage, gelijck wy: vat nu onze meening, hoe ghy dit te wege kunt brengen. Het Koningklijcke kint, mijn eenige bekommeringe, maeckt zich vaerdigh, om op het gebodt zijns lieven vaders naer de Sidoniſche ſtadt te gaen, en de geſchencken, na den brant van Troje overgebleven, mede te brengen. Dit kint zal ick, terwijl het ſlaept, op Cythera, den hoogen bergh, of Idalie, in de heilige plaetſe wechſchuilen; op dat het dit bedrogh niet eens riecke, of ons in den wegh loope. Ga, vermom u met zijn aenzicht niet langer dan eenen nacht: ga, mijn kint, deck uw aenſchijn met de troni en het opzicht van het kint; op dat (wanneer Dido, onder het Koningklijck bancket, wel in haer ſchick, en verheught van den wijn, u op haren ſchoot neme, omhelze en minnelijck kuſſe) ghy haer het verborgen vier en bedrieghelijck vergift inblaeſt. De Minnegodt gehoorzaemt den bevele zijner lieve moe-

ſpreeckt den Minnegodt aen, en ontdeckt hem haer voornemen.

moeder, ſchudt zijne vleugels uit, en treet vrolijck hene, niet anders of het Julus zelf waer : maer Godin Venus ſchenckt Askaen eenen liefelijcken ſlaepdranck, en hem in haren ſchoot koeſterende, voert het kint om hoogh, in het boſch van Idalie, en leit het op zachte marjolein, die met zijne bloemen en koele ſchaduwe dit wicht toeademt. Kupido zijne moeder gehoorzamende, gingk nu hene, wel gedient met Achates, zijnen leitsman, om de Tyriers Koningklijcke geſchencken te brengen, en daer aenkomende, zoo was de Koningin al op het heerlijck tapijt en de goude ſponde, recht in het midden, aengezeten.

Kupido neemt den ſchijn van Iulus aen, en Venus voert Iulus, in zijnen ſlaep, naer Idalie.

De vader Eneas en Trojaenſche jongelingen vergaderen vaſt, en men gaet op de purpere banckpeuluwen, voor hun geſpreit, aenleggen. De dienaers geven het hantwater, leggen de weite uit de korven op den diſch, en brengen ruige hantdoecken, om de handen te droogen. Binnen zijn vijftigh dienſtmaeghden bezigh, op een lange ry, met ſpijze aen te rechten, en de zalen te bewieroocken. Hondert andere dienſtmaeghden en hondert dienaers, alle even jeughdigh, zetten de gerechten op tafel, en ſchencken den wijn. De Tyriers komen oock by menighten de poort ingedrongen, en worden mede op de tapijten aengezet. Zy verwonderen zich over Eneas geſchencken : zy verwonderen zich over Julus, en het aenſchijn des blakenden Godts, en zijn nagebootſte ſpraeck, en den ſluier, en het behangſel, met oranje beereklaeuw geborduurt. Boven alle anderen kan d'ongeluckige Dido van Fenicie, de toekomende minneſmette overgegeven, haren luſt niet verzaden, en wort verhit, terwijlze hem belonckt, en te gelijck door het kint en de giften ontroert. Na dat de knaep, in Eneas armen, hem om den hals hing, en de geweldige groote liefde zijnes gewaenden vaders verzaet hadde, zoo vloogh hy naer de Koningin toe, die druckte het kint aen heur hart, en koſt haer oogen niet zadt zien, en d'ellendige koeſtert het zomtijts op haren ſchoot, niet eens denckende, hoe groot en maghtigh een' Godt zy op hare knien houdt. Maer hy, gedachtigh aen zijn Acidaliſche moeder, begint Sicheüs allengs uit haer gedachteniſſe te vegen; en pooght het gemoedt, nu al

De maeltijt begint :

Dido omhelſt den vermomden Kupido voor Askaen,

vvort verlieft,

een poos verkoelt,en het hart van minne geſpaent, door herbore minne t'overrompelen. Na dat het lijf geſterckt, en het eerſte gerecht opgenomen was, zette men groote bekers op, en ſchonck den wijn,dat het ſchuimde. Het begoſt in 't hof te krioelen, en de gaſten lieten zich hooren, dat de galm door de ruime zalen heneklonck. De lampen hangen aen de goude balken, en de turcken verdrijven de duiſternis by nacht. Toen eiſchte de Koningin eenen wijnkop, zwaer van gout en geſteente, waer uit Belus en alle zijn nakomelingen gewoon waren te drincken, en liet dien vol wijn ſchencken; waer na het al zweegh wat 'er was. O Jupiter, ſprackze (naerdien men u houdt voor het hooft der gaſteryen, en die haer wetten voorſchrijft) geef toch, dat dees dagh den Tyriers en Trojaenſchen vlughtelingen een dagh van blijſchap zy, en onze nakomelingen hier aen mogen gedencken: dat Bacchus, ſchencker van de vreught, oock de goede Juno zich hier tegenwoordigh, onder 't gezelſchap, vinden laten: en ghy, o Tyriers, begunſtight en onthaelt dit vrolijck gezelſchap. Zoo ſprackze, en plengde d'eerſte een luttel wijns, ten dranckoffer op de tafel, en proefde ſlechts den kop, en gaf het voort aen Bitias, hem aenmanende tot drincken. Hy neep met eenen veegh den ſchuimenden kop uit,zoo boortvol als die was: Na hem droncken d'andere hoofden. Iöpas, met zijn gekrolt hair, ſpeelde op de gulde cyther de leſſen van den grooten Atlas. Hy zong den loop der mane, en het verduiſteren der zonne: oock waer uit menſchen en vee hunnen oirſprongk namen: wat d'oirzaeck zy van blixem, donder en regen: van den Boer, en de natte Regenſtarren, en beide de Beeren: waerom 's winters de dagh zoo haeſt onderga, en de nacht zoo langk valle. De Tyriers verdubbelden het hantgeklap, en de Trojanen volgen hen.

onthaelt hare gaſten,

vraeght Eneas naer Priaem en de zijnen, en begeert Trojes ondergang en zijn avonturen te hooren.

D'ongeluckige Dido brogt mede den nacht over, met allerhande kout, en dronck de liefde vaſt in, en hadde het byſter drock met vragen, dan naer Priaem, dan naer Hektor; dan met wat wapenen de zoon van Auroor te velde quam; dan naer Diomedes paerden; dan wat Achilles voor een helt was geweeſt. Ten leſte ſprackze: nu mijn wellekome gaſt, laet my eens hooren,

van

van den beginne af, het verraet der Griecken, en uw ongeval en omſuckelingen; want het is nu de zevende zomer, dat ghy over al de weerelt te water omgezworven hebt.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het tweede Boeck.

INHOUDT.

Eneas, Dido believende, verhaelt haer, op een ry, den ondergangk van Troje, die zich op deze wijze toedroegh. De Griecken, in het tiende jaer des oorlooghs voor Troje, afgemat, en hun vermogen mistrouwende, zoecken door lagen een gewenſchte uitkomſt des krijghs, en veinzen, 's nachts voor ſtadts verwoeſtinge, af te trecken, verbergen zich onder Tenedos; terwijlze, op het velt voor Troje, achterlaten het houten paert, zoo afgrijſſelijck hoogh gebouwt, dat men het niet binnen de poorten kon halen; en de bloem der Grieckſche Vorſten zich in den buick verbergen moght. De Trojanen, ten deele door Sinons bedrogh aengevoert, ten deele door Laokoöns ſtraf verſchrickt, breken een vack uit de veſten, en planten het paert op het ſlot. De Griecken, te midnacht, van Tenedos afzackende, vallen in ſtadt, langs den geſloopten muur, waer door men het paert binnentrock. Sinon, hier op den paerdebuick opſluitende, laet de gewapenden uit, die alles te vier en te zwaerde ontzeggen. Middelerwijl waerſchuwt Hektor Eneas in den ſlaep, raet hem te vlughten, en de vaderlijcke Huisgoden, uit den brant, te bergen. Eneas nietemin, meer wercks maeckende van een eerlijcke doot, dan een ſchandelijcke vlught, biet den vyant weerſtant, doch vergeefs. D'eerſte aenval geluckte den Trojanen wel, tot datze, volgens Chorebus raet, der Griecken wapens gebruickende, van hun eigen volck overvallen wierden. Ondertuſſchen wort Priaems hof beſtormt, en Priaem zelf van Pyrrhus, Achilles zoon, om hals gebroght.

Eneas,

Eneas, aldus vergeefs zich in alles quijtende, en nu geene uitkomſt ziende, beveelt zijnen vader Anchiſes het Heilighdom, en hem op de ſchouders heffende, en Askaen, zijnen zoon, en Kreüze, zijne gemalin, medenemende, kieſt de vlught, daer de Griecken hem op de hielen volgen. In dien laſt ſtekende, miſt hy Kreüze, zijn beddegenoot, om wie te vinden de helt al de ſtadt omdwaelt, daer heur geeſt hem bejegent, van hare doot verwittight, en zijn geluck ſpelt; dies hy naer zijne megezellen keert, en hier een groot getal van mannen en vrouwen by een verzamelt vint, het welck bereit is, onder zijn geleide, te volgen, waer het hem believen zal.

Elck zwijght, en luiſtert ſcherp: De Vorſt verhaelt in't bree
Dien gloenden ondergangk, gebrouwen door de lagen
Van dat ſchijnheiligh paert: hoe Sinon tuck, en ree
Te decken't loos bedrogh, en zulck een' ſprongk te wagen,
Het paert aen't baren holp: hoe Hektor Venus zoon
Den vaeck uit d'oogen dreef, en waerſchuwde op te waken:
Hoe die zich redde op ſtraet door levenden en doôn,
Het hof ontzetten wou, en d'afgeſtormde daken;
Tot dat hy op zijn' hals den grijzen vader nam,
Zijn ga verloor, en met zijn kint dien moort ontquam.

Eneas begint zijn verhael van Trojes ondergangk aldus:

ELck zweegh ſtil, luiſterde ſcherp toe, en had het oogh op hem. Toen hief vader Eneas, van het hooge banckkuſſen aldus aen: o Koningin, ghy doet my mijn droefheit, die met geenen mont uit te ſpreken is, vernieuwen: hoe de Griecken de Trojaenſche mogentheit en het Rijck zoo deerlijck uitroiden; en voort al de jammeren, die ick met mijn eigene oogen aenzagh, en my zelven wel dapper troffen. Wat Myrmidoner, wat Doloper, of ſoldaet van den wreeden Ulyſſes zou dat zonder tranen kunnen vertellen? Oock is het nu al over midnacht, en de ſtarren aen't nederdalen, raden ons te ſlapen: doch zijt ghy zoo zeer beluſt om onze ongevallen te weten, en in't kort d'uiterſte ellende van Troje te hooren; zoo zal ick (hoewel mijn hart yſt, en van droefheit ſluit, als ick 'er aen gedenck) echter aenvangen. De Grieckſche Vorſten door den oorloogh afge-

afgeſlaeft, en van het nootlot geſtuit, bouwen, na het verloop zoo veler jaren, door ingeven der Godinne Pallas, een paert, zoo hoogh als een bergh; ſchieten 'er buickſtucken van dennen hout in; en geven voor dat dit een godtsgifte zy, om behouden t'huis te geraken: zoo loopt het gerucht. Hier latenze eenigen van de braefſte mannen, waer op het lot viel, ter ſluick en heimelijck ter zijde inklimmen, en ſtuwen het geweldige hol en den buick vol gewapent krijghsvolck.

De Griecken, ziende met openbaer gevvelt niet uit te rechten, behelpen zich liſtigh met een houte paert, vol krijghsvolcks, op ſtrant gelaten,

In 't gezicht van Troje leit Tenedos., een zeer vermaert en bekent eilant, dat maghtigh rijck was, zoo lang Priaem regeerde, en nu ſlechts een inham en onveilige ree voor de ſchepen is. Hier gaenze leggen, en verbergen zich onder lant, daer niemant woont; en wy meenen datze wech en naer Mycenen gezeilt zijn.

en varen naer Tenedos;

Hier op ſtaeckt geheel Troje zijn langkdurige droefheit. Men zet de poorten open: elck is graegh om buiten te gaen, en het Doriſche leger te bezichtigen, en de geruimde plaetſen en het ſtrant, daerze gelegen hadden. Hier, zeidenze, lagen de Dolopers; daer ſtont de tent van den wreeden Achilles; ginder lagh de vloot; daer plaght men te vechten. Zommigen ſtaen verbaeſt om de gifte, hun ten bederve, de kuiſche Minerve toegewijt; en verwonderen zich om de grootte des paerts. Thymetes is d'eerſte, die het raet binnen de muren te halen, en op den burgh te zetten; het zy door bedrogh, of om dat dit Troje nu moſt overkomen. Maer Kapys, en die verder zien, willen dat men deze ſchenckaedje, daer op zy quaet vermoeden, en de Griecken verraet mede voorhadden, in zee ſmacke, en in brant ſteke; of den hollen buick doorboore, en zie wat 'er in ſteke. De gemeente ſtaet in twijfel tegens elckandere gekant. Toen komt Laokoön, gevolght van eenen grooten hoop, met yver van den hoogen burgh af, d'eerſte voor uit geloopen, en roept van verre: o elendige burgers, wat dollicheit komt u over? waent ghy dat de vyant weghgevaren zy? of onder deze geſchencken der Griecken geen bedrogh ſchuile? kent ghy Ulyſſes niet beter? In dit hout zijn heimelijck Griecken verborgen; of dit gevaert is gebouwt om onze muren te beſtormen, de huizen t'ontdecken,

dies Troje de poorten open zet, en al de ſtadt naer buiten loopt,

daer elck zijn meeninge van dit paert zeit,

Laokoön het mede vuil ſchouvvt,

en de ſtadt daer uit t'overvallen, of daer zit wat anders achter. Mannen, wacht u voor dit paert: het zy wat het wil; ick ben vervaert voor Griecken, al brengenze geſchencken. Dit zeggende ſchoot hy met al zijne maght een ſpiets ter zijde, in den ronden buick en de ribben van het paert, datze al drillende daer in bleef ſteken, de holte daer van bomde, en door den weerſtuit een naer geklanck gaf: en waer het zoo niet beſchoren, nochte ons verſtant verbijſtert geweeſt, wy hadden door zijn aendrift met het yzer de ſchuilhoecken der Griecken te ſchande gemaeckt, en Troje en Priaems hooge ſlot ſtonden noch heden overendt.

en met een ſpiets treft.

Ondertuſſchen vvort Sinon gevangen gebroght,

Maer zie eens, ondertuſſchen ſleepten de Dardaenſche huisluiden eenen jongelingk, met de handen op den rugh gevleugelt, naer den Koningk toe, met een groot gedruis. Hy onverſaeght, en van beits getrooſt, of zijn bedrogh uit te wercken, of in zijn gewiſſe doot te gaen, quam onbekent hun al willens in den mont geloopen, om dit ſtuck te beleggen, en de Griecken binnen Troje te helpen. De jeught der ſtede ſchiet van alle kanten toe, uit nieusgierigheit om hem te zien, en den gevangen om ſtrijt te beſchimpen. Luiſter nu eens, hoe doortrapt de Griecken zijn, en uit een ſchelmſtuck maeck rekeninge van al dien hoop: want toen dees nu verbaeſt en weerloos midden in den drang ſtont, en met zijne oogen het heir der Frygianen overzagh, zeide hy: och, waer zal ick my nu te water of te lande bergen? of wat uitkomſt is 'er nu voor my, arme menſch, die nergens by de Griecken vry, en by de Trojanen, mijne vyanden, toch om hals ben? door dit kermen worden de harten omgezet, en al de hevigheit gaet over. Wy porren hem te zeggen, van wat geſlacht hy zy, en te vertellen, wat hy nieuws brenge; en waer op hy zich laet vangen. Hy de vrees ter zijde zettende, ſpreeckt endelijck aldus: o Koningk, my kom 'er af wat het wil, ick zal zeker niet anders dan waerheit ſpreken, en voor eerſt niet lochenen, dat ick een geboren Grieck ben: en of d'onbillijcke Fortuin Sinon in dit verdriet broght, noch zal men hem niet op lichtvaerdigheit of logens betrappen. Miſſchien is u wel iet ter ooren gekomen van Palamedes, Belus nakomelingk, den

die zich veinſt der Griecken handen ontvloden te zijn,

eerlijcken en wijt vermaerden man, dien de Griecken, overmits hy den oorloogh afriet, van verraet betightten, ſchelmachtigh overtuighden, en onnozel ter doot broghten, en nu na zijne doot betreuren. Mijn arme vader zont my, zijnen bloetvrient, in mijn jonge jaren, herwaert in den krijgh, om hem te vergezelſchappen. Zoo lang hy noch voorſpoedigh regeerde, en het Rijck door zijnen goeden raet bloeide, was ick 'er oock van goeden naem en aenzien. Na dat hy door nijt van den ſchalcken Ulyſſes (het geen ick zegh is kenbaer) om hals geraeckte, brogh ick mijn leven ellendigh in eenzaemheit en droefheit over, en wrockte in mijn hart over den onſchuldigen doot van mijnen vrient; doch koſt dit zoo niet inkroppen, of my ontviel onbedachtelijck, dat ick (zoo my gelegentheit daer toe voorquaeme, en men met zege weder t'Argos, in het vaderlant, keerde) dit weder zou wreken, en haelde door die woorden bitteren haet op mijnen hals. Hier uit ſproot mijn eerſte bederf: hierom zocht Ulyſſes geduŕigh my eenen nieuwen lack op den hals te worpen, en angſt aen te jagen: hierom ſtroide hy dubbelzinnige geruchten onder het volck, en in zijn hart overtuight, wapende zich met treken, en ruſte niet tot dat hy door Kalchas hulp. Maer wat magh ick toch vergeefs deze onaengename dingen ophalen? of waerom houde ick u op? zoo ghy toch alle Griecken even vuil ſchouwt, en het u genoegh zy te hooren, dat ick een Grieck ben: helpt my vry voort van kant: dat zoeckt Ulyſſes, en Atreus zonen zouden daer veel omgeven. Maer toen haeckten wy (die van zoo groote ſchelmeryen en Grieckſche treken niet wiſten) om enkel den rechten gront te weten: daer op vaert hy al bevende voort, en ſpreeckt uit een geveinſt hart aldus: de Griecken zochten dickwils voor Troje op te breken, en door langdurigheit des krijghs afgemat, te vertrecken: en och, ofze het gedaen hadden. Dickwils hielden ſtorm en onweder hen op, en zy ſchroomden met den Zuiden wint uit te loopen. Inzonderheit ſtormde en bulderde het ſchrickelijck, toen dit paert van ahorne balcken gebouwt, nu vaerdigh ſtont. Wy hierom beducht, zenden Eurypylus naer Febus orakel om

en bloetvervvant, en toghtbroeder van Palamedes,

door Vlyſſes om hals gebrogh;

vveshalve Vlyſſes quansuis op Sinon gebeten, hem lagen leide.

Dit prickelde de Trojanen om Sinon dieper t'ondervragen.

die hen met logenen paeit en misleit.

raet te vragen, en hy brengt dees droeve antwoort uit het koor: toen ghy Griecken eerſt naer Troje zoudt varen, moſt men de winden met bloetoffer en het ſlaghten der maeght paejen: zoo moet men nu oock door bloetoffer en het ſlaghten van eenen Grieck weder zoecken t'huis te geraken. Het volck dit hoorende, ſtont verbaeſt, en elck gingk een grilling over de leden, wiens beurt het worden zou: op wien het Apollo gemunt had. Toen ruckte d'Ithakaen Kalchas, den waerzegger, met groot getier onder het volck, en wou enckel weten wien de Goden daer mede meenden: en velen ſpelden my wel, dat de moordadige en ſchelmſche bedrieger het my nu betaelt zou zetten, en zagen, zonder een woort te durven reppen, wat 'er op handen was. Hy zweegh tien dagen ſtil, bleef dicht, en weigerde iemant te melden, of ter doot te brengen. Ten leſte door bulderen van Ulyſſes voortgedreven, quam 't 'er naulix uit, gelijck het opgezet was, en hy verwees my ten outer. Elck beſtemde 't, en het geen een ieder voor zich zelven vreesde, ſchoof hy van zijnen op mijnen hals helaes! alleen: en alreede was de rampzalige dagh voorhanden: men maeckte gereetſchap om my te offeren; men mengde gerſt met zout, en bont den offerbant om mijn hooft. Ick beken het, ick ontſloop den doot, ruckte de koorden in ſtucken, en lagh over nacht in liezen moeraſch en ſlijm verborgen, tot datze t'zeil gingen; zijnze anders t'zeil gegaen. Nu heb ick geene hoop van immermeer weder mijn vaderlant te zien, nochte oock mijn zoete kinders en lieven vader; op wienze het mogelijck, dewijl ick het ontkomen ben, zullen verhalen, en met den doot der onnozelen mijn misdaet boeten: weshalve ick u bidde, om der Goden wil, dien de waerheit bekent is; ter liefde van onbevleckte trouw; indien 'er noch ergens eenige onder menſchen gevonden wort; ontfarm u over mijn groot ongeval: ontfarm u over my, die tot mijn onſchult lijde. Wy door zijne tranen beweeght, ſchencken hem het leven, en zijn noch met den man begaen. Priaem zelf was d'eerſte, die zijn knijpende banden geboot te ſlaken, en ſprack hem vriendelijck aldus aen: ghy zijt wie ghy zijt, denck nu niet langer om de

Gra-

Grajen, die al wech zijn : hou het voortaen met ons, en zegh ons de waerheit op het geen u gevraeght wort : waer toe zettenze hier dit groote geweldige paert ? wiens werck is het ? wat hebbenze'r mede voor ? dient het tot godtsdienſt ? of is het een ſtormgevaert ? Zoo ſprack hy, en d'ander op bedrogh en Grieckſche treken afgerecht, hief zijn loſſe handen ten hemel, roepende : ghy eeuwighdurende ſtarren, en onuitbluſchbaer vier, u neem ick tot getuigen ; en ghy altaren en heilooze meſſen, welcke ick ontvloden ben ; en ghy offerbanden, waer mede ick gebonden was, toen men my offeren zou ; het ſta my vry den eedt, den Griecken gezworen, te breken : het ſta my vry hen voortaen voor vyanden te houden, en al wat 'er ſchuilen magh aen den dagh te brengen : want ick ben niet langer aen eenige van mijn lantswetten verbonden : en ghy Trojanen, nu van gevaer verloſt, houdt ſlechts uw belofte, en woort ; zoo ick tot vergeldinge waerheit ſpreke, en het geen waer aen u dapper gelegen is. De Griecken ſtelden altijt al hunne hoop van den aengevangen krijgh ten einde te brengen op Pallas hulp : maer ſedert dat de godtlooze Diomedes en Ulyſſes, aller ſchelmeryen meeſter, beſtonden Pallas heilighdom, Trojes behoudenis, uit den heiligen tempel te rucken, en na datze de ſlotwacht ombroghten, het heilige beelt aenvatten, en durfden de bloedige handen aen de maeghdelijcke hairbanden der Godinne ſlaen ; van dien tijt af ontzonck den Griecken de moedt, alles liep hun tegen, hun maght was gebroken, en de Godin kreegh eenen weerzin in hen ; daer Minerve geene donckere tekens van gaf : want naulix broght men het beelt in 't leger, of zy ſloegh een paer blicken op, gelijck bernende kolen ; het zilte zweet brack haer uit, en zy ſprong driewerf met haren ſchilt en drillende ſpeer op van d'aerde, dat het wonder was. Terſtont riep Kalchas, dat men t'zeil moſt gaen, en het den Griecken onmogelijck viel Pergamum te verdelgen, 't en ware zy t'Argos de Goden op een nieuw raet vraeghden, en het goddelijck beelt (het welck zy over zee te ſchepe met zich voerden) wederom broghten. En datze nu naer Mycenen, hun vaderlant, gevaren zijn, is om den

oorloogh met der Goden hulpe te hervatten, en onvoorziens ons van over zee weder op den hals te komen. Zoo leit Kalchas het voorſpoock uit : en door zijnen raet hebbenze dit paert, tot boete van Pallas beelt en ontheilighde Godtheit, hier gezet, om het gruwzaeme ſtuck te zoenen : op dat nochtans dit eicken gevaert niet door de poort zou kunnen gehaelt en binnen de muren getrocken werden, nochte de burgery door den ouden godtsdienſt beſchutten; zoo beval Kalchas het gevaerte zoo geweldigh groot te bouwen, en hemelhoogh op te trecken : want quaemt ghy uwe handen aen Minerves geſchenck te ſchenden; dat zou Priaems Rijck en den Frygianen tot eenen zwaren val (het welck de Goden liever den vyant laten overkomen) gedyen : maer haelde ghy het ongekrenckt in uwe ſtadt, zoo zou Aſie van zelf wel haeſt Pelops veſten komen beſtormen, en dat ongeluck ons en onzen nakomelingen te beurt vallen. Die valſche treken en doortraptheit des meineedigen Sinons deden ons dit gelooven; en wy, nochte door Diomedes, nochte Achilles van Lariſſe, nochte door het tienjarigh belegh, nochte de maght van duizent ſchepen te dwingen, geven dit geloof, en worden door zijn bedrogh en gemaeckte tranen in 't net geleit.

Dit geveinſt verhael en gelaet vvort gelooft,

Toen bejegende ons hier een ſchrickelijcke zaeck, waer over wy, arme menſchen, ons noch meer ontſtelden, en dat de ſlechte gemeente dapper beroerde. Laokoön by lotinge tot Neptuins Prieſter gekoren, ſlaghte, gelijck men gewoon is, eenen grooten ſtier voor d'altaren. Maer zie, een paer ſlangen (my yſt dit te verhalen) begeeft zich van Tenedos met geweldige krullen op zee, over ſlecht water, en ſtreeft te gelijck naer ſtrant toe : borſt en bloedige mane ſteken boven de golven en te water uit : het lijf ſleept door zee achter na, en kringkelt den rugh in geweldige boghten. De zee bruiſt van ſchuim, en ſtracks zijnze aen lant : bloet en vier brant haer ten beſmette oogen uit : zy licken den ſiſſenden beck met hare lillende tongen. Wy haer ziende, nemen al beſtorven de vlught. Zy ſtreven regelrecht naer Laokoön toe, krullen zich beide eerſt om het lijf zijner twee kleine kinderen, en eten d'onnozele wichters het vleeſch van de beenen : daer na

en door 't vvondertеken van een paer ſlangen beveſtight.

randenze

randenze hem aen, die hun met geweer te hulpe komt en byſtaet; en ſlingeren zich wel vaſt om end om hem hene; en na datze zich tweemael om zijne middel ſlaen; tweemael den geſchubden rugh om zijnen hals vlechten, ſtekenze hooft en hals boven hem uit. Terſtont zoeckt hy zich met zijne handen t'ontwarren, en ſteeckt, als zijn offerbant van etter en zwart vergift beſmet is, terſtont zulck een afgrijſſelijcke keel op, dat het aen den hemel klinckt; gelijck de ſtier bulckt, als hy, voor het altaer eenen ſlagh wech hebbende en de bijl op den neck affchampte, op de loop geraeckt. Maer beide de draken ſchieten ſnellijck boven naer de kerck toe, tijen naer den burgh van de geſtoorde Minerve, en verbergen zich onder de voeten en rondas der Godinne. Dat gaf allen verbaeſden harten eenen nieuwen ſchrick, en men zeide, dat Laokoön zijnen rechten loon kreegh, die het heilige paert met ſcherp ſchon, en ſchelmachtigh de ſpeer in de ribben ſchoot. Zy riepen alle te zamen, dat men het beelt naer de kerck moſt voeren, en de Godin om genade bidden. Hier op vallen wy aen een vack uit de muren te breken, en zetten de ſteveſt open: elck ſlaet hant aen werck, zet het paert op rollen, en knoopt het een kabel van kennep om den hals. Het gevaert, ons ten bederve gebouwt, en zwanger van gewapenden, ſteigert de veſten op: jongers en ongehuwde meiskens zingen lofzangen, en achten zich geluckigh, datze de hant aen het zeel mogen ſlaen. Het gaet voort, en glijt al knickende midden in ſtadt. o Vaderlant, o Ilium, ghy woonplaets der Goden, en ghy Dardaenſche veſten, zoo vermaert door oorloogh! Vierwerf bleef het op den drempel der poorte zelf ſtil ſtaen, en vierwerf knarſten de harnaſſen in den buick. Wy onbedochte en blinde yveraers varen 'er evenwel mede voort, en zetten dat heilooze gedroght op het heilige ſlot. Kaſſandre door Godts ſchickinge noit by de Trojanen gelooft, haren mont opdoende, openbaerde ons toen het genakende ongeval. Wy rampzaligen vercierden op dezen dagh, onzen jongſten dagh, de kercken der Goden al de ſtadt door met loof, als of het feeſtdagh waer.

Hier op haelt men het paert binnen.

Middelerwijl gingk de zon aen den hemel onder, de nacht viel

Middelervvijl vvort het nacht,

viel op zee, en bedeckte met groote duiſterniſſe hemel en aerde, en den aenſlagh der Griecken. De Trojanen langs de veſten geſpreit, lagen ſtil, en de ſlaep beving hen van vermoeitheit. Toen nu d'Amirael zijn vier uitſtack, gingk het Grieckſche heir, eer de ſtille maen, die ons begunſtighde, noch op was, van Tenedos, met de vloot, die gereet lag, t'zeil naer het ſtrant toe, daerze gelegen had: en Sinon ontſloot, onder d'onrechtvaerdige beſchuttinge der Goden, al heimelijck het houten paert; waer door de Griecken, die hier binnen ſcholen, lucht ſchepten en vrolijck uit het holle hout te voorſchijn quamen, namelijck, d'overſten Tiſſander, en Sthenelus, en de vervloeckte Ulyſſes, by een uitgeſchote koorde nederglyende, en Athamas, en Thoas, en Neoptolemus, Peleus nakomeling, en vorſt Machaon, en Menelaus, en Epeüs zelf, die het bedrieghlijcke paert bouwde. Zy overrompelen de ſtadt, terwijlze in eenen diepen ſlaep en hare dronckenſchap verſmoort leit. Zy brengen de wacht om hals; zetten de poorten open, laten hun ſpitsbroeders in, en rucken by een alle die van den aenſlagh wiſten.

en de Grieckſche vloot zeilt vveder naer Troje, daer Sinon, het paert opſluitende, de Vorſten uitlaet,

die de ſtadt overrompelen:

Het was juiſt te dier ure, als de Goden den ſterflijcken menſchen, afgeſlaeft van bekommeringen, ruſt verleenen, en zy liefelijck van den eerſten ſlaep bevangen leggen; wanneer my docht in mijnen droom, dat Hektor heel bedruckt voor mijn oogen ſtont, en bitterlijck ſchreide: gelijck hy eertijts van bloedigh ſtof bekrozen, en met een koorde om en tuſſchen de gezwolle beenen door geſlagen, achter den wagen geſleept en geſleurt wert. O my, hoe zagh hy 'er uit! hoe weinigh geleeck hy dien Hektor, die met Achilles wapens aen 't lijf wederkeerde, of de Grieckſche ſchepen in brant ſtack! zijn baert hing morſſigh, het hair was gekliſt van bloet, en 't lichaem vol wonden, die hy onder zijn vaders veſten kreegh. My docht dat ick hem met ſchreiende oogen eerſt aenſprack, en bedruckt aldus uitborſt: o licht van Dardanie! o vaſte toeverlaet der Trojanen! waer zijt ghy zoo lang geweeſt? o Hektor, van waer komt ghy ons, die naer u verlangen, zoo ſpade by? Hoe komen wy u te zien, nu 'er zoo veele van den uwen gebleven, zoo vele zwarigheden

dies Hektors geeſt Eneas opvveckt,

by

by ſtadt en burgerye geleden, en wy afgemat zijn? Waerom is uw helder aenſchijn zoo leelijck geſchonden? of waerom moet ick u dus gewont zien? Hy zweegh daer op, en keerde zich niet eens aen mijne ydele vraegh; maer zwaerlijck zuchtende, uit het diepſte van zijn hart, ſprack: och, zoon van Venus, maeck u deur; pack u wech uit dezen brant: de vyant heeft de veſten in: het trotſe Troje gaet te gront: ghy hebt u voor Priaem en 'r vaderlant genoegh gequeten: waer Pergamum met menſchenhanden te beſchermen geweeſt; deze hant had het beſchermt. Troje beveelt u zijn Heilighdom, en Huisgoden: neem hen mede tot gezelſchap van uwe fortuin: zoeck hier mede een lant, daer ghy, na veel omſuckelens op zee, ten leſte een ſtadt zult ſtichten. Zoo ſprack hy, en haelde met zijn eige handen d'offerbanden, en de maghtige Veſta, en het eeuwige vier uit het binnenſte des tempels.

vvaerſchuvvt en raet te vvederden.

Ondertuſſchen bedrijft men op de veſten allerley misbaer; en hoewel vader Anchiſes huis achteraf in de boomen ſtont, nochtans hoorde men het geluit hoe langer hoe luider, en het ſchrickelijck gerammel der wapenen quam nader en nader. Ick ſchiet uit mijnen ſlaep, klim boven op het dack, en luiſter wacker toe: gelijck een herder op den top van eenen bergh ſtaende, verbaeſt wort, zoo hy onverhoets het gedruis der vlamme hoort, die van eenen ſtercken wint in het koren gedreven wort? of het geruiſch van een ſnelle beeck, die ten bergh afſtortende, over ackers en velden hene vloeit; het weeligh gewas en den arbeit des ackermans om verre ſmijt, en ſnellijck heele boſſchen met zich ſleept. Toen zagh men hoe trouw de Griecken waren, en wat lagen zy ons geleit hadden. Deifobus groot huis in vier gezet, lagh al onder den voet; dat van Ukalegon, daer naeſt, ſtont al in lichten brant, en de vlam ſcheen overal in de Sigeeſche zee: daer gaet een geſchrey van mannen en geklanck van trompetten op. Ick grijp zinneloos naer wapens, bykans zonder kennis van wapens. Maer mijn hart brande van yver, om met mijne ſpitsbroeders eenen hoop krijghsvolx te verzamelen, en gelijcker hant naer den burgh te loopen: razerny en gramſchap holpen

Eneas ten bedde uit en op het dack geſtegen, luiſtert ſcherp toe, gelijck een herder, die brant of vvatersnoot verneemt.

Hy vlieght gevvapende ten huize uit, en verzamelt hulp.

mijn hooft aen 't hollen, en my viel in, hoe braef het zy in 't harnas te ſterven.

Panthus bejegent hem,

Maer zie Panthus, der Griecken handen ontſlipt, Panthus, Othreus zoon, en Prieſter op Febus ſlot, met heilighdom en gevlughte Goden geladen, ſleept zelf zijn neefken aen de hant, en buiten zinnen, neemt de vlught naer ſtrant toe. Panthus, hoe ſtaet het met den Staet? Wat ſlot verdadigen wy beſt? Naulix

en melt de zvvarigheit:

ſprack ick dit, of hy antwoorde my dus al zuchtende: de jongſte dagh van Dardanie, en de tijt, die niemant ontworſtelen kan, is nu gekomen: 't is uit met de Trojanen: 't is met Ilium gedaen, en de groote eere der Teukren leit 'er toe. De wreede Jupiter heeft alles aen Argos overgegeven: de Griecken zijn meeſter van de ſtadt, die in brant ſtaet: Het groote paert midden op den burgh ſtaende, levert ſoldaten uit, en Sinon, wien het geluckte, ſtoockt 'er al braveerende den brant onder: anderen houden aen d'opengezette poorten wacht, met zoo vele duizenden, als 'er noit van Mycenen quamen: anderen ſtaen ſchrap, en bezetten de naeuwe ſtraten met hun geweer: men biet het ſpits met bloote degens, gereet om toe te ſtooten: de voorſte wacht aen de poorten biet naulix wederſtant, en houwt blindeling toe. Op deze antwoort van Othreus zoon, en door het ingeven der Goden, vliegh ick naer den brant, naer den vyant toe, waer de wreede Erynnis, waer het getier, en het geſchrey, dat aen den hemel klinckt, my henevoert. Rifeus, en de ſtockoude Ifitus, Hypanis, en Dymas, ons by maneſchijn gemoetende, voegen zich by ons; oock Chorebus, Mygdons zoon, een jongelingk, die op Kaſſandre tot razens toe verſlingert, eerſt onlangs, als Priaems toekomende ſchoonzoon, te Troje hem en den Frygianen by geval te hulpe quam; wel ter quader ure, overmits hy de waerſchuwinge zijner razende bruit in den wint ſloegh. Toen ick deze al te zamen getrooſt zagh om te vechten, zeide ick hun: o jongelingen en vrome borſten, zijt ghy noch luſtigh en ruſtigh, om my, die het uiterſte wil wagen, te volgen; ghy ziet hoe de kans en ſtaet gekeert is. Alle Goden, waer op dit Rijck ſteunde, hebben kercken en altaren ver-

hier op geeft zich de Helt met zijne medegenooten naer den vyant,

en moedight de jonge borſten,

verlaten : te vergeefs komt ghy de ſtadt, die al in brant ſtaet, te hulp : laet ons evenwel, recht toe, recht aen, onder den vyant rucken, en ſterven : wanhoop is d'eenige trooſt der wanhopenden. Dat maeckt de jonge borſten gaende. Wy (gelijck verſcheurende wolven, die by doncker nacht, van dollen honger uit hun leger gejaeght, verwacht worden van hun hongerige jongen) loopen hier op, dwers door vyant, door zwaerden, midden door de ſtadt hene, in een gewiſſe doot, onder de ſchaduwe der vleugelen van den helduiſteren nacht. Wie zou den moort en neerlaegh van dien nacht met woorden kunnen uitdrucken, of de zwaricheit naer den eiſch beſchreien? D'aeloude ſtadt, die zoo vele jaren heerſchte, gaet te gront. Menighte van maghteloze menſchen worden overal nedergehouwen, op ſtraet, in huizen, en godtgewijde kercken; en de Teukren boeten het alleen niet met den hals; maer de Griecken (want d'oude vromigheit ontvonckt zomtijts den moedt der overwonnelingen) komen oock te ſneuvelen, hoewelze boven ſtaen. Overal is groote rouw, overal ſchrick, en zy geraken alle niet op eenerhande wijze aen hunne doot. Androgeos was d'eerſte, die ons met eenen grooten hoop Griecken gemoete, meinende datwe van zijn volck waren, en ſprack, eer hy iemant kende, ons eerſt vriendelijck aen: haeſt u, mannen: waer ſtaeckt ghy zoo lang? anderen plonderen vaſt het brandende Pergamum, en gaen met den buit deur: komt ghy nu noch eerſt uit de groote ſchepen? Dit zeggende, merckte hy flux (want men hem niet ront genoegh antwoorde) dat hy midden onder den vyant geraeckt was; en verſloegh hier van, zweegh kort ſtil, en trat te rugge; gelijck iemant ſchielijck al ſidderende de vlught neemt, die onvoorziens op een ſlang, onder ſcherpe dorens, treet, wiens blaeuwe hals van boosheit zwelt: zoo teegh Androgeos, ontſtelt door deze bejegening, oock deur. Wy vallen 'er op in, en worden van alle kanten omcingelt van gewapende vyanden, die wy overal nederhouwen, overmits zy geen wegen kenden, en vol vreeze waren: zoo gunſtigh was Fortuin ons in't eerſte. Chorebus hier op moedt ſcheppende en braveerende, zeide:

die, gelijck hongerige wolven, de Griecken nenranden.

Androgeos ontmoet hun eerſt onbekent,

en mercken-de dat het vyanden zijn, treckt zijnen voet kort te rugge, gelijck iemant die onverhoeds op een ſlang treet.

Chorebus raet hun zich met Grieckſche wapenen te vermommen:

o ſpitsbroeders, laet ons dien wegh, dien ons 't geluck baende, inſlaen: laet ons van ſchilden veranderen, en der Griecken wapens aenſchieten. Wat leit 'er aen, of men zich tegens den vyant met liſt of dapperheit behelpe? Hun wapens zijn toch t'onzen beſte. Zoo ſprekende zet hy Androgeos helm met de pluimaedje op, vat zijnen braven ſchilt, en bint het Grieckſche lemmer op de zijde. Zoo doet Rifeus, zoo doet Dymas, en al de

zoo ruckenze onder den vyant,

ruſtige maets: elck wapent zich met den gereetſten buit. Wy rucken onder de Griecken tegens het nootlot aen; worden dickwils by donker hantgemeen, en ſturen menigen Mycener

jagen hen ten deele op de vlught,

ter helle. Zommigen vlieden naer de ſchepen en ſtrandewaert, om zich te bergen. Zommigen klimmen ſchandelijck, uit bloohartigheit, in het groote paert, en verſchuilen zich weder in den buick. Och, het is verloren gevochten, als de Goden u tegen zijn.

en zien Kaſſandre by het hair ſlepen,

Maer zie Kaſſandre, Priaems dochter, wert by heur hangende hair uit Minerves kercke en kappelle getrocken, terwijlze te vergeefs haer oogen, haer blaeckende oogen, naer den hemel ſloegh; want de tangere handen waren gebonden. Chorebus

dieze poogen t'ontzetten;

dit ziende, wert dol, en den doot getrooſt, vloogh midden onder den vyant. Wy ſluiten ons wel dicht in een, en volgen hem algelijck. Toen wert eerſt, boven van de kerck, by ons volck op ons geſchoten, en menigh geraeckte deerlijck om hals, dewijlze ons, om de Grieckſche wapens en paertshaire pluimen, voor

daer een ſchrickelijck gevecht valt,

Griecken aenzagen. De Griecken toen van alle kanten te zamen ruckende, op het misbaer der maeght, en uit ſpijt datze hun ontweldight is, vallen 'er op in; de geſtrenge Ajax, beide de

gelijck ſtormvvinden tegens elckanderen buideren.

zoons van Atreus, en al de maght der Dolopen: gelijck zomtijts de vier winden tegens malkanderen aenbulderen, dat de boſſchen knacken en kraecken; terwijl Nereus met zijnen beſchuimden drietant de zee ophitſt, en het onderſte boven keert. De vyanden, die wy, by donker nacht, bedrieghelijck op de vlught en door al de ſtat dreven, komen ons het hooft bieden, en te kennen aen ſchilden, valſche wapens en onze ſpraeck. Wy worden ſtracks door de menighte overrompelt. Chorebus

quam

quam d'eerſte door Peneleus hant te ſneuvelen, voor het altaer der ſtrijtbare Godinne; en Rifeus, de rechtvaerdighſte en oprechtſte van alle Teukren, bleef'er mede: want het den Goden zoo beliefde: en Hypanis en Dymas, van hun eigen volck doorſchoten, moeten 'er het leven laten: en, o Panthus, uwe groote godtvruchtigheit en Prieſterlijcke huive konden u voor de doot niet beſchutten. Ghy aſſche van Troje, en leſte brant van mijne ſtadt, kunt getuigen, dat ick in uwen ondergangk nochte wapens nochte eenigh gevaer van vyanden ſchroomde; en waer mijn tijt daer geweeſt, ick had het hun met bloetſtorten zuur genoegh gemaeckt. Ick geraeck van daer met Ifitus, en Pelias, die, overmits d'een out, d'ander van Ulyſſes gewont was, niet voortkoſten.

Aldus vechtende geeft zich Eneas naer Priams hof, van Griecken beſtormt,

Dactelijck begeven wy ons op het gekrijt naer Priaems hof toe. Hier gingk het zoo afgrijſſelijck op een moorden en dootſmijten, als of 'er in dezen hoeck alleen gevochten wiert, nochte elders menſchen bleven; zoo was Mars uitgelaten; en wy zagen de Griecken op het hof aenvallen, en voor de poort met de ſchilden gereet om te ſtormen. De ladders hangen aen den muur, en zy klimmen vaſt by de poſten op, en beſchutten zich voor de pijlen, met hunne ſchilden in de ſlincke, en ſlaen de rechte hant aen het dack. De Dardaners van hun zijde ſtooten torens en daken van boven neder, en zoecken zich, in den uiterſten noot, met dit geweer voor de doot te beſchermen; en rollen vergulde balcken, en al wat van outs her tot pracht en prael diende, van boven neder. Anderen weder moedt grijpende, gaen den Koningk in het hof byſtaen, en de vermeeſterde burgers helpen en ſtijven, en houden met bloote degens en maght van volck de deuren beneden bezet. Daer was een deur gemaeckt, om van achter heimelijck in Priaems hof te kunnen gaen, en waer door d'ongeluckige Andromache, zoo lang het Rijck ſtont, dickwils alleen haren ſchoonvader plagh te bezoecken, en haer zoontje Aſtyanax by zijnen grootvader te brengen. Ick geraeck op het opperſte van het dack, waer van d'ellendige Trojanen te vergeefs vaſt met ſchichten ſchoten. Hier ſtont een

van Trojanen verdadight.

De Helt geraeckt op den toren, van vvaer men vaſt noot-vveer biedt, en houvvt dien van boven neder, en verplet de beſtormers; daer Pyrrhus om laegh braveert en ſchittert, gelijck een vervelde ſlang, in den zonne ſchijn en de lente;

toren, heel hoogh boven het dack opgehaelt, waer uit men over ganſch Troje de Grieckſche vloot en het leger plagh te kunnen zien: dezen taſten wy van alle kanten aen, en houwen de binten onder by den opperſten zolder in ſtucken; en ſtooten en ſtorten de kap van boven neder; het welck terſtont een' ſlagh en vreeſſelijck gat onder de Griecken maeckte, dat anderen ſtoppen; onaengezien wy ſteenen en blocken en al wat 'er voor de handt was van boven neder ſmackten. Pyrrhus met zijnen blooten degen en blanck harnas, ſtaet en braveert voor het poortael, en aen de poort: gelijck een ſlang voor den dagh komt, die van venijnig kruit gevoedt en opgezwollen, al den kouden winter onder d'aerde leit, en nu eerſt vervelt en jeughdigh geworden, glimt, den gladden rugh intreckt, fier de borſt in den zonneſchijn uitſteeckt, en met haer driepuntige tonge drilt. De groote Perifas is by hem, en Automedon, Achilles voerman en ſchiltknaep, met al de jeught van Scyros, die te gelijck zich naer het dack begeven, en met vierwerck om hoogh ſmijten. Hy voor-

en met gevvelt ten hove inbreeckende,

aen, grijpt een heirbijl in de vuiſt, valt aen het breken der poorte, en rucken der kopere deuren uit de metale pannen. Toen nu de dicke eicke balcken doorgehouwen waren, met een groot wijdt gat daer in, koſt men tot in het binnenſte van 't hof, in de ruime zalen en vertrecken van Priaem en d'oude Koningen zien, en dat 'er krijghsvolck voor de deur ſtont. Maer binnen in het hof gingk het jammerlijck op een huilen en woelen: de gewelfde kamers galmden van het misbaer der vrouwen, dat het aen den hoogen hemel klonck. De Joffers loopen al bevende heen en weêr het ganſche hof deur, omhelzen de poſten en kuſſenze: Pyrrhus dringt 'er, gelijck zijn vader plaght, met gewelt op aen, en ſloten nochte wachters kunnen hem ſtuiten. Door 't geſtadigh rammeien geraeckt de deur uit hare pannen, en ſtort met kopere ſtijlen met al op den vloer. Men maeckt met gewelt ruimbaen, en de Griecken binnen geraeckt, ſmijten om verre al

om verre ſmijt al vvat hem voorkomt;

wat hun in den wegh ſtaet; matſen wat hun eerſt bejegent, en bezetten het overal met ſoldaten: Wanneer een vliet al ſchuimende door dijcken en dammen breeckt, en al 't gevaert, dat hem ſchut-

gelijck een hooge ſpringvloet dijcken en dammen.

te,

te, overweldight; dan ſtroomt hy zoo verbolgen over alle ackers en velden niet, nochte ſleept ſtal en vee zoo geweldigh met zich. Ick zelf zagh Pyrrhus woeden en moorden, en Atreus zonen beide voor aen de poort. Ick zagh Hekube met hare hondert ſchoondochteren, en Priaem met zijn eigen bloet het vier beſmetten, dat hy zelf uit godtvruchtigheit op het altaer ontſtack. De vijftigh kamers zijner kinderen (waer van hy zoo vele nakomelingen verwachte) daer de poſten prachtigh van roofen uitheemſch gout bloncken, lagen al onder den voet: waer de brant ophielt, daer hadden't de Griecken in. Mogelijck wiſt ghy oock gaerne, hoe Priaem aen zijn endt geraeckte. Toen d'oude man den ondergangk der overweldighde ſtadt, de poorten van zijn palais ter neder gevelt, en den vyant binnen in zijn hof zagh, ſchoot hy, bevende van ouderdom, het harnas, in langen tijt niet gedragen, aen 't lijf, en gorde het zwaert te vergeefs op de zijde, en begaf zich midden in den drang der vyanden, om zich doot te vechten. Midden in het hof, onder den blaeuwen hemel, ſtont een groot altaer, waer over een oude laurier hing, die met de ſchaduwe van zijn loof de Huisgoden bedeckte. Hier zocht zich Hekube met hare dochteren, dicht by malkanderen (gelijck duiven, by byſter onweder ſchielijck neergevallen) rontom het altaer te bergen, en zy omhelſden vaſt de beelden der Goden. Maer toen zy nu Priaem zelf in 't harnas zagh, dat hy eertijts in zijne jeught droegh, ſprackze: mijn ellendige man, wat dollicheit rijdt u, dat ghy deze wapens aenſchiet? of waer wilt ghy hene? Wy hebben zulck een hulp, zulcke beſchermers nu niet van doen; al waer ſchoon mijn Hektor zelf hier tegenwoordigh. Kom toch hier by ons: dit altaer zal ons al te zamen beſchutten; of wy zullen met malkanderen ſterven. Zoo ſprekende trockze hem naer zich toe, en zette den ſtockouden man op de heilige plaets, daerze zat. Maer zie Polytes, een van Priaems zonen, die Pyrrhus moordadige handen ontkomen was, vliedt al gewont dwers door degens, door vyant, kamer in, kamer uit, en door de ruime zalen. Pyrrhus is 'er heftigh achter her, om hem af te maken, vat toe, doorſtoot hem met de ſpiets, die ten leſte

Priaem ſchiet evenvvel het harnas aen,

en Hekube by het altaer, met hare dochteren, gelijck duiven voor onvveder ſchuilende, gezeten,

treckt haren heer by zich.

Polytes komt gevvont hier aengevlogen,

en vvort doorſteken,

noch

noch onder zijner ouderen oogen gerakende, neder ſtort in zijn bloet, dat hem ontloopt, en hy geeft den geeſt. Toen koſt Priaem, hoewel hy de doot voor zijn oogen zagh, zich van ſchelden niet onthouden, nochte zijn gramſchap bedwingen, maer riep overluit: dat u de Goden (zoo 'er noch eenigh medoogen in den hemel is, of zy zich des bekreunen) dit ſchelmſtuck, dit ſtout beſtaen, betaelt zetten; en naer uw verdienſten loonen, die mijnen zoon in mijne tegenwoordigheit om hals brengt, en zoo ſchandelijck vermoort, onder zijn vaders oogen: maer die Achilles, van wien ghy logenachtigh ſtoft geſproten te zijn, droegh zich zoo tegens Priaem, zijnen vyant, niet; en ſchaemde zich voor my, die hem te voet viel, woort en trouw te breken; leverde my Hektors doot lichaem weder, om te begraven, en liet my vry te rugh naer mijn hof gaen. Zoo ſprack d'oude man, en ſmeet maghteloos hem eenen ſchicht naer het lijf, die niet door ginck, terſtont op het klinckende koper afſtuitte, en ſlechts effen aen de vlam des ſchilts bleef hangen: Waer op Pyrrhus zeide: weeſt ghy dan de bode aen Achilles, mijnen vader: vertel hem dit, en vergeet niet mijn ſchendige ſtucken te verhalen, en hoe Neoptolemus van hem ontaert: ſterf nu hene. Zoo ſprekende ſleepte hy den bevenden grijzen man tot aen 't altaer toe, daer die vader quam te ſlibberen in eenen grooten plas van zijn zoons bloet; en Pyrrhus ſloegh de ſlincke hant in 't hair, en trock met de rechte het bloote zwaert uit, en duwd 'et hem in de zijde, tot aen het geveſt toe. Zoo quam Priaem aen zijn doot: dat lot viel hem te beurt, na dat hy Troje verbrant, en Pergamum in d'aſch zagh leggen: dees trotſe Koningk van Aſie, die te vore over zoo veele landen en lieden regeerde. De romp van dien grooten man leit op ſtrant, met het hooft van den buick, zoo dat men 't lichaem niet kende. Maer toen bevingk my eerſt een groote ſchrick: ick wert verbaeſt, en begoſt om mijnen lieven vader te dencken; toen ick den Koningk, die zoo out gelijck hy was, aen die dootwonde zagh den geeſt geven. Ick begoſt te dencken, hoe Kreüze verlaten, mijn huis geplondert, en de kleene Julus in noot was. Ick zie om, en let wat volck

dies Priaem Pyrrhus ſchelt,

en vergeefs eenen ſchicht naer het lijf ſchiet.

Pyrrhus antwoort bitter en ſchimpigh,

en door ſteeckt den Koningk.

Dit baert ſchrick in Eneas,

die begint om Kreüze te dencken,

noch

noch ontrent my is. Alle te zamen haddenze my van vermoeitheit verlaten, en waren moedeloos van boven neder te berſte, of in het vier geſprongen. *miſt alle zijn ſpitsbroeders,*

En nu ſchoot ick 'er alleen over, en zagh toen Tyndaers dochter, in Veſtaes kerck, ſtil in eenen hoeck verborgen zitten: De brant lichtte my helder toe, waer ick doolde, en overal mijn oogen ſloegh. Zy (het gemeen bederf, zoo van Troje, als van haer vaderlant, en bijſter bang voor de Trojanen, op haer verbittert, om de verwoeſtinge van Pergamum; en voor de ſtraf van de Griecken, en de gramſchap van haeren man, dienze verliet) verſtack zich, en zat, ſchuw voor alle man, by d'altaren. *en ziende Helene in Veſtaes kerck zitten,*

Mijn bloet begoſt te zieden: ick wert heftigh, om my over den val mijnes vaderlants te wreken, en dat ſchelmſche wijf te ſtraffen. Zal zy quanſuis behouden naer Sparte reizen, en Mycenen, haer vaderlant, zien? en als een Koningin over ons triomfeeren gaen? Zal zy weder haren man t'huis komen, en gevolght van eenen ſleep Trojaenſche maeghden en Frygiaenſche knechten, haer ouders en kinders zien? daer Priaem door het zwaert geſneuvelt, Troje verbrant leit, en het Dardaenſche ſtrant zoo menighmael bloet zweette? noch zoo niet: want hoewel met het ſtraffen van een vrouwe geen eer in te leggen, nochte met haer van kant te helpen lof te behalen zy; nochtans zal men my prijzen, dat ick deze heilooze verdelge, en naer heur verdienſte ſtraffe: en het zal my luſten mijnen moedt aen haer te koelen, en de zielen van den mijnen te paejen. Zoo tuimelden mijn gedachten, en ick wert van dollicheit vervoert; als mijn goedertiere moeder, noit te vore zoo beſcheidelijck van my gezien, zich voor mijn oogen openbaerde, en by nacht in een helder licht verſcheen; gelijck een Godin, en hoedanigh en zoo groot, als zy zich in den hemel vertoont; en my by de rechte hant vaſt houdende, en haren roosverwigen mont opdoende, aldus ſprack: wat onmatigh een droefheit, zoon, maeckt u zoo bijſter verbolgen? Hoe raeſt ghy dus? Of waer is de zorge vervaren, die ghy voor ons droeght? Wilt ghy niet liever eerſt gaen zien, waer ghy Anchiſes, uwen afgeleefden vader, gelaten hebt? Of uw gemalin *vvort ontſteken om haer te ſtraffen;* *doch van zijn moeder nedergezet, en geraden naer zijnen vader en huis om te zien:*

Kreüſe noch in het leven zy, en uw kint Askaen? die al te zamen van Grieckſche troepen rontom becingelt, en had 'er mijn zorghvuldigheit niet voor geweeſt, nu al van het vier en zwaert der vyanden verſlonden waeren. Legh de ſchult niet op de ſchoonheit van de Spartaenſche Helene, die ghy haet; nochte wijt het Paris, maer d'ongenade der Goden, die deze mogentheit uitrojen, en Troje, dat zoo hoogh ſtont, ter neder ſtorten. Zie toe, want ick zal al de vochtige wolcken (die nu voor uw gezicht geſchoven, uwe ſterflijcke oogen rontom belemmeren en benevelen) verdrijven. Vrees nochte weiger uw moeders bevel en geboden te gehoorzamen. Hier, daer ghy al dit gevaert om verre geworpen, en de ſteenen van malkanderen geruckt, en wolcken van roock met ſtof gemengt ziet opdrijven; daer ſchud Neptuin met zijnen grooten drietant de muren, doetze uit hunne grontveſten ſpatten, en keert de ganſche ſtadt het onderſte boven. Daer ſtaet de felle Juno vooraen, houdt de Sceeſche poort in, en roept al razende, met den degen op zy, de troepen, waer mede zy het houdt, uit de ſchepen. Zie eens om, daer zit de Tritoniſche Pallas boven op den burgh, en blinckt in eenen nevel, met het wreede hooft van Meduſe voor haer. Vader Jupijn zelf moedight de Griecken, ſteecktze een hart onder den riem, en ruit zelf de Goden tegens de Dardaenſche ſoldaten op. Pack u ras wech, zoon, en geef het op. Ick zal u nimmermeer begeven, maer u veiligh in uw vaders huis leveren. Zoo ſprackze, en verdween in de dicke ſchaduwe van den nacht. Toen verſchenen my vervloeckte gedaenten, en de groote Goden, die Troje te vyant had. Toen zagh ick eerſt geheel Ilium aen kolen leggen, en Neptuins Troje in den gront vergaen: eveneens gelijck wanneer d'ackermans, boven op 't geberghte, bezigh zijn om eenen ouden boom, daerze met bijlen ſlagh op ſlagh in hieuwen, om verre te rucken, die daer door ſtaet en waggelt met zijn kroon, en dreight en helt, of hy vallen wil, tot dat hy allengs doorgehouwen, ten leſte kraeckt, en van zijnen ſtam afgeſcheurt, in 't vallen eenen grooten ſlagh maeckt. Ick ſtijgh naer beneden, en red my onder Godts geleide door vier, door vyant: het krijghs-

dewijl de Goden zelfs Troje verdelgen:

het welck zy hem toont, en hoe de ſtadt nederploft, gelijck een oude eicke van huislieden omgehouwen.

Hier door bewogen, neemt hy de wijck,

krijghsvolck maeckt ruimbaen, en de vlam wijckt voor my.

Maer toen ick nu aen vaders huis en het oude hof quam, wou vader (om wien ick meeſt begaen was, en dien ick gaerne eerſt boven op het geberghte wou brengen) na Trojes ondergangk niet langer leven, nochte in ballingſchap gaen omſuckelen. Ghylieden, zeit hy, die noch in het beſte van uw leven, en in uw volle kracht zijt, ſtelt ghy 't op een vlughten. Zoo het den Goden beliefde my langer in 't leven te ſparen, zy hadden oock deze woonplaets om mijnent wil beſchermt. Wy hebben meer dan genoegh aen eene verwoeſting gezien, en het innemen der ſtede overleeft. Laet my hier voor doot en berecht leggen, en gaet wech. Ick zal my zelven met mijn eige hant ombrengen: de vyant my om de plonderaedje wel voorthelpen. Het graf te derven is van kleen belangk. Ick heb al overlangk in wederwil der Goden geleeft, en ieder in den wegh geweeſt; ſedert de vader der Goden en Koningk der menſchen my met den donder ſloegh, en met den blixem trof. By dit opzet bleef hy ſtip, en was niet te verzetten. Wy daerentegens, en mijn gemalin Kreüſe, en Askaen, en al het huisgezin, met tranen op de wangen, baden vader, hy zou toch ons al te zamen niet met zich ten val brengen, nochte tegens het perſſende nootlot aendringen. Hy ſlaet het echter plat af, en blijft by zijn voornemen, en zit daer hy zit. Ick loop weder naer de wapens, en wenſch in mijn ellende om de doot: want wat raet, of wat uitkomſt was 'er nu voorhanden? Meent ghy, vader, dat ick zonder u eenen voet over den drempel zou kunnen zetten? en laet ghy zulck een gruwelwoort uit uwen mont gaen? Belieft het den Goden, dat 'er van deze groote ſtadt niets overblijve; en hebt ghy dat vaſtelijck beſloten; en luſt het u dan u zelven en d'uwen in den ondergangk van Troje te brocken: door dien wech kunt ghy lichtelijck aen uwe doot geraecken. Pyrrhus, die den zoon in 's vaders gezicht, den vader voor het altaer nederhieuw, zal noch warm en doornat van Priaems bloet, terſtont hier zijn. Hebt ghy, lieve moeder, my daerom door vier en zwaert gered; op dat ick den vyant binnen in 't hof; op dat ick Askaen en mijnen

naer zijn vaders huis, om hem te bergen.

't vvelck Anchiſes vveigert.

Eneas belght zich des,

ſtelt zijnen vader de genaeckende zvvarigheit voor oogen,

vader met Kreüſe, den eenen in 's anders bloet verſlagen zou zien? Wapen, mannen, wapen! ons jongſte tijt is gekomen, nu wy verwonnen zijn. Voert my weder onder de Griecken: laet zien of ick den ſtrijt kan hervatten: wy zullen heden al te zamen niet ongewroken ſterven. Daer op gordde ick weder het zwaert op zy, hing den ſchilt aen den ſlincken arm, en vloogh ten huize uit. Maer zie mijn gemalin Kreüſe viel my in de deur om de beenen, en bleef 'er aen hangen, en hielt den kleenen Julus voor mijn aenzicht. Gaet ghy om te ſterven, zoo neem ons mede, overal waer ghy henegaet: of indien ghy, die u des beſt verſtaet, noch eenige uitkomſt door de wapens verwacht, zoo beſcherm voor al dit huis: voor wien wilt ghy den kleenen Julus, voor wien uwen vader, en my, die dus lang uw vrouw was, hier laten? Zoo ſchreeuwende vervuldeze het geheele huis met heur misbaer; en daer op gebeurde ſtrax iet zeltzaems, dat wonderlijck luit: want zie, tuſſchen ons beide, en voor d'oogen van ons, zijn bedruckte ouders, ſcheen 'er, boven van Julus kruin af, een licht te ſtralen, en een vlam, die zijn hair effen aenraeckte, onbeſchadigt leckte, en om zijn hooft weiden gingk. Wy verſchrickten, en ſidderden van vreeze, en zochten den brant uit het hair te ſlaen, en 't heiligh vier met water te leſſchen. Maer vader Anchiſes ſloegh zijn oogen vrolijck ten hemel, hief zijne handen om hoogh, en ſprack: almaghtige Jupiter, zoo ghy door iemants gebedt te bewegen zijt; ſla uwe oogen op ons neder; meer bid ick niet: en zoo onze godtvruchtigheit des waerdigh zy, zoo help ons oock, o vader, en beveſtigh dit voorſpoock. Naulix ſprack d'oude man dit, of de donder gaf terſtont eenen ſlagh ter ſlincke zijde, en daer verſchoot, by duiſter aen den hemel, een ſtar, die, als een fackel, met eenen langen klaren ſtaert voortliep. Wy zagenze helder, over het dack van 't huis hene, nederdalen, zich in het boſch van Ide verbergen, en een ſpoor achter laten, het welck een lange ſtreeck licht van zich gaf, en overal een lucht van zwavel en roock. Vader dan hier door overtuight, recht zich overendt, roept de Goden, en bidt het heilige geſtarrente aen. Nu nu niet langer geſammelt; ick ben bereit

en vlieght gevvapent ten huize uit: Kreüze hem na, en houdt hem vaſt:

Toen vvert Iulus hooft van een licht beſchenen,

het donderde, en een ſtarre verſchoot, en daelde in het boſch van Ida neder:

bereit u te volgen, waer ghy my leiden zult. O Goden van mijn vaderlant, behoedt mijn huis: behoedt mijn neefken: van u komt ons dit voorſpoock, en Troje ſtaet in uw gewoudt. Ick geef het gewonnen, zoon, en weiger geenſins u gezelſchap te houden. Zoo ſprack hy, en men vernam den brant nu beſcheidelijcker langs de veſten, en de viervloet quam al dichter naer ons toewentelen. Welaen dan, lieve vader, laet ick u op mijnen hals nemen. Ick zal u op mijn ſchouders zetten, en die laſt wil my niet zwaer vallen. Het ga zoo 't wil; wy zullen een en het zelve gevaer loopen, en beide eenerleie uitkomſt verwachten. De kleine Julus magh aen mijn zijde gaen, en mijn gemalin van verre op ons ſpoor volgen. Ghy dienaers, let op het geen ick u zeggen zal. Daer leit, wanneer men uit der ſtadt komt, een heuvel, en oude vervalle kerck van Ceres, waer by een oude cypreſſeboom ſtaet, dien onze voorouders lange jaren uit godtvruchtigheit eerden: op die plaets zullen wy langs verſcheide wegen by een komen. Vader, neem ghy het Heilighdom en de vaderlijcke Huisgoden in uwen arm: het waer een gruwel, dat ick, nu verſch uit zoo zwaer een gevecht en moort gekomen, dit zoude aenroeren, eer ick in ſtroomwater afgewaſſchen ben. Aldus ſprekende ſla' ick een roſſe leeuwenhuit om hals en ſchouders, en vly my onder mijnen laſt. De kleine Julus geeft my de rechte hant, en volght vader en mijn gemalin met ongelijcke ſchreden, kort op de hielen. Wy ſpoeden door dicht beplante wegen, en ick, te vore geen ſnorrende ſchichten nochte dicke drommen van Griecken, die my gemoetten, ſchroomende, ontſtel my nu voor een kleen windeken, en het ritſelen van elck bladt baert achterdocht en vrees, te gelijck voor mijn gezelſchap, en voor mijnen laſt. Nu was ick al aen de poort, en meende door al 't gevaer te zijn, wanneer my docht dat ick ſchielijck getrappel van voeten hoorde; en vader in het doncker omziende, riep: zoon, vlie, zoon, daer zijnze: ick zie beuckelaers flickeren en harnaſſen ſchitteren. Ick weet niet wat wangunſtige Godtheit my, die ſidderde, toen van mijn zinnen beroofde: want terwijl ick buiten 's weeghs ga, en van het gewoone padt affla, weet ick, helaes!

vvaer op Anchiſes zich getrooſt te vlughten, met zijnen zoon,

die zich gevvilligh toont,

en or de ſtelt:

doch miſt in 't vlughten zijn beddegenoot:

helaes! niet, of mijn gemalin Kreüſe, my door den doot ontruckt, achterbleef, dan ofze van het padt afdwaelde, of van vermoeitheit ergens gingk nederzitten; naerdien ickze naderhant noit meer met mijn oogen zagh, en niet eens docht om naer heur, die ick nu eerſt miſte, eens om te zien, of om te dencken, voor dat wy quamen by den heuvel en de plaets, van outs her aen Ceres toegewijt. Toen wy endelijck hier al te zamen malkanderen by een vonden, ontbrack zy 'er alleen, en bedroefde het gezelſchap, en haren zoon, en man. Wat Godt of menſch liet ick zinnelooze ongelaſtert? wat zagh ick in 't ondergaen der ſtede, dat my zoo hardt viel? Ick beveel Askaen, mijnen vader Anchiſes, en de Trojaenſche Huisgoden aen mijne ſpitsbroeders, en verſchuilze in een boghtigh dal. Ick ſchiet het blancke harnas aen, ty weder naer ſtadt toe, en ben getrooſt my op een nieuw in de zelve zwarigheit te ſteecken, ganſch Troje op en neêr te loopen, en mijn leven weder in gevaer te ſtellen. Voor eerſt ga ick naer de veſten, en by doncker naer de poort toe, daer ick uitgingk; en volgh by nacht het zelve ſpoor, waer langs ick quam; en zie rontom. Mijn hart ysde, overmits het overal zoo dootſch en naer was. Daer na begeef ick my wederom naer huis toe? ofze miſſchien, ofze derwaert gegaen moght wezen. De Griecken waren 'er in gevallen, en hielden het geheele huis in: de wint joegh het verſlindende vier naer boven in top: de vlam ſloegh ten dake uit, en de voncken vlogen in de lucht. Ick ga voort tot aen Priaems hof, en bezichtige den burgh. Fenix en de vervloeckte Ulyſſes, tot wachters gekoren, bewaerden alree den buit, in de ruime galeryen en Junoos vryburgh. Van allen kanten werden hier de Trojaenſche ſchatten, uit de verbrande kercken gerooft, en de tafels der Goden, en bekers van louter gout, en geplonderde gewaden by een geſleept. Vrouwen en kinders ſtaen 'er op een lange ry al bevreeſt rontom: ja ick verſtout my oock by doncker geluit te ſlaen, en luitskeels langs de ſtraet te krijten, en vergeefs t'elckens bedrucktelijck Kreüſe Kreüſe te roepen. Terwijl ick haer aldus zocht, en al razende; zonder ophouden, huis in, huis uit, door de ſtadt liep, verſcheen my

vveshalve by haer loopt zoecken,

daer zijn huis in brant ſtaet, en Fenix en Vlyſſes den roof bevvaeren.

Tervvijl hy zijn gemalin zoeckt,

my Kreüzes ongeluckige geeſt en gedaente zelf, grooter van geſtalteniſſe, dan ickze gekent hadde. Ick ſtont verbaeſt, mijn hair te bergh, en kon geen geluit ſlaen. Toen ſprackze my dus aen, en benam my de zorge met deze woorden: mijn lieve man, wat mooghtge u te vergeefs aldus afflaven? Dit gebeurt niet zonder wil en beleit der Goden: en ghy mooght Kreüſe niet van hier met u nemen: d'opperſte hemelvooght laet u dat niet toe. Ghy moet lang in ballingſchap omzwerven, en een wilde woeſte zee overvaren. Ghy zult in Heſperie belanden, daer de Lydiſche Tyber langkzaem afvloeit, door het vette lant, dat mannen uitlevert. Daer zal u weelde, een koningkrijck en Koningklijcke dochter ten deele vallen. Schrey niet meer om uwe beminde Kreüze: want ick, Dardans afkomſt en Venus ſchoondochter, zal de trotſe gebouwen der Myrmidonen en Dolopen niet zien; nochte Grieckſche Jofferen gaen dienen; naerdien de groote Moeder der Goden my hier in dit geweſt met der woon houdt: nu vaer wel, en volhardt in de liefde van ons beider zoon. Toenze dit gezeit hadde, verlietze my, die vaſt weende, en noch veel zeggen wou, en zy verdween in de dunne lucht. Driewerf pooghde ick toen haer t'omhelzen: driewerf greep ick vergeefs naer heuren geeſt, die my, gelijck een lichte wint en vlugge ſlaep, ontglipte.

verſchijnt hem haer geeſt,

die den droeven vertroost,

en zijn geluck ſpelt.

Gelijckenis.

De nacht aldus doorgebroght, zoo koom ick endelijck weder by mijn volck, en bevinde met verwondering, dat hier zoo groot een menighte en nieuw gezelſchap van mannen en vrouwen en jonge jeught by een gekomen is; een deerlijcke hoop, vergadert om in ballingſchap te gaen. Zy waren van alle kanten verzamelt, bereit goet en bloet by my op te zetten, en over zee te volgen, in wat lant ick hen voeren wou: en nu rees de morgenſtar op den hoogen top van Ide, en voerde den dagh aen. De Griecken hielden de poorten bezet; en daer was geen hulp te verwachten; dies nam ick de wijck, en gingk, met mijnen vader op den hals, naer het geberghte toe.

Eneas geraeckt vveder by de vlughtelingen, bereit hem te volgen:

dies neemt hy de vvijck.

HET

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het derde Boeck.

INHOUDT.

Eneas, na Trojes val, alle zijne lantslieden, van vier en zwaert noch overgeſchoten, by een verzamelt, en, onder Antander, een vloot van twintigh ſchepen gebouwt hebbende, ſteeckt eerſt over, in Thracie, daer by den gront eener ſtede leggende, voor Polydoor, die van Polymneſtor vermoort, hier noch ſpoockte, byſter verſchrickte; dies de helt naer Delos voer, en zich daer met Apolloos orakel beradende, en verſtaende, dat hem d'oude moeder van zijn geſlacht, dat is, 't eerſte lant van des zelfs oirſpronck, te zoecken ſtont; zoo ſtreefde hy, door vader Anchiſes averechtſe uitleggінge misleit, naer Krete: maer hier, na het ſtichten eener ſtede, oock met een zware peſt geplaeght zijnde, zoo verliet de Vorſt, door openbaringe zijner Huisgoden in den droom, dit Eilant, en zeilde naer Italie. Eerlangk ſtack een ſtorm op, en de vloot dreef aen de Strofades, daer de Harpyen het volck quelden; dies gaf men zich naer Aktium, en vierde daer met zoenſpelen zijn vaders jaergetijde, Iupijn ter eere. Van hier reisden zy langs Korcyre, en quamen in Epirus, ſtaende toen onder 't gebiet van Helenus, Priaems zoon, na Pyrrhus doot aen Andromache getrouwt. Helenus onthaelde Eneas met alle beleeftheit, en ſpelde d'aenſtaende zwarigheden, die hem, te water en te lande, over 't hooft hingen. De Helt uit Epirus geſcheiden, en langs Tarentum, het voorſte van d'Italiaenſche kuſten, gevaren, komt in dat geweſt van Sicilie, daer de bergh Etna rijſt, aendrijven. Hier neemt hy Achemenides, van Vlyſſes in 't Reuzenhol vergeten, op zijne bede, binnen's boorts, na dat men, uit des zelfs mont, van der Reuzen wreetheit kennis kreegh; weshalve zy hun ancker lichtten, en noch gedachtigh aen Helenus waerſchuwingen, het gevaer van Charybdis en Scylle ſchuwende, en de kuſten van Sicilie verre

omva-

omvarende, endelijck te Drepanum belandden; daer Anchiſes, zoo van hoogen ouderdom, als van langdurigh omſuckelen, ter zee afgemat, endelijck zijnen geeſt gaf. Toen Eneas van hier naer Italie zou varen, ſmeet Eool, de windtgodt, hem met onweder in Afrika, gelijck 't eerſte boeck uitwijſt.

Toen Troje lagh in d'aſch, begaf hy zich op zee,
Belandde in Thracie, daer Polydoor noch waerde:
De Vorſt berecht die ziel, niet zonder hartewee,
En zwerft, van kuſt tot kuſt, en vint de lang bezwaerde
Andromache, al een poos aen Helenus hertrouwt;
Die ſpelt hem zijn fortuin: zoo vaert men langs Tarenten,
En wint Sicilie, daer Polyfeem zich houdt,
En volght, vol wraecks, de vloot, met dolle dreigementen.
Men mijdt Charybde en Scylle, en wat men gaerne derft;
Tot dat, te Drepanum, zijn trooſt, zijn vader ſterft.

Na den ondergangk van Troje vvordt Eneas, door d'orakels en voortekens der Goden, aengeport om in ballingſchap te gaen.

NA dat het den Goden beliefde het Rijck van Aſie en Priaems onderzaten zoo onnozel uit te rojen; en Ilium, dat trotſe hof, nederplofte, en de ganſche ſtadt Troje, door Neptuin opgebouwt, ter aerde lagh en ſmoockte: zoo worden wy door de goddelijcke wicheleryen aengedreven, om langdurigh in ballingſchap omzwervende, ongebouwde landen te zoecken: wy bouwen een vloot in Frygie, by de ſtadt Antander zelf, en den bergh Ide, en vergaderen het volck by een, om op genade van 't noodlot uit te loopen, zonder te weten waer men zich zou nederſlaen. Naulix was de lent en het voorjaer geboren, of Anchiſes, mijn vader, belaſte op Godts geleide t'zeil te gaen. Toen verliet ick al ſchreiende den oever, en de haven van mijn vaderlant, en het velt, daer Troje ſtont; en voer, als balling 's lants, zeewaert in, vergezelſchapt met mijne reisgenoten, zoon, Huisgoden en groote Goden.

Hy gaet t'zeil,

Verre van hier bewoont en bouwt de Thrax nu een heel groot lant, dat Mars toegeheilight, en eertijts by den geſtrengen Lykurgus geregeert wert. Van outs her ſtont dit lantſchap en zijn gaſtvrye huizen voor de Trojanen altijt open, zoo lang het hun

belandt in Thracie, bouwt 'er een ſtadt, offert,

noch wel gingk. Ick vaer derwaert, en ter quader ure gelant, bouw hier d'allereerſte ſtadt, in de boght aen zee, en noem de burgers Eneadynen, naer mijnen eigen naem. Ick offerde aen mijn moeder Diane en de Goden, in welcker naem men dit werck begoſt; en ſlaghtte op het ſtrant eenen witten ſtier, voor den opperſten Koningk des hemels. Hier neffens rees by geval een heuvel, op wiens kruin een kornoelje- en myrteboom ſtonden, dicht van tacken, en naer van loof. Ick trat derwaert, en pooghde de groene ſtruicken uit d'aerde te rucken, om d'altaren met bladen en ruighte te vercieren, en zie (my yſt dit te verhalen) een wonderlijck voorſpoock: want langs den boom, dien ick eerſt uit den gront van zijnen wortel ſcheurde, droop zwart bloet, en d'aerde wert met etter beſprengkelt. Al mijn leden ſidderden van ſchrick, en mijn bloet wert koudt van angſt. Ick vaer voort, om een taeje teen van noch eenen anderen ſtruick te rucken, en d'oirzaeck dezer diepe geheimeniſſe naer te ſpooren; en uit de ſchorſſe des anderen booms liep oock zwart bloet. Ick hier over vaſt malende met mijn zinnen, eerde de Boomgodinnen, en vader Gradivus, beſchermer der Thraciſche landouwen, op datze dit gezicht en voorteken ten beſte wilden keeren: maer toen ick noch ſtijver trock aen den derden tack, en mijn knien met kracht tegens den zantgront aenzette (durf ick het zeggen of niet?) zoo wort'er een jammerlijck gezucht uit het onderſte van het graf gehoort, en my komt een ſtem ter ooren: Eneas, waerom verſcheurt ghy my ellendige? Laet toch de dooden ruſten. Zie toe, ſchen uwe godtvruchtige handen niet. Ick ben u zoo vreemt niet, maer een geboren Trojaen: dit bloet leckt uit dezen ſtruick niet. Och, vlught uit dit moordadigh lant: vlught van dit goutgierigh ſtrant: want ick ben Polydoor: het yzeren gewas van ſchichten, waer mede ick doorſchoten ben, bedeckt my hier, en is met ſcherpe bouten opgegroeit. Toen rees mijn hair te bergh: ick verſtomde, koſt geen geluit ſlaen, en van angſt om het hart beklemt, wiſt niet wat my te doen ſtont. Toen d'ongeluckige Priaem eertijts begoſt aen 't geluck des oorlooghs van Dardanie te mistrouwen, en 't belegh zijner

die druipen van bloet;

dies verſchrickt hy,

en hoort de ſtem van Polydoor,

ſtede

ſtede te gemoet zagh; zont hy dezen Polydoor met eenen grooten ſchat van gout by den Koningk van Thracie, om daer heimelijck opgevoedt te werden. De Thrax, zoo ras de kans van Troje gekeert, en hun middelen geſpilt waren, Agamemnons zijde (wiens wapens boven ſtonden) kiezende, paſte op verbont nochte gaſtrecht; broght Polydoor om hals, en maeckte zich met kracht en gewelt meeſter van zoo veel gouts. O vervloeckte goutzucht, waer brengt ghy den menſch niet toe, wiens leven zoo kort is. Toen mijn ſchrick over was, verhaelde ick deze goddelijcke openbaringe eerſt aen vader, daer na aen de hoofden des volcks, en verzocht hun meininge hier over te verſtaen. Zy ſtemden uit eenen mont, dat men van dien verwaten bodem moſt wijcken, de plaets, door breuck van 't heiligh gaſtrecht geſchonden, verlaten, en met de vloot voor wint afloopen. Wy vieren dan Polydoors lijckſtaetſi; kruien geweldigh veel aerde by een, op zijn grafſtede; ſtellen altaren met blaeuwe offerbanden en bruin cypreſſeloof toe, om des overledens geeſt te pajen. De Trojaenſche vrouwen ſtaen daer rontom met hangenden haire, gelijck men gewoon is. Wy zetten dranckvaten op, die van laeuwe melck ſchuimen; brengen ſchalen met heiligh offerbloet; berechten alzoo de ziel des overledens, en nemen ons leſte affcheit met luider ſtemme.

hier door Polymneſtor vermoort:

vveshalve men geraden vindt dezen bodem te verlaten,

Hier na, zoo ras wint en weder dienen, ſtorm en onweder over zijn, en een zuider koelte ons te ſchepe roept, begint het op ſtrant te woelen: de maets winden de ſchepen af, en brengenze in het vlot. Wy varen de haven uit, en ſtrant en ſteden deizen achterwaert. Midden in d'Egeeſche zee wort een heiligh eilant bewoont, dat uit der mate Neptuin, den Zeevooght, en Doris, de moeder der Zeegodinnen, behaeght; en weleer driftigh rontom de kuſten en ſtranden van Godt Apollo, dien godtvruchtigen ſchutter, vaſt gehecht wiert aen Gyarus, en het hooge Mykone; op dat het eens moght vaſt zitten, bewoont werden, en op geen buien paſſen. Ick zeil derwaert: en dees overluſtige landouw verwellekomt de moegevare gaſten in haer veilige haven; daer wy gelant zijnde, Apolloos geboorteſtadt eeren. Ko-

en naer Delos vaert.

ningk Anius, t'effens Koningk des lants en Febus Prieſter, met offerbanden en den heiligen laurier om het hooft bevlochten, bejegent ons voort, en kent ſtrax Anchiſes, zijnen ouden vrient. Hy geeft ons de hant, noodight ons by hem in te gaen, en wy volgen hem op zijn huis. Ick eerde Apolloos tempel, van oude ſteenen opgebouwt; en badt vaſt: o ghy, die eertijts in Thymbre wiert aengebeden, verleen ons, vermoeit van omſuckelen, eens eenen eigen haeft, en ſtadt, en kinders, en beſtendige veſten. Behoe het andere Pergamum, en overſchot van Troje, der Griecken handen en den zwaerde van den ongenadigen Achilles ontvloden. Wien volgen we beſt? waer gebiet ghy ons hene te gaen? waer neder te ſlaen? o vader, geef ons een teken, en ſtort ons uwen geeſt in, om uwen wil te vatten. Naulix badt ick dit, of het ſidderde en beefde ſtrax al wat hier ontrent was, de deuren en de laurier des Godts; de ganſche bergh rontom begoſt te daveren, en de drievoet te loeien, zoo ras de kappel openſprong. Wy vielen op onze aenzichten plat neder, en deze ſtem quam ons ter ooren: o Dardans afkomſt, die het zoo hardt hebt, het zelve lant, waer uit de ſtam uwer voorouderen eerſt geſproten is, zal'u, op uwe wederkomſt, in zijnen vruchtbaren ſchoot ontfangen: vraegh naerſtigh naer uw overoude moeder: daer zullen Eneas huis, en kints kinders, en hun nakomelingen over de ganſche weerelt regeeren. Dit ſprack Febus, en toen hoorde men een geweldige blyſchap zich onder het getier mengen: al te zamen vragenze, wat dit toch voor muren mogen zijn: waer Febus de dolende gaſten heneroept, en beveelt neder te ſlaen. Mijn vader de hiſtorien der oude ſchrijveren opſlaende, zeide toen: ghy hoofden des volcks, hoort naer mijn rede, en luiſtert naer 't geen, waer op ghy uwe hoop mooght veſtigen. Midden in zee leit Kreten, het geboortëilant van den grooten Jupiter; en in Kreten, de bergh Ida, en de plaets daer ons geſlacht opgewieght wert: daer leggen hondert groote gebouwde ſteden, vruchtbaere landen; van waer mijn voorvader Teucer (zoo ick recht gedenck aen 't geen my gezeit is) eerſt quam naer de Rheteeſche kuſten gevaren, en koos die plaets uit, om daer zijn Rijck te

Anius vvellekomt daer Anchiſes en Eneas, die bidt Apollo om een geluckige reis,

die raet hem naer het lant zijner voorouderen te trecken:

vvaer by Anchiſes Kreten verſtaet,

te ſtichten. Ilium en de muren van Pergamum waren noch niet gebouwt, en zy bewoonden de lage dalen. Teucer voerde hier den godtsdienſt van Cybele, der Goden moeder, in; broght de Korybanten met hunne cymbalen in het woudt van Ide, en de geheime offerhanden op de baen; en ſloegh de leeuwen in 't garreel voor den wagen der Godinne. Zijt deshalve wel getrooſt, en laet ons volgen de bevelen der Goden, onze aenleiders. Laet ons offeren, op dat ons de wint diene, en recht naer de Gnoſſiſche Rijcken toevoere: zy leggen niet wijdt van hier. De derde dagh (Jupijn de voorſte) zal de vloot voor Kreten op de reede leggen. Aldus geſproken hebbende, zoo ſlaghte hy het offervee, dat men den altaren ſchuldigh is; eenen ſtier voor Neptuin; eenen ſtier voor den ſchoonen Apollo; zwart vee voor het onweder; wit vee voor den Weſtewint, die hun dienen kon. Het gerucht loopt hier, dat Idomeneus d'overſte met gewelt uit zijn vaderlant gedreven zy; de vyant de Kretenſche kuſten verlaten hebbe; en huizen en wooningen ledigh ſtaen. Wy verlaten de haven van Ortygie, en vliegen over zee voorby Naxos, daer de Bacchanten op de bergen rinckincken; voorby het grasrijcke Donyſe, Oliaros, en Paros, ſneeuwit van marmerſteen; langs de Cyklades op zee geſtroit, en d'eilanden, op het water dicht by een gezaeit. De varende gaſten roepen om ſtrijt, en de maets porren elckanderen aen: luſtigh mannen, dat loopt recht op Kreten naer onze voorouders toe. De wint van achter inblazende, jaeght ons voort, en zoo geraken wy ten leſte aen de kuſt der oude Kureten, d'eerſte bouwers van dit eilant. Daer behartighde ick den bouw der ſtede, waer naer men zoo zeer gewenſcht hadde; en noemde het volck (met dien bynaem wel gedient) de Pergamaſche burgery. Ick vermaen hen te offeren, en ſlot en huizen te bouwen. De ſchepen waren nu bykans op droogh gezet, en d'arbeitzame jeught begoſt te hylicken, het nieuwe lant te ploegen, en te bezaeien, ick haer wetten voor te ſchrijven, en de huizen om te deelen; wanneer ſchielijck de lucht bedorf, en veltgewas en ooft bedorven, en ons een uitdroogende en deerlijcke ſmet en ſterfte dat jaer over den hals quam. De menſchen, wien

en vermaentze dervvaert te zeilen.

Men verlaet dan Ortygie.

en komt in Kreten, daer Eneas een ſtadt bouvvt,

doch vvort geplaeght:

het leven nu luſte, ſtorven haeſtigh wegh, of ſloegen aen 't quijnen, dat hun de beenen naſleepten. In de hontsdagen verbrande al wat op het velt ſtont, het gewas verdorde, en de doove air leverde geen koren uit: Hierom raet ons vader weder, over zee naer het orakel van Ortygie te reizen, en Febus om hulp te bidden; te vragen, wat uitkomſt hy ons, die niet langer voortkunnen, weet aen te wijzen; waer wy trooſt in onze ellende mogen vinden; waer wy beſt onzen koers naer toe zullen zetten.

dies vermaent Anchiſes hen wveder naer Ortygie om beſcheit te varen:

Het was nacht, en alle dieren lagen van den ſlaep bevangen; wanneer my docht dat de heilige beelden der Goden, en de Frygiaenſche Huisgoden, midden uit den brant van Troje met my geſleept, voor mijn oogen ſtonden, daer ick lagh en ſliep; en zy bloncken heel helder, daer de volle maen te venſter in ſcheen. Toen begoſtenze my aldus aen te ſpreken, en mijn hart met dusdanige woorden te verlichten: het geen Apollo u t'Ortygie, daer ghy hene wilt, zeggen zou, zie dat ſpelt hy hier ongevraeght, en zent ons naer uwen drempel. Wy volghden, na den brant van Dardanie, u en uwe wapens: wy hebben onder uw

maer de Huisgoden verſchijnen Eneas,

ſpellen de toekomende heerlijckheit der Trojanen,

geleide, de bruizende zee met de vloot gemeten: wy de zelve zulle uwe nakomelingen ten hemel toe verheffen, en hunne ſtadt aen de heerſchappye der weerelt helpen: ſticht ſlechts de groote muren voor uwe groote erfgenamen, en zwicht niet voor de langdurigheit der ballingſchappe. Ghy moet van woonplaets veranderen: Apollo van Delos riedt u niet naer deze kuſten te trecken, of op den bodem der Kretenſen neder te ſlaen. Een plaets is 'er, de Griecken noemenze Hesperie, een overout ſtrijt-en-vruchtbaer lant: die van Oenotrie hebben het eerſt bewoont; nu zeit men dat hunne nakomelingen dit Italie, en het volck Italianen noemden, naer den naem van hunnen Vorſt: dat is ons eigen erfgoet, en de rechte ruſtplaets: hier behoorde Dardaen t'huis, en

en raden hen naer Auſonie te trecken.

vader Iäſius, uit welcken Vorſt en ſtam wy geſproten zijn. Nu welaen, rijs op, en draegh dit ontwijfelbaer berecht blijdelijck uwen afgeleefden vader over. Ga hene, zoeck Korithum en Auſonie. Jupijn weigert u den Dikteeſchen bodem. Ick verſchrickte van dat gezicht, en de ſtem der Goden: want het was geen droom;

maer

maer my docht dat ick hun aenzichten ooghſchijnelijck kende; en de tronien, en de hoofden met tulbanden bevlochten, dicht voor mijn oogen tegenwoordigh zagh: toen brack my het koude zweet over al mijn lichaem uit. Ick vliegh ten bedde uit, hef mijn beide handen en hart al biddende ten hemel, en offere onbeſmette dranckoffers op d'altaren. Na het offeren verwittigh ick vrolijck Anchiſes al mijn wedervaren, en vertel hem dit van ſtuck tot ſtuck. Hy kent ſtrax de dubbele afkomſt, en beide de ouders; en hoe hy door een nieuw misverſtant der oude plaetſen bedrogen zy; en zeit: o mijn zoon, die in 't rampzaligh belegh van Troje geoefent zijt; Kaſſandre alleen ſpelde my zoodanige ongevallen: nu herdenck ick, hoe zy profeteerde, dat deze landen onzen geſlachte belooft waren, en hoe menighmael zy het Italiaenſche Rijck in den mont hadde: Maer wie koſt toen gelooven, dat de Trojanen noch in Hesperie zouden belanden? of wie zoude toen het waerzeggen van Kaſſandre geacht hebben? Laet ons dan naer Febus luiſteren, en van hem geraden, het beſte volgen. Zoo ſpreeckt hy, en wy gehoorzamen blygeeſtigh zijn bevel. Wy ſcheiden oock van deze ſtadt, laten weinigen van den onzen achter, gaen t'zeil, en loopen met den hollen balk over den woeſten waterplas. Na dat de ſchepen zoo diep in zee geſteken waren, dat men langer geen lant en niet dan water en wolcken zagh, hing my een blaeuwe regenbui en doncker onweder recht boven 't hooft, en het water begoſt 'er ſchrickelijck duiſter uit te zien. Terſtont ſtack de wint op, de baren gingen hol, en wy geraeckten door het ongeſtuimigh weder van een. De lucht wert doncker, en het regende zoo dicht, dat het nacht ſcheen, en men geenen hemel bekennen koſt: het weerlichte; blixemde, donderde uit de wolcken, ſlagh op ſlagh. Wy werden uit onze ſtreeck geſmeten, en wiſten niet waer wy henedreven. Palinuur zelf kon aen den hemel niet ramen of het dagh of nacht, nochte waer hy verzeilt was. Aldus hobbelden wy by de gis, drie dagen en drie nachten, blindeling op zee, zonder zon of maen of ſtarren te zien. Ten vierden dage docht ons eerſt, dat het lant begoſt op te hoogen, de bergen van verre zich op deden, en eenen

Men ſteeckt in zee,

nen roock van zich gaven. Men ſtrijckt de zeilen, en valt aen de riemen. De bootsgezellen ſloffen niet, en roeien dat het kraeckt, en het water ſchuimt, en vegen den blaeuwen plas. Ick landde eerſt behouden in de Strofades, eilanden, die in de groote Iönifche zee gelegen, in het Grieckſch zoo geheeten worden. De vervloeckte Celeno en andere Harpyen neſtelden hier, ſedert Fineus hof voor haer toegeſloten wiert, en zy vol ſchricks daer van de tafels gejaeght werden. Wie zagh oit boozer gedroghten, of moordadiger peſt, of de goddelijcke wraeck zich uit den afgront der helle ſchrickelijcker openbaren. Die vogels hebben maeghdetronien, eenen ſtinckenden buickloop, kromme klaeuwen, en haer aengezicht ziet altijt bleeck van honger. Toen wy herwaert gevoert, de haven ingeloopen waren, gingk een hoop oſſen en bocken en geiten by driften langs het velt weeligh grazen, zonder datze iemant gade ſloegh. Wy vielen 'er met ons geweer op aen, en beloofden den Goden en Jupijn zelf hun genot van dien buit. Daer na deckten wy den diſch in de boght van het ſtrant, en braſten van dien leckeren koſt. Maer

en geraeckt in de Strofades, by de Harpyen,

deze Harpyen ſchoten 'er terſtont van de bergen vreeſſelijck op aen, en ſloegen de vleugels tegens een, dat het klapte. Zy gingen met den koſt ſtrijcken, beſmetten met haer vuile kraeuwels al watze aenraeckten, en gaven eenen boozen ſtanck, en yſſelijck geſchal van zich. Wy gingen noch eens de maeltijt bereiden, diep binnewaert in een ſpelonck, rontom met geboomte en nare ſchaduwen bedeckt, en ſtaken het vier op d'altaren aen. De ſnorrende vlught quam noch eens, uit verſcheide hoecken en heimelijcke holen, met haer ſcherpe pooten om buit aengevlogen, en beſoedelde de ſpijs met den beck. Toen belaſte ick mijnen reisbroederen, datze hun geweer zouden gereet houden, om onder dien bezeten hoop te ſmijten. De maets zijn gereet, en verbergen degens en rondaſſen heimelijck onder het gras. Zoo ras men, in de boght van het ſtrant, aen het gerucht vernam, datze weder quamen aenſnorren, ſtack Miſcen, om hoogh daer hy wacht hielt, de trompet. De maets vallen 'er op in, voeren hier eenen nieuwen krijgh, en willen die ſnoode zeevogels met de ſa-

die beſpringen de tafels der vlughtelingen,

bel

bel te ſchande maecken; maer het ſcherp van 't geweer ſtuit op pennen en pluimen af, zonder den rugh te quetſen : zy gaen decken in de lucht, ſlaecken den half gegeten roof, en laten al de tafels van hare kraeuwels leelijck bemorſt. Celeno, die altijt onweer kraeit, ging alleen op een hooge rots zitten, en ſchudde aldus haren krop uit : o ghy nakomelingen van Laomedon, komt ghy ons oock beoorlogen en bevechten? en wilt ghy d'onnozele Harpyen uit haer vaderlant jagen, om uw oſſen en koeien, hier geſlaght? Luiſtert nu hier na, en let op mijne woorden. Ick d'outſte der Razernyen, openbare u het geen d'almaghtige vader aen Apollo, en Apollo my voorſpelde. Ghy vaert naer Italie, en zult 'er als wint en ſpoet u dienen, oock belanden, en wel de haven bezeilen; doch niet eer de muren der beloofde ſtede voltrecken, voor dat d'afgrijſſelijcke honger, en 't ongelijck ons met den degen aengedaen, u perſſen in de tafelen te bijten, en die te verſlinden. Zoo ſprackze, en vloogh boſchwaert in. Mijnen reisbroederen wert het bloet terſtont koudt van ſchrick: het hart ontzonck hun, en zy bevelen niet meer met wapenen, maer met gebeden en beloften om vergiffenis aen te houden; het zy dit Godinnen of vervloeckte en vuile vogels zijn. Maer vader Anchiſes bidt op het ſtrant de groote Goden met opgeſtreckte handen, en beveelt het volck naer den eiſch der zaecke te offeren. O Goden, belet die dreigementen: keert zulck een ongeval van onzen hals af; laet u verzoenen, en verſchoont de godtvruchtigen. Daer op beveelt hy de ſchepen t'ontmaeren, touw en takel klaer te maken, en den ſchoot te vieren. De wint zet de zeilen uit : wy bruizen door de ſchuimende baeren, en zetten onzen koers derwaert aen, daer wint en ſtuurman ons voeren willen. Alreede deed het boſchrijcke Zacynthus zich midden in zee op, en Duluchium, en Samos, en Neritos met zijn ſteile rotſen. Wy vermijden de klippen van Ithaka, het Rijck van Laërtes, en vervloecken het lant, daer de wreede Ulyſſes gewonnen en geboren is; en eerlang ziet men de toppen des berghs Leukas door de wolcken uitſteken, en Apolloos kerck, gebouwt op de ſteenrotſen, waer voor de bootsgezellen yzen,

doch vvorden verjaeght.

dies deze gedroghten verbittert.

hun den toekomenden honger ſpellen.

Men vaert van hier,

voorby Zacynthus, Duluchium, Samos, en Ithaka,

naer Leukas,

doet zich op. Wy moegevaren loopen hier naer toe, en bezoecken het ſtedeken. De ſchepen leggen aen ſtrant voor ancker. Ten lange leſte buiten hoop aldus gelant zijnde, verzoenen wy Jupijn met offerhanden, ontſteken d'altaren, verplichten ons door beloften, en vieren, by de kaep van Aktium, de Trojaenſche feeſtſpelen. De reisgenooten naeckt met olie beſtreken, worſtelen naer der voorouderen wijs om ſtrijt. Zy zijn verheught, datze zoo vele ſteden, onder het gebiet van Argos ſtaende, ontkomen en midden door hun vyanden hene geraeckt zijn. Ondertuſſchen was het jaer verloopen: de zon hadde haer ronde gedaen; en met den Noorden wint bevroos het water in den kouden winter. Ick hang aen de poſten eenen koperen ſchilt op, dien de groote Abas plagh te voeren, en zet 'er dit vaers by, om de zaeck kenbaer te maken: Eneas wijdt dien ſchilt, de Grieckſche zege ontruckt. Daer na beveel ick hen uit de haven te zeilen, en op de doften neder te zitten. De maets roejen, en vegen door zee om ſtrijt: Wy verliezen de hooge ſloten der Foacenzeren uit ons gezicht, varen langs Epirus, zeilen de haven van Chaonie in, en gaen den bergh op, in de ſtat Buthrotum.

en viert by Aktium de ſpelen van Ilium.

Van hier varenze langs Epirus de haven van Chaonie in, en komen te Buthrotum,

Hier hooren wy ongelooflijcke dingen, namelijck, dat Helenus, Priaems zoon, gehuwt aen de gemalin van Pyrrhus, Eakus afkomſt, met des zelfs ſcepter over de Grieckſche ſteden regeere, en Andromache aen eenen Trojaen hertrouwt zy. Ick ſtont ſtom van verwondering, en mijn gemoedt blaeckte van groot verlangen, om dien man aen te ſpreken, en kennis van zoo groot een avontuur te nemen. Ick ga van de haven, en laet de vloot aen ſtrant. Iuiſt by geval was Andromache toen bezigh, om voor Hektors gebeente, op zijn jaergetijde, offerſpijs en lijckgaven te offeren, buiten de ſtadt, in het woudt, by den vliet, naer Simoïs genoemt; en zy riep Hektors geeſt naer het looze graf van groene zoden toe, waer op zy een paer altaren wijdde, om het lijck te beſchreien. Zoo ras zy my zagh aenkomen, met Trojaenſche lijfwacht beſtuwt, ging het haer aen de zinnen, en zy verſloegh door die onverwachte bejegening zoo bijſter, datze ſtockſtijf ſtont en keeck, en over al haer lichaem zoo koudt

als

als ys wert : zy zeegh ter aerde neder, en ſprack na een lange poos naulix aldus : o Godin Venus zoon, zie ick uwen ſchijn, of zijt ghy zelf de bode? Leeft ghy in der daet? of zijt ghy uit der tijt, waer is mijn Hektor dan? Zoo ſprackze, en weende en huilde zoo bitterlijck, dat het door al het woudt klonck. Naulix kan ick haer, die de droefheit aen de zinnen gaet, antwoorden, en zelf ontroert, ſta en ſtamer nu en dan een woort : noch leef ick, doch dit leven valt my zuur genoegh. Twijfel daer niet eens aen; want het geen ghy ziet is geen ſpoockery of bedrogh. Ey, wat geval heeft u, van zoo groot eenen man berooft, hier opgeholpen? of wat fortuin zet u weder in uwen ouden ſtaet? Verwarmt Andromache, Hektors weduwe, Pyrrhus bedde? Zy ſloegh beſchaemdelijk haer oogen neder, en ſprack flaeuhartigh : och, Polyxena, Priaems dochter, ghy alleen waert geluckigh boven alle anderen, die verwezen wiert, om op uw vyants graf, onder de hooge muren van Troje, te ſterven, en niet om by lotinge met eenen vreemdeling te paren, nochte als ſlavin eenen triomfeerenden heer t'omhelzen. Wy na het verbranden onzes vaderlants, door zoo vele baren omgeſleept, moſten in ſlavernye een vrucht ter weerelt brengende, noch den hoon van Achilles bloet inkroppen, en den hoovaerdigen jongelingk naer d'oogen zien; die ſedert, te Lacedemon met Hermione, Ledaes dochter, getrouwt, my, zijn dienſtmaeght, aen zijnen dienaer Helenus overliet : maer Oreſtes blakende van vierige liefde tot zijne geſchaeckte bruit, en aengeprickelt van de Razernyen, wreeckſters zijner moederſlaght, beloert hem op zijn onverhoedtſte, en vermoort den zoon voor het altaer; gelijck zijn vader Achilles oock voor het altaer ſneuvelen moſt. Door het ſterven van Neoptolemus verviel een deel zijns gebiets aen Helenus, die Chaonie en 't geheele lant naer Chaon den Trojaen noemde, en de Pergama en den burgh Ilium op deze heuvels bouwde. Maer zegh my toch eens, wat avontuur wat wint voerde u herwaert? of wat Godt zette u onverhoets hier aen onzen oever? Hoe vaert Askaen? Leeft het kint noch? Is het noch wel te pas? dat kleentje, waer van Kreüze gelagh, toen Troje in lichten brant ſtont?

daer Andromache Eneas aenſpreeckt,

die naer heur avontuur vraeght,

het welck zy verhaelt.

Denckt de knaep noch wel om zijn verloren vaderlant? Hoe vaert het? Aert het oock naer de vromicheit van Eneas, zijnen vader, en de manhaftigheit van Hektor, zijnen oom? Dit verhaeldeze al ſchreiende, en weende bijſter, doch te vergeefs; als de helt Helenus, een zoon van Priaem, met eenen grooten ſtoet vergezelſchapt, daer van de muren aenquam, zijne lantsluiden kende, vrolijck naer de ſtadt leide, en onder het kouten t'elckens moſt ſchreien. Ick ga voort naer het kleine Troje toe, en Pergamum, geſticht naer het groote, zoo dat men den droogen Xanthus, den hernoemden vliet, kennen koſt. Ick omhels den drempel der Sceeſche poorte, en den Trojanen wort mede huisveſting in de ſtadt hunner lantsluiden gegunt. De Koningk verwelkomdeze in de lange galeryen. Midden in het hof wort hun de wijn geſchoncken, de ſpijs in goude ſchotelen aengerecht; en zy lieten de ſchalen rontom gaen. Men broght hier aldus twee dagen over, als de wint begoſt te waeien, en uit den zuiden in het zeil te blazen. Toen gingk ick Helenus, den waerzegger, aldus aen, en ondervraeghde hem op deze wijs: o inboorling van Troje, en Godtstolck, die Febus wil en zin, en u op den wichelſtoel, de laurieren van Klarus, geſtarrenten, vogelezangk en voortekens der ſnelle vogelvlught verſtaet; nu zegh my toch eens (want Apollo ſpelde my doorgaens een geluckige reis; en alle Goden rieden ons naer Italie te trecken, en veergelege landen aen te doen: Alleen Celeno, de Harpy, ſpelde ons een zeltſaem voorſpoock, dat gruwelijck waer te verhalen; en voorzeide een zwaere plaegh, en afgrijſſelijcken hongersnoot) wat gevaer ſtaet ons eerſt te vermijden? of wat koers houdt men beſt om zoo groot een ongemack t'ontgaen? Helenus, gelijck men gewoon is, eerſt runders geſlagen en geoffert hebbende, bidt de Goden om vergiffenis, ontſnoert d'offerbanden, en laetze om zijn gewijt hooft nederhangen, en leit my met een heel godtvruchtige bekommeringe beladen, voort met zijn eige hant naer Febus tempel, en de Prieſter ſpelt my daer na met zijne godtvreezende lippen deze dingen: o Godin Venus zoon, dewijl het openbaer is, dat ghy met 's hemels overſterck geleide

Ondertuſſchen komt Helenus zijne lantslieden vvellekomen,

en in 't hof onthalen.

Eneas vraeght hem

naer den veilighſten vvegh, om in Italie te geraken.

over

over zee treckt (aldus lot de Koningk der Goden uw nootlot en wedervaren; en hier op draeit de zaeck) zoo zal ick, om langkheit te vermijden, u kort afvaerdigen, en berichten, hoe ghy met min gevaers d'uitheemſche wateren mooght bevaren, en in de haven van Auſonie nederſlaen: want de Schickgodinnen beletten Helenus verder kennis te nemen, en Juno, Saturnus dochter, verbiet dit te melden. Voor eerſt leit een lange ongebaende wegh en wijtſtreckende landen tuſſchen dit lant en Italie, het welck ghy u inbeelt zoo dicht hier by te leggen; weshalve ghy uit onkunde oock pooght de naeſte havens in te loopen. Ghy moet noch eerſt met riemen in de Siciliaenſche golven plenſſen, en met de ſchepen de zoute zee van Auſonie, en den jammerpoel, en het eilant van d'Eëeſche Circe bezoecken, eer ghy veiligh een ſtadt in uw lant mooght ſtichten. Ick wil u merck-tekens aenwijſen: prentſe ſlechts wel vaſt in uwe gedachten. Wanneer ghy vaſt met bekommeringen beladen, een geweldige groote witte zeuge op d'aerde zult vinden leggen, met dartigh witte biggen om haer ſpenen, daer zy die geworpen heeft, onder de willigen, op den oever des onbekenden vliets; op die plaets zult ghy de ſtadt ſtichten: daer zult ghy na zoo veel omſuckelens geruſt leven. Zijt niet eens verſchrickt voor de tafelen, waer in ghy van hongersnoot bijten zult: het nootlot zal u den wegh banen, en Apollo nu van my aengebeden, zich daer tegenwoordigh laten vinden. Maer wacht u voor de landen en ſtranden van Italie, die hier naeſt aengelegen, van onze golven begoten worden: alle die ſteden worden van boosaerdige Griecken bewoont. De Lokren, van Naryx overgekomen, hebben hier ſteden gebouwt; en Idomeneus van Lyktus houdt den Salentijnſchen bodem met ſoldaten bezet. Hier ſtaet het kleine ſtedeken Petilie, geſterckt met zijnen muur, van Filoktetes, den Melibeeſchen Vorſt opgetrocken. En wanneer uwe vloot de zee over geraeckt is, en ghy vaerdigh ſtaet om voor de gebouwde altaren, u van uwe beloften op het ſtrant te quijten; zoo bedeck uw hair met eenen purperen ſluier, op dat, onder de heilige brantofferhande, den Goden ter eere ontſteken, u geen heilooze

Helenus dient hem op zijn vraegh, en vvijſt hem vvegh en middel aen.

gedaente bejegene, en den godtsdienſt ſteure. Deze manier zult ghy zelf met uwe reisgenooten in 't offeren onderhouden. Laet uwe nakomelingen by dezen zuiveren Godtsdienſt blijven. Maer wanneer de wint u, na uw vertreck, aen de kuſt van Sicilie gevoert hebbe, en d'inham van 't enge Pelorus begin te ſluiten; hou dan aen uw ſlincke hant naer lant toe; vaer dan liever verre om, en hou in zee naer de ſlincke hant toe: wacht u voor het water en ſtrant, aen de rechte zy. Men zeit dat hier eertijts beide de landen aen malkandere vaſt (zoo kan de tijt van langer hant de dingen veranderen) door het gedruis en woeſt gewelt des waters van een geſprongen zijn, en de zee met kracht tuſſchen beide inſchietende, de Hesperiſche zijde van Sicilie affcheurde, en landen en ſteden door een ſmal ſtrant ſcheidende, midden door die twee met een eng water quam aenbruiſen. Scylle bezet de rechte, d'ontembare Charybdis de ſlincke zijde, en ſlorpt de woeſte baren ſchichtigh driewerf in den diepen maelſtroom des afgronts, en braecktze desgelijcks weder naer de lucht, en geeſſelt de ſtarren met ſchuim: maer Scylle, die haer hooft te water uitſteeckt, en de kielen op de klippen ruckt, zit in haere ſpelonck en heimelijcke ſchuilhoecken vaſt. Zy heeft een menſchen aenzicht, en is tot den navel toe een maeght met blancke borſten: het onderlijf is een geweldigh zeegedroght, een wolfsbuick, waer aen een dolfijnsſtaert hangt. Het is beter te verletten, en verre buiten Sicilie omloopende, den waterkant van Pachijn, een' driehoeck van Sicilie, langs te varen, dan eens de wanſchape Scylle in haer woeſt hol te zien, en de ſteenrotſen, die tegens haer blaeuwe waterhonden aenbaſſen. Behalve dat, indien 'er eenige voorzienigheit, eenige oprechtheit by Helenus den waerzegger is; indien Apollo door zijnen mont waerheit ſpreeckt; zoo moet ick, o zoon van Venus, u een eenige zaeck, een eenigh ding boven al te vore zeggen, en noch eens wel te dege en meer dan eens vermanen. Voor eerſt aenbidt en ſtort uwe gebeden uit voor Juno, die groote Godin. Draegh Juno gewillighlijck uwe beloften op, en ſmijt die maghtige vrouw met ootmoedige offergaven over ſtach: zoo zult ghy Sicilie achter u latende, ten

leſte

leſte behouden aen de grenzen van Italie belanden. Wanneer ghy daer gevoert, de ſtadt Kuma genaeckt, en de meeren aen Apollo toegewijt, en de boſſchen, die rontom den jammerpoel ruiſchen; dan zult ghy de zinnelooze Waerzeghſter zien, die diep onder de klip elck zijn avontuur ſpelt, en letters en namen op bladers ſchrijft. De Maeght weet al de vaerzen, dieze op bladers ſchrijft, op een zekere maet te ſchicken, en laetze in 't hol opgeſloten leggen. De bladers blijven ſtil op hunne plaets, en wijcken uit hun orde niet: maer zoo dra de deur ontſloten, een luchtje daer onder blaze, en de toght de lichte bladers verſtroie; zoo wil de Sibyl dat vervloge loof nimmermeer weder in haere ſpelonck nemen, nochte op zijne plaets ſchickende, tot een vaers paſſen: dan gaen de lieden radeloos wegh, en vervloecken den tempel der Sibylle. Hier zult ghy zoo veel wercks niet maken van een luttel tijts te ſpillen; hoewel de maets u ſtijf aenporren, om t'zeil te gaen, en het recht voor wint is; of ga eerſt naer de Waerzeghſter toe, en bidt haer, dat zy u geluck zegge, en gewilligh hooren late wat u beſchoren zy. De Prieſterin zal u kort afvaerdigen, d'Italiaenſche volcken leeren kennen, den toekomenden oorloogh ſpellen, en melden op welcke wijze ghy alle voorvallende zwarigheit kunt vermijden, of uitharden; en om d'eerbiedigheit haer toegedragen, u een ſpoedige reis verleenen. Zoo veel ſtontme vry u mondeling te vermanen. Nu ga hene, en verhef het wijtvermaerde Troje door uwe vromigheit ten hemel toe. De Waerzegger my dit minnelijck aengedient hebbende, beval gaven van goudt en ingeleit ivoir gewrocht, te ſcheepe te brengen; en bevrachte de vloot met geweldigh veel zilverwercks, en Dodoneeſch koper, en een pantſer, drie dick van goude malien, en eenen braven helm met een pluimaedje verciert, wapens van Neoptolemus nagelaten. Oock beſchonck hy vader, en zette hem paerden en hoplieden by. Hy verzagh en bezorghde ons en het bootsvolck oock met roeituigh en ſcheepstuigh. Ondertuſſchen beval Anchiſes de zeilen klaer te maecken, om niet te verletten, zoo dra de wint dienen wou, en de Godtstolck ſprack vader zeer eerbiedighlijck aldus aen: o Anchiſes,

Na deze vermaninge beſchenckt Helenus hem rijckelijck,

chiſes, die gezien by de Goden, waerdigh waert met Venus zoo geluckigh te paren, en tweemael in den ondergangk van Troje geborgen wiert; zie daer leit Auſonie voor u open: zeil vry derwaert; en al leit het dicht voor u, nochtans is het noodigh om te varen. Dat gedeelte van Auſonie, daer Apollo u naer toe wijſt, leit verre. Ga hene, zeit hy, o gezegende door uw zoons godtvruchtigheit; wat houde ick u langer met woorden op, en belet de vloot, nu de wint dienen wil? Andromache niet weiniger bedruckt, toen het op een ſcheiden gingk, broght geborduurde kleeders, welcker inſlagh van gout was, en eenen Frygiaenſchen rock voor Askaen; en gaf Helenus, in miltdadigheit van heerlijcke giften, niet toe, en beſtopte het kint met koſtelijck borduurwerck, en ſprack: o jongske, aenvaert tot een gedachtenis het geen ick met mijn eige hant wrocht, en gedenck moey Andromache, Hektors gemalin, hier by, en het goede hart, dat zy u toedraeght: aenvaert de leſte gaven van uw maeghſchap: o eenige van 't maeghſchap, die mijnen Aſtyanax gelijckt: zoo was hy van oogen, zoo van opzicht en wezen; en nu zoude die bloem, even out als ghy, te gelijck met u opluicken. Ick op mijn vertreck ſtaende, ſprack hen noch voor het leſte aen, terwijl de tranen over mijn wangen liepen: nu vaert wel in der eeuwigheit: ghy hebt uwen noot verwonnen: wy moeten noch van 't eene gevaer in 't ander omſuckelen: uw ruſt is al geboren: ghy behoeft geen zee te ploegen, nochte naer het eeuwigh deizende lant van Auſonie om te zoecken. Ghy ziet hier Xanthus, en het nieuwe Troje met uwe eige handen gebouwt; doch ick wenſch met eenen beſtendiger zegen, en den Griecken min in den wegh dan d'oude ſtadt. Wanneer ick den Tiber ingevaren, de landen naeſt aen den Tiber gelegen, en de muren aen mijne lantsluiden geſchoncken, kome te zien; dan zullen wy namaels de ſteden, en volcken van Epirus en Hesperie (die elckandere in maeghſchap en bloet beſtaen, en eertijts uit Dardaen en eenen zelven ſtam geſproten, oock een zelve avontuur uitſtonden) door den bant van vrientſchap vereenigen, en beide de Trojens in een ſmelten: doch dat blijve onzen nakomelingen bevolen.

en Andromache het kint Askaen,

en Eneas neemt verlof.

Wy

Wy worden over zee gevoert langs Ceraunie, de kaep naeſt hier aen gelegen, en waer langs men naer Italie vaert, en de wegh te water ruim zoo kort valt. Middelerwijl daelt de zon, en de duiſtere ſchaduwe bedeckt de bergen. Wy loten om het roejen, en ſpoeien, en vallen in den ſchoot der gewenſchte landouwe, langs het water; en ververſchen ons op het drooge zant, daer de vermoeiden uitruſten. De nacht van de uren aengevoert, was noch niet aen de Noortlijn geſtegen, als Palinuur, die nimmer ſlofte, van den bultzack oprees, zagh hoe de wint woey, en het hooft eens in de lucht ſtack om te luiſteren, en te letten, hoe de ſtarren aen den ſtillen hemel ſtonden. Hy zagh den Boer, en de natte Regenſtar en beide de Beeren, en Orion in zijn gouden harnas. Na dat hy den hemel klaer en helder bevont, ſtack men de trompet van de kampanje, dat het klonck. Wy lichten onze ankers, en breiden de vleugels onzer zeilen uit, en ſpoeden voort. Nu begoſt de morgenſtont te blozen, het geſtarrente onder te gaen, als wy van verre donkere heuvels, en Italie, noch laegh voor ons leggen zagen. Achates riep eerſt: Italie, Italie: al het bootsvolck groette Italie blijdelijck en met luider kele. Toen liet vader Anchiſes eenen grooten barckemeier vol wijn ſchencken, dat het ſchuimde, en om hoogh op 't achterſchip ſtaende, riep aldus de Goden aen: o Goden, die, te water en te lande, over wint en weder gebodt hebt, verleent ons ſpoedige reis: geeft ons voor wint. De wint wackert aen: het koelt naer wenſch: de haven leit dicht voor ons open, en wy krijgen den burgh van Minerve en hare kerck in 't gezicht. Het bootsvolck haelt de zeilen in, en went de voorſtevens naer ſtrant toe. De haven loopt van het ooſten met een' boght binnewaert; de ſteenklippen daer dwers voor leggende, keeren de zoute baren, die hier op breken, dat het ſchuimt: de haven ſchuilt 'er achter: de rotſen, zoo hoogh als torens, reicken van wederzijde hare armen uit, gelijck dubbele muren, en de kerck wijckt wat van den waterkant af. Hier zagh ick het eerſte voorteken, vier ſneeuwitte paerden, verre van elckandren, in 't velt het gras affnoejen: en vader Anchiſes riep terſtont: o uitheemſche landouw, ghy zeght

Men vaert neffens Ceraunie,

en Palinuur let 's nachts op vvint en vveder.

Met den dagh komt Italie op, en zy begroeten Italie,

en loopen d'eerſte haven van Italie in;

daer zagh Eneas vier vvitte paerden,

een voorteken des toekomenden oorlooghs:

zeght ons oorloogh aen : paerden worden ten oorloogh toegeruſt : dusdanige dieren dreigen ons met oorloge : evenwel die zelve dieren gewenden naderhant den wagen te trecken, en onder het juck geſpannen, naer den breidel te luiſteren. Daer is noch hoop van vrede. Wy aenbidden de heilige Godtheit van de ſtrijtbare Pallas, die d'eerſte ons van blijſchap juichende, verwellekomt. Wy behangen onze hoofden voor d'altaren met eenen Frygiaenſchen ſluier, volgens Helenus ernſtige bevelen, en dragen de Grieckſche Juno haer brantoffer kerckplichtigh op. Zoo dra wy onze beloften geſchicktelijck hebben volbroght, zetten wy den boeghſpriet zeewaert in, en verlaten de huizen der Griecken, en de verdachte landen. Hier na ziet men den inham (magh men den roep gelooven) van Herkules te Tarentum. Lacinie, aen Juno toegewijt, hooght recht hier tegen over, en de ſloten van Kaulonie, en Scylaceum, de kaep, waer op zoo menigh ſchip vergaet. Daerna ziet men van verre den Siciliaenſchen Etna uit der zee opſtijgen, en wy hooren een geweldigh zeegedruis van verre, en klinckende ſteenrotſen, en geluiden van ſtemmen op ſtrant gebroken : de wadden huppelen op, en de baryngen worden met zant gemengt. Toen zeide vader Anchiſes : gewiſſelijck dit is die Charybdis, dit zijn die klippen, die gruwelijcke ſteenrotſen, waer van Helenus my al wiſt te zeggen. Luſtigh mannen, rept u, redt ons, en te gelijck aen de riemen. Zy volgen zijnen laſt, en Palinuur de voorſte van allen, went het ſchip over backboort tegens de bruiſſende baren aen, en al de maets desgelijcks kiezen met roeien en zeilen de zelve zijde. De ſchepen rijzen, terwijl men omloopt, hemelhoogh, en dalen, zoo dra het water valt, tot in den diepen afgront. Driewerf hoorde men het geluit uit de holle rotſen opklincken : driewerf zagh men het ſchuim berſten, en de ſtarren beſprengkelen. Wy middelerwijl vermoeit, verliezen den wint, tegens den avont; en twijfelende waer wy henevaren, belanden aen de kuſt der Reuzen. Een geweldige zeehaven leit 'er, vry van ſtorm en onweêr; maer Etna, dicht hier by gelegen, dondert en blixemt 'er gruwelijck, en bederft al wat 'er ontrent leit. By wijlen berſt de bergh

Hier na zien de Trojanen Tarentum, Lacinie, Scylaceum,

en den bergh Etna;

dies raet Anchiſes Charybdis te vermijden,

en zoo lant men in Sicilie.

naer

naer de lucht uit met een zwarte wolck en pickigen omdwarlenden ſmoock en gloeiende voncken; en worpt brandende klooten om hoogh, en lickt de ſtarren met tongen van vlam. By wijlen braeckt hy rotſen en ingewant van den bergh afgeſcheurt, uit zijne keel, en haspelt krack op krack geſmolte ſteenen in de lucht, en bernt van den onderſten gront op. Men zeit, dat Enceladus lichaem, half gebrant van den blixem, onder dit gevaert beklemt leit, en de geweldige Etna boven op hem gepackt, zijne vlam ten geborſte ſchoorſteenen uitſnuift; en zoo menighmael de Reus zijn vermoeide zijde rept, davert en loeit 'er geheel Sicilie af, en de hemel wort met roock bevlochten. Wy, dien ganſchen nacht in de boſſchen geſcholen, moeten een onmenſchelijcke ſpoockery uitſtaen; en kunnen niet zien waer dat geluit herkomt: want daer ſcheen geen licht, nochte niet een heldere ſtar aen den hemel, maer donkere nevels, en de duiſtere midnacht bewimpelde de maen met een wolck.

Des anderen daeghs begoſt het uit den ooſten te dagen, en de dageraet ſchoof de vochtige ſchaduwe van den hemel; wanneer haeſtigh een zeltzaem en miſſelijck ſlagh van een menſch, en heel dor en mager, en deerlijck gekleet uit het boſch voor den dagh komende, zijne handen ootmoedigh naer het ſtrant toe uitſtreckt. Wy zien om, en vernemen een gruwelijcke morſſicheit, den langen baert, en een deken vol kliſſen en doornen om 't lijf; voort ſcheen hy een Grieck. Dees, wel eer gewapent met zijnen vader naer Troje gezonden, de Dardaniſche draght en Trojaenſche wapens van verre ziende, bleef verbaeſt door dat gezicht, een luttel ſtil ſtaen: ſtracks daer na vloogh hy al weenende naer ſtrant toe, en badt aldus: Ick bidde u, om Godts wil, om 't hemelſche licht der zonne, waer by wy leven, o Trojanen, neemt my t'ſcheep, en vervoert my waer het u believe: dat zal my genoegh zijn. Ick beken wel, dat ick een van de Grieckſche vloot ben; en, als een ſoldaet, naer Trojes bederf ſtont: maer heb ick met dat ſchelmſtuck den hals verbeurt, zoo ſmijt my in 't water; en verdrinckt my in de wilde zee: moet ick ſterven, het zal my noch een trooſt zijn van menſchenhanden te ſterven. Zoo

Met den dagh komt hier Achemenides voor den dagh,

bid de Trojanen om mede te varen,

ſprack hy, viel ons te voet, en bleef aen onze knien hangen. Wy porren hem te melden wie hy zy; uit wat bloet geſproten; wat avontuur hem hier jage. Vader Anchiſes geeft zelf den verſaeghden jongelingk ſtracks de hant, tot zijn verzekeringe. Hy ten leſte wat bedaert van zijnen angſt, ſpreeckt aldus: Ick ben Achemenides, een ſpitsbroeder van den ongeluckigen Ulyſſes, en uit Ithaka, van mijnen armen vader (och, waer hy arm gebleven) Adamaſtus geſproten, met wien ick naer Troje trock. Mijn mackers deze bloetgierige ſpelonck ontvliedende, en van verbaeſtheit hunnen macker vergetende, lieten my hier in dit woeſte Reuzenhol, een huis van binnen geweldigh groot en doncker, en morſſigh van vuil bloet en bloedige ſpijs. De Reus zelf is bijſter langk, en ſtoot zijn hooft aen de ſtarren, en (o Goden, helpt die peſt uit de weereld) men durf hem naulix aenzien, naulix aenſpreken. Hy leeft by ingewant en zwart bloet der ellendige menſchen. Ick zelf zagh, hoe hy een paer van onze maets, met zijne vuiſt uit al den hoop opgegrepen, en midden in het groote hol op zijnen rugh leggende, tegens de ſteenrots aenklitſte, dat het ſpatte, en al de vloer van bloet en etter dreef. Ick zagh oock, toen hy de zwart bebloede beenders en ſchenkels tuſſchen zijn tanden kraeckte, hoe de laeuwe leden noch lilden in zijnen mont. Dat koſt Ulyſſes niet ongewroken aenzien, nochte d'Ithakaen vergat uit wraeckgierigheit in zoo groot een lijfsgevaer zich zelven met loosheit te behelpen: want zoo dra de Reus, zat van braſſen, en in wijn verzopen, zijn hooft nederleggende, en zich in 't hol uitſtreckende om te ſlapen, geweldigh veel etters en brocken, met bloedigen wijn gemengt, te keel uitbraeckte; zoo riepen wy met gebeden de groote Goden te hulp, trocken het lot waer elck hem aentaſten zou; ſloegen gelijckerhant eenen ringk rontom zijn lijf hene, en boorden met eenen ſcherpen tuinſtaeck hem uit den norſſen kop zijn eenigh oogh, zoo groot als de volle maen, of een Grieckſche rondas. Zulck een zoete wraeck namen wy ten leſte van den moort onzer mackeren. Maer, o ellendige menſchen, packt u voort, packt u voort, kapt het touw van ſtrant af: want zoo afgrijſſelijck en zoo groot als

en verhaelt Anchiſes zijn avontuur.

dees

dees Polyfemus is, die zijn ruige ſchapen in de holle ſpelonck fluit, en hunne uiers melckt; zulcke hondert andere onnatuurlijcke Reuzen onthouden zich gemeenelijck in deze boght, en doorſnuffelen het hoogh geberghte. Driemael boogh de maen haer horens te zamen, ſedert ick mijn leven hier in boſſchen moſt overbrengen, onder eenzame ſchuilhoecken, neſten van wilde dieren en onbeſchofte Reuzen, die ick van de klippen zagh nederſtijgen, dat mijn hart voor hunne ſtem, en het getrappel der voeten beefde. Ick pluck van de ſtruicken bezien, en ſteenachtige kornoeljen, eenen armen koſt; en houde het lijf by kruiden, met wortel met al uit der aerde geruckt. Overal om trooſt uitziende, zagh ick eerſt deze vloot naer ſtrant toe komen, en quam 'er op aen, het moght dan wezen wie het woude. Het is my genoegh, dat ick dien ſchendigen hoop ontſluipe. Helpt ghy lieden my liever van kant; het is my eveneens hoe ick om hals kome. Naulix ſprack hy dit, of wy zagen den groflijvigen herder Polyfemus, boven op den bergh, onder het vee aentreden, en naer het ſtrant, daer hy dagelijcks komt, toeſtappen: een afgrijſſelijck geweldigh groot wanſchapen gedroght, van zijn eenigh oogh berooft. Een geknotte pijnboom is zijn ſtaf, en onderſtut hem in het gaen. Ruige ſchapen, zijn eenigh vermaeck, vergezelſchappen hem: aen den hals hangt de fluit, die zijn quellaedje verzacht. Het ſtrant af in bare zee komende, zoo wieſch hy het bloet van zijn loopende oogh af, dat hem uitgeboort was; en op zijn tanden knarſſende, gingk midden door de golven, zonder d'ockſels eens nat te maecken. Toen zetten wy al verbaeſt het van verre op de loop, en namen den verlegen man, die het wel verdiende, binnen boort, en kapten al ſtil het touw af, en wacker aen de riemen vallende, gingen over het water ſtrijcken. Hy roock het, en quam op dat gedruiſch aenſtappen: doch hem onmogelijck ons met zijne hant te bereicken, en in d'Iöniſche golven met naloopen t'achterhalen, zoo ſtack hy zulck een afgrijſſelijcke klock op, dat 'er al de zee en het water af beefden, d'Italiaenſche bodem dreunde en daverde, de boghtige ſpelonck-ken van Etna loeiden. Maer de Reuzen, in de boſſchen en op

Onder dit verhael zien de Trojanen Polyfeem genaken,

en ſteken af:

Polyfeem volgtze,

en gilt dat het over de zee klincke,

vvaer op de Reuzen voor den dagh komen; een afgrijſſelijck gezelſchap, zoo groot als gevvijde eicken en cypreſſen.

de hooge bergen, door dien kreet opgeweckt, vallen plotſeling naer de zeehavens toe, en bedecken het ſtrant. Daer zien wy de ſpitsbroeders van Etna by een ſtaen, den kop in de lucht ſteken, en te vergeefs ons overdwers aengrimmen: een afgrijſelijck gezelſchap: gelijck hemelhooge eicken, en cypreſſen, met hun beziën geladen, de kruin om hoogh ſteecken, in het ſteile boſch aen Jupijn, en het woudt aen Diane toegeheilight. Een groote ſchrick jaeght ons om voort te ſpoeden, de touwen overal los te rucken,

De Trojanen varen ſnel voort, vermijden het gevaer van Scylle en Charybdis,

de zeilen by te zetten, en recht voor wint af te loopen. Hier tegens vermaent ons de raet van Helenus recht in 't midden tuſſchen Scylle en Charybdis door te varen, en het byſtere gevaer des doots te vermijden; weshalve men goet vont liever onzen koers te veranderen, en beſloot wederſ te rugh te zeilen. Maer zie Boreas begoſt uit het enge Pelorus te blazen, en men vaert

voorby Pantagie, langs Megare en Thapſus,

voorby den mont van Pantagie, uit natuurlijcke rotſen gegroeit, en langs den inham van Megare, en het lage Thapſus. De reisgenoot van den ongeluckigen Ulyſſes, Achemenides, den zelven wegh weder te rugge varende, toonde my alle die plaetſen. Een eilant leit voor den boezem van Sikanie, tegens over het water-

naer Ortygie,

rijcke Plemmyrium; de voorouders noemden het Ortygie; men zeit dat d'Alfeus, een vliet van Elis, onder de zee heimelijck doorboorende, eenen wegh vondt, die, o Arethuſe, nu door uwen mont vloeiende, zich met de Siciliaenſche baren mengt. Wy eeren, niet zonder laſt, de groote Godtheit der zelve plaetſe;

langs Helorus, en Pachyn, en zien Kamarine,

en geraken hier na boven den vetten klaigront van Helorus, dat nu blanck leit. Daer na gaen wy ſtrijcken, dicht langs de hooge klippen en de kaep van Pachijn; en van verre doet zich Kamarine op, dat men, volgens Apolloos orakel, niet reppen moght;

Gela,

en de Gelaſche aekers, en geweldige ſtadt Gela, naer heuren

Agragas,

ſtroom genoemt. Hier na vertoont het ſteile Agragas, eertijts een aenfockſter van brave paerden, zijne heerlijcke muren van

Selinus, en de Lilybeeſche vvadden: en belanden te Drepanum,

verre; en o palmrijck Selinus, ick ſtreef u met een wackere koelte voorby, en vaer langs de Lilybeeſche wadden, al harde klippen, die onder water leggen. Daer na krijgh ick de haven en onluſtige ree van Drepanum. Hier, na zoo veele ſtormen in zee uit-

uitgeſtaen, verlies ick vader, helaes! den eenigen trooſt en verquickinge in alle voorvallende zwarigheden en bekommeringen. O allerliefſte vader, hier begeeft ghy my, van langwijligh omſuckelen afgemat: te vergeefs, helaes! berghde ick u uit zoo groote gevaerlijckheden: en Helenus, de waerzegger, die my zoo vele rampen voorzeide, nochte de vervloeckte Celeno ſpelden my deze droefheit niet. Hier was d'uiterſte pael van alle mijn omſuckelinge. Dit was het honck van de langdurige reize; en van daer ſcheidende, dreef een Godt my aen uwe kuſten. Aldus verhaelde vader Eneas, terwijlze alle te zamen toeluiſterden, den ondergangk van Troje, en zijne ballingſchap, hem van boven opgeleit, en hier mede volendende, zweegh ten leſte ſtil, en gingk ruſten.

daer Eneas vader ſterft,

met vviens lijckklaght

de Helt zijn verhael beſluit, en gaet ruſten.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het vierde Boeck.

INHOUDT.

Koningin Dido op Koningk Eneas, tot razens toe, van minne verſlingert, openbaert deze inwendige quellaedje haer zuſter Anne, die haer tot huwen aenport. Iuno, om Eneas gemackelijcker buiten Italie te houden, handelt met Venus, op datze, met hare gunſt, hem aen Elize magh uitbeſteden, en toont by wat middel dit allervoeghelijckſt kan te werck geſtelt werden. 's Anderendaeghs rijden Eneas en Dido ter jaght, daer Iuno, terwijl elck op wilt vlamt, onvoorziens een onweder verweckt, dies loopt een ieder zijns weeghs, om te ſchuilen, en Dido en Eneas treffen elckandere in een zelve ſpelonck aen, en paren hier ter quader ure. Iupijn ondertuſſchen over ſtach geſmeten, door de gebeden van Iärbas, Koningk van Getulie, (geſtoort, overmits zy hem weigerende, eenen vreemdelingk aenſloegh) zent Merkuur aen Eneas,

Eneas, hem belaſtende den bodem van Afrika te ruimen, en naer Italie te zeilen; weshalve hy, Iupiters gebodt gehoorzamende, de maets beveelt heimelijck vaerdigh te maecken al wat tot de reis vereiſcht wort. Dido rieckende, hoe men de vloot toeruſte, en wat zijn wit was, haelt hem ſchendigh over, en pooght vergeefs met gebeden en tranen, zoo door zich zelve, als door hare zuſter, den Trojaen van zijn opzet af te trecken. Eneas, wederom in den ſlaep van Merkuur gewaerſchuwt, licht te midnacht zijn ancker; dies de Koningin, door wanhoop verruckt, binnen in't hof, eenen houwtſtapel toeſtellende, en Barce, Sicheus voeſter, van der hant ſturende, de borſt in't zwaert ſtoot.

Dat Koningklijck verhael, en's mans doorluchtigheit,
Ontvonckt de Koningin, die raet leeft met haer zuſter,
En offeringewant: en van de Min verleit,
Haer hart zoeckt op de jaght, in een ſpelonck; ja bluſt'er
Dien onverzaden brant, en paſt op eer noch faem,
En terght den nagebuur, tot dat Merkuur gezonden,
Den Vorſt de vlught belaſt, in's grooten Vaders naem;
Dies acht hy raet noch klaght, maer kieſt de weecke gronden.
Zy ziet hem van haer tinne ontvlieden met de vloot,
En flucks de borſt in't zwaert, getrooſt zich zulck een doot.

Maer Dido van minne blakende, kan niet ruſten,

MAer de Koningin nu al een poos zwaerlijck van minne gewont, voedde vaſt die wonde in haer harte, en quijnde heimelijck aen een brandende minnekoorts: t'elckemale ſchoten haer des mans menighvuldige deughden, en menighvuldige eere, by zijn volck ingeleit, in den zin: zijn wezen en verhael ſtaen in haer harte geplant, en zy kan van bekommeringe niet ſlapen. 's Anderen daeghs, toen de dagh aenbrack, het bedaeude kleet des duiſteren nachts van den hemel ſchoof, en de lamp der zonne het aertrijck toelichtte, ſprackze qualijck beraden, hare zuſter, waer mede zy wel overeen droegh, aldus aen: Anne zuſter, wat beduit dit, dat ick legh en mael, en van ontſteltenisſe niet ruſten kan? Wat een treffelijck man heeft nu zijn verblijf in ons hof genomen! Hoe braef is hy van opzicht!

klaeght de zuſter haer bekommeringe, verwondert zich over d'uitmuntentheit des Helts,

hoe

hoe onverſaeght en dapper in den oorloogh! Zeker ick geloof vaſtelijck, en niet zonder reden, dat hy van Goden geſproten is: want bloohartigheit is een kenteken van een onedel gemoedt. Och, door wat al gevaerlijckheden is hy gerolt en geſolt! Wat verhaelde de man al oorlogen, die hy uitvoerde! Had ick niet vaſt in mijn gemoedt beſloten en opgezet voortaen my aen niemants echt te verbinden; ſedert het in 't eerſte huwelijck my door mijn mans doot buiten mijn giſſing gingk; en berouwde my niet dien dagh, dat ick oit trouwde; miſſchien zou ick my dees eene reis noch kunnen te buiten gaen: want om de waerheit te zeggen, Anne zuſter, ſedert de doot van Sicheus, mijnen ongeluckigen man, en dat het hofheilighdom van dien broedermoort beſprengkelt, het huis verſtroit wiert; heeft dees alleen, mijn hart en zinnen bewogen, en mijn opzet aen 't ſlibberen, den voet gezet. Ick gevoel dat ick weder van liefde blaeck, als eertijts: maer liever verzonck ick levendigh in d'aerde: liever had ick dat Godt Jupiter my met den donder ſloegh, en naer den duiſteren helſchen afgront ter zielen, by die bleecke zielen, zont, eer ick mijnen eerlijcken naem zou ſchenden, of den bant der belofte zoo ſchaemteloos breken. Hy, op wien ick eerſt mijn zinnen zette, heeft mijn hart en liefde wech; hy behouze en bewaerze by zich in zijn graf. Zoo ſprekende ſchreideze haren boezem nat van tranen, die langs hare wangen afbiggelden; en Anne antwoorde hier op: o zuſter, die ick liever heb dan het licht, dat aen den hemel ſchijnt, zult ghy alleen uw jonge jaren treurigh en ongehuwt verſlijten, zonder immermeer lieve kinders, vruchten des huwelijx, te zien? Meent ghy dat uw gemael in het graf, of zijn geeſt, zich dit belge? En ſchoon het waer zoo: geene mans koſten u, die vaſt treurde, eertijts bewegen; geene van Libye, nochte Iärbas, nochte andere zeeghaftige en maghtige Vorſten in het rijcke Afrika, te vore van uwe Tyriers afgeſlagen: zoudt ghy daerom oock eenen Vorſt afſlaen, daer uw zin op valt? Bedenckt ghy niet eens op wat bodem ghy hier gezeten zijt? Aen d'een zijde leggen de Getuliſche ſteden, een volck met geene wapenente dwingen; en het breidelooze Numidie, en

en melt hare genegenheit.

Anne raetze te huwen,

zorgelijcke zantplaten; aen d'andere zijde de drooge en dorre zantzee, daer men van dorſt verſmacht; en de Barceen, die wijdt en zijt ſtroopen. Wat wil ick uw broeders dreigementen ophalen, en d'oorlogen, die Tyrus over den hals kunnen komen? Gewiſſelijck het ſchijnt, dat de Goden uit den hemel, en Juno, die ons begenadight, de Trojaenſche ſchepen herwaert aen ſtuurden. Zuſter, wat wil dit, by uw leven, noch een geweldige ſtadt worden! Hoe wil dit Rijck toenemen, door zulck een huwelijck! Hoe heerlijck wil de naemhaftigheit van Fenicie het hooft opſteken, door den nadruck onzer wapenen, met die van Troje

en zich met de Goden te beraden.

geſterckt! Hou ſlechts by de Goden aen met offeren en bidden; en onthael den gaſt zoo wel ten hove, dat hy zich hier vergete; terwijl de winter op zee uitbuldert, Orion het hooft vol buien hebbe, de vloot beſchadight, en het geen vaerbaer weder is. Met dusdanigh een aenſpraeck holpze voort den brant in het harte, 't welck alree van liefde ontvonckt was; en zy gaf haer beduchte zuſter voort goede hoop, zoo datze haer belofte brekende,

Hier op gaet men te kercke, en offert.

die ſchaemte uittrock. Eerſt gaenze te kercke, en verzoecken dat de Goden het voornemen zegenen. Zy ſlaghten kerckplichtigh uitgeleze ſchapen voor Ceres, inſtelſter der huwelixwetten, Febus en vader Bacchus; boven al voor Juno, bewintsvrouwe van huwelixzaken. D'overſchoone Dido met den offerkop in de hant, giet den wijn uit op de ſtar van een witte koe; of komt in 't gezicht der Goden, naer de vette altaren aentreden; zet eenen feeſtdagh in om t'offeren; en gapende naer d'opgeſnede borſt van het offervee, leeft met lillende ingewant raet. Och, blinde en onwetende offerwichelaers, wat kunnen kerckbeloften of kercken en offerhanden een kranckzinnige minnareſſe baten? Ondertuſſchen verteert de minnevlam het weecke

Ondertuſſchen neemt de brant van minne toe, en Dido loopt door de ſtadt gelijck een geſchote hinde in de boſſchen.

mergh, en zy draeght heimelijck een wonde in hare borſt. D'ongeluckige Dido blaeckt, en loopt al razende door de ganſche ſtadt zwieren; gelijck een hinde, onverhoets met eenen pijl van den jager, in de Kretenſer boſſchen, van verre geſchoten, dat het vlugge yzer, buiten zijn weten, in haer lijf bleef ſteken; dies zy vaſt door Dikteeſche wouden en wilderniſſen vlught, terwijl

het dootlijck riet haer in de zijde ſteeckt. Nu leit Dido Eneas langs de veſten met zich om, en toont hem de Sidoniſche rijckdommen, en de ſtadt, dieze bouwde. Zy begint te ſpreken, en blijft midden in haer rede ſteken. Nu verlangtze, met het vallen van den avont, wederom aen den diſch te gaen; en de kranckhoofdige verzoeckt noch eens den ondergangk van Troje te hooren, en ziet hem noch eens de woorden uit den mont. Na het ſcheiden van de maeltijt, wanneer de maen noch niet op is, de ſtarren, over de Noortlijn weder aen 't nederdalen, haer raden zich te ruſt te begeven; dan mijmertze alleen en eenzaem in heur kamer; gaet nederleggen op het bedde, daerze hem nu miſt, en hoort en ziet noch den helt in zijn afwezen: of houdt, door 's vaders verbeeldinge bekoort, Askaen, zijn zoontje, op den ſchoot; ofze zoo haer onuitſprekelijcke liefde paejen kon. De begonne torens rijzen niet: de jeught oefent zich niet in de wapenen; nochte men bouwt 'er havens of borſtweeringen tegens gewelt: alle die geweldige wercken van muren en toornen en gevaerten, ten hemel toe opgehaelt, blijven ten halve ſteken.

Zy leit Eneas om, toont hare heerlijckheit, en onthaelt hem.

Zoo ras Jupijns waerde gemalin, Saturnus dochter, wiſt dat Dido met zulck een peſt beſmet was, en van minne razende, op haren naem en faem niet langer paſte; gingze Venus met dusdanige woorden aen: gewiſſelijck ghy en uw zoon zult dapper eer inleggen, heerlijck triomfeeren, en eenen grooten en roemwaerdigen naem behalen, zoo een eenige vrouw door het bedrogh van twee Goden in 't net geleit wort: want my is niet heel onbekent, hoe ghy voor onze veſten vreeſt, en de huizen van het hooge Karthago by u verdacht zijn. Maer wat zal het einde hier van wezen? of waer toe is nu zulck een ſtrijt van noode? wat, laet ons liever een eeuwigh vredeverbont en huwelijck ſluiten: ghy hebt nu al het geen, waer naer ghy uit al uw hart verlangde: Dido blaeckt alree van minne, en de razende liefde zit haer tot in het mergh van 't gebeente. Laet ons dan deze volcken door onderlinge gemeenſchap onder een ſmiltende, gelijcker hant door een hooft regeeren. Bewilligh dat de Frygiaen over hen heerſchappy voere, en de Koningin van Tyrus aen hem uitbeſteet werde. Venus haer

Iuno paſt op deze gelegentheit, en bejegent Venus geveinsdelijck:

gevcinſtheit rieckende, en datze dit ſlechts voorſtelde, om het Rijck van Italien onder het gebiet van Libye te brengen, diende haer hier aldus op: wie is zoo van zinnen berooft, die dit zon afſlaen, of met u hier over willen ſtrijt voeren? wou 'er ſlechts het geluck toeſlaen. Maer het nootlot houdt my in bedencken, of Jupiter oock gezint zy de ballingen van Tyrus en Troje tot eene ſtadt te ſmilten, en beſtemme die volcken onder een te mengen, en door een zelve verbont te vereenigen. Ghy zijt zijn gemalin: u voeght het beſt hem te ſmeken, en zijnen zin t'ondertaſten: ga ſlechts voor, ick zal u volgen. Toen heeft de Koningklijcke Juno haer alzoo bejegent: laet dat werck op my aenkomen. Nu zal ick u in 't kort, let 'er op, berichten, op wat manier men, 't geen voor de hant is, kan uitwercken. Eneas en Dido, op hem zoo jammerlijck verſlingert, maecken zich vaerdigh, om morgen vroegh, zoo ras de zon opgerezen, haer ſtralen over het aertrijck ſchiete, t'zamen in 't boſch ter jaght te gaen. Terwijl dan de vleugels der jageren te paerde het woudt met netten beſpannen, en angſtigh herwaert en derwaert op het wilt aenvliegen, zal ick dit paer eenen ſlaghregen en hagelbuy op het lijf gieten, en donderen, dat 'er hemel en aerde af davere. De hovelingen het donckere onweder te gemoet ziende, zullen het op loopen aenzetten; Dido en de Trojaenſche Vorſt elckandere in een zelve ſpelonck aentreffen; ick by der hant zijn, en beſtemt ghy dit met my, hen beide getrouwelijck paren en hun harten verbinden. Hier zal men bruiloft houden. De Godin van Cyprus, niet vreemt van dit verzoeck, bewillighde het, en loegh om dien loozen vont. Ondertuſſchen quam de dageraet uit den Oceaen in het ooſten oprijſen, en de friſſche jeught teegh, zoo ras de zon opquam, de poort uit naer buiten toe, geladen met geboete netten, koorden en ſwijnſprieten met een breet yzer beſlagen. Maſſyliſche ruiters en maghtigh veel winthonden en bracken, ſcherp van reuck, komen daer aengeſprongen. De Puniſche Heeren ſtaen voor de poorte van 't hof, en wachten vaſt de Koningin, die noch in hare ſlaepkamer blijft dralen. Daer ſtaet de klepper, koſtelijck met eenen gouden toom en ſcharlaken behangſel uitgeſtreken,

doch Venus betaeltze met de zelve munt.

Iuno vint geraden Eneas en Dido op de jaght te zenden,

en zoo te paren; dat van Venus beſtemt voort.

Sedert rees de morgenſtont, en de jagers gaen te velde vooruit,

ſtreken, en ſpeelt, al brieſchende van moedigheit, op het mont-
ſtuck, dat het ſchuimt. Ten lange leſte komtze met al haren ſtoet *Dido volght*
en ſleep voor den dagh, en heeft eenen Sidoniſchen jaghtrok met
een geborduurde lijſt aen, eenen gouden pijlkoker op den rugh,
het hair met gout opgeſnoert, en haer purperen kleet met een
goude gespe opgehaeckt. De Frygianen en de vrolijcke Julus
vergezelſchappen haer; en Eneas zelf, in ſchoonheit boven alle *met Eneas,*
anderen uitſtekende, geleitze, en ſchickt zijn volck in orde: ge-
lijck Apollo, wanneer hy Lycie, daer hy overwinterde, en de *uitgeſtre-*
vlieten van Xanthus verlaet, om in de lente Delos, zijn moeders *ken gelijck*
eilant, te gaen bezoecken, en zijn offerreien aen te voeren. De *Apollo Delos*
Kretenzers, Dryopen, en geblanckette Agathyrſen mengelen *gaet bezoec-*
zich dan rontom d'altaren luitruchtigh onder een. Apollo toit *ken.*
zijn lange locken, die om het hooft zwaeien, vlechtze met groen
loof, en ſtricktze met goude ſnoeren op: en treet ruſtigh met den
pijlkoker, die op zijnen rugh rammelt, over de heuvels van Cyn-
thus hene. Zoo weits quam 'er Eneas oock aen: zulck een brave
ruſtigheit blonck hem ten aenſchijn en oogen uit. Endelijck om
hoogh op de bergen, en buiten 's weeghs, ontrent de ſchuilhoec-
ken gekomen, begoſten de wilde geiten van de ſteenrotſen af te
ſpringen, en over de heuvels hene te rennen. Aen den anderen
kant vliegen de harten by heele troepen van 't geberghte, en ſtui-
ven over vlacke dalen en zandige duinen hene. Maer het kint
Askaen vermaeckt zich met een moedigh paert, midden in de
dalen, en rent nu 't eene nu 't andere wilt voorby, en wenſcht en
belooft Diane haer deel van den buit, indien hem onder dit
weerloos wilt een ſchuimbeckende everzwijn, of roſſen leeuw,
van het geberghte in den mont kome loopen. Middelerwijl be-
treckt de lucht, en begint het afgrijſſelijck te donderen: daer op
volgen ſlaghregens en hagelbuien: de Tyriſche en Trojaenſche
jeught, en de Dardaner, Venus neef, loopen beangſt overal elck
hunnes weeghs over het velt, om ergens onder dack te ſchuilen:
heele ſtroomen ſtorten ten bergh af. Dido en de Trojaenſche *Koningk en*
Vorſt geraecken in een zelve ſpelonck by elckandere: en eerſt *Koningin*
gaf d'Aerde, daer na Juno, de bruiloftsgodin, een voorteken: *vergaren en*
paren.

het weerlichte; de lucht nam kennis van hunne bruiloft, en de Berghnymfen huilden boven op de ſteile ſteenklip. Die dagh was eerſt een oirzaeck van haere doot, en eerſt een oirzaeck van haren val: want Dido paſte voortaen op goet nochte quaet gerucht, nochte hielt haer minne langer voor ſluickery; maer gaf uit aen dien helt verlooft en getrouwt te zijn: met dezen deckmantel zochtze haer misgreep te bewimpelen.

De Faem, een ſnel gedroght,

Terſtont loopt de Faem, de ſnelſte plaegh van allen, door al de groote ſteden van Libye: zy leeft wanneerze ergens meê magh omloopen, en loopt hoe langer hoe ſneller. In 't eerſte houdt de vrees haer onder: ſtrax daerna ſchietze op tot aen de lucht, zoo datze met de voeten aerde, met het hooft de wolcken raeckt. Men zeit, dat d'Aerde, haer moeder, door der Goden gramſchap tot wraeck geterght, deze, de jongſte en ſlimſte van alle haer gebroetſel, na Ceus en Enceladus baerde; een gruwelijck geweldigh groot gedroght, ras te voet en ſnel in 't vliegen; het welck ('t luidt zeltzaem) zoo veel wackere oogen, zoo veel tongen, zoo veel ſnaterende monden, zoo veel opene ooren, als veders over zijn lijf heeft: het vlieght en ſnort by doncker nacht midden tuſſchen hemel en aerde; en de zoete ſlaep luickt nimmermeer zijn oogen: by dage ſtaet het op ſchiltwacht boven op de huizen, of hooge torens, zet menighmael groote ſteden overendt, en verbreit zoo wel logentael en achterklap, als waerheit. Deze, hier in groeiende, blies toen alle volcken d'ooren vol, en zette met ſtijve kaecken t'effens uit wat 'er gebeurt en niet gebeurt, en hoe Eneas, van Trojaenſchen bloede geſproten, hier gelant was, dien de ſchoone Dido zich gewaerdighde aen te ſlaen: hoeze nu in ſchandelijcke welluſten verzopen, en hun Rijcken verachteloozende, al den winter in overdaet en liefkoozery overbroghten. De ſnoode Godin geeft dit elck in den mont, en eensgaugs naer Koningk Iärbas zwierende, verbittert en rockent hem op met deze mare. Hy uit Ammon en Garamanti s een geſchaeckte Nymf, geſproten, had in zijn breetſtreckende Rijck hondert altaren, hondert geweldige groote tempels, Jupijn ter eere geſticht, en hem altijt bernende lampen, een gedurigh, kerck-

laet dit niemant gebreck lijden,

en melt het Iärbas,

kercklicht toegeheilight, daer de zercken van den bloede des offervees dreven, en feſtoenen en geſchakeerde roozenhoeden de pijlaeren vercierden. Men zeit dat hy, dol van ſpijt, en verbolgen om zoo verdrietigh een tijding, midden onder de beelden der Goden, en voor d'altaren zijn handen ten hemel opheffende, Jupiter ootmoedighlijck en vierigh aldus gebeden hebbe: O almaghtige Jupiter, wien het Mauruſiſche volck op de bancktapyten bancketteerende, nu den offerwijn ter eere toeplengt; ziet ghy dit zoo koel en met goede oogen aen? Of vervaert ghy, o vader, wanneer het dondert, en blixemt, ons ſlechts met een looze grijns? en flickert het weerlicht, en dreunt en verſchrikt ons de donder in de wolcken, zonder te raken? Een vreemde vrouw, aen onze ſteigers opgezet, en die voor geringen prijs een ſtadt bouwde; en wie wy het ſtrant en eenen behantveſten gront gunden, om te beploegen; zulck eene heeft ons huwelijck afgeſlagen, en Eneas voor heere des Rijcks aengenomen: en die Paris met zijn laf en ontmant gezelſchap; een die zijn hair balſemt, en den Meoniſchen mijter onder de kin knoopt; zulck een houdt nu hof met zijn geſchaeckte vriendin; en wy offeren quanſuis gaven in uwe kercken, en zoecken ſlechts eenen ydelen naem. *die hier vvraeck over eiſcht.*

D'almaghtige vader verhoorde zijn gebedt, die de handen aen het altaer uitſtreckte, en keerde hier op het gezicht naer de Koningklijcke muren, en de gelieven toe, die hunnen eerlijcken naem en faem in den wint ſloegen. Toen ſprack hy Merkuur aldus aen, en belaſte hem dit: voort, mijn zoon, ga hene: roep den weſten wint by der hant, en gly op uwe ſlaghveders door de lucht naer beneden toe, om den Dardaenſchen Vorſt (die nu te Karthago, by de Tyriers, blijft ſammelen, zonder eens om te zien naer de ſteden, hem by nootlot toegeleit) aen te ſpreken, en hem mijnen laſt, op het ſpoedighſte, over te dragen. Zijn overſchoone moeder beloofde ons dit niet van hem, en berghde daerom zijn leven tweemael uit der Grieken handen; maer verzekerde dat hy de man zou wezen, die Italie, zwanger van heerſchappye, en brieſchende van oorlooghsmoedt, noch zou regeeren; d'afkomſt uit Teucers hoogen ſtam geſproten, wijt uitbreiden, en den ge- *Iupijn aldus opgevveckt,* *vaerdight Merkuur naer Eneas af.*

heelen

heelen aertbodem wetten voorſchrijven. Indien d'eere van zoo gewightige zaken zijn hart niet eens ontvoncke, en de vader het niet de pijn waerdigh achte, eigen lofs halve, aen dat ſware ſtuck te heffen; zal hy dan zijnen zoon Askaen den burgh van Rome benijden? Wat bouwt hy daer? Of wat voordeel ſtaet hem te verwachten van ſtil te blijven leggen, by een volck dat hy te vyant heeft? En waerom ziet hy niet eens om naer zijn Auſoniſche ſpruiten, en de landen van Lavinie? Dat hy t'zeil ga: dit is het ſlot van mijn bevel: ghy zult mijn gezant hier in wezen. Zoo ſprack Jupijn, en de zoon maeckte zich gereet, om den laſt van zijnen grooten vader in 't werck te ſtellen; en bondt eerſt aen zijne hielen de gulde vleugels, die hem ſnel, op den wint door de lucht, te gelijck over water en lant henevoeren. Daer na nam hy zijn roede, waer mede men de bleecke zielen uit den afgront verdaghvaert, en naer de duiſtere hel henedrijft: zy verweckt en verjaeght den ſlaep, en luickt den doode zijn oogen open. Hier op zich verlatende, breeckt hy de winden met zijne borſt, en zwemt door de nevels, die voor hem wijcken; en voortvliegende ziet terſtont den ſteilen top en rugh van den harden Atlas, die den hemel met zijne kruin onderſtut; Atlas altijt met donckere wolcken behangen. Zijn hooft, ruigh van pijnboſch begroeit, wort van ſtormen en ſlaghregens gebeuckt: ſneeuw bedeckt zijne ſchouders: geheele ſtroomen ſtorten langs des ouden grijzerts kin af, en zijn borſtelige baert hangt ſtijf van yskegelen bevrozen. De Cyllener, een poos ſtil op zijn wiecken hangende, ſtreeck hier eerſt: van hier gaf hy zich, met al het lijf voorover, naer zee toe; gelijck een vogel, die langs het ſtrant, langs de viſchrijcke zeeklippen, laegh by het water henevlieght: eveneens vloogh de Cylleenſche ſpruit, die van moeders zijde Atlas voor zijnen grootvader rekent, tuſſchen hemel en aerde, en deelde de winden, en het zantachtige ſtrant van Lybye. Zoo ras zijn vlugge zolen de hutten raeckten, zagh hy Eneas hier ſloten en nieuwe huizen bouwen; hebbende een zwaert, wiens hecht van gelen Iaspis ſtarwijs gewrocht was, op de zijde, en eenen langen rock aen, die hem van Dido geſchoncken, rijckelijck van haer

Merkuur gehoorzaemt,

en door de lucht zvvevende,

ziet den bergh Atlas,

ſtrijckt daer, gelijck een vogel, die langs het ſtrant vlieght;

met

met fijn gout was geborduurt, en van Tyriſch purper gloeide.
Terſtont gingk hy hem aldus aen: leght ghy nu den gront van het hooge Karthago, en ſticht een ſchoone ſtadt, een vrouwe te geval? och, hoe verzuimt ghy uw Rijck en gelegentheit? De Koningk der Goden, naer wiens ſtem hemel en aerde luiſteren, zent zelf my van den klaren Olymp aen u. Jupijn zelf vaerdight my haeſtigh door de lucht af, met dezen laſt aen u. Wat bouwt ghy hier? of op wat voet verſlijt ghy uwen tijt zoo ledigh in Libye? Indien d'eere van zoo gewightige zaken u niet meer ter harte ga; en ghy het niet de pijn waerdigh acht, eigen lofs halve, dat zwaere ſtuck aen te vatten; zoo zie toch te rugh naer Askaen, die vaſt opſchiet, en denck om Julus, uwen erfgenaem van zoo groot een hope, en wien het Rijck van Italie, en gebiet van Rome boven 't hooft ſtaet. De Cyllener, zoo geſproken hebbende, liet midden in zijne rede de ſterfelijcke gedaente vaeren, en verdween om hoogh in de dunne lucht, uit zijn oogen. Maer Eneas ſtont ſtom en verbijſtert, om dat gezicht, al zijn hair van ſchrick te bergh, zijn tong koſt geen geluit ſlaen: en hy haeckte, verbaeſt door zulck een aenſpraeck en gebodt der Goden, om in aller yl door te gaen, en dees genoeghelijcke landouw te verlaten. Och, hoe zal hy het maken? Met welcke woorden de Koningin, van minne razende, nu beſt ondergaen? hoe zijn rede beginnen? Hy leit het vaſt by zich zelven over, dan dus, dan zoo, en maelt en hermaelt al wat hem voor komt, dat hem het hooft omzwindelt. Endelijck het ſtuck van wederzijde wel overwogen, zoo vont hy dit raetzaemſt: hy roept Mneſtheus, Sergeſtus, en den ſtercken Kloanthus; gebiet hun ſtilzwijgens de vloot klaer te maecken, de maets naer ſtrant te porren, geweer by der hant te hebben, en d'oirzaeck dezer nieuwe toeruſtinge t'ontveinzen; op dat hy ondertuſſchen (wanneer d'onnozele Dido hier minſt om dencke, en niet eens vermoede, dat zulck een krachtige minnebant gebroken kan worden) haer ondertaſte, haer zachtſte luimen waerneme, wanneerze beſt aen te ſpreken zy: en lette wat wijze van aenſpraeck in deze gelegentheit beſt vallen wil. Zylieden, hierom verblijt, gehoor-

en der Goden tolck beſtraft Eneas over zijn verzuim,

en belaſt hem te vertrecken.

Eneas ſtaet verbaeſt,

en gebiet zijne voornaemſten, de vloot klaer te maken.

hoorzamen ſpoedigh zijn bevel, en verrechten hunnen laſt.

De Koningin krijght hier lucht af.

Maer de Koningin (wie kan een verliefde bedriegen?) merckte dit ras, en kreegh allereerſt lucht van zijn vertreck, dat nu op handen was; en vreesde oock, daer niet te vreezen ſtont. De zelve onruſtige Faem broght de kranckhoofdige vrouw over, hoe men de vloot wapende, en het volck vaerdigh ſtont om door te gaen. Radeloos en verbittert looptze razen en rinckincken de ganſche ſtadt door; gelijck een Thyas, of Wijnprieſterin, aen 't hollen van al 't geraes der cymbelen en geluiden; wanneerze op het driejarige wijnfeeſt van Bacchus bezeten, aengepickelt wort, daer Cytheron haer 's nachts al ſchreeuwende verdaghvaerde. Ten leſte ſpreecktze Eneas eerſt aldus aen: O trouweloozе, liet ghy u oock voorſtaen zulck een ſtuck voor my te kunnen ontveinzen, en zoo ſtilzwijgens door te gaen uit mijn lant? en is onze liefde, en uwe hant en voorgaende trouwbelofte, en Dido, wie een deerlijcke doot over 't hooft hangt, zoo luttel maghtigh u hier te houden, of ghy moet oock by winterdagh de vloot toeruſten, en u ſpoeden om met den ongeſtuimigen noorden wint zee te nemen? O wreedaert! voert ghy noch naer geene vremde en onbekende landen toe; ſtont het oude Troje noch; zoo moght ghy Troje met uwe vloot door de wilde zee gaen zoecken. Verlaet ghy my? Ick bidde u (naerdien het met my ellendige nu zoo verre verloopen is) om deze tranen; om uwe trouwbelofte, aen mijne hant bezworen; om ons huwelijck; om onze bruiloft, die nu alree aengevangen is; zoo ick iet aen u verdiende; of zoo ick u eenige vrientſchap bewees: erbarm u over dit bouwvallige huis: en indien gebeden noch iet op u vermogen, zet dit uit uwen zin. Uwen 't halve heb ick het volck van Libye, de Koningen van Numidie, en mijn eige Tyriers, te vyant: ja uwent halve alleen gaf ick mijn zuiverheit, en voorgaenden naem en faem, het eenige waer door mijn kroon de ſtarren raeckte, ten beſte. O gaſt (want men kan u niet langer gemael noemen) aen wien geeft ghy my, die nu veegh ben, ten roof over? Wat heb ick te verwachten? dat mijn broeder Pygmalion mijn veſten verniele? Of de Getuliſche Iärbas my gevan-

geraeckt aen 't hollen gelijck een Prieſterin van Bacchus;

ſchelt Eneas trouwveloos,

en bidt om uitſtel van zijne reis;

gen

gen voere? Had ick ten minſte voor uwe vlught eerſt een vrucht by u gewonnen, en ſpeelde in 't hof voor mijn oogen een kleine Eneas, in wiens aenſchijn men des vaders krooſt zage; zoo zou ick noch niet geheel gevangen of van u verlaten ſchijnen. Dus kermtze: hy van Jupijn aengemaent, toonde ganſch geen verandering aen zijn gelaet, en kropte, zonder eens te zwichten, zijn bekommering in, en antwoorde haer endelijck in 't kort: o Koningin, nimmermeer zal ick lochenen, hoe menighvuldigh uwe gunſt my aen u verplichtte, gelijck ghy met waerheit verhaelt: en zoo lang ick geheughenis van my zelven heb; zoo lang 'er adem in mijn lijf is, zal Elyſe de kroon in mijn hart ſpannen. Ick zal ter zaecke een luttel zeggen. Noit was de meening (legh my dat niet te laſt) zoo ter ſluick door te gaen: noit minde ick u, onder ſchijn van te willen trouwen, of verloofde my aen u. Indien het nootlot der Goden my naer mijn goetduncken liet begaen, en moght ick mijn zaken naer mijn eige zinnelijckheit ſchicken; voor eerſt zou ick de ſtadt Troje en het lieve overſchot van de mijnen in den voorgaenden ſtaet zetten: Priaems koningklijck hof ſtont al lang overendt, en ick had het ingeſtorte Pergamum ten trooſt mijner overwonne lantslieden, al met mijn eige handen weder opgeholpen. Maer de Gryneeſche Apollo, het Lyciſche Orakel belaſten my nu de kuſten van het maghtige Italie aen te doen. Daer is ons hart: daer ons vaderlant. Kan het hof van Karthago, en de Libyſche ſtadt u, een' inboorling van Fenicie, hier houden; waerom misgunt men den Trojanen, datze zich op den Auſoniſchen bodem nederſlaen? het ſtaet ons oock vry uitheemſche landen te zoecken. Zoo menighmael de nacht het velt met ſchaduwe en dauw beſpreit; zoo menighmael de heldere ſtarren opkomen, vermaent en vervaert my vader Anchiſes ontruſte geeſt, daer ick legh en ſlaep: desgelijcks vermaent my mijn kint Askaen, en het verongelijcken des lieven zoons, mijnen 't halve van het Hesperiſche Rijck, en de beloofde landen dus lang verſteken. Boven al dit komt (ick zweer het u by mijn en mijn zoons hooft) de tolck der Goden zelf, met zijnen laſt in aller yl van Jupiter uit den hemel afgevaerdight.

doch de Helt blijft ſtantvaſtigh,

bekent de genote vuldaden,

en ontſchuldight zich.

dight. Ick zelf zagh dien Godt in een klaer licht de muren inkomen, en hoorde zijn ſtem met mijn eigene ooren. Val my noch u zelve met uwe klaghten niet moeielijck: want ick reis niet uit my zelven naer Italie toe. Terwijl hy dit ſprack, zaghze hem al een poos ſtilzwijgens overdwers aen, van het hooft tot de voeten toe; gelijck ofze hem door en weêr door wou zien, en borſt van verbolgenheit aldus uit: o ghy trouwelooze, nochte Godin Venus is uw moeder, nochte Dardaen uw vader, en oirſprongk van uw geſlacht; maer de gruwzame Kaukaes en zijn harde ſteenrotſen hebben u gebaert; Hyrkaniſche tigers met hare ſpenen u gezooght: want waerom wil ick veinzen, of mijnen moedt langer in houden, zonder uit te varen? Heeft hy om mijn tranen wel eens gezucht? Is zijn gelaet wel eens verandert? Heeft hy uit medoogen wel een traen geſtort, of zich over zijn lief erbarmt? Waer over zal ick eerſt klagen? Nu kan d'overmaghtige Juno, nochte vader Jupiter, Saturnus zoon, dit ſtuck niet langer met goede oogen aenzien. Nergens wort oprechte trouw gevonden. Ick nam hem, zoo bar en beroit als hy aen ſtrant quam drijven, in mijn hof, en zette zinneloos hem op den troon aen mijn zijde. Ick redde zijn geſtrande vloot, en berghde zijn mackers hun leven. Och, ick wort harſſeloos: het gaet my aen de zinnen. Nu komt hy met Apollo en zijn wichelerye voor den dagh: nu jaeght hem het Orakel van Lycie: nu wort der Goden tolck van Jupiter zelf met dien vervloeckten laſt uit den hemel afgevaerdight. Quanſuis daer bemoejen zich Goden mede: daer is de geruſte hemel mede bekommert. Ga vry hene, ick houde u niet: ick wil hier over geenen ſtrijt voeren: loop naer Italie in den wint: zoeck uw Rijck over zee: maer ick vertrouw, zoo de Godtvruchtigheit by Goden iet vermagh; ghy zult het tuſſchen ſteenrotſen en barningen boeten, en noch menighmael Dido by haren naem roepen: en al ontloopt ghy my, echter wil ick met een zwarte fackel achter u her zitten; en zoo dra mijn ziel van mijn lichaem geſcheiden zy, u overal met mijnen geeſt bykomen; en uwe boosheit zal 'er om lijden. Ick zal het vernemen, en dit gerucht wil my, onder de ſchimmen, aen

Dido hier op aen't laſteren,

den

den jammerpoel noch ter ooren komen. Zoo ſprekende brackze haer rede ten halve af: haer hart bezweeck van ontſtelteniſſe; zy gingk ſtrijcken; verſtack zich uit der menſchen oogen, en verliet hem, die van vreeze niet ſpreken dorſt, en noch veel te zeggen had. De ſtaetjoffers vatten haer, die flaeuw en ſlap was, onder d'ockſels, brengenze in de marmere ſlaepkamer, en leggenze op de ledckant. *en ſtort van flaeute te bedde.*

Maer hoewel de godtvruchtige Eneas zeer begaen is, om de bedruckte te vertrooſten, haer droefheit te verzachten; en die quellaedje uit den hoofde te ſlaen, en zijn hart niet doet dan ſtenen, en van groote liefde bezwijckt; nochtans verrecht hy der Goden bevel, en bezichtight zijne vloot. Terſtont vallen 'er de Trojanen op aen, winden de groote ſchepen, noch verſch geteert, met hoogh water af, en brengenze in het vlot: zy ſleipen riemen en eicke balcken, noch ruigh van loof en onbehouwen, ten boſch uit, door yver om door te gaen. Daer had menze mogen zien overal ter ſtadt uit vallen, en vertrecken: gelijck de mieren, wanneerze den winter te gemoet ziende, eenen geweldigen hoop korens plonderen, en in haere holen opleggen: de zwarte bende gaet te velde, en vervoert den roof, langs een ſmal padt door het gras. Zommigen duwen met hare ſchoften het graen voort, dat haer te laſtigh valt te dragen: zommigen voeren de troepen aen, en drijven de tragen voort: al het padt roockt van drockheit. O Dido, hoe waert ghy te moede, toen ghy dit moſt aenzien? Hoe luide kermde ghy wel, toen ghy, ter hooge tinne van uw ſlot af, het ſtrant overal, voor uwe oogen, zaeght roocken, en hoorde langs het water al dat geraes en getier van 't bootsvolck onder een? O onbeſchaemde liefde! waer brenght ghy de ſterfelijcke menſchen niet toe? Zy wort genootzaeckt weder met tranen in d'oogen, weder met ootmoedigh bidden en ſmeken om trooſt aen te houden, en zich zelve te breken, de liefde te geval; op dat zy, die toch ſterven moet, geen middel, hoewel te vergeefs, onbezocht laete. Anne, ghy ziet, hoe drock en bezigh men overal op ſtrant ylt: van allen kanten zijnze by een gekomen, leggen alree zeilree om af te loo-

Maer Eneas volght zijnen laſt,

en zijne maets yveren, gelijck mieren om voorraet te vergaderen.

Dido zoeckt hem op te houden,

door haer zuſter:

te loopen, en maetroos heeft van blyſchap het achterſchip met kranſſen behangen. Koſt ick, zuſter, zoo groot een droefheit te gemoet zien, ick zouze oock kunnen overzetten. Evenwel, zuſter, doe my, in mijn verdriet, zoo veel ſlechts te geval: want die trouwelooze gaſt is gewoon u alleen te vrient te houden, en u heimelijck t'openbaren al wat hem op het hart leit. Ghy alleen kent zijne luimen, en weet hem op zijn weeckſte te nemen. Ga hene, zuſter, en ſmeeck dien hoovaerdigen vyant. Ick heb met de Grieken in Aulis niet gezworen al de Trojanen te verdelgen, nochte de vloot van daer Troje op den hals geſchonden; nochte zijn vader Anchiſes aſſchen en gebeente opgegraven. Waerom weigert hy zoo ſtijfzinnigh naer mijn bede te luiſteren? Waer jaght hy zoo naer toe? Hy ſta mijne ongeluckige liefde dit uiterſte verzoeck toe; en wachte, tot dat wint en weder hem diene, om veiligh zee te neemen. Nu maene ick hem niet meer om zijn voorgaende trouw, die hy brack; of ſmeeck, dat hy het ſchoone Latium drijven late, en zijn Rijck uit den zin zette. Ick bid ſlechts om een luttel tijts, en wat uitſtels, tot dat mijn dolle liefde wat bedare, en mijn dwerſſe fortuin, die my overmagh, my mijn pack met gedult leere dragen. Om dezen jongſten dienſt (heb toch melijden met uwe zuſter) bidde ick u; en als ghy my dien noch bewezen hebt, zoo zal ick het u al mijn leven danck weten. Zoo badtze haer vaſt, en de bedroefde zuſter brengt zoodanige jammerklaghten t'elckens over en wederover: doch hy even ongezeggelijck, keert zich aen geen kermen, nochte luiſtert naer eenige vermaningen: het noodlot ſchiet 'er een ſchot voor, en Godt Jupiter ſtopt hem zijne ooren, die anderſins licht te vermurwen waer: en gelijck de Noorde winden in d'Alpes om ſtrijt van allen kanten onderling toeſtreven, om met bulderen en blazen eenen ouden eicken boom en zijnen dicken ſtam uit der aerde te rucken; terwijl hy vaſt kraeckt, en hene en weder geſchudt, den gront wel dicht met bladeren beſtroit; doch te hecht en taey aen de ſteenrots vaſt, zijn wortels zoo diep in den afgront ſchiet, als zijn kruin om hoogh in de wolcken ſteeckt: eveneens wort de helt, dan van d'eene dan van d'andere zijde,

maer de Vorſt zvvicht niet:

gelijck een oude eick, te vergeefs van vvinden aengevochten.

zijde, gedurigh met kermen en ſmeecken aengevochten, en zijn kloeckmoedigheit beſeft wel wat zwarigheit hier uit kan geboren worden: maer het hart blijft onvermurwt, en 't is verloren gekreten. D'ongeluckige Dido, nu met ſchrick haer nootlot beſeffende, wenſcht om de doot, en kan het licht van den dagh niet verdragen. Toenze nu d'offergaven ten wieroockenden outer brogh̄t,zaghze (het valt yſſelijck te verhalen) den heiligen dranck zwart worden, en den wijn, onder het uitgieten, in heiloos bloet veranderen, waer doorze te ſtyver verharde in haer opzet van deze weerelt te verlaten. Dat gezicht gafze niemant, ja haer eige zuſter zelf niet eens te kennen. Boven dit ſtont in haer hof, ter gedachteniſſe hares vorigen gemaels, een marmere kappel, by haer in groote waerde gehouden, en rontom met ſneeuwitte vellen, feſtoenen en loof behangen: hier uit ſcheen men by duiſternacht, het geluit en de ſtem hares warenden en roependen mans te hooren; en menighmael het langkwijligh huilen en ſtenen des eenzamen nachtuils, die op het dack een lijckklaght zong. Behalve dit vervaren haer vele ſchrickelijcke waerſchuwingen en voorſpellingen der waerzeggeren, te vore hier op gehoort. De wreede Eneas zelf ſteurt de razende vrouw in haren ſlaep; en altijt dunckt haer datze alleen, altijt datze eenzaem eenen langen wegh bewandelt, en haere Tyriers in een woeſtijne loopt zoecken: gelijck kranckhoofdige Pentheus de troepen der Razernyen, en twee zonnen, en twee Thebens ziet: of gelijck Oreſtes, Agamemnons zoon; wanneer hy reis op reis ten tooneele gedreven, voor zijne moeder, met fackelen en zwarte ſlangen gewapent, henevlught, daer de wraeckgierige Vloecken de deure ſtoppen.

Dit brengt de verliefde tot vvanhoop; zy ziet nare voortekens, en beelt zich in datze de Tyriers loopt zoecken, gelijck Pentheus de Razernyen, of gelijck Oreſtes zijn moeder en de Vloecken ziet.

Na datze dan van droefheit overwonnen, van Razernyen bezeten, opgezet had te ſterven, zoo beraemdeze by zich zelve tijt en wijze: en haer opzet met haer gelaet ontveinzende, en het aenzicht opheldernde, ſprack de bedruckte zuſter aldus aen: zuſter, verbly u met my: ick heb een middel beraemt, om hem my eigen, of my en mijne liefde van hem los te maken. Daer d'Oceaen ſtuit, de zon in zee zinckt, en de hemel, vol blaeckende ſtar-

Zy neemt dan voor te ſterven, en dit opzet ontveinzende, zent haer zuſter

ſtarren, van den hemelhoogen Atlas geſtut, op zijne ſchouders draeit, leit het uiterſte geweſt der Mooren : hier is my gewezen de Prieſterin des volcks van Maſſyle, een bewaeckſter des tempels van Heſperus dochteren, die met vochtigen honigh en ſlaepverweckende mankop den draeck voedde, en den boomgaert, met goude appelen geladen, en Venus toegewijt, bewaerde : deze vermeet zich alle harſſens, wieze wil, door hare tovervaerzen van minne te genezen ; anderen in het tegendeel met minne te plagen ; driftige ſtroomen te ſtuiten, en ſtarren te rugh te drijven. Zy weckt nachtgeeſten op. Ghy zoudt d'aerde onder hare voeten zien loeien, en eſſcheboomen ten bergh afſtijgen. De Goden en ghy, mijn waerde zuſter, en uw hooft, waer by ick zweer, kunnen getuigen, dat ick, mijns ondancks, my met toverye en hare treken behelpe. Ga, en ſtel heimelijck, binnen in 't hof, onder den blaeuwen hemel, eenen houtſtapel toe, en legh de wapens, die de trouwelooze in zijn kamer liet hangen, en alle zijn kleeders, en het bruitsbedde, mijn bederf, daer boven op : want deze Prieſterin raet en beveelt my al de gedachteniſſen van dien eerloozen al t'effens te vernietigen. Zoo ſpreecktze, zwijght en beſterft haeſtigh in haer aenzicht. Evenwel vertrouwt Anne niet, dat de zuſter haer eigen doot met den ſchijn van nieuwe offerhanden ontveinſt ; en zulck een dolligheit kan in haer niet komen ; nochte zy vreeſt, dat haer eenige droefheit kan bejegenen, die haer zwaerder valle dan de moort van Sicheus : weshalve zy haeren laſt te werck ſtelt.

naer de Prieſterin :

oock beveeltze den houtſtapel toe te ſtellen.

Anne geen quaet vermoedende,

leit haren laſt in 't vverck.

Maer toen men, in de hofkapelle, onder den blaeuwen hemel, eenen geweldigen hoop hout opgeſtapelt had, en harshout en eicke tacken afgehouwen ; zoo ſpande de Koningin eiſenkranſſen en cypreſſeloof hier over, en leide zijn kleeders, en achtergelaten zwaert, en waſſenbeelt op het bedde, daer boven op ; wel wetende wat haer wit was. d'Altaren ſtaen hier rontom, en de Prieſterin met hangenden haire verdagvaert drie hondert Goden, den Hellevooght, den mengelklomp, en de driekoppige Hekate, de drie tronien der maeght Diane : zy giet 'er bekers met bronwater in ſtede van helſch water in : men zocht jonge kruiden

den in den maneſchijn met kopere zeiſſens gemaeit; men zocht oock melck van zwart vergift, en een ſtuck vleeſch, van een veulens hooft afgeſcheurt, en de moeder ontruckt. Dido zelf by d'altaren, met een been baervoets, en in ongegorden kleede, neemt met gezouten offergraen en zuivere handen Goden en ſtarren, bewuſt van haer einde, tot getuigen over hare doot; en zoo ergens noch eenige Godtheit kennis draege van gelieven, zoo ongelijck gepaert, die bidtze op haer rechtvaerdige zaeck te willen letten.

's Nachts, vvanneer het al ruſt,

Het was midnacht: de ſtarren over de Noortlijn aen den hemel geſtegen, begoſten weder te dalen; de vermoeide ſliepen geruſt, de geheele weerelt door: boſſchen nochte baren ruiſchten: al het lant zweegh, en vee en vogel, en wat zich in plaſſen en meeren houdt, of in ſcherpe heggen en ruighte neſtelt, lagen zorgeloos en ſtil, by nacht op hun gemack en ſliepen, en hadden alle bekommeringe en zwarigheit vergeten; behalve d'ongeluckige Dido alleen, die niet eenen oogenblick kon ſluimeren, en geen vaeck in haere oogen, geen ruſt in haer gemoedt vernam: de bekommeringen verdubbelden: de minne weder boven komende, begoſt te hollen, en in haer hart gingk een geweldige ſtroom van verbolgenheit: zy bleef even ſtijf by haer opzet, en wrockte aldus by zich zelve: Wat ga ick aen? Zal ick aldus uitgeſtreken, nu mijn oude minnaers aenzoecken? Zal ick ootmoedigh met gevouwe handen ten huwelijck verzoecken de Numidianen, by my zoo dickwils afgeſlagen? of met de vloot van Ilium, en de Trojanen, op Jupiters jongſten laſt, t'ſcheep gaen; aengezien het my zoo wel bequam, dat ick hun in noot de behulpzame hant boodt, en zy d'oude deught zoo fraey gedencken? En genomen ick woude al; wie zal het my toeſtaen? Zal die hoovaerdige binnen boorts nemen een vrouw, die hy zoo ſchandelijck om den tuin leide? Och, geſchoffeerde Koningin, weet ghy nochte merckt ghy noch niet, dat ghy met Laomedons meineedigen hoop te doen hebt? Hoe dan toe? zal ick alleen gaen vergezelſchappen, en achteraen loopen een deel bootsgezellen, die nu wonderlijck in hun ſchick

vvaeckt Dido alleen,

valt aen 't klagen, en overleit vvat middelen overſchieten, om Eneas te vermurvven:

maer miſtrouvvende trooſt te vervverven,

zijn? Of wil ick, met mijne Tyriers en al mijne maght beſtuwt, hen navolgen, en de mannen, die ick naulix uit Sidon kon meſleipen, weder te water brengen? en bevelenze noch eens t'zeil te gaen? Wat, ſterf liever, gelijck ghy wel verdiende, en kort uw droefheit met den degen. O zuſter, ghy waert d'eerſte, die verlegen met mijn tranen, my razende van liefde, aen deze rampen en dezen gaſt holpt. Stont het my niet vry ongetrouwt, zonder laſter, mijn leven, als een wilt dier, over te brengen, en my zelve buiten zulck eenen laſt te houden? Ick heb mijn trouw, den lijcke van Sicheus belooft, niet gehouden. Met zoo groote jammerklaghten borſtze uit.

vindt geene uitvlught dan in de doot.

Eneas, nu alle dingen klaer waren, en hy vaſtelijck had opgezet te vertrecken, lagh en ſliep op de kampanje, wanneer Godt Merkuur in den zelven ſchijn wederkeerende, hem in den ſlaep verſcheen, en wederom aldus ſcheen te waerſchuwen: de ſtem, de kleur, het blonde hair, de friſſche jonge leden, alles zweemde naer Merkuur: o Godin Venus zoon, kunt ghy by deze gelegentheit noch ſlapen? en ziet ghy zinnelooze niet in welck een gevaer ghy ſteeckt? en hoort ghy niet hoe de wint naer wenſch uit den weſten blaeſt? Dido het leven moede, brouwt verraet en vervloeckte ſchelmſtucken in haren geeſt, en in haer gemoedt gaet een geweldigh gety van verbolgenheit. Vlught ghy niet in aller yl van hier, terwijl het vlughtens tijt is? Ghy zult de zee vol ſchepen in rep en roer, en van tortſen en branttuigh zien blaecken, en al de kuſt in lichten brant ſtaen; zoo dra de dagh u hier op ſtrant betrappe. Op, op, pack u voort: een wijf is altoos wuft, en wispelturigh. Aldus ſprekende, verdween hy in den duiſteren nacht. Maer Eneas verſchrickt door die ſchichtige openbaring, ſpringt uit den ſlaep, en drijft de maets voort. Wacker, mannen, wacker, haeſt u: valt aen't roejen: laet de zeilen vallen. Een Godt van den hemel afgevaerdight, port ons weder t'zeil te gaen, en de touwen af te kappen. O heilige Godtheit, wie ghy oock zijt, wy volgen u, en gehoorzamen al weder blydelijck uw gebodt. O ſta ons by, weeſt ons behulpzaem, en verleen ons ſpoet en wint en weder. Zoo ſprack hy, en, het blickerende zwaert uit zijn ſcheede ruc-

Eneas middelervijl in ſlaep gevallen,

vvort voor 't leſte gevaerſchuvvt,

verſchrickt,

drijft de maets voort,

ruckende, kapte de touwen los. Al d'anderen yveren even vierigh; rucken en reppen zich; ſteken van lant af: de vloot geraeckt in zee: zy roejen dat het kraeckt, en het water bruiſt. *en gaet deur.*

En Auroor, de dageraet, nu oprijzende uit de ſaffranen ledekant van Tithon, haren gemael, beſpreide de velden met verſchen glans; als de Koningin, uit de tinne van haer ſlot, den blancken dagh eerſt zagh komen opdringen, en de ſchepen, onder zeil, gelijckerhant hunnen gangk gaen, en vernam hoe haer havens ledigh lagen: toen ſloeghze drie of vierwerf voor hare ſchoone borſt, en treckende het blonde hair uit heur hooft, ſprack: by Godt, gaet hy zoo door, en beſchimpt een vremdelingk onze kroon? Is hier geen geweer by de hant? Valt hem al de ſtadt niet op het lijf? Brengenze geen ſchepen van de werf in aller yl te water? Voort voort, brengt fackels, brengt brandtuigh: zet alle zeilen by: valt aen de riemen. Wat ſpreeck ick? Waer ben ick? Wat dolheit komt my over? Rampzalige Dido, ziet ghy nu wat onheil u beſchoren is? Dat had ghy al eer behooren te gemoet te zien, toen ghy hem uwen ſcepter in de hant gaeft. Ay, bezie toch eens, dit zijn die ſchoone woorden en trouwbeloften van den zoon, die, zoo men zeit, Heilighdom en Huisgoden zijnes vaderlants met zich omvoert; die zijnen ſtockouden afgeleefden vader op de ſchouders uit den brant droegh. Was ick niet maghtigh hem by den hals te grijpen, zijn lichaem aen flarden te ſcheuren, en de ſtucken in zee te ſmacken, en al zijn mackers met hem? Kon ick Askaen zelf niet met den degen van kant helpen? en zijnen vader dat bancket opdiſſchen? Maer de kans van dien ſtrijt waer hachelijck geweeſt: dat moght dan wezen: wat was daer aen gelegen? Wien had ick den doot getrooſt, behoeven t'ontzien? Ick had het vier in de vloot geſteken; de ſchepen in lichten brant gezet; vader en zoon met het ganſche geſlacht uitgeroit; en midden in 't vier ſpringende, my zelve daer in gebrockt. O zon, die met uwe ſtralen aenſchouwt al wat ter weerelt gebeurt; en ghy, o Juno, ſcheitsvrouw over huwelixgeſchillen, en die kennis draeght van dit ſtuck; en ghy, o Hekate, in de ſteden, op de drieſprongen, by

Zoo ras de dagh opkomt ziet de Koningin de vloot haren gangk gaen, valt aen 't kermen,

bekent hare dwaesheit,

ſchelt Eneas,

roept Goden en Ongoden tot getuigen

nacht met een geſchrey verdaghvaert, en ghy, o wraeckgierige Vloecken en Goden van Eliſe, nu tot ſterven bereit; aenhoort toch deze klaghten: luiſtert naer onze gebeden, en keert uwe goddelijcke wraeck tegens dien meineedigen, om hem naer zijn verdienſte te ſtraffen. Is het zoo geſchoren, dat die gruwelijcke booswicht veiligh moet havenen en belanden; en brengt het nootlot van Jupijn dit mede; en ſtaet die pael vaſt: zoo laet hem in den oorloogh door de wapens van een onvertſaeght volck aengerant, gelijck een verſchovelingk, buiten zijne palen, en daer het hem niet gebeure zijnen Iülus t'omhelzen, om hulp roepen, en de ſchandelijcke neerlaegh der zijnen aenſchouwen; en (ſchoon hy zich de voorwaerden van een ſchandelijck verbont hebbe onderworpen) zijn rijck niet bezitten, nochte dien gewenſchten dagh beleven; maer ontijdigh geſneuvelt, naeckt en onbegraven op het velt leggen blijven. Dit bidde ick: dit 's mijn uiterſte wil, dien ick met mijn bloet en doot bezegel. Boven dit, o mijn Tyriers, wet uwen haet en erfvyantſchap op dezen ſtam, en al het toekomende geſlacht; en vereert onze aſſchen met deze ſchenckaedjen: verbont nochte trouw zy onder deze volcken. Een wreker verrijze uit onzen gebeente, die nu en namaels den Dardaenſchen vreemdelingen, ten viere en ten zwaerde, ontzegge, zoo menighmael zy kans zien. Ick bidde dat ſtrant tegens ſtrant, zee tegens zee, wapens tegens wapens, oock zelfs de nakomelingen tegens elckandere ſtrijden.

over des verlaters meineedigheit:

vvenſcht hem oorloogen en plagen en nederlage,

en een ontydige doot:

vloeckt tuſſchen Tyriers en Trojanen een eeuvvige veete en vyantſchap:

Zoo ſpreecktze, en verlangende om, hoe eer hoe liever, het leven, dat haer verdrietigh viel, te verkorten, laet haer zinnen van allerhande gedachten omzwindelen. Daer na ſprackze Barce, Sicheus voeſter, (want haer eige voeſter lagh in het out vaderlant begraven) met luttele woorden aen: waerde voeſter, ga en hael my mijn zuſter Anne hier: Zegh haer datze haeſte, om zich met water te beſprengkelen, en offervee en 't gemelde zoenoffer mede te brengen: datze zoo herwaert kome: en bewint zelf oock uw hooft met heilige offerbanden: want mijn voornemen is den helſchen Jupijn zijn offerhande, die ick hem kerckplichtigh bereide, op te dragen; een einde van deze bekommeringen te maken,

daer na verzentze Barce om Anne te halen.

maken, en des Dardaens waffen beelt op den houtftapel te verbranden. Zoo ſprackze, en het oude wijf haefte zich met haer ſtramme beenen. Maer Dido bevende, en gruwzaem van gelaet; om 't onmenſchelijck ſtuck, datze beſtont, en een paer blicken, zoo root als bloet, opſlaende, en over de bevende kaecken met vlacken beſprengkelt, en met haer aenzicht alree naer de doot gezet, die op handen was, liep binnen in 't hof de deur op, en vloogh, gelijck dol, om hoogh op den houtſtapel, en haelde voor den dagh het Trojaenſche zwaert, haer tot zulck een einde niet geſchoncken. Na datze hier het kleet des Trojaens, en de heilooze ledekant zagh, en een luttel tijts met ſchreien, en overpeinzen toebroght; zoo gingze op het bedde nederleggen, en ſprack de leſte rede. O gewaet, my zoo lief en waert, zoo lang Godt en 't geluck my begenadighden; ontfang mijne ziel, en ontſla my van dit hartewee. Ick heb mijn leven en mijnen tijt, my van de fortuin toegeleit, ten einde gebroght: nu zal mijne ſchim in grooter ſchijn ten afgront varen. Ick heb een vermaerde ſtadt geſticht; mijne veſten volbouwt gezien; mijn mans doot gewroken, en mijnen moordadigen broeder dat ſtuck betaelt gezet. Geluckigh, och, al te geluckigh waer Dido, waren ſlechts de Dardaenſche kielen noit aen onze kuſten gelant. Zoo ſprackze, en met haer aenzicht tegens het bedde aen leggende; zullen wy ongewroken ſterven? maer laet ons ſterven, zeitze: zoo, alzoo luſt het my ter zielen te varen. De wreede Trojaen verzadige op zee zijne oogen met dit vier, en voere die gedachtenis onzes doots, gelijck een rampzaligh voorſpoock, met zich. Zoo ſprackze, en ondertuſſchen vindt haer het hofgezin in 't zwaert gevallen, dat van bloet ſchuimt, en d'armen van een geſpreit? Al het hof waeght van 't geſchrey: het gerucht vlieght door alle ſtraten, dat de ſtadt davert: Alle huizen dreunen van 't jammeren, kermen en huilen der vrouwen, en de lucht galmt van groot misbaer; niet anders dan of de vyant ingeborſten, geheel Karthago of 't overoude Tyrus te gront gingk, en huizen en kercken in een zee van lichten brant ſtonden. De zuſter buiten zich zelve, en van ſchrick voor hare borſt ſlaende, en met

Het oude vvijf beſchickt dit:

Dido vlieght den houtſtapel op,

ſpreeckt haer leſte klaeghrede,

en vvort met het zvvaert in de borſt gevonden, vvaer van geheel Karthago overent raeckt; gelijck of de vyant de ſtadt overrompelde.

De zuſter komt aenſtreven, roept de zieltoogende te vergeefs, klaeght, en kermt,

de nagels in 't aenzicht, komt al ſidderende midden door den drang des volx haeſtigh toegeſchoten, en roept de zieltoogende noch by haren naem: zuſter, zocht ghy dat? zocht ghy my dus te bedriegen? ſtont my dit van dien houtſtapel, van dat vier, van deze altaren te verwachten? Waer over zal ick, nu van u verſteken, my eerſt beklagen? Moght uw zuſter u in het ſterven geen gezelſchap houden? Ghy had my oock op den zelven uitgangk behooren te noodigen. Een zelve droefheit, een zelven oogenblick had ons beide met den degen voortgeholpen. Heb ick, wreet menſch, dit lijckhout met mijn eige handen opgeſtapelt, en de Goden des vaderlants verdaghvaert, om u, daer het zoo met u geſtelt waere, alleen te laten? O zuſter, ick, ick zelf heb u en my zelve, en het volck, en den Raet van Sidon, en uwe ſtadt omgebroght en verdelght. Brengt toch water, dat ick de wonden afwaſſche, en haeren leſten adem (zoo 'er noch adem en leven in is) met mijnen mont magh zuigen en inzwelgen. Aldus kermende, was zy boven op den houtſtapel geklommen, en

en omhelſtze.

omhelsde en koeſterde al ſtenende de halfdoode zuſter in haren ſchoot, en drooghde het zwarte bloet met haer kleet af. Dido pooghde haer geloke oogen op te ſlaen, doch bezweeck weder. De wonde in hare borſt piepte. Driewerf het hooft opheffende, leundeze op haren elleboogh: driewerf zeeghze weder in 't bedde neder; en met hare oogen overal, om hoogh aen den hemel, licht zoeckende, verzuchteze toenze het zagh. d'Almaghtige Juno, zich over haer langwijligh zieltoogen en harde doot ontfermende, zont Iris uit den hemel, om de worſtelende ziel

Iuno zent Iris, om ziel en lichaem te ſcheiden:

van de ſtricken des lichaems t'ontbinden: want Proſerpijn had heur het blonde hair noch niet afgeſchoren, en het hooft den jammerpoel toegedoemt; dewijlze zoo onnozel voor haren tijt ſtorf, en deerlijck van oploopende en dolle liefde aengeprickelt, ontijdigh om hals geraeckte. De dauwende Iris dan met haer ſaffrane pennen duizenterleie verwen, recht tegens over de zon in de lucht, malende, quam om laegh gevlogen; en ſtaende boven Didoos hooft, zeide: deze hairvlecht wijde ick, volgens mijnen laſt, Pluto toe, en ontſla u van den laſt des lichaems. Zoo

ſprack-

ſprackze, en ſneet heur hairlock af: terſtont wertſe koudt over al haer lijf, en de geeſt verdween in de lucht.

deze ſnijt de hairlock af, en Dido geeft den geeſt.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het vijfde Boeck.

INHOUDT.

Eneas van Karthago geſcheiden, en naer Italie varende, vervalt door ſtorm in Sicilie, daer hy beleefdelijck van Aceſtes gewelkomt, de lijckſtaetſi van zijnen vader Anchiſes ('s jaers te vore hier te Drepanum begraven) en zijn jaergetijde viert, met zoenſpelen, door opgezette prijzen verheerlijckt. Kloanthus wint den ſcheepsſtrijt; Euryalus, door Niſus loosheit voortgeholpen, den loopſtrijt. De grijze Entellus bonſt den wulpſchen en ſtoffende Dares met d'oſſeleere wanten in 't zant. Eurytion ſchiet den papegaey af: evenwel ſtaet men Aceſtes, wiens pijl in de lucht blaeckte, ouderdoms en hoogheits halve den eerſten prijs toe. Askaen voert, zijnen grootvader Anchiſes ter eere, het Ridderſpel en ſpiegelgevecht der edelen in. Ondertuſſchen worpen de Trojaenſche vrouwen, verdrietigh van omſuckelen, en van Iris opgeruit, den brant in de vloot, waer van vier ſchepen door 't vier vergaen, d'overigen door eenen geweldigen plasregen, van Iupijn uit den hemel gegoten, geleſcht en geborgen worden. Anchiſes geeſt, zijnen zoon Eneas den navolgenden nacht verſchijnende, vermaent hem, door Iupiters gebodt, weerlooze grijzen en wijven in Sicilie te laten, zelf met het puick der jongelingen en mannen, die gezont en in 't beſte van hun leven zijn, naer Italie te zeilen, en eerſt in 't hol van de Sibylle te gaen, die hem in d'Elyſiſche velden leide, daer hy zijne nakomelingen op een ry zal monſteren, en d'uitkomſt van alle d aenſtaende oorlogen hooren ſpellen. Eneas, zijn vaders raet dan gehoorzamende, ſtichte in Sicilie de ſtadt Aceſte, plante daer den

bouwtroep van onweerbare grijzen en wijven, en voer zelf met de bloem des legers naer Italie. Neptuin ondertusschen door Venus verbeden, begunstight Eneas, op zijn henevaert, met gewenscht weder, waer door Palinuur in slaep gewiegt, met zijn roer in 't water plompt, dies de Vorst zich in zijne plaets zet.

Eneas zeilt vast voort aen 't Siciljaensche strant;
Daer hy Acestes groet, en viert het jaergetijde
Zijns vaders met triomf, tot dat de vloot in brant
Geraeckt door Iris list, die zijn geluck benijde:
Noch lescht Iupijn het vier. Anchises geest voorspelt
Wat oorloogh hem genaeckt, en raet den zoon te dalen
Ter helle. Eneas zift 't gezelschap, dat hem quelt:
Dit bouwt een nieuwe stadt, terwijl de Vorst gaet dwalen.
Zijn moeder smeeckt Neptuin om beter avontuur
Voor haren zoon, die mist eerlang zijn' Palinuur.

Ondertusschen vaert Eneas voort, en ziet den brant des lijckhoutstapels achter zich voor een quaet voorspoock aen.

ONdertusschen gingk Eneas vast met de vloot zijnen gangk door zee, zonder eens te zwichten; en kloovende de bruine baren met een koelte uit den Noorden, zagh achter zich de vesten leggen, van waer nu het lijckvier van d'ongeluckige Elise in zee henescheen. D'oirzaeck van zulck eenen brant is hem onbekent: maer de Trojanen wel beseffende waer toe die razende minne een vrouw vervoeren kan, nemen dit in als een quaet voorspoock van de Koninginne, vol hartewee gelaten; dewijl men deze, tot vergeldinge van haer groote liefde en getrouwigheit, zoo geschantvleckt zitten liet. De schepen diep in zee gesteken, daer men langer geen lant, en niet dan water en lucht zagh; zoo hing hem een blaeuwe wolck, en doncker onweder recht boven 't hooft, en het water begost 'er bijster naer en duister uit te zien: waerom Palinuur, de stuurman, zelf van de stuurplecht zijn volck toeriep: och, hoe hangt de lucht zoo vol buien? Vader Neptuin, wat hebt ghy voor? Zoo spreeckt hy, beveelt zeil te minderen, met alle maght aen de riemen te vallen, zet de schooten aen, knijpt by den wint hene, en zeit: o Eneas, kloeckmoedige helt, al bleef Jupijn borgh, noch

Toen nu in zee een doncker onweder opquam,

had

had ick geenen moedt u met zulck een weder in Italie aen lant te brengen. De wint ſcherpt, loopt om, en blaeſt uit het weſten ons dwers op het lijf: de lucht betreckt hoe langer hoe meer: en al doet men zijn uiterſte beſte, wy zijn niet maghtigh hier tegens op te geraken. Naerdien fortuin ons over magh, zoo laet ons volgen, en wenden, en varen waer het haer believe: want gaet het my niet uit mijn giſſing, naer de rekening, die ick flus uit de ſtarren maeckte, zoo moeten de havens van Sikanie, en de kuſten van Eryx, uwen getrouwen broeder, niet wijt van hier leggen. Hier op antwoorde de godtvruchtige Eneas: ick merckte al een poos dat 'er de wint naer geſchapen was, en ghy te vergeefs pooghde hier tegens op te ſtreven. Verander vry van koers: is 'er wel eenige plaets, die my aengenamer zy, en ick van varen afgeſlaeft, liever zou bezeilen dan dit lant, het welck Aceſtes, den Dardaner, in zijnen ſchoot voedt, daer mijn vaders gebeente ruſt? Aldus ſprekende zettenze het recht met eenen vlacken weſtelijcken voorwint en voor ſtroom de haven van Sicilie in, en landden endelijck vrolijck aen het ſtrant by hun bekenden. Maer Aceſtes, een zoon van Stroomgodt Kriniſus, en by een Trojaenſche vrouwe gewonnen, zich van verre, boven op de kruin der kaepe, over hun aenkomſt en byhebbende ſchepen, verwonderende, komt, zoo yſſelijck als hy 'er uit zagh, met ſchichten in de vuiſt, en de Libyaenſche beerehuit om 't lijf, hun te gemoet loopen; en noch gedachtigh aen het out geſlacht zijner voorouderen, wellekomtze op de weerkomſt, en onthaelt de vermoeide gaſten openhartigh met veltgewas, en vertrooſtze vriendelijck met alle behulpzaemheit. Des anderen daeghs, toen de klare zon uit den ooſten de ſtarren verdreven had, riep Eneas van alle kanten zijn mackers op het ſtrant te zamen; en op een hooghte ſtaende, ſprack aldus: o groothartige mannen, uit Dardaen en het doorluchtige bloet der Goden geſproten, het jaer heeft door al zijn maenden de ronde gedaen, ſedert wy het overſchot en gebeente mijnes heiligen Vaders ter aerde broghten, en hem zijne lijckaltaren toewijdden; en nu (miſt het my niet) is de dagh voorhanden, die, mijnen rouw vernieuwende,

vont Palinuur geraden van koers te veranderen, en Sikanie in te loopen;

het vvelck de Vorſt beſtemde,

en zoo landdenze aen dat eilant; daer Aceſtes vvoonachtigh,

hen onthaelde.

's Anderen daeghs roept Eneas zijne reisbroeders te zamen,

vernieuvvt hun zijn vaders jaergetijde,

van my, Godt woud's, altijt geviert zal worden. Alwaer ick balling tuſſchen de zantplaten van Getulie, of op de zee van Argos, en in de ſtadt Mycenen verlet; noch zou ick niet verzuimen dezen dagh te vieren, en het jaergetijde en mijn beloften met de gewoone ſtaetſi naer behooren te houden, en d'altaren met hare offergaven te vereeren. Nu zijn wy buiten onze giſſing (doch acht ick niet zonder wil, zonder ſchicking der Goden) by mijn vaders aſſche en gebeente zelf gevoert, en de haven onzer vrienden ingeloopen: weshalve laet ons al te zamen zijn gedachtenis met blyſchap vieren. Laet ons om voorſpoedigen wint bidden, op dat wy een ſtadt ſtichtende, jaerlijckſche offerhanden, hem te danck, in zijn gewijde kercken mogen opdragen. Aceſtes, d'inboorling van Troje, ſchenckt u, voor ieder ſchip, een koppel oſſen. Brengt de Huisgoden mede ter maeltijt, en zoo wel die wy uit het vaderlant overbroghten, als die van onzen huiswaert Aceſtes geëert worden.

en vermaent ze des Zelven gedachtenis te vieren.

Boven dit zal ick, wanneer de negende morgenſtont den ſterflijcken menſchen den voedzamen dagh hebbe toegevoert, en de weerelt met zijne ſtralen beſchenen, tot oefeninge der Trojanen, eerſt den roeiſtrijt inſtellen. Wie het ſnelſte loope en ſtout op zijn krachten zy; het zy hy zich toebetrouwe met de harde oſſeleerewant te vechten; of beter den ſchicht of vlugge pijlen te handelen: datze alle voor den dagh komen, en ſchicken prijs en eer in te leggen. Niemant gelieve my tegen te ſpreken, en bekranſt uw hoofden met loof. Aldus ſprekende, bevlecht hy zijn hooft met myrten, zijn moeder toegewijt: zoo doet Helymus; zoo doet de bedaeghde Aceſtes; zoo doet Askaen, het kint, en voort alle de jongkheit. Eneas gingk met al zijnen ſtoet en menigh duizent mannen uit de vergaderinge naer het graf toe; daer hy een paer kannen met koſtelijcken wijn godtsplichtigh opofferde, en op d'aerde uitgoot; noch een paer kannen met verſche melck, noch een paer met heiligh bloet, en den gront met roode roozen beſtrojende, ſprack aldus: heilige Vader, zijt gegroet: zijt anderwerf gegroet, o aſſche ziel en geeſt van mijnen vergeefs geberghden Vader: het moght my niet gebeuren met u de grenzen

Hy gaet dan ten grave voor het lijck offeren;

zen van Italie, en de beloofde landen, en den Auſoniſchen Tyber, hoedanigh die oock zy, aen te doen. Zoo ſprack hy, wanneer een groote glibberige ſlang, binnen uit de kapelle, zeven krollen zeven rollen nasleepte; zich al ſtil om het graf wondt, en over d'altaren henegleê; en ſchitterde met blaeuwe vlacken en goude ſchubben op haren rugh; gelijck de zon, recht op ons gezicht, door de wolcken heneſchijnende, den regenboogh met duizenterleie kleuren ſchakeert. Eneas dit aenziende, ſtont ſtom van verbaeſtheit. De ſlang ten leſte voortkruipende, tuſſchen ſchalen en bekers, zoo langk en glibberigh als zy was, proefde effen de ſpijs, en weeck, zonder meer te beledigen, weder binnen in het graf; toen de vlam al den offer op d'altaren hadde afgeweit: weshalve Eneas te meer den aengevangen dienſt, zijnen vader ter gedachteniſſe, op een nieuw hervatte; en twijfelde of dit de geeſt dezer plaetſe, of zijn vaders lijckpaedje waere. Hy ſlaghte, naer gewoonte, vijf ſchapen, en vijf zwijnen, en zwarte runders; goot ſchalen met wijn over het offervee, en daghvaerde de ziel van den grooten Anchiſes, en zijnen geeſt uit den jammerpoel: oock brengen zijn reisgenooten, elck naer vermogen, hunne offergiften vrolijck en rijckelijck ten outer, en ſlaghten runders: anderen zetten kopere ketels neffens malkanderen in 't velt, en bucken neder om vier onder de ſpeten te boeten, en den afval te braden.

daer een ſlang te voorſchijn komende,

gelijck een regenboogh ſchitterde,

en vveder in het graf kroop.

De gewenſchte dagh verſcheen, en de zonnepaerden voerden alree den negenden morgenſtont klaer en helder aen, als de naem en faem van den vermaerden Aceſtes d'aengrenzende geburen opweckte, en het ſtrant van menſchen grimmelde: zommigen uit nieusgierigheit om d'Eneadijnen te zien: zommigen gereet om mede naer prijs te ſtaen. Eerſt zette men, midden in het perck, de prijzen ten toon, namelijck heilige velttafels met drie voeten, wapens, purpere gewaden, zilver en gout, groene kranſen en palmtacken, om den overwinneren te vereeren: en men blies van een hooghte met de trompet d'ingeſtelde ſpelen in. Vier ſchepen, even riemrijck, uit al de vloot gekozen, vangen eerſt den roeiſtrijt met zware riemen aen. Mneſtheus, (hier na d'Ita-

Ten negenden dage vergaderen Trojanen en Sicilianen;

men ſtelt prijzen ten toon,

en vangt van den roeiſtrijt aen.

d'Italiaenſche Mneſtheus genoemt, en naer hem al 't geſlacht der Memmien) voerde den gezwinden walviſch, die wel beroeit was; Gyas de Chimeer, een geweldigh groot gevaert, als een ſtadt, en van Dardaenſche jongelingen voortgeruckt, met drie ryen roeiers, en drie ryen riemen; Sergeſtus, van wien het huis van de Sergien zijnen naem ontleent, vaert met den Centaurus, een groot ſchip; en Kloanthus, uit wien de Roomſche Kluentius geſproten is, met de blaeuwe Scylle. Een goet ſtuck in zee leit, recht tegens over het ſchuimende ſtrant, een ſteenrots, die van outs her 's winters, by hol water en ongeſtuimigh weder, wanneer de ſtarren betrocken zijn, van de baren gebeuckt wort, en het hooft onder haelt; en daer, by ſtil en effen water, een velt uitkijckt, waer op de duickers zich gaerne verluchten en vermeien. Hier plantte vader Eneas eenen groenen eeckelboom, tot eenen merckpael voor de bootsgezellen, op datze daer rontomvarende, zouden weten van daer wederom te keeren. Hier na lotenze om de plaets. D'overſten zelfs ſtaen op de kampanje, en brageeren van verre met goude en purpere rocken; en de jonge borſten met populierkranſſen om het hooft, glimmen over hun naeckte ſchouders, met olie beſtreken. Zy zetten zich op de doften neder, en hun handen wacker aen den riem ſlaende, luiſteren gaeu naer het ſteken der trompette: hun hart huppelt en klopt van vreeze, en de luſt om eere in te leggen ſluimert niet. Daer na, zoo dra men de trompet ſtack, dat het klonck, ſchotenze, zonder te dralen, alle t'effens buiten de lijn, met een bootsmans geraes, dat 'er de lucht van waeghde, en het water ſchuimde en ruiſchte van 't roejen. Gelijckerhant klivenze de baren, en overal waerze komen aenſtreven; daer gaept de zee van den ſlagh der riemen, en voor den boegh, die door het water henebruiſt. Geene wagens ſchieten zoo ſnel binnen hun beſteck voort, nochte rennen zoo fel buiten de lijn, in de renſtrijt; geene wagenaers drijven, overendt ſtaende, zoo hunne uitgelate paerden met teugel prickel en zweep aen. Al het boſch weergalmt op hantgeklap en gebaer der mannen, en den yver der gunſtelingen: de ſtem ſtuit op het ſtrant, en wort te rugge gekaetſt,

Op een ſteenrots in zee

vvort een' eeckelboom geplant:

men treckt het lot om de plaets,

en de trompet blaeſt den aenvangk,

vvaer op zy voortroeien,

ſneller dan vvagens in het renperck.

kaetſt, en de heuvels dreunen en daveren van dit getier. Gyas was d'eerſte, die gedurende dit geraes en gekrioel des volcks, al d'anderen te water voorbyglipte. Kloanthus beter beroeit, maer trager om de zwaerte van het ſchip, 't welck de vaert verachterde, achterhaelde hem. Na hen roeiden de Walviſch en Centaurus beide even ſnel, om voorby den voorſte te geraken; en nu is de Walviſch, nu de geweldige Centaurus vooruit: nu varenze weder gelijck, en ploegen, met gelijcke ſnuiten gepaert, de zoute wadden. Zy genaeckten alree de ſteenrots, en waren de roeibaen ten einde gevaren, als Gyas, de voorſte en hun aller meeſter in den roeiſtrijt, midden in zee Menetes, zijnen ſtuurman, toeriep: hoe loopt ghy my zoo rechts aen? Hou hier naer toe: vaer dicht langs de klip, en raeck effen de klip te backboort met de riemen. Laet het anderen vry hooger nemen. Zoo ſprack hy: maer Menetes, bang voor de blinde klippen, ſtevent naer zee toe. Gyas riep anderwerf: Menetes, hoe loopt ghy dus heen en weer? noch eens, hou naer de klip toe: en mit ziet hy om, en Kloanthus hem in zijn zogh volgen, en het korter om nemen. Kloanthus vaert beneden hem tuſſchen Gyas en de barnende klippen door, en geraeckt veiligh om de ſteenrots in zee den voorſte ſnel voorby. Dit ſpeet den jongelingk zoo ſchrickelijck tot in 't binnenſte van zijn hart, dat de tranen over zijn wangen liepen, en hy (zonder om zijn eer, of de behoudenis zijner mackeren te dencken) den tragen Menetes achter af, daer hy te roer ſtont, van boven neder in zee plompte, en zelf in zijn ſtuurmans plaets gingk te roer zitten, den mannen moedt gaf, en naer ſtrant toehielt. Maer Menetes, de grijze man, quam ten leſte ter naeuwer noot van den gront weder opborlen, en de klip op klauterende, gingk zich boven op, zoo nat als hy was, zitten droogen. De Trojanen loegen hem uit, die in 't water plompte, en zwemmen moſt, en met het lijf vol zout water op de ſteenrots vaſt zat en braeckte. Nu ontvonckte de moedt van de twee achterſten, Sergeſtus en Mneſtheus, om Gyas, die verachtert was, voorby te roejen. Sergeſtus geraeckte vooruit, en genaeckte de ſteenrots; nochtans is hy den anderen niet met het geheele ſchip, maer met

Gyas roeit vooruit,

gevolght van Kloanthus en dees vvort van Mneſtheus en Sergeſtus beide even ſnel gevolght:

doch overmits Gyas ſchip,

om de rots te mijden, te hoogh loopt.

zoo vaert Kloanthus hem voorby,

vvaerom hy Menetes van ſpijt in zee plompt.

Nu poogen de tvvee achterſten Gyas voorby te roeien;

een deel van zijn ſchip voorby; de nayverige Walviſch vat met zijnen ſnuit noch een ſtuck van 't ſchip. Maer Mneſtheus treet vaſt hene en weder over het ſchip, en ſpreeckt de maets zelfs een hart in 't lijf: o ſtrijtgenooten van Hektor, by my in Trojes jongſte bederf tot megezellen uitgekoren, valt nu luſtigh en ruſtigh aen de riemen: laet nu dien zelven moedt, die zelve dapperheit blijcken, waer mede ghy my, tuſſchen de welzanden en bancken van Getulie, en in de zee van Iônie, en langs de diep in zee ſtrekende kaep van Malea, ten dienſt ſtont: Mneſtheus ſtaet naer den hooghſten prijs niet; nochte zoeckt nu in den roeiſtrijt boven te leggen (hoewel) maer laetze het, o Neptuin, vry winnen, wien ghy dit gunt, en zich ſchamen, die de leſte van allen wederkeeren. Ghy burgers, ziet anderen die kans af, en ſchut uwe ſchande. Zy zetten 'er met kracht op aen: de kopere achterſteven lilt ſlagh op ſlagh, van 't vreeſſelijck roeien, en het water wort hun onder 't lijf weghgeruckt. Zy beginnen te hijgen, te zwoegen, te zweeten, overal hun lijf, ofze in 't water zaten, en dorſt te krijgen. Het geval zelf holp de mannen aen de gewenſchte eere: want terwijl Sergeſtus, dol van yver, met den voorſteven te laegh naer de klip toezet, om korter dan Gyas om te zwaejen; zoo geraeckt hy, tot zijn ongeluck, op d'uitſtekende klippen vaſt, en ſtoot op de rotſen: de riemen ſlaen tegens het ſcherpe rotspunt aen, dat het kraeckt, en de voorſteven geborſten op de rots zitten blijft. Al het bootsvolck ſpringt op, en geeft eenen kreet om dit haperen. Zy reppen zich met bootshaecken, en boomen, en viſſchen de gebroke riemen in 't water. Maer Mneſtheus hierom verblijt, en moedt ſcheppende uit zijnen eigen vaert en voortgangk, roeide met alle zijn riemen, zoo ſnel als hy moght, kreegh wint naer wenſch, en quam uit zee naer ſtrant toezetten. Gelijck een duif die, terwijlze in de ſchuilhoecken des puimſteens neſtelt, en lieve jongen broet, ſchielijck in hare ſpelonck geſteurt, uitvlieght, en van verbaeſtheit over het velt hare wiecken ſtijf tegens een klapt, dat 'er het hol van weergalmt; en t'hans geruſt en ſtil, in de lucht omzweeft, en op hare vlugge pennen hangt, zonder die te roeren: eveneens ſnijt Mneſtheus, even-

Mneſtheus moedight de maets aen:

en Sergeſtus, die korter om vvil zvvaeien, raeckt vaſt:

doch Mneſtheus gaet tervvijl zijnen gangk, en komt geruſt naer het ſtrant aengevlogen, gelijck een opgejaeghde duif ten leſte ſtil op hare vviecken drijft.

eens

eens ſnijt de Walviſch zelf, d'allerleſte van drie, met zijnen vaert de zee: eveneens vlieght hy ſnel over het water hene, en laet Sergeſtus, den eerſten van allen, op de hooge klip, en het wadde, en in d'ondiepte vaſt zitten martelen, te vergeefs om hulp roepen, en leeren zich met gebroken riemen te behelpen. Nu zit Mneſtheus achter Gyas her, en achter de Chimeer, dat groote gevaert. Gyas geraeckt achter, overmits hy zijn ſtuurman quijt is; en endelijck ſchiet 'er niemant over dan Kloanthus alleen; dien peurt hy van achter met al zijn maght na, en met al wat men byzetten kan. Maer toen verdubbelde het geroep; en al d'yverige toekijckers porren Mneſtheus aen, die vaſt volghde. De lucht waeghde van al het getier. Zommigen zou het ſpijten den verdienden prijs en eere te derven, en willen by dien roem liever den hals opzetten: anderen ſcheppen moedt uit hunnen voorſpoet, en houden het gewonnen, dewijlze kans zien: en miſſchien hadden beide de ſnuiten te gelijck aen honck geweeſt, en den prijs gewonnen; indien Kloanthus niet met beide zijn handen over zee uitgeſtreckt, de Goden had gebeden, en door belofte te hulpe geroepen: o Goden, die gebodt hebt over de zee en het water, dat ick bevaer; ick aen mijn belofte verbonden, zal u blijdelijck, op dit ſtrant, voor uwe altaren, eenen witten ſtier ſlaghten, en het ingewant in de zoute baren worpen, en u bekers met wijn opofferen. Zoo ſprack hy, en al de rey van Nereus dochteren, en Forkus, en de maeght Panopea verhoorden diep in den gront zijn gebed; en vader Portuin zelf duwde met zijn ſtercke hant het ſchip voort, dat het ſneller dan de Noorden wint, en een vlugge pijl, naer lant vloogh, en behouden de diepe haven inliep. De zoon van Anchiſes toen, gelijck de manier is, hen alle te zamen by een roepende, verklaerde Kloanthus overluit, door den roeper, overwinner te water, en bekranſte zijn hooft met den groenen laurier, en beveelt drie runders, en den wijn, en eenen grooten ſchat zilvers tot ſchenckaedjen naer de drie ſchepen te brengen; en leit den hoofden zelfs de hooghſte prijzen toe; den overwinner eenen ruiters rock van goude laken, tweemael rontom met eenen Meanderſtroom van Melibeeſch purper

Nu roeit Mneſtheus tegens Gyas en zijne Chimeer, en hem voorby geraeckende, peurt Kloanthus na,

die de Zeegoden om hulp aenroept,

en van Nereus dochteren begunſtight, ſneller dan vvint en pijl de haven inloopt: vvaerom hy den prijs ontfangt,

neffens d'andere tvvee. D'overvvinner krijght eenen rijdrock van gouden laken,

vvaerin Ganymedes geborduurt ſtaet, die op de jaght van den arent geſchaeckt vvort.

per geboort, en waer in Ganymedes, het Koningklijcke kint, geborduurt ſtaet, het welck op den bergh Ida, in 't boſch, de ſnelle harten met zijne pijlen zoo heftigh najaeght, en afmat, dat het naer zijnen adem hijght; elders wort het met de kromme klaeuwen van Jupijns vluggen ſchiltknaep opgepackt en om hoogh gevoert; terwijl de grijze lijfwacht te vergeefs om hoogh naer den jongen grijpt, en de galm in de lucht de baſſende hazewinden nabaſt. Maer hy vereert hem, die door zijn dapperheit den tweeden prijs verdiende, een koſtelijck en ſteeckvry pantſer, drie dick van goude malien; het welck hy zelf, onder de hooge veſten van Ilium, by den ſnellen vliet Simois, Demoleus, dien hy in 't zant ley, van het lijf ruckte. Naulix waren de ſchouders zijner beide kamerlingen, Fegeus en Sagaris, maghtigh en ſterck genoegh, om dit dicke en zwaerwightige pantſer te torſſen: maer Demoleus eertijts hier mede gedoſt, joegh noch de Trojanen op de vlught. De derde ſchenckaedje, die hy omdeelt, is een paer kopere ketels, en drinckſchuiten van zilver gewrocht, en met groot werck verheven. Zy alle te zamen, met purpere ſnoeren en kranſſen om 't hooft gebonden, en rijckelijck begiftight, gingen moedigh op hun prijzen hene, wanneer Sergeſtus naulix met groote behendigheit van de ſcherpe klip afgeraeckt, en een geheele ry riemen verzwackt en beſchadight, met zijn ſchip, van elck beſchimpt, moedeloos quam aendruipen. Gelijck dickwils een ſlang op den dijck, langs den wegh (dwers van een beſlagen radt geplet en overreden, of van den reizenden man met eenen ſteen zwaerlijck gewont, en half doot achtergelaten) te vergeefs vlughtende, met haer lichaem lange krullen maeckt, en ten deele noch fors, haren kop ſteil opſteeckt, een paer gloeiende blicken opſlaet, en met den beck ſchuifelt; ten deele noch manck van de wonde, het achterlijf pooght met knoopen aen een te knoopen, en zich in malkander wickelt; eveneens quam het trage ſchip aenroeien: niettemin het zeilt voort en loopt met volle zeilen den mont van de haven in: Eneas vereert Sergeſtus evenwel den beloofden prijs, en is vermaeckt, om dat het ſchip behouden, en de maets 'er afgekomen zijn: Hem wort Foloë, een

De tvveede krijght het pantſer,

de derde een paer ketels en drinckſchuiten.

Ten leſte komt Sergeſtus aenſlepen, zoo traegh gelijck een overrede en gequetſte ſlang;

Kre-

Kretenſer ſlavin, geſchoncken, die een paer tweelingen aen hare borſten heeft hangen, en niet onbedreven is in wolſpinnen en borduren, Minerves hantwerck. *en hem vvort een ſlavin vereert.*

Dees ſtrijt nu ten einde gebroght, zoo ſtreeft de godtvruchtige Eneas naer eenen groenen beemt toe, van alle kanten met heuvelen en boſſchaedjen omcingelt, die midden in het dal eenen ſchouwburgh laten. De Helt met vele duizenden hier gekomen, zet zich midden in den ringk der vergaderinge op een hooge plaets, en noodight met prijzen alle die luſtigh en ruſtigh zijn om den loopſtrijt aen te gaen, en ſtelt belooningen ten toon. Trojanen en Sicilianen verzamelen onder een: Nyſus en Euryalus treden eerſt voor den dagh. Euryalus is ſchoon van gedaente, en in het bloeienſte zijner jeught: Nyſus ſteeckt uit in oprechte liefde tot dien knaep. Diores, een brave telgh uit Priaems Koningklijcken ſtam, volght hen: Diores wort te gelijck gevolght van Salius, en Patron; d'een uit Akarnanie, d'ander uit Arkadie, en Tegeeſchen ſtamme geſproten. Na hen treden een paer Siciliaenſche jongelingen in het perck, Helymus en Panopes, op jagen en rennen door de boſſchen afgerecht, en megezellen van den ouden Aceſtes. Behalve deze komen 'er noch vele anderen, welcker namen onvermaert zijn. Eneas heft, in 't midden van hun allen, aldus aen: neemt mijn rede ter harte, en hoort ruſtigh toe. Niemant van u allen wil ick onbegiftight laten henegaen: ick zal u ſchencken een paer Gnoſſiſche ſchichten, elck met een geſlepen yzeren punt beſlagen, en een tweeſnedige heirbijl met een zilveren hecht, kunſtigh uitgeſneden. Hier zullenze alle even groote eer genieten; d'eerſte drie de prijzen ſtrijcken, en den geelen olijfkrans om het hooft vlechten. D'eerſte overwinner in den loopſtrijt zal een paert met koſtelijck behangſel genieten: de tweede eenen Amazoonſchen pijlkoker, zwanger van Traciſche pijlen, hangende aen eenen breeden gouden gordel, die in een langworpigh geſteente gehaeckt wort. De derde vernoege zich met dezen Myceenſchen helm. Zoo ſprack hy, elck nam zijn ſtede; en zoo ras zy de leus hoorden, ſchotenze buiten de lijn, en ruckten met kracht de baen in, gelijck een ſtorm-

Hier na gaet Eneas naer eenen beemt.

en ſtelt den loopſtrijt in.

Nyſus en Euryalus treden voor den dagh,

en Diores,

en Salius en Patron,

en Helymus, en Panopes,

en meer anderen.

De Vorſt zet de prijzen ten toon:

zoo ras men de leus hoort, loopenze de baen in,

gelijck ſtormvvinden en blixem: Niſus vooruit,

ſtormwint, en hadden te gelijck het uiterſte van 't renperck in 't oogh. Niſus, ſneller dan de wint, en de vleugels des blixems, ſchiet d'eerſte voorhene, en munt door de ſchoonheit van lijf en leden verre boven alle anderen uit. Na hem is Salius in 't navolgen de voorſte, doch zoo, dat een groote ruimte noch tuſſchen hen beide blijft: daer na laet Euryalus de derde de balie achter zich. Helymus volght Euryalus: Diores vlieght Helymus na, en zoo dicht, dat hy hem alree op de hielen treet, en voorover hellende zijne ſchouders raeckt; en waer de loopbaen langer en breeder, hy had Helymus voorby geſnort, en hem de kans afgekeken. Nu warenze bykans hunnen adem en de baen ten einde,

Salius hem na, Euryalus de derde, gevolgt van Helymus:

Niſus komt te ſneuvelen,

wanneer Niſus, tot zijn ongeluck, quam te ſlibberen in glibberigh bloet van runderen, die by geval hier geſlaght, den gront verfden, en het groene gras beſprengkelden. De jongelingk alree van blijſchap ophuppelende om de zege, begoſt hier ter ſtede te ſtruickelen, en kon zich niet tegenhouden, maer quam voorover te ſneuvelen in dit vuile ſlijm en geronnen offerbloet: evenwel ſloegh hy zijn liefde tot Euryalus niet in den wint; want

en keert Salius, dies ruckt Euryalus voort, en vvint den eerſten prijs: Helymus den tvveeden, Diores den derden: dies Salius zich beklaeght over het ongelijck:

uit het glibberige ſlijm oprijzende, zoo keerde hy Salius met den voet, die hierom in het drabbige zant quam te tuimelen. Aldus ruckte Euryalus voort, en won den eerſten prijs door zijn vrients goede gunſt, en ſcheen te vliegen op het hantgeklap en geroep zijner gunſtelingen. Na hem quam Helymus aen, en Diores won den derden prijs. Toen begoſt hier Salius, in den ringk der groote vergaderinge, voor alle de treflijckſte Heeren, luitruchtigh op te ſtuiven: hy verzocht, dat men den prijs hem toeſtont, wienze door bedrogh ontweldight was: maer de gunſt der Rechteren tot Euryalus, en de bevalligheit zijner tranen en deughden, aengenamer in een ſchoon lichaem, dragen hem den prijs op. Oock ſtaet Diores Euryalus by, en roept luits keels, dat, indien Salius met den eerſten prijs ga ſtrijcken, hy zelf t'onrecht met den leſten begiftight zy. Toen zeide vader Eneas: o knaepen, uwe prijzen zullen u wel geworden, en niemant u den verdienden loon onthouden: laet my medoogen hebben met mijn vrients onnozel ongeluck. Aldus ſprekende, vereert hy Salius een pantſer van

een

een groot Getuliſch leeuwsvel, ruigh van hair, en met vergulde klaeuwen. Toen ſprack Niſus: beloont men den verwonneling zoo treflijck, en hebt ghy deernis met den geſneuvelden; wat behoort ghy Niſus dan te ſchencken, die zoo loflijck den eerſten krans verdiende; indien de zelve Fortuin, die het Salius kuiſchte, my oock den voet niet dwers had gezet? en zoo ſprekende toonde hy hoe leelijck zijn aenzicht en lichaem van ſlijm en bloet bekladt zagen. De goede Vader moſt lachen, en beval den beuckelaer, Didymaons kunſtigh werckſtuck, te brengen, dien de Griecken, in het plonderen van Neptuins kerck, van den heiligen pijlaer afruckten; en met die heerlijcke ſchenckaedje vereerde hy den jongelingk.

doch Enéas paeit hem, dat Niſus verdriet.

dien Eneas oock te vrede ſtelt.

Toen de loopſtrijt ten einde, en de prijzen begeven waren, ſprack hy: nu laetze voor den dagh komen al die het hart hebben, om met gevoederde en lootzware oſſeleere wanten elckandere te keer te gaen: en zette een paer prijzen op, te weten, eenen os met goude ſchilden en ſnoeren om't hooft gebonden, voor den verwinner, en eenen degen, en fraeien helm, ten trooſt des verwonnelings. Terſtont rees de groflijvige en ſtercke Dares overendt, en al het volck ſtack van verwondering een keel op. Hy gewoon alleen tegens Paris te vechten, was de zelve man, die uit Bebrycie en Amykus ſtam [zoo hy roemde] geſproten, den zeeghaftigen en zwaerlijvigen Butes, by Hektors doorluchtigh graf, ter aerde ſmeet, en half doot in het zant leggen liet, zoo langk als hy was. Zulck een Dares ſtack eerſt het hooft in de lucht om te vechten, toonde zijne breede ſchouders, zwaeide zijn lange armen om en wederom, en ſchermde met de vuiſten in de lucht. Men vraeghde vaſt om naer zijn party: maer niemant uit zoo groot eenen hoop durf tegens dien man aengaen, en de wanten aenſchieten: weshalve hy moedigh voor Eneas voeten ſtont, en achtende dat hem niemant dorſt aen boort komen, toefde niet langer, maer vatte met de ſlincke hant den ſtier by de horens, en ſprack: Godin Venus zoon, durf het niemant tegens my wagen, waer toe ſtaenwe dan langer hier? Hoe lang moet ick noch wachten? ſta my den prijs toe. Alle Dardaners

Men komt tot den derden ſtrijt met oſſeleere wanten, en ſtelt de prijzen ten toon.

Terſtont rijſt de groote Dares op,

maer niemant durf tegens hem aengaen:

riepen

riepen te gelijck uit eenen mont, dat men hem den beloofden prijs zou leveren. Toen beſtrafte Aceſtes Entellus met ernſtige woorden, daer hy allernaeſt op het kuſſen van groene zoden by hem zat. O Entellus, te vergeefs zagh men u eertijts voor den dapperſten onder alle helden aen; indien ghy nu zoo koel gedooght, dat men zonder eens te vechten met zulcke geſchencken ſtrijcken ga. Waer is nu Eryx, de meeſter van 't vechten, gebleven, dien wy te vergeefs eenen Godt achtten? Waer is hy, die door geheel Sicilie vermaert was? die zijnen buit overal zoo zegenrijck in hoven en kercken ten toon hing? Hy antwoorde hier op: mijn luſt en liefde om prijs en eere in te leggen, laten zich niet uit vreeze verbluffen; maer de hooge ouderdom maeckt my traegh: het bloet is koudt, en de kracht in 't lichaem verſtorven. Had ick nu mijn vorige ſterckheit; waer ick nu in mijn bloeiende jeught, gelijck dees, die zoo onheuſch en verwaent hier op ſtoft en braveert; prijs nochte ſchoone os zouden my herwaert jagen, nochte geen geſchenck mijn gemoedt bekooren. Aldus ſprekende, zoo ſmeet hy midden in het perck een paer overzware wanten en het harde oſſenleere tuigh, 't welck de geſtrenge Eryx gewoon was in den ſtrijt aen te trecken, en om zijne armen vaſt te binden. Alle toezienders ontzetten zich van verwondering over zulcke oſſeleere wanten, zeven dick en ſtijf met loot en yzer gevoedert. Dares zelf ſtont ſtom boven alle anderen, en weigerde ſterck hier mede te vechten. Anchiſes grootharticge zoon greep het overzware vechttuigh, met zijne onmatige windelen en banden, en bezagh het van alle kanten. Toen ſprack de grijze Entellus: Hoe zou hy zich verwonderen, die eertijts d'eige wanten en wapens van Herkules zelf, en zijnen fellen ſtrijt op dit ſtrant gezien had. Uw broeder Eryx vocht eertijts met dit geweer, het welck ghy noch van bloet en brein beſpat en beſprengkelt ziet: met deze wapenen boodt hy Alcides het hooft; en ick eertijts bloet in 't oor hebbende, en noch niet grijs en traegh van ouderdom, was gewoon dit geweer te bezigen: doch indien Dares, de Trojaen, ons geweer wraecken magh, den godtvruchtigen Eneas dat recht duncke, en Aceſtes, d'inſteller des

dies de Vorſt Entellus aenport,

die zich ouderdoms halve ontſchuldigt,

en evenvel met een paer overzvvare vvanten d'omſtaenders uiteiſcht,

vvaermede hy Dares zelf verbluft,

des kamps, dit beſtemme; zoo laet ons met gelijck geweer tegens elckandere aengaen. Zijt onbekommert: u te geval legh ick de wanten van Eryx af, en ſchudt ghy oock de Trojaenſche wanten uit. Aldus ſprekende, ſchoot hy zijnen dubbelen kolder uit, en ontdeckte zijn grove leden, zijn grof gebeente, en ſtercke armen; en zette zich midden in het perck, zoo groot als hy was. Toen broght vader Eneas een paer gelijcke wanten voor den dagh, en bewont hun handen met gelijck geweer. Toen ſtondenze beide even onverſaeght op de teenen, en ſchermden met hun armen in de lucht. Zy worden hantgemeen, weten met hun hoofdt achterover buigende, de ſlagen t'ontduicken, en verhitten in 't vechten. D'een radder te voet, verlaet zich op zijn friſſche jonge leden; d'ander op zijn groſlijvigheit; maer de beenen bezwijcken van traegheit onder het lijf, en ſidderen, en hy hijght van zwaerlijvigheit naer zijnen adem. Zy ſlaen onderling menigen ſlagh te vergeefs om elckandere te treffen; menigen ſlagh op ribben en borſt, dat het ploft; en drijven elckandere reis op reis met de vuiſt zoo ſtijf om d'ooren, en op den kop, dat het harſſebecken kraeckt. De groſlijvige Entellus ſtaet daer hy ſtaet, zonder eenen voet te wijcken; en ziet de ſlagen komen, en weetze wacker te verzetten. Zijn party, hem, nu van dezen, nu van dien kant beloerende, en op alle kanſſen lettende, beſpringt zijnen vyant dickwils te vergeefs: gelijck een, die een ſtadt, op een hooghte gebouwt, met ſtormgevaert beſtormt; of een ſlot, op eenen bergh geſticht, met zijn krijghsvolck belegert houdt. Entellus de vuiſt om hoogh opheffende, brengt hem van boven af eenen ſlagh toe; maer de gezwinde ziet by tijts den ſlagh op zijnen kop aenkomen, en ontwijckt de vuiſt, met eenen luchtigen ſprongk; waer over Entellus miſſende en in den wint ſlaende, oock om zijn zwaerlijvigheit plotſeling van zelf met dat zware lichaem ter aerde ploft: gelijck welcer een vermolſemde pijnboom, op Erymanth, of Ida, den hoogen bergh, met wortel met al uitgeruckt, ter nederſtortte. Trojanen en Sicilianen krioelen en woelen van yver, en ſteken een klock op, dat het aen den hemel klinckt; en Aceſtes komt uit medoogen over zijnen

en erbiet zich met gelijck gevveer te vechten,

dat 'Eneas hun beſtelt, vvaer na zy zich ſchrap zetten.

Entellus ſtaet pal,

en Dares beloert zijn kans, gelijck de ſoldaet die een ſtadt of ſlot, op eenen bergh beſtormen vvil.

Entellus, miſſende hem te treffen,

ploft ter aerde, gelijck een vermolſemde pijnboom:

doch Eneas helpt hem op, en de helt hervat den ſtrijt,

vrient evenout als hy, vooruit geloopen, en heft hem van d'aerde op: doch de helt niet verleemt nochte verſchrickt van dien val, hervat het gevecht noch heftiger, en de gramſchap zet hem kracht by. Toen ontvonckten ſchaemte en de kennis zijner ſterckte zijn hart en zijn bloet; en van verbolgenheit, nu met de ſlincke nu met de rechte hant, reis op reis toeſlaende, dreef Dares over het vlacke velt voor zich hene: en de helt wiſt van geen ruſten,

zoo heftigh, ſlagh op ſlagh, dat het kraeckte,

van geen ophouden, maer ſloegh van boven neêr toe op Dares, en duwde en ſtiet hem, dat hy rontom draeide, en het kraeckte,

gelijck een hagelbuy op het dack: vvaerom de vader partyen ſcheit; en Dares beſtraft,

gelijck een hagelbuy op het dack. Vader Eneas koſt toen niet verdragen, dat Entellus langer in zijn bitterheit en verbolgenheit voortvoer, maer ſcheide de kampvechters, en ontweldighde hem den afgeſtreden Dares, dien hy trooſtelijck aldus toeſprack: ongeluckige menſch, wat dolheit komt u over? Ziet ghy niet dat hy u overmagh, en de kans gekeert is? zwicht voor een' ſtercker. Zoo ſprekende, ſcheide hy de kampvechters. Maer zijn trouwhartige ſpitsbroeders leidden hem [die de beenen, van vermoeitheit en flaeuwte, naſleepte, het hooft over beide zijden liet hangen, geronnen bloet te neus en mont met ſtucken van tanden uitſpoogh] naer de ſchepen toe; en ontfingen, toen men hen riep, helm en degen, en lieten Entellus den ſtier en prijs ſtrijcken. D'overwinner Entellus nu trots en moedigh op den ſtier, zeide: o Godin Venus zoon, en ghy Trojanen, oordeelt hier uit, hoe ſterck ick in mijne jeught was, en hoe ghy Dares, die anders koudt waer, verloſte. Zoo ſprack hy, en ſtaende recht tegen over den os, die ten prijs des overwinners ſtont, hief zijn vuiſt met de harde oſſenleere want twee of driewerf om hoogh, en mickende recht op de ſtarre van den os, klonck hem de herſſens in, dat het harſſebecken kraeckte, het dier lillebeende, en doot ter aerde plofte: weshalve de Helt aldus zeide: o Eryx, ick offere u, in Dares ſtede, dit bloet, dat u beter behaeght; en hier nu de wanten afleggende, ſtaeck voortaen de vechtkunſt.

die al bloedende te ſcheep gebroght vvort;

en Entellus den ſtier ſtrijckende,

drijft dien voor de ſtar doot ter aerde.

Nu vangt de boogh-ſtrijt aen; men zet een duif op den maſt;

Terſtont hier na noodight Eneas alle ſchutters, die luſtigh en ruſtigh zijn om naer prijs te ſchieten: en men is bezigh om den maſt van Sereſtus ſchip op te zetten, en een duif, met een koorde

om

om en door de beenen geſlagen, om hoogh aen den maſt te binden, als een wit om naer te ſchieten. De mannen komen te hoop; men worpt de loten in den koperen helm, en Hippokoön, Hyrtakus zoon, treckt het eerſte lot, met een vrolijck geroep der omſtanderen. Na hem komt Mneſtheus uit, die flus den roeiſtrijt won, en noch den groenen olijf krans draeght. Het derde lot viel op Eurytion, broeder van den doorluchtigen Pandarus, die eertijs, op Minerves bevel, den eerſten pijl midden onder de Griecken ſchoot, om het onderling verdragh des lijfgevechts te ſteuren. De leſte naem onder in den helm was Aceſtes, die zelf noch het hart had tegens jongelingen om prijs te ſchieten. Toen ſpandenze hun bogen, elck om het ſtijfſte, en trocken pijlen uit den koker, en Hippokoöns pees eerſt los ſnorrende, zoo vloogh zijn pijl gèzwint naer den hemel, door de lucht hene, en bleef recht in den maſtboom ſteken, dat de maſt daverde, de duif van ſchrick haer vleugels tegens een klapte, en al 't geweſt van 't hantgeklap weergalmde. Na Hippokoön zette Mneſtheus zich ſchrap met zijnen geſpannen boogh, en mickte te gelijck met oogh en pijl: doch de ſchutter kon, dat ſpijtigh was, met zijn punt den vogel zelf niet raken, maer ſchoot het linnen ſnoer in ſtucken, waer aen de duif by haren voet boven aen de maſt gebonden hing; en zy vlughte door de lucht in de donckere wolken. De gezwinde Eurytion, die al lang zijnen boogh en pijl gereet had om te ſchieten, riep zijnen broeder te hulp, en dede hem een belofte; en ziende nu de duif in d'ydele lucht de wiecken vrolijck tegens een klappen, ſchoot haer in de vlught, onder een donckere wolck, zoo datze, den geeſt in het luchtige geſtarnte gevende, doot voor zijn voeten neerviel, met den pijl in 't lijf. Nu ſchoot 'er Aceſtes alleen over, die, geenen prijs kunnende behalen, evenwel eenen pijl verloren in de lucht ſchoot, om t'effens zijn kunſt in 't ſchieten te toonen, en hoe hy met den boogh wiſt om te gaen. Toen verſcheen ons onvoorziens een wonderſpoock, dat wat zeldtzaems aenwees; gelijck by d'uitkomſt na wel degelijck bleeck, toen de dreigende waerzeggers ons te ſpade het voorſpoock beduidden: want Aceſtes

en lotende om de beurt, zoo komt Hippokoön eerſt uit, Mneſtheus de tweede, Eurytion de derde,

en Aceſtes de vierde.

Zy ſpannen hun bogen,

Hippokoön treft den maſt,

Mneſtheus het ſnoer van de duif,

in hare vlught van Eurytion geſchoten:

en Aceſtes ſchiet om de kunſt in de lucht.

riet

en zijn pijl brant in de vvolcken, gelijck een verschietende of staertstar:

riet in de dunne wolcken vliegende, begost te branden, liet een spoor van vlam achter zich, en van den gloet verslonden, verdween voor wint in de lucht: gelijck de starren dickwils aen den hemel verschieten, of omzwevende een vlecht hairs of eenen staert na zich slepen. Al wat 'er was stont verbaest; Trojanen en Sicilianen aenbaden de Goden: doch de groote Eneas zagh dit voor geen ongunstich voorteken aen, en den blijden Acestes om den hals vallende, begiftighde hem rijckelijck, en sprack: o vader, aenvaert (want het beliefde den grooten hemelvooght u, by lotinge misdeelt, doór dusdanige voortekens deze eere toe te leggen) dit geschenck, dat van den stockouden Anchises zelf quam; eenen kop met groot werck gedreven, eertijts van Cysseus, den Thrax, vader Anchises geschoncken; tot een pant en gedachtenis zijner vrientschap. Zoo spreeckt hy, leit Acestes den hooghsten prijs toe, en zet hem den groenen lauwerkrans op het hooft; nochte de goede Eurytion benijt niet, dat men dezen in eere boven hem stelle, die alleen den vogel afschoot. Na Eurytion gingk Mnestheus, die de koorde brack, met zijn giften strijcken. De leste van allen was Hippokoön, die den mast trof.

dies Eneas hem met prijs vereert,

gelijck oock d'andere schutters.

Endelijck roept de Koningk Epytides, om het ridderspel te vertoonen:

Maer vader Eneas roept, eer noch de schutters scheidden, Epytides, den leermeester en aenleider van den jongen Julus, by zich, en luistert den getrouwen in 't oor: ga hene, zegh Askaen, dat hy (indien de jonge Ridderschap vaerdigh, en de paerden getoomt zijn) de benden herwaert aenvoere, en zich in de wapenen vertoone, zijnen grootvader ter eere. Zoo spreeckt hy, en belast al den toeloop des volcks ruimbaen te maken, en een vrye plaets midden op het vlacke velt te laten. De jongers komen gelijcker hant aengereden, en schitteren in 't gezicht hunner vaderen zoo braef te paerde, dat al de jeught van Troje en Sicilie zich des verwondert. Zy dragen elck, gelijck men gewoon is, eenen geschoren krans op den helm; elck een paer kornoeljeschichten met een yzeren punt beslagen; zommigen gladde pijlkokers op den rugh, en goude ketens, die om den hals op de borst hangen. Drie benden ruiters braveren onder drie ritmeesters, die elck in byzonder hun bende, zes paer jongers sterck, aenvoeren. Een kor-

de jonge ridders komen aenrijden,

in drie benden, onder drie ritmeesters,

kornet van deze jongelingen volght ruſtigh den kleenen Priaem, naer zijnen grootvader genoemt, en die een doorluchtige telgh, van Polites geſproten, in Italie edele ſpruiten zal aenteelen. Hy rijdt op een groot bont Thraciſch ros, dat voor twee witte voeten,en een kol voor den kop heeft. D'ander is de kleene Atys, de rechte ſtam, waer uit de Latijnſche Atyſen ſproten; Atys het jongske, zoo bezint van het jongsken Julus. Julus, de ſchoonſte van allen, komt leſt aendraven op een Sidoniſch paert, hem van d'openhartige Dido geſchoncken, tot een gedachtenis en pant van hare liefde. Al d'andere jongkheit zat op Siciliaenſche paerden, uit den ſtal van den ouden Aceſtes gekomen. De Dardanen bewelkomen met hantgeklap deze Ridders, wien het hart van yver popelt, en zienze met luſt, en kennen hun voorouders aen het krooſt. Na datze vrolijck te paerde gezeten,zich voor d'oogen van alle die hier zaten vertoonden; zoo gaf Epytides van verre, met geroep en klateren van zijn zweep, hun een teken, daerze nu gereet ſtonden, om het ridderſpel te beginnen. Eerſt redenze by paren, in eenen troep, heen en weer; daer na in drie benden gedeelt, drie in 't gelidt neffens elckanderen. Toen wederom geroepen, ſteldenze zich tegens elckandere ſchrap, en drilden met hun ſchichten tegens een. Daer na zwenckenze om en wederom, elck zijns weeghs, en doen by beurte keer in keer, en vertoonen een ſpiegelgevecht in de wapenen: nu nemenze de wijck, en laten hun hielen zien: nu hervattenze, nu ſtakenze 't gevecht van wederzijde. Gelijck men zeit, dat eertijts,op Krete, het hooge eilant, in den doolhof een verborgen wegh liep, van wederzijde bevlochten, en met duizentderleie bedriegelijcke en twijfelachtige bypaden onder een geſtrengelt; waer door de dolende uitgeſtreken en te leur geſtelt, nergens op eenigh merckteken oogh kon houden, om uit te geraken: eveneens verwarren de zoons van Troje hun ſpoor door een; terwijlze onder het ſpiegelgevecht af en aen trecken,en vechten en vlughten: gelijck dolfijns, die in de Karpaetſche en Libyſche zee om ſtrijt zwemmende,de natte baren met hunne borſt breken,en in het water ſpelen. Toen Askaen namaels het lange Alba met muren zou ſtercken,

den kleenen Priaem,

Atys,

en Iulus,

die op het klateren van Epytides zweep het ridderſpel beginnen, en zich vvenden en keeren,

zoo kunſtigh, gelijck de doolhof in Kreten gevlochten vvas,

of dolfijns in zee zvvemmen.

Dit ridderſpel bleef ſedert in 't gebruick,

broght hy eerſt deze gewoonte, dit ridderſpel en ſpiegelgevecht op de baen, en leerde d'oude Latijnen dit feeſt vieren, op die zelve wijze, gelijck hy, en de Trojaenſche jongkheit met hem, en d'Albanen dit hunne lantslieden voortleerden. Sedert voerde de

en wert zelf te Rome ingevoert.

grootmaghtige ſtadt Rome deze oeffeninge in, en onderhieltze, hare voorouderen ter eere: en het ſpiegelgevecht van het jongske wort noch heden 's daeghs het Ridderſpel van Troje, en de kornet de Trojaenſche kornet geheeten.

De lijckſpelen, zijnen heiligen vader dus lange ter gedachteniſſe geviert, zoo begoſt de fortuin eerſt te weifelen, en hun den voet dwers te zetten: want terwijl men bezigh was, om Anchiſes graf, op zijn jaergetijde, met verſcheide ſpelen te vereeren, zont Juno, Saturnus dochter [al haer voorleden ongelijck en leet kaeuwende, en haren moedt noch niet gekoelt hebbende] Iris uit den hemel, naer de Trojaenſche vloot, en blies haer met den adem der winden voort. De maeght hare reis ſpoedende, langs eenen boogh met duizenterhande verwen geſchakeert, vloogh onzichtbaer en ſnel haeres weeghs. Zy ziet den grooten toeloop des volcks, beſpiet het ſtrant, vint de haven ledigh, en de vloot zonder volck. Maer de Trojaenſche vrouwen verre van hun, op het eenzame ſtrant, beſchreiden heimelijck den overleden Anchiſes, en zagen al te zamen de grondelooze zee met weenende oogen aen. Och, riepenze alle uit eenen mont, wat zijn wy vermoeit van zoo lang op zee om te zwerven, en wat is 'er noch al varens aen vaſt! Zy roepen om een ſtadt: het verdriet haer langer op het water om te ſuckelen. Weshalve Iris, niet onnoozel in het beledigen, zich midden onder den hoop worpt, leit de gedaente en draght van een Godinne af, en treckt den ſchijn van Beroë aen, gemalin van Doriklus, den Thrax; en een ſtockoude vrouw, van goeden huize en naem, en eertijts kinderzaligh. Iris aldus vermomt, begaf zich midden onder de Dardaenſche vrouwen met deze rede: o ellendigen, die niet van der Griecken handen, in den oorlogh, onder de veſten der vaderlijcke ſtede, ter doot wiert geſleept: o rampzalige menſchen, tot welck een einde ſpaert u Fortuin zoo lang? Wy beleven nu den zeven-

Ondertuſſchen keerde Fortuin hun de neck toe,

en Iuno zont Iris naer de vloot,

daer de Trojaenſche vrouwen

aen het morren ſloegen.

Iris haeren ſlagh vvaernemende, nam den ſchijn van Beroë aen,

rockende de vrouwen op,

den

den zomer, na den ondergangk van Troje, ſedert men ons, over zee en zant, door zoo vele zorghelijcke rotſen en in zoo menigerhande geweſten omvoerde, om over den ongeſtuimigen waterplas en op de golven omgeſolt, het deizende Italie te volgen. Hier regeert de gaſtvrye Aceſtes, in 't gebiet van Eryx, Eneas broeder. Wie behindert ons hier muren te ſtichten, en den burgeren aen een ſtadt te helpen? o vaderlant! o Huisgoden, te vergeefs uit den brant geredt! zullen wy nu geene veſten ſtichten, om Troje te vernoemen? Zal ick nimmermeer Xanthus en Simoïs, de vlieten van Troje, aenſchouwen? Wat, ſpant liever met my aen, en ſteeckt deze rampzalige ſchepen in brant: want de geeſt van Kaſſandre, de waerzeggerin, ſcheen my in den droom de barnende fackels toe te reicken. Zoeckt hier Troje, zeitze: hier is uwe woonplaets. Nu is het tijt de zaeck by der hant te nemen, en op zulck een treffelijck voorſpoock niet te ſammelen. Ziet, daer ſtaen vier altaren, Neptuin toegewijt. Godt zelf reickt u de fackels toe, en moedight u aen. Dit zeggende, vatze allereerſt met gewelt een branthout, en zwaeit het toornigh al flackerende om haer hooft, en ſmijt het in de vloot. De Trojaenſche vrouwen zien vremt toe, en ſtaen verbaeſt. Pyrgo alleen, die wel d'outſte was, en een Koningklijcke voeſter zoo veler kinderen van Priaem, riep toen uit al den hoop: o joffrouwen, geen Rheteeſche Beroë, geen Doriklus gemalin raet u dit: let ſlechts op het krooſt en haer goddelijcke bevalligheit, en die flonckerende oogen: welck een leventheit van geeſt is 'er in! wat een aenſchijn, ſpraeck en fiere tret! Ick zelf over een wijl van Beroë ſcheidende, liet haer kranck, en moeielijck, overmits zy alleen van deze feeſt moſt blijven, en Anchiſes niet naer zijn waerdy moght vereeren. Zoo ſprackze. Maer de vrouwen, in 't eerſte niet wetende hoe zy 't hadden, beginnen de ſchepen met norſſe oogen aen te zien, en ſtaen twijfelmoedigh, tuſſchen den deerlijcken treck tot dit tegenwoordige lant, en het Rijck, waer toe het nootlot haer roept; terwijl de Godin ten hemel vliegende, eenen geweldigen boogh onder de wolcken ſnijt. Daer na verbaeſt door dit gezicht der Godinne, en van dolheit

om zich in Sicilie neder te ſlaen,

en de ſchepen te verbranden.

Zy treet haer allen met een brandhout voor:

doch Pyrgo merckt en ontdeckt het bedrogh.

De vrouwen ſtaen in 't eerſte verbyſtert,

zien de Godin ten hemel vliegen,

beginnen te razen, vervoert, beginnenze te ſchreeuwen, en rucken het vier van den offerhaert. Zommigen plonderen d'altaren, en worpen met feſtoenen en loof en fackelen: het vier daer op met vryen toom aen 't voortſlaen, over doften en riemen en beſchilderde ſchepen, van dennen hout getimmert. Eumelus, de bode, brengt de tijding aen Anchiſes graf, en de geſtoelten des ſchouwburghs, dat de vloot in lichten brant ſtaet; en de Trojanen zelfs zien terſtont de gloeiende voncken in de zwarte ſmoockwolck opvliegen: en Askaen, die vrolijck vaſt de Ridders aenvoerde, vloogh met zijn paert heftigh, recht toe, recht aen, naer de vloot, die noot leedt: en geene ritmeeſters, om hem tot ſtervens toe verlegen, kunnen zijnen yver ſchutten. Het jongske daer aenkomende, roept: wat dolheit komt u aen? Hoe nu? Waer wilt ghy hene? Och, ellendige burgerinnen! ghy verbrant uwen vyant nochte het Grieckſche leger niet, maer de ſchepen, uwe hoop en toeverlaet: ziet, ick ben uw Askaen; en flux nam het zijnen helm (waer mede het noch flus het ſpiegelgevecht beleidde) van 't hooft, en ſmeet dien voor haer voeten neder: en voort daer op quam Eneas met de Trojaenſche troepen aenſtooten. Maer de vrouwen vloden van vreeze het ſtrant langs, elck haeres weeghs, en verſtaken zich ergens in boſſchen, en holen van ſteenrotſen. Juno, van wie zy bezeten waren, is uit haren boezem gevaren, en zy by zinnen komende, beginnen haer volck te kennen: het ſtuck berouwt en 't leven verdriet haer: doch de brant liet daerom niet zijnen gangk te gaen, en even fel voort te ſlaen: het werck, waer mede de naden gedreven waren, ſmoockte allengs, en ging vaſt aen, onder het beteerde hout: de roockende hitte verteerde de kielen langkzaem, en de vlam vermeeſterde den geheelen romp: het gedurigh gieten, en geheele ſtroomen waters kunnen het vier niet leſſchen. Toen ſcheurde de godtvruchtige Eneas zijne kleeders van 't lijf, en riep met opgeſtreckte handen alle Goden te hulpe. Almaghtige Jupiter, indien ghy alle Trojanen noch niet tot den leſten man toe haet; indien ghy naer uw oude liefde de zwaricheit der menſchen noch eenighſins ter harte treckt; zoo bergh, o vader, de vloot nu uit dezen brant, en be-

en vier in de vloot te ſlingeren. Eumelus brengt Eneas de tijding;

Askaen vlieght te paerde dervvaert,

en beſtraft den dollen hoop.

De vader komt oock aengeſtoven: de vrouvven vlieden.

De brant gaet zijnen gangk:

Eneas bidt de Goden om hulp,

beſcherm de Trojanen voor den uiterſten noot, in dezen deerlijcken ſtaet : of ben ick des waerdigh, ſchiet my (daer mede is 't uit) met uwen blixem doot, en tref my met uwe gewapende vuiſt. Naulix ſpreeckt hy zoo, of een donckere wolck berſt met onweder en ſtortregen uit, niet anders dan of het water van boven gegoten wert : bergen en dalen daveren van donderſlagh op donderſlagh : het ſtormt en buldert : al de lucht ziet zwart en ontſtelt van regenbuien en vlagen : de ſchepen loopen over van het water, en de half verbrande vloot wort doornat van den regen, tot dat al de ſmoock geleſcht is, en alle ſchepen, behalve vier, in den brant geborgen blijven.

en een ſtortregen leſcht het vier.

Maer vader Eneas van dit harde ongeval in zijn hart getroffen, liep het hooft om van geweldige bekommeringen, en leide het dan dus dan zoo over; of men het nootlot ter zijde zettende, zich op den bodem van Sicilie zou neerſlaen; of de kuſt van Italie aendoen. Nautes, een out ervaren man, van Pallas onderwezen en afgerecht op wichelery, het welck hem in groot aenzien broght, diende den Vader hier over, op het geen of van de vreeſſelijcke gramſchap der Goden door dit voorſpoock hun geſpelt, of van de ry des nootlots vereiſcht wiert. Dees ving aen Eneas aldus te trooſten : o Godin Venus zoon, laet ons volgen, zonder omzien, derwaert wy van het nootlot gerolt en geſolt worden. Men moet, het ga zoo 't wil, uitharden al wat Fortuin ons overzent. Ghy hebt hier den Dardaenſchen Aceſtes, een' man van goddelijcken ſtamme, op uwe hant : neem hem, die overbodigh is, tot uwen raetsman : lever hem al het volck, dat van de verbrande ſchepen noch overſchiet, en hen allen, wien uw groothartigh beſtaen en ongelegenheit tegens het hart ſtoot; ſtockoude mannen, en zeeziecke wijven : ſchiet uit al wat onder u lam en ſtram, tegens geen gevaer magh; en laet de kleinhartigen muren op dezen bodem ſtichten. Zy zullen die ſtadt, met Aceſtes oorlof, Aceſte naer zijnen naem noemen. Eneas verquickte om die rede van zijnen ouden vrient. Maer ſedert werden zijn zinnen van allerhande gedachten herwaert en derwaert geruckt : en toen de nacht op hare ſlede, van twee paer-

De Koningk bedroeft over dit ongeval, hangt in tvvijfel,

vvaerop Nautes hem dient, en ten beſte raet.

Eneas, hier door verquickt, en noch vol tvvijfelmoedigheit,

den voortgetrocken, door den duiſteren hemel gle, ſcheen zijn vader Anchiſes geeſt haeſtigh van boven nederdalende, hem aldus aen te ſpreken: mijn zoon, die my, by mijn leven, liever dan het leven waert: mijn zoon, die de rampen, den Trojanen beſchoren, ſmaeckte: ick koom afgeſtegen op Jupijns bevel, die den brant der vlote uitleſchte, en zich in den hoogen hemel ten leſte uwes ontfarmde. Volgh dien overtreffelijcken raet van den ouden ervaren Nautes. Scheep met d'uitgelezenſte jongelingen, de kloeckhartigſte borſten, in Italie over. Een hardvochtigh wilt en woeſt volck ſtaet u in Latium te beoorlogen. Evenwel, mijn zoon, moet ghy eerſt den helſchen afgront bezoecken, en by den diepen jammerpoel my aenſpreken: want ick ga niet waeren in den godtloozen Tarter, onder de droeve ſchimmen; maer verkeere in d'Elyſiſche beemden, met het genoeghelijck gezelſchap der godtvruchtigen. De kuiſche Sibylle zal u, na het ſlaghten en opofferen van zwart vee, derwaert geleiden. Dan zult ghy al uw geſlacht leeren kennen, en weten wat veſten u beſchoren zijn. Nu vaer wel: de daeuwende midnacht is al verloopen, en de hatelijcke dagh ſnuift my uit den ooſten den waeſſem zijner hygende paerden toe. Zoo ſprack hy, en verſtoof, gelijck roock, in de dunne lucht. Eneas riep: waer ſtreeft ghy hene? waer blijft ghy? wien vlught ghy? of wie belet u ons t'omhelzen? Toen rekende hy het vier op, dat onder d'aſſche gedooft lagh, en eerde ootmoedighlijck den Troiſchen Haertgodt, en de koorgeheimenis der grijze moeder Veſta, met gezouten offermeel, en het volle wierroockvat. Terſtont ontbiet hy zijne reisbroeders, en inzonderheit Aceſtes; en ontdeckt hun Jupijns gebodt en zijn lieven vaders bevel, en hoe hy nu beraden is. Men ſtelt dien raet niet uit, en Aceſtes weigert niet dat bevel te volgen. De vrouwen, die gezint zijn hier een ſtadt te bewoonen, worden aengetekent, en het volck, dat hier toe willigh is, en al die luttel met eere en vermaertheit gedient zijn, ſchiet men uit. De Trojanen, kleen in getal, doch heet en wacker om aen den man te gaen, vernieuwen de doften, verbeteren de half gebrande ſchepen met nieuwe ribben, en eicke plancken; ſchaven riemen en

verneemt 's nachts Anchiſes geeſt,

die Nautes raet en voorſlagh beſlemt, den oorlogh in Italie ſpelt, en hem beveelt de hel te bezoecken.

Men ziſt dan d'ongeduldigen uit,

en kalfatert de vloot.

en balcken, en maecken touw en takel klaer. Middelerwijl roit Eneas de veſten met den ploegh, en deelt erven by lotinge uit; geeft deze plaets den naem van den burgh Ilium, en heet die plaets naer de ſtadt Troje. De Trojaenſche Aceſtes is met het Rijck wel in zijnen ſchick, en wijſt hun waer mercktvelt en raethuis zullen ſtaen; kieſt wethouders, en ſchrijft hun keuren en wetten voor. Daer na ſticht hy op de kruin des berghs Eryx een hemelhooge kerck, Venus van Idalie ter eere; en wijdt Anchiſes graf een breetſtreckend wout en Prieſter toe. Toen nu al het volck negen dagen langk gebancketteert, en gaven op het altaer geoffert had, begoſt de gewenſchte wint op zee uit den zuiden te waeien, en ons wederom met ſlecht water te ſcheep te drijven. Daer ſtack men in de boght een keel op met huilen en kermen, en broght een geheel etmael over met elckanderen om den hals te vatten en oorlof te nemen. Nu wouden vrouwen en mans (wien te voren de zee zoo lelijck toegreen, en het onmogelijck viel op het water te harden) mede t'zeil gaen, en lijden al wat 'er op de reis te lijden ſtont. De goede Eneas vertroofteze met vriendelijcke woorden, en bevalze al ſchreiende in Aceſtes, zijn bloetvrients, beſchuttinge. Hier na beval hy drie kalvers voor Eryx, en een lam voor het onweder te ſlaghten, en maeckte de touwen, langs het ſtrant, 't een na 'et ander los. Hy zelf ſtaende van verre op de kampanje, met den geſchoren olijfkrans om het hooft, en den offerkop in de hant, worpt het ingewant en giet den wijn in de zoute baren. De wint van achter recht in het zeil blazende, geeft den ſchepe vaert en ſpoet, en de maets roeien om ſtrijt, en vegen door zee.

Eneas roit de veſten:

Aceſtes vvijſt hem de plaets voor de hooſtgebouvven, en men banchetteert negen dagen langk,

vvaer na het op een ſcheiden en kermen gaet.

Maer Venus, met zorgen beladen, ſpreeckt ondertuſſchen Neptuin aen, en klaeght hem aldus haren noot: o Neptuin, Junoos wrock en onverzaetzame wraeckgierigheit perſſen Venus zich tot biddens toe te vernederen: nochte de langkdurigheit des tijts, nochte geene offerhanden der godtvruchtigen kunnen haer vermorwen; ja d'onvermurwde Godin noch even ſtijf, wil nochte om Jupijns gebodt, nochte om noodlot, zich geruſt houden. Het vernoeght haer niet, datze de ſtadt midden in Frygie gele-

Middelervvijl zoeckt Venus by Neptuin heul voor haren zoon:

gelegen, door onmenſchelijcke vyantſchap en veete verſlonden, het overſchot van Troje door allerhande rampen ter ſtraffe geſleept en geſleurt hebbe; zy vervolght noch d'aſſchen en gebeenten der uitgeroide veſten : wat oirzaken haer tot zulck een dollicheit verrucken, dat magh zy zelf weten. Ghy zelf zijt mijn getuige, wat een gewelt zy my onlangs op de Lybiſche zee haeſtigh berockende; en hoeze op Eools buien ſteunende, de ganſche zee en den hemel te vergeefs onder een roerde : dat durfze op uwen bodem beſtaen. O ſchelmſtuck! bezie eens, zy heeft oock door Trojaenſche vrouwen, van dollicheit bezeten, ſchandelijck de ſchepen verbrant, en de vloot ten deele vernielt zijnde, ons gedwongen zeker getal onzer reisgenooten in een vreemt lant achter te laten. Weshalve ick u bidde, dat het u gelieve 't overſchot der vlote veiligh door zee te voeren; veiligh aen den Laurentijnſchen Tyber te brengen; eiſch ick anders iet billijcks : beſcheeren anders de nootlotſpinſters hun deze veſten. Saturnus zoon, de Zeevooght, antwoorde haer : o Cythereeſche Godtheit, het is ganſch recht en billijck, dat ghy uw betrouwen op mijne Rijcken veſtight, waer uit ghy geboren zijt: ick verdiende dat oock : dickwils en menighmael breidelde ick zoo groot een dollicheit van water en wint; en droegh te lande (des getuigen my Xanthus en Simoïs) geen minder zorgh voor uwen Eneas; wanneer Achilles, achter de halfdoode Trojaenſche benden her zittende, haer tegens de muren aenjoegh; menigh duizent man in het zant leide; de toegeſtopte ſtroomen ſteenden; en Xanthus zijn kil niet vinden koſt om in zee te loopen. Van dien tijt af ontweldighde ick met een holle wolck uwen Eneas uit Achilles ſtercke handen; toen hy, tegens zijnen vyant, hem ongelijck in krachten en hulp van Goden, in lijfgevecht uitgetreden, en ick genegen was de muren der meineedige ſtadt Troje, met mijn eige handen opgebouwt, in den gront te verwoeſten. Ick blijf noch beſtendigh by het zelve voornemen; ontſla u der vreeze. Hy zal, naer uwen wenſch, veiligh in de haven van Avernus belanden, en ſlechts eenen man op zee verliezen, waer aen hem gelegen is : een zal voor velen ſterven. Na dat de vader het ge-

Neptuin trooſtze,

en belooft hem behouden in de haven van Avernus te brengen.

moedt

moedt der Godinne met dusdanige woorden hadde geſtreelt en verheught, zoo ſpande hy zijne paerden voor den wagen, breidelde de zeegedroghten met het ſchuimende montſtuck, vierde hun den vollen toom, en glipte luchtigh met zijn blaeuwe raden over het water hene: de baren gaen leggen: de holle zee ſlecht haere deiningen onder de krakende aſſen gelijck en effen: de wolcken verdwijnen aen de ruime lucht. Toen vergezelſchapten hem veelerhande gedaenten, geweldige groote walviſſchen, d'oude rey van Glaukus, Palemon, Junoos zoon, de ſnelle Tritons en al het heir van Forkus, ter rechte hant; ter ſlincke, Thetis, Melite, de maeght Panope, Niſeë, Spio, Thalye en Cymodoce.

Vader Eneas verquickt.

Vader Eneas, wiens gemoedt dus lang in twijfel hing, begoſt nu het hart in 't lijf van blijſchap te ſpringen: hy beveelt hun allen haeſtigh de maſten op te zetten, en de zeilen aen de rae te ſlaen. Zy maecken gelijcker hant hun touwerck klaer, en vieren t'effens nu de ſlincke, nu de rechte ſchooten. De vloot zeilt voor wint hene. Palinuur vaert, als Amirael, voor uit voor alle de zeilen, gelaſt hem te volgen; en alree was de dauwende nacht bykans aen het toppunt des hemels ten halven wege geſtegen; en het bootsvolck onder de riemen op de harde doften de leden gemackelijck uitſtreckende, lagh geruſt en ſliep; wanneer de vluge Slaepgodt, uit de hemelſche ſtarren nederdalende, de duiſtere lucht deelde, en de ſchaduwen verdreef, om u, o Palinuur! te zoecken, en tot uw ongeluck onnozel in ſlaep te brengen. De Slaepgodt zette zich in Forbus gedaente op het hooghſte van 't achterſchip, en koute hem aldus toe: o Palinuur, nakomeling van Iäſius, de dijning zet de vloot van zelf voort: Het is een zachte en effen wint: men gunt u een uur tijts, om te ruſten. Legh het hooft wat neder, en verpoos uwe afgewaeckte oogen een luttel: ick zal zelf een poos voor u te roer gaen. Palinuur naulix zijn oogen opheffende, zeit: waent ghy dat ick de zachte luimen der zee, en haer bedrieghelijck gelaet niet ken? Zou ick dit zeegedroght vertrouwen? hoe zoude ick, zoo menighmael by het ſchoonſte weder van den hemel bedrogen, Eneas

vaert voor vvint hene.

's Nachts daelt de Slaepgodt,

en raet Palinuur vvat te ſlapen.

Palinuur vvil geen oogh luicken, nochte de zee betrouvven:

den lichten wint betrouwen? Zoo ſprack hy, en aen het roer vaſt klevende, wou 'er niet affcheiden, en ſloegh de ſtarren aen den hemel gade. De Slaepgodt beſprengkelde Palinuur over den ſlaep van het hooft niet eenen tack, die van vergetelnat druppelt, en in het krachtige water van Styx gedoopt, ſlaep verweckt; en hy loock hem, die noch den vaeck zocht te verdrijven, zijn half beſchotene oogen. De Slaepgodt, zoo dra Palinuur onverhoets bevangen was, en het hooft hangen liet, kreegh hem heel onder, en een ſtuck van 't achterſchip afruckende, plompte den ſlaper met roer met al in het water, daer hy te vergeefs zijne mackers lang om hulp riep. De vlugge Slaepgodt vlieght in de dunne lucht. De vloot gaet nietemin op zee veiligh haren gangk, en zeilt onbeſchroomt op vader Neptuins beloften voort: en aldus voortvarende, geraeckt by de klippen der Sirenen, eertijts zoo zorgelijck, en noch wit van de gebeenten veler drenckelingen; toen ruiſchte het zoute water op de heeſche ſteenrotſen gedurigh van verre; wanneer vader Eneas gewaer wiert, hoe het ſchip zijnen ſtuurman miſſende, heen en weêr ſlingerde; dies hy zelf by nacht te roer gingk zitten, en menighmael zuchtende, heel weemoedigh om zijn vrients ongeval aldus klaeghde: o Palinuur, die te reuckeloos op ſchoon weder en ſlecht water betrouwde, naeckt en onbegraven zult ghy ergens onbekent op ſtrant leggen blijven.

dies beſprengkelt de Slaepgodt hem met vergetelnat,

en de ſtuurman

plompt in zee:

evenvvel zeilt de vloot al voort, langs de klippen der Sirenen;

vvanneer de Vorſt den ſtuurman miſſende,

Palinuur beklaeght.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het zeſte Boeck.

INHOUDT.

Eneas, te Kume gelant, gaet naer het hol van de Sibylle, en geoffert hebbende, leeſt raet met Febus orakel, dat hem d'aenſtaende gevaren en uit-

uitkomst der toekomende oorlogen voorspelt. Hy verbrant het lijck van Miseen, den drenckeling, op strant gevonden; en begraeft des mans overschot, onder den naesten bergh, sedert naer hem genoemt. Hier na wijzen de duiven hem den gouden tack, dien hy afpluckt, en eert d'onderaertsche Goden met offerhanden, daelt met de Sibylle, zijne leitsvrouw, door den mont van Avernus hellewaert, vint Palinuur (overmits die d'eere der begraefenisse ontbeerde) by den jammerpoel noch omzwerven; en poogende hem, naer den anderen oever, over te voeren, wort in dit voornemen van de Waerzeghster belet, en den geest met een loos graf, en de hope der uitvaert getroost. Eneas, hier na den jammerpoel overstekende, smijt den Hellewachter eenen slaepbrock voor; en, reizende door de kinderzielen, en de valschbetighte en omgebrochte schimmen hene, geraeckt by 't verblijf der gelieven, die uit wanhopende minne zich zelven het leven benamen. Daer bejegent hy Elize, die toen hy zich zocht t'ontschuldigen, toornigh uit zijn oogen weeck. Van hier voortstappende, ziet hy, in de wijck der vermaerde krijghshelden, Deifobus, met vele quetzuren geschonden, en verneemt uit hem dien deerlijcken moort. Hy verlaet den Tartar, slaet de slincke hant op; hoort uit de Sibylle de straf der misdadigen; spoeit naer Plutoos stadt zelf, en steeckt den gouden tack op de poort van't hof. Daer monstert Anchises voor Eneas, zijnen zoon, de Albaensche en Roomsche Koningen op een ry, en loopt zommige Romainsche edelen met name ten lichtsten over; en komende aen Cesars en Augustus lof, verheft Marcel, Octaviaes zoon, ontijdigh wechgeruckt, ten hemel toe: endelijck, door d'yvoire poort weder opdonderende, bezichtight zijne mackers, en Kume verlatende, zeilt naer Kajete.

Hy treet te Kume op lant, en hoort de Priesterin;
Begraeft Mizeen, en pluckt den tack met goude bladen;
En slaet, met zijn Sibyl, den wegh des afgronts in,
Vint Palinuur, en staet met Didoos schim beladen.
De leitsvrouw leert den helt der zielen straf en loon.
Anchises wellekomt zijn afkomst, daer beneden,
En monstert, op een ry, de neven van dien zoon,

En al't Romainſche bloet, dat op zijn ſpoor zal treden,
Om't eeuwige aertsgebiet te levren aen Auguſt,
Door zoo veel zweet en bloet, en oorloogh, zonder ruſt.

Al ſchreiende zeilt hy voort, en zet het te Kuma voor ancker.

ZOo ſpreeckt hy al ſchreiende, viert den ſchoot, en vervalt ten leſte aen den wal te Kuma, van d'Eubeërs geſticht. Hier zettenze het voor ancker, keeren de voorſtevens de zee, de kromme achterſtevens het ſtrant toe, en boorden de kuſt

De jongelingen ſpringen uit, en boeten vier.

met ſchepen. Een hoop jongelingen ſpringt vierigh op den Heſperiſchen bodem: Zommigen klincken vier uit keien, dat in d'aderen der ſteenen, gelijck zaet, verborgen leit: zommigen komen met eenen hoop ruighte en tacken, waer in het wilt neſtelt, aenſlepen, en wijzen hunne maets wat boſſchen en vlieten zy vonden. Maer de godtvruchtige Eneas gaet naer de ſlotkerck, waer over de groote Apollo het gezagh heeft, en bezoeckt de vreeſſelijcke ſpelonck der ontzaghelijcke Sibylle, hier dicht by, om haere geheimeniſſen te verſtaen. Het Orakel van Delos blaeſt haer zijnen goddelijcken geeſt en wijsheit in, en ontſluit haer het ſlot der toekomende zaken. Nu gaenze, door het wout van Diane, in Apolloos gulden tempel. Men zeit dat de ſtoute Dedael, uit Minos gebiet vlughtende, en zich op zijn ſnelle vleugels verlatende, door de lucht, een nieuwe baen, in het koude noorden den kercker ontroeide; en ten leſte luchtigh op den burgh van het Italiaenſche Chalcis ſtreeck. Zoo ras hy hier belandde, heilighde hy Febus het roeituigh zijner vleugelen, en ſtichtte geweldige kercken, hem ter eere. Op de kerckdeuren zagh men de doot van Androgeus uitgebeelt: oock hoe deerlijck d'Atheners jaerlijx, met zeven lijcken hunner zonen, den opgeleiden tol moſten betalen. De lotbus ſtaet 'er, met de rampzalige jongelingen. Recht hier tegens over doet zich het eilant Kreten uit der zee op. Hier ziet men Paſifaë op den wreeden ſtier verlieven, en zich ter ſluick onder hem vlyen; en de gemengelde afkomſt, en vrucht van tweederhande aerdt, het menſch-en-ſtiersgedroght is 'er by; een gedenckteken van die laſterlijcke geilheit. Dedael zich hier over de vierige liefde der Koninginne

Eneas gaet naer den tempel van de Sibylle,

daer Dedael voor Minos gevlught,

Febus een ſchoone kerck ſtichte.

Ariadne

Ariadne ontfarmende, beſtelde Theſeus het kluwen, om blindeling den geſchoren draet te volgen, en zoo de bedriegeryen en dubbelheit des hofs t'ontdecken. Och Ikarus, liet uw vaders hartewee het toe, ghy had mede ruim uw deel in dit treffelijke werck. Tweewerf pooghde hy uwen val in gout uit te beelden: tweewerf bezweken zijn vaderlijcke handen. De Trojanen hadden vervolgens achter een alles, van ſtuck tot ſtuck, wel naeuw doorkeken; 't en ware Achates vooruitgezonden, juiſt op ſlagh quam, met Glaukus dochter, waerzeggerin van Febus en Diane, Deifobe, die den Koningk aldus aenſprack: de tijt laet nu niet toe hier langer op te ſtaen kijcken: het paſt nu beter zeven puickrunders, die noit juck droegen, en zeven puickſchapen, gelijck de manier is, te ſlaghten. Terſtont offerenze, gelijck hun belaſt wort, en de Prieſterin roept de Trojanen in den grooten tempel. De lenden der Eubeeſche ſteenrotſe is ſpeloncksWijze geheel diep uitgehouwen: men gaet 'er in door hondert breede ingangen, door hondert ope deuren, waer uit de Sibylle met hondert galmen de ſtemmen antwoort. Toen men aen den drempel quam, zeide de Maeght: het is tijt beſcheit van uw nootlot te verzoecken; zie, daer is Godt, daer is hy. Terwijlze zoo voor den ingangk ſprack, kreeghze haeſtigh 't eene kleur op 't ander in haer aengezicht; heur hair ſtont te bergh; zy hijghde naer heuren adem; wert fel van razernye bereden; zwol om 't hooft; ſcheen grooter, en hare ſpraeck luide niet menſchelijck, wanneerze nu van de Godtheit des Godts gepropt zijnde, riep: Eneas, houdt ghy op? Trojaen, houdt ghy op van beloven en bidden? de groote deuren van het verbaesde huis zullen toch niet eer opgaen: en hier mede zweeghze. De Trojanen ſchrickten, dat hun het hart in 't lijf en de beenen trilden, en de Koningk badt uit al zijn hart: o Febus, die u altijt over de zware aenvechtingen van Troje ontfarmde, en Achilles door 't geweer van Paris, Dardans nakomelingk, nederleidde; onder uw geleide begaf ick my te water, zeilde de wijde weerelt om, en bezocht de verregelegene Maſſyliſche volcken, en landen, waer voor de zantplaten leggen: nu doen wy ten leſte de kuſten van het dei-

Deifobe komt en beveelt Eneas te offeren.

en roept de Trojanen in den tempel,

vvaer uit zy orakels ſpreeckt.

Eneas roept Febus aen,

zende Italie aen : dus lang hebben ons de rampen van Troje achteraen gesleept : het waer nu wel billijck het volck van Pergamum te sparen : en desgelijcks alle ghy Goden en Godinnen, wien Ilium en d'overgroote eere van Dardanie tegens het hart stack; en ghy, o allerheilighste Waerzeggerin, van toekomende zaken bewust, verleent den Trojanen (ick verzoeck geen Rijck dan my by nootlot belooft) datze zich met hunne omzwervende Goden, en omsuckelende Huisgoden van Troje in Latium mogen nedersla en. Dan zal ick, Febus en Diane ter eere, kercken van louter marmer stichten, en feestdagen in Febus naem instellen. Men zal, o gunstige Sibylle, u oock heerlijcke kappellen in ons Rijck bouwen : want daer zal ick, o goedertiere, oock uwe orakelloten (schriften, die de geheimenissen der zaken, onzen geslachte beschoren; bevatten) bewaren, en uitgeleze mannen heiligen. Ick bidde alleen schrijf voortaen uwe vaerzen niet meer op palmbladers, op dat de snelle wint die niet verstroie, en onze hope te leur stelle; maer ick bidde spel ghy zelf mondeling wat ons beschoren zy. Hier mede sloot hy zijn gebedt. Maer de Waerzeggerin, schrickelijck van Appollo bezeten, en hare profecy noch niet kunnende uitbrengen, loopt razende in de spelonck om en wederom, en gaet vast in arbeit, om haren krop uit te schudden : terwijl betemt Febus haer wreet gemoedt, en razenden mont des te meer, en betoomt hare tong met zijnen breidel : en nu gingen de hondert geweldige deuren van haer huis van zelf open, en het antwoort der Waerzeggerinne klonck aldus in de lucht : o ghy, die ten leste eens van de groote gevaren ter zee geleden, ontslagen zijt, hebt grooter zwarigheden te lande te verwachten. De Dardaners zullen (bekommer uw zinnen hier niet mede) in het Rijck van Lavinie komen; doch wenschen datze 'r noit gekomen waren : oorlogen, afgrijsselijcke oorlogen zie ick te gemoet, en den Tyber van veel bloets schuimen : hier zal het u aen geen Simois, geen Xanthus, nochte geen Grieckssche legers ontbreecken : een ander Achilles, oock uit een Godinne geboren, is alree in Latium tegens u opgewassen : en het wil den Trojanen aen geen Juno ontbreecken, die achter

en alle Goden en Godinnen,

en bidt de VVaerzeggerin om een uitkomst:

zy voorzeit hem d'aenstaende zvvaerigheden,

hen

hen her zitte : welcke volcken, welcke ſteden van Italie zult ghy dan in uwen noot niet om hulp aenzoecken? Een vrouw, die weder den Trojanen onthaelt, een uitheemſch huwelijck is weder oirzaeck van zoo groot een jammer. Zwicht evenwel voor geene rampen, maer hoeze u zwaerder drucken, zoo veel te kloeckhartiger bie haer het hooft. 't Eerſte middel uwer behoudeniſſe zal u opgedaen worden van een Grieckſche ſtadt, daer ghy het minſt op vermoedt. De Kumaenſche Sibylle ſpelt hem deze ſchrickelijcke dubbelzinnigheden uit haer kappelle, en loeiende uit de ſpelonck, mengelt klare en duiſtere waerheit onder een. Apollo noopt aldus haer gemoedt met ſporen, en breidelt haer razerny. Zoo dra de dolheit over is, en haer ſchuimbeckende mont ophout van razen, begint de helt Eneas : o maeght, geenerley ſlagh van zwarigheden kan my vremt of onverwacht overkomen; altemael is het my te vore geſpelt, en ick heb het al lang by my zelven erkaeuwt : doch een eenige zaeck wort op u verzocht, namelijck dat (naerdien men zeit hier de deur des onderaertſchen Konings te wezen, en het duiſtere moeraſch, om het welck Acheron zwalpt en ſtroomt) ick mijnen lieven vader magh zien en ſpreken; en het u believe my den wegh te wijzen, en den heiloozen ingangk t'ontſluiten. Ick berghde hem met deze ſchouderen uit den brant, en midden onder de vyanden, die ons menigh duizent pijlen naer het lijf ſchoten. Hy vergezelſchapte my op de reis, en ſtont overal met my te water alle ſtormen en dreigementen van wint en weder uit, met dat zwacke lichaem, boven zijn vermogen, en in dien hoogen ouderdom, hem van Godt toegeleit : hy zelf beval ja badt my dit ootmoedighlijck op u te verzoecken, en naer uw woonplaets te gaen. O goedertiere maeght, ick bidde u, ontfarm u des vaders en des zoons; want alle deze dingen ſtaen in uwe maght, en Hekate ſtelde u niet te vergeefs over de wouden des jammerpoels. Vermoght Orfeus, de Thrax, zich op cyter en liefelijcke ſnaren verlatende, den geeſt zijner gemalinne te halen : kocht Pollux zijn broeders leven door zijn eigen doot, en gaet hy dien zelven wegh zoo dickwils hene en weder : wat wil ick Theſeus,

en belooft hulp.

Eneas bidt datze hem by zijnen vader leide.

wat

wat den grooten Alcides bybrengen : ick ben oock uit den grooten Jupiter geſproten. Aldus badt hy met de handen aen het altaer; wanneer de Waerzeggerin aenhief : o Trojaen, afkomſt der Goden, zoon van Anchiſes, gemackelijck daelt men ter helle : Plutoos deur ſtaet nacht en dagh open : maer te rugge deizen, en weder veiligh boven komen; dat heeft wat in; daer is arbeit aen vaſt : Weinigen, en noch uit Goden geteelt, by den rechtvaerdigen Jupiter bemint, of door hunnen yver en vromicheit hemelhoogh verheven, vermoghten dit. In het midden leggen bare boſſchaedjen; en de zwarte Kocyt loopt en vloeit 'er rontom. Doch is uw gemoedt zoo bijſter graegh, zoo bijſter begeerigh om tweewerf over den jammerpoel te varen; om tweewerf den bruinen Tarter te zien; en zijt ghy enckel beluſt u tot dien reuckeloozen arbeit te beledigen; zoo behartigh wat u eerſt te doen ſta. In de ſchaduwe van eenen boom en zijn loof bloeit een gouden tack met zijn taeie telgen, en is de helſche Juno toegewijt. Het ganſche woudt bedeckt dezen tack, omringt van duiſtere en ſchaduwachtige dalen; en niemant is 't geoorloft d'onderaertſche geweſten te bezoecken, 't en zy hy dien gouden tack en zijne vrucht plucke. De ſchoone Proſerpijn eiſcht dat men haer deze gifte, haer eigen, opdrage. D'eerſte tack afgebroken zijnde, zoo zal terſtont een ander, die van 't zelve metael blickert, in de plaets groeien. Hierom ſla ga, hef uwe oogen om hoogh, en den tack ziende, zoo pluck hem naer behooren : want zijt ghy hier toe beroepen, zoo zal de tack gewilligh en van zelf volgen : anders kunt ghy dien met geen gewelt afrucken, nochte met geen ſtalen lemmer afhouwen. Boven dit leit daer het doode lichaem van uwen vrient, en wacht naer u, en [och, weet ghy het niet ?] bevleckt de ganſche vloot, terwijl ghy om raet uit zijt, en voor mijn deure bekommert ſtaet : beſtel het eerſt ter aerde, daer het behoort, en begraef het. Breng zwart vee ten outer, en laet dat eerſt uw zuiveroffer verſtrecken, zoo mooght ghy endelijck de wouden van Styx, en het Rijck, noit van levenden bezocht, bezichtigen. Zoo ſprackze, en ſloot haren mont, ofze ſtomwas.

De VVaerzeggerin ſtelt de zvvaericheit voor oogen, en vvat hem eerſt te doen ſta:

Eneas

Eneas zijn oogen en aenzicht bedruckt nederſlaende, gaet uit de ſpelonck hene, en overleit by zich zelven dit duiſtere affcheit: de getrouwe Achates niet min bekommert, geleit hem. Zy hadden het drock met elckandere: van wat dooden macker de Waerzeggerin ſprack: wat lichaem men begraven moſt: maer zoo ras zy weder by de vloot quamen, vondenze Miſeen op het drooge ſtrant leggen, en onnozeler omgekomen dan zijn uitſtekentheit en deught verdiende; Miſeen, Eools zoon, de braefſte trompetter om het volck moedt en hart in 't lijf te blazen. Dees plagh den grooten Hektor te volgen, en afgerecht op trompet en ſpeer, hielt zich in den oorloogh ſtip ontrent Hektor. Na dat Achilles Hektor overwon en om 't leven broght, voeghde zich dees dappere helt by Eneas, Dardaens nakomelingk, om geenen geringer meeſter te volgen. Maer by geval op zijn' hollen kinckhoren blazende, dat het over de zee heneklonck, en reuckeloos de Goden met de trompet uittartende, zoo verraſchte hem Triton uit naeryver, en dompelde den man (magh men 't gelooven) tuſſchen barningen en ſchuimende ſteenrotſen in zee: weshalve zy al te zamen, voornamelijck de godtvruchtige Eneas, rontom hem luits keels huilden. Daer na verrichtenze vlijtigh zonder vertreck al weenende het bevel der Sibylle, en woelen om ſtrijt, om een grafaltaer van tacken by een te ſtuwen, en tot aen de lucht toe op te ſtapelen. Men gaet naer een oude boſſchaedje toe, daer dieren in diepe holen neſtelen, houwt met de bijl eeckelboomen en harsboomen neder; klooft met beitelen eſſche balcken, en ſplijt eicke ſtammen; en rolt groote wilde eſſcheboomen van de bergen. Eneas d'eerſte in dien arbeit, port de maets aen, en neemt zelf de bijl in de hant: en het yſſelijck groote boſch aenziende, overleit dit by zich zelven, en bidt overluit aldus: och Miſeen, of ick nu (naerdien de Waerzeggerin niet dan al te waerachtigh ons van u alle beſcheit wiſt te geven) in dat groote boſch, dien gouden tack op den boom vondt. Naulix badt hy zoo, wanneer by geval een paer duiven van den hemel onder zijn oogen quamen aengevlogen, die op het groene gras ſtreecken. De voortreffelijcke helt kende zijn moeders vo-

Eneas gaet hene,

vint Mizeen,

gels, en badt vrolijck : o weeſt ghy mijne weghwijzers, zoo 'er ergens een wegh is, en wijſt my in het woudt, waer die gouden tack in de lucht den vetten gront beſchaduwt; en, o mijn goedertiere moeder, begeef my niet in deze twijfelmoedigheit. Zoo ſprekende bleef hy ſtaen, en ſloegh gade wat tekens zy mebroghten; waerze voort heneſtreefden. Zy vlogen al pickende voort, zoo dat men haer met het oogh kon volgen. Toenze daer na aen den mont quamen, waer uit die bange lucht van Avernus komt, vlogenze beide haeſtigh op door de dunne lucht, en zetten zich, ter gewenſchte plaetſe, op den boom neder, waer uit die geſchakeerde glans van het gout in de tacken blonck en blickerde: gelijck het vogellijm, geſproten uit ſnippemeſt, dat aen de ſchors kleeft, in het ſnippen van den kouden winter, in de boſſchen op een nieuw plaght te bloeien, en zich om lange ſtammen met zijn ſaffranen gewas te krinckelen: zoo glinſterde oock het gout, dat aen den ſchaduwrijcken eeckelboom groeide: zoo kraeckte dit bladt van den zachten wint. Eneas ſchiet vierigh toe, breeckt het met kracht af, hoe noode het volge, en brengt het in 't hol der Sibylle en waerzeggerinne.

en den goulden boom, daer de tack flickert, gelijck vogellijm dat aen de ſchors kleeft.

Ondertuſſchen beveent men Mizeen, en zuivert zijn aſſche.

Ondertuſſchen lieten de Trojanen niet na Miſeen op het ſtrant te beweenen, en zijn droeve aſſche in 't uiterſte te berechten. Eerſt ſtapeldenze eenen grooten hoop houts ten lijckviere, van vette harsboomen en geklove eicken; bevlochten het lijckhout rontom met bruin loof; plantten naere cypreſſen hier voor; en leiden'er ſchitterende wapens tot cieraet boven op. Zommigen zetten kopere ketels met water op 't vier, ſtoken datze zieden, en waſſchen en zalven het koude lichaem. Zoo dra het beſchreide lijck met zijn dootbedde hier boven op geleit wort, ſteeckenze een keel op, en worpen 'er purpere kleeders en zijn eige gewaden overhene. Zommigen nemen de zware dootbaer op de ſchouders, een droeve dienſt; en ſteken met afgekeerden aengezichte, naer het gebruick der voorouderen, de fackel onder het lijck. Men verbrant den wierroock met andere gaven gemengt, en de ſpijs, en giet 'er bekers met olijf-olie in. Na dat de doode verbrant, en het vier uit is, zoo waſſchenze de gloeiende en dorſtige

aſſche

aſſche van het lijck, een deerlijck overſchot, met wijn; en Chorineus giet het by een geraept gebeente in een koperen dootvat; beſprengkelt zijn mackers driemael met den gezegenden olijftack, in zuiver water gedoopt; en hen aldus zuiverende, neemt zijn affcheit met het leſte ſcheiwoort. Maer de godtvruchtige Eneas bouwt den man een groot geweldigh graf, en hangt zijn wapens, trompet en riem aen den luchtigen bergh, die noch heden naer zijnen naem Miſeen heet, en in der eeuwigheit heeten zal.

Deze dingen verrecht zijnde, zoo voert hy haeſtigh den laſt der Sibylle uit. Een diepe ſpelonck, vol kaikens, en vervaerlijck wijdt gapende, wort omringt van eenen zwarten poel, en donkere boſſchen, waer over noit vogel vloogh, die hier levendigh afquam: zulck een waeſſem komt 'er uit die zwarte keel om hoogh in de lucht opſtijgen; weshalve de Griecken die plaets Avernus, dat is Vogelloos, noemden. Hier broght de Prieſterin eerſt vier zwarte runders, plengde den wijn op haere ſtar, en het ſtoppelhair tuſſchen de horens uitpluckende, goot eerſt den offerdranck in 't heiligh vier, en verdaghvaerde luits keels Hekate, vooghdin over hemel en hel. Anderen ſteken het vee de keel af, en ontfangen het laeuwe bloet in ſchalen. Eneas keelt zelf, ten dienſt van den Nacht, moeder der Razernyen, en d'Aerde, hare groote zuſter, een zwart lam, en o Proſerpijn, u ten prijze, een gegelte koe. Daer na vangt hy de nachtoffers aen, den Koningk en Hellevooght ter eere, leit ganſche ſtieren ten brantoffer op het vier, en giet vetten olie over het brandende ingewant. Maer zie d'aerde begoſt, met den opgangk der zonne en het rijzen van 't licht, onder hun voeten te loeien, en heuvels en boſſchen te beven; en het ſcheen of de honden in de ſchaduwe, op het genaken der Godinne, huilden. De Waerzeggerin roept: vertreckt, vertreckt: geen ongewijde vervordere zich zijnen voet in dit woudt te zetten: Eneas, volgh my, ruck het zwaert uit de ſcheede, en laet nu blijcken, dat ghy hart en moedt in 't lijf hebt. Aldus ſprekende, ſtaptze al razende d'ope ſpeloncke in, en hy volghde zijn vooruitgetrede leitsvrouw onvervaert met evewijde ſchreden.

Hier na voert de Vorſt den laſt der Sibylle in den mont van Avernus uit,

en gaet met haer de ſpelonck der helle in.

De Poeet verzoeckt verlof aen de Goden, om de geheimenissen des afgronts t'openbaren. D'anderen gaen door plaetsen, zoo duister gelijck bosschen by een donckere maen, en genaecken het poortael, vol afgrijsselijcke tronien:

O Goden, die gebodt over de zielen hebt, en ghy o stomme schimmen, en afgront, en Flegeton; woeste plaetsen, daer het altijt nacht en overal stil is; laet my melden het geen ick hoorde: laet my met uwe goddelijke gunst zaecken ontvouwen, die zoo diep onder d'aerde, en in dicke duisterniſſe verholen leggen. Zy gingen in den eenzamen nacht, door Plutoos duistere schaduwen, ledige huizingen, en ydele Rijcken, gelijck langs een baen, die by donckere maen en schemeringe door een bosch loopt; wanneer Jupiter den hemel met schaduwe bedeckt, en de bruine nacht alle dingen even zwart verft. Voor het poortael zelf, en in den mont des afgronts hebben Rouw en knagende Zorgen hunne verblijfplaets; en hier woonen bleecke Zieckten, droevige Ouderdom, Vrees, Honger, een boos raetsman, schandelijcke Armoede, de Doot, en Arbeit, alle schrickelijck aen te zien: oock de Slaep, Doots bloetverwant; de Blijschap, spruitende uit een boos geweten; en de moordadige Krijgh, op den drempel, recht tegens hen over: oock leggen hier d'yzere bulsters der Razernyen; en men ziet 'er de zinnelooze Tweedraght, die heur slangenhair met bloedigh hairsnoer opknoopt. Een oude olm, dicht van loof en tacken, streckt zijn lange armen midden in deze plaetze wijt van een: men zeit dat d'ydele Droomen zich gemeenelijck hier in onthouden, en overal in de bladeren hangen. Daerenboven hebben hier vele gedroghten en allerhande ondieren hun verblijf in de poorte, namelijck Centauren, Scyllen, van tweederleie gedaente, Briareus, met hondert handen, de waterslang van Lerne, die yſſelijck piept, de vierbrakende Chimeer, Gorgons, Harpyen, en Gerion, met de schaduwe van zijn drie lichamen. Eneas schichtigh van vreeze sidderende, ruckte hier den degen uit, en boodt het bloote spits allen die hem gemoetten; en 't en ware zijn wijze gezellin hem berichte, hoe deze dunne schimmen, zonder lichaem alleen in een holle gedaente, hene en weder vlogen, hy was 'er op ingevallen, en had de schaduwen te vergeefs met zijn lemmer van een gesmeten.

hier-na den Acheron:

Van hier leit u de wegh naer het water des helschen Acherons: hier is de slijmige maelstroom, en groote kolck, die altijt opwellende,

lende, al het zant van Kocyt uitbraeckt. Charon, d'yſſelijcke veerman, afgrijſſelijck morſſigh, ſlaet hier het veer gade: de lange grijze baert hangt ongehavent aen de kin: d'opgeſpalckte oogen barnen als vier: hy draeght een ſlordige py, om de middel toegeknoopt, ſteeckt de ſchuit met een boom af, ſlaet de handen aen het zeil, en voert de lichamen met het vuile boot over: de Godt is wel out, niettemin groen en ſpijckerhardt. Al de ſchaer quam t'effens naer dezen oever toegeſchoten; levenlooze lichamen van grootmoedige helden, mannen en vrouwen, vryers en ongehuwde vrijſters, en jongelingen, in 't aenzien hunner ouderen op het lijckvier geleit. Hier komt zulck een menighte als de boſſchen, in 't begin van den kouden herfſt, bladers van de boomen ſchudden; of als 'er vogels, van over den grondeloozen plas aengevlogen, op het ſtrant krielen; wanneer de koude winter hen over zee naer warme landen jaeght. Zy ſtaen en bidden vaſt om eerſt overgezet te worden, en ſtrecken, uit verlangen naer d'overzijde, hun handen derwaert: maer de norſſe veerman neemt nu den eenen, dan den anderen in, en drijft zommigen hooger op den zandigen oever, van zich af. Eneas zeit (want hy verwondert en ontzet zich over dit geraes) zegh my, o Maeght, wat wilt die toeloop naer den ſtroom? Wat verzoecken die zielen? of hoe komt het by, dat hy deze van den oever jaeght, en anderen over het blaeuwe water roeit? De ſtockoude Prieſterin antwoorde hem in 't kort aldus: Anchiſes zoon, rechte afkomſt der Goden, ghy ziet hier het ſtaende water van den diepen Kocyt, en het Stygiſche moeraſch, waer by de Goden zich ontzien te zweeren, en zijn heiligheit te misbruicken. Alle deze ſchaer, die ghy hier ziet, heeft aerde gebreck, en is noch onbegraven: de veerman heet Charon: deze, die hy over het water voert, zijn al begraven: en het ſtaet hem niet vry iemant over de ſchrickelijcke oevers en ruiſſchende ſtroomen te roeien, eer het gebeente in zijne ruſtplaets beſtelt zy. Hondert jaren dolenze, en zweven rontom deze waterkanten hene en weder; dan mogenze endelijck het gewenſchte meir bezoecken. Anchiſes zoon bleef ſtaen, en vele dingen overpeinzende; erbarmde zich in zijn

dervvaert dalen alle ſchimmen,

met zulck een menighte, als de herfſt bladen van de boomen ſchudt; als 'er vogels over zee hervvaert vliegen.

Eneas ziet Leukaſpis, Orontes,

hart over hun ongelijck lot. Hy ziet'er Leukaſpis, en Orontes, die het Lyciſche ſchip voerde, beide bedruckt d'eere des grafs ontbeeren; overmits de zuidenwint hen, van Troje over d'ongeſtuimige baren gevoert, te gelijck verraſchte, en ſchip en volck in den gront ſloegh.

en Palinuur,

Maer zie, Palinuur, zijn ſtuurman, gingk hier vaſt waeren; die onlangs, terwijl hy, op de reis uit Libye, de ſtarren gaſlaende, achter uit den ſchepe, midden in zee quam te ſtorten. De helt dien bedruckten in de dicke duiſterniſſe naulix kennende, ſprack hem eerſt aldus aen: o Palinuur, nu zegh my, wat Godt heeft u ons ontruckt, en midden in zee geplompt? want Apollo noit te vore op onwaerheit bevonden, heeft my in mijn meininge door deze eenige antwoort bedrogen; toen hy my ſpelde, dat ghy behouden over zee, en aen de kuſten van Auſonie zoudt geraken: ay zie, is het dit dat my belooft wiert? maer hy antwoorde: o Vorſt, zoon van Anchiſes, Febus gordijn bedroogh u niet, nochte geen Godt plompte my in zee: want toen ick het ſchip ſtuurde, en op het roer, volgens mijnen plicht, leunde, wert het by geval met groot gewelt afgeſmeten, en ſleepte my in het vallen mede. Ick zweere u by de wilde zee, dat ick min voor my zelven bevreeſt was, dan voor uw ſchip, dat het van ſtuur en ſtuurman berooft, toen'er zulck een ſtorm opſtack, toch niet moght komen te verongelucken. De bulderende zuidenwint ſleepte my, drie ongeſtuimige nachten, drie etmael langk, door endelooze plaſſen waters om. Naulix zagh ick den vierden dagh boven van de golve Italie voor my leggen. Allengs zwom ick naer lant toe, en was alreede geborgen, had dat wreede volck uit onkunde niet gewaent eenen buit aen my te hebben, die vermaſt van 't natte kleet, met mijn handen langs de ſcherpe kanten des berghs opklauterende, van hun geweer wiert overrompelt. Nu drijft mijn lichaem voor wint in zee, en dobbert langs het ſtrant: weshalve ick, o onverwonnen helt, u bidde, om 't genoeghelijcke licht des hemels, om de lucht, om uw vaders halve, en den aenkomenden Julus, uwe hope, verlos my uit deze ellende: of worp my wat aerde op het lijf, want dat ſtaet u

die hem zijn ramp verhaelt.

licht

licht te doen; en zoeck my in de haven van Velia: of indien de voortteelende Godin u ergens middel of wegh aenwijze (want ick geloof niet dat ghy, zonder gunſt der Goden, beſtaet zulcke groote vlieten en het Stygiſche meir over te varen) bie my ellendige de hant, en voer my met u aen d'overzijde des waters, op dat ick, ten minſte na mijn doot, in een geruſte plaets magh ruſten. Zoo ſprack hy, wanneer de Waerzeggerin aldus begoſt: o Palinuur, waer uit ſpruit deze uwe vervloeckte begeerte? Wilt ghy onbegraven het Stygiſche water, en den droeven ſtroom der Razernyen gaen bezien? of zonder oorlof naer den oever aen d'overzijde gaen? Staeck vry uwe hoop van het nootlot der Goden met bidden te kunnen verzetten: maer wanneer ghy aen uw hardt ongeval gedenckt, zoo vertrooſt u met het geen ick u zeggen zal: want d'aengrenzende volcken, die wijdt en zijt de ſteden daer ontrent bewoonen, zullen door hemelſche wondertekens aengemaent, uw gebeente zuiveren, u een graf bouwen, en uw jaergetijde vieren: en de plaets zal in der eeuwigheit den naem van Palinuur behouden. Dit zeggen ſtelde hem geruſt, ſtreeck de zwarigheit een luttel van zijn bedroeft hart, en d'overleden vermaeckte zich noch, dat het lant, naer hem genoemt wert.

Zy genaken Charon,

Zy gaen dan voort hunnes weeghs, en genaken den vliet. De veerman, zoo hy van het Stygiſche water opzagh, hadze al van daer, door het eenzaeme boſch, naer zijnen oever toe zien komen, en graeuwde en ſprackze eerſt aldus aen: hou, zegh op, wie ghy oock zijt, die gewapent naer onzen ſtroom toeſtapt; wat maeckt ghy hier? wijck van ons, ſta: dit is de plaets der ſchimmen, des Slaeps, en des ſlaperigen Nachts: het ſtaet ons niet vry levende lichamen met den Stygiſchen boot over te voeren: nochte het bequam my zoo wel niet, dat ick Herkules, toen hy herwaert quam, over het meir holp; nochte Theſeus, en Pirithous; al warenze uit Goden geſproten, en ſterck en onoverwinbaer: want d'een ſloot den helſchen Wachthont aen een keten, en ſleepte den bevenden wachter voor den troon des Konings zelf wech: d'anderen randen Plutoos gemalin, in hare ka-

die roept en graeuwt.

mer

De VVaerzeggerin zet hem neder,

mer aen, en pooghdenze te ſchaecken. D'Amfryſiſche Waerzeggerin antwoorde hem kort aldus: verſteur u niet: wy leggen u geene lagen, als zy; nochte komen gewapent, om gewelt te bedrijven: Onzent halve magh de groote en altijt baſſende poortier wel in zijn hol de dootſche ſchimmen bewaecken; de kuiſche Proſerpijn wel eeuwigh haer ooms drempel bewaren. De Trojaenſche Eneas, uitmuntende in godtvruchtigheit en dapperheit, komt hier zijnen vader, om laegh by de ſchimmen, bezoecken. Kan de ſpiegel der godtvruchtigheit u niet bewegen; zoo draegh dezen tack (met toonde hy den tack, onder zijn kleet verborgen) ontzagh toe: dat zette hem, die van gramſchap om zijn hooft zwol, neder, zoo dat hy, ſtom van verwonderinge, over d'ontzaghelijcke roede, by nootlot verworven, en in langen tijt noit gezien, zijn blaeuwe ſchuit naer den oever wende, om aen te leggen: daer na dreef hy andere zielen van daer, die langs de bancken zaten, maeckte ruimte, en nam met een den zwaerlijvigen Eneas over: toen kraeckte de krancke en lecke ſchuit van die vracht, en kreegh veel waters in. Endelijck zette hy den helt en de Waerzeggerin behouden over het meir, in het vuile ſlib en blaeuwe vlotgras op. Cerber, de vervaerlijcke helhont, hier recht tegens over, in zijn hol achterover leggende, zoo groot als hy is, baſt met zijn drie muilen al dit geweſt over, dat het raeſt. De Waerzeggerin, ziende alree de ſlangen over zijne halzen afgrijſſelijck te bergh rijzen, ſmeet hem eenen ſlaepbrock van honigh en kruiden in den muil: het ondier zijne drie keelen opſperrende, en razende van honger, greep en ſlickte den voorgeworpen brock, gingk met zijnen rugge, zoo lang uitgeſtreckt als het was, op d'aerde leggen, en beſloegh het ganſche hol. Toen de wachter in den ſlaep verzopen lagh, trat Eneas de poort in, en ontſlipte haeſtigh den oever van het water, dat niemant te rugge voert.

en hy voert ze beide over.

Cerber begint te baſſen:

de VVaerzegſter paeit hem,

en zy ſlaen de poort in, en genaecken de bedruckte ſchaer.

Terſtont hoordenze voor op den drempel huilen, en een yſſelijck gekerm en geſchrey van kleene kinderen, die van het zoete lot des levens verſteecken, en van hun moeders borſten afgeruckt wierden; toen d'ongeluckige dagh hun meſleepte, en d'ontijdige

ge lijcken begroef. Neffens hun onthouden zich die valſchelijck betight, ter doot veroordeelt zijn : en deze kerckers zijn hun,niet zonder lotinge,niet zonder rechter,toegeleit. Schout Minos hutſelt de lotbus om : hy verdaghvaert den breeden raet der ſtomme ſchimmen,en neemt kennis van handel en wandel. Naeſt hier aen hebben hunne plaets de bedruckten , die zich zelve met hun eige hant onnozel om hals holpen , en het leven moede , hun zielen verreuckeloosden. Och, hoe wenſchenze nu daer boven armode en zuren arbeit uit te ſtaen ! Het nootlot is 'er tegen , en het droeve water , en onbevaerbaere meir , en Styx , hier negenwerf rontom loopende,keert en ſchutze. Niet verre van hier worden u getoont de treurende beemden (zoo noemt menze) die zich aen alle kanten breet uitſtrecken . Hier onthouden zich , langs afgeſcheide wegen , rontom met myrteboſch bezet , die wreedelijck van minne gepijnight , in een teeringe ſloegen : de minnezorgen hangen hun na de doot noch aen. In deze plaetſen ziet hy Fedre, Prokris , en de bedruckte Erifyle , van haren zoon ſchrickelijck gewont : oock Evadne, en Paſifaë : Laodamie vergezelſchapt haer; oock Ceneus , eertijts een jongelingk , nu een vrouw , en door nootlot weder in haer oude gedaente herrolt . Onder deze ſchaer doolde , in een groot boſch , de Feniciſche Dido , noch verſch aen een wonde geſneuvelt . Zoo ras de Trojaenſche helt neffens haer ſtont , en haer in de donkere ſchaduwe kende (zoodanigh als iemant , met den intre der maent , de nieuwe maen in eenen nevel ziet , of meent gezien te hebben) liepen zijn oogen over , en hy ſprack haer uit liefde minnelijck aen : rampzalige Dido , my was dan met waerheit aengebroght , dat ghy verongeluckt , en met den zwaerde aen uw endt geraeckt waert . Och , ick was oirzaeck van uwe doot. O Koningin, ick zweer u by de ſtarren, by de Goden, en zoo 'er onder d'aerde noch ergens eenige Godtheit op eeden acht ſla , dat ick tegens mijnen danck uwe kuſten verliet : maer der Goden bevelen , die my nu perſſen door deze ſchimmen , door deze ſlordige plaetſen , en duiſteren nacht te gaen,hebben my voortgedreven : oock kon ick niet gelooven, dat mijn vertreck u tot zulck een ongeluck brengen zou . Blijf toch

Onder de verliefden ziet hy Dido,

gelijck de maen in eenen nevel:

toch ſtaen, en vertreck niet uit onze oogen. Wien vliet ghy? Het is, Godt woudt 's, voor 't leſte dat ick u noch eens aenſpreeck. Met diergelijcke woorden pooghde Eneas haer verbolgen gemoedt te verzachten, terwijlze hem overdwers aenzagh; en hy moſt zijn tranen laten. Zy afkeerigh, ſloegh haer gezicht ter aerde; en ontſtelde zich in haer aenzicht, om zijn aengevange rede, niet meer dan of 'er een harde klip en Marpeſiſche ſteenrots ſtont. Endelijck verſtackze zich, en vlughtte toornigh in een ſchaduwachtigh woudt, daer Sicheus, de voorgaende echtgenoot, haer met een gelijcke genegenheit bejegent, en met evegroote liefde onthaelt. Eneas niettemin in zijn hart getroffen van haer onnoozel ongeval, volghde haer al ſchreiende van verre na, en wert weemoedigh om haer vertreck.

zy blijft zoo onbevveeght

gelijck een ſteenrots, en verſteeckt zich.

Van hier vervolght hy zijn voorgenome reis: en nu quamenze in de leſte velden, die van anderen afgeſcheiden, van doorluchtige krijghshelden krielen. Hier bejegent hem Tydeus: hier is de bleecke Adraſtus, en Parthenopeus, vermaert door zijne wapens. Hier ziet hy op een ry de Dardaners, die d'een na den anderen, gedurende het belegh, ſneuvelende, t'elckens zoo jammerlijck beklaeght werden, dat zich de Goden des ontfarmden, en hy zelf moſtze noch beweenen, namelijck, Glaukus, Medon, Therſilochus, drie zonen van Antenor, Polybetes, Ceres toegewijdt; en Ideus, die hier den wagen mennende, noch zijne wapens aen heeft. Een menighte van zielen dringt rontom hem, aen zijn rechte en ſlincke zijde; en het vernoeght hem niet, dat hy haer eens ziet; het luſt hem een wijl te vertoeven, haer mondeling te ſpreken, en d'oirzaecken haerer herwaertkomſte te verſtaen. Maer zoo ras de Grieckſche krijghsoverſten, en Agamemnons keurbenden dien helt, en zijne ſchitterende wapens onder de ſchimmen zagen, begoſtenze van geweldigen ſchrick te beven; zommigen hem den rugh toe te keeren; gelijckze voortijts naer de ſchepen liepen; zommigen wat geluits te ſlaen: zy ſtaen vergeefs en gapen, en de ſtem wil 'er niet uit.

Van hier koomtze in de beemden der oorlooghshelden:

Deifobus vertelt hen zijn jammerlijcke doot.

Hier ziet hy Deifobus, Priaems zoon, over al zijn lichaem gehouwen, en de troni wreedelijck opgeſcheurt; beide zijn han-

den,

den, en d'ooren ter wederzijde van 't hooft, en den neus van 't aenzicht afgeſneden, en leelijck geſchonden. Naulix kende hy hem, die zoo byſter beefde, en d'afgrijſſelijcke ſchennis zocht te bedecken; en Eneas ſprack zijnen zwager eerſt vriendelijk aen: O ſtrijtbare Deifobus, af komſt uit Teucers doorluchtigh bloet, wie koelde zijnen moedt met u zoo wreet te mishandelen? Wie had u zoo onder? My quam ter ooren, dat ghy in den jongſten nacht, afgemat van al 't nederhouwen der Grieken, gevallen waert op eenen hoop dooden van allerhande ſlagh onder een. Ick ſtelde u toen op het Rheteeſche ſtrant een loos graf toe, en verdaghvaerde uwen geeſt driewerf overluit: uw naem en wapens eeren de grafſtede: o mijn vrient, ick kon uw lichaem niet vinden, nochte op mijn vertreck ſtaende, in 't vaderlant begraven. Priaems zoon antwoorde hem toen: o mijn vrient, ghy hebt niets nagelaten, en Deifobus en zijn ſchijnlijck in alles voldaen: maer mijn eigen nootlot, en de ſchadelijke boosheit van 't Lacedemonſche wijf dompelden my in deze ellenden: deze lidtekens lietze my tot een gedachteniſſe: want ghy weet, en 't gedenckt ons maer al te wel, hoe wy dien jongſten nacht overbroghten, met een blijſchap, die ons zuur opbrack; wanneer het paert, t'onzen bederve, over het hooge Pergamum quam ſteigeren, en met zijnen zwangeren buick den gewapenden voetknecht binnen holp. Zy veinzende Bacchus feeſt te vieren, leide de Frygiaenſche vrouwen om ten reie, en zelve in het midden van dien razenden hoop, met een dicke fackel in de hant, riep de Griecken uit den hoogen burgh. Ick ongeluckige, afgemat van bekommeringen, toen van eenen diepen ſlaep bevangen, lagh in mijn ſlaepkamer en ſliep, zoo geruſt en vaſt of ick doot was. Ondertuſſchen paſt die lieve Bruit al 't geweer in den huize aen d'een zijde te krijgen, en had het zwaert, mijn' toeverlaet, boven mijn hooft al wechgenomen: zy roept Menelaus binnen, en ſluit de deur op; quanſuis hopende, dat haer lief dit, als een groot geſchenck, zou aennemen, en zy aldus d'opſpraeck van haer voorgaende misdrijf kunnen uitwiſſchen. Ten kortſte gezeit, zy berſten ter kamer in, vergezelſchapt met Ulyſſes, Eools nakomeling, berockenaer van

al het quaet: o Goden, magh ick met recht wraeck eiſſchen, zoo zet dat den Griecken betaelt. Maer welaen,zegh my desgelijcks, wat geval voerde u levendigh herwaert? Komt ghy hier door ſtorm verzeilt, of door het aenraden der Goden? of wat ongeval jaeght u om deze droeve zonnelooze huizen, en ongeruſte plaetſen te bezoecken? Gedurende dit geſpreck had de dageraet zijn roosverwige paerden alree aen den hemel voorby den middelwegh gedreven; en zy zouden miſſchien al den tijt,die hun gegunt was,met diergelijk geſpreck,overgebraght hebben: maer de Sibylle, zijn gezellin, vermaende hem,en zeide in 't kort: Eneas, de nacht verloopt; wy verſlijten onzen koſtelijken tijt ſlechts met weenen. Hier is de plaets,daer de wegh zich in twee deelen deelt: en die aen de rechte hant naer de muren van den grooten Pluto loopt, wijſt ons naer d'Elyſiſche beemden: maer die aen de ſlincke hant leit, loopt naer den heiloozen Tarter,daer de misdadigen geſtraft worden. Deifobus antwoorde haer: o groote Prieſterin, verſteur u niet: ick zal vertrecken, en mijnen tijt in duiſterniſſe voldoen. Ga hene, ga hene, o eere van ons geſlacht, het gelucke u beter dan ons. Zoo ſprekende, verdween hy.

Eneas zit Plutoos ſtadt,

Eneas ziet haeſtigh om, en ter ſlincke hant onder de ſteenrots, en binnen den ommekreits van drie muren, de wijdtſtreckende veſten leggen, daer de Tartarſche Flegeton met zijn wallende vlammen ſnel rontom ſtroomt, en klinckende keien voortrolt. De geweldige poort, en pylaren van louter diamant ſtaen 'er tegens over, zoo ſterck, dat geen mannekracht, zelfs geene Goden machtigh zijn deze met yzer en ſtael te verdelgen. Hier rijſt een yzeren toren tot aen de lucht toe, en Tiſifoon met haren bloedigen nachtmantel omgort, bewaeckt en bewaert 'er nacht en dagh het poortael. Uit dezen hoeck hoort men ſtenen, en naer geklater van zweepen; oock yzerklanck en nageſleepte ketens rammelen. Eneas bleef ſtaen, van verbaeſtheit, en luiſterde naer dat gerucht. O maeght, zeghme toch, wat ſlagh van ſchelmen leit daer? Wat ſtraf lijdenze? Wat gruwelijck gekerm hoortmen daer? Toen hief de Waerzeggerin aldus aen: o vermaerde Vorſt van Troje, geen godtvruchtige magh zijnen voet

en vraeght de Sibylle vvat ſchelmeryen hier huishouden, vvaer op zy hem dient.

op

op dien vervloeckten drempel zetten; maer toen Hekate my de vooghdy over de wouden van Avernus gaf, leerdeze my zelf wat ſtraf de Goden over elcke misdaet zetten, en leide my door al het zielrecht. De Gnoſſiſche Rhadamanth bezit hier de ſtrafſte Rijcken, verhoort de misdadigen, ſtraft bedrogh, en pijnigt den booswicht (die op de weerelt in ydele dievery groeiende, zijn zuiveroffer te lang en tot zijn doot toe daer boven uitſtelde) om hier zijn boosheit te bekennen. De Wraeckgodin Tiſifone gaet den misdadigen met hare geeſſel flucks te keer, en hun dreigende, met bitſe ſlangen in de ſlincke vuiſt, roept haer wreede zuſters, die van adderen krielen. Daer na worden de vervloeckte poorten, die afgrijſſelijck op hare pannen gieren, ontſloten: ziet ghy wel, zeitze, wat ſchiltwacht in het poortael zit? wat voor een troni den drempel bewaert? Een noch feller dan Hydra, en die u afgrijſſelijck met vijftigh zwarte adderen aengaept, heeft hier binnen haer verblijf: en de Tarter zelf zijnen mont opſpalckende, is tweemael zoo diep, en ſchiet zoo laegh beneden naer de ſchimmen toe, als d'Olymp hemelhoogh door de wolcken ſteeckt. De jonge Reuzen, een out gebroetſel der aerde, en met den blixem nedergevelt, quamen diep onder op den gront afrollen. Hier zagh ick oock Aloëus tweelingen, onbeſchofte lichamen, die met hunne klaeuwen beſtonden den wijtſtreckenden hemel aen te randen, om Jupijn uit zijnen opperſten troon te bonzen: oock zagh ick 'er Salmoneus wreedelijck pijnigen, vermits hy Jupijns blixem en donder nabootſte. Dees liet zich, door Griecken en midden door de ſtat Elis, van vier paerden omvoeren, en zwaeiende een barnende fackel, braveerde de Goden, en ſtack hun naer de kroon: die zinnelooze durf, over zijn kopere brugh met paerden heen rennende, donder en blixem, dat niemant vermagh, nakuiſchen: maer d'almaghtige Vader, nochte om fackel nochte roockerigh tortslicht verlegen, ſchoot uit de dicke wolcken, en dreef hem met eenen vreeſſelijcken dwarrelwint, dat hy tuimelde: oock moght men hier Tityus, het voeſterkint der albarende Aerde, zien, het welck met zijn lichaem negen geheele bunderen lants beſloegh: de

vervaerlijcke gier doorpickt met zijnen krommen beck d'onſterflijcke lever, en het ter ſtraffe aengroeiende ingewant, dat opgepickt hangt. De vogel neſtelt diep in de borſt, en de herbore vezelen wort geene ruſt gegunt. Wat wil ick hier van Lapithen, Ixion, en Pirithoüs verhalen? over wien een duiſtere klip hangt, die, gelijck ofze neerſtorten wil, hun van oogenblick tot oogenblick dreight te bevallen. Daer glimmen gulde bancken, met hooge banckpeuluwen; en overdaet van Koningklijcke bancketten ſtaet gereet voor hunnen mont. D'outſte der Razernyen zit 'er neffens aen, verbietze de tafels met eenen vinger aen te raken, en met hare fackel toevarende, graeuwt en buldert. Hier zijnze, die, gedurende hun leven, hun broeders haerten, vaderſlagh begingen, en hunnen leenman uitſtreken; of groote rijckdommen bezaten, daer voor niemant iet af moght: deze maken den meeſten hoop. Hier zittenze oock opgeſloten, en verwachten hun vonnis, die om overſpel om hals geraeckten, en godtlooze wapens volgende, zich niet ontzagen hunne Heeren trouweloos uit te ſtrijcken. Vraegh niet, hoe en waerom deze gevangens geſtraft zullen worden. Zommigen wentelen eenen geweldigen ſteen opwaert, of hangen aen ſpeecken van raden uitgeſpannen. D'ongeluckige Theſeus zit 'er, en zal 'er eeuwigh zitten, en d'overellendige Flegyas vermaent een ieder, en roept onder de ſchimmen luitskeels: Weeſt gewaerſchuwt, dat ghy rechtvaerdigheit oefent, en geene Goden veracht. Dees verkocht zijn vaderlant om gout, en bedroogh zijnen Heer, onder wien hy ſtont; ſtelde wetten om loon in, en brackze weder. Dees bloetſchender ſchoffeerde zijn dochter in hare ſlaepkamer, en trouwde deze tegens de wetten: alle te zamen beſtondenze afgrijſſelijcke ſtucken, en dienden 'er zich af. Al had ick hondert monden, hondert tongen, en een yzere keel; ick zou zoo menigerley ſlagh van ſchelmeryen en ſtraffe niet kunnen begrijpen, nochte noemen.

Febus Prieſterin gaet haren gangk

Toen Febus overoude Prieſterin dit verhaelt had, ſprackze: nu welaen, ga voort, en verricht uwen aengevaerden laſt: laet ons ſpoeden; ick zie de veſten, van de Reuzen in hunne ſmidtſe geſmeet, en zoo hoogh opgetrocken; en de gewelfde poorten

daer

daer tegens over, alwaer ons bevolen wiert de gave te offeren. Zoo ſprackze, en zy hielden te zamen de middelbaen, langs beſchaduwde wegen, en genaeckten de poort. Eneas gingk de poort in, en zijn lichaem met verſch water beſprengkelende, ſtack den tack recht voor op de poort. *naer Plutoos poort,*

Deze dingen en het bevel der Godinne verricht zijnde, zoo quamenze endelijck in de luſtige plaetſen, en genoeghelijcke beemden en boſſchaedjen der geluckzaligen, en in de gezalighde ruſtplaetſen. Een ruimer lucht bekleet hier met eenen purperen glans de velden, van een andere zon, en andere ſtarren beſchenen. Zommigen oefenen het lichaem in het begraesde worſtelperck, worſtelen en ſpelen om ſtrijt in het roode zant. Zommigen huppelen en danſſen, en zingen gedichten aen den rey. De Thraciſche Prieſter, in 't lange kleet, zingt muzijck onder de lier, en ſlaet nu met zijne vingeren, nu met zijn ivoire pen zeven ſnaren, ongelijck van toon. Hier houdt zich Teucers overout geſlacht, een zeer brave afkomſt, grootmoedige helden in geluckiger tijden geboren, Ilus en Aſſarakus, en Dardaen, ſtichter van Troje. Van verre ziet hy wapens en ledige wagens; ſpeeren in d'aerde ſteecken, en paerden overal los in de velden weiden. De zelve luſt, dienze in hun leven hadden tot wapens en wagens; de zelve treck tot brave paerden aen te vocken, hangt hun onder d'aerde noch aen. Hy ziet anderen, ter rechte en ſlincke hant, in het gras bancketteeren, en vrolijck ten reie Pean zingen in een welrieckend lauwerboſch, daer d'Eridaen, die groote vliet, van boven door het boſch komt ſtroomen. Hier zijn de troepen, die voor 't vaderlant vechtende, aen eerlijcke wonden ſneuvelden; en Prieſters, die hun leven in kuisheit overbroghten; en Godtvruchtige Waerzeggers, die door Febus geeſt goddelijcke orakels ſpelden; oock die lantnutte kunſten vonden; en die door hunne verdienſten by de nakomelingen in gedachteniſſe bleven: deze dragen al te zamen ſneeuwitte tulbanden: en de Sibylle ſprackze, daer de ſcharen om hen drongen, aldus aen: vooral Muſeus: want zy zagh hem midden onder den drang ſtaen, en hals en hooft langer, boven hen allen uitſteken: o geluckige zie- *en zy genaken de beemden der zalige zielen.*

len,

De Sibylle vraeght naer Anchiſes,

len, en ghy, heilige Poeet, zeght my, waer en in wat oort onthoudt zich Anchiſes? zijnent halve quamen wy herwaert de breede ſtroomen van Erebus over gevaren. De helt antwoorde haer in het kort aldus: niemant heeft hier zijn huis bezonder: wy woonen in deze lommerrijcke boſſchen, en bezitten beemden, van verſche beken bewatert: doch klimt (verlangt ghy zoo hartelijck naer hem) klimt op dezen heuvel, en ick zal u op een gemackelijck voetpadt brengen. Zoo ſprack hy, en trat voorhene, en toonde hun van boven de bloeiende velden, van waerze den top af naer beneden ſtegen.

die monſterde hier zijn toekomende nakomelingen.

Maer Anchiſes, zijn vader, overzagh by geval ernſtigh de zielen, die in een groen dal afgeſcheiden, naer de weerelt zouden gaen; en monſterde alle zijn lieve nakomelingen, en de zijnen, en het nootlot en de fortuin en deughden en daden der zelven: en ziende Eneas recht voor hem door den beemt treden, zoo ſtreckte hy vrolijck beide zijn handen naer hem toe, en borſt uit met

Hy ſpreeckt Eneas aen,

deze rede, terwijl de tranen over zijn kaken biggelden: zijt ghy ten leſte eens gekomen? en heeft uwe liefde tot uwen vader, die u zoo lang te gemoet zagh, dees zware reis afgeleit? o mijn zoon, magh my gebeuren uw aenſchijn te zien? en u met kenniſſe aen te ſpreken en te hooren? Ick de dagen vaſt tellende, maeckte rekening op uwe komſt, en achtte dat ghy voorhanden waert: en mijn hoop heeft my niet bedrogen. O zoon, hoe vinde ick u hier zoo verre, te water en te lande, omgevoert! door zoo groote gevaren omgeſuckelt! Hoe vreesde ick, dat het rijck van Libye u

die begroet zijnen vader,

iets moght beleedigen! Maer d'ander antwoorde: o vader, uw nare geeſt my zoo menighmael bejegenende, dreef my naer dit hof toe. Mijn vloot leit in de Tyrrheenſche zee: geef my toch de hant; vader, geefze my, en laet my u toch omhelzen. Zoo ſprack hy, en weende bitterlijck: driewerf pooghde hy d'armen om zijnen hals te ſlaen; driewerf greep hy te vergeefs met zijne handen naer den

ziet ontelbare ſchimmen rontom zweven,

geeſt, die hem ontglipte, gelijck de lichte wint, gelijck de vlugge ſlaep. Ondertuſſchen ziet Eneas, in een ter zijde afleggende dellinge, een afgeheint boſch, en ruiſſchende woudt, en den vergetelvliet, die langs de geruſte huizen vloeit: ontelbare volcken en

lieden

lieden vlogen hier rontom : gelijck de byen , wanneerze des zo- *gelijck byen op de bloe-*
mers, in den zonneſchijn en de beemden, op verſcheide bloemen *men vallen ;*
zitten , en op blancke lelien komen nedervallen , en brommen
over al het velt . Eneas verſchrickt haeſtigh van dat gezicht , en
onkundigh, vraeght naer d'oirzaeck ; wat dit voor vlieten zijn , *en vraeght*
en wat mannen d'oevers met zulck eenen grooten zwarm be- *hem naer*
ſlaen . Toen zeide Anchiſes, zijn vader : de zielen, wie by noot- *d'oirzaeck*
lot andere lichamen beſchoren zijn , drincken uit den vergetel- *en plaets en*
vliet langkdurige vergetenheit , en ſpoelen de zorgen af. Ick *vvie dit*
wenſchte al overlang u deze bekent te maken , en te toonen ; en *zijn.*
d'afkomſt mijner nakomelingen , in uwe tegenwoordigheit , te *Anchiſes*
monſteren , op dat ghy endelijck Italie vindende , u des te meer *bericht*
moght verblijden. O vader,gelooft men,dat eenige zielen van hier *hem op zijne*
om hoogh ten hemel gaen ? en wederom in haer trage lichamen *vraegh .*
keeren ? Hoe hebben d'ellendigen zoo vervloeckt een begeerte
naer het leven ? Anchiſes heft hier op aen : o zoon , ick zal het
zeggen , en u niet in twijfel houden : en hy ontvouwt hem ſtuck
voor ſtuck achter een : voor eerſt voedt een invloeiende Geeſt
hemel aerde en zee , en zon en maen en ſtarren ; en een eenige
Geeſt , den leden ingeſtort , beweeght het geheele gevaert der
weerelt , en mengt zich in dat groote lichaem : hier uit ſpruiten
menſchen vee en vogels , en wat gedroghten de zee onder het
vlacke marmer teelt. Deze zielen hebben een vierige groeizaem-
heit in zich , en nemen haren oirſprongk uit hemelſchen zaede ;
en zijn hemelſch van aert , zoo lang de lompe lichamen haer niet
vertragen , en aertſche leden en ſterflijcke ledematen haer niet
verſtompen : want door deze vermenginge met den lichame blij-
ven haer vrees en begeerte, droefheit en blijſchap aenhangen : en
in den duiſteren en blinden kercker des lichaems opgeſloten,zien
naer den hemel, haren oirſprongk , niet te rugh : ja wanneer haer
het leven in den leſten oogenblick hier begeeft , dan leggen d'el-
lendige zielen noch al hare vuilnis niet af, nochte trecken alle be-
ſmettingen des lichaems ganſchelijck uit : want het volght heel
nootzaeckelijck , dat vele dingen lang aen een verknocht , won-
derlijcker wijze aen een waſſen : weshalve zy door ſtraf moeten

geloutert worden, en haer voorleden mijsdrijf boeten: zommigen hangen in wint en lucht te verluchten; zommigen ſpoelen de vlacken harer ſchelmerye in de grondelooze zee af; of zy worden haer met vier uitgebrant: elcke ziel boet haere ſchult. Hier na worden wy in het ruime velt van Elyſium gezonden, en een klein getal gaet in de vrolijcke beemden waren; tot dat de tijt omgekomen, d'aengegroeide ſmet door de langdurigheit des tijts verwonnen, en het hemelſch wezen en vier der ſimpele nature geloutert zy. Wanneer alle deze zielen duizent jaren langk gezuivert zijn, dan verdaghvaert Godt Merkuur een groote menighte naer den vergetelvliet toe, op datze, nergens geheughenis af hebbende, de weerelt bezoecken, en luſt krijgen om weder in den lichaeme te verkeeren.

en toont alle zijn toekomende nakomelingen, en het Roomſche geſlacht.

Zoo ſprack Anchiſes, en trock zijnen zoon en met een de Sibylle midden onder de vergadering, en 't gewoel der ſchare; en zette zich op eenen heuvel, van waer hy haer allen recht voor hem, op een lange ry, kon overzien, en d'aengezichten der genakenden leeren kennen. Nu welaen, ick zal u kort afvaerdigende, uw nootlot ontvouwen, en melden wat eere de Dardaenſche afkomſt hier na zal gebeuren: welcke nakomelingen en doorluchtige zielen, onzen naem voerende, u uit den Italiaenſchen geſlachte ſtaen te verwachten. Dees jongelingk [ziet ghy hem?] die daer op een ſtang leunt, en by lotinge de naeſte plaets van den glans der eere in heeft, dat is Sylvius, uwe afkomſt, die uit Italiaenſchen bloede, gemengt met uwen ſtamme, d'eerſte na uw overlijden voor den dagh zal komen, en de Vorſten van Alba met zijnen naem vereeren. De gemalin Lavinie zal dien Koningk en vader der Koningen, zijnen vergoden vader ter eere, in de boſſchen optrecken; en ons geſlacht van hem aenvangen over het lange Alba te heerſchen. De naeſten aen hem zijn Prokas, d'eere des Trojaenſchen volcks, en Kapys, en Numitor, en Sylvius Eneas, die uwen naem dragende, braef te gelijck in Godtvruchtigheit en dapperheit zal uitmunten, zoo hy eens het gezagh over Alba krijge. Zie eens, hoe die jongelingen hun dapperheit zoo heerlijck ten toon ſtellen. Maer die met eicke burger-

burgerkranſſen hun hooft beſchaduwen, zullen u Nomentum, de Gabien, en Fidenen, en Kollatijnſche muren op de bergen ſtichten; en Pometie,en de ſterckte Inuus,en Bole,en Kore. Alle deze landen, nu zonder naem, zullen dan naemhaftigh zijn. Ja de ſtrijtbare Romulus, uit Ilia zijne moeder, Aſſarakus bloet geſproten, zal zijn grootvaders rijcksgenoot zijn. Zie eens, hoe die dubbele kam op zijne kruin overendt ſtaet, en de vader der Goden zelf hem alree onder de Goden rekent. O zoon, onder het beleit dezes mans wil de naemhaftige ſtadt Rome haer heerſchappy met den aerdtbodem, haere groothartigheit met den hemel bepalen. Deze ſtadt zal alleen haer zeven ſloten met eenen muur omtrecken, en geluckigh zijn door haer mannelijcke afkomſt: gelijck vrouw Berecynthie met torens gekroont, op haren wagen door de Frygiaenſche ſteden varende, moedt draeght op de Goden, haer zonen, en hondert neven berekent, die al te zamen in den hemel, al te zamen boven de ſtarren woonen. Nu keer, nu keer beide uw oogen herwaert, en bezie uw volck, uwe Romainen eens. Dit is Ceſar en Julus geheele afkomſt,die de wijde poorte des hemels in zal varen. Dit is de man, dit is hy, die,gelijck ghy hoort,u zoo menighmael belooft wort; Auguſtus Ceſar, uit der Goden geſlacht, die weder goude eeuwen in Latium, het landt eertijts by Saturnus geregeert,zal invoeren.Hy zal het Rijck uitbreiden over Garamanten en Indianen. Een lant leit 'er buiten de twalef geſterrenten; buiten den diereriem, de baen waer door de zon al het jaer hare ronde doet; en daer de hemel vol blakende ſtarren, van Atlas geſtut, op zijne ſchouder draeit: dit lant, en de Kaſpiſche Rijcken, en het Meotiſche geweſt ſchricken nu alreede door der Goden orakels tegens dezes mans toekomſte; en de zeven ſidderende monden des Nyls zijn ontroert. Gewiſſelijck Alcides heeft noit zoo veel lants overtrocken; al ſchoot hy de hinde met haere kopere voeten; of veilighde Erymanthus boſſchen; en joegh de ſlang te Lerne met zijnen boogh eenen ſchrick op 't lijf: nochte Bacchus, die na zijn overwinning de tigers onder het juck geſpannen, van Nyſaes hooge kruin afdrijvende, met zijnen teugel van wijngertbladeren voortment: en

twijfelen wy noch, of wy onzen naem en roem door heerlijcke daden willen uitbreiden? of belet de vrees ons op den bodem van Auſonie neder te ſlaen? Maer wie is het, die van verre met olijftacken uitmuntende, offerhanden inſtelt? Ick ken het hair, en den grijzen baert des Roomſchen Konings; die uit zijn laegh Kurien en arm lant, in een groot Rijck beroepen, d'eerſte de ſtadt door zijne wetten beveſtighde; wiens nazaet Tullus de ruſt des vaderlants zal ſteuren, en in 't harnas helpen de mannen, die den oorloogh verleerden, en de krijghsliên, die alree de triomfen ontwendden. Ankus, trotſer van aert, volght hem, en is alree te zeer met de gunſt der gemeente beholpen. Wilt ghy hier oock de Koningklijcke Tarquijnen zien, en de groothartige ziel van Brutus, wreker des ongelijcks, en herſteller der Vryheit? Het Burgemeeſterlijck gezagh en de geſtrenge bijlen zullen eerſt dezen man opgedragen worden: en d'ongeluckige vader zal zijne zonen, berockenaers van nieuwe oorlogen, ter doot vorderen, uit liefde tot de goude vryheit; zonder aen te zien, hoe de nakomelingen dit ſtuck mogen duiden: de liefde tot het vaderlant, en onuitſprekelijke begeerte tot lof zullen boven ſtaen: ja zie ginder de Decien, en Druſen, en Torquaet met zijn wreede bijl, en Kamil, die met d'ontweldighde ſtanderden weder t' huis komt. Maer deze eendraghtige zielen, die ghy nu (terwijlze noch in duiſterniſſe gedompelt worden) in eenerhande harnaſſen ziet blincken; och, wat al oorlooghs, welck eenen ſtrijt en neerlaegh zullenze onderling berockenen, indienze eens voor den dagh komen: de ſchoonvader afſtijgende van de hooge Alpes, en het ſlot van Monekus; de ſchoonzoon met Ooſterlingen toegeruſt, en tegens hem gekant. Ay, mijn kinders, gewent de gemoeden niet tot zulcke oorlogen, nochte went het ſpits uwer geweldige heirkrachten niet tegens de borſt en het hart des vaderlants: en ghy, en ghy, o mijn eerſte bloet, uit hemelſchen ſtamme geſproten, ſpaer den uwen: worp het geweer uit de hant. D'ander door de neerlaegh des Achajers vermaert, zal, als overwinner, van het verdelghde Korinthen, het hooge Kapitool met den triomfwagen oprijden. D'ander zal Agamemnons Argos

en

en Mycenen, zelf Eakus nakomeling, en 't geſlacht van den ſtrijtbaren Achilles uitroien tot wraeck zijner Trojaenſche voorvaderen, en het ſchenden van Minerves kercken. Wie kan, o groote Kato, u, of o Koſſus, u ſtilzwijgens voorby gaen? Wie Gracchus geſlacht? of beide de Scipioos, twee oorloogsblixems, het bederf van Libye? en Fabricius, maghtigh met kleene middelen? of u, o Serraen, die den acker bezaeit? o Fabien, waer rucktghe my hene, die moede ben? Ghy allergrootſte zijt d'eenige man, die door den vyant op te houden onzen Staet redde. Anderen, geloof ick, zullen met het graefyzer in koper de natuur en 't leven zelf nabootſen; beelden naer het leven uit marmer houwen; cierlijcker hunne zaeck bepleiten, en met den graetboge ſtarren ſchietende, den loop des hemels meten, en den loop der ſtarren gadeſlaen: ghy Romain zult paſſen over de volcken van uw gebiet te regeeren [dit zal uw werck zijn] en een wijze op den vrede te zetten: ootmoedigen te ſparen, hoovaerdigen te beoorlogen. Zoo ſprack Anchiſes, zijn vader; en voeghde dit noch hier by, terwijlze met verwondering luiſterden: bezie eens hoe Marcel met zijnen vetten buit uitmuntende, daer henetreet, en als een overwinner, boven alle helden uitſteeckt. Dees Ridder zal den Staet van Rome in een groote onruſt en beroerte vaſt zetten, de Penen en weerſpannigen Gal ter neder houwen, en de derde mael zijnen wapenroof, vader Quirijn ter eere, ophangen. En toen zeide Eneas (want hy zagh voorbygaen eenen jongelingk, ſchoon van gedaente, en in 't blancke harnas; doch niet te bly van aenzicht, en die het hooft hangen liet) Vader, ſprack hy, wat zoon is dat, die Marcel op wegh vergezelſchapt? Is het een van den hoogen ſtamme der nakomelingen? Welck een gewoel der megezellen is 'er ontrent hem! hoe is hy Marcel zoo gelijck! maer een droef onweder, een donckere wolck hangt hem over het hooft. Toen ſprack vader Anchiſes met tranen in d'oogen: o zoon, onderzoeck de geweldige droefheit uwer nakomelingen niet: het nootlot zal de weerelt deze telgh ſlechts laten zien, en niet gedoogen datze langer bloeie. O Goden, ghy duchte dat de Romainſche ſtam al te maghtigh

zou worden , indien zulcke gezegende telgen haren wasdom bereickten. Met hoe groot een geſchrey van mannen zal hy naer de groote ſtadt van Mars, in het velt van Mars , gevoert worden? of wat al lijcken zult ghy, o Tibergodt, zien , wanneer ghy langs het nieuwe graf ſtroomt? Geen kint van Trojaenſchen ſtamme geeft zijnen Latijnſchen voorouderen zulck eenen moedt: nochte Romulus landouw zal namaels op eenigh voeſterkint zoo ſtoffen. Och beminner des vaderlants,och overoude trouw, en onverwonne oorlooghsvuiſten. Niemant zou hem vergeefs bejegent hebben , als hy gewapent op zijnen vyant aenquam; het zy te voet; het zy hy een ſchuimbeckend paert met ſporen in de zijde noopte. Och kint wel beklagens waerdigh , zoo ghy eeniger wijze uw vinnigh nootlot kunt kneuzen; ghy zult Marcel wezen. Brengt handen vol lelien : ick zal purpere bloemen ſtroien , en ten minſte met deze gaven mijn nakomelings geeſt vernoegen , en met een ydele lijckſchenckaedje vereeren. Aldus dolenze doorgaens,door al die ſtreek, in ruime en luchtige beemden , en bezichtigen alles. Na dat Anchiſes zijnen zoon overal heeft omgeleit,en zijn hart ontvonckt in liefde tot de toekomende naemhaftigheit; zoo verhaelt hy voort wat oorlogen noch te voeren ſtaen , en bericht hem van de Laurentijnſche volcken , en Latinus ſtadt; en op wat wijze hy alle zwaricheit zal ſchuwen, en uitharden. De Slaepgodt heeft twee poorten, eene daer de waerachtige geeſten licht uitglippen, is de horenpoort; d'andere,waer door de zielen valſche droomen naer de weerelt zenden , is van wit en glat yvoir gebouwt. Anchiſes toen zijnen zoon , en met een de Sibylle al koutende zoo verre geleidende , lietze door d'yvoire poort uit. Eneas neemt zijnen wegh naer de ſchepen , en bezoeckt zijne mackers : daer na vaert hy, recht uit, het ſtrant langs,naer de haven van Kajete toe : daer men 't ancker voor den boegh laet vallen, en met de vloot aen den oever blijft leggen.

Anchiſes zijnen zoon aldus omgeleit hebbende, bericht hem hoe hy zich in Italie dragen zal,

geleit het paer tot aen d'yvoire poort, laet het uit, en Eneas vaert naer Kajete.

P. VIR-

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het zevende Boeck.

INHOUDT.

Eneas begraeft Kajete, zijn voester, en noemt de plaets naer heuren naem. Hier na vaert men langs Circes hof, en roeit voorspoedigh den mont des Tybers in, en voort dien stroom op, tot aen den Laurentijnschen bodem. Hier, uit Askaens woorden vernemende, hoe dit lant hem by nootlot belooft was, zont hy Gezanten aen Latinus, Koningk over dit Rijck, om hem in zijnen naem geschencken aen te bieden, en plaets te verzoecken, om een stadt te mogen stichten. Latinus de Gezanten gehoor gunnende, biedt Eneas, boven het toestaen van dit verzoeck, noch van zelf ten echte zijn eige dochter, die, volgens zijn vader Faunus orakels, en d'antwoorden der Waerzeggeren, hem belast wert aen eenen uitheemschen te besteden. Iuno ondertusschen, der Trojanen voorspoet benijdende, daghvaert om den pais te steuren, uit den afgront der helle, Alekto, die eerst Amate, Latinus gemalin, daer na Turnus zelf aen't hollen helpt, en voort, zich wendende naer de Trojaensche jeught (toen by geval met jagen bezigh) haer in den mont jaegt een mack en getemt hart, waer op de kinders van Tyrrheus, 's Konings veeharder, bijster verstingert waren; het welck van Askaen met eenen pijl geschoten, al't lantvolck op de been en in wapenen tegens de Trojanen aen holp; dies Alekto, uit een hooge plaetse, den horen blies, waer over Almon, Tyrrheus outste zoon, en Galezus, de rijckste ackerman des lants, in dat oproer gesneuvelt, doot in stadt gebroght wierden; dies Turnus en Amate Koningk Latinus aenprickelden, om in oorloge te treden, en dit ongelijck gewapender hant te wreken: maer overmits hy, des nootlots en verbonts, onlangs met den Trojanen ingegaen, gedachtigh wezende, niet kon verstaen hun vvandelijck t'ontzeggen, zoo bons de Iuno zelf d'oorlooghspoort open. Me-

zentius

zentius volght met zijnen zone Lausus den krijgh, onder Turnus beleit; oock Aventijn, Herkules zoon, by Rhea gewonnen; Katillus en Koras, beide Tiburtijnschen, en gebroeders; Kamille uit der Volscen afkomste, een dappere vrouw; en noch meer anderen, welcker monsteringe dit boeck besluit.

Na dat Hesperische aerde Eneas Voester deckt,
Vermijt hy Circe, komt den Tyber ingeloopen,
Aen't langgewenschte lant, en slaet zich neêr, en weckt
Latinus uit den droom, die zet zijn grenzen open,
Ia biet zijn dochter hem ten echt; dies Iuno raest,
En noopt de Razerny om dit verdragh te stooren.
Amate schreit, en tiert: neef Turnus zit verbaest:
Het volck wort hantgemeen, en loopt den Vorst om d'ooren.
Men smijt de krijghspoort op, in weerwil van't Pallais,
En monstert volck by volck, tot steurnis van dien pais.

Eneas zijn voester begraven, en de plaets naer heur genoemt hebbende,

O Kajete, Eneas voester, die hier uw leven endighde, ghy beschonckt oock onze kusten met een eeuwige vermaertheit, en uw graf (zoo eenige eere den overleden navolge) blijft noch in eere, en uw gebeente naemhaftigh door geheel Hesperie. Maer na dat de godtvruchtige Eneas zijn va-

zeilt van Kajete voort,

ders jaergetijde kerckplichtigh geviert, de grafstaetsi gehouden had, en het onweder op zee bedaerde; zoo gingk hy t'zeil, en verliet de haven: tegens den nacht kregenze een koelte: de klare maen quam op, en hun den wegh wijzen; en de manesschijn flickerde op het water. Zy gingen strijken, recht langs den wal

langs de kaep van Circe.

hene, en de kaep van Circe, hier naest aen gelegen, en daer de zorghelijcke wouden gedurigh wedergalmen, op 't gezangk van de rijcke dochter der zonne, die, binnen het prachtige gewelf, haer ruischende spoel by nacht door de fijne stof schietende, tortsen van welrieckenden ceder brant. Van hier hoort men grimmige leeuwen razen, die noode aen bant, noch spade in den nacht brullen; en hoe geborstelde zwijnen en beeren in het hock knorren en brommen, en groote wolven huilen. Circe, de wreede Godin, schudde door krachtige kruiden hun de menschelijcke

gestal-

geſtaltenis uit,en ſchootze muilen en huiden van dieren aen. Neptuin (om de godtvruchtige Trojanen voor zoodanige ondieren te bevrijden, en op datze in die haven gevoert, niet zouden dat vervloeckte ſtrant betreden) verleende de vloot goeden wint en ſpoet, en voerdeze voorby die barnende wadden.

En alree bloosde de zee van morgenſtralen; d'oranje dageraet blonck aen den hoogen hemel op den roosverwigen wagen; de winden gingen haeſtigh leggen; het wert overal ſtil op 't water, en de riemen hielden ſlagh in het weecke marmer; wanneer Eneas uit der zee een geweldigh groot boſch voor zich zagh leggen, van waer de blonde Tibergodt eenen genoeghelijcken vliet en ſnellen maelſtroom uitſtorte, die met veel zants in zee quam bruizen. Allerhande vogels, gewoon zich om en ontrent oevers en vlieten te houden, ſtreelden hier de lucht met wiltzangk, en vlogen door het boſch. Hy beval de maets te wenden, den voorſteven naer lant toe te zetten, en voer vrolijck den belommerden ſtroom op.

Men ziet den Tyber, en loopt dien ſtroom in.

Nu welaen, o Erato, ick zal ontvouwen wat Koningen van outs Latium regeerden, en hoe het hier ſtont, en wat 'er gebeurde, toen eerſt het uitheemſch leger met de vlote aen d'Auſoniſche kuſt belandde; en wil den eerſten oirſprongk des oorlooghs ophalen. O Godin, onderwijs en help zelf uwen Poeet. Ick zal gruwelijcke oorlogen en veltſlagen verhalen, en hoe bitter en bloedigh de Koningen elckanderen te keer gingen: wat een heirkracht Tyrrhenie opbroght; en hoe ganſch Heſperie tegens malkandere in 't harnas ſtont: ick vang een ry van gewightiger geſchiedeniſſen, een gewightiger werck aen. Koningk Latinus, nu bejaert, regeerde zijn landen en ſteden langen tijt vreedzaem en geruſt. Men zeit dat Faunus hem by Marika, de Laurentijnſche Nimfe, won. Faunus vader was Pikus, en Pikus een zoon van Saturnus,ſtam en oirſprongk van dit geſlacht. Dezen Latinus was van den Goden geen zoon of mannelijck oir beſchoren; want hy wert in 't opluicken zijner jeught hem ontruckt. Die kroon en erfenis hing een eenige dochter alleen, en alree volwaſſen en huwbaer, boven 't hooft. De braefſten van geheel Auſo-

De Poeet roept de Zanggodin aen, op datze hem den ſtaet van Latium en den oorloogh ontvouvve.

De Latynen ſtonden onder Koningk Latinus,

die had een eenige dochter, van velen aengezocht,

meeſt van Turnus, doch voortekens beletten dit huvvelijck:

nie en Latium ſtonden naer heur; boven al ſtont 'er d'overſchoone Turnus naer, een Vorſt van maghtigen huize en voorouderen geſproten, en zeer gezien by 's Konings gemalin, die het huwelijck zocht door te drijven: maer de ſchrick voor verſcheide voortekenen der Goden hielt het ſlepende. Midden in het hof en de hofkappelle ſtont een heilige lauwerboom, menigh jaer uit godtvruchtigheit in eere gehouden. Men zeit dat Latinus haer vader zelf, toen hy eerſt het ſlot bouwde, dezen boom vondt, Febus toewijdde, en de bouwtroepen Laurentijners naer dien lauwer noemde, op wiens top een dicke zwarm byen (ick verhael wat wonders) onvoorziens uit de lucht al brommende quam neder zitten, en bleef, met de beenen onderling aen elckanderen gevlochten, aen den groenen tack vaſt hangen. Terſtont riep de Waerzegger: wy zien eenen uitheemſchen man aenkomen, en een menighte uit het zelve geweſte dit zelve geweſt zoecken, en op den hoogen burgh heerſchen. Behalve dit, terwijl Lavinie, de maeght, neffens heuren vader ſtaende, het altaer met heur kuiſche tortſen ontſtack, zoo ſcheenze de vlam, 't is ſchrickelijck, in 't hangende hair te vatten; al het hooftcieraet in 't vier te branden, dat het kraeckte; de koningklijcke vlechten te blaken; de kroon van geſteente glinſterende te blaecken: en in roock en gloet geſtelt, oock het ganſche hof in lichten brant te zetten. Dit wert voor wat groots en een ſchrickelijck wonder aengezien: want men ſpelde dat haer een doorluchtige naem en groot geluck beſchoren was; doch dit den volcke eenen grooten krijgh aenkondighde. Maer de Koningk, over dit gezicht bekommert, gaet naer het orakel van Faunus, zijnen vader, uitlegger van 't nootlot, toe, en leeft raet met de wouden in het hooge Albunea; daer in het grootſte boſch van allen een gewijde bron ſpringt, die van loof overſchaduwt, eenen zwaren zwaveldamp uitaeſſemt. d'Inwooners van Italie, en 't geheele Oenotriſche lant komen hier in twijfelachtige zaken beſcheit halen. Wanneer de Prieſter zijn offergaven herwaert brengt, en by nacht, in de ſtilte, op de geſpreide vachten der geſlage ſchapen uitgeſtreckt leit, om te ſlapen; dan ziet hy wonderlijcker wijze

De Koningk leeft hierom raet met Faunus orakel,

aller-

allerley ſpoock hene en weder zwieren; hoort menigerhande ſtemmen, houdt geſpreck met Goden, en ſpreeckt door het hol van Avernus Acheron aen. Haer vader Latinus zelf hier toen antwoort verzoeckende, ſlaghte kerckplichtigh hondert ſchapen; en ter aerde leggende op hun geſpreide vellen en vachten, zoo quam 'er ſtrax een ſtem diep uit het woudt: o mijn zoon, zoeck uwe dochter niet aen Latijnen te beſteden: nochte bewilligh in 't huwelijck, het welck men pooght door te drijven. Uitheemſche ſchoonzoons zijn 'er voorhanden, die door hun nakomelingen onzen naem hemelhoogh zullen verheffen; en uit welcker ſtruick uwe afkomſt onder haer voeten zal zien buigen en geregeert worden al wat d'op- en ondergaende zon aenſchouwt, van d'eene zee tot aen d'ander. Latinus zelf houdt dit antwoort, deze waerſchuwing van zijnen vader Faunus, by nacht in de ſtilte ontfangen, niet by zich; dies had de Faem wijt en zijdt door de ſteden omvliegende, dit alree over Auſonie verbreit, toen Laomedons jeughdige manſchap de vloot aen den grazigen oever maerde. Eneas, de voorbarighſte overſten, en de ſchoone Julus gaen onder de tacken van eenen hoogen boom leggen, brengen ſpijs in de weide, leggen den koſt op garſte teljooren (Jupijn zelf riet hen dit) en rechten wilde appels met deze teljooren aen. Toen al de koſt verteert was, en hongersnoot hen perſte in de teljooren te bijten, die met hun handen t'ontwijden, en onverſaeght met hunne tanden deze vlacke korſten (gelijck hun geſpelt was) te kaeuwen, dieze billijck behoorden te verſchoonen; riep Julus, zonder meer te reppen, dat hier op ſloegh: och, wy eten oock onze diſſchen. Zoo dra zy dit woort hoorden, verſtondenze eerſt dat hun zwaricheit ten einde was: en de vader vatte dit allereerſt uit zijnen mont, wert verbaeſt om het orakel, en zat ſtom. Terſtont daer op riep hy: weeſt gegroet, o lant, my by nootlot beſchoren: o getrouwe Huisgoden van Troje, weeſt gegroet. Hier is ons huis: dit is ons vaderlant: want vader Anchiſes (nu valt het my in) ſpelde my door dusdanige geheimeniſſen mijn fortuin: zoon wanneer de honger u, moede van omſuckelen, aen onbekende kuſten perſſe, na dat

door al het lant verbreit, tegens de komſte van Eneas, die in het velt ter tafel gezeten,

bevroet dat hier 't ende der zwaricheden is;

en aen Anchiſes voorſpellinge gedachtigh vvort:

al de koſt verteert zy, de tafels te eten; dan is het tijdt daer huizen en wallen te bouwen. Dit is die honger, dien men ons ſpelde: dit is onze leſte zwaricheit, die een einde van 't omzwerven zou maken: welaen dan, laet ons hierom vrolijck, zoo dra de zon begin te ſchijnen, uit de haven, en een ieder zijns weegh's, gaen vernemen naer 's lants gelegenheit; wat voor lieden hier woonen, en naſporen wat ſteden hier leggen. Nu drinckt Jupiter met offerſchalen toe, en roept Anchiſes mijnen vader met gebeden aen, en ſchaft ons wijn op den diſch. Zoo ſpreeckt hy hen aen, bekranſt zijn hooft met eenen groenen tack, bidt den Plaetsgodt aen; en d'Aerde, d'eerſte der Godtheên, en de Nymfen, en noch onbekende vlieten: daer na roept hy den Nacht aen, en de ſtarren, die by nacht ſchijnen; en Jupijn van Ide, en de Frygiaenſche moeder der Goden, alle naer malkanderen, en beide zijn ouders, Venus in den hemel, en Anchiſes in de zalige beemden. Toen donderde d'almaghtige vader driemael uit den hoogen hemel, by helder weder: en zwaeide zelf met zijne vuiſt in de lucht den blixem, en een ſchitterende wolck van gout en heldere ſtralen viers. Terſtont verſpreide zich hier een gerucht door alle Trojaenſche troepen, dat de dagh gekomen zy, om de beloofde muren te bouwen. Zy ſtellen om ſtrijt maeltijden toe, en zetten, om malkanderen veel gelucks te wenſchen, vrolijck de bekers op de hant, en ſchencken den wijn, dat het ſchuimt.

vvaerom hy de Goden en Nymfen dezer plaetſe en andere Godtheden eert.

Zoo dra de zon 's anderen daeghs oprijzende, de weerelt met hare lamp beſcheen, gingen zommigen de ſtadt, zommigen de grenzen, zommigen de ſtranden dezer lieden bezichtigen: hier is het meir van Numicius bron: ginder ziet ghy den Tyberſtroom: daer woonen de ſtrijtbare Latijnen. Anchiſes zoon beval daer na hondert Gezanten, uit allerhande ſtaet gekoren, alle met Pallas loof bekranſt, naer de heerlijcke veſten des Konings te gaen, om hem ſchenckaedjen te brengen, en om pais voor de Trojanen aen te houden. Men ſloft niet: zy ſpoeden op dat gebodt vaerdigh derwaert hene. Eneas zelf roit terwijl de veſten met den ploegh, ſteeckt graft en erven af, en treckt langs het ſtrant, om d'eerſte hutten, eenen wal, legerswijze met paliſſaden ge-

Men bezichzight 's lants gelegenheit,

en zent Gezanten naer Latinus,

gesterckt. De jongelingen hun henereis afgeleit hebbende, zien alree de torens en hooge daecken der Latijnen, en gaen stewaert aen. Buiten de muren oefenen zich de jongers, en de bloem der opluickende jeught te paerde, gewennen de rossen voor den wagen, in het stof, naer hunne haut, of spannen den gestrengen boogh, of worpen met taeie schichten, en braveeren malkanderen met rennen en schieten; wanneer een bode hen te paerde voorbygestoven, den stockouden Koningk aendient, dat 'er brave mannen in uitheemsche draght aengekomen zijn. Hy beveelt dat menze ten hove roepe, en zet zich in het midden op zijn grootvaders stoel. Daer de stadt op haer hooghste leit, staet een heerlijck geweldigh groot gebouw, op hondert pylaren, het hof van den Laurentijnschen Pikus, ontzaghelijck om zijn bosch, en den godtsdienst der voorouderen. Men plaght hier de Koningen kerckplichtigh te zegenen, wanneerze de scepters aenvaerden, en bijlen en bondels hun eerst werden opgedragen. Dees kerck verstreckte hun een hof: hier hielt men de heilige offerbancketten: hier plaghten de Vaders, na het slaghten van rammen, aen lange tafels aen te zitten: ja in het poortael stonden oock de stambeelden der oude voorvaderen op een ry, uit out cederen hout gesneden; Italus, vader Sabijn, de grijze Saturnus, de wijngaertplanter, met zijn krom snoeimes uitgebeelt, en het beelt van Janus, met zijn dubbele troni, en andere Koningen, van den beginne des Rijcks af, die eerlijck vechtende, hun bloet voor het vaderlant stortten. Daerenboven hingen vele wapens aen de heilige pylaren, geroofde wagens, kromme bijlen, gekamde helmen, vervaerlijcke poortsloten, schichten, beuckelaers, en snuiten van schepen afgeruckt. Pikus zelf, zoo braef te paerde afgerecht, zat hier met den korten purperen wichelrock om zijn lijf gegort, en droegh den wichelstock van Quirijn in de rechte, den kleinen gebogen schilt in de slincke hant. Circe, eertijts van minne blaeckende, sloegh den Koningk met haer goude roede, veranderde hem door vergift in eenen vogel, en spickelde zijne wiecken met verscheide kleuren. Latinus in dien tempel der Goden op den vaderlijcken troon gezeten, liet de Troja-

die genaken Latinus hof:

hy ontbietze,

nen binnen roepen, en hief minnelijck aldus aen: zeght my, ghy Dardaners (want uwe ſtadt en geſlacht zijn ons niet onbekent, en men heeft al gehoort, hoe ghy over zee herwaert aen quaemt) wat zoeckt ghy? wat oirzaeck, of wat nootdruftigheit drijft u door zoo veel blaeuwe baren naer de kuſten van Auſonie? Het zy ghy dezen ſtroom ingeloopen zijt, en in de haven leght, uit onkunde van den wegh, of door onweder hier aengeſmeten wiert; gelijck den zeeman in het razende water veel avontuurs over 't hooft waeit: ſchroomt niet hier te havenen; aengezien wy Latijnen Saturnus volck zijn, dat zonder dwangk en wetten van zelf de billickheit en de gewoonte der oude eeuwe volght: en my gedenckt [het magh weinigen heugen] dat d'oude Aurunken ons wiſten te zeggen, hoe Dardaen in dit lant geboren, optrock naer Ida, en de ſteden van Frygie; en naer Samos, dat aen Thracie leggende, nu Samothracie genoemt wort. Hier na van Korithus in Tyrrhenie voort gereiſt, wert hy van daer in 't gouden hof des ſtarlichten hemels op den troon gewelkomt, en nu op 't altaer gezet, onder de Goden gerekent. Zoo ſprack hy, en Ilioneus volghde hem aldus: o Koningk, brave afkomſt van Faunus, ſtorm nochte onweder zette ons uit der zee hier op uwen bodem; nochte wy komen door verbijſtering van geſterrente of ſtrant uit onze ſtreeck hier verzeilt. Wy gedreven uit een Rijck, zoo treffelijck, als oit van de zon uit den ooſten beſchenen wert, komen al te zamen met voorbedachten raet, en vryen wille, naer deze ſtadt toe getrocken. Wy rekenen den oirſprongk onzes geſlachts van Jupijn: de Dardaenſche jeught beroemt zich op Jupijn, haeren voorvader. Eneas de Trojaen, ons Koningk, uit het bloet van den opperſten Jupijn geſproten, zent zelf ons naer uw hof toe. Hoe groot een ſtorm uit het wreede Mycenen opkomende, over de velden van Ide gingk; daer beide de weerelden van Europe en Aſie, door het nootlot gedreven, op elckandere toeſtieten; dat quam oock hun ter ooren, die miſſchien ergens achter afgeſchoven, het allerveerſte lant bewoonen, om het welck d'Oceaen ebt en vloeit: en die miſſchien, op den geſpannen riem des brandenden Kreefts, in het

en vraeght naer d'oirzaeck hunner aenkomſte.

Ilioneus antvvoort:

het midden der vier riemen, van anderen zitten afgeſcheiden. Wy uit dien ſpringvloet door zoo veel wilde woeſte golven omgeſleept, ſmeken u om een kleene verblijfplaets voor onze vaderlijcke Goden; en om 't onnozele ſtrant, en lucht en zee, die toch een iegelijck even na zijn. Wy zullen ons in het Rijck niet wanſchickelijck dragen, ghy niet luttel eere inleggen, en de gunſt van zoo groot eene weldaet wil niet licht haren geur verliezen: nochte het zal Auſonie nimmermeer berouwen, dat het Troje in zijnen ſchoot opnam. Ick zweere u by Eneas nootlot, en maghtigen arm, het zy iemant, in vrede of in oorloogh en 't harnas, zijne trouw ervaren hebbe; dat vele volcken, vele lieden (verſma ons niet, ſchoon wy u eerſt komen bidden en aenzoecken, en den bondel olijftacken aenbieden) met ons in bontgenootſchap zochten te treden: maer het nootlot der Goden en hunne geboden dreven ons voort, om uw lant te zoecken. Dardaen uit dit lant geſproten, vordert ons weder hier, en Apollo dringt en drijft ons heftigh door zijne bevelen weder herwaert naer den Tyrrheenſchen Tyber, en het heilige meir van Numicius bron. Eneas vereert u daerenboven deze geringe gaven, uit den brant van Troje geborgen; kentekens van zijnen voorleden ſtaet. Zijn vader Anchiſes offerde met dezen gouden kop op 't altaer: wanneer Priaem gedaghvaerde volcken, naer de gewoonte, wetten voorſchreef, dan was dit zijne draght, zijn heilige tulbant, zijn ſcepter, en gewaden, van Trojaenſche Jofferen gewrocht. Op deze rede zagh Latinus Ilioneus ſterck aen, en zijn gezicht rontom ſlaende, bleef ſtijf zitten ſtaroogen naer beneden. Geen geborduurt purper, nochte Priaems ſcepter gaen den Koningk zoo ter harte, als hy om het beſteden en begeven zijner dochter zich bekommert; terwijl zijn gemoedt het antwoort van den ouden Faunus overleit: hoe dees van een uitheemſche plaetſe gereiſt, hem by nootlot tot eenen ſchoonzoon door wondertekens toegeleit, en door een zelve maght tot het Rijck beroepen wort: hoe hier uit een afkomſt te verwachten ſta, die braef en dapper in 't harnas, de geheele weérelt met hare wapenen zal bemaghtigen. Endelijck zeit hy met een helder gelaet:

Latinus vervvondert zich om deze rede,

de

de Goden zegenen onzen aenvangk, en hunne orakels: o Trojaen, uw verzoeck wort u toegeſtaen: ick verſmade uwe ſchenckaedjen niet: zoo lang Latinus Koningk is, zal het u aen geenen vruchtbaren acker, nochte rijckdom van Troje ontbreken. Laet Eneas ſlechts zelf [treckt zijn hart zoo naer ons: haeckt hy zoo om hier te lande zijn verblijf te nemen, en ons bontgenoot te worden] voor den dagh, en onbeſchroomt onder zijner vrienden oogen komen: ick zal het een pant van vrientſchap achten, zoo ick uwen Koningk magh de hant geven. Draeght ondertuſſchen den Koningk mijn bevel over: ick heb een dochter, die my, nochte door d'antwoorden der vaderlijcke orakelkappelle, nochte door menige hemelſche openbaringe, wort toegelaten aen iemant onzer lantsluiden te beſteden. Zy ſpellen dat 'er ſchoonzoons van buitenlantſche kuſten voorhanden zijn [Latium moet hier op wachten] die door hun nakomelingen onzen naem tot aen de ſtarren toe zullen verheffen: en my dunckt al dat het noodlot dezen Vorſt beroepen hebbe, en ick hoop het oock, zoo mijn geeſt my eenighzins de waerheit getuight. Zoo ſprack de vader, en koos eenige paerden uit al den hoop. Driehondert gladde roſſen ſtonden 'er in de groote ſtallen. Terſtont gebiet hy deze ſnelriemen, met purpere en tapijte deckkleeden voor de borſt met gout gegeſpt, allen Trojanen, elck naer zijnen ſtaet, te brengen. Zy zijn met gout getoomt, en ſpelen op het gouden montſtuck. Hy zent Eneas eenen wagen, met een paer wagenpaerden daer voor geſpannen; die vier ten neus uitſnorcken, en uit hemelſchen zade geſproten, van dat ſlagh zijn, het welck door de ſpitsvondige Circe den vader Pikus ontguighelt, de moeder deckte, en deze baſterden teelde. d'Eneadijnen heerlijck opgezeten, keeren met dusdanige geſchencken, en deze antwoort van Latinus wederom, en brengen den peis mede.

biet Eneas zijn dochter aen,

en beſchenckt de Trojanen:

en zoo keerenſe vveder.

Maer Iuno nederziende,

Maer zie Jupijns verbitterde gemalin liet zich van Argos, Inachus ſtadt, wederom voeren, hielt boven in de lucht ſtant, en zagh van verre uit den hemel, van Pachijn en Sicilie, de Dardaenſche vloot voor haere oogen; hoe Eneas wel in zijn ſchick, en het voick uit de ſchepen alree huizen bouwden; alree het vaſte

lant

lant onder de zolen hadden. Dat gingk haer aen de zinnen; zy begoſt het hooft te ſchudden, en ſchudde aldus haren krop uit: och, vervloeckt gebroetſel, en Frigiaenſch nootlot tegens ons noot- *begint uit te varen,*
lot ingeſpannen ! kondenze in 't Sigeeſche velt niet ſneuvelen ? kon ick dien overwonnen hoop niet overwinnen ? kon het brandende Troje dit volck niet verbranden ? kon het midden door de zwaerden, midden door het vier ontſluipen ? Trouwen ick geloof dat mijn goddelijcke maght ten leſte zwichten, of verzaet van wraeckgierigheit, eens ruſten zal. Ja ick beſtont hen, ten vaderlande uitgedreven, oock grimmigh te water aen te taſten, en klampte den vlughtelingen noch met de heele zee aen boort. Vergeefs ſpilde men al 't gewelt van onweêr en water tegens de Trojanen. Wat baetten my zantplaet, Scylle, en woeſte Charybdis, nu zy bevrijt voor de zee en my, binnen den gewenſchten boort des Tybers geborgen zijn ? Mars vermoght wel dat vreeſſelijck volck der Lapithen te bederven: de vader der Goden zelf gaf 't overoude Kalydonie wel de wraeck van Diane ten beſte. Wat boosheit der Lapithen, of van Kalydonie verdiende zoo groot een plaegh ? Maer ick, Jupijns groote gemalin, die mijn uiterſte maght te werck ſtelde, wat rechte ick toch uit ? Ick, die het op alle boegen wendde, worde van Eneas gebraveert: doch indien mijn goddelijcke maght niet genoegh toereickt, waerachtigh ick ontzie niet te hulp te nemen al wat helpen kan. Kan men den hemel *te dreigen,*
niet vermorwen, ick zal de hel oprockenen. Maer men kanze uit het Latijnſche Rijck niet houden, en dat hy Lavinie trouwe, ſtaet by nootlot vaſt, en pal : het zy zoo : noch maghmen zoo groot een zaeck wel ſlepende en in 't war houden; en de landen der beide Koningen verwoeſten. Laet ſchoonvader en ſchoonzoon op dien koop, en ten bederve der onderzaten vry paren. O maeght, ghy zult beſteet worden met Trojaenſchen en Rutuliſchen bloede : Bellone wil uwe ſpeelnoot zijn : en Ciſſeus dochter, van een fackel bevrucht, baerde alleen geen bruiloftstortſen ; maer Venus baert hier oock de zelve vrucht, en weder eenen anderen Paris, en andere lijcktortſen voor het wederinſtortende Pergamum.

Zoo ſchuddeze haren krop uit, daelde verbolgen op het aertrijck, en verdaghvaerde, uit het hol der vervloeckte gezuſteren, en de helſche duiſterniſſen, de heilooze Alekto, die bloedige oorlogen, en gramſchap, en lagen, en ſchendige laſterſtucken beyvert. Vader Pluto zelf, en de Tartariſche gezuſters gruwen voor dit gedroght; in zoo veelerleie tronien verandert het zich: zoo fel grimt het; zoo veel zwarte ſlangen broet het uit. Juno wette haer boosheit met deze woorden, en ſprack aldus: o

en rockent Alekto op,

maeght, dochter van de Nacht, neem deze moeite aen, en doe my dit ten gevalle, op dat mijn naem en faem ongekrenckt en in hun geheel blijven; en d'Eneadijnen Latinus om zijn dochters huwelijck niet aen d'ooren loopen, of zich op den bodem van Italie legeren. Ghy kunt vreedzame gebroeders in 't harnas tegens elckanderen ophitſen, en heele geſlachten door vyantſchap het onderſte boven ſmijten: ghy kunt de huizen plagen, in brant zetten, en bederven: ghy hebt duizenterleie middelen, duizenterleie plagen by der hant. Schudt uwen krop eens uit, en hael voor den dagh al wat 'er in ſteecke: ſtoot den ree geſloten peis om: zaey het zaet des laſterlijcken oorlooghs; op dat de jeught oorlogens gezint, wapen roepe, en 't harnas aenſchiete. Alekto van ſlangegift beſmet, ruckt ſtracks naer Latium, en het hooge hof des Laurentijnſchen Konings toe, en zet zich al ſtil op den drempel van Amate, wiens bloet van gramſchap en bekommeringe, over d'aenkomſt der Trojanen, en Turnus huwelijck, op zijn wijfſch begoſt te ſchuimen en te zieden. De Godin ſmeet haer een ſlang uit hare blaeuwe vlechten toe, en ſtackze in den boezem, tot in het diepſte van 't hart: waer door zy aen 't razen, het ganſche huis moght overhoop helpen. De ſlang, tuſſchen kleeders en gladden boezem heneglyende, kruipt al voort, zonder gevoelt te worden; en haer eenen adderachtigen aert inblazende, verſchalckt de razende vrouw. Het geweldige ſerpent kringkelt zich om haren hals, gelijck een goude keten: ſtrickt zich om het hair, gelijck een lang hairſpanſſel, en kruipt glibberig langs de leden. Toen nu de ſmet van het klamme vergift voortglippende, eerſt de zinnen bevingk, en het vier 't gebeente blaeckte (eer de brant

die ruckt naer Latinus hof toe,

en ruit Amate tegens Eneas op, door het vergift van een ſlang, die zich als een keten om den hals, en als een hairſpanſſel om de vlechten kringkelt.

noch,

noch, over den heelen boezem, tot aen het hart voortſloegh) ſprack Amate, naer der wijven aert, zeer weenende, om haere dochter, en het huwelijck met den Frygiaen weemoedigh aldus: o vader, zullen Trojaenſche ballingen Lavinie trouwen? hebt ghy geen medoogen met uwe dochter, en u zelven? hebt ghy geen medogen met de moeder, die hier verlaten zal zitten, wanneer de trouwelooze, met den eerſte noorden wint in zee ſtekende, de maeght, gelijck een vrybuiter, weghvoere? Quam de Frygiaenſche herder zoo niet te Lacedemon, en vervoerde Helene, Ledaes dochter, naer de Trojaenſche kuſten? waer is uw oprechte trouw? waer de voorgaende zorghvuldigheit voor den uwen, en uw woort en hant, zoo menighmael neef Turnus gegeven? Indien men voor de Latijnen eenen ſchoonzoon onder uitheemſch volck uitzoecke, en dat zoo by u leit, en vader Faunus bevelen u hier toe perſſen; voorwaer ick reken elck lant, dat vry op zich zelf van ons gebiet afgezondert is, uitheemſch, en dat willen de Goden zeggen: en rekent men den eerſten oirſprongk van Turnus geſlacht; Inachus en Akriſius zijn de voorvaders, uit den ſchoot van Argos geſproten. Als zy op deze wijs by Latinus te vergeefs aenhoudt, en ziet hoe hy haer tegenſtaet, en de vinnige razerny des ſerpents heel diep in 't ingewant ſluipt, en door alle de leden rijdt, zoo begint de rampzalige, van dit vervaerlijck gedroght geſteken, wangelatigh en ſchuimbeckende door de groote ſtadt te hollen: gelijck gemeenelijck de tol, van ſpeelziecke jongers met de klitſende zweep voortgedreven, over de ruime zael wijdt rontom hene en weder zwiert, ſlagh op ſlagh hem vaert geeft, daer d'onnozele kinders verſtomt ſtaen, en jonge knapen zich vaſt over het omloopen van 't boſchboomen hout verwonderen. Eveneens zwiertze midden door ſteden en baloorige volcken hene, ja durf noch een grooter gruwelſtuck aenrechten, een grooter dollicheit beſtaen; en zich veinzende van Bacchus Godtheit bezeten, ten boſch invliegen, en hare dochter in ruighte en geberghte verſteken; op datze den Trojanen de Bruit ontweldige, en de bruiloft ſchutte. Zy gilt: Evohe Bacchus: zy ſchreeuwt: ghy alleen zijt de maeght waerdigh:

Amate poogt het huwelijck om te ſlooten,

doch al te vergeefs;

dies ſlaetze aen 't razen, dat haer het hooft omzwindelt, gelijck een tol voor de zweep.

Zy verſteeckt haer dochter.

want u ter eere, droeghze den zachten thyrs; voerde de reien om uw outer aen; liet het heiligh hair u ter eere waſſen. Dat gerucht vlieght overal, en een zelve dollicheit brengt al d'andere razende wijven op de been, om gelijckerhant elders haer verblijf te nemen. Zy verlaten haer huizen, ſteken het hooft in de lucht, en laten het hair om 't hooft vliegen. Maer andere huilen met bevende keelen, dat 'er de lucht van waeght, gorden vellen om 't lijf, en zwaeien wijngertſtocken in de lucht. D'yverige Amate zelf midden onder den hoop, draeght een barnende pijnboomentorts, zingt het bruilofsliet van Turnus en hare dochter; en haer roode oogen verdraeiende, begint ſchichtigh over dwers te zien, en te ſchreeuwen: o ghy Latijnſche vrouwen, waer ghy zijt, ruſtigh op, hoort na my; indien ghy d'ongeluckige Amate uit medoogen noch eenige gunſt toedraeght; indien ghy begaen zijt met het ongelijck, dat een moeder in hare dochter lijdt; ontſnoert uwe hairvlechten: helpt my het wijnfeeſt vieren. Aldus bereet Alekto de Koningin met Bacchus ſporen, door wouden en wilderniſſen. Toen haer nu docht, datze voor eerſt de dollicheit ſcherp genoegh gewet, en den raet en het ganſche hof van Latinus overhoop geſmeten had; zoo wort de felle Godin terſtont ſnel door den wint, op haer vale wiecken, van hier naer de muren des ſtouten Rutulers henegevoert: een ſtadt, zoo men zeit, geſticht door bouwtroepen, naer Akriſius, haren vader, genoemt. De plaets hiet eertijts Ardea by de voorvaders: en nu is Ardea een naemhaftige ſtadt. Maer by geval lagh Turnus nu hier in 't hooge hof, by duiſter nacht, in het beſte van zijnen ſlaep. Alekto leit haer vervaerlijck opzicht en byſter gelaet af, ſchiet een out wijfs gedaente aen, ploeght het voorhooft met lelijcke rimpelen, ſnoert haer grijze vlechten op, vlecht 'er olijftacken in, verandert in Kalybe, een oude beſt, en Prieſterin van Junoos tempel, en verſchijnt voor 's jongelings oogen, met deze rede: o Turnus, ſtaet u te lijden, dat ghy zoo vele moeite te vergeefs ſpilde? en men uwe ſcepters den Dardaenſchen bouwtroepen opdrage? De Koningk weigert u huwelijck en huwelijcksgoet, dat u zweet en bloet koſte, en men zoeckt eenen vreemdelingk

Alekto dit beſchickt hebbende, vlieght naer Ardea, daerze Turnus verſchijnt, en hem oproekent.

ten

ten erfgenaem des Rijcks. O beſchimpte, ga nu hene, en geef u zelven, zonder hoop van vergeldinge, in gevaer: ga hene, vel Tyrrheenſche heirſpitſen; help Latium aen veiligen pais. Saturnus almaghtige dochter zelf beveelt my u dit in den ſlaep t'openbaren. Welaen dan, ſchiet ruſtigh het harnas aen: wapen uw volck: laet de havens krioelen, en verbrant de brave ſchepen, met de Frygiaenſche Vorſten, die veiligh binnen den ſtroom leggen. De Goden belaſten u dit wel ſcherpelijck. Laet Koningk Latinus zelf, zoo hy u het huwelijck niet toeſta, en zijn woort nakome, endelijck eens gevoelen en gewaer werden wat voor een' man Turnus in 't harnas zy. De jongelingk beloegh de Waerzeggerin, en bejegendeze aldus: my is al ter ooren gekomen, hoe de vloot den Tyber inquam: dicht my zulck een vrees niet op: de Koningklijcke Juno vergeet ons niet: maer ghy, o moeder, ſuft van hoogen ouderdom, en zijt, dewijl het waerzeggen met de jaren verſtorven is, met ydele bekommeringe beladen, en door onnutte vrees voor der Koningen wapenen, in uwe profecye bedrogen. Bemoey u met kercken en beelden der Goden gade te ſlaen: laet mannen, en dien het oorlogen paſt, oorloogh voeren. Alekto ontſtack van verbolgenheit, om deze woorden. Toen begoſt de jongelingk haer te ſmeecken, over al de leden te ſidderen, en zijn gezicht bleef ſtijf ſtaen; zoo gruwelijck piepte de Razerny hem met alle haer ſlangen aen, en zulck een paer blicken ſpalckteze op: daer na verdraeideze de gloeiende oogen, en keerde den jongelingk, die noch haperde, en veel te zeggen had, den neck toe; rechtte een paer ſlangen uit heure vlechten overendt, klaterde met de zweep, en knoopte al ſchuimbeckende deze rede hier aen: ben ick eene, die van hoogen ouderdom ſuffe, en dewijl het waerzeggen met de jaren verſtorven is, door onnutte vrees voor der Koningen wapenen bedrogen werde? Keer uw gezicht herwaert: hier ben ick uit het hol der vervloeckte Gezuſteren tegenwoordigh: ick heb oorloogh en doot in mijne hant. Aldus ſprekende ſmeetze den jongelingk een fackel toe, en ſtack hem een roockende en doncker brandende torts in den boezem. Hy ſprong van geweldigen ſchrick al

De jongelingk beſchimpt haer:

Alekto zich des belgende,

ſteeckt de torts in zijnen boezem;

al bevende uit zijnen ſlaep, en het zweet brack hem uit over alle zijn leden. Hy ſchreeuwt al razende om wapens, zoeckt wapens op het bedde, en in de kamer: hy haeckt naer geweer, wort van ſchelmſchen oorlooghsluſt bereden: en zijn gramſchap gelijckt de vlam, die vervaerlijck kraeckt, wanneer men den rijsboſch onder den koperen ketel ſtoockt, dat die van hitte walt en ziedt, en het water ſchuimt en ſpartelt tot overloopens toe; zoo dat de ketel te kleen valt, en de zwarte waeſſem naer boven vlieght. De pais aldus eenen krack krijgende, zent hy de treflijckſte jongelingen naer Koningk Latinus toe, om hem aen te zeggen, dat men de wapens gereet houde, Italie verdadige, den vyant buiten zijn palen drijve, en kent zich alleen ſterck genoegh, om tegens beide, zoo Trojanen als Latijnen, aen te gaen. Dit belaſt hy, en belooft den Goden vele offerhanden, en de Rutulers rockenen om ſtrijt malkanderen op, om Turnus te dienen; d'een om zijn ſchoonheit en jongkheit; d'ander om zijn Koningklijck geſlacht; de derde om zijn doorluchtige daden.

vveshalve hy om vvapens ſchreeuvvt, en zijn bloet van gram ſchap ziedt, gelijck een ketel op het vier.

Terwijl Turnus den Rutulers hart en moedt geeft, zoo ruckt Alekto met hare helſche vleugelen naer de Trojanen toe, en beſpiet erghliſtigh op een nieuw, waer de ſchoone Julus op ſtrant het wilt belaeght en najaeght. Hier joegh de Kocytiſche maeght den winthonden haeſtigh een razerny aen, en gaf hun lucht van een hart, op datze 'r te vieriger achter her zaten; het welck d'eerſte oirzaeck der ellenden was, en d'onbeſchofte huislieden ten oorlogh ophitſte. Een overſchoon hart was 'er met geweldige horens, het welck den uier der moeder ontruckt, opgevoedt wert by de zonen van Thyrrus, hoeder van 's Konings vee en wijtſtreckende landeryen. Sylvie, de zuſter, had dit naer heure hant gewent, en was gewoon de horens zinnelijck met verſche kranſſen te bevlechten, te vercieren; het te kemmen, en in de klare bron af te waſſchen. Het hart gewoon zich met de hant te laten ſtreelen, en aen zijns heeren tafel te gaen, weide in het boſch, en wiſt by nacht, hoe ſpade het viel, weder van zelf zijn huis en hock te vinden. Julus dolle honden hadden op de jaght hier dapper achter her geweeſt, en het verjaeght; toen het by ge-

Alekto vaert middelervvijl voort,

vergiftight Iulus vvinthonden, een oirzaeck des onheils,

val

val naer de beeck affteegh, om op den groenen oever zijnen verſmachten dorſt te verſlaen. Askaen, oock zelf beluſt om prijs te behaelen, ſchoot het met zijnen geſpannen boogh eenen pijl naer 't lijf: Alekto holp hem micken, en dreef het ſnorrende riet door den buick in de darmen, dat het kraeckte: maer 't gewonde dier vlughtte naer zijn meeſters huis toe, quam al ſteenende in den ſtal, bloedde, kermde en jammerde over al het huis; gelijck een die zijnen noodt klaeght. De zuſter Sylvie, d'eerſte van allen, ſlaet met hare handen voor de borſt, krijt om hulp, en roept al de ruwe huisluiden te hoop. Zy komen (want de felle Razerny leit in 't ſtille wout op hare luimen) onvoorziens aengeſprongen; dees met een branthout, die met een quaſtige knodts gewapent, en wat elck gereetſt by der hant vindt, om zich in zijne gramſchap hier mede te behelpen. Zoo Tyrrhus by geval eenen eicken boom, waer in de beitels klemden, in vier ſtucken kliefde, greep hy de bijl, vloeckte afgrijſſelijck, en riep de troepen te hoop. Maer de wreede Godin uit haren wachttoren bequamen tijt om te beledigen aentreffende, ſtijght boven op het dack, en geeft uit den opperſten top van eenen ſtal den harderen de leus, en blaeſt den krommen lanthoren, uit al haere maght, zoo dat ſtrax alle wilderniſſen en diepe wouden van dit helſch getoet dreunden en daverden. Het meir van Diane hoorde dit van verre: Nar, de witte zwavelſtroom, en de Velijnſche bronnen hoorden dit; en de vrouwen druckten al bevende de kinders aen hare borſten. D'ackermans uitgelaten, grijpen naer hun geweer, loopen gezwint op dat geluit te zamen derwaert, daer de vervloeckte toethoren onraet blaeſt: en de Trojaenſche jeught het leger openende, ſtuurt Askaen krijghsvolck te hulp. Zy zetten zich in ſlaghorden: men vecht nu niet op zijn huismans met harde ſtocken, of gebrande tuinſtaken; maer beſlecht het krackeel met tweeſnedige lemmers: men ziet wijdt en breedt een' gruwzamen oegſt van blootte zwaerden: de zon ſchittert in het yzeren harnas, dat haer weerglans tegens de lucht aenflickert: gelijck wanneer de wint het water eerſt wit verft, de zee dan allengs begint te rijzen, en heur baren hooger te verheffen, daer na van den onderſten bodem

om het ſchieten van Sylviaes hart.

Alekto blaeſt on-raet

en zet al het lant over-endt:

zoo vvordenze hant-gemeen, en hoe langer hoe heeter; gelijck vvanneer de vvint opſtekende de baren hoe langer hoe hooger gaen.

naer

naer den hemel op te ſteigeren. Hier wort Almon, een jongelingk, Tyrrhus outſte zoon, vooraen in d'eerſte ſlaghorden, van eenen ſnorrenden pijl gevelt: want de pijl bleef onder in zijne keel ſteken, en het bloet benam hem ſpraeck en aemtocht. Menigh man quam by hem te ſneuvelen, oock d'oude Galeſus; terwijl hy vreedzaem van aert hen zocht te ſcheiden, en een oprecht man, en in dien tijt de lantrijckſte van Auſonie was: hy weide vijf blatende kudden ſchapen, vijf kudden horenvee, en bouwde hondert ploegen lants. Terwijl men aldus in het velt voor de vuiſt vocht, en de Godin haer belofte volbroght; toenze den krijgh door bloetſtortinge ingewijdt, en den oorloogh met deze dooden ontgoſt had; zoo verlietze Heſperie, en varende door 't gewelf des hemels, ſprack trots en opgeblazen Juno aen: zie, daer heb ickze, u ten gevalle, aen malkandere gehitſt. Datze nu vry huwen, en in bontgenootſchap treden; dewijl de Trojanen van Auſoniſch bloet beſprengt zijn: ja maghmen op uw beſluit ſtaen, ick wil 'er dit noch op klampen; d'aengrenzende ſteden door oorlooghsgeruchten ophitſen, de harten in dollen krijgsluſt ontvoncken, en het velt met wapenen bezaeien, op dat 'er elck zich inſteecke. Toen antwoorde haer Juno: Al ſchricks en bedroghs genoegh: het zaet des oorlooghs is nu gezaeit: men is al hantgemeen: het geweer, dat men gereetſt by der hant vondt, is voor eerſt met bloet beklat. Laet Venus brave afkomſt en Koningk Latinus zoo trouwen, zoo te bruiloft gaen. De vader en regeerder des hoogen Olymps wil niet dat ghy langer zoo uitgelaten door de lucht rontom zweeft: vertreck: mangelt 'er noch iet aen, dat zal ick zelf wel beſchicken. Zoo ſpreeckt Saturnus dochter: en Alekto rept hare ſnorrende ſlangewiecken, verlaet de weerelt, en vlieght naer Kocytus, hare woonplaets. Midden in Italie leit, onder hooge bergen, een plaets, die vermaert en in vele geweſten befaemt, de Heelheilige dalen genoemt wort: van wederzijde omheint haer een zwarte boſſchaedje, wel dicht gewaſſen, daer een beeck midden door ſtroomende, met kromme wielingen tegens de ſcherpe rotſen aen ruiſcht. Hier toont men de nare ſpelonck, waer door de wreede

Alekto dit berockent hebbende,

vvort afgedanckt.

Pluto

Pluto lucht en adem ſchept; en een vervaerlijcke poel ſpalckt hier door den geborſten Acheron zijn ſtinckende keel op; waer in de Razerny, een gehaete Godtheit, verzinckende, hemel en aerde van dien laſt verlichtte.

Niettemin houdt Saturnus Koningklijcke dochter ondertuſſchen de hant aen den krijgh, om dit ſtuck te voltrecken. Al de harders komen uit den ſlagh in ſtadt aengeronnen, en brengen de dooden mede, den jongen Almon, en Galeſus, met zijn bebloet aengezicht; roepen klaeghlijck de Goden aen, en willen dat 'er Latinus in verzie: Turnus by der hant, verdubbelt, onder 't verlaſteren des moorts en hun hitte, noch den ſchrick: dat men Trojanen in het Rijck haelt: zich met Frygiaenſchen ſtamme vermengt, hem uit het hof jaeght. De dolle vrouwen, die ter zijde af in de boſſchen ten reie gaende, Bacchus ter eere juichen, komen (want de naem van Amate vermagh niet luttel by haer) van alle kanten te hoop, en roepen zonder ophouden: wapen, wapen. Alle te zamen van eenen averechtſen geeſt gedreven, willenze, dat hy zonder voortekens, zonder der Goden antwoorden aen te zien, op ſtaenden voet, den gruwelijcken oorloogh bewillige: en zy dringen elck om ſtrijt op Latinus hof. Hy wederſtaet hun, gelijck een onverzetbare ſteenrots de zee: gelijck de ſteenrots in zee op haer eige zwaerte ſteunt, wanneer het geweldigh gedruis van rontom bruiſſchende baren op haer aenperſt, de ſchuimende klippen en ſteenen vergeefs rontom haer ruiſſchen, en het wier op haere borſt breeckt en afſtuit. Maer na dat hy niet maghtigh is dien verbijſterden raetſlagh te breken, en de zaeck van de wreede Juno naer heuren wenſch gaet; zoo neemt de vader vruchteloos t'elckens de Goden en den hemel tot getuigen. Och, zeit hy, het nootlot overweldight ons, en de ſtorm ſleept ons mede: o ellendigen, ghy zult dit zelfs met uw godtloos bloet ontgelden: o Turnus, u is wat ſchrickelijcks en een droeve doot beſchoren: te ſpade zult ghy de Goden met beloften willen paeien: want mijn ruſt is geboren: ick ga met eenen voet in 't graf, en kan 'er ſlechts een eerlijcke lijckſtaetſi by verliezen. Meer zeit hy niet, ſluit zich op binnen 't hof, en laet

Evenwel houdt Iuno hant aen den krijgh.

Amate met al den bezeten hoop roept om oorloogh.

De Latijnen dringen om Latinus, die hen ſtuit, gelijck een Zeerots den fellen ſtorm: doch onmaghtigh dit gevvelt te ſchutten.

vertreckt.

In Heſperie plaght men den oorloogh vvettigh aen te zeggen, gelijck namaels de Romainen deden.

den teugel der regeeringe glijden. Van overouts was in Heſperie en Latium een manier, die gedurigh by d'Albaenſche ſteden, gelijck heiligh, onderhouden wert; nu wortze te Rome, het treffelijckſte van al wat'er is, noch onderhouden, wanneer de Romainen eerſt te velde trecken; het zy datze den beſchreielijcken oorloogh tegens Geten willen voeren, of zich toeruſten tegens Hyrkaners, of Arabiers; of naer Indien ſtrevende, den dageraet volgen, en den Parthen hunne ſtandaerden weder afeiſſchen. Een paer oorlooghspoorten is'er (zoo noemtmenze) die den wreeden Mars toegeheilight, groot ontzagh toegedragen wort. Men ſluitze met hondert kopere boomen, en yzere ſtaven, een eeuwigh werck: Janus, de wachter, zet niet eenen voet over den drempel. Wanneer de Raetsheeren den oorloogh vaſt beſloten hebben, dan ontſluit d'eerſte Burgemeeſter zelf (op zijn Quirijns met den purperen tabbert aen, en op zijn Gabijns heel braef omgegort) deze poorten en gierende deuren: en roept zelf den oorloogh uit: al de jeught volght zijne ſtem, en de kopere horens blazen op met een heeſch getoet. Toen belaſtemen Latinus oock op die wijze den Eneadijnen t'ontzeggen, den krijgh aen te kundigen, en de droeve poorten t'ontſluiten. De vader ontzagh deze poorten aen te raken, ſchuwde afkeerigh dat ſchendige werck, en verſtack zich heimelijck in 't hof. Saturnus dochter, Koningin der Goden, toen van den hemel afftijgende, bonsde zelf met hare vuiſt op de geſlote poorten, ſloegh d'yzere boomen in ſtucken, en zette de krijghsdeur open. Auſonie, te vore zoo geruſt en ſtil, geraeckt overendt: zommigen maecken zich gereet om te voet te dienen: zommigen razen om trots te paerde gezeten, in het ſtof te draven; al te zamen eiſchenze wapens: Zommigen vegen lichte ſchilden en ſpietſen glat, en ſmeerenze met vet, en wetten de bijlen met den wetſteen: het vermaeckt hen dat men de ſtandaerden voor den dagh brenge, en de trompet ſteke. Het maghtige Atine, het trotſe Tibur, Ardea, Kruſtumerium, en het torenrijcke Antemne, vijf hooftſteden, herſmeden wapens en ſtaele helmen op het anbeelt; en vlechten willigeſchilthorden: anderen trecken ſmijdigh koper- en zilverdraet

vvanneerze den tempel van Mars ontſloten:

Latinus des onvvilligh,

zoo bonſt Iuno de krijghspoort open,

en geheel Auſonie vvapent zich.

draet tot pantſers en gladde laerzen. Al de voorgaende luſt tot kouter, ploegh en eere der zeiſſen is omgeſlagen: het vaderlijcke lemmer gloeit in de ſmidtſe om herſmeet te worden: alreede blazen de trompetten: en de wacht ontfangt het woort. Dees ruckt al verbaeſt den helm van den wandt: die ſpant zijn brieſchende paerden onder het juck, ſchiet zijn pantſer, drie dick van goude maljen, en zijn rondas aen, en gordt den degen op de zijde.

O Godinnen, zet nu uwen Helikon open, en zingt ons, wat Koningen ten oorloge opgerockent wierden; wat ſtandaerden elck te velde broght; wat brave mannen het vruchtbare en bloeijende Italie toen alreede uitleverde, en hoe het in 't harnas blonck: want, o Godinnen, het gedenckt u, en ghy kunt het verhalen; wy hebben naulix een lucht hier van geroken.

De Poeet roept de Zanggodinnen aen, op datze hem het krijghsvolck van Latinus en Turnus helpen monſteren.

Eerſt treckt de felle Meſentius, een godtslaſteraer, van de Tyrreniſche kuſten ten oorloogh, en wapent zijn troepen: zijn zoon Lauſus, de ſchoonſte van allen, uitgezeit de Laurentijnſche Turnus, treckt neffens hem op; Lauſus, zoo braef te paerde, en op de zwijnejaght afgerecht, brengt uit de ſtadt Agylline duizent mannen op, die hem op zijnen ongeluckigen toght volgen: hy is waerdigh op zijn vaders troon te zitten, en moght wenſchen dat Meſentius zijn vader niet waer.

Na hen braveert de brave Aventijn, van den braven Herkules geteelt, over het velt, met zijne zeeghhaftige paerden, op den wagen met den palmtack verciert; en hy voert zijn vaders wapen in den ſchilt, hondert ſlangen, en een Hydre, die van adderen krielt. Prieſterin Rhea, een maeght, van eenen Godt beſlapen, broght hem geſloken, in het boſch des Aventijnſchen heuvels, ter weerelt; toen de zegenrijcke Tirynther, na het ombrengen van Geryon, op den Laurentijnſchen bodem quam, en d'Iberiaenſche oſſen in den Tyberſtroom afwieſch. Zy voeren ſchichten, en felle palſters in de vuiſt, en ſteken van zich met Sabijnſche ſpietſen, met een ront langworpigh yzer beſlagen. Hy zelf te voet, ſchiet een vreeſſelijck leeuwsvel met yſſelijcke gekemde locken en witte tanden, over zijn hooft aen: zoo afgrijſſelijck met Herkules draght om 't lijf gedoſt, treet hy het Konings hof in.

Daer na komen Katillus en de trotze Koras, twee gebroeders, jongelingen van Argos, en ſtichters van Tibur, met het volck naer den broeder Tiburtus genoemt herwaert: zy voeren, onder de dichte heirſpitſen, den voortoght aen: gelijck twee Centauren uit wolcken geteelt; wanneerze van Omole, en den beſneeuwden Othrys, en de hooge kruin des berghs met vollen ren nederſtijgen: het geweldige boſch maeckt ruimbaen voor hunnen ſnellen tredt, en de teenen wijcken al kraeckende voor hunnen gangk.

Koningk Cekulus, ſtichter der ſtede Preneſte, ontbrack'er niet: van outs geloofde een ieder, dat hy, die op het velt, onder het domme vee, by de ſmidtze gevonden wiert, Vulkaens zoon was. Een keurbende van huisluiden vergezelſchapt hem breet over 't velt, en mannen, die het hooge Preneſte, de landen van Junoos Gabie, den koelen Anio, en de Herniſche ſteenrotſen, van vlieten bevochtigt, bewoonen: die van het rijcke Anagnie, en die van vader Amaſeen gevoet worden. Zy zijn niet al te zamen gewapent, nochte rammelen met ſchilden, of rijden te wagen: het grootſte deel hagelt met blaeuwe eickelen van loot: een deel voert een paer ſchichten, en bedeckt het hooft met een roſſe wolfsmuts: met den ſlincken voet gaenze baervoets, d'ander is met een ongetouwde huit geſchoeit.

Maer Neptuins afkomſt, Meſſapus, te paerde afgerecht, en van vier nochte yzer te wonden, brengt nu haeſtigh zijn al overlang vertraeghde en den krijgh ontwende onderzaten op de been, en grijpt weder het zwaert in de vuiſt. Deze gebieden over Feſcinijnſche troepen, en oprechte Faliſcen; deze, over de ſloten van Sorakte, en het Flaviniaenſche lant, en Cymijn, den bergh, met zijn meir, en de Kapeenſche wouden. Zy trecken even ſterck, en zingen hunnen Koningk ter eere: gelijck ſneeuwitte zwanen, wanneerze door de drijvende wolcken uit de weide wederkomende, ten langen halze een lieflijck geluit uitſlaen, zoo dat 'er de ſtroom en 't Aſiaenſche meir in het ront van weergalmt: men zou niet meenen dat zoo groot een menighte van gewapenden zich onder een menge; maer een luchtige wolck van heeſche vogelen over zee naer ſtrant komt aenzweven.

Ziet

Ziet Klauſus [van wien de Wijck, en 't volck, genoemt de Klaudiſche, zich door Latium verſpreide, ſedert Rome den Sabynen, voor hun gedeelte, wert ingeruimt] eenen grooten troep van 't overoude bloet der Sabynen aenvoeren; en hy zelf is zoo ſterck, als een groote troep: d'Amiternſche rotten, en oude Quirijners, al de hoop van Eretum en Mutuſce, met olijven bekranſt, trecken met hem op: en die de ſtadt Nomentum, de roozendalen van Veline, de ſchrickelijcke Tetriſche rotſen, den bergh Severus, en Kaſperie, en Forule bewoonen: en die Himelle, Tiber, en Fabaris drincken: die van 't koude Nurſie, van de Hortijnſche Ridderſchap en 't Latijnſche volck gezonden; en de lieden, die geſcheiden worden van Alye, eenen ongeluckigen vliet, die midden door het lant loopt: hier knarſſen zoo vele ſchilden, en de gront dreunt en davert onder 't getrappel zoo veler voeten, als 'er baren in 't Libyaenſche marmer omtuimelen, wanneer de wreede Orion in de holle golven duickt; of als 'er des zomers in den zonneſchijn gezwolle airen gerooſt worden, het zy op het velt van Hermus, of op de goutgeele ackers van Lycie.

Hier na ſpant Agamemnons Haleſus, een vyant des Trojaenſchen naems, de paerden voor den wagen, en ſleept, Turnus ten dienſt, duizent forſſe volcken met zich, die geluckigh de Maſſiſche landouwe met hun egge omkeeren, om wijngert te planten; oock die d'Auruncíſche Raetsheeren hem van de hooge heuvels medezonden, en die aen de Sidiciniſche zee leggen; en die Kales verlaten, en die aen Vulturnus, den doorwaetbaren vliet, woont; en de ſtraffe Satikuler desgelijcks; en een hoop Oſcen: hun geweer is een lange ſtock, waer aen zy een taey ſnoer op hunne wijze vaſt knoopen: zy bedecken de ſlincke hant met een licht ſchildeken, en loopen 'er met kromme ſabels op in.

Ghy, o Oebalus, zult in onze vaerzen niet ongenoemt voorbygaen, dien Telo, zoo men zeit, (toen hy alree bejaert, Kaprea, het Rijck der Theleboon, bezittende,) by de Vlietnymf Sebete won: maer de zoon, met zijn vaders erflanden niet te vrede, verdruckte nu door zijn gezagh wijdt en zijt de Saraſten, en de vlacke velden van den Sarnus bewatert; en die de Rufen, en Batulum,

en het lant van Celenne inhouden ; en die de muren van Abelle, vruchtbaer van appelen,boven zich zien leggen ; en gewoon zijn op der Duitſchen wijze met ſchichten te ſchieten , met ſchorſſen van korck het hooft bedecken, met kopere ſchilden flickeren, en met ſtale lemmers blickeren .

En ghy, o Ufens, doorluchtigh van naem, en geluckigh in den oorloogh , wort van Nurſe , op den bergh gelegen , naer den krijgh geſtiert ; uw volck , d'Equikolen zijn byſter wilt , en gewoon gedurigh in boſſchen en op het harde klay te jagen . Zy bouwen het lant al gewapent , en zijn vermaeckt altijt verſchen roof t'huis te ſlepen, en op vrybuit te leven .

Oock komt 'er de Prieſter van 't Marubiſche volck , die zijnen helm met bladeren en den geluckigen olijf verciert; d'overſtercke Umbro,van Koningk Archippus afgezonden; een die met zangk en hantgebaer adders en Hydren, een ſtinckende gebroetſel,plagh in ſlaep te guighelen, haere gramſchap wiſt te ſtreelen, en hare beten door zijne kunſt te heelen ; maer koſt de wonde van het Dardaenſche ſpits niet genezen ; nochte het in ſlaepguighelende gezangk , nochte de kruiden op Marſiſche bergen gelezen , ſtelpten zijne wonden niet . Het woudt van Angitie, Fucijn, met zijnen glazen ſtroom, de vochte meiren beweenden hem .

Oock trock Virbius , Hippolytus overſchoone afkomſt , ten oorloogh : zijn moeder Aricie zont dien braven jongelingk, opgevoedt in de wouden van Egerie , by d'oevers van Hymet , daer het vette altaer van de verzoenbare Diane ſtaet : want men zeit van Hippolytus , hoe hy door zijn ſtiefmoers treken ſneuvelde , 's vaders toorne met zijn bloet boette , en door zijn hollende roſſen van een geſcheurt,wederom in onze lucht,hier om hoogh, in onze weerelt quam opdonderen, na dat Dianes gunſt en heelzame kruiden hem van de doot verweckten . D'almaghtige vader toen toornigh, overmits een ſterflijck menſch , uit de hel verrezen , weder levendigh voor den dagh quam ; ſmeet zelf Febus zoon , vinder van zulck een artſenye en wetenſchap , met zijnen blixem in den jammerpoel . Maer de gunſtige Diane verberght Hippolytus in heimelijcke plaetſen , en verzent hem in't boſch

van

van de Nymfe Egerie; daer hy in Italiaenſche wouden zijnen tijt eenzaem overbrengt, en van naem verandert, Virbius heet: daer oock de paerden met hun harde hoeven, buiten de kerck en heilige wouden van Diane gekeert worden, vermits zy verſchrickt voor zeegedroghten, den jongelingk op het boghtige ſtrant uit den wagen ſmeten. De zoon niettemin mende de moedige paerden over het vlacke velt, en rende te wagen naer den krijgh.

Turnus zelf, een trots en braef jongelingk, komt daer onder de treflijckſten aengereden, met de wapens in de vuiſt, en is het heele hooft langer dan anderen: zijn hooge helm voert op den driedubbelen kam een Chimeer, die eenen brandenden Etna ter keele uitbraeckt: hoe de vuiſten in den ſtrijt gruwelijcker bloet ſtorten, hoeze wilder en woeſter vier en vlam ſpuwt: maer Iö, alree een koe, alree met hair overtrocken, en de horens opſtekende, vercierde (als een overtreffelijck blijck van zijnen ſtam) den beuckelaer, die van gout blonck, en daer Argus, de wachter der maeght, en Inachus haer vader, die den ſtroom uit zijne kruick giet, in uitgeſneden ſtaen. Hem volght een wolck van voetknechten, en al het velt grimmelt van ſchiltvoerende troepen; en de jeught van Argos, en Aurunciſche ſcharen, en Rutulers, en oude Sicilianen, en Sakraenſche heirkracht, en de Labiſcen met hun beſchilderde rondaſſen, die de boſſchen des Tybers, en den heiligen oever van Numikus ploegen, en de Rutuliſche heuvels met hun kouter bouwen, en die van Circes kaep, en die uit het lantſchap, waer over Jupiter, Anxur gebynaemt, gezagh heeft; en die van Feronie, met hun groen woudt vermaeckt; en die van het zwarte meir, dat by Sature leit; en die van Ufens, den kouden vliet, die zijnen wegh door lage dalen zoeckt, en in zee loopt.

Behalve deze komt 'er Kamille, de krijghsheldin, van Volſcen afkomſtigh, en voert haer ridderlijcke bende en ruitery in 't blancke harnas aen: z'is niet gewoon, gelijck vrouwen, hare hant aen Minerves ſpinrock en naeikorf te ſlaen; maer noch maeght zijnde, in den krijgh te leeren harden, en te voet de winden voorby te rennen: zy zou wel over de korenairen henevliegen, zonder

der die te raecken, en in hare vlught niet een tedere air quetſen; ofmidden door zee aen de gezwolle baren hangende, heneglippen, zonder de vlugge zolen eens nat te maecken : al d'uitgelate jeught verwondert zich, van de daecken en op het velt, over haer, en alle vrouwen zien uit, terwijlze henerijdt, en ſtaen verbaeſt en gapen, hoeze haer rappe leden heerlijck met Koningklijck purper bekleet; hoeze de vlechten met eenen gouden geſp ophaeckt; hoeze eenen Lyciſchen pijlkoker draeght, en, naer der herderen wijze, eenen myrtetack op de ſpiets voert.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het achtſte Boeck.

INHOUDT.

Turnus ſteeckt de bloetvlagh ten Laurentijnſchen burgh uit, en ſtercke zich met de hulptroepen der aengrenzende ſteden van Latium. Venulus wort oock naer Argos, by Diomedes, gezonden, om hem, door de gelijckheit van't zelve gevaer, als een bontgenoot, in dien oorloogh mede in te wickelen. Eneas, hier door opgeweckt, en zijn kleene maght mistrouwende, roeit, op Stroomgodt Tyberijns waerſchuwinge, den Tyber op, naer de plaets, daer Rome namaels gebouwt wert; en verzoeckt hulp by Koningk Evander, die uit Arkadie gevloden, hier op den Palatijnſchen bergh, de ſtadt Pallanteum, naer des zelven naem geheeten, bouwde. Evander, van Eneas aenkomſt en d'oirzaeck der zelve verkuntſchapt, onthaelde hem minnelijck, noodighde den Trojaen tot Herkules offerfeeſt, het welck men vaſt vierde, en ontvouwende zijnen gaſt d'oirzaeck dezer inſtellinge, toonde hem ter loop alle de vermaertſte plaetſen dezer lantſtreke. Eneas's anderen daeghs met vierhondert ruiteren (waer over Evanders eenigh zoon geboot) geſterckt zijnde, ſtierde een deel van zijne maght, voor ſtroom af, den

zijnen

zijnen te hulp; en trock zelf met het overſchot naer Agylle, de bloejende booftſtadt der Tyrrhenen, op Mezentius, om zijne onverdraeghzame wreetheit, dootelijck verbittert. Vulkaen ondertuſſchen door zijn gemalins lief koozery aengeprickelt, ſmeedt voor zijnen ſtiefzoon wapens, van de moeder baren zoon terſtont overgelevert, die met dit braef geweer vermaeckt, zich ten hooghſte verwondert over den beuckelaer, waer in de beerlijcke daden zijner toekomende nakomelingen gedreven ſtaen.

Prins Turnus ſteeckt ten burgh den oorlooghs ſtandert uit,
En zent gezanten heen naer Diomedes muren,
Op dat men den Trojaen en zijne bruiloft ſtuit'.
De Tyber ſtiert den Helt by andre nageburen.
Hy wint Evanders gunſt en Pallas op zijn hant,
En ſcheit getrooſt van hier: de moeder vaert hem tegen,
En offert haren zoon, tot 's vyants wederſtant,
De wapens van Vulkaen, het harnas, ſchilt, en degen.
Hy eert die gifte, en wort, in dezen beuckelaer,
D'aenſtaende mogentheit van 't Roomſch geſlacht gewaer.

TOen Turnus den ſtandert, het oorlooghsteken, ten Laurentijnſchen burgh uit, en de ſchorre trompet ſtack, en het paert met ſporen; en de wapens in de vuiſt nam; geraeckte ſtrax al het volck in rep en roer: het ganſche Latium begaf zich terſtont verbaeſt onder den eet, en de jeught aen 't hollen, borſt met dreigementen uit. De voorbarighſte overſten, Meſſapus, en Ufens, en Meſentius, de godtslaſteraer, rucken van alle kanten de hulptroepen by een, en ontblooten het lant wijdt en zijt van huisluiden: en Venulus wort naer de ſtadt van den grooten Diomedes gezonden, om byſtant te verzoecken, en te verkuntſchappen, dat de Teukren in Latium vaſt leggen, Eneas met zijne vloot gelant zy, d'overwonne Huisgoden invoere, en zich laete verluiden, hoe het Rijck hem by nootlot beſchoren zy; dat oock vele volcken den Dardaner toevallen, en geheel Latium van hem gewage; dat Diomedes zelf, beter dan Koningk Turnus of Koningk Latinus, kan afzien, waer Eneas alree op toeleit;

De ſtandert vvort ten burgh uitgeſteken:

men ruckt de troepen by een,

en Venulus vvort naer Diomedes gezonden.

leit; en wat uitkomſt hy, zoo 't geluck hem dienen wil, door dezen krijgh verwacht. Dit gingk'er in Latium om. De helt, Laomedons nakomelingk, dit altemael ziende, zoo liep hem het hooft om van groote bekommeringen: zijn zinnen zwierden dan herwaert, dan derwaert; hy had veelerhande bedenckingen, en overwoegh al wat hem voorquam: gelijck zonneſchijn of maneſchijn in een koperen watervat flickert, van daer overal weerſchijnt, in de lucht hene en weder vlieght, en om hoogh tegens de balcken van 't huis aenſchittert.

Eneas, hier over beducht,

krijght veelerhande verbeeldingen in zijn gemoedt; gelijck een vvatervat, vvaer in zon of maen flickert.

Het was nacht, en vee en vogel lagh, over al het velt uit vermoeitheit, van eenen diepen ſlaep bevangen; wanneer vader Eneas, in zijn gemoedt om den droevigen oorloogh ontſtelt, zich op den kouden oever, onder den blaeuwen hemel, had uitgeſtreckt, en ten lange leſte in ſlaep geraeckte. Tyberijn, d'oude Stroomgodt zelf, ſcheen uit het genoeghelijcke water, tuſſchen de populieren, voor hem op te borlen, en was bekleet met dun waterblaeuw linnen, en beſchaduwde zijn hair met riet. Daer na begoſt hy hem aen te ſpreken, en aldus van zorgen t'ontlaſten: o goddelijcke afkomſt, die ons de ſtadt Troje uit den vyant weder toevoert, en Pergamum in der eeuwigheit bewaert; o ghy, naer wien het Laurentijnſche geweſte en de Latijnſche landouwen zoo lang verlangden; bezwijck niet: hier is een veilige woonplaets, een veilige ſtadt voor u ten beſte: verſchrick voor geene oorlooghsdreigementen: al de verbolgenheit en gramſchap der Goden is over: en nu (op dat u dit geen ydele droom ſchijne) zult ghy een geweldige zeuge, die dertigh witte jongen in de willegen op den oever geworpen heeft, op d'aerde, voor u vinden leggen, met de witte biggen om haere ſpenen. Hier zult ghy uwe ſtadt ſtichten, en na de gelede zwaerigheden veiligh ruſten. Hier zal Askaen, na verloop van dertigh jaren, de wijtbefaemde ſtadt Alba bouwen. Ick ſpel u geene onzekere dingen: nu zal ick u, merck op, in het kort berichten, op wat wijze ghy het geen op handen is kunt te boven komen. d'Arkaders, een geſlacht van Pallas geſproten, die, als medegezellen, Koningk Evander en zijne ſtandaerden volgden, kozen in dit geweſte een plaets

Eneas ziet den Tybergodt,

die hem moedigt tegens den oorloogh,

de zeuge met hare biggen,

het voorteken der ſtadt, toont,

uit,

uit, en ſtichtten op het geberghte een ſtadt, naer Pallas outgrootvader Pallanteum genoemt. Deze lieden voeren gedurigh oorloogh tegens de Latijnen: ſluit met hunlieden een vaſt verbont, en verſterck uw leger met deze bontgenoten. Ick zelf zal u, langs mijn oevers, te water voeren, op dat ghy met uwe riemen recht tegens ſtroom op mooght geraecken. Wacker op dan, o ſpruit van Venus, draegh Juno, zoo dra de ſtarren ondergaen, kerckplichtigh uwe gebeden op, en vermorw hare gramſchap en dreigementen door ootmoedige beloften; en offer na d'overwinninge my ter eere. Ick ben de blaeuwe en godtlieve Tybervliet, dien ghy ziet overloopen, d'oevers ſtrijcken, en over de vette ackers vloeien. Ick, die voorby de groote ſteden kome herwaert bruizen, houde hier mijn hof. Zoo ſprack de ſtroom, en doock daer na onder het water diep in den gront. Toen de nacht over, en de ſlaep uit was, rees Eneas op, en ziende de zon aen den hemel uit den ooſten opgaen, ſchepte met zijne handen het water godtsdienſtigh uit den ſtroom, en verhief aldus zijne ſtem naer de lucht: o Nymfen, Laurentijnſche Nymfen, uit wie de ſtroomen geſproten zijn; en ghy, o vader Tyber, met uwen heiligen vliet, ontfangt uwen Eneas, en ruckt hem ten leſte eens uit het gevaer: het zy in wat bron ghy, die u over onzen wederſpoet erbarmt, u verſchuilt; het zy wat gront ghy allerliefelijckſt bevloeit; ick zal u altijt met mijne offerhanden, altijt met mijne offergaven eeren: O Horenſtroom, vooght over de Heſperiſche vlieten, ſta ons by, en verzeker ons toch klaerder van uwe goddelijcke gunſt.

raet met Evander en d'Arkaders in bontgenootſchap te treden,

en Iuno te paeien.

Eneas ontwaekende

begroet de Nymfen, en den Stroomgodt,

Zoo ſpreeckt hy, en kieſt uit de vloot een paer roeijaghten, verzietze met roeituigh, en wapent met een zijne mackers: maer zie ſchielijck openbaerde zich, op den groenen oever in 't boſch, een eenhairige en witte zeuge, met hare biggen, zoo wit als zy, een wonderlijck voorſpoock: weshalve de godtvruchtige Eneas deze met haere jongen ſlaght, en op het altaer offert, de groote Juno ter eere. Aldus paeide hy, in dien langen nacht, den hoogen vloet des Tybers, waer door de vliet viel, en ſtil ſtont, als een ſtaende water, en zoo vlack lagh, gelijck een meir, daer geen

ziet de zeuge.

en offertze Iuno.

ſtroom gaet; op dat men zonder arbeit moght oproejen. Zy ſpoejen dan al krieoelende hun aengevange reis. De geteerde denneboom ſtuift 'er door: het water verwondert zich, en het boſch verwondert zich, ongewoon dat wijtflickerende rondaſſen en mannen en beſchilderde ſchepen op den vliet drijven. Zy ſlijten nacht en dagh met roejen, geraken boven de lange boghten, varen onder veelerhande boomen tuſſchen groene boſſchen door, over het ſtille water. De gloeiende zon was midden aen den hemelkloot geſtegen, toenze van verre de muren zagen, en het ſlot, en hier en daer eenige huizen, nu door de Roomſche mogentheit hemelhoogh opgetrocken: Evander was toen van kleen vermogen. Zy zetten 'er haeſtigh met den boegh naer toe, en genaken de ſtadt.

Nu varen-ze voort.

en zien Evanders ſtadt leggen.

By geval vierden d'Arkaders Herkules zegefeeſt.

By geval droegh d'Arkadiſche Koningk ten dien dage, buiten de ſtadt in een woudt, Amfitryoos grooten zoon en den Goden de pleghtige offereere op. Pallas, zijn zoon, en te gelijck al de treflijckſte jongelingen, en d'arme Raet wieroockten met hem, en het laeuwe bloet ſmoockte op d'altaren. Toenze de groote ſchepen zagen, en hen ten ſchaduwachtigen boſſche invaren, en al ſtil komen aenroejen, ſtondenze ſchielijck verbaeſt, verlieten alle te zamen de tafels, en rezen overendt. Pallas verbiedt de zijnen wel ernſtigh 't offerfeeſt te ſtaecken, grijpt eenen ſchricht in de hant, vlieght zelf ſchichtigh den vreemdelingen te gemoet, en roeptze van eenen heuvel van verre toe: o jongelingen, wat oirzaeck port u onbekende wegen naer te ſporen? Waer ſtreeft ghy hene? Wat volck zijt ghy? Waer hoort ghy t'huis? Brengt ghy peis of oorloogh? Toen ſprack vader Eneas van het hooge achterkaſteel aldus, en ſtack hun met zijne hant den vreedzamen olijftack toe: ghy ziet hier d'inboorlingen van Troje, die wapens tegens de Latijnen, hunne vyanden, voeren, van wienze, als ballingen, uit hoovaerdy bevochten en verdreven wierden: wy zoecken Evander: draeght hem dit over, en zeght, dat 'er uitgeleze Vorſten van Dardanie gekomen zijn, om byſtant aen zijne wapens te verzoecken. Pallas óm dien grooten naem verſlagen, ſtont verbaeſt. O wie ghy zijt, zeit hy, tre op, en ſpreeck mijnen

Eneas meldt hun zijn gelegenheit.

Pallas noodight en vvellekomt hem:

vader

vader mondeling aen, en vergaſt ons in ons hof: en hy gaf hem de hant, en druckte zijne hant wel hartelijck. Zy verlaten den ſtroom, en gaen voort het woudt in. Toen ſprack Eneas den Koningk vriendelijck aen: o overbrave Grieck, het beliefde de fortuin my herwaert te ſtieren, om u te bidden, met den olijftack, van wolle ſnoeren bewonden, in de hant: ick vreesde niet eens voor u, die een Arkader en Vorſt der Grajen zijt, en beide de zonen van Atreus in bloet en maeghſchap beſtaet: maer mijne vromigheit en de heilige Orakels der Goden, en de bloetvrientſchap onzer ouderen, en uwe faem door de landen uitgebreit, dreven my gewilligh door het noodlot herwaert, en verknochten my aen u. Dardaen, zoo de Grajen zeggen, uit Elektre, Atlas dochter, geſproten, en d'eerſte vader en ſtichter der ſtede Ilium, quam naer Frygie gevaren. De groote Atlas, die den hemelkloot op zijne ſchouder draeght, won Elektre. Merkuur, uit de blancke Maje, op de kille kruin van Cyllene geboren, is uw vader. Maer Atlas (zoo wy eenigſins gelooven het geen ons ter ooren quam) de zelve Atlas, die de ſtarren en den hemel onderſtut, teelde Maje. Aldus ſpruiten de tacken dezer beide uit eenen zelven ſtamme. Hier op dan ſteunende, zoo beſloot ick niet u met gezanten eerſt van verre t'ondertaſten, maer quam ootmoedigh zelf in perſoon in uwe tegenwoordigheit. Indien het zelve Dauniſche volck, dat u hardt beoorlooght, ons den voet lichte, zoo geloovenze het kan hun niet miſſen, of zy zullen het ganſche Heſperie onder het juck brengen, en de zee, die van wederzijde tegens hun ſtrant aenſpoelt, beheerſchen. Laet ons dan elkandere getrouwicheit zweeren. Wy hebben dappere krijghslieden, en oorlooghsborſten, en jonge gaſten, die bedreven zijn. Zoo ſprack Eneas: d'ander zagh hem vaſt de woorden uit den mont, en door en weder door. Daer na antwoorde hy in het kort: o manhaftige Trojaen, hoe lief is my, dat ick u hier zie, en verwellekomen màgh. Nu dunckt my dat ick uwen dapperen vader Anchiſes voor my zie, en ſpreken hoor: want my gedenckt, hoe Priaem, Laomedons zoon, naer Salamin treckende, en de rijcken zijner zuſter Heſione bezoeckende, in 't voorbyreizen de grenzen van

Eneas begroet Evander,

en verzoecke zijn bontgenootſchap.

Evander vwillekomt hem,

het koude Arkadie ter loop quam bezichtigen. De baert begoſt toen in mijne bloeiende jeught eerſt uit te breken: en ick zagh de Trojaenſche Vorſten met verwondering aen, en verwonderde my over Laomedons zoon: doch Anchiſes was de langſte van hun allen: mijn gemoedt blaeckte door een vierige begeerte om dien man aen te ſpreken, en hem de hant te geven: ick tradt met verlangen naer hem toe, en leide den heer om Feneus veſten. Hy ſchonck my op zijn vertreck eenen braven pijlkoker met Lyciſche pijlen, eenen rock met goude ſtrepen doorwrocht, en een paer goude breidels, die mijn zoon Pallas noch heeft: waerom het bontgenootſchap, dat ghy verzoeckt, al voorhene met hanttaſtinge beveſtight is: en ick zal, zoo ras morgen de zon het velt beſchijne, u welgemoedt met byſtant afvaerdigen, en met middelen de hant bieden. Ondertuſſchen, mijn vrienden, viert, dewijl ghy hier gekomen zijt, gewilligh met ons dit heiligh jaergetijde, het welck men niet magh uitſtellen, en zet u ter tafel by ons, uwe megenooten. Zoo geſproken hebbende, beval hy ſpijs en opgenome bekers weder op te zetten, zette zelf de mannen op de grazige zoden neder, en vlijdde Eneas, den voornaemſte, op het ruige leeuwsvel, zijn banckkuſſen, en noodighde hem van zijnen ahornen ſtoel. Daer na rechten d'altaerprieſter en uitgeleze jongelingen om ſtrijt gebraden ingewant van ſtieren aen, en vullen de korven met biſchuit, en ſchencken den wijn. Eneas en de Trojaenſche jeught bancketteren te gelijck van oſſenharſten, en den gewijden afval. Na dat de honger geboet, en de grage maegh verzaet is, zeit Koningk Evander: geen ydele nochte onwetende overgeloovigheit van oude Goden ſtelde by ons uit gewoonte deze pleghtigheit, deze ſpijs, en dit altaer van zulck een treffelijcke Godtheit in. O Trojaen, o vrient, wy onderhouden, wy vernieuwen met recht deze offereere, aengezien dit geweſt van ſchrickelijck gevaer verloſt wiert. Bezie eens deze klip van outs over de rotſen hene hangen; hoe dat gevaerte wijt van een geſmeten, de berghſpelonck woeſt leit, en de rotsbreuck een yſſelijcke kloof veroirzaeckte. Hier verre achter af, in deze woeſtijne, had Kakus, halfmenſch, zijn ſpelonck, die afgrijſſelijcke

beſtemt zijn verzoeck,

en noodightze op het feeſt.

Men zet zich ter offertafel,

en Evander verhaelt Kakus hiſtorie.

wilt

wilt en woeſt begroeit, van geene zonneſtralen beſchenen, en altijt laeuw van verſchen moort lagh : de menſchenhoofden, uit trotsheit op de deuren genagelt, hingen bleeck en vuil van bloet en etter. Vulkaen teelde dit gedroght, dat zwaerlijvigh hene tredende, zijn vaders dompigh vier ten monde uitbraeckte. De tijdt boodt ons, die vaſt verlangden, hulp, door d'aenkomſt dezes Godts : want Alcides, die ſtercke verloſſer, moedigh op den roof en neerſlagh des drielijvigen Geryons, quam herwaert, en dreef, als een triomfeerder, zijn geweldige ſtieren en oſſen hier langs, by den ſtroom, in dit dal naer de weide. Maer Kakus door zijne dollicheit van zinnen verwildert, om geen bedriegery nochte ſchelmery onbezocht te laten, dreef vier van de vetſte ſtieren, en vier van de beſte koejen uit den ſtal wegh, en verborgh in zijn beſchaduwde ſteenrots dit vee, met den ſtaert achterwaert in zijn ſpelonck getrocken, op dat men geen ſpoor nochte rechte voetſtappen zou vinden. Geene mercktekens meldden de ſpelonck, hoe men oock zocht. Toen Amfitryoos zoon middelerwijl zijn zatte drift nu naer den ſtal zou drijven, en reede ſtont om te vertrecken, begoſten d'oſſen in het henegaen te loejen, al het boſch met bulcken te vullen, en al klagende van de heuvels te ſcheiden. Een van d'oſſen ſloegh geluit, en loeide hier tegens aen, uit het woeſte hol, daer het vee opgeſloten, Kakus buiten zijn giſſing meldde. Maer toen begoſt Alcides bloet van gramſchap te zieden, en de zwarte gal van dolheit over te loopen. Hy grijpt het geweer, en zijn quaſtige knods in de vuiſt, en tijdt al zijn beſt den ſteilen top des hoogen berghs op. Toen zagen d'onzen Kakus eerſt ſchricken, en de verbaeſtheit in zijn oogen. Terſtont vlught de booswicht van angſt, ſneller dan den wint, de ſpelonck in, of hy vloogh. Na dat hy zich in het hol ſloot, en den vreeſſelijcken ſteen, die kunſtigh door zijnen vader, aen een yzere keten vaſt gekloncken hing, liet nederſchieten, zoo ras de keten in ſtucken ſprongk; en hy de poſten met eenen boom pal en vaſt zette; zie zoo quam 'er de verbolgen Tirynther, die alle toegangen doorſnuffelende, zijn oogen vaſt herwaert en derwaert ſloegh, en op de tanden knerſte. Hy verhit van toorne, beſpiede

drie-

driewerf den geheelen bergh Aventijn: driewerf verwrickte hy de ſteene poort te vergeefs: driewerf gingk hy van vermoeitheit in het dal nederzitten. Op den rugh der ſpeloncke, rontom met afgebroke ſteenrotſen omheint, ſtont een ſcherpe klip, die heel hoogh uitſtack, een recht broeineſt voor heilooze vogels. Herkules deze klip, die aen de ſlincke zijde des heuvels over den ſtroom helde, met zijn rechte hant aengrijpende, verwrickte en ſcheurdeze los van haren wortel; ſtietze daer na haeſtigh van boven neêr, zoo dat de lucht overwijt van den ſlagh wedergalmde, d'oevers daverden, en de ſtroom van verbaeſtheit te rugh ſprongk. Toen quam Kakus moorthol en diep roofneſt naeckt aen den dagh, en de beſchaduwde moortkelders lagen geheel open: niet anders gelijck of het aertrijck, ergens van onder opgereten, den helſchen poel ontdeckte, en het Rijck des doots, zoo gehaet by de Goden, opſloot, zoo dat men, van boven in den afgrijſſelijcken afgront, de zielen voor 't inſchijnende licht zagh ſidderen. Weshalve Alcides van boven af met pijlen ſchoot, al zijn geweer te baet nam, en met vreeſſelijcke ſteenen, en dicke tacken van boomen, zonder ophouden hem te keer gingk, die ſtrax tegens zijne hoop in het licht betrapt, in de holle ſteenrots beſloten was, en nu afgrijſſelijck tierde en brulde. Maer Kakus (want daer was geen vlughten aen) braeckte zulck eenen geweldigen damp te keele uit, dat het wonder was, en blies in het hol zulck eenen duiſteren nacht en nevel, en benevelde de ſpelonck zoo byſter, met zwarten roock en duiſterniſſe, met vier gemengelt, dat men uit zijn oogen niet zien kon. Dit ſtont den moedigen Alcides niet te lijden: hy ſprongk van boven neder in 't vier, daer de roock allerdickſt opdreef, en de zwarte damp allermeeſt uit het woeſte hol op quam ſmoken. De helt greep Kakus toen, die vaſt vergeefs uit de duiſterniſſe vier en vlam ſpoogh, en hy knoopte hem de voeten met de handen aen een, duwde d'oogen uit den kop, en worghde zijn keel toe, zonder dat 'er een druppel bloets uit quam. Terſtont ruckte hy de deuren op, zette den gruwzamen moortkuil open, broght de weghgedreve oſſen en den gelochenden roof voor den dagh, en ſleepte het wanſchape

doode

doode lichaem met de voeten buiten het roofneſt. De menſchen kunnen zich niet zadt zien aen afgrijſſelijcke oogen, en aenzicht, en borſtelige en ruige borſt van het halve dier, en het vier, dat in zijne keel ſmoorde. Sedert vierde men hier over, Alcides ter eere; en de nakomelingen onderhielden vrolijck dezen feeſtdagh. Potitius is d'eerſte inſteller, en d'afkomſt van Pinarius d'onderhoutſter van Herkules offerfeeſt. Hy ſtichtte in het woudt dit altaer, het welck by ons altijt het Allerhooghſte zal genoemt worden, en altijt het Allerhooghſte blijven. Weshalve, o jongelingen, bekranſt, uit danckbaerheit voor zoo groot een weldaet, uw hair met loof; drinckt malkanderen den beker toe; roept den Godt, een' beſchermer des lants aen, en ſchenckt ruſtigh wijn in den kop. Zoo ſprack Evander, en beſchaduwde zijn hair met tweeverwigen populier, Herkules loof, bekranſte zijn hooft met bladeren, en nam den heiligen offerbeker in de hant. Terſtont plengdenze al te zamen den wijn vrolijck op tafel, en riepen de Goden aen. De zon middelerwijl aen den hemel dalende, zoo begoſt d'avont te vallen: en nu gingen de Prieſters, en inzonderheit Potitius, volgens de gewoonte, met vellen om hun lijf gegort, en ontſtaecken het vier. Zy rechten maeltijden, en het tweede offergerecht aen, en overladen d'altaren met volle ſchotelen. Daer op komen de huppelende Prieſters van Mars by der hant, met tacken om den ſlaep van hun hooft gevlochten, om rontom de brandende altaren te zingen. D'een rey beſtaet uit jongelingen, d'ander uit oude mannen, die op maetgedicht Herkules lof zingen, en zijn daden prijzen: hoe hy eerſt met zijne vuiſten de ſtiefmoeders gedroghten worghde, en een paer ſlangen te berſte duwde: hoe hy Troje en Oechalie, die brave ſteden, in den oorloogh verdelghde: hoe hy duitzenterleie zwaericheden en rampen, onder Koningk Euriſtheus, door Junoos ongerechtigen wrock moſt uitſtaen. O zeeghaftige helt, ghy ſlaght met uwe vuiſt Hyleus en Folus, met hun dubbele leden uit eene wolcke geboren; ghy velt het Kretenzer wanſchepſel, en den afgrijſſelijcken leeuw, onder de ſteenrots van Nemea. Voor u ſchrickte de jammerpoel; voor u ſchrickte de hellewachter, die in het

De Prieſters zingen Herkules lof.

bebloede hol, op het halfgegeten gebeente, achterover lagh en knaeghde : en geenerlei ondier, nochte zelf de groote Tyfeus verſchrickte u met zijn geweer : nochte de Lerneeſche ſlang, die van hoofden krielde, verbaesde of benaeude u niet. Zijt gegroet, o Jupijns rechte afkomſt, die by de Goden in eere leeft : begunſtigh en zegen ons, en uwen offer. Deze daden verheffenze met lofzangen : inzonderheit meldenze mede van Kakus ſpelonck, en hoe hy vier en vlam ſpoogh. Al het woudt wedergalmde, en de heuvels dreunden van dit geluit. De Godtsdienſt ge-eindight, zoo begevenze zich daer na alle te zamen ſtedewaert. De Koningk hoogh op zijn dagen, gingk neffens Eneas, zijnen megenoot, leunde onder 't henegaen op zijnen zoon, en verkortte den wegh met kouten. Eneas ſlaet zijne oogen met verwonderinge wacker rontom, ſchept vermaeck in die plaetſen, en ondervraeght, en hoort met luſt naer de gedenckwaerdighſte ſtucken der oude helden, elck in 't byzonder. Toen zeide Koningk Evander, grontlegger des Roomſchen burghs : D'ingezete Boſchgoden en Veltgodinnen, en een ſlagh van menſchen uit ſtruicken en harde eicken geboren, bewoonden deze boſſchen; liepen zonder zeden, zonder tucht hene ; en wiſten van geen ſtieren onder het juck te ſpannen, of van middelen te vergaren, of die te beſparen; maer leefden by boomvruchten, en opgejaeght wilt, een' harden koſt. Saturnus, vlughtigh voor Jupijns wapenen, en uit zijn Rijck in ballingſchap gedreven, quam eerſt van den hemelhoogen Olymp herwaert. Dees tuchtighde dien onleerzamen aert, op ſteile bergen verſtroit, en gaf hun wetten, en wou dat men het lant Latium, of ſchuilhoeck, zou heeten, naerdien hy in dien hoeck veiligh geſcholen had. De goude eeuw, zoo men zeit, bloeide onder dezen Koningk : zoo ſtil en vreedzaem regeerde hy het volck; tot dat allengs een ſlimmer en misverfde tijt en dolle oorlooghsluſt en goutzucht opquamen : toen quamen die van Auſonie en Sicilie herwaert, en Saturnus landouw veranderde zomtijts van naem : daer na quamen de Koningen, en de ſtraffe Tyber, met zijn onbeſchoft lijf, naer wien wy Italianen ſedert dezen vliet den Tyber noemden : en d'oude Albula verloor zijnen rechten

Evander verhaelt Eneas d'aeloutheit des lants,

ten naem. D'almogende Fortuin, en 't onontworſtelbare Noot-lot zetten my op dezen bodem neder, ſedert ick uit mijn vader-lant gedreven wiert, en ter zee het uiterſte gevaer uitſtont. Godt Apollo, mijn raetgever, en d'ontzaghelijcke vermaningen der Nymfe Karmente, mijne moeder, dreven my herwaert. Naulicks verhaelde hy dit, of van hier voortgaende, toonde hem het altaer, en de Karmentiſche poort, op zijn Roomſch van oudts alzoo ge-noemt, ter gedachteniſſe en ter eere der Nymfe Karmente, de waerzeggerin, die eerſt ſpelde d'opkomſt van de groote Eneadij-nen en d'edele ſtadt Pallanteum. Daer na toonde hy hem het ge-weldige wout, van den geſtrengen Romulus namaels tot eenen vryburgh gemaeckt, en Luperkal, onder de koude ſteenrots gele-gen, en van Parrhaſius, volgens het gebruick, naer den Lycee-ſchen Pan genoemt: hy toonde oock het boſch aen Argus toe-gewijt; en verhaelde de doot van Argus, zijnen gaſt, waer van de plaets noch getuight. Van hier leit hy hem naer het ſlot, op den Tarpeeſchen heuvel geſticht, en het Kapitool, dat nu heerlijck vergult, eertijts van kreupelboſch bedeckt en verwildert lagh. Toen droegen de ſaechachtige ackerlieden alreede de wilde godtsdienſtigheit der plaetſe ontzagh toe: toen ſchroomdenze alreede voor boſch, en ſteenrotſe. Een Godt, het is onzeker wie, zeit hy, bewoont dit boſch, deze boomrijcke kruin des heu-vels: d'Arkaders gelooven, datze 'r Jupijn zelf gezien hebben; zoo menighmael hy, by doncker weder, den geitenſchildt zwenckte, en regen uit de wolcken goot. Behalve dit ziet ghy hier deze twee ſteden, met hare omgeworpe muren, een over-ſchot en de gedencktekens der oude voorvaderen. Vader Janus ſtichte d'eene, Saturnus d'andere ſtadt: d'een hiet Janikulum, d'ander Saturnie. Aldus onderling koutende, gingenze in het hof van den armen Koningk Evander, en zagen overal vee, en hoorden het loeien, daer namaels het marcktvelt van Rome was, en de heerlijcke gebouwen en ſpitſe gevels gebouwt werden. Toenze aen zijn hof quamen, zeide hy: de zeeghaftige Herku-les zetten zijnen voet wel over dezen drempel, en vernoeghde zich met dit hof. Mijn vrient, leer van hem pracht en prael ver-

en ontfangt hem in zijn hof.

ſmaden: draegh u gelijck die Godt, en ſtoot u niet aen mijn kleenicheit. Zoo ſprack hy, en leide den grooten Eneas in zijn hof, laegh en bekrompen gebouwt, en zette hem op een banckpeuluwe van bladeren, en een Libyaenſche beerenhuit. De nacht quam aen, en beſchaduwde de landouw met vale wiecken.

Middelervvijl verght Venus Vulkaen om vvapens voor Eneas,

Maer Venus, zijn moeder, niet te vergeefs verſchrickt en ontſtelt, om het vreeſſelijck oproer en de dreigementen der Laurentijnen, ſpreeckt Vulkaen, haren gemael, aldus in de goude ſlaepkamer aen, en ademt met hare woorden hem een goddelijcke liefde in het harte: terwijl de Koningen van Argos vaſt het verwezen Pergamum, en de ſloten, die van 's vyants handen moſten in brant geſteken worden, verdelghden, verzocht ick by u voor de verlege Trojanen geene hulp, nochte geene wapens met uw eige handen kunſtigh gewrocht; nochte ick woude, o mijn liefſte beddegenoot, u niet te vergeefs om uwen arbeit vergen; hoewel ick zeer in Priaems kinderen gehouden was, en menighmael Eneas groote zwaricheit beſchreide. Nu ſloegh hy zich door Jupijns gebodt op den bodem der Rutulen neder: weshalve ick, de zelve moeder, ootmoedigh uwe heilige Godtheit om wapens voor mijnen zoon koom bidden. Nereus dochter, Tithons echtgenoot, kon u wel door hare tranen vermorwen. Let eens hoe vele volcken aenſpannen, hoe vele ſteden met geſlote poorten den degen, ten bederve van my en den mijnen wetten. Zoo

en ſtreelt hem, die van hitte begint te blaecken, en te gloeien, gelijck blixem en vveerlicht in de vvolcken. Vulkaen door haren vvellust vermaeckt.

ſprack de Godin, en ſtreelde en omhelsde met hare ſneeuwitte en zachte armen hem, die vaſt wanckelde, en terſtont naer zijn gewoonte begoſt te blaecken, en d'oude hitte door zijn mergh en vermoeit gebeente voelde glyen en gloeien: eveneens gelijck de gloeiende blixem, in de wolcken met donder uitberſtende, door de ſchitterende lucht voortſlaet, en weerlicht. Zijn ega vermaeckt met dit bedrogh, en wel wetende datze ſchoon was, merckte dit. De vader, door een eeuwige minne aen haer verbonden, ſprack toen: waerom dit zoo verre gehaelt? o Godin, waer is uw betrouwen op my gebleven? Had ghy eertijts zulck een zorge voor uwe Trojanen gedragen, ick hadze toen al van wapenen konnen voorzien; nochte d'almaghtige vader, nochte het

noot-

nootlot verboden dat Troje langer ſtaen, en Priaem noch tien jaren te lijve zou blijven: En zoo ghy nu ten oorloogh toeruſt, en dat uw meening is; al wat ick met mijne kunſt en zorghvuldigheit kan te wege brengen; al wat van yzer en geſmolten elektrum kan gewrocht worden; en wat vier en hamer vermagh, dat is voor u ten beſte: ſmeeck niet, gelijck of uwe ſchoonheit my zoo veel niet waert waere. Zoo ſprekende omhelsde hy haer met al zijn hart, en in den ſchoot zijner egade ſmeltende, viel allengs zacht en zoet in ſlaep.

belooft haer met vvapenen te voorzien,

Daer na, toen de nacht nu zijn halve ronde gedaen had, en d'eerſte ſlaep over was, rees de Viergodt om te gaen ſmeden, ten zachten bedde uit; zoo wacker en eveneens, gelijck een vrouw, die ſlechts by den ſpinrock en Minerves hantwerck levende, eerſt vier en doove kolen uit d'aſſche oprekent, by nacht aen het werck valt, en hare dienſtmaeghden, by de lamp, met de lange take bezigh houdt, om haer huis eerlijck voor te ſtaen, en haer kleene kinders op te trecken. Ter zijde aen Sicilie, en het Eoliſche Lipare rijſt een eilant, met zijn roockende rotſen ſteil om hoogh, waer onder de Reuzeſpelonck en holen van Etna door hun uitgebarrende ſchoorſteenen donderen: men hoort 'er zoo vreeſſelijck op aenbeelden ſmeden, dat al de ſpelonck op den klanck wedergalmt: de ſtaele voncken vliegen door het hol, dat het ſnort, en het vier hijght in de ſmitſen. Dit is Vulkaens winckel, en het lant heet Vulkaens lant. De Viergodt daelde toen uit den hemel herwaert neder. De Reuzen, Brontes, Steropes, en Pyrakmon, met naeckte armen, ſmeedden vaſt het yzer, in het ruime hol. Zy hadden alreede den blixem, waer mede de vader dickwils, over al de lucht op d'aerde blixemt, met hunne vuiſten geſmeet, en ten deele gepolijſt; een deel was noch onvolwrocht. Zy hadden 'er aen geſmeet drie gedraeide hagelſtralen, drie natte waterſtralen, drie roode vierſtralen, en vliegende wintſtralen: nu mengdenze ſchrickelijck weerlicht, en gedreun, en ſchrick, en gramſchap, die met vier en vlam uitberſt, in hun werck. Elders haddenze het drock met den wagen en vlugge wielen van Mars, waermede hy volck en ſteden in rep en roer

rijſt 's morgens op, zoo vvacker gelijck een noodruſtige vrouvv, die by den ſpinrock moet leven:

hy komt in zijn ſmitſe,

zet; en zy polijſten om ſtrijt het wapen van de verbolge Pallas, de ſchrickelijcke rondas, gezoomt met geſchubde ſlangen en goude adderen, aen een gevlochten; en Meduze zelf verdraeide noch, op de borſt der Godin, haer oogen, en afgeſneden hals. Ghy Reuzen van Etna, zeit hy, wech met al dit werck; ſtaeckt den begonnen arbeit, en luiſtert naer my. Ghy moet voor eenen dapperen man wapens ſmeden: ſtelt nu al uwe krachten te werck: rept nu uwe handen: toont nu al wat de kunſt vermagh: haeſt u, zonder vertreck. Meer ſprack hy niet: maer zy luiden het werck gelijckerhant by lotinge verdeelende, vallen 'er alle te zamen ſtrax op aen: het geſmolten gout en koper vloeit by beken, en het bloetdorſtige metael wort in den grooten oven geſmolten. Zy gieten eenen geweldigen beuckelaer, die alleen tegens al het geweer der Latijnen ſcheutvry en zeven ronde platen dick is. Anderen ſnuiven de lucht uit en in met windtachtige blaesbalgen: anderen ſteken het kiſſende metael in den koelback. Het hol klinkt en rammelt van ambeelden, die hier ſtaen. Zy houden onderling ſlagh, uit alle hun kracht, en keeren de ſtaef met de tange om en wederom.

en beveelt de vvapens te ſmeden.

Tervvijl men hier voort vaert

Terwijl de vader van Lemnos dit werck vaſt op de kuſt van Eolie aendreef, zoo weckten het voetzame licht en de vogelzangk, 's morgens binnen het dack, Koningk Evander in het laeghgebouwde hof op. d'Oude man rijſt, treckt zijnen lijfrock aen, bint de Tyrrheenſche zolen aen zijne voeten, hangt daerna den Tegeeſchen degen met den draeghbant over zijn ſchouder op de zijde: het panthersvel hangt van de ſlincke ſchouder, over zijn rechte zijde. Een paer lijfſchutten treden vooruit den hoogen drempel af, en de honden volgen hun meeſters voetſtappen. De helt noch gedachtigh aen zijn geſpreck, en beloofde ſchenckaedje, teegh alzoo naer de kamer en het vertreck van Eneas, zijnen gaſt, die zoo vroegh op was als hy. Pallas, de zoon, vergezelſchapte zijnen vader; gelijck Achates Eneas. Te zamen gekomen, gevenze elckandere de hant, zetten zich midden in het hofneder, en geraecken endelijck openhartigh in geſpreck: de Koningk begint aldus: overtreffelijcke Vorſt der Teukren, die my hoop geeft, dat het met den ſtaet en het Rijck van Troje

rijſt Evander op,

noch

noch niet ganſch omgekomen is, zoo lang ghy behouden zijt; luttel krachten ſchieten ons over, om zoo groot een naemhaftigheit in den oorloogh de hant te bieden : van dezen kant worden wy van den Tuskaenſchen ſtroom belegert : van dien kant benaeuwt ons de Rutuler, en rammelt met zijne wapenen om onze veſten. Maer ick ben uit, om u een leger, beſtaende uit gewel-
ontſchuldight zijn onvermogen,
dige volcken van maghtige landen, toe te ſtieren; een onverwachte ſlaghboegh, waer van ghy u dienen kunt. Ghy komt, als van 't noodlot geroepen, te rechte tijdt hier. Niet verre van hier wort de ſtadt Agylle bewoont, van oude ſteenen opgebouwt, daer eertijts het ſtrijtbare volck van Lydie zich op het Hetruriſche geberghte nederſloegh. Daer na heeft Koningk Meſentius haer, die vele jaren bloeide, trots en wreedelijck met zijne wapenen onder zijn heerſchappy gedwongen. Wat wil ick d'onmenſchelijcke moorderyen en gruwelijcke ſtucken des dwingelants ophalen! De Goden zetten 't hem en zijnen nakomelingen betaelt. Ja hy druckte oock dooden en levenden lijf aen lijf op een, en bondtze handen op handen, en aenzicht tegens aenzicht, (een zeker ſlagh van pijnigen) en moordeze alzoo deerlijck, met een langkzame doot, en arm in arm, zoo datze van etter en vuil bloet vloeiden en verſtoncken. Maer de burgers endelijck verdrietigh om zijn dolle ſchermeryen, omcingelen al gewapent hem, en zijn hof, brengen zijne mackers om hals; en beſtormen het palais met brandtuigh. Hy onder de dooden ontglippende, vluchtte naer 't gebiedt der Rutulen, en beſchutte zich door de wapens van Turnus, die hem het hooft ophielt. Weshalve het ganſche Hetrurie uit rechtvaerdige verbolgenheit op de been geraeckt, gewapenderhant den Koningk, op ſtaenden voet, ter ſtraffe vorderde. Ick zal, o Eneas, u ten veltoverſte over zoo menigh duizent mannen zetten : want alree grimmelt het, al den oever langs, van ſchepen, en zy bevelen met de ſtandaerden voort te trecken. De bedaeghde Offervinder, ſpellende het geen hy te gemoet ziet, houdtze door deze rede noch op: o uitgeleze jeught van Meonie, bloem en puick der oude geſlachten, die door een rechtvaerdige wraeck en gramſchap, by Meſentius berockent,
vvijſt Eneas naer Tyrrhenie, om zich met dat leger te ſtercken,

dien

dien dwingelant te keer wilt; geen Italiaen is maghtigh zulck een dapper volck onder het juck te brengen : zoeckt uitheemſche Overſten. Het Hetruriſche heir door der Goden waerſchuwingen afgeſchrickt, legerde zich toen daer op het velt. Tarchon zelf zent zijne Gezanten aen my, en rijckskroon en ſcepter, en ſtuurt my de Koningklijcke mercktekens, op dat ick in het leger zou komen, en het Tyrrheenſche Rijck aenvaerden : maer nu ick van ouderdom maghteloos en traegh ben, en het bloet koudt is, ontraden my de jaren deze heerſchappy; en mijn zwackheit komt te ſpade, om iet dappers uit te voeren. Ick zou mijnen zoon wel hier toe opmanen, indien hy niet uit een Sabijnſche vrouwe geboren, dat lant een deel van zijn vaderlant rekende. Ghy, wien het noodlot, van wegen uwe oude en afkomſt, dit toelaet, en van Goden wort aengezocht; ga hene, o kloeckmoedige Vorſt der Trojanen en Italianen. Ick zal mijnen Pallas, den toeverlaet en trooſt mijnes ouderdoms, met u zenden : onder uwe meeſterſchap zal hy den laſtigen oorlooghshandel, en in den oorloogh harden leeren : hy ſpiegele zich aen uwe dapperheit, en leere u van jongs op eeren. Ick zal hem twee hondert Arkadiſche ruiters, het uitgelezen puick der jeught, byzetten, en Pallas zal 'er oock zoo vele op zijnen naem voor u werven.

en belooft zijnen zoon mede te zenden.

Naulix ſprack hy dit, of Eneas, Anchiſes zoon, en de getrouwe Achates lieten hun hooft hangen van droefheit, dewijlze in hun gemoedt overdochten vele zwarigheden, die te hardt vielen, had Venus uit den helderen hemel niet een teken gegeven : maer onvoorziens quam 'er een weerlicht met eenen donderſlagh uit de lucht flickeren; en alle dingen ſchenen haeſtigh overhoop te tuimelen, en de Tyrrheenſche klaroen in de lucht te klincken. Zy zien opwaert, en het donderde weder vreeſſelijck ſlagh op ſlagh. Zy zien in eene wolck, in het heldere geweſte des hemels, by klaer weder, wapens ſchitteren, en tegens elckanderen knarſen. Anderen ſtonden verbijſtert van zinnen : doch de Trojaenſche helt kende dien klanck, en docht aen de beloften der Godinne, zijne moeder. Toen ſprack hy : beleefde Koningk, zeker onderzoeck niet eens wat deze voorſpoken beduiden. Ick worde

De Helt verneemt zijn moeder.

van

van den hemel verdaghvaert om te vechten : de Teelgodin, mijn moeder, beloofde datze, zoo de krijgh begoſt aen te gaen, my door dit teken zou waerſchuwen, en de wapens van Vulkaen geſmeet, uit de lucht te hulpe zenden. Och, hoe groot een neerlaegh zien d'ellendige Laurentijnen te gemoet! o Turnus, hoe dier zult ghy het my boeten! o vader Tyber, hoe vele ſchilden en helmen en lichamen van kloecke mannen zult ghy met uwen ſtroom omwentelen. Zy mogen wel ſlagh zoecken te leveren, en het verbont breken. Aldus ſprekende, rijſt hy uit den hoogen troon, en ontvonckt eerſt het vier, dat op Herkules altaren gedooft lagh, en genaeckt vrolijck de kleene Huisgoden, en den Haertgodt, 's daeghs te vore ingewijdt. Evander en de Trojaenſche jeught ſlaghten beide, volgens 't gebruick, uitgeleze ſchapen. Daer na gaet hy naer de ſchepen, en bezoeckt de maets weder: waer uit hy de braefſte en beſte ſoldaten kieſt, om met hem te trecken: en ſtuurt d'anderen te water af, die met den ſtroom zachtelijck nederdrijven, om Askaen zijn vaders wedervaren en gelegenheit te bootſchappen. Men geeft den Teukren paerden, om naer het Tyrrheenſche lant te reizen; aen Eneas een' uitmuntende ros, behangen met een dekkleet van een roſſe leeuwshuit en zijn vergulde klaeuwen.

Terſtont vlieght het gerucht over de kleene ſtadt, dat de ruiters haeſtigh naer de grenzen des Tyrrheenſchen Konings draven. De vrouwen verdubbelen uit angſt hare beloften, en de vrees benaeutze, hoewel 't gevaer noch verre is, en alreede beeldenze zich den oorloogh ſchrickelijcker in, dan die in der daet is. De vader Evander den reisvaerdigen zoon toen by de hant vattende, kan 'er niet affcheiden, nochte zich zaedt ſchreien, en ſpreeckt aldus: och, of Jupiter my mijne vorige jaren wedergave, gelijck ick was, toen deze hant d'eerſte ſlaghorden onder de muren van Preneſte zelf velde, zeeghaftigh den brant in eenen hoop ſchilden ſtack, en naer den Tarter ſtuurde Koningk Herilus, uit zijne moeder Feronie, met drie zielen, het luit yſſelijck, geboren, en dienmen driemael moſt bevechten, en driemael nederhouwen: wien ick evenwel toen met deze vuiſt van alle zijn zie-

Evander neemt zijn affcheit.

len beroofde, en driemael het harnas uitſchudde : waer my die vorige ſterckte bygebleven, ick gedooghde nu niet, dat men u, o mijn zoon, immermeer uit mijn lieve armen ruckte : nochte Mezentius, mijn naeſte nagebuur, zou nimmermeer, my in mijn gezicht braveerende, zoo menigh menſch wreedelijck met den zwaerde van kant helpen, en de ſtadt van zoo veele burgeren ontblooten. Maer, o oppergodtheên, en Jupiter, oppervooght der Goden, ick bidde u, ontfarmt u des Arkadiſchen Konings, en aenhoort mijn vaderlijck gebedt. Indien uwe goddelijcke maght en het nootlot mijnen Pallas veiligh beſchutten; magh ick hem levendigh weder zien, en mogen wy te zamen komen; zoo bidde ick om een langk leven; wel getrooſt allerhande zwarigheit uit te harden. Maer, o Fortuin, indien my eenigh zwaer ongeluck over het hooft hange, zoo laet, zoo laet my nu dit pijnelijck leven endigen; terwijl mijn bekommering noch twijfelachtigh, terwijl de hoop van het toekomende noch onzeker is; terwijl ick u, mijn lieve kint, mijn eenigh en uiterſte vermaeck, noch in mijn armen hebbe; en eer een droeviger mare my het hart afſtoote. Dusdanige woorden ontvielen den vader in het jongſte afſcheit : de dienaers droegen hem, van flaeute bezweken, binnen het hof. De ruitery was alreede door d'ontſlote poorten uitgereden, en Eneas en de getrouwe Achates reden onder de voornaemſten, daer na volghden d'andere Trojaenſche overſten : Pallas reedt zelf midden in den troep, en muntte met zijnen veltrock en beſchilderde wapenen uit; gelijck de Morgenſtar, van Venus boven alle andere ſlonkerſtarren bezint, wanneerze met de baren des Oceaens beſprengkelt, haer heiligh aenſchijn ten hemel opheft, en de duiſternis verdrijft. De vrouwen ſtaen op de veſten, en ſidderen, en volgen de ſtofwolck en ſcharen, die in het blancke harnas flickeren, noch met hare oogen na. De gewapenden ſtreven voort tuſſchen de heggen, daer de wegen allerkortſt vallen. Het geroep verſpreit zich, en het hoefyzer van den viervoetigen draver vertrappelt in zijne gelederen den gront, dat het ſtuift en davert. By den kouden ſtroom van Cere leit een groot woudt, wijdt en zijt door der voorouderen godts-

De ruytery rijdt te poort uit, en Pallas, heerlijk opgezeten, munt uit, gelijck de Morgenſtar, in den morgenſtont.

dien-

dienſtigheit heiligh geacht, en van alle kanten met holle heuvelen en donkere denneboomen omcingelt. Men zeit, dat d'oude Griecken, die den Latijnſchen bodem eerſt bezaten, Sylvaen, den Boſch-en-veegodt, dit woudt en eenen feeſtdagh toewijdden. Niet wijdt van hier hadden Tarchon en de Tyrrheenſchen veiligh hun leger geſlagen, en men kon alreede van den hoogen heuvel al de keurbende zien, die wijt en breet over het velt uitgeſpreit lagh. Vader Eneas en de jeught ten oorloogh uitgelezen, begeven zich derwaert aen, en vermoeit zijnde, verquicken zich hier, en voederen hunne paerden.

Maer toen Venus, de blancke Godin, met geſchencken uit de wolcken, haren zoon genaeckte, en heimelijck van verre, by den koelen ſtroom, in een boghtigh dal vernam, bejegendeze hem minnelijck, en ſprack: mijn zoon, zie hier breng ick u de beloofde wapens, die mijn man zoo kunſtrijck heeft volwrocht, op dat ghy nu niet zoudt ſchroomen verwaende Laurentijnen, of den ſtraffen Turnus in den ſtrijt uit te daegen. Zoo ſprack de Cythereeſche Godin, omhelsde haren zoon, en leide de flickerende wapens onder een eicke, tegens hem over. Hy vermaeckt met die gaven en treffelijcke vereeringe der Godinne, kan zich niet zadt zien, ſlaet zijn oogen over elck ſtuck in't byzonder, verwondert zich, en keert met zijne handen en armen om en wederom den vierbrakenden helm, met zijnen vervaerlijcken kam, het bloedige zwaert en koperen borſtharnas, een blaeuwe wolcke gelijck, waer in de zon met hare gloeiende ſtralen van verre ſpeelt en flickert. Daer na bezichtight hy de laerzen, luchtigh met gout en zilver overtrocken; en ſpeer en beuckelaer, met onuitſprekelijcke kunſt doorvlochten. De Viergodt ſchrander op profecyen, en niet onkundigh in toekomende zaecken, wrocht daer in d'Italiaenſche geſchiedeniſſen, en Roomſche geſtaetſien: men zagh daer al 't geſlacht des toekomenden ſtams, van Askaen af, en d'oorlogen, d'een na d'ander gevoert. Hy wrocht 'er, hoe een wolvin, zwanger by Mars, in het groene hol gelagh: de tweelingen hingen en ſpeelden aen hare borſten, en zogen de moeder, zonder ſchroomte: zy, haren hals reckende

Venus brengt Eneas de beloofde vvapens:

hy bezichtight helm en zvvaert, en harnas, glinſterende gelijck een blaeuvve vvolck, van de zon beſchenen: hy bezichtigt oock den beuckelaer, doorvvrocht met profecyen, en Roomſche hiſtorien.

en ombuigende, ſtreelde nu het een, dan het ander, en lickte en bootſte de leden met de tonge : niet verre van hier tekende hy Rome, en de Sabijnſche maeghden, onbeſchoftelijck in 't geſtoelte des ſchouwburghs geſchaeckt; terwijl men de groote ſchouwſpelen ſpeelde; en den nieuwen krijgh, geſproten tuſſchen de Romainen, den ouden Tatius, en het geſtrenge Kurien : daer na hoe de zelve gewapende Koningen onderling het gevecht ſtaeckten, en voor Jupijns altaer, met offerſchalen in de hant, het verbont door het ſlaghten van een zeuge beveſtighden : niet verre van hier wert Metius met vier paerden van een getrocken (maer ghy Albaener zoudt uw woort geſtaen hebben) Tullus ſleepte 't ingewant des logenachtigen mans door het boſch; en de hagedorens dropen van bloet, dat hem ontliep. Porſenne beval den uitgedreven Tarquijn wederom in te halen, en benaeude de ſtadt met een maghtigh belegh : d'Eneadijnen ſtreefden voor den vrydom tegens yzere ſpietſen en zwaerden aen : ghy ziet hem van gramſchap tieren, en dreigen, om Kokles, die de brugh durf afbreecken; en om Klelie, die hare banden los ruckende, over den ſtroom zwemt. Boven in den ſchilt ſtont Manlius, wachter van den Tarpeeſchen burgh, beſchermde den tempel, en hielt het hooge Kapitool in; en het nieuwe hof van Romulus was ſlechts met riet en ſtroo gedeckt. De zilvere gans, hier in de vergulde galeryen hene en weder vliegende, quaeckte vaſt, dat de Gallen voor de poort waren : de Gallen door duiſternis en gunſt des donckeren nachts beſchermt, en door heggen en ſtruicken heengeſlopen, hielden den burgh in. Hun hair was zoo geel als gout, en hun goutgele baert begoſt uit te breken : hun geſtreepte wapenrocken glinſterden : de goude keten hing om den ſneeuwitten hals : elck drilde met zijne vuiſt een paer Alpiſche ſchichten : zy beſchutten de borſt met lange ſchilden. Hier na had hy 'er de huppelende Salien, en naeckte Luperkalen op gedreven, en offerbonetten van fijne ſchapewol, en rondaſſen uit den hemel gevallen. De kuiſche joffers in zachte rosbaren, geleidden het Heilighdom door de ſtadt. Verre van hier ſtelde hy oock Plutoos helſch Rijck, en hooge poorten, en de ſtraf der ſchelmeryen, en u, o

Kati-

Katilyne, die noch aen d'overhellende klip hangt, en voor de grimmaſſen der Razernyen ſchrickt; oock d'afgezonderde godtvruchtigen, en Kato, die hun wetten voorſchrijſt. Onder deze afbeeldingen gingk het gouden beelt der wijtſtreckende en verbolge zee voort: de blaeuwe golven zagen wit van ſchuim; en dolfijns van klaer zilver veeghden met hunne ſtaerten door het water hene, en ſneden de baren in eenen kringk. Midden in zagh men de vloten met koper beſlagen, en den Aktiaſchen zeeſtrijt: ghy zoudt den ganſchen Leukates van een volſlagen gevecht zien barnen, en gout in de dijningen ſchitteren. Aen dezen kant ſtaet Auguſtus Ceſar (wiens vrolijck hooft ter wederzijde van vier en vlam ſtraelt, en op de kruin het vaderlijcke geſterrente voert) op het hooge achterkaſteel, met zijne Huisgoden, en groote Goden, en de Vaderen, en het volck, en voert d'Italianen in den zeeſtrijt aen. Aen gene zijde ſtaet de trotſe Agrippe, wiens hair met een kroon van galioenen, een trots oorlooghsmerck, glinſtert, terwijl winden en Goden hem begunſtigen. Aen den anderen kant, met zijn onroomſche maght, en velerhande wapenen, komt Antoni, de triomfeerder, van d'Ooſterſche volcken, en het roode meir aenzetten, en ſleept met zich Egypten, de maght van Ooſten, de Baktren, het uiterſte van zijn gebiet; en d'Egyptiſche beddegenoot, zijne ſchantvleck, volght hem achter aen. Zy ſtreven gelijckerhant toe, en de ganſche vlackte, tuſſchen het aenperſſen der riemen benepen, ſchuimt voor d'aenbruizende ſnuiten. Zy ſteken diep in zee: ghy zoudt meenen, dat afgeſpoelde Cykladen in zee zwommen, of ſteile bergen tegens bergen aenrenden: met zoo groot een gevaert zetten de mannen de ſchepen, met galeryen en wachttorens opgebouwt, op elckandere aen. Men worpt 'er vierwerck van hennep, en het hagelt 'er vlugge yzere punten: de zeeackers worden root van verſchen moort. De Koningin midden onder de vloot, ſchent de troepen met haer Egyptiſch rinckeltuigh aen, en ziet noch het paer ſlangen achter haren rugh niet: allerhande ſlagh van gedroghten, haere Goden, en Anubis, de wachthont, voeren het geweer tegens Neptuin, Venus, en Minerve: Mars hier in gewrocht,

wrocht, raeſt met zijn zwaert midden in 't gevecht, met de wreede Vloecken in de lucht : en de Tweedraght met den geſcheurden ſluier vermaeckt, gaet haren gangk : Bellone volght haer met de bloedige geeſſel. D'Aktiſche Apollo dit van boven aenſchouwende, ſpande zijnen boogh : geheel Egypten en Indien, alle d'Arabiers, alle de Sabeeſchen hierom verſchrickt, keerden te rugge. De Koningin zelf ſcheen recht voor wint door te gaen, vierde de ſchooten, en liet alle zeilen vol ſtaen. De Viergodt had haer onder de dooden uitgebeelt met een bleeck aengezicht, alree naer de doot gezet; en hoe de wint uit Apulie waeiende, haer over het water voortholp. Maer tegens haer over verſcheen het groote lichaem van den Nijl, die treurigh, al zijn gewaet ontvouwde, den boezem opende, en d'overwonne vloot in zijnen ſchoot en ſtroom riep, om heur daer te bergen. Maer Ceſar met een driedubbele zegeſtaetſi de veſten van Rome inrijdende, offerde aen d'Italiaenſche Goden een onſterflijcke kerckbelofte in drie hondert overtreffelijcke kercken, de ganſche ſtadt door: de ſtraeten krioelden van blijſchap, en ſpel, en hantgeklap : in alle tempelen, om alle altaren gingen de Joffers ten reye : d'offerrunders werden voor d'altaren ter aerde gevelt. Auguſtus op den ſneeuwitten drempel van den blancken Febus gezeten, nam kennis van der volcken ſchenckaedjen, en hingze aen de prachtige pylaren. D'overwonne volcken, zoo door ſpraeck, als draght en wapens onderſcheiden, gaen voort op een lange ry. Hier maelde Mulciber het geſlacht der Nomaden, en d'ongegorde Afrikanen; hier de Lelegen, en Karen, en Geloonſche ſchutters: d'Eufraet ging 'er nu met eenen zachter ſtroom, en de Morijnen, de veergelegenſten aller volcken, en de Rijn met beide zijn hoornen, en d'ongetemde Daeck, en Araxes, t'ongeſtuimigh om zijn brugh te dragen. Eneas verwondert zich over den inhout van Vulkaens ſchilt, hem van zijne moeder geſchoncken; en beholpen met d'afbeeldinge der zaecken, hem noch onbewuſt, ſchiet de naemhaftigheit en het nootlot zijner nakomelingen aen.

P. VIR-

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het negende Boeck.

INHOUDT.

Terwijl Eneas van der hant, en in Tuskanen, met hulptroepen te werven bezigh is, voert Turnus, van Iuno door Iris opgeweckt, om zoo ſchoon een gelegentheit niet te verzuimen, zijn volck naer de vyanden, en pooght, om hun alle hoop van ontvlieden te benemen, de vloot te verbranden, dewijlze zich binnen de wallen hielden, en weigerden, op't vlacke velt, voor den dagh, te komen. Het hout, waer van deze vloot gebouwt wert, was op Ide, in't woudt van vrouw Cybele, gehouwen, dies Iupiter door de gebeden dezer Godinne bewogen, alle de ſchepen uit den brant berghde, en in Zeejoffers veranderde. Tegens het vallen van den avont zet Turnus, om door's vyants uitval geen ſchade te lijden, voor elcke poort, wacht uit, waer over Meſſapus gebodt hadde. De Troiſche Overſten ondertuſſchen te rade, en verlegen wienze beſt naer Eneas zouden zenden, om hem't gevaer der zijnen te verwittigen, zoo aenvaerden Niſus en Euryalus, getrouwe mackers, juiſt van pas dien laſt van zelf, en buiten komende, vinden's vyants wacht in haren ſlaep en dronckenſchap verſmoort, vermoorden Rhamnetes en eenen hoop Rutulen, en gaen met den roof ſtrijcken: doch vermits de dagh aenbrack wort Volſcens met zijn ruiterye hen gewaer, waerom zy boſchwaert vlieden, daer Euryalus van den buit overladen, en op zijn padt verdwaelt, in's vyants handen vervalt, en van Volſcens, ſchoon Niſus hem pooghde te verbidden, doorſteken wert. Niſus, zich aen Volſcens en zijne vyanden, over Euryalus doot, ſtrengelijck wrekende, ploft, met zijn lichaem vol wonden, op zijnen verſlagen vrient neder, en geeft den geeſt. Hunne hoofden op ſpietſen geſteken, worden in't leger gebroght, en van de Trojanen, die den wal manden, gekent, dat geweldigen rouw baert. Middelerwijl beſtormt

Turnus

Turnus met alle maght zijnen vyant, en van weerzijde komt 'er menigh te ſneuvelen. Daer doorſchiet Askaen Numaen, dien baldadigen ſtoffer, met eenen pijl. Pandarus en Bitias door 't geluck aengemoedight, zetten de poort open, en keeren den inval der vyanden met afgrijſſelijcken moort. Turnus hier van verkuntſchapt, berſt ter geopende poorte in, en drijft de Trojanen op de vlught, tot dat hy endelijck, van vyanden omcingelt, allengs naer den waterkant wijckt, en al gewapent in den ſtroom ſpringende, by zijn volck over zwemt.

Terwijl een ieder vaſt dus woelt, in zijnen oort,
Ruit Iris Turnus op, die der Trojanen kielen
In brant zet: Cybele, die overlang haer woort
Daer boven hielt, bevrijt de ſchepen voor 't vernielen;
Verandert ieder ſchip in eene Zeegodin.
Euryalus geraeckt met Niſus om zijn leven.
De Rutuler beſpringt den Teucer, binnen in
Zijn veſting; maer vermoeit en mat van tegenſtreven,
Begeeft zich, over wal en diepe waterkolck,
Na zoo veel moorts te rugh, gewelkomt by zijn volck.

Tervvijl Eneas van der hant om hulp uit is, zent Iuno Iris naer Turnus,

en rockent hem op.

EN terwijl deze dingen, verre van der hant, zich ter wederzijde aldustoedroegen, wert Iris van Juno, Saturnus dochter, uit den hemel aen den ſtouten Turnus gezonden. Turnus zat toen by geval in 't gewijde dal en wout van Pilumnus, zijnen voorvader; en Thaumas dochter ſprack hem met haren roosverwigen mont aldus aen: o Turnus, zie de gelegenheit des tijts biedt u van zelf aen, het geen niemant van de Goden u zou durven beloven, al wenſchte ghy het ſchoon. Eneas is, verre van zijne ſtadt en mackers en vloot, naer den Palatijnſchen bergh en Koningk Evanders hof toegereiſt: dat 's hem noch niet genoegh; hy is doorgeboort tot in d'uiterſte ſteden van Korytus, en wapent het volck van Lydie en de geworve huislieden. Wat twijfelt ghy? nu is het tijt om paerden en wagens op t'ontbieden. Sammel niet langer: rant het leger aen, terwijl het in roer is. Zoo ſprackze, voer ſnel ten hemel, en ſneet in hare vlught eenen geweldigen regenboogh in de lucht. De jongelingk kende

de haer, hief beide zijn handen naer den hemel, en riep de vlugge Godin aldus toe : o Iris, eere des hemels, wie dreef u uit de wolcken op d'aerde neder? Hoe komt dit klare weder zoo haestigh op? Ick zie den hemel in het midden opgaen, en starren aen de lucht schijnen. Wie ghy zijt, die my in 't harnas verdaghvaert; ick zal zoo groot en geluckigh een voorteken volgen: en dit zeggende, gingk hy naer den vliet toe, schepte water uit den stroom, riep vierigh de Goden aen, en zocht den hemel met vele beloften te bewegen: en nu trock het ganssche heir, heerlijck te paerde gezeten, heerlijck met gout en geborduurde kleederen uitgestreken, over het vlacke velt. Messapus voerde den voortoght, de Tyrrheensche jongelingen den hindertoght aen: de Veltheer Turnus reedt gewapent in den middeltoght, en stack met hals en hooft boven alle anderen uit: gelijck de diepe Ganges met zeven bedaerde vlieten, zonder geruisch noch hooger wast; of de Nijl met zijnen vetten stroom weder uit het lant afloopt, om in zijn kil te duicken. De Teukren zien een zwarte stofwolck haestigh voor hen opstuiven, en duisternis uit het velt opstijgen. Kaykus roept eerst van den wachttoren, die recht daer tegens over stont: o burgers, wat rolt daer voor eenen kloot zoo bruin en donker herwaert aen? op mannen op: haest u: brengt zwaerden, brengt schichten, mant de muren: de vyant komt. Op dit vreesselijck geroep bezetten de Trojanen alle poorten, en mannen de vesten: want Eneas, een ervaren krijgsman, had voor zijn vertreck hun dit zoo geboden: datze (indien men gedurende zijn vertreck ergens onraet vernam) niet zouden bestaen uit te vallen, nochte zich in het velt waegen, maer slechts veiligh van binnen hun wallen en vesten beschermen. Weshalve zylieden, of wel schaemte en spijt hen aenporren om hantgemeen te worden, evenwel den vyant de poorten voor het hooft sluiten, hunnen last nakomen, en uit de wachtorens in 't harnas den vyant vast verwachten. Turnus, met den gulden helm op het hooft, daer een roode pluimaedje op stack, op een bont Thracisch paert gezeten, vloogh snel vooruit de voetknechten voorby, en quam met twintigh uitgeleze ruiteren

Turnus zich op den toght gevende,

munt boven anderen uit, gelijck de vvassende Ganges, of overvloejende Nijl. De Trojanen hem vernemende,

zetten zich schrap om vveer te bieden.

Turnus begeeft zich vooruit, dicht onder de stadt,

vergezelſchapt, onvoorziens de ſtadt op, en ſprack: o jongelingen, wie zal eerſt met my op den vyant toezetten? en ſchiet eenen ſchicht in de lucht, tot eenen aenvangk des ſtrijts, en geeft zich trots veldewaert in. Zijne ſpitsbroeders volgen hem op dat woort met afgrijſſelijck veltgeſchrey achter aen. Zy verwonderen zich over de ſuffery der Frygianen, die in hun beſchanſſing blijven neſtelen, en zich niet eens in het vlacke velt zien laten, om hun gewapent het hooft te bieden. Hy te paerde, bezichtight verdrietigh de muren herwaert en derwaert, en zoeckt langs onwegen vaſt naer eenigen toegangk: en gelijck de wolf een volle ſchaepskoy beloerende, om den ſtal, in wint en regen, 's midnachts huilt; terwijl de lammers veiligh onder de oyen blaten; en hy buiten geſloten, en fel en boos van ongedult vaſt raeſt; naerdien de dolle hongersnoot, door lang vaſten geſcherpt, en zijn drooge keel naer bloet ſnackende, hem afmatten: niet anders ontvonckt de gramſchap des Rutulers; en de ſpijt grizelt hem, onder het beſpieden van wal en bezetting, door het lijf. Hy leit het vaſt over, om eenigen toegangk te vinden, en door wat middel men de bezette Frygianen beſt zal buiten hun beſchanſſinge, op het vlacke velt, uitlocken. Hy rant de vloot aen, die ter zijde aen de beſchanſſinge vaſt, met den wal beſchut, en van den ſtroom omheint leit: en hy eiſcht zijn braveerende mackers vierwerck en brandtuigh, en grijpt al verhit eenen brandenden pijnſtock in de vuiſt. Toen vielenze'r op aen: de tegenwoordigheit van Turnus moedightze: en al de jeught verziet zich van barnende fackelen: zy ruckenze van den haert: de roockende torts geeft een pickige vlam, en vier en voncken vliegen onder een gemengt naer de ſtarren toe.

en doorſnuffelt alle toegangen, gelijck de vvolf den ſchaepſtal beloert:

endelijck ſmijt hy den brant in de ſchepen.

O Zanggodinnen, zeght my, wat Godt de Teukren voor dien ſchrickelijcken brant beſchermde? Wie hunne ſchepen voor zulck een vlam beſchutte? want men hielt van outs voor de waerheit, gelijck noch, dat Cybele zelf, der Goden moeder, Jupijn aldus aenſprack, toen Eneas eerſt zijne vloot in Frygie, op den bergh Ida, bouwde, en toeruſte, om zee te nemen: o zoon, vergun u moeders bede het geen zy, die u berghde en op den troon

De Poeet roept de Zanggodinnen aen, op datze hem ontvouvven, vvat Godt de ſchepen redde.

troon zette, op u verzoeckt. Boven op het ſlot ſtont een pijnboſch, een woudt wel zwart en doncker van harsboomen en ahornen, dat my lange jaren waert was, en daer men offerde: dit ſchonck ick ruſtigh den Dardaenſchen jongelingk, toen hy een vloot behoefde. Nu ſteeck ick vol vrees en bekommering. Bevry my van die vreeze, en laet uw moeders gebedt dit hout behouden, op dat het door geen vaeren bederve, nochte door wint of water verga: laet het dit voordeel genieten, dewijl 't op ons geberghte gewaſſen is. De zoon, die den loop der ſtarren aen den hemel beſtiert, antwoorde haer: o moeder, waer wilt ghy het nootlot toe brengen? Wat verzoeck is dit? Dat kielen, van ſterflijcke handen gebouwt, een onſterflijck Recht hebben? en Eneas veiligh 't onveilige water bevare? Wat Godt vermagh dit? doch ick wil liever, wanneerze hare reis afgeleit hebben, en in de havens van Auſonie leggen, al die te vore de golven ontquamen, en den Dardaenſchen Vorſt aen het Laurentijnſche lant voerden, hare vergangbaerheit benemen, en haer in Zeegodinnen veranderen: hoedanigh Dotho, Nereus dochter, en Galathea het zeeſchuim met hare borſt doorſnijden. Zoo ſprack hy, en bezwoer dit by de ſtroomen zijnes helſchen broeders, en by d'oevers en zwarte poelen, die van peck en zwavel branden; en de ganſche Olymp daverde, toen hy haer met zijn hooft toeknickte. De beloofde dagh en tijt van de Schickgodinnen beſtemt, was nu voorhanden, wanneer Turnus gewelt der Goden moeder aendreef om zijn tortſen van de geheilighde ſchepen af te keeren. Toen flickerde eerſt een nieuw licht in hunne oogen, een groote wolck ſcheen uit den ooſten door de lucht te drijven, men hoorde de reien van Ida, en uit de lucht borſt een yſſelijcke ſtem, van Rutuliſche en Trojaenſche ſcharen gehoort: o Trojanen, bekommert u zoo byſter niet om mijne ſchepen te beſchermen: nochte ſtelt u te weer: want Turnus zal eer de zee dan dit gewijde pijnhout verbranden. Ghy Zeegodinnen, gaet los hene, gaet hene, de Moeder gebiet het: en alle ſchepen rucken terſtont elck hun touwen los van den oever, en vaeren en dompelen hunne ſnuiten diep in zee, gelijck dolfijns. Hier veranderenze (een wonderlijck ſtuck)

Cybele badt eertijts Iupijn om de behoudenis der zelve:

hy beloofdeze

in Zeegodinnen te veranderen, gelijck Nereus dochters;

vvaerom Cybele nu

de ſchepen in Zeenymfen verkeerde.

in zoo vele maeghden, en worden door zee gevoert, zoo ſterck in getale, als 'er eerſt kielen aen de kuſt lagen. De Rutulers ſtaen verbaeſt van zinnen, Meſſapus zelf verſchrickt, en zijne paerden verbyſtert. De ſtroomgodt des Tybers ſlaet een heeſch geluit, en treckt zijnen voet naer de diepte te rugge. Maer de ſtoute Turnus zwicht niet: hy toont zijn moedicheit noch met forſſe woorden, en ſtoft aldus: deze zeegedroghten dreigen de Trojanen: Jupiter zelf berooft hun van zijn gewoone hulp: de Trojanen hoeven niet naer het geweer nochte het vier der Rutulen te wachten. De zee is nu voor de Trojanen onbevaerbaer, en geene hoop van t'ontvlughten ſchiet voor hun over: het water, 't ander deel der weerelt, is hun benomen: wy zijn meeſter te lande: zoo menigh duizent Italianen wapenen zich tegens hen. Ick ſchrick voor geen nootlot; al ſtoffen de Frygen, dat d'antwoorden der Goden hun mede zijn. Hun nootlot en Venus wert genoegh toegeſtaen; overmits de Trojanen hunnen voet op den bodem van het vruchtbare Auſonie zetten. Ick heb 'er oock mijn nootlot tegen, namelijck, het ſchelmachtige volck die bruit weder t'ontweldigen, en hen te verdelgen: want dit ſmart Atreus zonen niet alleen, nochte het ſtaet Mycenen alleen niet vry de wapens t'aenvaerden. Doch iemant moght zeggen: het behoorde genoegh te zijn, datze eens vergingen: was het dan niet genoegh, datze te vore eens een ſchelmſtuk begingen? en waer het dan niet beter geweeſt zich van alle vrouwen ganſchelijck af te houden? Zagen zy (die zoo moedigh zulck een zekerheit op deze wallen en graften, een kort uitſtel en klein onderſcheit des doots, ſtellen) niet de veſten van Troje, door Neptuins handen geſticht, in den brant vergaen? Maer, o mijn uitgeleze gaſten, wie ruſt zich toe, om met houweelen en ſchuppen dien wal te vernielen? en met my op het verbaesde leger aen te vallen? Ick behoef nochte Vulkaens wapens, nochte duizent ſchepen om de Teukren te vermeeſteren: laetze vry geheel Hetrurie te hulp nemen: zy behoeven voor geenen duiſteren nacht te vreezen, nochte dat wy uit bloodicheit by nacht, na het ombrengen der ſchiltwacht op het hooge ſlot, hun het Palladium zullen ontſtelen; of ons heime-

Turnus beduit dit averechts,

en moedight zijne ſoldaten om het leger aen te grijpen:

heimelijck in den paerdebuick verſchuilen. Men heeft beſloten den muur by lichten dage met vierwerck aen te taſten. Ick zal hun toonen datze met geene Griecken, of jonge Pelasgianen te ſchaffen hebben, die Hektor tien jaren buiten hielt. Dewijl o mannen het beſte deel van den dagh al verloopen is, zoo laet het werck hier by beruſten, en paſt voort het lijf wel te bezorgen, om hun morgen met den dagh moedigh op te komen. Onder-

ondertuſſchen zet hy ſchiltvvacht uit, tegens de ſtadt.

tuſſchen beveelt men Meſſapus de zorge van ſchiltwacht tegens de poorten uit te zetten, en rontom de veſten licht op te ſteken. Men kieſt zeven paer Rutulers uit, om met ſoldaten tegens het uitvallen van de ſtadt te waecken: elck worden hondert jongelingen by gezet, die van gout ſchitteren, purpere pluimaedjen voeren, ronde doen, ſchiltwacht by beurt veranderen, en in het gras leggende, elckanderen den wijn toeſchencken, en verzilverde kroezen uitvegen. Men boet wacker vier, en de wacht brengt den nacht zonder ſlaepen met tuiſſchen over. De Trojanen zien dit van den wal vaſt aen, houden de hooge torens met hun geweer bezet, ſlaen van vreeze de poorten wacker gade, maken bruggen en torens vaerdigh, en brengen geweer by der hant: Mneſtheus en de geſtrenge Sereſtus drijven het werck aen: want vader Eneas ſtelde hen, indien de noot het vereiſchte, tot hoofden over de jongelingen, en tot bewintsmannen in voorvallende zaken. De geheele keurbende, om de gevaerlijckheit der plaetſe lotende, waeckt, en een ieder paſt op zijn beurt, die hem ſtaet te bewaren.

De Trojanen houden vvacht, en ruſten zich toe.

Niſus, Hyrtakus zoon (een dapper krijghsman, afgerecht op ſchichten en vlugge pijlen, ontrent en op den jaghtrijcken Ida, die hem Eneas ten medegezelle toezondt) hielt de wacht aen de poort, met Euryalus, zijnen macker, de ſchoonſte onder alle Eneadijnen, en Trojanen, die het harnas aenſchoten: een aenkomende knaep, wiens baert, noch noit geſchoren, effen aen de kin begoſt uit te loopen. Deze beide droegen evengroote liefde tot elckandere, en trocken te zamen ten oorlogh. Toen ſtondenze oock te zamen op ſchiltwacht aen de poort. Niſus zeide: o Euryalus, zouden de Goden wel mijn hart met zulck eenen yver ont-

Niſus ontdeckt zijn voornemen aen Euryalus.

ontvoncken? Of is een ieders eige onverzaetzame begeerlijckheit zijn Godt? Mijn geeſt wert al over een poos gedreven om te vechten; of wat treffelijcks aen te rechten, en kan niet duren dus ſtil te leggen. Ghy ziet met wat een zorgeloosheit de Rutulen ingenomen zijn: hier en daer ziet men licht branden: zy leggen in hunnen ſlaep en dronckenſchap verſmoort: men hoort nergens geen gewagh: weshalve vat mijn overlegh, en het geen my in den zin ſchiet. Het volck en de Raet al te zamen willen, dat men Eneas herwaert ontbiede, en mannen uitzende, om hem iet zekers te verkuntſchappen. Indienze u willen beloven het gene ick eiſch [want d'eere van de daet is my genoegh] zoo dunckt my, dat men onder dien heuvel een padt naer Pallas ſtadt en veſten zou kunnen vinden. Euryalus van groote liefde tot lof getroffen, ſtont ſtom, en ſprack zijnen blakenden vrient met een aldus aen: o Niſus, ſchroomt ghy my tot eenen macker van zoo een treffelijck ſtuck mede te nemen? Zou ick u alleen in zulck een gevaer ſturen? Mijn vader Ofeltes, een ervaren ſoldaet, heeft my, in 't belegh en gevaer en de zwarigheden van Troje, zoo niet opgetogen en onderwezen; nochte ick den groothartigen Eneas en zijne fortuin ten uiterſte toe navolgende, heb my neffens u zoodanigh gedragen. Hier is oock een hart, dat op geen leven paſt, en ick houde dat die eere, waer naer ghy ſtreeft, niet te dier met den hals betaelt wort. Niſus antwoorde hier op: waerachtigh dat 's de meening niet, nochte redelijck: zoo waerlijck laet de groote Jupiter, of wie dezen aenſlagh met genadige oogen aenſchouwe, my u nimmermeer behouden weder zien: doch indien eenigh ongeval (gelijck ghy weet dat zulcke aenſlagen vol gevaers ſteken) my door Godts gehengenis overquame, zoo woude ick wel dat ghy, die om uwe bevalligheit waerdiger zijt te leven, na my noch overbleeft, op dat 'er iemant ware, die mijn lichaem onder de dooden zocht, voor gelt loſte, en naer de gewoonte ter aerde beſtelde: of indien eenige fortuin dit belette, mijn uitvaert in mijn afwezen hielt, en my met een begrafeniſſe vereerde. Ick zou, o jonge knaep, geene ſtof van zoo groot eenen rouwe willen geven aen uwe bedroefde moeder, die alleen

Euryalus belgt zich des, en vvil met hem trecken.

Niſus ontſchuldigt zich hier over,

onder

onder zoo vele moeders het hart heeft u te volgen, en zich met de muren van den grooten Aceſtes niet eens bekreunt. Maer d'ander zeit: te vergeefs en ydel zoeckt ghy my dit uit den hoofde te ſlaen: ick blijf onveranderlijck by mijn opzet: laet ons ſpoeden: met een weckt hy de wacht op, die treet in hunne plaets, en bewaert haer beurt. Hy gaet hene, vergezelſchapt met Niſus, en zy vragen naer den Koningk.

doch te vergeefs,

dies gaenze te gelijck hunnen dienſt aenbieden.

Alle dieren lagen onbekommert op het velt en ſliepen, en vergaten hunne zwaricheit: d'opperhoofden der Trojanen en d'uitgeleze jeught ſloegen raet over de hooftzaken des Rijcks; wat hun te doen ſtont; of wie nu Eneas het gevaer zou verkuntſchappen. Zy ſtonden midden in het veltleger, en leunden vaſt op hunne ſpietſen, met den ſchilt aen den arm: toen hielden Niſus en Euryalus beide ruſtigh aen, om ſtrax ingelaten te worden: dat hun zaeck van groot belangk, en langk uitſtel ten hooghſte ſchadelijck ware. Julus liet terſtont de haeſtigen binnen ſtaen, en beval Niſus te ſpreken. Toen begoſt Hyrtakus zoon: o Eneadijnen, geeft ons naer uwe redelijckheit gehoor, en oordeelt de zaeck, die u aengedient wort, niet naer onze jongkheit. De Rutulen in hunnen ſlaep en dronckenſchap verſmoort, leggen zonder ſpraeck: wy zagen zelfs op den tweeſprongk van den wegh, die naer de poort, de naeſte aen den zeekant, open leit, een bequame plaets, om hen te belagen. Hun vier begint hier en daer uit te gaen, en leit vaſt en ſmoockt naer de lucht. Indien ghy ons toelaet onze fortuin te verzoecken, wel haeſt zult ghy Eneas, die naer Pallas muren op ontboden is, met buit uit de vreeſſelijcke neerlage hier zien aenkomen: en zoo wy henegaen, het padt zal ons niet miſſen, die zommige dagen achter een op de jaght, en uit een doncker dal, de toppen der ſtadt zagen rijzen, en weten hoe de ſtroom loopt. Toen ſprack de bedaeghde Alethes, rijp van oordeel: o vaderlijke Goden, onder welcker goddelijcke beſchutinge Troje ſtaet, ghy hebt noch niet voor de Trojanen ganſchelijck te verdelgen; dewijl ghy ons zulcke moedige jongelingen, en zoo ruſtige harten by zet. Zoo ſprekende viel hy hun beide om den hals, en druckte hunne hant, en de tranen borſten hem

Niſus voert het vvoort:

Alethes danckt hierover de Goden,

ten

ten oogen uit, en biggelden langs zijne kaken. Mannen, hoe kan ick u naer uwe waerdy betalen, voor zoo ſtout een ſtuck? Eerſt zullen de Goden en uwe daden u zeer treffelijck beloonen: de godtvruchtige Eneas zal het niet onvergolden laten, en Askaen volwaſſen zijnde, nimmermeer uw groote verdienſte vergeten. Ja ick [zoo vervangt Askaen dit] wiens eenige behoudenis aen vaders wederkomſt hangt, neeme, o Niſus, de groote Huisgoden, en Aſſarakus Haertgodt, en het Heilighdom van de grijze Veſta tot getuigen, en zweere by mijn trouw, wat geluck my oock toevalle, dat is voor u ten beſte: vordert ſlechts vader te rugh, levert hem voor mijn oogen: komt hy weder, zoo zijn wy buiten zwaricheit. Ick zal u ſchencken een paer zilvere bekers, met groot werck gedreven, die vader in 't veroveren van Arisba kreegh; een paer drievoeten, en twee groote baren gouts; noch een overoude ſchael, van de Sidoniſche Dido gekomen. Maer winnen wy eens Italie, krijgen den ſcepter in de vuiſt, en loten om den buit; ghy zaeght hoe Turnus te paerde en gewapent opgezeten, van gout flickerde. Ick zal, o Niſus, dien eigen zelven beuckelaer en roode pluimaedje van het lot voor u uitzonderen, gelijck ghy alreede verdient. Behalve dit zal mijn vader u zes paer uitgeleze joffers, ſchoon van leeſt, vereeren, en zijne gevangens, met alle hun uitruſting, en boven dit al Koningk Latinus landeryen. Maer o eerwaerde knaep, wiens jaren de mijne niet veel ontloopen, ick omhels u nu met al mijn hart, en houde u voor mijnen megenoot in alle mijn fortuin. Ick zal in oorloge, of in vrede geenen ſtaet nochte eere zoecken, zonder u: ick zal in raet en daet my meeſt op u verlaten. Hier op antwoorde Euryalus aldus: of de kans ons mede of tegen loope, te geenen tijde zal ick hem in zulcke vrome ſtucken bezwijcken: doch boven al uw beloften bidde ick noch om eene. Ick heb een moeder, van Priams out geſlacht, die my in ellende natreckende, nochte van Iliums landouwe, nochte Aceſtes Koningklijcke veſten te rugge kon gehouden worden: deze verlaet ick nu zonder affcheit te nemen; zonder datze beſeffe wat gevaer hier aen vaſt zy of niet: de nacht en ghy kunnen getuigen, dat ick mijn moeders tranen niet zou

en belooft hun rijcke vergeldinge:

Askaen bezegelt dit.

Euryalus belooft hem getrouwvicheit, en beveelt zijn oude moeder in's Princen hoede.

mogen

mogen zien : maer ick bidde u, trooſt d'arme vrouw, en kom de verlate te hulp. Magh ick my hier in op u verlaten; zoo veel te ſtouter zal ick tegens allerley geval aengaen. De Dardanen, in hun gemoedt getroffen, moſten hun tranen laten, boven al de ſchoone Julus, wien het hart van genegenheit tot zijnen vader overliep. Toen ſprack hy aldus : ick beloof u al wat uwe treffelijcke aenſlagen wel verdienen; want ick zalze voor mijn eige moeder houden, en hier zal niet aen ontbreken dan de naem van Kreüze : en zy, die zulck eenen zoon ter weerelt broght, wil geen geringe gunſt genieten, hoe dit ſtuck oock uitvalle. Ick zweer u by dit hooft, waer by mijn vader plagh te zweeren, het geen ick u beloof, zoo d'aenſlagh quame te gelucken, dat zelve zal uwe moeder en uwen geſlachte evenwel geworden. Zoo ſpreeckt hy al ſchreiende, neemt voort van zijne zijde den gulden degen, met een yvoire ſcheede, zeer kunſtigh van den Gnoſſiſchen Lykaon gewrocht, en hy vereert hem dit geweer. Mneſtheus ſchenckt Niſus een ruigh leeuwsvel : de getrouwe Alethes verwiſſelt zijnen helm met hem. Terſtont tredenze gewapent hene, nagevolght tot aen de poort toe, met geluckwenſchen van alle voorbarighſte ouden en jongelingen; en de ſchoone Julus, hebbende voor zijne jaren een mannelijcke achterdocht, en een hart in 't lijf, belaſte hun vele dingen zijnen vader over te dragen; maer hy ſprack ſlechts in den wint en vruchteloos. Zy gingen uit, geraeckten over de graften, en trocken by doncker nacht naer 's vyants leger toe, om voor hunne doot menigh man van kant te helpen. Zy zien overal vele ſoldaten droncken in het gras leggen ſlaepen, en wagens op den waterkant ſtaen, en te gelijck wapens, en wijnvaten, en mannen tuſſchen garreelen en raders leggen. Hyrtakus zoon ſpreeckt eerſt aldus : Euryalus, de gelegenheit zelf noodight ons nu om wat ſtouts te beſtaen. Derwaert op leit de wegh: ſla ga, en zie van verre toe, dat niemant ons van achter opkome. Ick zal hier onder houwen, en u genoegh ruimbaen maken. Zoo ſpreeckt hy, zwijght kort ſtil, en rant te gelijck met zijnen degen den trotſen Rhamnetes aen, die by geval op tapijt en zijn hooge veltkoets leggende, zoo vaſt ſliep

Men begiftigt hun beide,

en geleitze naer buiten.

Zy ſpoeden naer het leger:

Niſus vvil 'er op aen vallen, en beveelt Euryalus de vvacht.

Hy rant Koningk Rhamnetes aen,

dat hy ronckte, en t'effens Koningk en wichelaer, by Koningk Turnus zeer gezien was; doch kon door zijn wichelery dien slagh niet van zijnen hals afkeeren. Hy verſloegh drie dienaers, die by geval onder de wapens neffens hem lagen; en Remus ſchiltknaep, en den wagenaer zelf, onder de paerden betrapt; en hieuw hun met den degen den hals af, terwijlze vol vaecks, het hooft lieten hangen: toen ſtreeck hy den meeſter zelf den kop af, en liet den romp achter hem bloet uitriſpen: gront en matras dreven in het zwarte en laeuwe bloet: oock ſneuvelden Tamyrus, en Lamus, en Serraen, een jongelingk, die ſchoon van aengezicht, en ſmoordroncken van wijn, daer lagh zoo langk als hy was, en ſpade in den nacht bleef zitten ſpelen: geluckigh waer de jongelingk geweeſt, had hy al den nacht blijven ſpelen, en het tot den dagh toe uitgehardt. Gelijck een nuchtere leeuw, van razenden honger aengeprickelt, den vollen ſchaepsſtal overendt zet, en het tangere vee, dat ſtom van ſchrick is, vaſt bijt en ſleept en ſleurt, en met zijnen bloetdorſtigen muil brult; zoo paſte Euryalus te raecken, die verhit en razende, midden onder den hoop, veel volcks van geen aenzien op den hals komt, en Fadus, en Hebeſus, en Rhetus, en Abaris, nergens van wetende; Rhetus, die wacker zijnde, al dien handel aenzagh, maer uit vreeze achter eenen grooten berckemeier ſchuilende, in 't oprijzen, van dicht by, het ganſche lemmer, en den dootſteeck recht in de borſt kreegh, zoo dat hy ſtervende zijn purpere ziel uitbraeckte, en wijn en bloet onder een gemengelt overgaf. Hy voer ter ſluick in zijn hitte voort, en quam nu Meſſapus ſpitsbroederen by, daer het vier endelijck begoſt uit te gaen, en hy de paerden, naer de manier vaſt gebonden, gras zagh eten; wanneer Niſus in het kort (want hy merckte dat zijn bloetdorſtigheit en wraeckgierigheit te hoogh liepen) aldus ſprack: laet ons ophouden, want de dagh komt op, en ons verraden: men heeft zich genoegh gewroken, en door den vyant hene den wegh gebaent. Zy laten menigh krijghsmans geweer en wapen van louter zilver leggen, en te gelijck bekers en ſchoone tapijten. Euryalus nam Rhamnetes paerdebehangſel, en den riem met goude doppen beſlagen, eertijts den Tiburtijnſchen Re-

en zijnen ſtoet.

gelijck een nuchteren leeuw den ſchaepſtal;

oock helpt 'er Euryalus menigen om het leven,

tot dat Niſus hem ſluit,

mules

mules tot een ſchenckaedje toegezonden, van den overrijcken Cedikus, om t'zijnen huize te noodigen den afwezenden gaſt, die ſtervende dit zijnen neve beſprack; na wiens overlijden de Rutulers in den oorloogh dien buit ſtreken. Euryalus nam dit, en lade het, tot zijn ongeluck, op zijn ſtercke ſchouders: daer na zette hy Meſſapus helm met de brave pluimaedje op zijn hooft: Aldus, ten veltleger uitſtrijckende, zagenze naer een goet henekomen.

en met zijnen macker ten leger uitſtrijckt:

Terwijl d'overige keurbende uitgeruſt te velde lagh en toefde, gingk de vooruitgeſtuurde ruitery, onder Volſcens, haren Ritmeeſter, driehondert ſterck, alle met ſchilden voorzien, uit Latinus ſtadt, om Koningk Turnus antwoort over te brengen. Zy genaeckten het leger, en waren alreede dicht onder den wal, wanneerze van verre deze twee ter ſlincke hant zagen inſlaen; en de helm Euryalus, in de ſchemeringe van den nacht, onvoorziens verriet, overmits de ſtralen recht in hunne oogen flickerden. Dat is niet mis gekeken, riep Volſcens uit den hoop: ſtaet vaſt, mannen: wat jaeght u hier? wat zijt ghy voor ſoldaten? of waer leit de wegh? Zy antwoorden niet, maer vlughten boſchwaert in, en zoecken heul aen de ſchaduwe. De ruiters bezetten de beken- de toepaden, en omcingelen alle toegangen van wederzijde met wacht. Daer ſtont een groot boſch, ruigh van doorne heggen en dicht van bruine eeckelboomen; hier en daer liep een ſpoor langs verborge voetpaden. De donckerheit der tacken en laſt des roofs belemmeren Euryalus, en de vrees verbyſtert hem, in 't naſporen der wegen. Niſus gaet zijnen gangk, en was alree, zonder omzien, 's vyants handen ontglipt, en by 't Albaenſche meir, ſedert naer Alba genoemt, gekomen, daer nu Koningk Latinus hooge ſtallingen ſtonden. Toen hy ſtaen bleef, en te ſpade naer zijnen achtergebleven vrient omzagh, kermde hy: ongeluckige Euryalus, waer liet ick u? of waer langs volgh ick u? Hy loopt weder al de verbyſterde baen van het bedrieghelijcke boſch langs, ſlaet te rugge al zijn voorgaende voetſtappen gade, en dwaelt door d'eenzame heggen. Hy hoort paerden, hy hoort gerucht, en tekens, dat hy gevolgt wort, en het verwijlt ondertuſſchen niet

Middelervvijl bejegent Voſcens dit paer,

het vvelck boſchvvaert in vlught,

daer Niſus ontſlipt,

Euryalus miſt,

en te rugge keerende,

lang, of hem komt een geroep ter ooren: en hy ziet Euryalus alree, door de verbysterheit der plaetse en 't gerucht, dat schielijck by nacht opstack, in 's vyants handen vervallen, en voortgesleurt, te vergeefs poogen om hun t'ontworstelen. Wat zal Nisus doen? met wat gewelt, met welck geweer durf hy den jongelingk ontzetten? zal hy zich midden onder den vyant begeven, en hun in den mont loopen, om eerlijck in 't velt te sterven? Hy zet zich haestigh met den schicht schrap, om toe te worpen, en om hoogh de Maen aenziende, bidt aldus: o Godin, dochter van Latone, eere der starren, en schutsvrouw der bosschen, kom ons in onze zwaricheit genadigh te hulpe. Indien mijn vader Hyrtakus oit mijnent halve uwe altaren begiftighde; indien ickze met eenigh wiltvangk vereerde, of het wilt aen de roos van uw kerckgewelf ophing, of boven aen 't gewijde dack haeckte: gedoogh dat ick dezen troep magh verstrojen, en bestier mijnen schicht door de lucht. Zoo sprack hy, en schoot het yzeren punt met al zijne maght, dies de speer by nacht door de donkere lucht vloogh, datze snorde, leder en hout van Sulmos schilt kliefde, daerze in stucken brack, hem voort in het ingewant trof, dat hy kout wiert, een warme beeck ter borst uitbraeckte, en hickte en snickte, dat de darmen schudden. Zy zien rontom, maer ziet de zelve schutter schiet noch feller eenen anderen schicht van zijn oortip af. Terwijlze vast sidderen, vlieght de speer Tagus van wederzijde door den slaep van 't hooft, dat het kraeckt, en het punt al laeuw in zijn doorschoten brein hangen blijft. De forsse Volscens raest, en ziet den schutter nergens, nochte weet niet tegens wien hy in zijn hitte zal aengaen. Ghy zultze evenwel, zeit hy, my beide met uwen bloede op heeter daet boeten: met een trat hy Euryalus met zijn uitgeruckte kling toe: doch Nisus, verschrickt en zinneloos, riep toen, en kon zich niet langer in het donker verbergen, nochte zoo groot een droefheit verdragen: raeck my, raeck my: hier is de man, die het u dede: o ghy Rutulers, past my met uwen degen te raken: altemael is't mijn bedrogh: dees heeft niet misdaen, nochte had het hart, nochte kon zoo veel: ick neem hemel en starren, hier van bewust, tot getuigen: zoo zeer beminde hy zijnen

hem in 's vyants handen vervallen ziet:

dies hy zich schrap zet,

en onder den hoop schiet.

Volscens, vol vvraecks,

vaert hierom Euryalus toe, dies Nisus, voor den dagh komende, zijnen macker ontschuldight, zich zelven beschuldight;

nen al t'ongeluckigen vrient. Aldus ſprack Niſus: maer het zwaert Euryalus met kracht toegedreven, gingk hem door de ribben, en zijn blancke borſt. Euryalus tuimelt doot neder, het bloet loopt over dat ſchoone lichaem, en het hooft blijft ſlap op de ſchouders hangen: gelijck een purpere bloem met den ploegh afgeſneden, al ſtervende quijnt; of mankop hals en hooft laet hangen, wanneer het by geval doornat geregent is. Maer Niſus vlieght 'er midden onder, en zoeckt alleen Volſcens onder al den hoop: op Volſcens alleen heeft hy 't geladen. De vyanden omcingelen, keeren en houden hem tegen ter wederzijde: hy dringt daerom niet ſlaeuwer tegens hen in, en ſchermt om en wederom met den ſchitterenden degen, tot dat hy den roependen Rutuler recht in zijn troni hieuw, en al ſtervende zijnen vyant het leven nam. Toen ſmeet hy zich, met zijn doorſteken lichaem, op zijnen dooden vrient, en ſtorf endelijck daer een geruſte doot.

doch Euryalus kleeft 'er

en leit gelijck een bloem door den ploegh afgeſneden, of mankop, dat zijn hooft laet hangen.

Niſus vlieght Volſcens toe, houvvt hem neder, en ſterft op zijnen macker.

O geluckigh paer, indien mijne vaerzen iet vermogen, geen tijt zal de volgende eeuwe van uw gedachteniſſe berooven, zoo lang Eneas huis d'onbeweeghlijcke ſteenrots van het Kapitool bewoone, en de Roomſche vader het Rijck bezitte. De zeeghaftige Rutulers ſtreecken dien roof en buit, en droegen den doo-den Volſcens al ſchreiende in het leger, daer geen minder rouw was, toen men Rhamnetes doot vont leggen, en met een zoo vele van de braefſten, en Serraen, en Numa, met eenen torn om hals gebroght. Hier vernam men den geweldigen toeloop naer de dooden en gequetſten, ter ſtede daer de moort noch verſch gebeurt, en het noch laeuw was van 't bloet, dat gelijck volle beecken ſchuimde. Zy kennen ſtracks dien roof, en Meſſapus blinckenden helm, en het paerdebehangſel met den hals gehaelt.

De dichter belooft hun eenen eevvigen naem.

En Aurore, uit Tithons ſaffrane ledekant opgerezen, beſpreide alree het aerdtrijck met verſchen glans; de zon beſcheen en verlichte alree het velt, wanneer Turnus zelf al gewapent het harnas aenſchoot, elck de zijnen ten ſtorm aenporde, en zy hunne gramſchap door allerhande geruchten wetten, ja Euryalus en Niſus hoofden, een jammerlijck ſchouſpel! om hoogh op ſpietſen ſtaecken, en met een groot veltgeſchrey volghden. De ſtrijtbare

Toen de dagh op quam dringen

ſtackmen Niſus en Euryalus hoofden op ſpietſen.

d'Eneadynen vernemen dit,

Eneadijnen hadden ter ſlincke zijde der muren (want de rechte zijde wort van den ſtroom omcingelt) hun krijgsvolck geſtelt, en de breede graften bezet, en ſtonden bedruckt op de hooge torens; en zagen ſtracks d'opgeſteke hoofden der jongelingen, hun ellendigen al te kenbaer, afgrijſſelijck van zwart bloet vloeien. De Faem, een vliegende bodin, ſnort voort door de verbaesde ſtadt, om dit te bootſchappen, en glipt door tot aen d'ooren van Euryalus moeder. D'ellendige vrouw wort terſtont koudt over al haer lijf, worpt ſpoel en garen uit der hant, vlieght uit, en huilt deerlijck, gelijck vrouwen plaghten: zy treckt heur hair uit, en voort zinneloos den wal op, onder de bezetting: zy ziet geen ſoldaten, nochte gevaer, nochte ſchichten aen: zy klaeght en jammert, dat 'er de lucht van waeght: o Euryalus, zie ick u dus? zijt ghy dat, de ruſt van mijnen hoogen ouderdom? o wreedaert, koſt ghy my alleen laten? moght het uw ellendige moeder niet gebeuren u, in zoo groot een gevaer uitgezonden, voor 't allerjongſte noch eens aen te ſpreken? Och, ghy light daer, in een onbekent lant, den vogelen en Latijnſche honden ten aze: en ick, uwe moeder, droegh u nochte uw lijck niet uit, of loock uwe oogen; of wieſch uwe wonden, en trock u het dootkleet aen, dat ick nacht en dagh zoo naerſtigh uwent halve be-yverde, en trooſte mijn oude dagen met dit werck. Waer bekoom ick uw lijck? of in wat lant zijn nu uwe leden, en geſcheurde ledematen, en gereten lichaem te vinden? O zoon, komt ghy my zoo t'huis? volghde ick u hierom, te water en te lande? Hebt ghy noch eenigh medoogen, doorſchiet my; verſchiet alle uw ſchichten op my: o Rutulers, verdelght my eerſt met den zwaerde: of o groote vader der Goden, ontfarm u, en drijf my, rampzaligh dier, met uwen blixemſtrael ter helle; naerdien ick op geen andere wijze van mijn pijnelijck leven kan ſcheiden. Dit gekerm treft de harten, en overal gaet een bedruckt geſteen op: hun krachten, zoo ongekneuſt ten oorloge, verſlappen. Ideus en Aktor nemen, op het aenmanen van Ilioneus en den bitter weenenden Julus, haer, die het volck weemoedigh maeckte, en brengen ze tuſſchen hun armen binnen 's huis.

oock Euryalus moeder, die valt aen 't misbaer en klagen.

Maer

Maer de kopere trompet klonck ſchrickelijck van verre: daer op volght een gekrijſch, dat'er de lucht van weergalmt. De Volſcen ſchieten te gelijck met de ſchiltpadt toe, en maken reetſchap om de graften te dempen, en den wal om te rucken. Zommigen zoecken toegangk, om de veſten te beladderen, daerze minſt bezet, en de ringk des volcks gapende, niet zoo dicht van mannen gepropt is. De Teukren daer tegens, gewoon in den langdurigen krijg de muren te beſchermen, worpen met allerhande ſlagh van ſchichten, en ſtooten met harde kloetſtocken van zich: oock rollenze zwaerwightige ſteenen gevaerlijck van boven neder, ofze ergens de bedeckte ſlaghorden koſten ſloopen: en hoewel d'anderen zich niet ontzien onder de dicke ſchiltpadt alles uit te ſtaen, nochtans zijnze het alreede niet maghtigh: want waer de geweldige ſtormdrom ergens hun allermeeſt dreight, daer wentelen en rollen de Teukren het onmenſchelijck gevaerte van boven af, het welck de Rutulers wijdt en breet verplet, en het beſchutſel der ſchilden ontſnoert. De ſtoute Rutulers zijn niet meer bekommert om bedecktelijck te ſtormen, maer poogenze met ſchieten van den wal te drijven. Aen den anderen kant zwaeide Mezentius, afgrijſſelijck van opzicht, een fackel, van Hetruriſch pijnboomen hout, en gingk toe met roockende viertuigh. Maer Meſſapus, Neptuins afkomſt, te paerde afgerecht, hieuw den wal in ſtucken, en eiſchte ladders, om de veſten te beklimmen.

Volſcen en Rutulen beſtormen den vval:

de Trojanen vervveeren zich.

O Kalliope, ick bidde u, geef uwen zanger in wat een neerlaegh, welck een' moort Turnus met zijn zwaert hier toen baerde; wat voor mannen elck ter helle ſtuurde: en ontvouw my dien geweldigen krijgh, van vore tot achter toe: want, o Godinnen, het heught u, en ghy kunt het verhalen. Ter bequame plaetſe, en by de hooge brugge ſtont een toren, yſſelijck om 'er tegens op te zien, dien alle d'Italianen met hun uiterſte gewelt en uiterſte vermogen pooghden t'overweldigen en neêr te ſmijten; de Trojanen, in het tegendeel, dicht op een gepackt, uit ope venſteren, met ſteenen en ſchieten van ſchichten te beſchermen. Prins Turnus nam een barnende torts, en klitſteze in de zijde des torens,

De Dichter roept Kalliope aen, op datze hem dit gevecht ontvouvve.

Turnus ſlingert met vierwerck den toren in brant.

rens, dat de vlam door den wint opflackerende, plancken en poſten vatte, en de zoldering aengingk. Die van binnen ontſtelt, beginnen te beven, en willen vergeefs het onheil ontvlieden; en terwijlze rontom loopen, en achterwaert wijcken naer de zijde, die van deze vierpeſt vry is, zoo ſtort de toren, om zijn zwaerte, ſnel voorover, dat al de hemel van 't gedruis dreunt. Zy komen met het onmenſchelijck gevaerte, dat hen volght, (de borſt van hun eigen geweer en ſtijve ſtangen doorſteken en doorregen) half doot ter aerde gevallen: naulix ontglipte het d'eenige Helenor, en Lykus: waer van Helenor d'outſte voor den Meoniſchen Koningk ter ſluick opgevoedt was, door een ſlavin van Licymnie, die hem tegens verbodt in den oorloogh voor Troje zondt; licht gewapent alleen met den degen, en een onbeſchilderde rondas, van geen aenzien. Toen dees jongelingk zich midden onder zoo vele duizenden van Turnus volck vont, en de Latijnſche troepen aen d'eene en aen d'andere zijde zagh; zoo ſtreefde hy midden onder den vyandt, zonder op den doot te paſſen, en vloogh derwaert, daer hy het allerdichtſt met geweer bezet zagh; niet anders dan een wilt dier, het welck in den ringk der jageren dicht omringt, tegens het geweer aenraeſt, en zonder eens om de doot te dencken, zich 'er onder worpt, en over de zwijnſprieten henedoch Turnus vat hem, gelijck d'arent eenen haes of zwaen; of de wolf een lam.

Helenor vliegt onder den vyant, om te ſterven; gelijck een wilt dier onder de jagers.

Lykus pooght t'ontglippen,

ſpringt. Doch Lykus, ongelijck beter te voet, kreegh met der vlught, door vyant, door wapens hene, de muren, en repte zich, om zijne hant boven aen het dack te ſlaen, en zijne mackers de hant toe te reicken; wanneer de zeeghaftige Turnus te gelijck met een ſnelheit en 't geweer achter hem her was, en aldus begraeuwde: o zinnelooze, waende ghy onze handen t'ontglippen? met greep hy hem, die daer vaſt hing, en ruckte hem met een groot ſtuck muurs om laegh: gelijck Jupijns ſchiltknaep, in de hooghte opvarende, eenen haes of blancke zwaen met zijn kromme klaeuwen oppackt: of een vervaerlijcke wolf een lam, waer na de moeder al blatende loopt zoecken, uit den ſtal wechruckt. Men ſteeckt van overal een keel op, valt 'er op aen, en dempt de graften met den wal. Anderen ſlingeren barnende tortſen in top. Ilioneus velt met een groot ſtuck van een ſteenrots

D'een vvil de graften dempen,

Luce-

Lucetius, die de poort opquam, en brandtuigh aendroegh: Liger velt Emathion; Asilas Chorineus; d'een fix op den schicht, d'ander op den boogh afgerecht: Ceneus velt Ortigius; Turnus den overwinner Ceneus; Turnus velt Itys, Klonius, Dioxippus, Promulus, en Sagaris, en Ide, die den hoogen toren verdadighde; Kapys velt Privernus. De lichte speer van Themille had hem eerst effen geschrabt; hy dwaeselijck zijnen schilt wechworpende, taste naer de quetsuur met zijne hant; weshalve een vlugge pijl toesnorde, hem de hant aen de slincke zijde vast hechte, en de long, den waeier van het hart, doorelijck quetste. Arcens zoon stont 'er braef in zijne rusting, en geborduurden krijghsrock, helder van Iberisch yzerroest: hy was schoon van aenzicht, en herwaert gezonden van zijnen vader Arcens, die hem opvoede in het woudt van Mars, by de Symeetsche vlieten, daer het vette altaer van den verzoenbaren Palikus staet. Mezentius zelf zijn geweer neêrleggende, slingerde de snorrende slinger driewerf met het snoer om zijn hooft, en kloofde hem met het gloeiende loot den slaep van 't hooft, recht in 't midden, dat hy in het zant uitgestreckt nederplofte, zoo langk als hy was.

d'ander belet dit, en men vecht vreesselijck van vvederzijde.

Men zeit dat Askaen, te vore slechts gewoon het vlughtige wilt te jagen, toen d'eerstemael eenen snellen pijl in den oorloogh schoot, en met zijne hant neder velde den stercken Numaen, oock Remulus genoemt, en die onlangs Turnus jongste zuster trouwde. Dees voor in d'eerste slaghorden staende, braveerde de Trojanen met veel hoon en schimpwoorden; en opgeblazen van geest op zijn nieuw Rijck, vermat zich groote dingen, roepende en bulderende: o tweewerf gevange Frygianen, schaemt ghy u niet binnen de wallen belegert te blijven, en achter de muren voor de doot te schuilen? Beziet eens wat volck met wapenen naer onze Vorstin staet. Wat Godtheit, of welcke ontzinnigheit dreef u naer Italie toe? Hier hebt ghy geene zonen van Atreus, geen geveinsde tong van Ulysses voor. Wy zijn uit eenen harden stam gesproten: brengen ons kinders vroegh aen den stroom, en leerenze in koude en regen harden. De jonge knapen be-yveren de jaght, rennen zich af in de bosschen, en achten het

Askaen deed hier zijn eerste proef, en doorschoot Numaen,

ſpel een paert te berijden, en den boogh te handelen. Maer onze jeught arbeitzaem, en gewoon zich armelijck te behelpen, eght en bouwt den acker, of beſtormt en rammeit de ſteden. Wy verſlijten al ons leven met den ſtalen degen, en geven den jonge gaſten een ſpiets op den neck: de trage ouderdom beneemt ons het hart en den moedt niet. Wy voeren den helm op den grijzen kop, en het luſt ons altijt op vrybuit te loopen, en van roof te leven. Uwe kleeders zijn met ſaffraen en glimmende purper geverft: uw welluſt is ledigheit, danſſen uw opperſte vermaeck: en ghy draeght rocken met mouwen, en myters met keelbanden. O rechtſchape Frygiſche wijven (want ghy zijt geen Frygianen) loopt hene naer de hooge Dindyma toe, daer men gewoon is de pijp met twee gaten te hooren pijpen: de Berecynthiſche boſchboome fluit en bommen der Ideeſche moeder locken u vaſt: laet mannen den wapenhandel over, en leght het ſtalen lemmer neder. Askaen leedt niet, dat hy met diergelijcke woorden braveerde, en hen zoo gruwelijck ſcholt; en zich naer hem toekeerende, trock den pijl met de paertshaire pees aen; en de armen van een halende, ſtont eerſt ootmoedigh en badt Jupijn met deze belofte: almaghtige Jupiter, begunſtigh mijn ſtout opzet. Ick zal uwen tempel pleghtige offergaven ſchencken, en zetten voor uwe altaren een jongk wit kalf met een vergulde ſtar, en zoo hoogh gewaſſen als zijne moeder, en dat alree ſtoots, met zijne klaeuwen het zant achter uit ſmijt, dat het ſtuift. De vader en hemelvooght verhoorde hem, en donderde ter ſlincke hant uit het heldere geweſt: te gelijck rammelde de boogh, die Numaen den doot dreighde. D'afgeſchote pijl ſnorde afgrijſſelijck in zijne vlught, en het ſtalen punt gingk Remulus door den ſlaep van 't hooft, in zijn brein. Ga nu hene, ghy hoovaerdige ſtoffer, en beſchimp de vromicheit: zoo antwoorden de tweewerf gevange Frygianen den Rutulers. Dit ſprack Askaen: hier op krioelen de Trojanen en tieren van blijſchap, en ſchijnen van moedigheit de wolcken te raken. By geval zagh toen Apollo, met zijn gekrolt hooft op een wolck gezeten, uit het geweſt der lucht, d'Auſoniſche heirſpitſen, en de ſtadt eens over; en ſprack den

zeeg-

zeeghaftigen Julus aldus aen: o jongk kint, vaer zoo voort in dapperheit: zoo gaet men naer de ſtarren toe: o goddelijcke afkomſt, en die Goden zult teelen, met recht willen alle oorlogen by nootlot oprijzende, onder het volck van Aſſarakus uit hebben: en een rijck van Troje valt u te kleen. Zoo ſpreeckt hy, daelt ſtracks uit den hoogen hemel, verdrijft den adem der winden, en zoeckt Askaën: toen veranderde hy van aenzicht in de gedaente van den ouden Butes, weleer ſchiltknaep van den Dardaenſchen Anchiſes, en een getrouw hofkapelaen: de vader had hem toen Askaen tot een megezel bygezet. Apollo trat 'er hene, den overouden in alles gelijck, van ſpraeck, verwe, wit hair en yſſelijcken wapenklanck; en ſprack den vierigen Julus aldus aen: Eneas zoon, het zy u genoegh, dat het geluckte Numaen met uwe pijlen om hals te brengen: de groote Apollo ſtaet u voor eerſt dezen lof toe, en benijt het geweer niet, dat het zijne gelijck is: o jongske, hou nu vry op van vechten. Zoo ſprack Apollo, leide het menſchelijck aenſchijn midden in zijn rede af, en verdween verre uit zijne oogen in de dunne lucht. De Dardaenſche Overſten kenden den Godt, en het goddelijck geweer, en hoorden den pijlkoker in de vlught rammelen: weshalve zy op Febus vermaninge en goddelijck bevel, Askaen, heet op vechten, het vechten verboden, zich weder in den ſtrijt begaven, en hun leven in merckelijck gevaer ſtelden. Het gerucht loopt over al de muren, door de wachttorens. Zy ſpannen hun ſtrenge bogen, en draejen den vyant ſchichten naer 't lijf, dat 'er de gront van bedeckt wort: toen kloncken ſchilden en helmen van den ſlagh: het gevecht wert feller: zoo geweldigh als de regen, uit den weſten en de regenachtige Bocken, opkomende, tegens d'aerde aenſlaet; zoo fel als de hagelbuyen in zee ſtorten, wanneer Jupiter met vreeſſelijcke zuiderſtormen het onweer op het water ſlingert, en met buien in de lucht uitberſt.

vvaer op Apollo Iulus zijn geluck voorſpelde;

en riet het gevecht te ſtaken.

Hier na nam de ſtrijt zoo heftigh toe, gelijck een felle ſtortregen en hagelbuy.

Pandarus en Bitias (van den Ideeſchen Alkanor geteelt, en by de wilde Hiera, in Jupijns woudt, opgevoedt; jongelingen hun vaders bergen en dennen gelijck; en die de poort, hun door 's vaders bevel bevolen, ontſluiten) verlaten zich op hun geweer,

Pandarus en Bitias zetten de poort open.

en troonen den vyant binnen de veſten. Zy ſtaen gewapent binnen de poort, ter rechte en ſlincke hant voor de torens; en ſchitteren met den kam boven op den kop : gelijck een paer hooge eickeboomen, die langs de Liquentiſche vlieten, of Padus oevers of by den genoeghelijcken Atheſis, hun ongeſchore kruinen ten hemel opheffen, en met het opperſte van de toppen knicken. De Rutulers den toegangk open ziende, berſten 'er in. Quercens, Equikolus, braef in 't harnas, Tmarus, oploopende van zinnen, en de ſtrijtbare Hemon zetten het met geheele troepen op de loop, of lieten hun leven in de poorte. Aldus groeit de grimmigheit in de tweedraghtige harten noch ſtercker aen : en nu verzamelen de Trojanen in eenen drommel weder by een, en durven hant tegens hant vechten, en een goet ſtuck weeghs uitvallen. Den veltheere Turnus, die vaſt aen verſcheide oorden toeſtreeft, en op den vyant aenbickt, komt een tijding ter ooren, hoe de vyant op een nieuw in het moorden verhit, en de poorten open zet. Hy ſtaeckt den aengevangen ſtorm, en van toorne ſchrickelijck aengedreven, tijt naer de Dardaenſche poort, en zijne moedige ſpitsbroeders toe, en ſchiet en velt met zijnen ſchicht eerſt Antifates (want dees quam hem eerſt op) baſtert van den grooten Sarpedon, by een Thebaenſche vrouw gewonnen: d'Italiaenſche kornoeljeſtang vlieght door de dunne lucht, en dringt door de maegh diep in de borſt: het gapen der zwarte wonde levert eenen ſchuimenden plas uit, en het ſtalen punt blijft laeuw in de long ſteken. Daer na velt hy Merops, en Erymanth; daer na Afidnus; daer na Bitias, wiens oogen brandden, en die van gramſchap brulde : geen ſchicht trof hem (want geen worpſchicht hadde hem den doot gedaen) maer een ſnorrende en barnende boom (waer tegens geen paer ſtiershuiden, nochte pantſer, met dubbele ſchubben van gout op trouw gewrocht, beſtaen koſten) quam, gelijck een blixem, uit een Blijde gevlogen: dat onbeſchofte lichaem plofte neder : d'aerde dreunde, en de beuckelaer kraeckte van den ſlagh : gelijck te Bajen, op 't Eubeeſche ſtrant, een ſteenen hooft, met louter gewelt tegens de zee opgeworpen, inſtortende, omruckt en met zich ſleept al wat 'er

en zijn zoo hoogh, gelijck een paer eicken.

De Rutulers berſten 'er op in,

Turnus

ſchiet derwaert,

velt Antifates,

Merops, Erymanth, Afidnus, oock Bitias, met eenen ſchacht, die gelijk een blixem uit een blijde, aendrong, en eenen ſlagh gaf, gelijck een ſteenen hooft, te Bajen op het ſtrant, inſtort.

aen

aen vaſt hangt, tot dat het ganſchelijck geſloopt, zich in het wadde zet, en met de baren mengt, daer het zwarte zant van den gront komt opwellen; zoo dat het hooge Prochyte en Inarime, een hardt deckbedde door Jupijns gebodt Tyfeus op het lijf geleit, van 't gedruis daveren. Mars, de Wapenvooght, zette toen den Latijnen hart en krachten by, prickelde hun gemoeden heftigh, en joegh den Teukren ſchroomte en bleecke vrees aen. Zy komen van alle kanten te hoop, vermits hun gelegenheit om te vechten gegeven wort, en d'oorlooghsgodt hun in 't harte voer. Toen Pandarus zijnen broeder in het zant leggen zagh, en hoe de kans verloopen, en de fortuin hun tegen was, draeide hy met al zijne maght de poort toe, zette zijn breede ſchouders tegens haer aen, en menighten van zijn volck buiten de veſten ſluitende, lietze in het harde gevecht ſteken. Maer hy ſloot 'er zich zelven en anderen binnen, en ontfingkze die mede inſtreefden. De zinneloo-ze zagh den Rutuliſchen Koningk niet midden onder den hoop inbreken, en ſloot hem zelf in de ſtadt; gelijck eenen onmenſchelijcken tiger onder het bloode vee. Terſtont begoſten Turnus oogen te gloeien, zijn bloedige pluimaedje op den helm te trillen, zijn wapens afgrijſſelijck te knarſſen, en de beuckelaer te flickeren en te blixemen, waer aen d'ontſtelde Eneadijnen ſtracks hunnen vyant, dien groflijvigen, kennen. De geweldige Pandarus komt nu te voorſchijn, en noch verhit van toorne, om zijn broeders doot, zeit: hier is het hof niet, het welck van Amate met hare dochter ten bruitſchat zal gegeven worden; nochte Turnus is hier binnen Ardea, en zijn vaderlijcke muren niet, maer in zijn vyants leger, daer hy blijven moet. Turnus hem met koelen moede aengrenickende, ſprack: begin ſlechts, hebt ghy zoo veel harts; en rep uwe handen tegens my: ghy zult Priaem overdragen, dat ghy hier oock eenen Achilles gevonden hebt. Zoo ſprack hy: Pandarus dreef hem met al zijne maght een ſpiets, noch ruw van quaſten en ruigh van baſten, toe, die niet raeckte; want Juno, Saturnus dochter, by der hant komende, keerdeze af, en de ſpiets bleef in de poorte ſteken. Maer ghy zult dezen ſchicht, dien ick u met mijn ſtercke vuiſt toeſchiet, niet ontvlugh-

Pandarus ſluit de poort, zijn eigen volck buiten, en vele Rutulen en Turnus zelf binnen,

gelijck een tiger onder het vee.

De Trojanen kennen hem,

ten: want dees ſchutter paſt anders te raken, als ghy. Zoo ſprack Turnus, hief den degen om hoogh, en kloofde hem met zijne kling het voorhooft, tuſſchen beide de ſlapen van 't hooft, recht midden door, en wondde d'ongebaerde kaecken vreeſſelijck, dat het kraeckte, en de gront dreunde van zijnen zwaren val. Hy ſtort doot ter aerde, en bekladt zijn lichaem en harnas met brein en bloet; en het hooft, net in twee deelen gedeelt, hangt van we-
en vvijcken: derzijde over elcke ſchouder. De Trojanen bieden hem den rugh, vlughten wegh, en beven van angſt: en had d'overwinner gepaſt terſtont de ſloten te breken, en de mackers ter poorte in te laten; op dien dagh waer het met den Trojaen en den oorloogh uitgeweeſt: maer dolheit en uitzinnige bloetdorſtigheit hitſten zijnen moedt tegens de vyanden aen. Voor eerſt onthaelde hy Falaris, en Gyges, dien de beenen afgemaeit wierden: hier na dreef hy den vlughtelingen opgeraepte ſpeeren naer 't lijf. Juno verzagh hem van moedt en krachten, zette hem Halys tot eenen macker by, en Fegeus, die door zijn rondas getroffen was. Daer na den wal onder de zolen krijgende, trof hy met den zwaeienden degen geluckelijck die op de muren, hier van onbewuſt zijnde, het gevecht aendreven; Alkander, Halius, Noëmon, Pritanis, en Lynceus, die op hem toezette, en zijne mackers te hulp riep: dezen klonck hy, van naby, met eenen ſlagh, dat hooft en helm daer hene tuimelden: daer na Amykus, den wiltſchut, die behendigh zijn pijlen wiſt te beſtrijcken, en het ſtalen punt met vergift te wapenen: oock Klytius uit Eolie, en Kreteus, der Zanggodinnen vrient; Kreteus der Zanggodinnen megezel, altijt beluſt op vaerzen, en om cyters en ſnaren te ſtellen: altijt zong hy van paerden, en wapens, en oorlogen. De Trojaenſche overſten, Mneſtheus en de geſtrenge Sereſtus, hoorende het nederhouwen van hun volck, komen endelijck te zamen, en zien hunne mackers heen en weêr loopen, en den vyant binnen gelaten. Mneſtheus zeit: waer vlught ghy nu hene? waer hene? Wat voor andere muren, welcke veſten zijn 'er noch voor u over? o Burgers, zal een eenigh man, rontom van uwe wallen becingelt, zulck een neerlaegh in de ſtadt vergeefs aenrechten? zoo vele voornaemſte jon-

Turnus ach ter hen her.

De Trojaenſche Overſten komen by een:

gelin-

gelingen ter helle ſturen? Ghy ſuffaerts, erbarmt u des volcks, nochte ſchaemt ghy u niet voor den grooten Eneas, het ongeluckige vaderlant, en d'oude Goden? Zy door deze woorden verhit, worden geſterckt, en houden ſtant met eenen dicken troep. Turnus allengs aen 't wijcken, en zich naer den ſtroom te begeven, en dien oort, die van den vliet omringt wort. De Frygianen vallen met een groot geroep des de heftiger op hem aen, en verzamelen te hoop. Gelijck een wreede leeuw van verwoede jagers en hun geweer benaeuwt, door verbaeſtheit fel en leelijck grimt, te rugge deiſt, en van gramſchap en moedigheit niet wijcken kan, nochte maghtigh is, al wil hy ſchoon, door den drang en het ſpits hene te ſtreven: niet anders zette Turnus al twijfelende zijn voetſtappen achterwaert, zonder zich te verhaeſten, en zijn gemoet walt op van toorne. Ja hy had toen tweewerf midden onder zijn vyanden toegezet; oock tweewerf hun deizende troepen langs de muren op de vlught gebroght: maer het ganſche leger drong haeſtigh te zamen; en Juno, Saturnus dochter, durf hem geene krachten meer byzetten: want Jupiter zondt Iris uit den hemel door de lucht met eenen verdrietigen laſt aen zijne zuſter, ten zy Turnus de hooge veſten der Trojanen ruime. Weshalve de jongelingk alleen niet maghtigh is met zijnen beuckelaer en vuiſt tegens hen allen te beſtaen; zoo wort hy aller wegen beſchoten en overvallen: de helm klinckt gedurigh om den ſlaep van zijn hooft: het vaſte koper zwicht voor de keien: de kam wort van 't hooft geklooncken, en de ſchilt kan het ſlaen en ſchieten niet verduren. De Trojanen, en blixemende Mneſtheus zelf drijven zonder ophouden hem ſpeeren toe. Toen brack hem, die geenen adem koſt ſcheppen, over al zijn lichaem het zweet uit, dat gelijck modderigh water afliep, en hy flaeuw van vermoeitheit naer zijnen adem hijgende, endelijck met zijn volle ruſtinge ſteil in den ſtroom ſprong, die hem in zijn blonde wielinge ontfingk, door den zachten vloet henedroegh, het bloet affpoelde, en vrolijck zijnen ſpitsbroederen wederlcverde.

zoo beginnen ſtant te houden: Turnus naer den ſtroom te deinzen;

gelijck een benaeude leeuw:

en van allen kanten aengevochten,

loopt hem het zweet, gelijck modderigh water, af: hy ſpringt in den ſtroom, en zwemt behouden over.

P. VIR-

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het tiende Boeck.

INHOUDT.

Iupiter den Raet der Goden verdaghvaerdende, vermaentze tot eendraght en vrede. Venus beklaeght zich daer over der Trojanen gevaer, en Iunoos onbluſchbaren haet, en verzoeckt endelijck eenige ruſt, na zoo vele jammeren: Iuno, in het tegendeel, leit al de ſchult der rampen op de Trojanen, als eerſte berockenaers des krijghs, ja wijt dit Venus zelve: weshalve men vruchteloos 't geſchil zoeckt te beſlechten. Iupiter ziende geen einde van't krackeel, verzekert haer (om gemalin nochte dochter te quetſen) dat hy geene zijde zal kiezen, maer naer zijne rechtvaerdigheit alles aen't nootlot opdragen. Ondertuſſchen hervatten de Rutulen met alle maght den ſtorm, die met geen mindere kloeckhartigheit van den belegerden afgeſlagen wort. Terwijl dit in Latium gebeurt, en Eneas zijne zaken in Hetrurie naer zijnen wenſch beſchickt, en veler volcken byſtant op zijn zijde gewonnen heeft, keert de zelve met een vloot van dertigh ſchepen weder, daer hem de Zeejoffers, onlangs uit ſchepen in die gedaente verandert, bejegenen, die hem't verlies zijner ſchepen en zijn volcks gevaer verkuntſchappen. Hier na voortreizende zoo zet hy, in 's vyants gezicht, zijn heirkracht op lant, dies de Rutulen den ſtorm ſtaecken, en zich naer den oever gevende, den vyant het landen poogen te beletten. Men vecht met overgroot verlies van wederzijde: en Pallas vele vyanden nederhouwende, wort endelijck van Turnus gevelt. Eneas, van zijne doot verkuntſchapt, vereert zijnen vrient met een lijckoffer-hande van eenen geweldigen hoop Rutulen: en Askaen ten leger uitvallende, ſtiert zijnen vader een deel volcks te hulp: dies Iuno, ontſtelt, en om haren Turnus bekommert, hem, met Iupijns verlof, uit het tegenwoordige gevaer ruckt, door een ſchijnbeelt van Eneas, het

welck hy tot in een ſchip toe vervolghde, dat van Iuno ontmaert, door onweer naer het naeſte ſtrant van Aredea toedreef. Mezentius ondertuſſchen, zich op Iupijns raet, in den ſlagh gevende, verſlaet Trojanen en Hetruſcen by menighte, tot dat Eneas hem met eenen ſchicht treft, en hy, van zijnen zoon Lauſus beſchut, ongaerne uit den ſtrijt wijckt, om zijn wonde te verbinden. Lauſus, middelerwijl poogende zijn vaders leet te wreken, wort van Eneas nedergeleit, 't welck Mezentius met droefheit vernemende, weder te paerde in den ſlagh jaeght, daer hy, zijn zoons doot willende wreken, door de zelve hant omkomt.

De Hemelraet vergaert: Iupijn beſlecht den twiſt.
De Rutuler beſtormt de Frygiaenſche wallen;
Doch door Eneas komſt wort dezen ſtorm geſtiſt,
En 't velt met doôn gedeckt; daer Pallas komt te vallen
Voor Turnus, uit den ſtrijt door Iuno wechgeruckt.
De doot van Pallas wort aen Lauſus ſtracks gewroken,
Die het bebloede zant met zijn doot lichaem druckt;
Dat treft Mezentius, zoo dra het wort geroken:
En, hoe gewont hy is, ontmoet Eneas hant,
Die leit den vader ſlucks, by zijnen zoon, in 't zant.

Ondertuſſchen verdaghvaert Iupijn den breeden Raet der Goden,

ONdertuſſchen wort het almaghtige hof des hemels opengezet, en de vader der Goden en Koningk der menſchen verdaghvaert den Raet in het ſtarlichte geſtoelte om hoogh, van waer hy het Dardaenſche heirleger en Latijnſche volck aenſchouwt. Zy vergaderen te zamen in 't gewelf, van wederzijde ontſloten; Jupiter heft eerſt aen: grootmaghtige Hemelheeren, waerom verandert ghy van opzet, en twiſt onderlinge zoo wrevelmoedigh? Ick had Italie verboden den Teukren te beoorlogen. Waerom twiſt ghy tegens mijn verbodt? Wat vrees port elck de wapens van zijne party te ſtijven, en zich met den degen af te matten? Namaels zal 'er (verhaeſt u niet) een tijt komen, om rechtvaerdigh den oorloogh te voeren; wanneer het wreede Karthago door d'Alpes inboorende, den Roomſchen ſloten tot een geweldige afbreuck zal opkomen: dan wil het vry

beſtraft hun tweedragt, raetze tot onpartijdigheit,

ſtaen om ſtrijt elckandere vyantſchap te dragen, t'ontzeggen, te plonderen: nu houdt gemack, weeſt vrolijck, en verdraeght u onderling. Zoo ſprack Jupiter in het kort: maer de ſchoone Venus hadd'er niet weinigh tegen: o vader, o eeuwigh gezaghhebber over Goden en menſchen (want wien kunnen wy anders nu om hulp aenroepen) ziet ghy niet hoe de Rutulers braveeren, en Turnus heerlijck te paerde gezeten, midden onder het heir rijdt, en op zijn zeeghaftigheit opgeblazen, daer heneſtreeft? Men laet nu de Teukren binnen beſlote wallen niet met vrede; ja zelf binnen de poorten veſten en muren wordenze bevochten, en de graften loopen over van bloet: Eneas des onbewuſt, is van der hant. Zult ghy nimmermeer gedoogen, datze eens van belegh verlicht worden? De vyant met noch een ander heirleger dreight wederom het herboren Troje; en Tydeus zoon uit Etolie ſtaet weder van Arpen tegens de Frygianen op: ick geloof voorwaer zy zullen my oock te keer gaen: en ick, uwe dochter, moet met de wapenen der ſterflijcke menſchen noch geplaeght worden. Indien de Trojanen, zonder uw benoegen, en uwe Godtheit ten wederwille, naer Italie trocken; zy boeten't: zy voeren't zonder u uit: maer volghdenze den laſt en d'antwoorden, hun van zoo vele Goden en Geeſten gegeven; hoe kan dan iemant uw gebodt veranderen? of ons een nieuw nootlot ſmeden? wat wil ick ophalen het verbranden der vlote op Eryx kuſten? of de bulderende buien, door den Koningk der winden, in Eolie opgeweckt? of het afvaerdigen van Iris uit de wolcken? Nu ruitze oock de geeſten uit de hel (dit erfdeel der gedeelde weerelt was noch ongemoeit gebleven) tegens hen op: en Alekto ſchichtigh naer boven toegeſtiert, loopt midden door d'Italiaenſche ſteden ſpoocken. Ick ben nu om de heerſchappy niet langer begaen: wy hoopten hier op, toen 'er kans was: laet het vry winnen, dien ghy het gunt. Is 'er geen lantſchap, het welck den Trojanen van uwe ſtraffe gemalinne gegunt wort; zoo bidde ick u, o vader, door den ſmoockenden ondergangk van 't omgekeerde Troje, laet het my geoorlooft zijn Askaen, behouden 's lijfs, uit den oorlogh elders te verzenden: laet het my geoorlooft zijn

en onderlingen pais. Venus beklaeght zich,

en bidt voor Askaens behoudenis.

mijnen

mijnen neef te bergen. Eneas werde vry in onbekende wateren omgeſolt, en drijve hene op genade van de Fortuin, waer het haer believe, als ick ſlechts zijnen zoon beſchutte, en uit dien vervloeckten ſtrijt rucke. Ick bezit Amathus, het hooge Pafos, Cythere, en het hof van Idalie: laet Askaen de wapens nederleggen en hier zijn leven onvermaert overbrengen: laet vry Karthagoos geweldige heerſchappy Auſonie op den hals blijven leggen; zoo zullen de Tyriſche ſteden van dien kant geenen laſt lijden. Wat baet het de krijghspeſt t'ontglippen, en midden door den brant, van Argos geſticht, t'ontvlughten? en zoo veel gevaer en bitterheit, te water en te lande, te verzwelgen; terwijl de Teukren Latium en het herbouwde Pergamum zoeken? lagenze niet nutter in de jongſte aſſche hunnes vaderlants, en op den gront, daer Troje geſtaen heeft? O vader, ick bidde u, lever den ellendigen Teukren Xanthus en Simois weder, en gun hun, datze noch eens door 't ongeval van Ilium mogen rollen en ſollen. Toen borſt de Koningklijcke Juno aldus heftigh en razende uit: waerom dwingt ghy my, zoo geneight tot zwijgen, uit te varen, en mijn heimelijck verdriet t'openbaren? Heeft iemant van de Goden of menſchen Eneas geperſt in oorloge te vervallen, of zich neffens Koningk Latinus als vyant te dragen? Hy zocht Italie door ingeven van het nootlot, en door aendrift en profecye der razende maeght Kaſſandre: het zy zoo: maenden wy hem aen, om buiten 't leger te reizen? of zijn leven den wint te betrouwen? of een kint d'oorlooghskans en wallen te bevelen? of geruſte volcken, of Turnus bontgenootſchap met de Tyrrhenen te ſteuren? Wat Godt, wat ſtraffe Juno broghten hem in dit gevaer? Waer was Juno toen? of Iris uit de wolcken gezonden? Het paſt niet dat het opwaſſende Troje Italie in brant zette; en Turnus, die Pilumnus voor zijnen grootvader, en Godin Venilie voor zijne moeder rekent, op den bodem zijnes vaderlants ledigh zitte. Waerom ſteecken de Trojaenſche geweldenaers Latium in brant? Waerom bezwarenze uitheemſche landen met hun juck, en gaen met den roof ſtrijcken? Waerom dwingenze de ſchoonvaders, en rucken d'ondertrouwde uit hun liefs ſchoot? Waerom biddenze met den olijf-

Iuno berſt tegens haer uit.

olijftack in de hant om pais, en voorzien hun ſchepen van wapenen? Ghy vermooght Eneas uit der Grajen handen te rucken; hem met nevel en ydele lucht te bedecken, en zijn ſchepen in Zeenymfen te veranderen: ons in het tegendeel zal 't ongeoorlooft zijn den Rutulen wat te helpen? Eneas des onbewuſt, is van der hant: hy blijve, des onbewuſt, van der hant. Ghy bezit Pafos, Idalie, en het hooge Cythere: waerom terght ghy kitteloorigen, en een ſtadt, die van oorlogen zwanger gaet? Poogen wy u den vlotten ſtaet van Frygie in den gront te duwen? Doen wy dat, of zy, die d'ellendige Trojanen den Achiven op het lijf ſchon? Wat was d'oirzaeck, dat Europe en Aſie tot de wapens quamen, en om het ſchaecken van een vrouw het verbont braecken? Overweldighde de Dardaenſche overſpeelder Sparte onder mijn beleit? of beſtelde ick hem wapens, of ſtoockte dien krijgh door den Minnegodt? Toen had ghy behooren voor den uwen te vreezen: nu zijt ghy te ſpade met onbillijcke klaghten op, en krackeelt reis op reis te vergeefs. Aldus dong Juno, en alle Hemelheeren gedeelt, morden en mompelden onderling: gelijck men de koelte eerſt in de boſſchen hoort ruiſſchen, en al morrende heimelijck komen aenwentelen; een teken voor den zeeman, dat 'er ſtorm en onweer op handen is. Toen begoſt d'almaghtige vader, by wien 't opperſte gezagh beſtaet, aldus: en het hooge hof der Goden zweegh ſtil, zoo ras hy ſprack; d'aertbodem ſidderde, en de ruime hemel gaf gehoor: toen gingen de winden leggen, en de zee hielt hare golven in ſtilte: luiſtert toe, en neemt mijne rede wel in. Naerdien het onmogelijck is d'Auſoniſchen met de Teukren te vereenigen, en uwe tweedraght geen einde neemt, zoo zal ick, zonder zijde te dragen, aenzien wat fortuin, wat kans een ieder heden hebbe; hy zy dan Trojaen, of Rutuler: Het zy dat het veltleger van Troje door het nootlot der Italianen belegert blijve; het zy dat de Trojanen door misverſtant, en averechtſe beduidingen in Italie belandden: ick ſpreeck de Rutulen niet vry: een iegelijck wil 't geluck of ongeluck van zijn aengevangen werck wel t'huis komen; Koningk Jupiter is elck even na; d'uitkomſt ſtaet aen 't nootlot. Dit bezwoer hy by de ſtroo-

Alle Goden morden over dit pleiten, gelijck blaeders in 't boſch, door een koelte bevvogen.

Iupiter verklaert zich onpartijdigh in dezen oorloogh,

ſtroomen en oevers en zwarte kolcken zijnes Stygiſchen broeders, die van peck barnen, en de ganſche Olymp daverde door het knicken van zijn hooft. Hier mede ſloot Jupiter zijn rede; daer na rees hy uit zijnen gouden ſtoel overendt; de Hemelheeren geleidden hem in 't midden tot aen zijnen drempel. *en ſterckt zijn beſluit by eede.*

De Rutulen middelerwijl gaen rontom alle poorten hunnen gangk met nederhouwen, en brandtuigh naer de veſten te worpen: en de keurbende der Eneadijnen blijft binnen de wallen belegert, zonder eenige hoop van uitvlught. D'ellendigen ſtaen te vergeefs op de hooge wachttorens, en houden ſlechts hier en daer in 't ront de muren bezet. Vooraen in het ſpits ſtonden Imbraſus zoon, Iaſius, Icetaons zoon, Thymethes, twee Aſſarakuſſen, Tybris, d'oude man, en Kaſtor: Sarpedons gebroeders alle beide, Klarus, en Hemon vergezelſchappen hen, uit het edele Lycie. Akmon van Lyrnes, niet korter dan zijn vader Klytius, en zijn broeder Mneſtheus, komt geladen met eenen geweldigen ſteen, geen klein gedeelte van eenen bergh, en zoo zwaer als hy met al zijn maght torſſen kan. D'Italianen vechten met ſchichten; de Trojanen verdadigen zich met ſteenen: d'een ſlingert vierwerck; d'ander zet den pijl op den pees. Het Dardaenſche kint, waer voor Venus met recht zorge draeght, ſtont zelf midden onder hen, met zijn hooft bloot, en zonder helm; en blonck zoo ſchoon, gelijck een geſteente in root gout gezet, dat men om den hals, of op het hair draeght: of gelijck yvoir, kunſtigh in boſchboomenhout, of Oriciſch terebynth ingeleit, plaght te glimmen: de locken met fijn goutdraet opgeſtrickt, zwieren over zijnen hals, zoo wit als melck. Oock zagen de manhaftige volcken Ismarus (een edelmoedige ſpruit uit Meoniſchen huize geſproten, daer men vette ackers bouwt, en Paktool het veltgewas vergult) met pijlen ſchieten, en het riet met venijn wapenen. Oock was 'er Mneſtheus, zoo hoogh in zijn wapen, overmits hy Turnus, 's daeghs te vore, ten leger uitdreef; en Kapys, naer wien de ſtadt Kapue genoemt is.

De Rutulen varen voort met belegh, en ſtormen; de Trojanen met verdadigen:

Askaen, midden onder de bezettinge, blinckt gelijck een ſteen in gout, of yvoir in hout geleit.

Terwijlze aldus vervaerlijck ſtreden, en hunne krachten tegens elckandere opzetten, doorſneet Eneas by midnacht het water:

Tervvijl genaeckt Eneas,

die het Hetruriſche leger bezocht,

ter: want van Evander ſcheidende, gingk hy in 't Hetruriſche leger by den Koningk, en meldde den Koningk zijnen naem en geſlacht; wat hy zocht, en mebroght; wat krijghsvolck Mezentius op zijne hant kreegh; hy berichtte hem van Turnus wrevelmoedigen aert; vermaende hem in te zien hoe luttel men op weereltſche zaken betrouwen magh; en hielt met een om byſtant aen. Tarchon vereenighde, zonder uitſtel, zijn maght met

en nu met dat volck afkomt.

die van Eneas, en ſloot een verbont. Het Lydiſche volck gaet, nu de profecy en belofte uitgedient heeft, op het bevel der Goden, te ſchepe met de vloot, die den uitheemſchen Vorſt bevolen is. Eneas ſchip vaert vooruit, met de Frygiaenſche leeuwen onder het galioen gepaert: Ida, overaengenaem in 't oogh der Trojaenſche ballingen, ſtaet achter aen. Hier zit de groote Eneas, en overleit by zich zelven de hachelijcke uitkomſt der oorloge: en Pallas, dicht aen zijn ſlincke zijde, vraeght hem nu by wat ſtarren hy by donker nacht voortzeilt; nu wat hy te water en te lande al overbroght.

De Dichter bidt dat de Zanggodinnen hem ontvouvven, vvat benden Eneas op zijn hant kreeeg.

O Godinnen, zet nu uwen Helikon open, en helpt my opzingen, wat benden Eneas ondertuſſchen van de Tuskaenſche grenzen vergezelſchappen, zijn ſchepen mannen, en te water gevoert worden. Vorſt Maſſikus doorſnijt de vlackte met zijnen koperen Tiger; een overſte over duizent jongelingen van Kluſium, en Koſen, en met pijlen en lichte pijlkokers en moortbogen gewapent. De forſſe Abas, van braef gewapent volck voorzien, vaert met den gulden Apollo, die heerlijck achter op ſtraelt. Zijn moeder Populonie gaf hem zeshondert jongelingen mede, alle bedreve oorlooghsgaſten: 't eilant Ilva, moedigh op zijn onuitputbare yzermijnen, beſtelde hem noch driehondert koppen. Aſilas, de derde, der Goden en menſchen tolck [wien levervezels van 't offervee, wien het geſtarrente des hemels, en vogelezangk, en voorſpoock des blixems grondigh bekent zijn] ruckt duizent gaſten, een ſlaghorden dick en ſpits van ſpeeren, mede, en gebiet over hen, die van den Hetruriſchen bodem komen, uit de ſtadt, daer geſticht van dit volck, uit Piſa by den Alfeus geſproten. D'overſchoone Aſtur, Aſtur die zich op zijn ros en geſchaeckeert har-

nas

nas verlaet, volght hen met driehondert mannen, alle getrooſt het leven by dien heer op te zetten, en die te Cere, en in Minions landen, en in 't oude Pyrgum, en ongezonde Graviske t'huis zijn. O Cygnus, ghy vrome krijghsoverſte der Ligurianen, ick ga u niet voorby, nochte u, o Kupavo, met weinigen vergezelſchapt: uwe zwaneveders brageren op de kruin: uw geſlacht is van minne beſproken, en ghy voert de lieverey van uwen veranderden vader: want men zeit, dat Cygnus zachte pluimen [terwijl hy, onder de populieren en ſchaduwe zijner zuſteren, uit rouwe over den beminden Faëton zong, en met zingen zijn bedruckte liefde vertrooſte] grijs wierden, hy d'aerde verliet, en vrolijck zingende, in de ſtarren voer. Zijn zoon, vergezelſchapt met ſcharen van zijns gelijcken, treckt onder de vloot den geweldigen Centaurus met riemen voort; die bruiſt door het water hene, en het hooft ſteil in de lucht opheffende, helt over den vliet, gelijck een vreeſſelijcke ſteenrots; en ploeght met zijn lange kiel de diepe zee. Oock voert Oknus eenen troep van zijn vaderlijck geweſt; Oknus, een zoon van den Tuskaënſchen vliet, en Mantus de Waerzeghſter, en die u, o Mantua, aen muren en zijn moeders naem holp: Mantua rijck van voorouderen, maer niet alle uit eenerhande geſlacht. Het beſtaet uit volck in driederleie kluften gedeelt: onder elcke kluft ſtaen vierderhande volcken. Het is 't hooft der volcken, en het Tuskaenſche bloet heeft 'er 't gezagh. Mezentius wapent 'er van dezen kant oock tegens zich zelven, vijfhondert, die door Mincius [uit Benakus, zijnen vader, geſproten, en van groen riet bedeckt] met een pijnhout te water voor den vyant geſtiert worden. Daer vaert de ſtercke Auletes hene, en houdt ſlagh met hondert boomen, dat het wadde van 't omgekeerde marmer ſchuimt. De vervaerlijcke Triton voert hem, en verſchrickt het meir met zijnen blaeuwen kinckhoren: zijn borſteligh voorhooft, daer hy zwemt, gelijckt een menſch tot de middel toe: de buick eindight in eenen walviſch: de baren ſchuimen en ruiſſchentegens de borſt van het halve dier. Zoo vele uitgeleze oorlooghshoofden gingen in driemael tien ſchepen, tot onderſtant van Troje, en kloofden met den koperen voorſteven de zoute velden.

De

Eneas keert wveder.

De dagh was nu geheel en al aen den hemel vertrocken, en de voetzame Febe by nacht op haren wagen omrijdende, ten halven wege gekomen, en Eneas zelf (want de zorge liet hem niet ruſten) te roer gezeten, ſtierde, en ſloegh de hant aen het zeil, als hem ten halven wege de rey zijner megenoten bejegende; alle Nymfen, door de goedertierenheit van Cybele uit ſchepen in Zeegodinnen en Nymfen verandert. Zoo vele kopere ſtevens, als 'er te vore aen den waterkant lagen, bezwommen en doorſneden

De nieuvve Zeenymfen bejegenen Eneas, en vervvittigen hem den noot van Askaen.

gelijckerhant het water. Zy kennen den Koningk van verre, en omringen hem al danſſende. Cymodoceë, de welſprekenſte onder haer allen, hem van achter volgende, vat met de rechte hant den achterſteven, ſteeckt met den rugh te water uit, en roeit met de ſlincke hant in den ſtillen ſtroom. Daer na ſpreecktze hem, die nergens van weet, alzoo aen: Eneas, afkomſt der Goden, waeckt ghy niet? Waeck op, en vier den ſchoot. Wy zijn Zeenymfen, flus uwe ſchepen, gebouwt van pijnboomen, op Idaes heilige kruin gewaſſen. Toen de trouwelooze Rutuler met vier en zwaert ons haeſtigh aen boort quam, ruckten wy door dwangk de touwen in ſtucken, en zoecken u te water. De moeder zich onzer ontfermende, herſchiep ons in Godinnen, die onder water leven. Maer het kint Askaen, midden onder de wapens en het ſchrickelijck gevecht der Latijnen, wort binnen wallen en graften gehouden. D'Arkadiſche ruiter, bontgenoot van den ſtercken Hetruſch, genaeckt alreede ter beſtemde plaetſe. Turnus heeft vaſtelijck voorgenomen zijn ruitery tuſſchen beide in te legeren, en hun die voor de borſt te werpen, op datze zich niet met het leger vereenigen. Op op, beveel dat uwe mackers, zoo dra de dagh aenbreke, in 't harnas op ontboden werden, en taſt den ſcheutvryen beuckelaer aen, u van den Viergodt vereert, die zelf den rant vergulde. Morgen zal de zon [indien ghy mijne woorden niet in den windt ſlaet] geweldigh veel Rutulen, hoop by hoop, verſlagen zien. Zoo ſprackze, en duwde in 't ſcheiden met hare rechte hant, niet onervaren in 't varen, het groote ſchip voort, dat het ſneller dan een ſchicht en pijl, zoo ſnel als de windt, door het water voortſtoof. Daer na geven d'andere Nymfen

de

de ſchepen vaert en ſpoet. Zelf Anchiſes zoon, de Trojaen, des onbewuſt, zit verſtomt, nochtans ſchept hy moedt uit dit voorſpoock. Toen het hemelſche gewelf aenſchouwende, bad hy met weinige woorden: o goedertiere moeder der Goden, die ter harte treckt uwen bergh Ida, en uw torenrijcke ſtedekroon, en het paer gebreidelde leeuwen; o Godin, nu treck ick ten oorloge, onder uw geleide; laet deze wichelery ons ten beſte gedyen, en begenadigh den Frygianen met uwe hulpe. Zoo ſprack hy: en ondertuſſchen quam de dagh met een rijp licht weder oprollen, en had den nacht alreede verjaeght. Voor eerſt kundight hy zijnen gezellen aen, datze elck hunne ſtandaerden volgen, zich wapenen, en ten ſtrijt bereiden. En nu op het hooge achterkaſteel ſtaende, krijght hy de Trojanen en zijn leger in 't gezicht: daer na ſtack hy hun met zijnen ſlincken arm den blaeckenden beuckelaer toe; waer op de Dardanen van de muren een geſchrey tot aen de ſtarren opheffen, en hoop en moedt ſcheppen om te vechten. Zy worpen met ſchichten in de lucht, die vliegen, gelijck Strymonſche kranen, die om hoogh uit de wolcken een teken geven, eerze met een geſchal, en vrolijck geluit, door de lucht zwemmende, uit den Zuiden vlughten. Maer dit ſcheen den Rutuliſchen Koningk en Auſoniſchen Overſten een groot wonder; tot datze te rugge de ſchepen naer den oever zagen wederkeeren, en de geheele vlackte met vloten naer hen toezacken. De top des helms flickert op het hooft, en de kam op de kruin geeft eenen glans van zich, en de gulde vlam des beuckelaers braeckt vervaerlijck vier: gelijck by helder nacht de ſtaertſtarren, of brandende Hontſtar zoo root zien als bloet, dat wel ſchrickelijck ſtaet: de Hontſtar opkomende, plaeght de krancke en ſterflijcke menſchen met hitte, en koortſen, en bedroeft het aenzicht des hemels met haer rampzaligh licht. De ſtoute Turnus liet den moedt niet zincken, om hun, die vaſt aenquamen, den oever t'onderſcheppen, en hen van lant af te drijven: oock geeft hy den zijnen moedt door zijne aenmaningen, en prickeltze aen: O mannen nu hebt ghy uwen vyant in uwe handen, en kunt hem vernielen, gelijck ghy dickwils wenſchte. Nu dencke elck om zijn

Eneas ſchept moedt uit dit voorſpoock, en roept Cybele aen.

Toen de dagh opquam, gebood hy het volck zich te vvapenen, en vvenckte het leger, dat een veltgeſchrey aenheft, en met ſchichten in de lucht een teken geeft, gelijck kranen, die uit den Zuiden vlughten.

De Rutulers vernemenze, en Eneas helm en beuckelaer flickeren, gelijck een ſtaertſtar, of de Hontſtar, by nacht.

Turnus, om zijnen vyant t'onderſcheppen, moedight de krijghslieden.

huisvrouw en huisgezin: nu ſtelt u voor oogen den lof en de groote daden uwer vaderen: laet ons eerſt hun aen het water te gemoet loopen, terwijlze ſidderen, en de voeten in het uittreden noch ſlibberen: Fortuin helpt de ſtouten. Zoo ſpreeckt hy, en leit by zich over, wie hy met zich tegens hen aen wil voeren; oock wien hy de belegerde muren magh betrouwen. Middelerwijl zet Eneas zijn mackers uit de groote ſchepen, langs de valreepen, op lant. Velen namen den weerloop van een ſlechte zee waters waer, en gaven zich met eenen ſprong op de platen: anderen liepen langs de riemen over. Tarchon (lettende waer d'oever ſchoon was, geene plaeten lagen, en geen water ruiſchte, nochte barrende; en waer de zee onbehindert met den waſſenden vloet aenſpoelde) keerde haeſtigh den boegh derwaert, en badt de mackers aldus: nu, o mijn fluckſe gaſten, valt met maght aen de riemen: zet aen, leght aen met de ſchepen: loopt met de ſnuiten een ſtuck in 's vyants wal, dat het ſteecke. Ick ſchroom niet in zulck een haven ſchipbreuck te lijden, als men ſlechts eens magh belanden. Zoo ſprack Tarchon, en de maets aen de riemen vallende, zetten met den boegh op den Latijnſchen bodem aen, dat het ſchuimde, de ſnuiten de drooghte vatten, en alle kielen onbeſchadight vaſt zaten, behalve Tarchons ſchip: want terwijl het op den uitſtekenden bult van een banck hangen bleef, tegens het zant aenſtiet, lang in twijffel verlet wiert, en den ſtroom ſtuitte, zoo ſloopte het, en zette de mannen midden in 't water, daer gebroke riemen en driftige doften hen belemmerden, en het ebbe des ſtrooms te gelijck de voeten aen het ſlibberen holp. Turnus ſlofte nochte ſammelde niet langer, maer ruckte fel met al zijn heirkracht tegens de Teukren aen, en hielt ſtant op den oever, recht tegens hen over. Zy blazen den aentoght. Eneas rant eerſt d'ackerbenden aen, tot een geluckigh voorteken des ſtrijts, en velde de Latijnen, toen Theron verſlagen lagh, die de treffelijckſte van allen, Eneas eerſt zocht: dezen hieuw hy met zijn zwaert door koperen rondas en gouden wapenrock in zijn zijde. Hier na treft hy Lykas, die uit zijn moeders doot lichaem geſneden, en het mes zoo vroegh ontglippende, Febus toegeheilight wert. Niet

Eneas zet zijn ſoldaten op landt:

zoo doet Tarchon, de Hetruriſche overſte, mede.

Turnus taſt de Teukren aen: Eneas de Latijnen.

wijdt

wijdt van hier broght hy den ſtercken Cyſſeus om hals, en den groflijvigen Gyas, die met hun knodſen geheele troepen matſten. Herkules geweer nochte de ſtercke vuiſten baetten hun niet; nochte zijn vader Melampus, die Alcides reisgenoot was, zoo lang d'aerde hem werck genoegh berockende. Zie terwijl Faro met bulderen niet dede dan wintbreken, dreef hy hem eenen ſchicht toe, die in den mont des bulderaers ſteken bleef. Ghy oock, o ongeluckige Cydon, terwijl ghy Klytius, uw eerſte vermaeck, volght, op wiens kaecken de blonde baert eerſt uitloopt, waert door de hant des Dardaners neergehouwen; en zoudt 'er [zonder meer om de minne der jongelingen, die u altijt beving, te peinzen] deerlijck toe leggen, 't en ware de bende der gebroederen u te gemoet komende, had beſtuwt. Deze, d'afkomſt van Forkus, zeven in getale, worpen zeven ſchichten, die ten deele vergeefs op helm en beuckelaer afſtuiten: de goedertiere Venus keert 'er een deel af, die ſlechts zijn lichaem ſchrabben, en Eneas ſpreeckt den getrouwen Achates aen: breng ſlechts ſchichten aen [mijn hant ſchoot 'er op den Rutulen niet eenen te vergeefs] die op de velden van Ilium de Grajen in 't lijf ſtaecken. Toen greep hy een groote ſpeer, en ſmeet: zy vloogh, en ſloegh door Meons koperen beuckelaer en pantſer hem met een de borſt in ſtucken. Alkanor, de broeder, quam hem te hulp, en onderſtutte zijnen broeder in 't vallen met de rechte hant. Stracks komt 'er een ſpeer door Alkanors arm gevlogen, die al bebloet haren gangk gaet, en zijne hant blijft, gelijck verſtorven, by zijn lijf neêrhangen. Numitor, den ſchicht toen uit zijn anderen broeders lichaem ruckende, ſchoot naer Eneas, doch koſt hem niet wonden, en hy ſchrabde met de ſpeer ſlechs de heup van den grooten Achates. Lauſus, noch jongk en friſch van leden, en moedigh op zijn Kurien, komt 'er by, en treft Dryope zwaerlijck van verre met zijn ſtijve ſpeer, onder de kin, door de keel, en beneemt hem, die noch ſprack, leven en ſpraeck al t'effens, zoo dat hy op zijn voorhooft tegens d'aerde aenploffende, het dicke bloet ten monde uitbraeckte. Lauſus velde noch door verſcheide toevallen drie Thracianen, van het

volck, dat heel hoogh Noortwaert woont; en drie zoons van hunnen vader Idas, van den bergh Ismarus, hun vaderlant, herwaert gezonden. Hier op quamen Haleſus, en d'Aurunkaenſche troepen aengeronnen: Meſſapus, Neptuins afkomſt, met zijn brave ruitery quam oock herwaert aenſtooten. Nu poogen deze, nu die elckandere te verdrijven: men vecht zelf op de grens van Auſonie. Gelijck ſtormwinden, aen de ruime lucht in krackeel gerakende, den ſtrijt met een gelijcke maght en gramſchap aenheffen, en zy zelfs nochte wolcken nochte zeebaren elckandere onderling wijcken willen, en de ſlagh lang in twijfel hangt, terwijlze alle tegens een gekant ſtaen: niet anders rennen Trojaenſche heirſpitſen en Latijnſche heirſpitſen tegens een, zetten voet by voet, en man tegens man op. Maer toen Pallas, aen eenen anderen oort, d'Arkadiſche benden, niet gewoon te vechten, den Latijnen, die achter hen her waren (daer eertijts een vliet den gront wijdt en breet met ronde keien beſpreide, en't geboomte langs d'oevers uitruckte) zagh den rugh bieden; naerdien de verwilderde aert der plaetſe hen riedt van de paerden af te zitten; zoo ontvonckte hy [het welck in noot en verlegenheit noch d'eenige middel is] hun ſtrijtbaer hart, nu door ſmeecken, dan door bittere woorden: mijn ſpitsbroeders, waer vliedt ghy hene? Ick bidde u, om u zelfs en uwe vrome daden, om den naem van Vorſt Evander, en zijn uitgevoerde toghten, en mijn fortuin, die nu op den roem des vaderlants vlamt; houdt toch ſtant. Men moet met den ſtalen degen door den vyant henebrekende, zich den wegh banen, daer die drang van mannen allerdichtſt op ons aenperſt: het hooghhartige vaderlant eiſcht u en Pallas, den Overſte, weder herwaert op. Geene Goden beſtoken ons; zy hebben zoo wel een lijf te verliezen als wy: wy hebben zoo wel handen, en zijn zoo ſterck als zy. Ziet, wy worden van den grooten hinderbeer der zee beſloten: de vlught te lande is ons al benomen: of willen wy door zee naer Troje toe tyen? Zoo ſpreeckt hy, en borſt midden onder den vyant in. Hier bejegent hem Lagus eerſt, door aendrift van zijn dwers noodlot. Terwijl dees eenen zwaerwightigen ſteen van den gront afruckte, dreef

Partyen houden elckandere in't gevvight, gelijck vvinden vvolcken en baren tegens elckandere aendringen.

Pallas ziet d'Arkadiſche ruiters deizen,

ſteeckt hun een hart onder den riem,

en vlieght op den vygant in.

Pallas

Pallas hem eenen ſnorrenden ſchicht midden in het ruggebeen, daer de ribben vaſt zijn, dat de ſpeer hecht in het been ſteken bleef. Hisbon raeckte Pallas, die nederbuckte, om den ſchicht uit te trecken, niet van boven, gelijck zijne hoop was: want terwijl Hisbon, om zijn diſchgenoots wreede doot razende, en niet op zijn hoede, toeſchoot, zoo trof Pallas hem te vore, en duwde het lemmer in d'opgeblaze long. Hier na rande hy Helenus aen, en Anchemolus, die uit Rhetus ouden ſtam geſproten, zijn ſtiefmoeders bedde derf ſchoffeeren. Ghy tweelingen, Daucias en Thymber, Larus afkomſt, elckandere zoo gelijck van aenzicht, dat uwe ouders u (een aengename dolinge voor hen) niet konden onderſcheiden, quaemt oock op den Rutuliſchen acker te ſneuvelen. Maer nu teeckende Pallas u al te hardt: want Evanders klingnam, o Thymber, u het hooft wech, en, o Daucias, Larus zoon, uw afgehouwe rechte hant zoeckt naer u; en de half doode vingers lillen, en taſten noch naer het zwaert. Droefheit en ſchaemte, onder een gemengt, wapenden d'Arkaders op het aenmanen dezes mans tegens den vyant, toenze zijn doorluchtige daden zagen. Daer na doorſtack Pallas Rheteus, die hem met den wagen en twee paerden voorby reedt, en zoo veel uitſtels kreegh Ilus noch: want hy had Ilus van verre met maght een ſpeer toegeſchoten, die van Rheteus, midden in hare vlught, onderſchept wiert, terwijl hy, o beſte Teuthras voor u en uwen broeder wechvloot; en van den wagen half doot aftuimelende, op den Rutuliſchen bodem met zijne hielen ſpartelde. En gelijck de huisman in den gewenſchten zomertijt, als de wint opſteeckt, het boſch in lichten brant zet, en de geweldige vlam het hout in het midden haeſtigh aengrijpende, zich te gelijck wijt en zijdt uitbreit: terwijl d'ackerman, hier van meeſter geworden, en neergezeten, het vier vaſt luſtigh ziet voortſlaen: niet anders ſluit al de maght der mackeren zich dicht in een, om u, o Pallas, te helpen. Maer Haleſus, fors in den oorloogh, ſtreeft, onder de beſchuttinge van zijnen beuckelaer en zwaert, tegens den vyant aen. Hy verſlaet Ladon, Feres, en Demodokus, en berooft met zijnen ſchitterenden degen Strymonius de rechte hant, toen hy naer zijnen ſtrot taſte.

Gelijck de huisman het boſch in brant geſteken hebbende, de vlam ziet voortſlaen, zoo ziet Pallas zijn mackers voortvliegen om hem te helpen.

taſte. Hy klinckt Thoas met eenen ſteen voor den kop, dat het beckeneel, met bloedigh brein gemengt, daer hene ſpat. Haleſus vader, zijn zoons nootlot ſpellende, verſtack hem in de boſſchen: toen nu d'oude man zijn oogen onder de grijze winckbraeuwen loock, ſloegen de Schickgodinnen haer handen aen den zoon, en heilighden aen Evanders geweer hem op, die van Pallas, na dit gebedt, gezocht wert: o vader Tyber, verleen nu dit ſtalen punt, waer mede ick mick, geluck en vaert, om den onverſaeghden Haleſus recht door de borſt te varen: ick zal zijne wapens en plonderaedje aen uwe eick ophangen. De Godt verhoorde die woorden, terwijl Haleſus Imaon beſchutte; en d'ongeluckige zijn wapenlooze borſt voor den Arkadiſchen ſchicht bloot gaf. Maer Lauſus, alleen zoo maghtigh, als een groote hoop krijghsvolx, niet lijdende dat zijne troepen om de neêrlaegh van zoo groot een' man verſuften, holp eerſt Abas, die alleen den vyant ſtaende hielt, en tegenhielt, om hals, toen hy hem bejegende. Hier blijven Arkaders en Hetruſchen, en Teukren, der Griecken handen ontworſtelt. De benden horten tegens een, met gelijcke krachten en Overſten. D'achterſten verdicken de heirſpitſen, en de drang verbiet geweer en handen te reppen. Aen dezen kant dringt en drijft 'er Pallas op in: Lauſus in het tegendeel aen den anderen kant; en zy verſchillen luttel in jaren, en zijn ſchoon van leeſt; doch Fortuin weigerde hun den wedertoght naer het vaderlant: nochtans leedt de groote hemelvooght niet, datze zelfs elckandere aenrandden. De doot is hun flus, onder eenen grooter vyant, beſchoren. Ondertuſſchen vermaende de zorghvuldige zuſter Turnus, die op zijnen ſnellen wagen midden onder de benden reedt, Lauſus t'ontzetten. Zoo dra hy zijne mackers zagh: het is tijt den ſtrijt te ſtaken; ick wil alleen tegens Pallas aengaen; Pallas behoort my alleen toe. Ick wenſchte dat het zijn vader zelf aenzage. Zoo ſpreeckt hy, en op dien laſt ruimen zijn mackers het vlacke velt. Maer Pallas zich, over 't opruimen der Rutulen en den nadruck van dat gebodt, verwonderende, ſtaet ſtom om Turnus, beziet en doorziet dien groflijvigen wel ſtijf van verre; en treet met dusdanigh een rede

De benden horten tegens een.

Turnus door zijn zuſter opgevveckt,

rent naer Pallas,

des

des Konings rede tegen : ick zal nu, om het ſtrijcken van dien vetten buit, of om een vermaerde doot, geprezen worden : mijn vader getrooſt zich ieder lot van deze beide : laet dreigementen varen. Zoo ſprekende treet hy midden op het vlacke velt. d'Arkaders worden kout, en hun bloet treckt naer het hart. Turnus ſprongk van den wagen, en ruſte zich toe, om hem te voet by te komen : en gelijck de leeuw, die van een groote hooghte in het velt van verre eenen kitteloorigen ſtier ziet ſtaen, toevlieght; met zulck een gelaet quam Turnus hem op. Toen Pallas docht, dat Turnus binnen ſcheuts was, en men hem met eenen ſpeerſcheut bereicken kon, begoſt hy toe te treden, en ſprack aldus den hoogen hemel aen; of het lot hem, die zich tegens een ongelijcke party verzetten durf, helpen wou : o Alcides, ick bidde u, om mijn vaders onthael, en de tafels, daer ghy, een vreemdelingk, gingkt aenzitten, begenadigh mijn hooghhartigh beſtaen : laet Turnus half doot my zijn bloedige wapens zien wechſlepen, en met gebrokene oogen my voor zijnen meeſter bekennen. Alcides hoorde den jongelingk, ſmoorde den zwaren zucht in het binnenſte van zijn harte, en ſtorte tranen te vergeefs. Toen ſprack vader Jupiter zijnen zoon Herkules aldus vriendelijck aen : Elck heeft zijnen gezetten dagh : de tijt van een iegelijcks leven is kort, en onherhaelbaer; maer zijne faem door daden uit te breiden, dat is een werck van deught. Onder de muren van Troje ſneuvelden zoo vele kinders van Goden : ja mijn eige afkomſt Sarpedon bleef'er oock : Turnus wort mede van zijn nootlot geroepen, en is al gekomen aen den paelſteen van zijnen gezetten tijt. Zoo ſpreeckt hy, en keert zijne oogen van de Rutuliſche landen af. Maer Pallas worpt uit al'zijn maght met een ſpeer, en ruckt het blinckende lemmer uit de ſcheede. De ſpeer vlieght voort, en treft het uiterſte dat de ſchouders bedeckt, en door den rant des beuckelaers zich eenen wegh banende, ſchrabde endelijck Turnus groote lichaem. Turnus toen met eenen eicken ſchicht, met een ſpits yzer beſlagen, een poos mickende, ſmeet op Pallas toe, en ſprack aldus : bezie of onze ſchicht beter raken kan. Zoo ſprack hy, en het toegedreven ſpits ſloegh midden door

gelijck een leeuvv naer eenen ſtier. Pallas

bidt Herkules, om Turnus de reſt te geven,

en Herkules zucht en vveent, doch Iupiter trooſt hem.

Pallas ſchiet vruchteloos naer Turnus,

door den beuckelaer, zoo dick met oſſeleder gevoedert, als met yzere en kopere platen voorzien, en priemde hem door de dickte van het pantſer in zijne manhaftige borſt. Te vergeefs ruckt hy den warmen ſchicht uit de wonde: bloet en ziel borlen door eenen zelven gangk uit. Pallas plofte op zijn wonde neder, dat de wapens kraſten, en hy al ſtervende met zijnen bloedigen mont het gras op 's vyants bodem beet. Turnus zet den voet op zijne borſt, en ſpreeckt: o Arkaders, vergeet niet dit aen Evander te bootſchappen; ick zende hem Pallas weder t'huis, gelijck hy verdiende. Wat eere aen het graf, wat trooſt aen de begraefenis vaſt is, dat ſchenck ick hem: het ſtaet hem dier genoegh, dat hy Eneas huisde en hoofde: en zoo ſprekende trapte hy den doode met zijnen ſlincken voet, en ruckte hem van 't lijf dien wapengordel, zwaer van beſlagh, uitbeeldende het ſchelmſtuck, hoe een hoop jongelingen, op eenen zelven bruiloftsnacht, zoo ſchendigh in hun bloedige bruiloftskamer vermoort wierden: het welck van Eurytion, een goet meeſter, rijckelijck in gout uitgehouwen was; en Turnus nu ten buit gevallen, van blijſchap deed opſpringen: de menſch weet luttel wat hem by nootlot beſchoren zy, en kan uit hoovaerdye zich in voorſpoet niet matigen. Een tijt wil 'er komen, wanneer Turnus om al zijnen ſchat zal wenſchen Pallas noit aengetaſt te hebben, en dien buit en dagh vervloecken. Maer de megenooten dragen Pallas op eenen ſchilt al zuchtende en weenende wech. O jongelinck, die uwen vader tot droefheit en groote eere t'huis komt; dees dagh was d'eerſte, die u in den oorloogh zont, en die u wechruckte, doch niet zonder eenen geweldigen hoop Rutulen mede te ſlepen.

die hem klinekt,

dat hy doot ter aerde ploft; en de Rutuler over den doode braverende,

rooft den vvapenriem, vvaer in Danaus bruigomsmoort uitgebeelt ſtaet.

Eneas krijght tijding, hoe Pallas gebleven, en het heir in laſt is; vernielt al vvat hem bejegent,

En nu komt geen los gerucht, maer een gewiſſer bode van zulck een ongeval naer Eneas toegevlogen: dat naulix een ſchrede tuſſchen zijn volck en de doot, en het tijt is den deizenden Teukren te hulpe te komen. Hy verhit van toorne, maeit met den zwaerde neder al wat hem eerſt bejegent, en baent met den ſtalen degen zich eenen ruimen wegh door den drang, om u, o hoovaerdige Turnus, al roockende van bloet, by te komen. Pallas,

Evan-

Evander, en wat des meer zy, zweven voor zijn oogen; de tafels, daer hy, een vreemdelingk, eerſt aenzat, en hoe zy hem de hant gaven. Daer na grijpt hy vier jongelingen, van Sulmon geteelt, en noch zoo vele van Ufens opgevoedt, levendigh by den hals, om hen, tot een lijckofferhande voor de ſchim des overledens, op te offeren, en het lijckvier met den bloede der gevangenen te beſprengkelen. Toen hy daer na Magus een vinnige ſpiets van verre zou toeklincken, ontweeck dees behendigh den ſcheut, zoo dat de ſpiets al drillende over hem henevloogh, en hy Eneas knie omhelzende, ootmoedigh aldus ſprack: ick bidde u, om uw vaders geeſt, en de hoop van den aenkomenden Julus, ſpaer mijn leven, mijnen zoon en vader ten gevalle. Ick heb een groot huis ſtaen, daer een maghtigh zilverwerck, kunſtigh gedreven, en eenen ſchat van gewrocht en ongewrocht gout heel diep begraven leggen: der Teukren zege hangt toch aen my alleen niet: nochte aen een mans leven is u zoo veel gelegen. Zoo ſprack hy, waer op Eneas aldus antwoorde: beſpaer alle die ſchatten van gout en zilver, waer van ghy ſpreeckt, vry voor uwe kinderen. Turnus heeft die oorlooghskoopmanſchap eerſt afgeſchaft, al toen hy Pallas verſloegh. Hier heeft mijn vader Anchiſes geeſt, hier heeft Julus gevoelen af. Zoo ſprekende vat hy met de ſlincke hant zijnen helm, en den hals des genabiddenden omruckende, duwde daer het lemmer tot het geveſt toe in. Niet verre van hier was Emons zoon, Febus en Dianes Prieſter, die zijn offerbonet met gewijde keelbanden onder de kin toeſtrickte, en in 't harnas, om zijn wit gewaet, van boven tot beneden toe uitmuntte. Eneas trat toe, en dreef hem op het velt neder, en op den geſneuvelde tredende, offert dien, en bedeckt de plaets met een eerwaerdige ſchim. Sereſtus de wapens verzamelende, brengtze op zijne ſchouders, u, o Koningk Mars, tot een zegeteken toe. Cekulus, uit Vulkaens ſtruick geſproten, en Umbro, van 't geberghte der Marſen afgeſtegen, hervatten den ſtrijt. Dardaens zoon zet 'er zich tegen (hy had met zijne kling Anxur de ſlincke hant, en den geheelen rant des beuckelaers afgeſmeten.) Dees ſprack wat vermetel; geloofde dat zijn belezen geweldigen nadruk had, en zich

grijpt acht menſchen levendigh by den hals, om hen voor den doode op te offeren, en vaert voort.

eenen hoogen ouderdom en vele jaren levens belovende, verhief miſſchien zijn hart ten hemel toe. Tarquitus, van Boſchgodt Faunus, by de Nymf Driope, gewonnen, braveert in het tegendeel met zijn blinckende wapenen tegens hem aen, en ontmoet den verhitten Eneas, die met d'opgeheve ſpiets hem door zijn pantſer en zwaerwightigen beuckelaer klinckt: daer na houwt hy het hooft van den te vergeefs biddende, die noch veel te zeggen had, ter aerde, en den romp haeſtigh voortſtootende, ſpreeckt in erren moede aldus: legh nu daer, ghy ontzaghelijcke: uw lieve moeder zal u niet ter aerde brengen, nochte uwe leden in uw vaders graf bedelven: ghy wort den verſlindende vogelen ten beſte gegeven, of zult in 't water geſmeten, voor ſtroom henedrijven, daer de graege viſſchen uw wonden lecken. Eneas vervolght flux Antheus, en Lykas, van Turnus eerſte benden, en den ſtercken Numa, en den roſſen Kamertes, die van den groothartigen Volſcens geteelt, de lantrijckſte in Auſonie was, en regeerde over Amyklen, daer niemant zich reppen durf. Gelijck Egeon, die (zoo men zeit) hondert armen, en hondert handen hebbende, het vier uit vijftigh monden en keelen blies, toen hy tegens Jupijns blixems met vijftigh ſchilden aenrammelde, en vijftigh zwaerden uitruckte: alzoo brult de zeeghaftige Eneas over al het vlacke velt, na dat zijn punt eens laeuw geworden is: ja hy ſtreeft tegens de borſt van Nyſeus en zijne vier paerden aen, die op hem toezetten; maer zoo dra zy hem van verre zien aenſtappen, en afgrijſſelijck brullen, keerenze van vreeze; en te rugh aen 't hollen, ſmijten hunnen wagenaer ten wagen uit, en rucken naer ſtrant toe. Ondertuſſchen geven Lukagus en zijn broeder Liger zich met een paer witte paerden midden onder den hoop: maer de broeder ment de paerden, de bitſe Lukagus zwaeit den blancken degen. Eneas verdroegh het niet, datze zoo verhit voortvoeren; hy viel 'er op in, en het ſtont vreeſſelijck, toen hy hun met zijne ſpeer opquam. Liger ſprack tegens hem: ghy ziet hier Diomedes paerden nochte Achilles wagen, of de Frygiaenſche velden niet: dit lant zal nu een einde van den krijgh en uw leven zien. Zulcke woorden ſmijt d'uitzinnige

Gelijck Egeon tegens Iupijn, zoo vocht Eneas tegens den vyant.

Liger dreight Eneas:

Liger

Liger uit. De Trojaenſche helt zoeckt hem niet met woorden te bejegenen; maer worpt zijnen vyant eenen ſchicht naer het lijf. Terwijl Lukagus vooroverhellende, de roſſen met ſlaen en prickelen voortjoegh, en het ſlincke been vooruitſtekende, zich ſchrap zette om te vechten, zoo ſnort de ſpeer door den onderſten rant des blinckenden beuckelaers: daer na doorboortze hem zijn ſlincke eechenis, en hy tuimelt, voor doot ten wagen uitgeſchockt, over het velt hene. De Godtvruchtige Eneas ſpreeckt hem bits en bitter toe: o Lukagus, de traegheit uwer paerden in 't vlughten verriet uwen wagen niet, nochte ydele ſchimmen der vyanden holpen uwe roſſen aen 't hollen: ghy hebt zelf, over de wielen ſpringende, den wagen verlaten. Dit ſprekende zoo rande hy de paerden aen: d'ongeluckige Liger van den zelven wagen gevallen, ſtreckte hem zijn weerlooze handen toe. O Trojaenſche helt, om u zelfs, om uwer ouderen wil, die u, ter goeder ure, ter weerelt broghten; laet my leven, en erbarm u over mijn ſmeecken. Eneas antwoorde hem, die noch badt: flus ſpraeckt ghy zoo niet: ſterf hene, en de broeder verzelſchappe zijnen broeder. Toen duwde hy hem het punt in't hart, den ſchuilhoeck der ziele. De Dardaenſche Vorſt beſpreide het velt aldus met lijcken, en bruisde als een ſtroomende waterbeeck, of bijſter onweêr. Endelijck vallen het kint Askaen, en de vergeefsbelegerde jeught te poort uit.

Lukagus rolt ten vvagen uit:

Liger zingt genade,

doch de Trojaen leit den eenen broeder by den anderen, en bruiſcht gelijck een ſtroomende beeck en onvveder: tervvijl vallen de belegerden uit, en Iupiter melt Iuno de moedeloosheit der Rutulen en Latijnen: Iuno,

Ondertuſſchen ſpreeckt Jupiter eerſt Juno aldus aen: o zuſter, mijn lieve bedgenoot, Venus (gelijck ghy meende, en in uwe meeninge niet bedrogen zijt) hanthaeft de Trojaenſche mogentheit: de Rutulen zijn niet geſtelt om ruſtigh de handen te reppen, moedigh te vechten, en lijfsgevaer uit te ſtaen. Juno antwoorde hem ootmoedighlijck, o mijn overſchoone echtgenoot, waerom moeit ghy my, die vol hartewee ben, en uw ſtraffe woorden ontzie? Lagh ick u zoo diep in 't hart, gelijck eertijts, en het wel betaemde; ghy, die almaghtigh zijt, zoudt my niet weigeren, dat ick Turnus uit den ſtrijt berghde, en behouden aen zijnen vader Daunus leverde: nu gaet hy verloren, en moet het, om der Teukren wil, met zijn godtvruchtigh bloet ontgelden.

bidt om Turnus te bergen;

den. Evenwel is hy een telgh uit onzen ſtamme: Pilumnus is zijn overoutgrootvader, en menighmael beſchonck hy uwe kercken mildelijck en rijckelijck met offergaven. De Koningk des hemelſchen Olymps ſprack in 't kort tegens haer aldus: bidt ghy om uitſtel en tijt voor den vegen jongelingk, en acht ghy, dat ick u hier in volgen kan; zoo bergh Turnus door de vlught, en ontweldigh hem den aenſtaenden doot: dus veel magh men u inwilligen: maer ſchuilt 'er onder dat verzoeck iet, dat verder ga; en meent ghy dien geheelen krijgh te beſlechten, of te veranderen, zoo aeſt ghy een ydele hope. Hier op zeit Juno al weenende: wat, of ghy by ooghluickinge inwillighde, het geen ghy mondeling niet kunt toeſtaen, en ick my van Turnus leven moght verzekeren? Nu hangt den onſchuldigen een droevigh einde boven 't hooft, of ick verſta my des niet; en wenſch eer door een ydele vrees bedrogen te wezen, en dat ghy, die dit vermooght, liever uw begonnen werck ten beſte keert. Zoo ſpreecktze, daelt haeſtigh uit den hoogen hemel, en met een wolcke omgort, voert met zich een onweder door de lucht, en komt naer het Trojaenſche heir en Laurentijnſche leger toe. Toen ſchiep de Godin uit een bolle wolcke een dunne en krachteloóze ſchim (een wonderbaer gedroght in d'oogen) die den goddelijcken Eneas gelijck, en met Dardaenſch geweer, en beuckelaer, en kam, gelijck de Trojaen, gewapent is: zy begaeft haer met een ydele ſpraeck, met een ſtem zonder verſtant, en bootſt zijnen tret na: gelijck men zeit, dat de geeſten der overledenen hene en weder vliegen; of droomen ſlaperige zinnen beguichelen. Deze ſchim huppelt vrolijck voor d'eerſte geleden, en terght Turnus met zijn geweer, en tart hem uit met ſchimpwoorden. Turnus hier tegens aen, ſmijt van verre een ſpeer, datze ſnort: de ſchim zich omkeerende, biet hem den rugh. Maer Turnus toen hierom ontſtelt, geloofde dat Eneas zich omkeerde en weeck; en hy ſchepte hier een ydele hoop uit: Eneas waer vliet ghy hene? ſchey niet uit het huwelijck, dat al geſloten is: deze hant zal u aen het lant helpen, het welck ghy door zee gingt zoecken. Aldus roepende volght hy, ſchermt met den ſchit-

Iupijn gunt hem uitſtel.

Zy daelt uit den hemel,

ſchept uit een vvolck eenen Eneas,

geeſt of droom gelijck.

Deze ſchim van Eneas tart Turnus, die ſmijt 'er een ſpeer naer toe, dies vlughtze:

Turnus haer na,

ſchitterenden degen, en ziet niet eens, hoe zijn blijſchap enckel wint is. By geval lagh 'er aen een ſteile en hooge oeverrots een ſchip vaſt gebonden, waer van een valreep uithing: Koningk Oſinius wert hier mede van de Kluſiniſche kuſten herwaert gevoert. De ſchim van den verbaeſtvlughtenden Eneas valt hier in, om te ſchuilen; Turnus zit 'er niet te trager achter her, en keert zich aen geene hindernis, en vliegt den valreep op: naulix zet hy zijnen voet binnen 's boorts, of Saturnus dochter ruckt het touw in ſtucken, en het losgeruckte ſchip in de tuimelende golven. Maer Eneas miſt en zoeckt Turnus, om tegens hem te kampen, en brengt menigen krijghsman, die hem bejegent, om zijn leven. Toen zagh de lichte ſchim niet meer naer ſchuilhoecken om, maer vloogh om hoogh, en mengde zich in een donckere wolcke; terwijl Turnus vaſt van eenen dwarrelwint midden in zee omgevoert wiert. Onkundigh van zijn wedervaren, en ondanckbaer voor zijne behoudenis, ziet hy vaſt te rugge, en heft beide de handen met zijne ſtem naer den hemel: almaghtige vader, acht ghy my zulck een laſterſtuck waerdigh, en woudt ghy my zoo hardt ſtraffen? waer worde ick vervoert? wat verliep ick? Op wat wijze, of hoedanigh zal ick wederkeeren, na deze vlught? Zal ick wel weder de Laurentijnſche muren of legers zien? Wat gaen die benden en ſoldaten nu aen, die my en mijne ſtandaerden zwoeren? die ick alle, o ſchennis, zoo ſchandelijck in den uiterſten noot liet ſteecken, en nu herwaert en derwaert zie loopen, en hoor hoeze, onder het ſneuvelen, zuchten? Wat zal ick doen? of wat aerde gaept nu wijt genoegh om my te verzwelgen? O winden, ontfarmt ghy u liever mijnes: ick Turnus bidde u, voert vry het ſchip tegens klip, tegens rots aen: drijft het op wreede bancken en zantplaten, daer my geene Rutulen nochte verdiende laſter volgen. Aldus ſprekende hollen zijn gedachten, nu herwaert, dan derwaert: of hy om zulck een ſchande uitzinnigh, zich met het ſpits van den degen wil doorrijgen, en het raeuwe lemmer door de ribben jagen: of zich midden in de baren worpen; om aen het boghtige ſtrant te zwemmen, en weder tegens het geweer der Trojanen aen te gaen. Driewerf pooghde

daer een ſchip vaſt gebonden leit.

Eneas ſchijn vlught hier in; Turnus vervolght hem binnen 's boorts, en Iuno ruckt het touw los, en laet het ſchip drijven.

Eneas zoeckt den afwezenden te vergeefs: de ſchim verdwijnt in de lucht: Turnus beklaegt zich over dit bedrogh.

hy van beidts te bezoecken : driewerf hielt de groote Juno hem tegen , en zette den jongelingk uit barmhartigheit neder . Hy drijft voort , en de diepte doorſnijdende , wort , voor wint voor ſtroom, naer zijn vader Daunus overoude ſtadt wechgevoert.

Ondertuſſchen geeft Mezentius zich in den ſlagh , en houdt de Tyrrhenen ſtaen , gelijck een ſteenrots in zee al 't gevvelt van vvinden en vvateren :

Maer ondertuſſchen begeeft zich Mezentius , op Jupiters aenmanen , al verhit naer den ſlagh , en rant de braveerende Teukren aen . De Tyrrheenſche heirſpitſen rennen gelijckerhant toe , en houden aen met algemeenen wrock , en ſchieten op eenen eenigen man, of het hagelde . Hy ſtaet, gelijck een ſteenrots, die tegens de razerny der ſtormwinden gekant, tegens de baren aengezet, en in de wilde woeſte vlackte uitſtekende , al 't gewelt en de dreigementen der lucht en zee,zonder zich eens te verreppen,uithardt. Hy velt Hebrus, Dolikaons afkomſt , ter aerde , en Latagus , en Palmus , die vaſt voorliep : doch Latagus dreef hy met eenen ſteen, en geweldigh ſtuck eener rotſe voor den kop , recht in 't aenzicht ; den tragen Palmus liet hy met zijn afgehouwe waede henetuimelen , en Lauſus het harnas op de ſchouder leggen,en den paerdeſtaert op den helm ſteken . Oock verſloegh hy Evas, den Frygiaen, en Mimas, Paris wederga en megezel , van Theano ter weerelt gebroght , en aen zijnen vader Amykus gelevert , op dien zelven nacht , toen de Koningin , Ciſſeus dochter , van een fackel bevrucht , Paris baerde ; Paris ſneuvelde in zijn vaderlijcke ſtadt ; het Laurentijnſche lant bewaert Mimas, wiens aenzicht onbekent bleef. En gelijck een wildt zwijn door't gebit der honden afgedreven van de hooge bergen (daer de pijnboomrijcke Veſulus , en het Laurentijnſche broeckmoeraſch het lange jaren beſchermden , en met riet en ruighte voedden) na dat het in 't net geraeckt is, wel fors ſtaen blijft, en de borſtels opſteeckt, zonder dat iemant het hart hebbe dit dier te genaken , of daer tegens in te varen ; maer elck veiligh van verre met ſchieten en roepen vaſt tiert : eveneens is 'er niemant van allen, die op Mezentius met recht verbittert zijn, zoo koen , om met den blancken degen toe te treden : zy tergen hem van verre met ſchichten en vreeſſelijck getier. Maer hy verwachtze onverſaeght van alle kanten , knerſt op zijn tanden , en ſchut de ſpeeren op den rugh af. Akron , een

en zvvicht zoo luttel gelijck een vvilt-zvvijn , dat in 't net vervvert , ſlechts van verre beſprongen vvort .

Grieck ,

Grieck, was van Koritus oude grenzen komen vlughten, en liet zijn huwelijck onvoltrocken. Zoo dra Mezentius hem van verre zich midden onder de troepen zagh mengen, met zijn ſcharlakenroode pluimaedje, en het purperen veltteken zijner verloofde bruit; ſcheen de wreedaert een afgevaſte leeuw, die van dollen honger aengedreven, menighmael door de ruime ſtallen loopt ſnuffelen, en by geval een vlughtige geit, of hart met groote hoornen opdoet, vervaerlijck gaept, het hair overendt zet, graegh naer zijnen roof grijpt, boven op 't ingewant leggen gaet, en zijnen grimmenden muil met het vuile bloet affpoelt: zoo ruſtigh ruckt Mezentius tot den drang der vyanden in. D'ongeluckige Akron wort nedergehouwen, en den geeſt gevende, ſmijt met zijne hielen tegens den zwarten gront aen, en verft de gebroke ſchichten met zijn bloet. De zelve wreedaert acht het niet de moeite waert den voorvlughtigen Orodes te vellen, of van achter met een ſpiets te wonden. Toen Orodes hem bejegende, liep hy 'er op in, en vocht voor de vuiſt. Orodes was loozer, doch niet zoo bedreven om met geweer te ſpelen. Toen Mezentius hem onder zijn voeten en het punt der ſpeere had, zeide hy: daer leit Orodes, die zoo hoogh in zijn wapen, en een ontzaghelijck lidt van 't heir was. De mackers hier op volgende, roepen vrolijck; Iô Pean: maer Orodes zeit al ſtervende: wie ghy zijt, ick zal niet ongewroken blijven, nochte ghy u niet lang over deze zege verheugen: ghy hebt het zelve einde te verwachten, en zult 'er haeſt mede toe leggen. Mezentius hem niet zonder verbitteringe toegrenikende, antwoorde: ſterf nu hene: der Goden vader en Koningk der menſchen maecke het met my, zoo 't hem gevalle. Dit zeggende trock hy den ſchicht uit het lijf. Een harde doot en yzeren vaeck luicken zijn oogen, en hy ſluit zijn gezicht, om eenen eeuwigen nacht te ruſten. Cedikus verſlaet Alkathous; Sakrator Hydaſpes; Rapo Parthenius, en den overſtercken Orſes; Meſſapus Klonius, en den Lykaoniſchen Erikates; gene komt met zijn onbetoombaer ros op d'aerde te ſneuvelen; dees als een voetknecht te voet vechtende. De Lyciſche Agis trat tegens Valeer aen, die, niet vremt van zijner voor-

Toen hy Akron zagh, geleeck de vvreedaert eenen hongerigen leeuvv,

die geit of hart aenrant.

Het gaet 'er onderling op een moorden,

voorvaderen vromicheit, hem evenwel onder kreegh: Salius holp Atronius; en Nealces, op worpschicht en boogh afgerecht, Salius van kant. Alree vereffende het zwaer gevecht den rouw, en de dooden van wederzijde: overwinners en verwonnelingen vielen te gelijck aen, en weken te gelijck; en geen van beide wist van vlughten. De Goden, in Jupijns hof, erbarmen zich over d'ydele wraeck van beide de partyen, en dat sterfelijcke menschen in zulck een zwaericheit steken. Venus zit aen d'eene, Juno, Saturnus dochter, aen d'ander zijde, elck voor de zijnen bekommert. De bleecke Tisifone raest midden onder zoo vele duizenden. Maer d'ontheisterde Mezentius drilt vervaerlijck zijne spiets, stapt over het velt hene, zoo groot als Orion, die te voet, midden in het diepste water van Nereus, den wegh doorsnijdende, met zijne schouderen boven de golven uitsteeckt; of eenen bejaerden esscheboom van het hoogh geberghte mebrengende, langs d'aerde voortstapt, en zijn hooft in de wolcken steeckt. Zoo vreesselijck quam Mezentius hier gewapent aenstappen. Eneas in het tegendeel hem in eenen langen troep vernemende, zet zich schrap om dezen te bejegenen: d'ander zwicht niet, en zijnen groothartigen vyant inwachtende, houdt stant, zoo zwaerlijvigh als hy is; en by het oogh afmetende, hoe verre een speer kan toereicken, zeit: mijn hant verstrecke my een Godt, en dees stang begunstige nu mijnen toelegh, dat ick hem wis magh nemen: o Lausus, ick beloof u den roof, dien ick den roover van 't lijf zal rucken, en de zegetekens van Eneas zelf aen te trecken. Zoo sprack hy, en smeet van verre de speer, datze snorde: maer heure vaert stuite op den beuckelaer af, en zy priemde van verre den braven Anthor, tusschen de zijde en het gedarmte: Anthor, Herkules megezel, die van Argos gezonden, Evander aenhing, en zich in een Italiaensche stadt nedersloegh. D'ongeluckige stortte van den scheut, op eenen anderen gemunt, sloegh zijn gezicht ten hemel, en docht in het sterven noch aen zijn lieve stadt Argos. De godtvruchtige Eneas smeet toen een speer, die gingk door den bollen schilt, drie dick van koper, door het linnen voeder, een werck drie dick met stiersleder bezet, diep in

met een gelijcke kans.

De Goden ontfarmen zich des.

Tisifone raest onder de geleden, en Mezentius stapt over het velt, zoo groot gelijck Orion in zee, of op d'aerde.

Eneas zoeckt hem:

d'ander vervvacht Eneas,

vvorpt den Trojaen een speer naer 't lijf, en priemt Anthor.

Eneas past Mezentius beter te raecken,

zijn

zijn eecheniſſe zitten; doch zy kon niet verder. Eneas verheught, overmits hy het bloet des Tyrrheeners ziet, ruckt haeſtigh het zwaert uit de ſcheede, en verhit van gramſchap, vaert hem toe, die vaſt ſchudt en beeft. Lauſus dit ziende, verzuchte zwaerlijck uit liefde tot zijnen waerden vader, en de tranen biggelden langs zijne kaecken. O gedenckwaerdige jongelingk, gewiſſelijck ick zal (zoo de volgende eeuwen zulck een treffelijck ſtuck geloofwaerdigh achten) hier d'oirzaeck van uwe harde doot, nochte u, nochte uwe heerlijcke daden niet verzwijgen. Mezentius aldus vaſt zijnde, trock vruchteloos zijnen voet te rugge, en weeck, en ſleepte zijn vyants ſchicht met den beuckelaer na. Lauſus ſchoot toe, en mengde zich onder het geweer van hun beide: en was alree onder Eneas zwaert gekomen, opgeheven om toe te ſlaen, het welck hy verzette en belette: waer op zijn mackers luide begoſten te roepen, naerdien de vader van zijn zoons ſchilt beſchut, den ſlagh ontgingk: en zy ſmeten vaſt met ſchichten, en beledighden hunnen vyant van verre met ſchieten. Eneas vaert voort, onder beſchuttinge van ſchilt en degen. En gelijck, wanneer het regent en hagelt, dat het klatert, alle ackermans en huislieden te velde uitvlieden, en de reizende man de regenvlaegh veiligh op een ſlot, of aen d'oevers van eenen vliet, of onder 't gewelf eener hooge ſteenrotſe ontſchuilt, om zoo ras de zon weder doorbreecke elck zijnen gangk te gaen: Eneas alzoo aen alle kanten van ſchichten overſtulpt, terwijl hy d'oorlooghsbuy affchut, houdtze allen ſtaen, en begraeut Lauſus, en dreight Lauſus: wat beſtaet ghy boven uw vermogen? waerom loopt ghy in uw doot? Uw godtvruchtigheit bedrieght uw reuckeloosheit. D'uitzinnige Lauſus braveert even ſtout, en de Dardaenſche Vorſt wort nu oploopender en feller; en de Schickgodinnen ſpinnen nu Lauſus draet voort af: want Eneas drijft het zwaert met maght den jongelingk midden in 't lijf, tot het geveſt toe: het punt des dreigenden helts gingk door rondas, en lichte wapens hene, en den lijfrock, van zijn moeder met goutdraet geborduurt: zijn boezem liep over van al het bloet: de geeſt verliet het lichaem, en voer bedruckt in de lucht naer de

en vaert den gevvonden met den degen in, dies Lauſus den vader ontzet.

Eneas vaert voort, beſchut van ſchilt en degen, gelijck, in eenen plasregen of hagelbuy, d'ackerluiden in een ſlot of rotſe ſchuilen. Eneas van overal beſtreden, begraeut en dreigt Lauſus, die even ſtout braverende, het zvvaert in 't lijf krijght,

ſchimmen. Maer toen Anchiſes zoon de troni en 't aenzicht des zieltoogenden jongelingks zagh; het aenzicht dat zoo bleeck en dootſch beſturf; zoo verzuchte hy zwaerlijck uit medoogen, ſtreckte zijn handen van een, en hem ſchoot in den zin, welck een hart en genegenheit de zoon zijnen vader toedraeght. O kint, wel ontfermens waerdigh, wat zal de godtvruchtige Eneas u nu voor uwe trouwharticheit, wat voor uwen deughtzamen aert, naer zijn verdienſte, toeleggen? Behou uwe wapens, waer in ghy uw vermaeck ſchepte, en ick verzende u met uw geweer ter zielen, en naer uwer ouderen aſſche, indien ghy 'er noch wezen van hebt. Evenwel, o ongeluckige, vertrooſt u in uwe deerlijcke doot hier mede, dat ghy van des grooten Eneas handen ſterft. Hy port de verſufte megezellen aen, en heft den dooden op, wiens cierlijck opgetoide locken vaſt van bloet bekladt hingen. De vader ondertuſſchen wieſch, by den Tyberſtroom, zijne wonden met water af, en leunde met zijn zwack lichaem tegens eenen boom: de koperen helm hangt hier by aen de tacken, en de zware ſchilt leit in 't gras: een hoop brave jongelingen ſtaet rontom hem, die kranck en hijgende, zijnen hals ſtrijckt, den baert over zijne borſt kemt, en reis op reis naer Lauſus vraeght, velen zent om hem te rugh te roepen, en den zoon des bedroefden vaders laſt over te brengen. Maer de mackers droegen den dooden Lauſus op zijn wapen, en beweenden den eerlijcken jongelingk, aen een eerlijcke wonde geſtorven. De vadet, wien dit ongeluck op het hart lagh, kende dat zuchten van verre, begruisde zijn grijs hair met ſtof, ſtreckte beide de handen ten hemel, en bleef aen het lichaem hangen: O zoon, was ick zoo bijſter op het leven verſlingert, dat ick u, mijn eigen bloet, in mijne plaets, tegens het geweer des vyants opzette? en worde ick, uw vader, door uwe wonden geredt, om door uwe doot te leven? Och, nu valt endelijck mijn ballingſchap ongeluckigh uit voor my ellendige; nu zit die wonde diep in mijn hart. O zoon, ick de zelve, door nijt ten ſtoele en vaderlijcken Rijcke uitgedreven, ſchantvlecke uwen naem, met een laſterſtuck. Ick had aen het vaderlant, en de verbitterde onderdanen wel een ſtraf verdient::

des de helt zich erbarmt over die getrouwvicheit neffens zijnen vader.

De vader by den Tyber vaſt zijn vvonden afſpoelende,

is voor den zoon beducht,

ziet de dienaers het lijck brengen, en begint te kermen;

dient : ick de rechtſchuldige behoorde zelf een harde en pijnelijcke doot te ſterven . Nu blijf ick noch leven , en ſcheide noch van de menſchen en uit de weerelt niet : maer ick zal 'er uit ſcheiden . Dit zeggende zoo rechte hy zich op , en quam op zijn gewonde heup te ſtaen; en hoewel de diepe wonde hem maghteloos en traegh maeckt , nochtans beveelt hy niet flaeuwhartigh , dat men hem zijn paert brenge; dit was zijn roem , zijn trooſt : hier mede keerde hy zeeghaftigh van alle toghten weder . Hy ſprack het bedruckte dier aen , en begoſt aldus : o Rhebus , wy hebben lang (indien by ſterfelijcke menſchen iet lange duurt) genoegh geleeft : heden zult ghy zeeghaftigh met Eneas hooft en dien bloedigen buit gaen ſtrijcken , en my 't verlies van Lauſus helpen wreken; of ontbreeckt het ons aen maght , zoo zult ghy te gelijck met my ſterven : want ick geloof niet, o kloeckmoedigh dier , dat ghy u zoudt gewaerdigen onder dwangk van vreemdelingen en Trojaenſche meeſters te ſtaen. Zoo geſproken hebbende , nam het ros hem op den rugh , en hy weder opgezeten , vatte de ſcherpe ſchichten in beide zijn handen , en rende , met den blinckenden en koperen helm , en ruigen paerdeſtaert op het hooft , gezwint midden onder den vyant : in zijn hart gingk een maghtigh gety van ſchaemte en uitzinnigheit , met rouw gemengt en liefde , van razernyen en overtuighde vromigheit aengeprickelt . Toen riep hy luitskeels driemael Eneas. Eneas kende hem flux , en badt vrolijck aldus : dat gunne ons de vader der Goden, dat gunne ons de groote Apollo, dat ghy eens begint met ons hantgemeen te worden . Zoo ſprekende treet hy met een felle ſpeer tegens hem in . Maer d'ander roept : o wreedaerdige, waerom dreightghe my , die van mijnen zoon berooft ben ? dit was d'eenige wegh , waer door ghy my koſt van kant helpen : wy ontzien nochte doot , nochte Godt zelf . Hou vry op van dreigen; want ick koom hier om te ſterven , en breng u eerſt deze ſchenckaedjen . Zoo ſprack hy , en ſchoot zijnen vyant eenen ſchicht naer het lijf: daer na ſmeet hy den eenen op den anderen , en vloogh om en wederom met eenen geweldigen zwaey ; doch Eneas vergulde ſchilt ſchutte het. Driewerf rende hy ſlincks om,

recht zich endelijck op ,

beveelt zijn paert te brengen ,

rent haeſtigh midden onder den vyant ,

ſchiet ſchicht op ſchicht ,

en Eneas schutze op zijnen schilt.

en smeet met schichten : de Trojaensche Helt boodt hem in 't ronde driewerf zijnen koperen beuckelaer , daer een bosch schichten in stack. Daer na, toen het hem verdroot den strijt zoo lang sleipende te houden; zoo vele pijlen uit te trecken , en gedrongen wert zich met ongelijcke kansse te verzetten tegens eenen , die te paerde zat , hadt hy veel overleghs ; endelijck uitberstende , smeet het paert met een speer voor zijn starre , tusschen d'ooren in . Het viervoetige dier steigerde recht op , en schermde met de beenen in de lucht , en ploffende zelf den afgeworpen ridder op het lijf , hielt hem onder , en bleef 'er met den blooten rugge op leggen . Trojanen en Latijnen schreeuwen , dat 'er de hemel van waeght : Eneas vlieght toe , ruckt het zwaert uit de scheede , en zeit : waer is nu de gestrenge Mezentius , en zijn gruwzame grootshartigheit ? Maer de Tyrreener lucht scheppende , sloegh zijn gezicht ten hemel , en quam by zich zelven : bittere vyant , zeide hy , waerom schelt ghy , waerom dreight ghy my den doot ? aen het sterven is niet schandelijx vast : nochte op die voorwaerde quam ick naer den strijt toe ; nochte mijn Lausus bedong dat ghy mijn leven spaeren zoudt . Om eene zaeck bidde ick u (indien men den verwonnen vyant eenige bede inwillige) gun den lichame d'aerde : ick weet dat mijn bittere vyanden hier rontom my staen : ick bidde u , beschut my voor hunne dollicheit , en sta my , die mijn zoons lijckgenoot ben , het graf toe . Dit spreeckende geeft hy vrymoedigh zijnen strot het lemmer ten beste , en giet zijn ziel met eenen plas bloets over het pantser uit .

Endelijck vvorpt de Trojaen paert en ridder ter aerde ,

en dreight den vyant met den blooten degen .

Mezentius bidt om de begraefenis ,

en geeft den strot het zvvaert ten beste .

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het elfde Boeck.

INHOUDT.

Toen Mezentius verſlagen lagh, wijdde de zeeghaftige Eneas Mars een zegeteken toe, en verzont Pallas doot lichaem met een heerlijcke lijckſtaetie en pracht naer Evanders hof, daer het met grooten rouwe van den vader en alle de zijnen ingehaelt wert. Ondertuſſchen verwerven Latinus gezanten by den Trojaen twalef dagen beſtants, om elck zijne dooden te zamelen, en eerlijck te begraven. Ontrent dien tijt keert Venulus, in 't begin des oorlooghs naer Diomedes gezonden, van zijn gezantſchap weder, met tijdinge van ontzeide hulp. Latinus van dien trooſt verſteken, verdaghvaert den Rijcksraet, handelt over het ſtuck des krijghs, en is van meeninge, dat men door Gezanten by Eneas behoort aen te houden om vredepunten te beramen: waer over Drances en Turnus, uit onderlingen en ouden haet, elckandere bitterlijck doorſtrijcken. Eneas midderlerwijl zijn maght in twee verdeelende, zent eenige lichtgewapende ruiters langs het vlacke velt vooruit naer de ſtadt: hy zelf treckt met het overige leger, door plaetſen, van boſſchen en bergen belemmert, naer den oort daer de ſtadt op haer hooghſte leit. Zoo dra een afgezonden bode deze mare te Laurentum brengt, ſcheit de Raet: en men zet zich ſchrap om de ſtadt te verdadigen. Turnus, door zijne beſpieders, van Eneas ooghmerck verkuntſchapt, ſcheit oock zijne heirkracht in twee deelen, geeft Meſſapus en Kamille het gezagh over de ruitery, om 's vyants paerdevolck het hooft te bieden, en treckt zelf met zijn voetvolck naer een engte, waer door Eneas noodzaeckelijck naer de ſtadt moſt rucken, en hy houdt een korter wegh, en leit zich daer in de lage. Ondertuſſchen geraecken de ruiters tegens een, en men vecht lang van wederzijde, met even groot voordeel; daer Kamille van Aruns, uit zijne lage, met een ſpeer doorſchoten

ten wort; terwijlze Chloreus, Cybeles Prieſter, wiens ſchoone wapens haer bekoorden, te reuckeloos vervolghde, en geweldigen moort bedreef. Aruns bleef om den doot der heilige Maeght niet lang ongeſtraft: want hy zelf terſtont van Opis, Dianes jaghtgezellin, met eenen pijl getroffen, paeide de gequetſte Godin met zijn dootquetſuur. De Rutulen moedeloos om Kamilles doot geven zich op de vlught. De Trojanen zetten zich ſchrap om de ſtadt te beſtormen, 't welck Akka, Kamilles gezellin, aen Turnus overdraeght, die zijn engte verlatende, en uit de lage ſcheidende, de muren te hulpe komt. Eneas volght hem dat langs, en overmits het vallen van den avont het vechten verbiet, zoo ſlaenze beide hun leger voor de ſtadt.

Men wijdt den vader Mars een zegeteken toe
Van 's vyants roof: het lijck van Pallas wort verzonden
Naer 's vaders hof, dat kermt, en klaeght, en ſteent zich moe.
Het zant bedeckt de doôn, van 't lijckvier eerſt verſlonden.
Latinus krijght geen' trooſt, uit der Gezanten mont,
Van Diomedes ſtadt; dies Drances valt aen 't wrijten
Met Turnus, in den raet: Latinus pooght terſtont,
Gelijck een middelaer, het krijghskrackeel te ſlijten:
Terwijl genaeckt de Vorſt van Troje mèt zijn maght.
Men vecht: Kamille blijft: in 't vechten valt de nacht.

Zoo ras het licht, 's anderen daeghs, aenbreeckt, quijt Eneas zich van zijne beloften, recht van Mezentius vvapens een zegeteken op,

ONdertuſſchen rees de dageraet, en verliet den Oceaen: en de zeeghaftige Eneas (hoewel de zorgen hem jagen, om zich tot het begraven zijner megenooten te beledigen, en Pallas lijck zijn gemoedt ontroert) betaelde den Goden zijne beloften, met het kriecken van den dagh, plantte op den heuvel een hooge eicke, geknot van alle haer tacken, en trock den ſtam de blinckende wapens, den uitgeſchudden roof van Mezentius (u, o groote Oorlooghsgodt tot een zegeteken) aen; verzagh hem met den helm, wiens kam noch van bloet druppelde; en met het gebroken geweer des dooden, en het pantſer, op twalef plaetſen getroffen en doorſchoten; bont den metalen beuckelaer aen den ſlincken arm, en hing het lemmer in d'ivoire ſcheede op de zijde. Daer na vermaent hy zijn juichende mac-

kers

kers [want d'Overſten al te hoop ſtonden dicht rontom hem] aldus : mannen, nu is het zwaerſte ſtuck uitgevoert : laet alle vrees, voor het geen noch te verrichten ſta, vry varen. Dit zijn d'eerſtelingen en de buit des hoovaerdigen Konings, en hier is Mezentius in onze handen. Nu is de wegh naer den Koningk en de Latijnſche muren voor ons gebaent : zet uwe zinnen ſchrap om te vechten, en rekent de kans alree gewonnen ; op dat ghy [zoo dra de Goden ons belaſten ter goeder ure de ſtandaerden uit den wal rucken, en de jeught uit het leger aen te voeren] niet ongewaerſchuwt ſammelt of ſuft uit vreeze en achterdocht. Laet ons ondertuſſchen de mackers en onbegrave lichamen d'aerde bevelen ; het welck beneden in den Acheron d'eenige eere des overleden is. Gaet hene, zeit hy, vereert de brave zielen, die door haer bloet ons dit vaderlant verworven, met de leſte gaven : en ſtuurt eerſt naer Evanders bedruckte ſtadt Pallas, niet zonder blijck van vromicheit, ons op dien droevigen dagh ontruckt, en in een ontijdigh lijck verandert. Zoo ſpreeckt hy al ſchreiende, en zet zijnen gangk naer het huis toe, daer het doode lichaem ſtont, en bewaert wert van den ouden man, Acetes, die te vore des Parrhaſiſchen Evanders ſchiltknaep was; doch zijnen waerden voeſterling tot eenen megezel bygezet, met zoo geluckigh een voorſpoock niet volghde. Al de ſtoet zijner dienaren, en de Trojaenſche ſchaer, en Frygiaenſche vrouwen, met hangenden haire, zitten, gelijck de manier is, bedruckt rontom het lijck. Maer zoo ras Eneas de hooge poorte intreet, ſlaenze voor hare borſten, kermen zoo luide, dat het aen den hemel klinckt, en het hof van dat bedruckte gehuil wedergalmt. Hy ziende Pallas leggen, zoo blanck als ſneeuw in zijn aenzicht, en het hooft van het kruitkuſſen onderſtut, en de dootwonde van 't Auſoniſche punt, in zijn ſlincke borſt gapen, ſprack aldus met ſchreienden oogen : o erbarmelijck kint, benijde my de Fortuin, die ons toeloegh, uw leven, op dat ghy ons Rijck niet zoudt aenſchouwen, nochte zeeghaftigh naer uw vaders hof gevoert worden ? Ick heb in het ſcheiden, Evander, uwen vader, dit van u niet belooft ; toen hy my omhelzende, tegens een maghtigh heir aenzont, en al beducht waerſchuw-

moedight zijne Overſten,

belaſtze zich ten ſtrijt te bereiden, de dooden te begraven,

en Pallas lijck naer Evanders ſtadt te geleiden. Hier na gaet hy naer het lijck toe, daer het van Acetes bevvaert,

van dienaren en vrouvven betreurt vvort.

Hy beklaeght het,

ſchuwde, dat wy forſſe mannen voorhadden, en een hardt volck gingen beſtoken : en miſſchien paeit hy met vruchtelooze hope ingenomen, nu de Goden met beloften, en ſtoffeert d'altaren met zijne offergaven : wy bedruckten geleiden den jongelingk, die overleden, en nu in geene hemelſche Goden langer gehouden is, met een ydele ſtaetſi. O ongeluckige vader, ghy zult uw zoons lijck, een hardt gelagh, zien. Komen wy u zoo weder t'huis, en is dit die zegeſtaetſi, waer naer ghy verlangde? is dit het geen ick u zoo getrouwelijck beloofde? Maer o Evander, ghy zult uwen zoon aldus eerlijcker doot zien t'huis komen, dan of hy met oneere gevloden, zijn leven berghde, en zich uwen vloeck op den hals haelde. Och, Auſonie, och Julus, wat verlieſt ghy al hooft en trooſt! Aldus jammerende, beveelt hy het jammerlijcke lichaem op te heffen, en zent duizent mannen, de bloem uit alle troepen, die hem voor het leſte eerlijck geleiden, en den vader in zijne droefheit onderſtutten; in grooten rouwe een kleine trooſt, die men evenwel den bedroefden man ſchuldigh is. Anderen niet onledigh, vlechten horden, en een zachte dootbaer, van teenen, roeden, en eicke tacken, en overſchaduwen en beſpannen de dootbulſter boven met loof. Hier leggenze den jongelingk boven op het ſtroo : gelijck een verſlenſte viool, of quijnende maybloem, die een maeght van haeren ſteel pluckte, en wiens luiſter, wiens verwe noch onbezweken, van d'aerde, haer moeder, niet langer verquickt of gelaeft wort. Daer na broght Eneas voor den dagh een paer kleeden van de Sidoniſche Dido, heel zinnelijck op dat werck, eertijts voor hem, met haer eige handen, op purper met goude bloemen, zoo rijckelijck gewrocht, datze ſtijf ſtonden van gout. Het eene kleet trock hy bedruckt den jongelingk, als zijn jongſte eere, aen, en bewont het hair, dat verbranden zou, met eenen ſluier : behalve dit verrijckt hy hem met vele prijzen uit den Laurentijnſchen ſlagh; en beveelt den roof op een lange ry voor-aen ten toon te dragen; voeght 'er paerden by, en wapens, den vyant ontweldight : oock bondt hy hun de handen op den rugh, die hy de ſchimmen ten lijckoffer wou toezenden, en met welcker

en beveelt daer na het lichaem op te heffen, en eerlijck den vader te brengen.

Men leit het op de bare, en de doode gelijckt een bloem van haren ſteel geſneden.

Men bekleet het lijck rijckelijck,

vereert het met oorlooghsroof, en geleit het met ſtaetſi,

ker bloet men het lijckvier moſt beſprengkelen : en beveelt d'Overſten zelfs de geknotte ſtammen, met der vyanden wapenen bekleet, ten toon te dragen, en de tittels der verſlagenen daer aen te hechten. Men leit 'er den ongeluckigen Acetes, gebroken van ouderdom, die nu zijnen boezem met vuiſten ſlaet; nu zijn aenzicht met nagelen krabt: hy zijght neder, en leit op d'aerde, zoo langk als hy is. Zy leiden 'er oock wagens, met Rutuliſch bloet beſtort. Daer na komt Ethon, zijn lijfpaert, zonder behangſel aenſtappen, al ſchreiende, en het huilt groote tranen, die langs zijn ſcheeren afdruppelen. Anderen dragen ſpeer en helm; want Turnus gingk zeeghaftigh met de reſt ſtrijcken. Daer na volgen de bedruckte keurbende, en Trojaenen, en Tyrrheenſche overſten en Arkaders, met ſlepende geweer. Na dat al de ſtaetſi der megezellen een ſtuck vooruit trat, ſtont Eneas ſtil, en ſprack hartelijck zuchtende noch over den doode : wy moeten noch anderen, ons in den bloedigen ſlagh ontruckt, gaen beweenen en betreuren : o manhaftige Pallas zijt in der eeuwigheit van my gegroet, en vaer eeuwigh wel. Meer ſprack hy niet, gingk naer de hooge muren, en zette zijnen tret naer het leger toe.

en Eneas neemt zijn affcheit.

En nu quamen 'er Gezanten uit Latinus ſtadt aen, met olijftacken in de hant, om hunne dooden : dat hy de lichamen, die in het velt door het zwaert geſneuvelt lagen, toch woude wederleveren, en hun de begraefenis en aerde vergunnen; want men tegens geene verwonnelingen en ademlooze dooden vecht : dat hem toch beliefde hen, die hem korts zoo wel onthaelden, en naer welcker dochter hy ſtont, te verſchoonen. De goedertieren Eneas bewilligt hun deze billijcke bede, en voeght 'er dit noch by : o Latijnen, wat ſnoode Fortuin heeft u zoo verre ingewickelt in den krijgh, dat ghy ons, uwe vrienden, verjaeght? Verzoeckt ghy pais voor dooden, en die door oorlooghslot omquamen? Voorwaer ick zou dat oock den levenden wel vergunnen, en waer noit hier gekomen, was my niet deze plaets en dit Rijck by nootlot beſchoren : oock voer ick geen oorlogh tegens het volck van't lant. De Koningk weigerde

Latinus Gezanten verzoecken hun dooden te begraven,

dat Eneas invvilligt,

die oock vrede aenbiet,

en zich des krijghs ontschuldight.

ons den rijcksbodem, en betrouwde zich liever op Turnus wapens. Billijcker had Turnus zijn leven in de weeghschael gestelt. Is zijn ooghmerck den krijgh met den degen te beslechten, de Teukren te verdrijven: hy behoorde tegens my met zijn geweer aen te gaen; zoo had hy mogen leven, die zijn leven Gode of zijne vuist moght dancken. Nu gaet hene, en steeckt het lijckhoudt uwer ellendige burgeren in brant. Zoo sprack Eneas. Zy zwegen, en stonden stom, en zich omkeerende, za-

Drances, Turnus party, bedanckt den Koningk,

gen malkanderen vast aen. Toen antwoorde hem d'oude Drances, die op Turnus gebeten, den jongelingk altijt haette en lasterde: o Trojaensche helt, die groot van naem en faem, noch grooter in 't harnas zijt; met welck eenen lof zal ick u hemelhoogh verheffen? zal ick my meer over uwe rechtvaerdigheit, of over uwe manhaftigheit verwonderen? Wy willen danckbaerlijck deze bejegeninge onze vaderlijcke stede overdragen: en zoo eenige gelegenheit den wegh baene, u met Koningk Latinus verbinden: Turnus magh op zijn eige hant verdragen: ja het zal ons lusten het gevaert der vesten, u toebeschoren, op te halen, en de Trojaensche steenen op onze schouders te torssen.

en belooft hem te begunstigen.

Dit sprack hy, en al te zamen bestemdenze dit, uit eenen mont. Zy sloten twalef dagen stilstant, en gedurende den bemiddelden pais liepen Trojaenen en Latijnen onder een gemengt, onbeledight op de bergen, in de bosschen: d'yzere bijl klinckt op den hoogen esch: men houwt hemelhooge pijnboomen om: men klooft gedurigh met beitelen eicken, en welrieckende ceders, en voert esscheboomen te wagen, dat het kraeckt.

Men sluit bestant, en houvvt hout voor de lijckvieren.

De vliegende Faem, trompetster van zoo groot eenen rouwe, en die noch flus in Latium uitbromde, hoe Pallas het velt behielt; quam alreede Evander en Evanders huis en vesten ter

De tijding van Pallas komt in Arkadie,

ooren. d'Arkaders streven naer de poorten toe, en grijpen lijckfackels, naer het oude gebruick: al de wegh langs, en al het velt is licht van tortsen. De schaer der Frygiaenen hun bejegenende, schickt zich by de kermende troepen, die zoo ras de vrouwen ten hove intreden, een keel opsteken, dat 'er de bedroefde stadt van waeght. Maer niemant is maghtigh Evander tegen te houden:

den : hy komt midden onder den hoop op de dootbaer vallen, daer Pallas leit, en blijft 'er van droefheit aen hangen, en weent en ſteent; en naulix berſt'er endelijck de ſtem uit: o Pallas, dit had ghy vader niet belooft, maer dat ghy u omzichtiger in den gevaerlijcken krijgh zoudt dragen. My was niet onbewuſt, hoe maghtigh veel de nieuwsgierigheit en zoete eerzucht in 't harnas en den eerſten optoght vermoghten. Ellendigh proefſtuck des jongelingks, harde leſſen des naburigen oorlooghs, en beloften en gebeden van niet eenen der Goden verhoort : en ghy, o mijn getrouwe beddegenoot, zijt geluckigh door uw overlijden, en niet in deze droefheit overgebleven. Ick de vader in het tegendeel overleefde mijnen tijt, om na mijn zoons doot noch over te blijven. De Rutulen zouden billicker my, die de wapens der Trojaenſche bontgenooten volghde, met hun geweer overvallen : billijcker waer ick zelf geſtorven; en ick, niet Pallas, met deze lijckſtaetſi t'huis gebroght. Maer ick wijte het, o Teukren, u niet, nochte het bontgenootſchap, nochte het gaſtgenootſchap, hant aen hant geſloten : dat lot moſt mijnen ouderdom te beurt vallen. Doch was mijnen zoon een ontijdige doot beſchoren, zoo zal het my noch wel doen, naerdien hy over 't invoeren der Teukren in Latium quam te ſneuvelen; na dat de Volſcen te vore by duizenden om hals quamen. Ja ick zal u, o Pallas, geen andere lijckſtaetſi waerdigh achten, als deze, u van den godtvruchtigen Eneas, en groothartige Frygiaenen, en Tyrrheenſche Overſten, en het ganſche heir der Tyrrheenſchen toegeleit. Zy, die van uwe handen ſtorven, rechten u heerlijcke zegetekens op : en waer hy, o Turnus, u in oude en jaren en krachten gelijck; ghy ſtont nu al mede, als een geweldige ſtaeck, in 't harnas ten toon : maer waerom houde ick, ongeluckige man, de Teukren langer van hunne wapenen? Gaet hene, en gedenckt uwen Koningk dezen laſt over te brengen : dat ick, nu Pallas omgekomen is, noch tegens mijn hart in de weerelt blijf, ſpruit uit de hoop, geſchept uit Eneas vromicheit, gehouden de wraeck van zoon en vader met Turnus bloet te paeien. Dit eenige verwacht ick noch van hem en zijne fortuin, en verdienſten. De luſt van

en Evander valt, op de dootbaer, aen 't kermen.

dit leven zoeck ick niet, nochte't is billijck: maer wenſch dit beneden onder de ſchimmen mijnen zoon te bootſchappen.

Ondertuſſchen voerde de dageraet den ellendigen en ſterfelijcken menſchen het verquickende licht toe, 't welck moeite en zwaricheden met zich brengt. Alree ſtelde vader Eneas, alree ſtelde Tarchon lijckhoutſtapels op den boghtigen oever toe. Hier broght een iegelijck, naer der vaderen wijze, zijne dooden, waer onder men den ſmoockenden brant ſtoockte, die den hemel om hoogh met eenen nevel van roock verduiſterde. Driewerf trockenze, met hun blinckende harnas om 't lijf gegeſpt, rontom het aengeſteecken lijckhout: driewerf redenze te paerde rontom het bedruckte lijckvier, en huilden overluit. Men beſprengt oock d'aerde, men beſprengt oock de wapens met tranen. 't Geſchrey der mannen en geklanck der trompetten klinckt hemelhoogh. Daer na worpen anderen helmen en brave lemmers, roof den neergehouwe Latijnen ontweldight, in den viere; oock breidels, en barnende raden; zommigen beuckelaers en heilooze ſchichten, nu lijckſchenckaedjen, te vore het wapentuigh dezer overledenen. Men ſlaght voor de dooden een menighte van oſſen, en keelt geborſtelde zwijnen, en vee, al het lant door gerooft om te verbranden. Daer na zienze, over al het ſtrant, hun mackers verbranden, en bewaecken de halfgebrande lijckgebeenten; daer zy niet af te trecken zijn, voor dat de bedaeuwde nacht den hemel omdraeiende, de heldere ſtarren te voorſchijn brenge.

De Trojanen ſtellen lijckhoutſtapels voor hun dooden toe,

verbrandenze,

en offeren voor de zielen.

Middelerwijl ſtapelen d'ongeluckige Latijnen elders, niet min dan zylieden, ontelbaer lijckhout, en begraven ten deele vele dooden, en voerenze ten deele wech naer de naeſtgelege ackers, of zendenze weder naer de ſtadt. Al d'overigen, eenen geweldigen hoop onder een verſlagen, verbrandenze, zonder tellen, zonder pracht. Toen blaeckten de woeſte landen aen alle kanten van vier by vier, om ſtrijt. De derde dagh ſchoof de koude ſchaduwe van den hemel, wanneer de bedruckten de hooge aſchhoopen en beenders, onder een gemengt, uit den doothaert opſchepten, en in kuilen ſtoppende, eenen hoop warme aerde daer boven

De Latijnen verbranden en begraven oock hunne dooden,

op

op ſmeten. Maer nu was het voornaemſte gedruis en verre de meeſte rouw binnen het hof en de ſtadt van den grootmaghtigen Latinus; daer moeders, en ſchoondochters, zuſters, en ouderlooze kinders deerlijck en bedruckt den heiloozen krijgh, en Turnus huwelijck vervloecken; enckel willen dat hy, die naer d'opperſte eere en het Rijck van Italie ſteeckt, zelf met wapenen, zelf met den ſtalen degen het krackeel beſlechte. De bitſe Drances verzwaert dit noch, en betuight dat Turnus alleen uitgedaeght, alleen in het perck uitge-eiſcht wort. Hier kanten zich velen tegens, ſtercken hun gevoelen met verſcheide bewijsredenen, die Turnus begunſtigen: want de grootachtbaerheit der Koninginne beſchaduwt hem, en de naem en faem zijner verdiende triomfen houden den jongelingk het hooft op.

dat rouvven onruſt in Latinus hof veroorzaeckt.

Midden in den brant dezer beroerte brengen noch de gezanten, uit de ſtadt van den grooten Diomedes, deze bedroefde tijding t'huis: dat 'er met alle de koſten van zoo treflijck eene bezendinge niets uitgerecht zy: dat geen gout nochte giften nochte ernſthaftige gebeden iets vermoghten: dat de Latijnen elders hulp mogen verzoecken, of met den Trojaenſchen Koningk verdragen. Koningk Latinus zelf bezwijckt van geweldigen rouwe. De gramſchap der Goden, en graven, noch verſch voor zijne oogen, waerſchuwen hem, dat Eneas openbaerlijck door een goddelijcke maght ingevoert, en met lantbederf geſtuit wort. Weshalve hy den hoogen Raet, en de treflijckſten ten hove verdaeght. Zy komen te zamen, en de wegen grimmelen van de menighten, die naer het Koningklijcke hof ſpoeden: en Koningk Latinus, d'outſte van allen, en eerſte onder hen, die den ſcepter voeren, zit zwaermoedigh in het midden; en gebiet hier de Gezanten, uit d'Etoliſche ſtadt wedergekeert, te melden watze mebrengen, en eiſcht hun geheele antwoort, van vore tot achter toe, te hooren. Toen gavenze alle gehoor, en Venulus zijnen gebode gehoorzaem, ving aldus aen: o burgers, wy zagen Diomedes, en het leger der Argiven, en leidden den wegh af, zonder ongeval; en hy gaf ons zijne hant, waer door de ſtadt Ilium ter aerde plofte. Hy, die den Gargaen veroverde, ſtichtte nu op den bodem van Iäpygie de

De Gezanten brengen tijdinge, dat 'er niet uitgerecht is, en hun geraden met den Trojanen te verdragen:

VVeshalve Latinus den Raet vergadert,

eiſcht hier der Gezanten verrichtinge te hooren,

en Venulus voert het vvoort.

ſtadt Argyripe, naer zijne lantslieden genoemt. Na dat wy binnen ſtonden, en ons gegunt wiert in hunne tegenwoordigheit te ſpreken, zoo boden wy hun onze geſchencken aen, en meldden onzen naem, en vaderlant: wie ons beoorlooghden: wat oirzaeck ons naer Arpos joegh. Hy dit hoorende, antwoorde zachtzinnigh: o geluckige lieden, overoude Auſonianen, uit Saturnus Rijck geſproten, wat ongeval bekommert uwen geruſten ſtaet, en raet u den vreemdelingen oorloogh aen te zeggen? Zoo menigh als 'er van ons den bodem van Ilium met den zwaerde ſchon (ick ſla over wat men in 't belegh onder de hooge veſten bezuurde; en de dooden, waer over Simois heneſtroomt) al te zamen moſten wy door de weerelt omzwervende, onze ſchelmſtucken zoo onuitſpreeckelijck dier ontgelden, en boeten, dat zelf Priaem zich over zulck een' armen hoop erbarmen zou. Dat weet het droeve onweêr van Minerve berockent, en d'Eubeeſche ſteenrots, en de wraeckgierige Kafareus. Sedert dien krijgh dreven wy hene, elck naer een verſcheide kuſt; Menelaus, Atreus zoon, dwaelt in ballingſchap, tot aen Proteus pylaren toe: Ulyſſes zagh de Reuzen van Etna. Zal ick van Neoptolemus Rijck verhalen, en Idomeneus overhoop geſmeten hof? of van de Lokren, die het Libyaenſche ſtrant bewoonen? De Mycener, veltheer der dappere Argiven, quam zelf, zoo ras hy den voet binnen den drempel van zijn hof zette, om hals, door de hant zijner eerlooze gemalinne: een overſpeelder bezit de plaets van hem, die Aſie overwon. Of zal ick verhalen, hoe de Goden my benijdden, dat ick in mijn vaderlant zou belanden, om mijn gewenſchte echtgenoot, en het ſchoone Kalydon te zien? Nu volgen ons noch afgrijſſelijke wonderſpoocken na, en mijn verlore mackers ſtegen met hunne pennen naer de lucht, en in vogelen verandert, zweven ontrent de ſtroomen (och, yſſelijcke ſtraf mijnes volcks!) en huilen zoo jammerlijck, dat 'er de rotſen af wedergalmen. My ſtonden alreede zulcke zwaericheden te duchten, ſedert ick zinnelooze de hemelſche lichaemen trof, en Venus hant met een wonde taiſterde. Neen zeker, wickelt my niet in zulck eenen krijgh. Oock heb ick, na het verdelgen van Pergamum,

gamum, met den Teukren geenen ſtrijt meer; nochte wil aen hunne voorlede ellenden gedencken, of my daer over verblijden. De geſchencken ons uit uw vaderlant megebroght, brengt die Eneas : wy hebben met ons ſcherp geweer tegens hem ſchrap geſtaen, en hant tegens hant gevochten. Gelooft my, die hem beproefde, hoe trots hy met den beuckelaer toeſchiet; met welck een dwarlinge hy de ſpiets toedrijft. Had het lant van Ida noch een paer zulcke mannen gedragen; de Dardaner waer van zelf Inachus ſteden opgekomen, en Griecken zou het keeren van de kans betreuren. Hektor en Eneas hielden het belegh voor de ſtercke muren van Troje drageude, en ſtuitten de zege der Griecken tien jaren langk : beide even moedigh : beide uitmuntende en braef in 't harnas; doch Eneas de godtvruchtighſte. Laetze, op wat wijze het beſt geſchieden kan, in bontgenootſchap treden : maer wapens tegens wapens op te zetten; wacht u daer voor : en nu hebt ghy, allergrootmaghtighſte Koningk der Koningen, met een zijn antwoort gehoort, en wat hy van dezen zwaren oorloogh gevoelt.

Naulix verhaelden de Gezanten dit, of d'Auſoniſche rijcksraet begoſt allerleis te morren, te mompelen : gelijck ſnelle vlieten, van ſteenen, die den ſtroom zijnen vaert beletten, toegeſtopt, de kanten ſchuren, en langs d'oevers bruiſen en ruiſſchen. Zoo dra d'ontroerde zinnen wat bedaren, en niemant meer zijne lippen rept, heft de Koningk (na dat hy de Goden eerſt aenriep) uit zijnen hoogen troon aldus aen :

Dit antwoort gaf een mompeling in den Raet, gelijck een geſtopte ſtroom ruiſcht.

O Latijnen, voorwaer ick wou wel, en het waer beter geweeſt, dat men te vore overlegh van den ſtaet hadde gemaeckt, en niet op zulck eenen tijt, wanneer de vyant de muren belegert, den Rijcksraet by een verdaghvaerde. O burgers, wy voeren eenen ontijdigen krijgh tegens een volck van het geſlacht der Goden, en onoverwinbare mannen, die met geene oorlogen af te matten zijn, en overwonnen wezende, noch den degen niet nederleggen. Zoo ghy eenige hoop op de wapens van Etolie bouwt; zet die vry uit uwen zin, en elck zie voor zich zelven toe. Maer in welck een verlegenheit wy ſteken, en hoe al het

Latinus ontraet den oorloogh,

geen

geen, waer op men zich verliet, ons begeeft, en waer toe de ſtaet vervallen is, dat ziet ghy voor uwe oogen, en kunt het met handen taſten: doch ick beſchuldigh niemant: men heeft te werck geſtelt al wat mogelijck is, en al de maght en kracht des Rijcks aen den ſlagh gehangen. Nu zal ick u berichten, wat gevoelen by my in bedencken genomen wort, en dat, let'er wel op, beknopt voorſtellen. Ick heb, dicht by den Tuskaenſchen ſtroom, een overout lantſchap leggen, dat zich in de lengde weſtwaert, tot aen de Siciliaenſche grenzen, uitſtreckt: Auruncen en Rutulen ploegen en bezaeien de harde heuvels, en beweiden de ruige toppen. Dat men alle dit lantſchap, en 't hoogh geberghte, met pijnboſch beplant, den Teukren, vrientſchaps halve, toeſta, en met hun een verbont ſluite op billijcke voorwaerden, en hen, als rijcksgenooten, inroepe. Laetze zich daer, is hun begeerte zoo groot, nederſlaen, en ſteden ſtichten. Doch is de meeninge naer andere palen, en andere volcken te trecken, en kunnenze van onzen bodem ſcheiden; zoo laet ons voor hun twintigh ſchepen van Italiaenſch hout bouwen, of meer, indienze meer mannen kunnen: al het hout leit aen het water: zy vorderen ſlechts zoo veel en zulck vaertuigh als hun dienſtigh is: laet ons hun gelt, werckvolck, en ſcheepstimmerwerven beſtellen. Behalve dit belieft ons noch, dat 'er hondert Gezanten, de treflijckſten uit de Latijnen, henegaen, die met vredetacken in de hant, ons inzicht aendienende, met hun verdragen, en hun ſchenckaedjen van gout en elpenbeen brengen, en eenen wagenſtoel, en Koningsrock, onze rijckstekens. Beraetſlaeght u in 't gemeen, en komt den verlegen ſtaet te hulpe.

en ſtemt tot pais.

Drances ſtaet op,

Toen ſtont de zelve Drances al geſtoort op, die van bittere nijdigheit aengeprickelt, zich tegens Turnus eere kantte. Hy was rijck van middelen, en wel ter tale; doch een koel krijghsman, geen onnut raetsman geacht; maghtigh om oproer te ſtoken; trots op zijn moeders adelijck geſlacht; onzeker van wat vader. Dees ſtont op, en vermeerde en verzwaerde den haet tegens Turnus opgenomen aldus: o genadighſte Koningk, ghy vraeght raet over een zaeck, die niet duiſter is, of onze uitleg-

onderſtut 's Konings voorſtel,

ging

ging behoeft: zy bekennen al te zamen wel te weten wat de behoudenis des volcks vereiſcht; doch mompelen het binnen 's monts. Hy geve ons vryheit om te ſpreecken, en late zijn opgeblazenheit varen, door wiens ongeluckigh beleit, en averechtze gangen (ick zal 't rechtuit zeggen, al dreight hy my met den degen, en de doot) wy zoo vele lichten van Overſten zien ſneuvelen, en de ganſche ſtadt in rouw zitten; terwijl hy op zijne vlught zich betrouwende, het Trojaenſche leger terght, en den hemel met zijne wapenen braveert. O allerbraefſte Koningk, voegh liever noch een eenigh geſchenck by alle de geſchencken, die ghy beveelt den Dardanen te brengen, en geef, o vader, uwe dochter (zonder voor iemants geweldenary te zwichten) aen dien braven zwager ten huwelijck, gelijck hy des waerdigh is, en beveſtigh dezen pais door een eeuwigh verbont: of zijn de harten en gemoeden met zulck eenen ſchrick voor Turnus ingenomen, zoo laet ons hem zelf ſmeken, en met bidden hier toe vermurwen: hy geve zijn eigen Recht den Koningk over, en ſchelde het den vaderlande quijt. O ghy, die het hooft en d'oirzaeck van alle dit jammer in Latium zijt, waerom jaeght ghy d'ellendige burgers zoo dickwils in merckelijck gevaer? O Turnus, in oorloogh is geen heil, wy bidden u om vre, met een om 't eenige en onſchenbare pant des vreeds. Ick die, zoo ghy u laet voorſtaen, u benijde (des ick my luttel bekreune) ben d'eerſte, die u ootmoedigh bidde: ontfarm u over uw onderzaten: legh uwen hooghmoedt af, en dewijl ghy voorgejaeght wiert, zoo ga vry hene. Al dooden, al neerlaeghs genoegh: al lants genoegh verwoeſt: of zijt ghy om d'eere begaen; ſteeckt 'er zulck een hart in u, en gaet u de bruitſchat van 't hof zoo ter harte; waegh het, en bejegen uwen vyant ruſtigh voor de vuiſt. Wy, quanſuis een ongeachten hoop, een volck niet begravens nochte beklagens waert, zullen op het velt neêrgehouwen worden, op dat Turnus toch aen zijn Koningklijcke gemalin gerake. Hebt ghy zoo veel harts, hebt ghy eenen druppel van uwe vaderlijcke vromicheit in 't lijf, zoo zie hem, die u uitdaeght, eens onder d'oogen. Zulck een rede terghde den oploopenden Turnus: hy zuchte, en borſt uit

en ſchimpt op Turnus.

Turnus berſt tegens Drances uit,

met deze woorden: Drances, wanneer het tijt is om de handen te reppen, dan weet ghy het altijt breet genoegh met woorden uit te meten, en zijt d'eerſte, daer de Vaders te rade geroepen zijn: maer men moet het hof met geen woorden ſtoffeeren, die u ſtofachtigh genoegh afgaen, daer ghy veiligh zit, terwijl de muren den vyant uitkeeren, en de graften noch niet van bloet overloopen. Weshalve, o Drances, donder met uwe welſprekenheit, gelijck ghy wel gewoon zijt, en hael mijne bloohartigheit over, wanneer ghy met uwe vuiſt zoo vele hoopen Teukren neêrgehouwen, en het velt overal met uwe zegetekenen gemerckt hebt. Het ſtaet u vry te proeven, wat een helt in 't velt vermagh: wy hoeven de vyanden niet verre te zoecken; zy ſtaen aen alle kanten rontom de veſten. Willenwe tegens hen aengaen? wat ſammeltghe? Of zult ghy altijt met den mont vechten, en uw hielen laten zien? Ick voorgejaeght? wie kan met recht my verwijten, dat ick ſchandelijck voorgejaeght ben, die den gezwollen Tyber zagh waſſen van het Trojaenſche bloet; Evanders ganſche huis met zijnen ſtam inſtorten, en d'Arkaders van hunne wapens berooven? Bitias en de vreeſſelijcke Pandarus bevonden my zoodanigh niet, nochte duizent anderen, die ick zeeghaftige, binnen 's vyants muren en wallen beſloten, op eenen dagh naer den Tarter zondt. Is 'er geen heil in den oorloogh? Uitzinnige menſch, zing dat den Dardaen en uws gelijcken voort. Vaer derhalve vry voort, om het ganſche lant te verbazen, en in roer te zetten; de maght van een tweewerf overwonnen volck te verheffen, en in het tegendeel Latinus wapens laegh te zetten. Nu ſidderen oock de Myrmidonſche Overſten voor de Frygiaenſche wapenen: nu ſidderen Diomedes en Achilles van Lariſſe; en Aufidus vlught met zijnen ſtroom naer d'Adriatiſche zee te rugge.

verzacht de haetelijckheit des krijgs,

ontdeckt Drances treken,

Of wanneer die doortrapte ſchelm zich veinſt te bloode te zijn om tegens my te krackeelen, dan blijckt zijn boosheit niet dan te klaerder: maer zijt niet eens bekommert: ick zal mijne handen aen u niet ſchenden, nochte u dat bloode hart uit den boezem rucken: leef vry lang genoegh. Nu keer ick my, o groote vader des Rijcks, tot u en uwe voorſlagen. Indien ghy langer geene

ne hoop in onze wapenen ſtelt; indien wy zoo van hulp ontbloot zijn, en met eens den rugh te bieden in den gront leggen, zonder dat de kans keeren kan; zoo laet ons de wapens nederleggen, en hen met gevouwe handen om pais bidden. Hoewel (och! of 'er noch iet van die vorige vromigheit overſchoot) ick hem braef boven anderen, en geluckigh geſtorven acht, die om het minſte hier van niet te beleven, quam te ſneuvelen, en eens het gras beet. Maer ſchieten ons noch middelen, en jonge gaſten, noit in 't velt gebezight, en hulp van Italiaenſche ſteden en volck over; en ſtaet den Trojanen hun eere oock dier genoegh, en op veel bloets (want zy hebben oock hunne dooden, en de zelve ſtorm waeide hun allen over 't hooft) waerom bezwijcken wy zoo ſchandelijck in den intre des oorlooghs? waerom ſchrickt ons hart in het lijf eer de trompet klincke? De langdurigheit en ongeſtadigheit des wiſſelbaren tijts keerde vele zaecken ten beſte: De weifelende Fortuin bedroogh vele geluckigen, en holp d'ongeluckigen weder op. Weigeren Etolie en Arpen ons de hant te bieden? Meſſapus weigert het niet, nochte de maghtige Tolumnius, en zoo vele volcken, en Overſten ons van hun toegezonden: en geen kleine eere zal hen volgen, die in Latium en het Laurentijnſche lant geworven worden. Oock is 'er Kamille, die uit het brave geſlacht der Volſcen geſproten, eenen hoop ruiters aenvoert, en benden die in de wapenen groeien. Indien de Teukren my alleen ten ſtrijt uiteiſchen, en u dat behaeght, en ick het gemeene beſte zoo grootelijcks in den wege ben; de zege is my noch zoo vreemt niet, dat mijn handen op zulck een groote hoop ietwes weigeren te proeven. Ick zal 'er met moedt tegens aengaen, alwaer hy ſchoon de groote Achilles, en ſchoot de wapens aen, die Vulkaen met zijn vuiſten ſmeedde. Ick Turnus, die in vromicheit voor niemant der oude helden zwichte, geef voor u, en Latinus, mijnen ſchoonvader, mijn lijf en leven ten beſte. Eiſcht Eneas my alleen uit? dat zoeck ick: ſpruit dit uit der Goden gramſchap, Drances zal 't met den hals niet boeten; is hier roem en eere aen vaſt, hy zal 'er geen eere uit ſtrijcken.

en getroost zich alleen tegens Eneas aen te gaen.

Ondertuſſchen genaeckt Eneas met zijn heir, en al de ſtadt loopt overendt,

Zylieden ſtrijdigh over twijfelachtige zaken, verhandelden dit onderling, terwijl trock Eneas met zijn heirleger vaſt op hen aen. Ziet een bode komt met een geweldigh gerucht ten Koningklijcken hove inſtreven, en zet al de ſtadt van ſchrick overendt: dat de Teukren, en Tyrrheenſche maght in hun volle ſlaghorden, van den Tyberſtroom, al het velt over komen afzacken. Terſtont worden alle gemoeden ontruſt, en de harten der gemeente dapper tot gramſchap aengeprickelt. Zy vatten in der yl de wapens aen: de jeught raeſt om wapens: de bedruckten aen 't ſchreien; de Heeren aen 't mompelen. Dit gaf van allen kanten een groot geroep en luidtruchtigh geſchil over de ganſche ſtadt; niet anders dan wanneer by geval in een hoogh woudt menigten van vogelen by een zitten; of heeſche zwanen by den viſchrijcken vliet Paduſe, in de quaeckachtige meeren, geluit ſlaen. O burgers, zeit Turnus, (die gelegenheit waernemende) al recht, vergadert den Raet by een, en daer neêrgezeten, prijſt hun den vrede aen: zy rucken vaſt gewapent ten Rijcke in: en zonder meer woorden, ruckt hy voort, en geeft zich haeſtigh ten hove uit. Ghy Voluſus, zeit hy, laet de Volſcen zich wapenen, en voer de Rutulers aen: ghy Meſſapus en Koras, met uwen broeder, wapent de ruiters, en voort naer buiten toe. Een deel bezette de toegangen naer ſtadt toe, en manne de wachttorens: de reſt van 't volck trecke in zijn volle geweer met my derwaert, daer ick het belaſt. Terſtont loopt al de ſtadt naer de muren toe. Vader Latinus verlaet zelf den Raet, en begonnen raetſlagh, van zoo groot een belang, ſtelt beroert van zinnen dat werck uit, en beſchuldight zich zelven dickwils, vermits hy, zonder iemant aen te zien, den Dardaen niet ten ſchoonzoon aennam, en Eneas in ſtadt ontfingk. Anderen graven vaſt voor de poorten, of voeren ſteenen en ſtaken aen: de ſchorre klaroen blaeſt den bloedigen oorloogh in: Joffers en jongers door een geſchakeert, omringen den wal: d'uiterſte noot roept het al te hoop. Oock wort de Koningin met een groote ſchaer van vrouwen naer den tempel, en het hooge ſlot van Pallas gevoert, om haer offergaven te brengen, en de maeght Lavinie, oirzaeck van zoo groot een

met zulck een gerucht,

gelijck menighten van vogelen in 't vvoudt, of een hoop zvvanen in vlieten en meeren.

Turnus ſcheit uit den raet, en ſtelt orde.

Latinus ſchort den raet op, en beklaeght zich.

een jammer, gaet neffens haer moeders zijde, en ſlaet haer ſchoone oogen neder. De vrouwen volgen, bewierrooken den tempel, en ſtorten een bedruckt gebedt in het hooge koor : o ſtrijtbare maeght, Tritonie, ghy oorlooghsvooghdes, verbrijzel met uwe hant het geweer des Frygiaenſchen ſtraetſchenders : vel hem ter aerde, en legh hem voor de hooge poorten neder. De dolle Turnus zelf ruſt zich ruſtich ten oorloogh toe : en alree had hy het Rutuliſche pantſer, ruigh van kopere ſchubben, aengeſchoten, en de ſchenen in gout geſloten, het hooft noch ongewapent, en het zwaert op de zijde gegort ; en van gout ſchitterende, quam het hooge ſlot afgeronnen, en randde alreede in zijn gemoedt den vyant aen : gelijck een paert na lang trecken van den halfter losbrekende, uit den ſtal vry en vranck veldewaert in ſlaet ; of in de weide naer eenen hoop merrien toeſtreeft ; of naer zijn gewoonte te wedt gaende om zich te baden, luide brieſcht, den kop in de lucht ſteeckt, en opſteigert, dat de mane over neck en ſchoft hene zwiert. Kamille, met eenen troep Volſcen vergezelſchapt, bejegent hem ; en de Koningin ſpringt zelf in de poorte van haer paert, en al de bende gaet, gelijck zy, van de paerden afzitten : daer na ſprack de Koningin aldus : o Turnus, indien een heldin zich met recht eenighzins op haer eige vromicheit magh betrouwen, zoo heb ick moedt en beloof Eneas ruiterye het hooft te bieden, en alleen tegens de Tyrrheenſche ruiters aen te gaen : gun my d'eere, dat ick den eerſten torn magh uitſtaen : hou ghy u met het voetvolck onder de ſteveſten. Turnus hier op de manhaftige maeght eens ſtijf aenziende, zeide : o Maeght, eere van Italie, hoe zal ick u bedancken, of vergelden ? Maer laet ons (naerdien uwe kloeckmoedigheit voor geenerley gevaer zwicht) dit ſtuck gemeenerhant aengaen. De voortvarende Eneas heeft (zoo het gerucht en d'uitgezonde beſpieders ons verkuntſchappen) lichtgewapende ruiters vooruitgezonden, om het lant af te loopen : hy komt zelf over den hoogen en woeſten bergh naer de ſtadt toe trecken. Ick heb voorgenomen hem een laege te leggen, op het padt, dat door het boſch loopt, en den tweeſprongk met gewapent krijghsvolck te bezetten.

Turnus vvapent zich,

en komt, vol moedts, van het ſlot afloopen, gelijck een paert uit den ſtal het velt invlieght, of te vvedt gaet.

Kamille bejegent hem in de poorte,

en bidt om den vyant het hooft te mogen bieden:

Turnus bedanckt ze,

ten. Neem daer, met alle uwe benden by een, den Tyrrheenſchen ruiter gewis: de dappere Meſſapus en Latijnſche ruitery, en de troep des Tiburtijnſchen Overſten zullen met u trecken: het beleit zal aen u ſtaen. Zoo ſpreeckt hy, en vermaent Meſſapus, en d'overſten, zijne mackers, oock tot den ſtrijt, met diergelijcke rede, en ſpoet zich naer den vyant toe. Op eenen boghtigen omwegh leit een doncker dal, bequaem voor het krijghsvolck om looze lagen te leggen, en het is van wederzijde dicht met ruighte bezet: een ſmal padt, een enge wegh, en booze toegangen loopen derwaert. Om hoogh, boven op de kruin des berghs, daer men uitziet, leit een onbekende vlackte, en veiligh om te ſchuilen; het zy ghy van hier iemant, ter rechte of ter ſlincke hant, wilt aentornen, of van den bergh beſtoken, en groote ſteenen afwentelen. De jongelingk begeeft zich door bekende wegen derwaert, neemt de plaets in, en legert zich in de ruighte van het boſch.

geeft de heldin het beleit om den vyant te ſtuiten, en hy zelf bezet een dal.

Ondertuſſchen ſpraek Diane, Latonaes dochter, uit haer hooge woonſtede, de vlugge Opis, een van haer maeghdelijck gezelſchap en heiligen ſtoet, weemoedigh aldus aen: o Maeght, Kamille, die ons allerliefſt is, wapent zich ter quader ure met ons geweer, en rijdt naer den bloedigen ſlagh, daer het haer gelden zal: deze hartelijcke genegenheit tot haer is ons niet korts nochte haeſtigh aengekomen. Toen Metabus, door nijdigheit en een trotſer maght ten rijcke uitgeſtooten, uit Privernus, zijn overoude ſtadt, wijcken moſt, nam hy, midden door het gevecht henevlughtende, het kint tot gezelſchap in zijne ballingſchap mede, en den naem zijner moeder Kasmille wat verminckende, noemde het naer heur Kamille. Hy teegh, met het wicht in zijnen ſchoot, naer d'eenzame boſſchen, en verregelegene bergen toe. De Volſcen vlogen met hunne ſoldaten hene en weder rontom, en ſchoten hem van alle kanten fel met pijlen naer 't lijf. Zie midden in zijne vlught liep d'Amazeen over, dat zijn hooge oevers ſchuimden; zulck een ſtortregen was uit de wolcken geborſten. Hy bereit om over te zwemmen, wort door liefde tot het kint te rugge gehouden, en is met het lieve pack beladen en bekommert.

Ondertuſſchen bericht Diane Opis, hoe Kamille ten oorloogh treckt, verhaelt haer de hiſtorie der zelve,

Alles

Alles by zich zelven overleggende, zoo ſchoot hem naulix dit ter vlught in den zin: de krijghsman droegh by geval in zijne ſtercke vuiſt eenen geweldigen ſchicht, van dicht en quaſtigh eicken hout, wel hardt gedrooght: en knoopte en bondt de dochter (in ruigh korck met baſten gewonden) midden aen deze ſpeer vaſt, en zich met zijnen arm ſchrap zettende, om haer met kracht over te zwaejen, ſprack aldus den hemel aen: o goedertiere Maeght, dochter van Latone, en beminſter der boſſchen, de vader zelf geeft u tot een dienſtmaeght deze over, die eerſt aen uwen ſchicht vaſt gehecht, en u aenſchreiende, door de lucht den vyant ontvliedt. O Godin, ick neem u tot een getuige, datze u alleen eigen is: ontfang haer, die nu gevaerlijck door de lucht geſchoten wort. Zoo ſpreeckt hy, en zwenckt met zijnen arm de ſpiets over. D'ongeluckige Kamille vlieght met den ſnorrenden ſchicht over den ſnellen ſtroom hene, dat het water ruiſcht. Maer overmits een groote troep Metabus alree dicht op de hielen zat, zoo gaf hy zich te water, en geredt zijnde, trock de ſpeer, met de maeght aen Diane geſchoncken, uit den grazigen oever. Hy quam noit onder dack, nochte binnen ſteden, of veſten; was te wildt van aert om te bedaren, en broght op d'eenzame bergen den tijt, gelijck een herder, over. Hier voedde hy zijn dochter op, onder heggen, in afgrijſſelijcke holen, aen de ſpeen eener wilde merrie met paerdemelck, en molck den uier in den teeren mont. Zoo dra het kint effen op zijn voeten gaen en ſtaen kon, gaf hy het eenen ſcherpen ſchicht in de hant, hing het kleentje den pijlkoker en boogh op den rugh, en een tygersvel op het hooft, over den nek, in ſte van gouden hairſnoer en langen ſluier. Toen het noch een kint was koſt het met de teere hant eenen ſchicht ſchieten, de lange ſlinger om het hooft zwaejen, en een Strimoniſche kraen of witte zwaen treffen. Menige vrouw in de Tyrrheenſche ſteden wenſchteze te vergeefs tot een ſchoondochter te hebben: zy met Diane alleen te vrede, houdt zich eeuwigh onbevleckt, door eenen treck tot pijlen en maeghdelijcke kuiſcheit: ick wenſchte wel dat zy, die de Teukren dorſt uiteiſchen, zich in dien krijgh niet geſteecken had: en zy zou my

waert

waert en nu een mijner gezellinnen zijn. Nu welaen, mijn Nymf, naerdien het bittere noodtlot haer perſt, zoo ſtijgh van den hemel neder naer de Latijnſche palen, daer men zich, ter quaeder ure, tot eenen bloedigen ſlagh toeruſt. Neem dit geweer: treck eenen wraeckgierigen pijl uit den koker, en ſchiet hier mede doot al wie dit gewijde lichaem wondt, het zy Trojaen, of Italiaen, zonder iemant aen te zien. Daer na zal ick uit een holle wolcke het lichaem der ellendige ongeplondert in haer vaderlant ten grave beſtellen. Zoo ſprack de Godin, en de Nymf overtrock haer lichaem met een zwarte wolcke, en daelde luchtigh door de ruiſſchende lucht naer beneden.

en belaſt te ſchieten al wie haer quetſe.

Het Trojaenſche heir, en de Hetruriſche Overſten, en de ganſche ruitery, in benden verdeelt, genaken ondertuſſchen de muren: de weeldige roſſen brieſchen over het vlacke velt hene, laten zich naulix intoomen, en keeren zich dan ſlincks dan rechts. D'ackers ſtaen wijt en zijt ſpits van yzere ſpeeren, en het veldt flickert van gewapenden te paerde. Meſſapus daerentegen, en de ſnelle Latijnen, en Koras met zijnen broeder, en de vleugel der Maeght Kamille verſchijnen tegens hen te velde, drillen van verre met hunne ſpietſen, zwaeien met hunne ſchichten; en aentreckende ruiters, en brieſſchende paerden worden hoe langer hoe heeter. Binnen ſcheuts gekomen, houdenze ſtant, berſten haeſtigh uit met een veltgeſchrey, hitſen hun dolle roſſen aen, en ſchieten gelijckerhant van alle kanten, gelijck of het ſchichten hagelde, zoo dat 'er de lucht van beſchaduwt wort. Terſtont rennen Tyrrhenus en de geſtrenge Akonteus met hunne ſpeeren elkandere fel op het lijf, en maecken d'eerſte inbreuck, met eenen geweldigen ſlagh; en de paerden knacken borſt tegens borſt in ſtucken. Akonteus uitgeſchockt, tuimelt een ſtuck weeghs hene, gelijck een blixem of looden pijl uit een Blijde geſchoten, en ſpreit zijn leven in de lucht. Terſtont is het heir verbijſtert, en de Latijnen zich omkeerende, worpen hun rondaſſen op den rugh, en wenden de roſſen naer de veſten toe. De Trojanen achter hen her, en Vorſt Aſylas valt op de benden in. Nu genaeckenze de poorten, en de Latijnen ſteken weder een keel op, en wenden

Trojanen en Hetruſcen genaecken middelerwijl Latinus ſtadt;

Meſſapus en Koras en Kamille randen hen aen met de ruiterye,

en het ſneeuwt 'er ſchichten.

Tyrrhenus en Akonteus rennen tegens elckandere.

Akonteus wort uit den zadel gelicht, gelijck een blixem of loot uit een Blijde:

de Latijnen wenden naer de veſten toe, de Trojanen hen na,

kort

kort met hunne paerden : hier op vlieden de Trojanen eensloefs met vollen ren te rugge : gelijck de vloet en de diepe zee t'elckens oploopende, nu tegens het lant aenzwalpt, de baren over de rotſen wentelt, dat het ſchuimt, en de golven over haer hooghſte paelen en de zandige duinen vloeien; nu het zeewater weder haeſtigh afloopt, al barnende de keien omwentelt en inſlorpt, en met een vallende ebbe het ſtrant ontzijght. De Tuskanen dreven de Rutulen tweemael naer de veſten te rugge; tweemael te rugge geſlagen, beſchuttenze al vlughtende hunnen rugh met den ſchilt. Maer ten derdemaele elckandere aentaſtende geraeckten de ganſche heirlegers onderlinge vaſt aen een, en vochten man tegens man. Toen gingk eerſt het kermen der ſtervenden aen. Toen gingk de ſtrijt eerſt dapper aen, en halfdoode paerden, gemengt onder het nederhouwen der mannen, en wapens en lichamen, wentelen diep in het bloet. Dewijl Orſilochus gruwde tegens Remulus zelf aen te gaen, zoo ſchoot hy zijn ros met een ſpiets, dat het yzer onder het oor ſteken bleef. Het ros ſteigerde van dien ſlagh, en baloorigh van die wonde, ſtack beenen en borſt in de lucht, dat hy uitgeſchockt ter aerde tuimelde. Katilus ſmeet Iôlas neder, en Hermyn, die groflijvigh, en groothartigh in de wapenen was, en met zijn blont hair, blootshoofts, en met zijn bloote borſt aenquam, zonder voor wonden te ſchricken; zoo durf hy zich bloot voor het ſpits geven. De ſpeer gingk hem door zijn breedt ſchouderblat, datze trilde, en des mans weedom verdubbelde : het zwarte bloet ſprong 'er overal uit. De vechters baren lijcken met het ſtalen punt, en ſchroomen geene wonden, om eerlijck te ſterven. Maer d'Amazoon Kamille, met den pijlkoker op de ſchouders, en de borſt bloot, ſchrap om te vechten, juicht vaſt midden onder het nederhouwen, en ſpreit nu met hare hant een dichte hagelbuy van taeie ſchichten : nu grijptze onvermoeit een ſtercke heirbijl in de vuiſt. De gouden boogh en 't geweer van Diane rammelt op haren rugh. Wanneerze gejaeght zijnde den rugh biet, dan ſchietſe oock met omgekeerden boogh de flitſen achter uit. Haer uitgeleze gezellinnen zwermen rontom haer, de maeght Larine, en

die vlieden vveder te rugge: en gelijck de zee by beurte vloeit en ebt,

zoo jagen en vlughten de heiren tvveevverf.

Kamille

ſchiet met pijlen, en houvvt met de bijl toe;

beſluyt van haren ſtoet;

Tulle, en Tarpeie, die de ſtaele bijl voert; alle Italiaenſche dochters, van de goddelijcke Kamille zelf uitgekoren tot haren ſtoet, en bedienaerinnen in oorloge en geruſten vrede. Hoedanigh d'Amazonen, wanneerze over den Thraciſchen Thermodoôn loopen, en met hare beſchilderde wapenen oorlogen; of rontom Hippolyte vechten; of wanneer de ſtrijtbare Pentheſilea met haren wagen wederkeert, en de vrouwelijcke troepen op het luitruchtigh geſchrey met hare halvemaenronde ſchilden braveeren. O ſtraffe Maeght, wien velt ghy eerſt, wien leſt met uwen ſchicht ter neder? Of hoe vele mannen ſmijt ghy doot ter aerde? Eerſt klincktze Klytius zoon, Eumeen, recht van vore, een lange denne ſtang door de borſt. Hy valt, braeckt beken bloets, bijt het bloedigh gras, en wentelt al ſtervende zich in zijn bloet. Daer na leit zy 'er Liris en Pegaſus boven op; terwijl d'een van zijn doorſteken paert tuimelende, den teugel grijpt; terwijl d'ander zich oprechtende, den geſneuvelden zijn maghtelooze hant toereickt; en zy ſtorten ſchichtigh te gelijck neder. Zy leit 'er Amaſter, Hippotas zoon, noch by, en van verre invallende, volght met hare ſpeer Tereus, en Harpalykus, en Demoſoön, en Chromis; en zoo menigen ſchicht de maeght worpt, zoo menige Frygiaen moet 'er ſneuvelen. De jager Orſitus rijdt met uitheemſche wapenen van verre op een Apuliſch paert, is op zijn krijgsmans met een kalfsvel om 't lijf gedoſt, en voert op het hooft eenen wijtopgeſperden wolfsmuil, die vreeſſelijck zijne tanden laet zien: hy rept zich midden onder de ſcharen, met een ruwe kolf in de vuiſt, en ſteeckt met hals en hooft boven anderen uit. Zy dezen uitpickende [want toen de troep gekeert was, koſte dit geen moeite] doorſchiet hem, en bijt hem dit toe: o Tyrrhener, docht u dat ghy het wilt in de boſſchen voorjoeght? De dagh is gekomen, die uwe trotſe woorden met vrouwewapenen zal wederleggen: evenwel leght ghy hier mede by de ſchimmen geen kleine eere in, dat Kamille u met haren ſchicht ter aerde veldt. Stracks hier na treft zy Orſilochus, en Buten, de groflijvighſte Teukren: doch Buten priemdeze recht van vore, met het punt, tuſſchen helm en pantſer, daer de neck

gelijck d'Amazonen, in Thracie, over ys loopen, en rontom Hippolyte vechten, of Pentheſilea t'huis brengen.

des

des Ridders bloot was, en de rondas aen den ſlincken arm hing. Zy drijft Orſilochus om en wederom in eenen grooten ringk, en korter omzwaeiende, bedrieght hem, en volght den volger. Daer na houwtze van boven den ſmeeckenden en deerlijck biddenden man met de zware bijl tweemael door helm en beckeneel, dat de warme harſſens in zijn aenzicht ſprongen. Aunus, die op den Appenijn woont, zijn zoon, een krijghsman, niet de minſte onder de Ligurianen, zoo lang het nootlot hun bedriegery door de vingers zagh, geraeckte onder haer handen, en ſtont verſchrickt, zoo dra hy onder haer oogen quam: en merckende, dat men nu met loopen den ſtrijt niet ontgaen, nochte de Koningin, die op hem toereedt, afzetten kon, zoo gingk hy toe om met kloeckheit en ſchalckheit haer te bedriegen, en hief aldus aen: ſtaet dit zoo braef, dat zulck een heldin zich op een ſterck paert verlaet? Staeck dat rennen, en ſtijgh af om tegens my voor 's hands te voet te vechten: nu zult ghy vernemen wien dat wintbreken tot roem gedyen zal. Zoo ſprack hy: maer zy van vinnige ſpijt tot razens toe ontſteken, gaf haer paert de gezellinne over, en zette zich te voet tegens hem onverſaeghdelijck ſchrap, met gelijck geweer, den blooten degen, en noch onbeſchilderde rondas. Maer de jongeling meenende dat hy het door bedrogh gewonnen heeft, went den teugel, noopt het ſnelle paert met ſporen, en vlught en vlieght hene zonder omzien. Lichtvaerdige hoovaerdige Liguriaen, te vergeefs ſtoft ghy: te vergeefs zoeckt ghy door uw lantstreken t'ontglippen: het bedrogh zal u niet behouden by Aunus, den bedrieger, brengen. Zoo ſpreeckt de Maeght, en rent vierigh met haer vlugge zolen het ros voorby, grijpt het van vore by den toom, treet toe, en wreeckt zich aen haer vyants bloet: zoo gemackelijck, als een havick, een vervloekte vogel, uit een hooge ſteenrotſe, boven in de lucht, met zijne pennen, een duif vervolght, achterhaelt, en oppackt, en met zijn kromme klaeuwen ontweit, dat bloet en uitgepluckte pluimen uit de lucht komen neervallen.

Zy helpt Aunus zoon voort, zoo gemackelijck gelijck de havick een duif.

Maer de vader en oirſprongk der menſchen en Goden om hoogh in top van den Olymp gezeten, ziet alle deze dingen vaſt

Iupiter ziet al dien handel aen,

en vveckt Tarchon op,

aen, en hitſt Tarchon, den Tyrrhener, op, om wacker aen den man te gaen, en noopt zijne gramſchap met ſcherpe ſporen: weshalve Tarchon te paerde, onder het nederhouwen, en de deizende benden rijdt, hitſt de vleugels met vele woorden aen, noemt elck by zijnen naem, en moedight de verjaeghden om den ſtrijt te hervatten. O nimmer rechtſchape, o altijt ſuffende Tyrrheners, wat vrees, wat ſuffery gaet u over? Breeckt een wijf deze ſlaghordens, en jaeghtze deze heirſpitſen op de vlught? Waer toe dragen wy het zwaert? Waer toe voeren wy dit geweer in de vuiſt? doch ghy zijt niet traegh om Venus in haer nachtgevecht by te komen; of wanneer de kromhoren u ontbiet ten reie van Bacchus, om op bancketten en volle bekers aen den diſch te paſſen. Hier toe ſtreckt uwe liefde, uw yver; terwijl de gezegende Offervinder u d'offerfeeſten aendient, de vette offerhande u in de hooge wouden noodight. Dit zeggende, ruckt hy zelf met zijn ros midden onder de drommen, zonder op zijn leven te paſſen, en vaert onſtelt tegens Venulus in; en zijnen vyant van den paerde ruckende, ſchort en ſchudt en druckt hem met zijnen rechten arm tegens zijn heup, en gaet 'er zoo me deur. Daer verheft zich een hemelhoogh geſchrey, en alle Latijnen wenden hun oogen derwaert. De vierige Tarchon vlieght over het vlacke velt, en ſleept man en wapens met zich: toen brack hy het ſcherp van zijne ſpeer af, en zocht waer Venulus ongewapent en bloot was, om hem den dootſteeck te geven: d'ander hier tegens worſtelende, keert zijn vyants hant van den ſtrot af, om gewelt met gewelt te ſtuiten: en gelijck de roſſe arent zijn krauwels en klaeuwen in de huit van eenen draeck ſlaet, hem oppackt, en omhoogh voerende, zich in de lucht met zijne vleugelen ophoudt, en te gelijck met zijnen krommen beck tegens de gewonde ſlang aenpickt, die vaſt wringt en worſtelt, zich in vele krullen omkrult, en kop en ſchubben vreeſſelijck en ſteil opſtekende, vaſt ſiſt en ſchuifelt: eveneens voert Tarchon al huppelende den Tyburtijner, zijnen roof, buiten den drang der bende. De Meoniſche Tyrrheners, het voorbeelt en de geluckige uitkomſt van hunnen veltoverſte navolgende, loopen hier op toe. Daer na volght

die zijne troepen moedt aenſpreeckt,

en Venulus van den paerde ruckt,

gelijck d'arent eenen draeck oppackt.

De Tyrrheners volgen Tarchons voorbeelt.

volght Aruns, die by nootlot veegh was, de ſnelle Kamille met zijnen ſchicht, en let eerſt erghliſtigh, waer hy beſt zijn geluck aen haer magh verzoecken. Overal waer de dolle maeght midden onder den troep zwierde, daer quam Aruns, een jongelingk, voor den dagh, en heimelijck beſpiende waerze henegingk, waerze zeeghaftigh wederkeerde, en den voet buiten des vyants troepen zette, wendde gezwint en ter ſluick den teugel derwaert. Hy vlieght van alle kanten rontom den heelen kringk, dan herwaert, dan derwaert, zonder ophouden, en paſt met zijne ſpiets te raecken. Chloreus, eertijts een uitmuntende Prieſter, en Cybele toegeheilight, flickerde by geval van verre, met zijn Frygiaenſche wapenen, en bereet een ſchuimbeckende paert, gewapent met ſchubben van koper en gout, pluimsgewijze gewrocht. Dees waerzegger, uitnemende braef in uitheemſch yzerroeſt en purper gekleet, ſchoot Gortijnſche pijlen, van Lyciſch kornoeljen hout. De gulde boogh rammelt op zijnen rugh; hy heeft eenen gulden helm op, en eenen oranjen lijfrock aen; en de linne ſlippen, die van borduurſſel kraken, zijn met een gouden ſnoer opgeſtrickt; het onderkleet is met de naelde geſtickt, en hy draeght Ooſterſche laerzen aen de beenen. De maeghdelijcke jagerin, volgens den aert der vrouwen, begeerigh naer buit, en verblint van roofgierigheit, volghde reuckeloos dezen eenigen, onder al het gewoel des ſtrijts, en door al de bende; het zy om de Trojaenſche wapens in de kercken op te hangen, of om zich met de plonderaedje van het gouden gewaet te vercieren: wanneer Aruns zijnen ſlagh waernemende, naer heur, die vaſt ſammelde, heimelijck met eenen ſchicht ſchiet, en aldus de Goden aenroept: o opperſte der Goden, ſchutsheer over den heiligen Soraktis; Apollo, dien wy inzonderheit eeren, en om wiens wil wy de vlam des pijnboomen houtſtapels ontſteken, en als offeraers, op onze godtvrughtigheit ſteunende, midden door het vier over gloeiende kolen loopen: almaghtige vader, gun ons, dat wy dit ſchandael met ons geweer vernietigen. Ick eiſch zegeteken, nochte buit, nochte eenigen roof der verſlage maeght: laet mijn andere daden my ten roem gedyen; indien ſlechts deze

Aruns leit op Kamille toe.

Chloreus, Cybeles Prieſter, bromt zoo rijckelijck te paerde,

dat Kamille op dien roof vlamt;

tervvijl neemt Aruns zijnen ſlagh vvaer, roept Apollo aen,

heilooze peſt dootlijck van my getroffen, ſneuvele, zoo zal ick, zonder hier roem van te dragen, in mijn vaderlijcke ſtadt wederkeeren. Febus hoorde dit gebedt, en ſtont hem een deel zijner bede toe, en liet een deel in den wint henevliegen. Hy willighde den bidder in, de verbaeſde Kamille terſtont in den ſlagh neder te vellen: dat het beroemde vaderlant hem weder zou zien t'huis komen, bewillighde hy niet, en ſloegh het in den wint: weshalve alle Volſcen hun gezicht en oogen naer de Koningin toewendden, zoo dra de ſpeer ter hant uitgeſchoten, door de lucht ſnorde. Zy zelf was niet verdocht op den pijl, die uit de lucht quam ſnorren, tot dat die toedragende, onder den uitpuilenden tepel heel diep ſteken bleef, en het maeghdelijcke bloet dronck. Haer gezellinnen ſchieten haeſtigh toe, en onderſtutten haer vallende vrouw. Aruns al zijn beſt aen't loopen; en t'effens verblijt en beangſt, durf zich nu niet langer op zijne ſpeer betrouwen, nochte de ſchichten der maeght verwachten: en gelijck een wolf, die den herder of een groot kalf verbeten heeft, van zijn ſtout ſtuck bewuſt, eer de huislieden hem met hun geweer involgen, zich terſtont, bezijde's weeghs, op de hooge bergen verſchuilt, en zijnen bevenden ſtaert lickende, dien van angſt tuſſchen de beenen inhaelt, en boſchwaert in vlught: eveneens gingk Aruns verbaeſdelijck uit hun oogen ſtrijcken, en blijde dat hy ontkomen was, verſtack zich midden onder de gewapenden. Zy treckt al ſtervende den ſchicht met de hant uit, doch het ſtalen punt ſteeckt tuſſchen het been in, en wont haer diep in de ribben. Zy zijght van al het bloeden neder, wordt koudt, het gezicht breeckt, en haer aenſchijn, ſtracks noch zoo blozende, verlieſt zijn kleur. Toen ſprackze, op haer verſcheiden leggende, Akka, een van hare megenooten aen, die, boven alle anderen, Kamille alleen getrouw was, en wiſt wat haer op het hart lagh; en zy zeide: Akka zuſter, dus lang koſt ick noch: nu verzwackt my een doot-

die hem zijn bede ten deele toeſtaet.

De ſchutter treftze onder den tepel,

en vlught van angſt,

gelijck de vvolf, een kalf verbeten hebbende, deur gaet.

Kamille treckt den pijl uit de borſt,

neemt afſcheit van Akka,

lijcke wonde, en het wort zwart en doncker voor mijn oogen. Ras hene, en draegh Turnus dit mijn uiterſte bevel over: dat hy zich in den ſlagh begeve, en de Trojanen buiten de ſtadt keere: en nu vaerwel. Zy liet te gelijck met deze woorden den toom

glijden,

glijden, en zeegh maghteloos ter aerde. Toen allengs kout en slap over al haer lichaem, en uit den oorloogh scheidende, en verscheidende, laet hals en hooft achterover in den neck hangen, en haer geest vaert met eenen snick gestoort ter zielen. Toen ging 'er een onmatigh geschrey naer de goude starren op: de veltslagh gingk om 't verlies van Kamille noch scherper aen. Al de maght der Teukren, en de Tyrrheensche Oversten, en de vleugels van den Arkadischen Evander rennen te gelijck dick en dicht op elckanderen in.

en sterft.

De veltslagh vvort feller.

Maer Opis, kamenier van Diane, zat al een poos boven op het hoogh geberghte, en keeck vast onversaeght den veltslagh aen; en toenze van verre Kamille, midden onder het veltgeschrey der verwoede maeghden, met een droevige doot gestraft zagh, verzuchteze, en sprack uit het binnenste van haer hart aldus: och dochter, ghy, die u onderwont de Trojanen ten oorloogh uit te daegen, most het al te wreet, al te wreet boeten; en het baete u niet, dat ghy Diane tusschen de heggen der wildernisse met uw eenzaem leven eerde, of onze pijlkokers op den rugh droeght: evenwel zal uwe Koningin u, nu in het uiterste van uw overlijden, niet onge-eert laten, en dees doot zal niet onvermaert onder de volcken, nochte uwe naemhaftigheit ongewroken blijven: want die u den doot dede, zal het met den hals naer zijn verdienste boeten. Onder eenen hoogen bergh stont het graf van Dercennus, Koningk der overoude Laurentijnsche stede, en met aerde opgehoopt, wort van eicke lommer bedeckt: Hier zette zich d'overschoone Godin eerst in der yl neder, en bespiedde Aruns van den hoogen heuvel. Zoo ras zy hem in de wapenen blincken en lichtvaerdigh stoffen zagh, sprackze: waerom loopt ghy hene en weder: zet uwen tret herwaert aen: kom herwaert, vege mensch, om Kamilles halve loon naer uw werck t'ontfangen. Zult ghy oock van Dianaes geweer sterven? Zoo sprack de Thracische Nymf, en trock gestoort eenen vluggen pijl uit den gulden pijlkoker, en spande den boogh wel stijf, tot dat de horens aen elckandere bogen, en te gelijck de slincke het stalen punt, en de rechte hant met de pees den tepel raeckte. Aruns

Opis dit aenziende,

zet zich op Dercennus graf,

hoor-

doorſchiet Aruns,

hoorde zoo dra niet den pijl door de lucht ſnorren en ſuiſen, of het yzer bleef in zijn lijf ſteecken. Hy geeft zijnen geeſt en den leſten ſnick, en wort van zijn mackers vergeten, die hem, op het velt en onbekent in het ſtof, laten leggen. Opis vaert met hare vederen naer den hemelſchen Olymp.

en vaert ten hemel.

Terſtont vluchten Latijnen, Rutulers, en Volſcen, ſtevvaert aen,

Zoo ras Mevrouw gemiſt wort, geeft zich de lichte vleugel van Kamille allereerſt op de vlught: de verbaeſde Rutulen vlughten: de geſtrenge Atinas vlught: de verſtroide overſten en verlate rotten bergen zich, en wenden hunne paerden naer de veſten toe: en niemant is maghtigh de Teukren, die hen op de hielen zitten, en vaſt toehouwen, en moorden, met geweer te ſtuiten, of tegens hen ſtant te houden: maer zy komen weder met afgeſchote bogen, die over hun ſlappe lendens hangen: de vlughtige hoef van den viervoetigen ſnelriem trappelt over het morwe velt, dat het davert. De donckere nevel van 't omgewroete ſtof drijft naer de muren toe, en de vrouwen voor haer borſten ſlaende, heffen van de tinnen een vrouwelijck geſchrey aen, dat het aen den hemel en de ſtarren klinckt. De troep des vyants is overhoop achter hen her, die de voorſten op de vlught, door d'opgezette poorten inbrekende, d'ellendige doot niet ontvlughten,

De Trojanen vervolgenze tot in de poorten,

maer in de poorte zelf, binnen de vaderlijcke veſten, en hun eige huizen, doorſteken worden, en den geeſt geven. Zommigen ſluiten de poorten, en durvenze voor hunne mackeren niet open houden, nochte hen (hoe deerlijck zy oock kermen) binnen de veſten inlaten. Het gaet 'er deerlijck op een vermoorden der genen, die met hun geweer de poort beſchermen, en in het ſpits van 't geweer rennen. Die voor d'oogen en het aenſchijn hunner ſchreiende ouderen door den hooghdringenden noot uitgeſloten blijven, tuimelen ten deel in de diepe graften; rammeien ten deele blindeling en met vollen ren de poorten, en harde poſten, en boomen. Zelfs de vrouwen volgen, in 't benaeutſte van den ſtrijt, door liefde des vaderlants aengeport, haeſtigh Kamilles dapperheit na, gelijckze haer noch flus zagen vechten; en verweeren zich met ſchichten, eicke ſtangen, en hardt gebrande ſpietſen, en durven d'eerſte voor de behoudeniſſe der ſtede het leven opzetten.

en de neerlaegh is groot en bloedigh.

Onder-

Ondertuſſchen komt Turnus in het boſch een zeer harde tijding ter ooren, en Akka bootſchapt den jongelingk de geweldige beroerte; dat de ſlaghordens der Volſcen neêrgeleit, Kamille geſneuvelt zy, de verbolge vyanden maghtigh aendringen, alles aenranden, en de veſten alreede ſchrick aengejaeght wort. Hy ſcheit al razende (want het wreede nootlot van Jupijn broght dit mede) van de bezette heuvels, en treckt uit het wilde boſch. Naulix was hy uit het gezicht dezer plaetſe getrocken, en op het velt gekomen, wanneer vader Eneas ten ontſloten boſſche ingetrocken, den heuvel beklom, en buiten het beſchaduwde boſch geraeckte. Aldus treckenze ſchichtigh alle beide, en met alle hunne troepen naer de muren toe, en zijn weinige ſchreden van elckandere: en zoo dra Eneas van verre het ſtof op het velt zagh oproocken, en de Laurentijnſche benden vernam, en Turnus Eneas, zijnen vyant, in de wapenen kende, en het getrappel der voeten en het pruiſſen der paerden hoorde; zoo zoudenze ſtracks den ſtrijt aengegaen en ſlagh gewaeght hebben, 't en ware de roosverwige Febus alree zijn vermoeide roſſen in de Spaenſche zee te wedt dreef, en met het vallen van den avont den nacht weder aenvoerde: waerom zy elck hun leger voor de ſtadt nederſlaen, en zich voor de veſten begraven.

Turnus krijgt tijding, hoe Kamille en de Volſcen gebleven zijn, en de ſtadt in laſt,

dies haeſt hy dervvaert, en Eneas volght hem.

Nu zoudenze elckandere te keer gaen, maer de nacht ſcheitze.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

Het twalefde Boeck.

INHOUDT.

De maght der Latijnen, door 't verlies van twee veltſlagen gekneuſt, en de moedt hun ontzoncken, zoo vint Turnus (ziende hoeze al te zamen al hun hoop op hem ſtelden) tegens wil en raet des Konings, en den weerſtant der Koninginne (die te vergeefs vaſt ſchreide) het lijfgevecht

tegens Eneas geraden, 't welck Idmon, in zijnen naem, den Trojaen aenzeit. Eneas aenvaert de voorwaerde, en men beveſtight, in't openbaer, met dieren eet, het verdragh, van wederzijde; 't welck van de Nymf Iüturne, Turnus zuſter (door Iuno hier toe opgerockent, en in Kamertus ſchijn verandert) geſteurt wort; waer op Tolumnius, de vogelwichelaer, door zijn valſche wichelerye, d'eerſte van hun allen, zijnen volcke een valſche zege belovende, een van Gylippus zonen, met een ſpeere doorſchiet. Eneas, oock bewuſt van d'oirzaeck dezer ſchichtige beroerte, pooght de zijnen te rugge te roepen, en van een onzekere hant met eenen pijl getroffen, is gedwongen uit den ſlagh te vertrecken; het welck Turnus t:rnemende, zoo verzuimt hy die ſchoone gelegenheit niet, en recht onder de vyanden eenen gruwelijcken moort aen. Venus ondertuſſchen, op Ida, in Krete, wilde poleie pluckende, geneeſt haren zoon. Eneas hier door verquickt, vermaent Askaen, in't kort, door zijn voorbeelt tot vromicheit, komt den zijnen te hulpe, en eiſcht Turnus alleen voor de vuiſt uit. Doch dewijl Turnus niet voor den dagh quam (want Iuturne, zijnen wagen, waer uit zy Metiskus, den wagenaer, ter aerde plofte, herwaert en derrvaert, uit Eneas gezicht drijvende, gedooghde niet dat dit paer hantgemeen wiert) zoo beſloot de Helt de ſtadt aen te randen, en met zijn heir naer de muren afzackende, worpt den brant in de wachttorens, en naeſte huizen. Amate, toen wanende dat Turnus gebleven was, eindighde uit wanhope haer leven aen eenen ſtrop. Zoo ras Sages Turnus deze mare brengt, en hy de zaeck zoo verre verloopen ziet, dat hy nootzaeckelijck moſt kampen, of voor zijne oogen de ſtadt zijner bontgenooten in's vyants gewelt zien vallen, zoo verdaghvaert zijn yver Eneas van zelf, op de bedonge voorwaerden, om tegens hem alleen te kampen. Eneas ſtaet in dit lijfgevecht boven, en door 's vyants gebedt bykans tot genade bewogen, ziet Turnus wapenriem, onlangs den verſlagen Pallas van't lijf geruckt, 't welck den helt zoo verbittert, dat hy zijnen vyant het zwaert in de borſt duwende, hem van't leven berooft.

Latinus maght geknackt, door zulck een bloênden ſlagh,
Perſt Turnus om, vol moedts, in lijfgevecht te treden,

Tot

Tot vordering van pais: dies ſluitenze een verdragh,
Geſteurt van Iüturne, in't midden der geleden.
Men ſtrijt met volle kracht: Eneas wort gewont,
En wonderlijck geheelt; de ſtadt met ſtorm gewonnen;
Dies worght Amate zich, en ſluit haer' bleecken mont.
De helden komen fors elckandere aengeronnen,
En kampen voor de vuiſt, in't aenzien van elck heir;
Daer Turnus ſneeft, en laet Eneas zijn geweir.

Turnus, ziende de kans keeren, ontſteeckt zoo grimmigh, gelijck een gevvonde leeuvv;

TUrnus ziende d'afbreuck der Latijnen, en hoe door het verlies van den ſlagh hun de moedt ontzonck, hy nu om zijn belofte gemaent wiert, en alle oogen op hem zagen; vergramde zich en ontſtack hierom zoo onverzetbaer en heftigh, gelijck een Puniſche leeuw, die van den jager zwaerlijck in de borſt gewont, ten leſte zijne kracht te werck ſtelt, de ruige mane over zijnen dicken neck ſchuddende, moedt grijpt, onvervaert den moortpijl uit zijn lijf ruckt, in ſtucken bijt, en brult met zijnen bloedigen muil: eveneens loopt Turnus de gal van grimmigheit over. Daer na ſpreeckt hy ontſtelt aldus den Koningk aen: aen Turnus ſchort het niet: geen reden is 'er, waerom de ſuffende Eneadijnen hun woort zouden in den hals halen, en weigeren het verdragh geſtant te doen. O vader, laet d'offerhanden toeſtellen, en ſtel de voorwaerden. Ick zal met deze hant den Dardaner, die Aſie verliep, (laet de Latijnen ſlechts ſtil zitten, en het aenzien) te keer gaen, ter helle zenden, en alleen d'algemeene ſchande met den zwaerde van hun afkeeren; of hy d'overwonne Latijnen beheerſchen, en met Lavinie, zijn gemaelin, gaen ſtrijcken. Latinus antwoorde hem met bedaerde zinnen: o kloeckhartige jongelingk, 't is billijck dat ick, hoe ghy onverſaeghder zijt, en meer in vromicheit uitmunt, my hier over zoo veel t'ernſtiger berade, en zorghvuldigh overwege al wat hier kan toeſlaen. Ghy bezit het Rijck van Daunus, uwen vader, en zoo vele ſteden, met den zwaerde verovert: en t'ontbreeckt Latinus aen middelen nochte goede genegenheit t'uwaert. In Latium en de Laurentijnſche landen zijn noch meer ongehuwde dochters,

en zeit Koning Latinus aen,

hoe hy gezint is tegens Eneas lijf om lijf te vechten.

Latinus pooght hem neder te zetten:

en niet van slechten stamme. Laet my toe dat ick u ongeveinst melde het geen ghy noode hoort, en neem deze woorden in. Het stont my niet vry mijne dochter aen iemant van d'oude vryers te besteden; en dit spelden alle Goden en menschen. Ick beweeght door liefde t'uwaert, beweeght door de bloetvrientschap, en de tranen mijner bedruckte gemalinne, heb alle verbinteniſſen gebroken, de verloofde dochter den schoonzoon ontweldight, en de wapens tegens Recht aengenomen. O Turnus, ghy ziet wat al ongevallen, welcke oorlogen my sedert zijn overgekomen; en hoe groote zwarigheden meest op u aenkomen. Wy tweemael in het velt met groot verlies de neerlaegh krijgende, houden naulicks, binnen de stadt, de hoop van Italie het hooft op: de Tyberstroom is noch laeuw van onzen bloede, en heele velden leggen wit van dootsbeenderen. Waer laet ick my zoo dickwils toe vervoeren? Wat dollicheit brengt my van mijn opzet? Ben ick overbodigh hen, als bontgenooten, in te roepen, wanneer Turnus om hals zy; waerom beslecht ick niet liever dit geschil, terwijl hy noch leve? Wat zullen de Rutulen, mijne bloetvrienden, wat zal geheel Italie hier toe zeggen; indien ick u (Fortuin behoede ons) die naer mijn dochter en heur huwelijck staet, om het leven helpe? Let eens hoe veranderlijck de kans des oorlooghs zy: heb medoogen met uwen bejaerden vader, die nu in uwe vaderlijcke stadt Ardea zoo verre uit uwe oogen treurt. D'oploopentheit van Turnus laet zich met geene woorden nederzetten: zy loopt noch hooger, en wort krancker door artseny. Zoo ras de jongelingk spreken kon, begost hy aldus: ick bidde u, o goede Koningk, laet deze uwe zorghvuldigheit voor my, om mijnent wil, toch varen, en sta toe, dat ick, om eere in te leggen mijn leven waege. Wy weten, o vader, oock met den degen om te gaen, en passen te raken, dat 'er het bloet na volge. De Godin, zijne moeder, zal verre te zoecken zijn, om hem en zich zelve op de vlught met hare wolcke te bedecken, en in ydele schaduwen te verbergen. Maer de Koningin, doot van benaeutheit, en voor het hooft geslagen, van schrick voor dit lijfgevecht, schreide en hielt haren vierigen schoonzoon tegen: o Turnus,

Turnus houdt even sterck aen:

Koningin Amate maent hem af.

ick

ick bidde u, om deze tranen, om d'eere van Amate, zoo u die noch eenighzins ter harte ga (ghy zijt nu d'eenige hoop en trooſt van mijnen bedroefden ouderdom; aen u hangt de roem en het Rijck van Latinus; al het huis leunt en ſteunt op u) ick bidde u ſlechts om eene zaeck: ſtaeck uw opzet, wort niet hantgemeen met den Trojaen. O Turnus, wat ongeval u in dat lijfgevecht overkome, dat komt my over: ick zal te gelijck met u uit dit verdrietige licht des levens ſcheiden, en niet gevangen gevoert, Eneas, mijnen ſchoonzoon, zien. Lavinie hoorde haer moeder kermen, en de tranen biggelden langs hare blaeckende wangen: z'ontſtack van ſchaemte, zoo root als vier, en al haer aenſchijn gloeide: gelijck of iemant Indiaenſch yvoir met bloetroot purper overſtreeck; of gelijck weerſchijn van roode roozen onder witte lelien ſpeelt; zoo bloosde de Maeght in haer aenſchijn. Turnus lonckt haer aen, wort van minne ontſtelt, en noch te meer op het vechten verhit; en ſpreeckt Amate in het kort aldus aen: ay moeder, magh ick u bidden, ay, ſchrey my, nu ick naer het felle lijfgevecht ga, zoo niet na: want dat kan niet goets bedieden, en Turnus zijnen tijt verkorten nochte verlengen. Idmon, mijn bode, ga hene, zegh den Koningk van Frygie mijnent halve dit aen, dat hem vreemt in zijn oor wil klincken: Eneas laete de wapens der Trojanen en Rutulen vry ruſten: 't is noodeloos Trojanen tegens Rutulen aen te voeren: want morgen vroegh, zoo dra de dageraet met oranje wielen den hemel oprijdende, beginne te blozen, zullen wy dien krijgh door ons bloet beſlechten, en op die wijze, om de bruit Lavinie, een kans in het velt waegen.

Lavinie ſchreit vaſt, en blooſt van ſchaemte, zoo root gelijck yvoir met purper beſprengkelt, of lelien met roozen gemengt.

Turnus daeght door Idmon Eneas in het perck,

Zoo ſpreeckende treet hy haeſtigh in het hof, eiſcht zijne paerden, die komen al brieſſchende aendraven, dat het een luſt is. Orithye had zelf deze roſſen, witter dan ſneeuw, ſneller dan den wint, tot een pronck en prael aen Pilumnus vereert. De wackere ſtalknechts ſtaen 'er rontom, en havenenze en kemmen de mane. Hy ſchiet daer na een pantſer, blinckende van gout en lattoen, aen 't lijf, hangt met een het zwaert op de zy, den ſchilt aen den arm, en zet den gekamden helm met een roode pluimaedje

eiſcht zijne paerden, vvitter dan ſneeuvv, ſneller dan den vvint,

vvapent zich,

op zijn hooft. De Viergodt had zelf dit zwaert voor Daunûs, den vader, geſmeet, en al gloeiende in den jammerpoel gekoelt. Daer na grijpt hy met kracht een ſtercke ſpeer, Aktor Aurunkus ſchenckaedje, die midden in de zael tegens een vreeſſelijcke kolom leunde; en hier mede drillende, roept: nu mijn ſpeer, die noit mijn bede te leur ſtelde, nu is de tijt gekomen: te vore waert ghy des grooten Aktors, nu zijt ghy Turnus geweer: help my dien halven man, dien Frygiaen nedervellen, en met deze ſtercke vuiſt hem zijn pantſer van het lijf rucken, en ſcheuren, en zijn hair, dat met een gloeiende yzer gekrult wort, en van myrrhe druipt, in het ſtof begruizen. Van zulcke razernyen wort hy gedreven: 't ontheiſtert aenzicht is vol gloets, en van gramſchap ſpringt het vier uit zijne oogen: gelijck de ſtier, die ſtooten wil, vervaerlijck bulckt, of uit verbolgenheit zijne horens op den ſtam van eenen boom beproeft, en in den wint achteruit ſlaet, of met zant op te krabben, dat het ſtuift, een voorſpel van 't gevecht maeckt.

ſpreeckt zijn ſpeer aen,

en gloeit van gramſchap, gelijck een ſtier voor het vechten.

De moedige Eneas zeer vermaeckt, dat de krijgh door dit aengeboden verdragh beſlecht wort, wet ondertuſſchen niet koeler zijne moedigheit met de wapenen, hem van zijne moeder beſtelt; en zoeckt zijn eige gramſchap te tergen: vertrooſt daer na zijne megenooten, en den bedruckten Julus, die in laſt is; en bericht hunlieden, hoe het nootlot hier op loopt: en beveelt eenige mannen Koningk Latinus dit aen te dienen, en de voorwaerden van den vrede te beramen.

Eneas bereit zich mede,

en zent mannen aen Latinus, om voorvvaerden te beramen.

Naulix quam de volgende dagh opdringen, en beſcheen de toppen der bergen, wanneer de zonnepaerden eerſt uit de diepe zee opſteigerende, ten wijde neusgaten den glans uitſnoven; of Rutulen en Trojanen ſtaecken onder de veſten der groote ſtede een velt af, en bereidden het om daer te vechten: in het midden ſteldenze offerhaerden, en altaren van zoden voor Goden hun beide gemeen: anderen in linnen gekleet, en met yzerkruit om het hooft bevlochten, broghten bronwater en vier aen. De keurbende van Auſonie komt aentrecken, en de ſchichteniers geven zich ter poorte uit: aen den anderen kant ruckt al het Trojaenſche

De zon komt op:

men ſtelt het vechtperck toe.

D'Auſoniſchen komen aentrecken,

ſche en Tyrrheenſche heir voort, met verſcheide ſlagh van wapenen, en niet anders van geweer voorzien, dan ofze opontboden wierden, om tegens het ſpits aen te gaen: en d'overſten zelfs, met gout en purper uitgeſtreken, vlogen midden onder de krijghslieden hene en weder; Mneſtheus, van Aſſarakus geſlacht, en de ſtercke Aſylas, en Neptuins afkomſt, Meſſapus, te paerde afgerecht. Zoo dra men het teken gaf, nam elck zijne plaets, ſtack de ſpeer in d'aerde, en ley den ſchilt neder. Toen grimmelden ſtockoude mannen, en vrouwen, en kinders, en wat onweerbaer was, uit nieuwsgierigheit, op torens, daken en huizen: de gewapenden hielden wacht aen de hooge poorten.

oock Trojanen en Tyrrheners,

en het grimmelt 'er van menſchen.

Maer Godin Juno, van den top des heuvels, die nu d'Albaenſche genoemt wort (de bergh had toen noch geenen naem, of vermaertheit) haer oogen nederſlaende, zagh het velt, en beide de ſlaghordens der Laurentijnen en Trojanen, en Latinus ſtadt over, en ſprack terſtont Turnus zuſter aldus aen, een Godin over meeren en ruiſſchende ſtroomen; aen wie d'alleropperſte Koningk Jupiter, ten loon van haren geſchaeckten maeghdom, deze eere toeheilighde: o mijn overaengename Nymf, eere der vlieten, ghy weet hoe ick u alleen ſtelde boven zoo menige Latijnſche dochter, als oit het goddelijck bedde van den ondanckbaren Jupijn beklom, en ruimde u gewilligh een plaets in den hemel in; Iüturne, let wat zwarigheit u genaeckt, en wijt het my niet. Ick beſchutte Turnus en uwe veſten, voor zoo veel Fortuin het ſcheen te lijden, en de Schickgodinnen gedooghden den Staet van Latium toe te ſtaen. Nu zie ick den jongelingk ter quader ure naer den ſtrijt gaen, en de gezette dagh der Schickgodinnen, en de felle vyant genaeckt vaſt. Ick kan dit gevecht, dit verdragh niet met mijn oogen aenzien. Vaer ghy voort, het paſt u, zoo ghy iet ten beſte van uwen broeder durft aenrechten: miſſchien zal het met deze benaeude harten beter afloopen. Naulicks ſprackze dit, of de tranen ſprongen Iüturne ten oogen uit, en zy ſloegh drié of viermael voor haer eerbare borſt. Juno, Saturnus dochter, zeide: 't is nu geen ſchreiens tijt: haeſt u, en is 'er eenigh middel, ruck uwen broeder uit den muil des doots:

Dit ziet Iuno van boven aen,

en ontdeckt Turnus zuſter

vvat zvvarigheit haren broeder genaeckt,

en beveeltze hem in den ſtrijt by te ſtaen,

of het liifgevecht te ſteuren.

doots : of berocken hun een krackeel, en breeck het beraemt verdragh. Ick ſteeck u een hart onder den riem. Aldus pordeze haer aen, en lietze twijfelmoedigh, ontſtelt van zinnen, en vol hartewee.

Middelerwijl genaecken de Koningen: Latinus wort met eenen geweldigen ſtoet op eenen wagen van vier paerden voortgetrocken; en om zijn hooft blincken zes paer goude ſtralen, die de zon, zijnen grootvader, uitbeelden. Turnus komt met twee witte paerden aen, en drilt een paer ſchichten, met een breet yzer beſlagen. Aen den anderen kant ſtappen naer het leger d'oirſprongk des Romainſchen ſtams, vader Eneas, die met zijnen ſtarlichten beuckelaer en hemelſche wapenen flickert; en Askaen, d'andere hoop van het groote Rome, neffens hem. De

De Prieſter offert.

Prieſter in het zuivere offergewaet, brengt een bigge van een borſtelige zeuge, en een ongeſchoren ſchaep mede, en leit het vee op de brandende altaren. Zy, hunne aengezichten naer de rijzende zon keerende, brengen het zoute veltgewas, mercken met het ſtalen mes de ſtar van het vee, en begieten het altaer met offerſchalen. Daer na zweert de godtvruchtige Eneas, met den bloo-

Eneas bezweert de voorvvaerden des liifgevechts,

ten degen in de vuiſt, aldus : o zon, o landouw, om wiens wil ick zoo groote zwaerigheden uithardde, ghylieden zult nu getuigen ſtaen over mijnen eet; en ghy, o almaghtige vader, en ghy Saturnus dochter, nu beter gezint, o Godin, nu bidde ick u, en ghy, o wijtbefaemde vader Mars, die door uwe goddelijcke maght alle oorlogen beſtiert; en ghy bronnen en beken en wat ontzaghelijcke godtheden in den hoogen hemel en de blaeuwe zee meer zijn; indien Fortuin Turnus, den Auſoniaen, d'overhant toeſta, zoo zullen de verwonnelingen gehouden zijn naer Evanders ſtadt te vertrecken; zoo ruime Julus het velt, en geene Eneadijnen voeren hier na weerſpannigh eenige wapens in, of ontzeggen dit Rijck ten zwaerde : doch indien Mars ons d'overhant verleene (gelijck ick hoop, en wenſch, dat de Goden dit liever met hunnen goddelijcken wille beveſtigen) zoo begeer ick niet, dat d'Italianen den Teukren gehoorzamen, nochte eiſch het Rijck voor my; maer dat beide d'onverwonne volcken zich

onder

onder eenerhande wetten in een eeuwigh verbont begeven. Ick zal hun leeren offeren, en wijzen wat Goden men dienen moet: Latinus, mijn ſchoonvader, behoude het gezagh over de wapens: mijn ſchoonvader blijve regeeren, gelijck hy gewoon is. De Trojanen zullen een ſtadt voor my ſtichten, en die naer Latinus dochter Lavinie noemen. Zoo gaet Eneas voor; zoo volght Latinus na, en heft zijne oogen en handen naer den geſtarrenden hemel: o Eneas, dat zelve zweer ick oock, by hemel, aerde en zee, en Latonaes tweelingen, en den dubbelhoofdigen Janus, en de maght der helſche Goden, en des heiloozen Plutoos heilighdommen. De vader, die het verbont met den blixem ſterckt, hoore dit. Ick raecke het altaer, en neem het vier, dat 'er midden op leit, en de Goden tot getuigen, dat geen tijt dezen pais, nochte het verbont met den Italianen aengegaen, zal breken, hoe de zaeck oock uitvalle; nochte geen gewelt zal my mijnen eedt doen ſchenden; al mengde het met den ſpringvloet lant en zee onder een; of al ſtortte het den hemel in de hel: gelijck dees ſcepter (want hy had by geval den ſcepter in de hant) nimmermeer loof nochte telgen ſchiet, nochte ſchaduwe baert, wanneer hy eens in het boſch onder van den ſtruick, zijne moeder, afgeſneden is, en die te vore een boom was, van loof en tacken met de ſtale bijl geknot, nu van de hant des kunſtenaers in koſtelijck metael geſloten wert, en den Latijnſchen vaderen te dragen gegeven. Met dusdanige woorden ſterckenze onderling, midden in den ring en de tegenwoordigheit der Overſten, het verbont. Daer na keeldenze het vee, kerckplichtigh gewijt om in het vier te verbranden, en ruckten het zijn ingewant levendigh uit den lijve, en vereerden d'altaren met volle ſchotelen.

Latinus desgelijcks:

men beveſtightze noch met offerhanden:

Maer het docht den Rutulen al over een poos, dat deze kampvechters elckandere ongelijck waren, en elck had zijn inzicht, en ſprack 'er het zijne toe. Terwijlze daer na noch nader inzien, hoeze elckandere in ſterckte ongelijck zijn, zoo helpt hier noch toe, dat Turnus al ſtilzwijgens toetreet, en met neergeſlagene oogen ootmoedigh d'altaren eert; oock helpen hier toe zijn bleecke kaecken, en de dootsheit in de jeughdige troni. Zoo ras de

doch de Rutulen morren over dit verdragh:

zuſter Iüturne dat mompelen ziet voortgaen, en de flaeuwe harten der gemeente veranderen, bootſtze midden onder het heir Kamertus gedaente na, die van overtreflijcke voorouderen geſproten, doorluchtigh om zijn vaders befaemde vromicheit, en zelf dapper in de wapenen was. Zy geeft zich, niet onkundigh hoe het hier ſtont, midden onder het heir, ſtroit verſcheide geruchten, en ſpreeckt aldus: Schaemt ghy u niet, o Rutulen, den ganſchen ſtaet aen een eenige ziel te hangen? Zijn wy niet gelijck in getal, of in maght? Ziet hier alle Arkaders en Trojanen, een volck by nootlot hier gevoert, en Hetrurie op Turnus gebeten. Zoo men vecht, wy zijn twee tegens een. Turnus ſneuvelende zal wel naer de Goden gaen, aen welcker altaren hy zich overgaf, en wel op een ieders tonge leven: wy nu koel op het velt by een gezeten, zullen van ons vaderlant verſteken, gedwongen zijn hoovaerdige Heeren te gehoorzamen. Dusdanige woorden holpen de zinnen der jongelingen aen 't hollen, en het mompelen kroop alrede hoe langer hoe meer voort, van troep tot troep. De Laurentijnen zelfs, en de Latijnen zelfs veranderen van zinnen, en die eerſt een einde van den ſtrijt, en heil voor den ſtaet te gemoet zagen, willen nu vechten; bidden dat het verbont onvoltrocken blijve, en erbarmen zich over Turnus, die aen de quaetſte kans is. Iüturne voeght hier noch iet grooters by dan dit, en geeft een teken aen den hoogen hemel, boven 't welck noit geen krachtiger d'Italianen beroerde en misleidde: want Jupijns roſſen vogel, door de gloeiende lucht vliegende, verjoegh een luitruchtige vlught van zeevogelen, die om hoogh zweefden; en de verſlinder haeſtigh op het water neerſchietende, packte een uitmuntende zwaen met zijn kromme klaeuwen op. D'Italianen zien wacker toe, en alle vogels jagen met een geſchrey (dat deerlijck ſtaet) den arent op de vlught, verdonckeren de lucht met hunne pennen, en dringen, gelijck een wolck in de lucht, op dien vyant aen; tot dat de vogel van hun gewelt benaeut, door den laſt zelf bezwijckt, den roof uit zijne klaeuwen in eenen ſtroom ſmijt, en heel hoogh in de wolcken vlught. Daer op begroeten de Rutulen dit voorſpoock met een

dies neemt Iüturne Kamertus gedaente aen,

zaeit tvveedraght onder het morrende heir,

en verdrijft een vlucht zeevogels door eenen arent, die een zvvaen oppackt,

en vveder ſtaken moet.

een veltgeſchrey, en ſtellen zich ſchrap; en Tolumnius d'Aerts-wichelaer zeit : dat was het, dat was het, 't welck ick menighmael door mijne beloften zocht : ick neem het aen, en kenne die Goden : ruckt onder mijn beleit den degen uit, o ghy Rutulen, die u, als een hoop weerlooze vogels, van eenen oproerigen vreemdelingk laet voorjagen, en uwe kuſten afloopen en ſtroopen. Flus zal hy doorgaen, en zijn ancker lichten. Zet u gelijckerhant in ſlaghorden, en verdadight uwen Koningk, dien men u door het lijfgevecht berooven wil. Zoo ſprack hy, tradt vooruit, en ſchoot eenen ſchicht recht onder den vyant: de kornoelje ſchacht giert en ſnort door de lucht hene, en gaet recht uit haren gangk. Terſtont ſteeckt 'er een geweldigh geſchrey op : alle het voetvolk in zijn geleden ſtaet verbaeſt, en het bloet wort heet van dit gerucht. De ſpeer vlieght voort, daer by geval zeven gebroeders, zeer ſchoon van leeſt, recht tegens hen over ſtonden (alle van Gilips, den Arkader, by zijn getrouwe Tyrrheenſche gemalin alleen gewonnen) en treft eenen van deze zeven, eenen braven jongelingk, door het blancke harnas, in de ribben, daer de geborduurde wapengordel, op de middel en den buick geſleten, en de geſp om de lenden vaſt gehaeckt wort; en hy ſteeckt op het roode zant armen en beenen van een. Maer zommigen van deze gebroederen, een moedige bende, van droefheit verhit, rucken met hunne handen den degen uit; ſommigen grijpen den worpſchicht, en ſtreven blindeling toe. De Laurentijnſche troepen loopen tegens hen aen : van den anderen kant komen Trojanen, en Agyllyners, en Arkaders, ſterck in getale, met hun beſchilderde wapenen tegens hen aenbruiſen. Aldus zijnze al te zamen eensgezint dit met den zwaerde te rechten. Zy rucken d'altaren om verre: daer komt een afgrijſelijck onweêr van ſchichten aen de lucht op, en d'yzeren ſlaghregen valt dicker en dichter. Men gaet met kelcken en offerhaerden deur. Latinus zelf, nu 't verbont onvoltrocken blijft, neemt de wijck, en ruckt zijn geſchende Goden mede. Anderen ſpannen wagens in, of ſpringen te paerde, en komen met bloote zwaerden by der hant. Meſſapus, yverigh om het verbont te ſteuren, bejegent te paerde Koningk Auleſtes, den

Tolumnius

beduit den arent op Eneas,

rockent de Rutulen op, en ſchiet eenen ſchicht onder den vyant,

vvaer aen een van zeven gebroederen ſneuvelt; zoo vvort men hantgemeen.

Tyrrhener, die de ſluierkroon draeght, en zoo verſchrickt, dat hy achterwaert wijckt, en deerlijck ruggeling, over hals en hooft, over d'altaren, die in den wegh ſtaen, henetuimelt: maer Meſſapus vlieght al verhit met een ſpeere toe, en op een groot paert gezeten, ſlaet hem, die vaſt om genade badt, wel ſtijf met zijne dicke ſpiets van boven neder, en ſpreeckt aldus: dat heeft hy wech: zoo offert men beſt aen de groote Goden. D'Italianen loopen toe, en ſtroopen den dooden al warm. Chorineus grijpt een barnhout van den outer, en bejegenende Ebuſus, die aenquam om toe te houwen, dreef hem de vlam in zijn kinnebacken: de lange baert hier door gezengt, brande en zengde, dat het ſtonck: hy daerop involgende, vatte met de ſlincke hant zijnen verduizelden vyant by de locken, ſtiet en duwde hem met zijne knie tegens d'aerde aen, en doorreegh zijn zijde met een koudt lemmer. Podalirius met zijnen blancken degen Alſum, den harder, die in de voorſte ſlaghorden door de ſchichten heneſtreefde, involgende, dreight hem van boven: d'ander houwt hem met opgeheve bijl, recht van vore, het voorhooft en de kin midden door, en beſprengkelt al 't harnas met bloet. Een harde ſlaep en yzeren vaeck luickt zijne oogen, en ſluit het gezicht om eenen eeuwigen nacht te ruſten. Maer de godtvruchtige Eneas zich noch aen het verbont houdende, wenckte met zijn ongewapende hant, en riep bloots hoofts zijn volck toe: waer ſtreeft ghy hene? Wat tweedraght rijſt hier zoo ſchichtigh op? O betemt uwe gramſchap: het verbont is al geſloten, en alle voorwaerden beſtemt: het komt my alleen toe te kampen: laet my betyen, en houdt 'er u buiten: ick zal met mijne hant het verbont beveſtigen: de diere eedt voor 't altaer bezworen verplicht Turnus tegens my in het perck te treden. Ziet midden onder dusdanige woorden en redenen komt een geveerde pijl den helt al ſnorrende in het lijf gevlogen: 't is onzeker van wiens hant, van wat dwarrelwint hy geſmeten en voortgedreven wort; of wat geval of Godt den Rutulen met zoo groot eenen lof vereerde: de roem van die treffelijcke daet blijft verduiſtert, en niemant ſtofte oit van Eneas wonde. Turnus zien-

Eneas zoeckt de zijnen te ſtillen,

wvort gewvent,

de

de Eneas uit den ſlagh vertrecken, en d'Overſten verbaeſt ſtaen, wort terſtont verhit, blaeckt van moedigheit, eiſcht voort paerden en geweer, ſpringt hoovaerdigh op den wagen, zet zich daer, en ment den teugel. Hy vlieght over en weder, en brengt menigh ſterck man om hals, leit 'er menigh half doot in het zant, of overrent de geleden met zijnen wagen, of drijft den voorvluchtigen opgegrepe ſpeeren naer het lijf. Gelijck Mavors by den killen Hebrus aengevoert, met zijnen bloedigen beuckelaer rammelt, en om dolle oorlogen te berockenen zijn roſſen aenjaeght, die over het vlacke velt den Zuiden en Weſten wint voorby vliegen, dat het uiterſte van den Thraciſchen bodem van 't getrappel hunner voeten davert: rontom hem zwieren Vreeze, Gramſchap, en Lagen, ſchrickelijcke tronien, de ſtoet des krijghsgodts: zoo jaeght de ruſtige Turnus, die over zijn verſlage vyanden ['t is deerlijck] braveert, zijn roockende en bezweete paerden midden in den ſlagh: waerze hun ſnelle hoeven zetten, daer ſpat het van bloet, en zy vertreden en kneden het zant met bloet. Alreede heeft hy Sthenelus en Thamyris en Folus afgemaeckt; den eerſten en tweeden voor de vuiſt, den derden van verre: van verre Glaukus en Lades, beide zoons van Imbraſus: Imbraſus zelf hadze in Lycie opgevoedt, en met eenerleie wapenen verciert, om hant tegens hant te vechten, of te paerde den windt voorby te rennen. Van d'andere zijde wort Eumedes midden in den ſlagh gevoert. Hy is van den ouden Dolon geſproten, en vermaert door den oorloogh, voert zijn grootvaders naem, en heeft moedt en handen, gelijck zijn vader; die eertijts reizende om het Grieckſche leger te beſpieden, wel Achilles wagen tot zijne vergeldinge dorſt eiſchen: maer Diomedes zette hem dat ſtoute ſtuck zoo rijckelijck betaelt, dat hy ſedert niet meer naer Achilles paerden ſtont. Toen Turnus dezen jongelingk van verre op het vlacke velt zagh, trof hy hem, zoo wijt men oogen koſt, eerſt met eenen lichten ſchicht, hielt zijne paerden op, ſprong van den wagen, quam den halfdooden en geſneuvelden op, zette den voet op zijnen neck, wrong hem het bloote zwaert uit der vuiſt, verfde het diep in zijnen ſtrot, en voeghde 'r dit by: legh nu daer, ghy Trojaen,

en vertreckt; dies Turnus gaende vvort,

menigh man om 't leven helpt, en over zijne vyanden henerijdt, gelijck Mars in Thracie.

jaen, en erf nu in Heſperie, om 't welck ghy oorlooghde, zoo veel lants, als uw lichaem beſlaet: zulck eenen loon ſtrijckenze, die my met den degen durven aenranden: zoo bouwenze hunne veſten. Hy zet hem Butes, van zijne ſpiets getroffen, tot gezelſchap by, en Chloreus, Syboris, Dares, Therſilochus, en Thymetes, die over den hals van zijn kitteloorigh paert viel. Gelijck de Noorden wint, uit den bergh Edon, over d'Egeeſche zee blazende en bulderende, de golven naer ſtrant toe wentelt, en de nevels, waer de buien opkomen, aen den hemel verdrijft; zoo verjaeght Turnus oock de benden, en worpt de geleden, die hem den rugh bieden overhoop, waer hy het ſpoor verleit: zijn hevigheit voert hem aen: zijn pluimaedje waeit den eenen, de wagen vlieght den anderen wegh op. Fegeus leedt het niet, dat hy zoo voortvoer, zoo grimmigh uitvoer; en zich dwers voor den wagen werpende, greep de ſchuimbeckende paerden in hunnen vollen ren met zijn hant by den toom, om hun te doen wenden. Terwijl hy voortgeſleept, aen het juck hangt, achterhaelt een toegedreve ſpiets den geharnaſten, doorſlaet zijn dubbel pantſer, en quetſt hem alleen in de huit. Evenwel boodt hy, met zijnen beuckelaer vooruit, den vyant het hooft, en nam zijnen blancken degen te hulp: doch het ſnelle radt en d'aengedreve as ſmeten hem onder, dat hy in het zant armen en beenen uitſtack: Turnus ſchoot toe, hieuw hem met zijn zwaert, tuſſchen helm en harnas in, het hooft af, en liet den romp in het zant leggen.

Gelijek de golven voor den Noorden vvint, zoo vvijcken de benden voor Turnus.

Terwijl de zeeghaftige Turnus het velt aldus met lijcken beſpreit, zoo hebben Mneſtheus, en de getrouwe Achates, en Askaen, hun megenoot, Eneas, die vaſt bloedde, op een ſpeer leunde, en voet voor voet voortzette, in het leger gebroght. Hy bijt op zijn tanden, verpijnt zich om den pijl, zonder het riet te breken, uit te trecken; en zoeckt den naeſten wegh om geholpen te worden. Hy wil datze de wonde met het breede ſchairmes openen, den ſchuilhoeck des pijls heel diep opſnijden, en hem zoo weder naer den ſlagh zenden. Nu was hier Iäpis, Iäſius zoon, by, van Febus boven alle anderen bezint. Apollo zelf eertijts heftigh met zijn minne bevangen, vereerde hem ruſtigh

Eneas, ondertuſſchen gequetſt in 't leger gebroght, vvert om geholpen te vvorden.

zijn

zijn gaven en kunſten, zijn wichelery, cyter en ſnelle pijlen. Iäpis om zijnen vader, nu in doots gevaer, te helpen, wou liever onvermaert de kracht der kruiden, en het gebruick der zelve, de geneeskunſt en noodighſte kunſten kennen. Eneas van ſpijt op zijn tanden knarſſende, ſtont en leunde op een lange ſpeer, en ontzette zich niet eens om den grooten toeloop der jongelingen, en de tranen van den bedruckten Iülus. d'Oude man, met zijnen opgeſlagen tabbert, Peoniſcher wijſe opgeſchort, ſtelt bekommert en te vergeefs zijn heelzame hant en Febus krachtige kruiden in 't werck; leutert te vergeefs om het punt met zijne hant uit te trecken, en vat t'elckens het yzer met de tang. Wat men doet het geluckt niet, nochte Apollo, vinder der artſenye, helpt niet, en de ſchrick groeit op het velt hoe langer hoe feller aen, en de zwaricheit is voor de hant. Nu ziet men de lucht tot den hemel met ſtof betrocken: de ruiters komen aendraven, en de pijlen vallen dick en dicht midden in het leger. Het droevigh gekerm der vechtende jongelingen, die in den fellen ſlagh ſneuvelen, ſtijght tot aen de ſtarren toe. Venus, zijn moeder, over haer zoons onverdiende pijn ontſtelt, pluckte in Krete, op den bergh Ida, wilde poleie, wiens ſteel jeughdige bladers en purpere bloemen draeght. De wilde geiten weten dit kruit te vinden, wanneer haer een vlugge pijl in 't lijf ſteeckt. Venus haer aengezicht met een donkere wolck omringende, brengt dit mede van den bergh; mengt dit heimelijck om hem te heelen, met het water, dat men in een zuiver becken goot, en ſtort 'er heelzaem ſap van Ambroſie en geurigh panacea in. De bedaeghde Iäpis ſtooft buiten zijn weten de wonde met dit water: terſtont ſtilt al de pijn des lichaems, al het bloet ſtolt: nu viel de pijl van zelf zonder moeite uit, en Eneas kreegh zijn voorgaende krachten weder. Iäpis roept: ras haeſt u, brengt den man zijn geweer: wat ſammelt ghy? en hy hitſt d'eerſte de gemoeden tegens den vyant op. Deze dingen, o Eneas, gebeuren niet door middel van menſchen, niet door geneeskunſt, nochte mijne hant geneeſt u: een grooter Godtheit werckt hier, en heeft wat grooters met u voor. Eneas had alree, graegh om te vech-

Tervvijl vvort 'er vreeſſelijck gevochten;

en Venus geneeſt de quetzuur.

Eneas vvapent zich,

vechten, zijn goude laerzen aengeſchoten, nam verdriet in dit ſammelen, en drilde met zijne ſpeer. Na dat hy het pantſer aen 't lijf, en den handigen beuckelaer aen den arm heeft, omhelſt hy

omhelſt kuſt en vermaent Askaen,

al gewapent Askaen, kuſt hem voor het jongſte door den helm, en zeit: mijn zoon, ſpiegel u aen vaders vromicheit en rechtſchape dapperheit; en aen een anders fortuin. Nu zal mijne hant u in den oorloogh verdadigen, en den wegh van eere banen: wanneer ghy tot uwe jaren komt, zoo behartigh het voorbeelt uwer voorouderen, en laet vader Eneas en oom Hektor uwen geeſt opwecken. Zoo ſprekende, drilde hy vreeſſelijck met zijnen

en ſtoot naer den ſtagh vooruit;

ſchicht, en teegh ter poorte uit. Anteus en Mneſtheus, gevolght van al het leger, ſtooten t'effens met eenen dicken troep toe. Toen ſtoof al het velt, dat men niet zien kon, en de gront dreunde en daverde van al het getrappel der voeten. Turnus zaghze recht op hem van de wallen aenkomen: d'Auſonianen zagenze, en alle hun leden beefden, en werden kout van ſchrick. Iüturne was d'eerſte van alle de Latijnen, die hen vernam, en vlughte, al bevende van angſt. Eneas vlieght, en ruckt met zijnen ſtoet voort, over het vlacke velt, dat een zwarte ſtofwolck hun om

gelijck een regenbuy en ſtorm uit der zee het lant dreight.

d'ooren ſtuift. Gelijck een ſtorm, die op het lant waeien wil, de weerwijze ackermans by tijts waerſchuwt, wanneer de ſtarren betrecken, een regenbuy uit der zee opſteeckt, de winden vooruit vliegende, tegens het ſtrant aen beginnen te bulderen, om flus boomen uit der aerde te rucken, het gewas neder te ſmijten, en alles wat 'er ontrent ſtaet overhoop te ſtorten: zoo voert de Rheteeſche Veltoverſte zijnen troep recht tegens den vyant aen. De driekante heirſpitſen verdubbelen zich, en ſluiten hun geleden wel dicht in een. Thymbreus verſlaet met zijnen ſtalen degen den zwaergewapenden Oſiris, en Mneſtheus Archeſius: Achates houwt Epulo neder, en Gyas Ufens. Tolumnius, de Wichelaer, die den eerſten ſchicht onder de vyanden ſchoot, komt zelf te vallen. Het geſchrey klinckt hemelhoogh, en nu nemen de Rutulen de wijck, laten hun hielen zien, en vlughten over het velt, dat het ſtuift. Eneas gewaerdight zich niet eens de vlughtelingen doot te ſmijten; nochte vervolght ruiters of voetknechten,

ten, en ſchichteniers, die hem zoecken. Hy ſpeurt niemant na, nochte heeft het oogh in dien dicken nevel op niemant dan alleen op Turnus: tegens Turnus alleen wil hy vechten. De mannin Iüturne, in haer hart van die vreeze getroffen, ſtoot Metiskus, Turnus wagenaer, tuſſchen de garreelen in, dat hy een ſtuck weeghs in het velt henetuimelt. Zy zet zich in zijne plaetſe, neemt den loſſen teugel in de hant, en bootſeert Metiskus ſpraeck, en gedaente en wapens en alles na. Gelijck een zwarte zwaluwe met hare ſlaghpennen door het groote huis van een rijck heerſchap vlieght, en om wat aes voor het piepende neſt op te picken de ruime zalen doorſnuffelt; en nu in de lange galeryen, nu om den verſchen vyver ſnatert: eveneens rijdt Iüturne midden onder den vyant, en op den ſnellen wagen voortvliegende, doorſnuffelt al wat haer voorkomt. Nu toontze hier, nu daer, haren braveerenden broeder, en gedooght niet dat hy hantgemeen wort. Zy vlieght verre buiten 's weeghs. Eneas nietemin zwaeit om en wederom, en ſpoort zijnen man na, om hem te bejegenen, en roept hem vaſt met luider keele onder de geſloopte geleden. Zoo menighmael hy zijnen vyant in't gezicht kreegh, en met zijne vlugge en vliegende paerden naer hem toezette; zoo menighmael wendde Iüturne haren wagen van Eneas af. Och, wat zal hy doen? Te vergeefs beſtormen allerhande gedachten zijn zinnen, en verrucken velerleie zorgen zijn ſtrijdigh gemoedt. Meſſapus, die luchtigh voortglippende, by geval een paer taeie ſchichten, met een yzere punt beſlagen, in de ſlincke hant droegh, mickte en paſte met den eenen ſchicht Eneas wis te nemen. Eneas hielt ſtant, en op d'eene knie vallende, bedeckte zich met zijnen beuckelaer: evenwel trof de toegedreve ſpiets den top des helms, en ſloegh hem den kam van zijn hooft. Maer toen Eneas merckte hoe liſtigh hy uitgeſtreecken, en Turnus hem ontvoert wiert, zoo begoſt de gramſchap in het hooft te ſtijgen, en hy riep Jupijn dickwils tot getuige, over het ſchenden des verbonts voor 't altaer bezworen; viel ten leſte midden in den hoop, en zijnen toren den vryen toom gevende, vocht ſchrickelijck en geluckigh, en verſloegh zonder onderſcheit al wat hem voorquam.

Eneas zoeckt niemant dan Turnus. Iüturne ment Turnus wagen,

en vlieght. gelijck een zwaluwe onder het dack,

en vlught voor Eneas.

De Dichter bidt dat een Godt of Godin hem de nederlaegh melde;

Wat Godt, of Zanggodin vermelt my nu zoo vele bitterheden, zoo velerleie moorden, en het omkomen der overſten, nu van Turnus, dan van den Trojaenſchen Helt over al het vlacke velt gejaeght? o Jupiter, behaeghde het u, dat de volcken, die namaels eeuwigh in pais zouden leven, zoo heftigh elckandere aenrandden? Eneas paſt, zonder lang ſammelen, Sukro, den Rutuler, die eerſt de toeſtrevende Trojanen ſtaen hielt, op zijn zijde te raken, en drijft hem het raeuwe lemmer, op zijn doortlijckſte door de ribben, tot op het borſtbeen. Turnus te voet vechtende, doorſtoot Amykus, die van zijn paert ſtortte, en zijnen broeder Diores; den eenen met zijn lange ſpiets, zoo hy aenquam; den anderen met den degen: en hy hangt beide d'afgehouwe hoofden, die noch bloeden en druppelen, aen zijnen wagen, en ſlaet voort. Eneas brengt Talos om, en Tanaïs, en den ſtercken Cethegus, alle drie in eenen torn; en leit den zwaermoedigen Onytes, eenen Thebaen, en zoon van Peridie, neder. Turnus brengt de gebroeders om, die uit Lycie en Apolloos landouwen quamen; en Menetes, den Arkadiſchen jongelingk, die te vergeefs den krijgh haette: hy verſtont zich op het viſſchen, ontrent de vlieten van het viſchrijcke Lerne; en arm van afkomſt, wiſt van geenen hofdienſt; zijn vader bouwde gehuurt lant.

Gelijck brant in een lauwverboſch, en een ſtroom ten bergh af, zoo bruiſen Eneas en Turnus in den ſlagh.

En gelijck de brant aen verſcheide hoecken, in een dorre boſſchaedje en kraeckende lauwertacken geſticht; of een ſchuimende waterval, al bruiſende van het hoogh geberghte afſchietende, in zee loopt; en elck van dien vernielt al wat hy bereickt; zoo ſtreven Eneas en Turnus beide toe in den ſlagh. Nu begint het bloet van gramſchap te zieden: de ſtoutſte harten moeten 'er kleven. Nu houwt men ſlechts van boven neêr met al zijn maght toe. Eneas ſmijt Murraen, die op d'oude tittels zijner voorvaderen en grootvaderen, en op al 't geſlacht en de ry der Latijnſche Koningen ſtoft, met eenen geweldigen ſteen van een rots afgebroken, van boven neder, dat hy in het zant ploft, en onder juck en garreelen beknelt, van de wielen voortgeſleept, en van den hoef der hollende paerden, die geenen meeſter kennen, te berſte getrapt wort. Turnus bejegent den toeſtrevenden

Ilus,

Ilus, die vervaerlijck brult, en ſchiet hem eenen ſchicht naer zijn hooft, dat die door den gulden helm in de herſſens ſteken blijft: en o Kreteus, allerſterckſte der Griecken, uwe hant kon u van Turnus niet bevrijden: nochte geen Goden beſchermden hunnen Kupentus, toen Eneas aenquam: hy liep moedigh tegens het ſpits aen, doch de dickte des koperen beuckelaers baette den ellendige niet. Oock zagen, o Eolus, de Laurentijnſche velden u ſterven, en plat op uwen rugh ter aerde vallen: ghy, die van geene Grieckſche keurbenden, nochte van Achilles, verdelger van Priaems Rijck, koſt gevelt worden, leght nu hier neder. Hier bepaelde de doot uw leven: ghy hebt by Ida een hoogh huis, te Lyrneſſe een hoogh huis, maer uw graf op den Laurentijnſchen bodem. De ganſche legers geraecken dapper aen elckandere, alle de Latijnen, en alle de Dardanen; Mneſtheus en de dappere Sereſtus, en Meſſapus, te paerde afgerecht, en ſterke Aſylas; de Thuskaenſche keurbende, en de vleugels des Arkadiſchen Evanders: elck man quijt zich zelven, hooft voor hooft, naer zijn uiterſte vermogen: elck roert, elck rept zich: de ſlagh gaet gruwelijck aen.

Nu geraken de legers aen een.

D'overſchoone moeder gaf toen Eneas in den zin, dat hy naer de veſten zou trecken, het heir in aller yl ſtewaert aen wenden, en de Latijnen onvoorziens overrompelen. Terwijl Eneas Turnus onder verſcheide troepen naſpoort, en zijn gezicht herwaert en derwaert ſlaet, ziet hy de ſtadt, gedurende dit harde gevecht, onbeſtormt en geruſt voor zich leggen. Terſtont neemt hy voor den vyant op een andere wijze aen te taſten, roept d'Overſten, Mneſtheus, Sergeſtus, en den ſtercken Sereſtus op eenen heuvel, daer d'overige keurbende der Teukren, met eenen dicken drang, zonder ſchilden of ſchichten neder te leggen, naer toeſchiet. Hier op een hooghte midden onder den hoop ſtaende, ſpreeckt hy aldus: dat niemant verzuime mijnen laſt uit te voeren. Jupijn houdt onze zijde: niemant ga langkzamer te werck, om dat ick dit ſchichtigh beveel. Heden zal ick Latinus Rijck, en zijne ſtadt, een oirzaeck van dezen krijgh, verdelgen, en hare roockende daecken tot den gront toe ſlechten, indienze

Venus raet Eneas de ſtadt aen te taſten;

weigeren my te gehoorzamen, en zich onder mijn juck te begeven. Quanſuis ick zou wachten, tot dat het Turnus luſte met ons te vechten, en hy die een overwonnelingk is, weder tegens ons aengingk? O burgers, dit is het punt, dit is d'as, waer op dees heilooze oorlogh draeit. Haeſt u, brengt fackels, en branttuigh, om het verdragh te hereiſchen. Zoo ſprack hy, en zy zetten zich om ſtrijt gelijckerhant alle te zamen driekant in ſlaghorden, en trecken in ſlaghorden ſterck naer de muren toe. Onvoorziens en ſchichtigh wort men ladders en vier gewaer. Zommigen loopen naer de poorten toe, en houwen de voorſte wacht neder. Zommigen ſchieten met yzere punten en ſchichten, dat de lucht duiſter wort. Eneas zelf in 't voorſte, wijſt met zijne hant de veſten, en beſchuldight Latinus luidskeels, en neemt de Goden tot getuigen, dat hy tot den ſtrijt geperſt wort, en d'Italianen, hun vyanden, nu de tweede mael, dit tweede verbont breken. Onder de verbaesde burgery begint tweedraght te broeden: zommigen gebieden ſtadts grendels t'ontgrendelen, de poorten voor de Dardanen open te zetten; en ſlepen den Koningk zelf naer de veſten toe: zommigen brengen wapens by der hant, en varen voort om de muren te beſchermen: gelijck byen in uitgeholden puimſteen beſloten (daer de huisman haer met ſtinckenden ſmoock naſpoort, en in het hol roockt, om haer uit te bijten) uit verlegenheit in de rots en haer waſſen leger hene en weder loopen, en terwijl de bittere roock vaſt in d'ydele lucht optreckt, met luitruchtigh brommen haer gramſchap wetten.

dies ruckt hy naer de muren toe,

en beſchuldight Latinus van trouvvbreuck. Hier over ontſtaet oproer in de ſtadt,

en de burgers van binnen zijn verlegen, gelijck byen van den huisman uitgeroockt.

Noch komt den afgematten Latijnen dit droevigh ongeluck over, daer de ganſche ſtadt van waeght. De Koningin ziende uit haer hof den vyant genaken, de muren beklimmen, het branttuigh naer de daken vliegen; daerentegen nergens geene Rutuliſche benden, geene troepen van Turnus voorhanden; zoo gelooft de rampzalige, dat de Jongelingk in den ſlagh omgekomen zy, en hier over in haer gemoedt haeſtigh van droefheit ontſtelt, wijt de ſchult zich zelve, een hooftoirzaeck dezer jammeren, en zinneloos en kranckhoofdigh, ſmijt vele woorden uit, verſcheurt heur purperen gewaet, en vol wanhoops, knoopt eenen

Hier ſlaet het ongeluck van Amate toe.

ſtrick

ſtrick om hoogh aen den balck, waer aen zy ſchandelijck zich zelve verworght. Zoo ras d'ellendige Latijnen dit ongeluck vernemen, treckt de dochter Lavinie d'eerſte het blonde hair uit heur hooft, en krabt hare blozende kaecken op: alle anderen rontom haer voort aen 't razen: al het hof galmt van dit misbaer. De rampzalige mare loopt van hier over al de ſtadt, die geeft den moedt verloren. Latinus verbaeſt om de doot zijner gemalinne, en het bederf der ſtede, gaet met geſcheurde kleederen, begruiſt en bezoetelt zijn grijs hair met ſtof en vuilicheit, beſchuldight zich zelven menighmael, overmits hy den Dardaen Eneas niet eer ontfing, en willigh tot zijnen ſchoonzoon aennam.

Ondertuſſchen volght Turnus de helt (nu trager, en nu hoe langer hoe min moedigh, en omgeſleept van zijne paerden) in het achterſte van den troep, noch weinigen, die hier en daer gaen zwerven. De mare van dit geſchrey, met vertwijfeling en ſchrick gemengt, en 't gedruis en onluſtigh morren der overhoopleggende ſtede klonck hem, als een donderſlagh, in zijne ooren. Wee my! wat zoo groot een droefheit zet de veſten in roer? Wat vervaerlijck geroep komt 'er overal van de ſtadt herwaert aen? Zoo ſpreeckt hy, en zinneloos den teugel aentreckende, houdt den wagen ſtil. De zuſter, die in de gedaente van Metiskus den wagenaer verandert, wagen en paerden en teugel mende, bejegende hem met dusdanige woorden: Turnus, volgenwe de Trojanen dit langs, daer de kans ons allerſchoonſt is: ginder is volcks genoegh om de ſtadt te beſchermen. Eneas beſpringt d'Italianen, en vecht vaſt midden onder den hoop: laet ons oock wat paſſen te raken, en den Teukren een deel gewonden en dooden t'huis ſturen: ghy zult geen kleener getal vyanden ter helle zenden, nochte met minder eere uit den ſlagh wederkeeren. Hier op antwoorde Turnus: o Godin, mijn zuſter, ick vernam u al over een poos, toen ghy door uwe treken eerſt het verbont ſteurde, en u in dit gevecht ſtaeckt: en nu wilt ghy my te vergeefs bedriegen: maer wie zont u van den hemelſchen Olymp neder, om zulck eenen moeielijcken laſt t'aenvaerden? Of was het op dat ghy uwen ongeluckigen broeder ſchricke-

Turnus hoort de droeve mare,

en houdt den vvagen ſtil: Iüturne pooght hem noch te verleiden,

doch hy rieckt het bedrogh,

lijck zoudt zien omkomen? want wat recht ick toch uit? of wat kans is 'er om ſtadt en burgery te redden? Ick zagh zelf den dapperen Murraen (boven wien niemant leeft, die my waerder is) zwaerlijck gewont, voor mijn oogen ſterven, en hoorde hem noch om my roepen. D'ongeluckige Ufens leit 'er oock toe, om onze ſchande niet te zien, en de Trojanen proncken met zijn lichaem en wapenen. Zal ick gedoogen, dat men (dit alleen ontbrack ons noch) de huizen uitroie? Zal ick Drances woorden niet met mijne daden beſchamen? Zal ick hun den rugh bieden? en dit lant Turnus zien voorloopen? Is ſterven dan zulck een deerlijcke zaeck? O Geeſten, weeſt my genadigh, dewijl de Goden tegens my ingeſpannen zijn. Mijn ziel zal, heiligh en vry van de ſmet der bloohartigheit, en zonder immermeer haer groote voorouders t'onteeren, by u nederdalen.

en getrooſt zich den doot.

Sages

Naulicks ſprack hy dit, of Sages op een ſchuimbeckende paert gezeten, komt, voor in zijn aenzicht met eenen pijl gewont, midden door den vyant hene gevlogen, en roept weemoedigh in het rennen om Turnus: o Turnus, al onze behoudenis hangt aen u: ontfarm u over uw volck. Eneas blixemt met zijn wapenen, en dreight de hooge ſloten van Italie neder te worpen en te verdelgen: en alree vliegen de fackels naer de daecken: De Latijnen zien op u, ſlaen hunne oogen op u. Koningk Latinus zelf mompelt vaſt, wien hy voor zijnen ſchoonzoon kennen wil, en met zijn dochter paren. Behalve dit is de Koningin zelf, die u zoo droegh, door haer eige hant geſneuvelt, en van ſchrick uit het licht des levens gevloden. Meſſapus en de geſtrenge Atinas houden alleen voor de poorten de heirſpits des vyants ſtaen. Keurbenden omcingelen hun dicht van wederzijde: d'yzeren oegſt van bloote zwaerden ſtaet yſſelijck: en ment ghy den wagen om en wederom over het velt, daer geen vyant is? Turnus door de verbeeldinge des verbijſterden ſtaets verbaeſt, zagh hem ſtilzwijgens aen: in zijn gemoedt gaet een geweldigh gety van ſchaemte en dolheit met droefheit gemengt, en minne van razernye aengedreven, en kennis van zijn eige vromicheit. Zoo ras de nevels der hartstoghten verdwijnen, het licht des verſtants weder

bootſchapt hem, hoe de ſtadt beſtormt vvort,

Latinus vertvvijfelt,

en de Koningin omgekomen zy.

Turnus vvort verbaeſt, beſchaemt en razende,

der te voorſchijn komt, keert hy de ſtralen zijner gloeiende oogen naer de veſten toe, en ziet van den wagen met een bijſtere ontſtelteniſſe de groote ſtadt achter zich leggen. Maer zie de vlam in de houte timmeraedje geſlagen, welde vaſt opwaert ten hemel, en vont vatten aen den wachttoren; den toren, dien hy zelf met balcken gebonden en opgetrocken had, op raders gezet, en met bruggen omhoogh verzien. Nu zuſter, hou uw ruſt, en behinder my niet: nu is het nootlot meeſter: laet ons Godt en het harde geval volgen, daer zy ons naer toe roepen. Ick heb opgezet tegens Eneas te vechten: ick heb opgezet de bittere doot, hoe bitter die oock zy, te ſterven, en ghy, zuſter, zult my niet langer in ſchande zien: ick bidde u laet my nu razen, eer ick hem razende te keer ga. Zoo ſprack hy, en ſprongk haeſtigh van den wagen op het velt, en door vyant, door ſchichten heneſtrevende, verliet zijn zuſter, die bedroeft was, en ruckte gezwint midden door de troepen hene. En gelijck een ſteen, of ſtuck eener ſteenrotſe van de kruin des berghs door den wint afgeſcheurt, (het zy dat de felle ſlaghregen dien affpoele, of d'outheit allengskens dien met der tijt los maecke) ſteil naer beneden rolt, en met eenen geweldigen vaert recht neder ſtort, tot dat hy boſſchen vee en menſchen met zich ſlepende, tegens den gront aenſtuit: alzoo ruckt Turnus, door de geſloopte troepen naer ſtadts veſten toe; na dat het velt van al het vergoten bloet dreef, en de lucht van ſnorrende ſchichten ruiſchte: hy wenckt met de hant, en begint met een aldus deftigh te ſpreken: ghy Rutulen, houdt nu op: ghy Latijnen, houdt op van ſchieten: dit beſla zoo 't wil, het zal op my alleen aenkomen: 't is billijck dat ick de ſchennis des verbonts voor u allen boete, en met den zwaerde beſlechte. Hier op wekenze al te zamen, en lieten een ruimte in het midden.

ziet de torens in brandt,

ontſlaet zich zijner zuſter,

en ſtreeft door den vyant hene:

gelijck een ſteen ten bergh afrollende,

alles met zich ſleept.

Hy vvenckt Rutulen en Latijnen, en ſtiltze,

Maer vader Eneas hoort Turnus zoo dra niet noemen, of hy verlaet de muren, verlaet de hooge torens, zet al het ſammelen aen d'een zijde, ſtaeckt al den begonnen arbeit, ſpringt op van blijſchap, en knarſt afgrijſſelijck met zijn geweer, zoo luide als Athos, zoo luide als Eryx, of vader Appenijn zelf, wanneer hy met

en Eneas komt ter bane, zoo vreeſſelijck, gelijck Athos Eryx of d'Appenijn ruiſcht.

met zijne ſchemerende eicken ruiſcht, en vrolijck zijn beſneeuwde kruin in de lucht opſteeckt. Nu keerden Rutulen en Trojanen en alle Italianen, en alle die om hoogh de veſten inhadden, en die om laegh de muren rammeiden, hunne oogen om ſtrijt om, en ſchoten het harnas uit. Vader Latinus zelf ſtont verſuft, om dat hy twee mannen, elck in een byzonder gedeelte der wijde weerelt geboren, elckandere met den ſtalen degen zagh te keer gaen. Zoo dra het velt vlack voor hen open leit, loopenze gezwint toe, en ontginnen het lijfgevecht van verre, met worpen van ſchichten, met beuckelaer, en klinckende metael. D'aerde dreunt 'er af: daer na houwenze met den degen ſlagh op ſlagh toe: fortuin en dapperheit mengen zich onder een. Gelijck een paer ſtieren op Sila, den geweldigen bergh, of op den hoogen Taburnus ſchrap tegéns een ſtaende om te ſtooten, met hunne hoornen vyandelijck tegens elckandere inloopen; terwijl de herders op een zijde geweken, vaſt beven van vervaertheit, al het vee van angſt ſtom ſtaet, en de vaerzen zachtelijck morren en toezien, wie over het vee zal heerſchen; wien geheele driften zullen achteraen volgen; en zy onderling vaſt met kracht toeſtootende, elckandere wonden, de horens tegens een zetten, en in het vleeſch booren, dat plaſſen bloets van hals en ſchoft afſpoelen, en al het woudt oploeit van dit geſteen: niet anders rennen Eneas, de Trojaen, en de Helt, een neef van Daunus, met hunne beuckelaren tegens een, dat de lucht van al het gedruis waeght. Jupiter zelf houdt zijn evenwightige ſchael in de hant, en weeght het nootlot dezer beide tegens elckandere, om te zien wiens leven boven drijve, en wie het hooft onder haele. Turnus, waenende boven te ſtaen, hief met al zijne maght zijn ſchitterende zwaert zoo hoogh op als hy moght, en ſloegh toe: Trojanen en Latijnen ſchreeuwden van vervaertheit, dat beide de heiren opzagen: maer het meineedige zwaert ſprong in ſtucken, en begaf hem in het heetſte van zijnen moedt: hy nam de vlught te baet, en vloot ſneller dan de wint, zoo dra hy het vremde geveſt en zijne hant weerloos zagh. Men zeit dat Turnus, toen hy zijn paerden inſpande, op den ſnellen wagen klom, om d'eerſtemael

Zy loopen tot elckandere in,

gelijck een paer ſtieren op de bergen, daer het vee vaſt toeziet.

Iupiter vveeght ieder fortuin in een ſchale.

Turnus vvil Eneas met zijn zvvaert treffen. doch het ſpringt in ſtucken, dies vlught hy ſneller dan de vvint.

de

de Trojanen te beſtrijden, zijn vaders zwaert uit haeſtigheit achterlatende, den degen van Metiskus, zijnen wagenaer, medenam: en hier een lange wijl genoegh aen had, zoo lang de Trojanen, hier en daer omzwierende, hem den rugh boden: maer nu hy tegens de wapens, van Godt Vulkaen geſmeet, aengingk, zoo ſprong het lemmer met een ſterflijcke hant geſmeet, van den ſlagh, gelijck bros ys, in het roode zant aen glinſterende ſtucken:

Nu loopt Turnus voor,

dies Turnus zinneloos langs het vlacke velt henevloot, en onzeker, nu herwaert dan derwaert om en wederom zwaeide: want de Trojanen ſloegen van alle kanten eenen dicken ringk rontom hem: en aen d'eene zijde wert hy van een groot moeraſch, aen d'andere van de hooge veſten omcingelt. Eneas nietemin (hoewel de wonde des pijls zijnen tret middelerwijl vertraeght, de beenen behindert, en het loopen verbiet) vervolght in zijne hitte den verbaeſden, en zet voet by voet: gelijck wanneer een jaghthont een hart, van eenen ſtroom, of uit angſt voor roode pennen, bezet zijnde, achterhaelt in 't loopen, en aenhoudt met baſſen; terwijl het verſchrickt voor lagen, of den hoogen oever, langs duizent paden herwaert en derwaert vlught: en de ſnelle Umbriaen vaſt naer het wilt bijt, en heeft het, en vat het alree, en knarſt op zijne tanden, gelijck of hy 't al vaſt hadde, en wort onder het ydel toebijten bedrogen; weshalve op het velt een kreet opgaet, dat meir en oever rontom wedergalmen, en al de hemel van het gerucht dreunt: eveneens begraeuwt Turnus, terwijl hy vaſt voorloopt, alle de Rutulen, noemt elck by zijnen naem, en eiſcht het rechte zwaert. Eneas in het tegendeel dreight hem den doot, en ſtrax den hals te breken, wie Turnus durf genaken: en vervaert en verſaeghtze, dreight de ſtadt te verdelgen, en valt, zoo gewont als hy is, op hem in. Zy loopen vijfwerf om en wederom, en zoo menighmael herwaert en derwaert: want zy ſtaen naer geene ſlechte prijzen, of vechten uit ſpel, maer om Turnus bloet en leven. By geval ſtont hier een wilde olijfboom, bitter van loof, aen Faunus toegewijt, en van outs in eere gehouden, by zeeluiden, die behouden uit der zee komende, hier aen hunne gaven en beloofde kleeders, den Laurentijnſchen Heilighter eere,

Eneas hem na

gelijck de hazevvinde een hart, dat bezet is;

Turnus begraeut zijn volck, en eiſcht zijn zvvaert; maer Eneas verbietze te genaken.

Hier ſtondt een gevvijde olijf boom,

van de Teukren omgehouvven, in vviens ſtruik Eneas ſpeer bleef ſteken; nu pooghde hy die uit te trecken, doch Turnus behinderde dit, door zijn gebedt.

plaghten op te hangen : doch de Trojanen hadden, zonder dit aen te zien, dien heiligen ſtam omgehouwen, om onbelemmert in het velt te kampen. Hier ſtack Eneas ſpeer : dus verre vlooghze, en bleef wel vaſt in den taeien wortel ſteken. De Dardanier viel 'er op aen, en wou het punt uitrucken, om met de ſpiets hem in te volgen, dien hy met rennen niet achterhalen kon. Maer toen zeide Turnus, zinneloos van angſt : Faunus, ick bidde u, ontfarm u mijns : en ghy, o gunſtige Aerde, indien ick u, van d'Eneadijnen in den oorlogh ontheilight, oit in eere hielt, hou de ſpeer toch vaſt. Zoo ſprack hy, en verzocht de hulp des Godts door geene vruchtelooze belofte : want Eneas, die zich lang verpijnde, koſt de beklemde ſtang met geen gewelt uit den taeien ſtam rucken. Terwijl hy hier zoo heftigh op wrong en aendrong, liep de Godin, Daunus dochter, weder in Metiskus zijn wagenaers gedaente verandert, toe, en leverde haren broeder zijn kling weder. Venus zich belgende, dat dit een ſtoute Nymfe vry ſtont, trat toe, en ruckte den ſchicht diep uit den wortel. Zy lieden trots op deze wapens, en nieuwen moedt ſcheppende; d'een op zijn zwaert betrouwende, d'ander moedigh en groots op zijne ſpeer, ſtellen zich in, met meeninge om ten uiterſten adem toe te vechten.

Middelervvijl levert Iuturne haren boeder zijnen degen. Venus ruckt den ſchacht uit den vvortel des booms: zoo vechtenze op een nieuvv.

Iupiter, dit aenſchouvvende, ſpreeckt Iuno aen, en beſtraftze.

Ondertuſſchen ſpreeckt d'almaghtige Koningk des hemels Juno aen, die uit een goude wolck den ſtrijt vaſt aenziet : mijn gemalin, wat zal nu het einde wezen? wat faelt 'er wijders aen? Ghy zelf weet wel, en wilt het wel weten, hoe men by nootlot ſchuldigh zy den vergoden Eneas ten hemel in te halen, en tot aen de ſtarren toe te verheffen. Wat hebt ghy voor? Of waer op zit ghy hier en wacht in de wolcken? Paſt het wel, dat men eenen Heiligh, gelijck een ſterflijck menſch, wonde, of Turnus zijn ontruckt lemmer (want wat vermoght Iüturne zonder u) wederlevere, en den moedt der verwonnelingen ſtijve? Hou dan nu endelijck eens op, en laet u door onze gebeden bewegen, en u van zulck een hartewee niet ſtilzwijgende knagen. Ghy klaeghde my menighmael deerlijck met uwen minnelijcken mont uw hartewee: nu is men tot het uiterſte getreden. Ghy vermoght

moght de Trojanen, te water en te lande, om te ſlepen; den gruwzamen krijgh te berockenen; het hof te ſchenden, en het bruiloftskleet in een treurgewaet te veranderen: ick verbiede u iet wijders tegens ons voor te nemen. Zoo begoſt Jupiter: Zoo ſprack in het tegendeel de Godin, dochter van Saturnus, met neergeſlagene oogen: o groote Jupiter, dewijl my bekent is, dat u dit aldus behaeght, zoo verlaet ick Turnus, en het aertrijck tegens mijnen danck: anders zoudt ghy my nu niet in de lucht alleen zien zitten lief en leet verdragen: maer ick had met vlammen gewapent, al zelf in de ſlaghorden geſtaen, en de Trojanen op het ſpits voor hunnen vyant geſleept. Ick riedt Iüturne, ick beken het, haren ellendigen broeder by te ſtaen, en vont goet, datze om zijn leven te bergen, noch wat grooters zou beſtaen; evenwel niet met ſchichten, niet met den boge te ſchieten. Dit zweere ick, by het onverzoenbare hooft der Stygiſche bronne, den eenigen eedt, die Goden verplicht: en nu geef ick het op, en laet den krijgh, die my tegen is, drijven. Dit bidde ick u hartelijck (het welck met geene nootwet ſtrijt) ter liefde van Latium, en uwen volcke ter eere, dat, wanneerze nu door een geluckigh huwelijck (laet dit vry voortgaen) zich vereenigen en verdragen; wanneerze nu een verbont ſluiten en wetten ſtellen; dat de Latijnſche inboorlingen hunnen vorigen naem niet verwiſſelen; nochte ghy hun opleght, datze Trojanen en Teukren genoemt werden, nochte hunne ſpraeck en draght veranderen: het blijve Latium en men noemze d'Albaenſche Koningen in der eeuwigheit: de Roomſche ſtam grocie door d'Italiaenſche vromicheit in mogentheit op. Troje leit in d'aſſche begraven: laet zijnen naem en gedachtenis oock begraven blijven. D'oirſprongk der menſchen en aller dingen haer aenlachende, zeide: ghy zijt Jupijns volle zuſter, en Saturnus tweede kint: hoe gaet 'er zulck een gety van verbolgenheit in uw gemoedt? Maer welaen; legh af den haet, waer mede ghy te vergeefs ingenomen zijt. Ick beſtem uwen eiſch, en geef het gaerne gewonnen. d'Auſoniaen zal zijne vaderlijcke tael en zeden behouden, en de naem blijven, gelijck hy is: de Trojaen zal aen zijn bloet huwen, en

Iuno geeft het op, en bedingt voorvvaerden.

Iupiter paeitze, en bevvillight haren eiſch.

onder hem ſchuilen. Ick wil hier den godtsdienſt der Frygianen en hun kerckzeden invoeren; en maecken 'er alle Latijnen af, van eenerhande tale. Ghy zult dit geſlacht, het welck met Auſoniſchen bloede gemengt, hier uit voortkomt, zien door zijn godtvruchtigheit boven menſchen en Goden ſteigeren: en geen volck ter weerelt zal u zoo godtsdienſtigh eeren. Juno beſtemde dit vrolijck met geneighden hoofde, en veranderde haer opzet. Ondertuſſchen ſcheideze uit de wolcken, en verliet dit geweſt.

Dit beſchickt zijnde, zoo leit de vader wat anders by zich zelven over; en neemt voor Iuturne uit haer broeders leger te verzenden. Twee peſten zijn 'er, Vloeckgodinnen geheeten, t'eener draght met de helſche Megere, uit de Midnacht geboren, met gelijcke ſlangekrullen gehult, en met wintvangende vlercken voorzien. Deze verſchijnen ten hove, voor Jupijns troon, en wetten den ſchrick der zwacke menſchen; wanneer de Koningk der Goden toornigh, toeleit om afgrijſſelijcke ſterfte en zieckten te baeren, of de ſteden naer heure verdienſten met oorloge te ſtraffen. Jupiter ſtiert een van die beide uit den hoogen hemel, en belaſt haer Iuturne tot een voorſpoock te bejegenen. Zy vlieght hene, en wort van eenen ſnellen dwarrelwint naer het aertrijck gevoert: niet anders dan de pijl des Parths, met venijnige en bittere gal gewapent, van de pees door de wolcken gedreven wort; of d'ongeneesbare ſchicht, die van Parth of Kretenzer geſchoten, komt aenſnorren, en eer men het mercke, zijn ſnelle ſchaduwe voorby ſpringt: zoo ſnel vloogh het nachtgebroetſel hene, en ſteegh neder naer het aertrijck. Toenze het Trojaenſche heir en Turnus benden zagh, namze haeſtigh de geſtaltenis van eenen kleinen vogel aen, die op de graven of eenzame toppen gezeten, ſpade by nacht in het duiſter, dickwils ontijdige dingen ſpelt. Deze peſt, zich in die gedaente veranderende, vlieght ruiſchende af en aen Turnus in het aengezicht, en klapt en ſlaet met hare vleugelen tegens den beuckelaer aen. Een nieuwe vadzicheit verſlapt van angſt zijne leden; het hair rijſt van ſchrick te bergh, en de ſtem ſmoort in zijne keel. Maer toen Iuturne, de rampzalige zuſter, van verre het ſnorren en de vleu-

Hy ſtiert een Vloeckgodin naer beneden: die ſnort door de lucht, gelijck een pijl van den Parth, of Kretenſer ſchicht;

neemt den ſchijn van eenen nachtuil aen,

en vlieght Turnus in 't aenzicht, vvaer door hy moedeloos en verſchrickt vvort.

gels

gels der Vloeckgodinne kende, zoo trockze het hair uit heur hooft, krabde met de nagelen het aenzicht op, en floegh haren boezem met vuiften. O Turnus, wat kan uwe zufter u nu helpen? of wat fchiet 'er nu voor my ellendige over? door welcke treken houde ick u noch in het licht des levens? kan ick my tegens zulck een gedroght zetten? Nu nu verlaet ick het leger: fnoode vogels, verfchrickt my niet in mijn benaeutheit: ick ken dat klappen der vleugelen, en dat veegh geruifch wel: en de trotfe geboden des grootmoedigen Jupijns zijn my niet onbekent. Vergelt hy zoo mijnen maeghdom? Waer toe fchonck hy my het eeuwige leven? Waerom is my de fterflijcke natuur benomen? Zeker nu koft ick een einde van zoo groot een droefheit maecken, en mijnen ellendigen broeder onder de fchimmen gezelfchap houden. Maer ick ben onfterflijck: o mijn broeder, zonder u zal my voortaen niets aengenaem zijn. Och, wat afgront gaept diep genoegh voor my, en zent my, een Godin, beneden by d'onderfte zielen? Aldus fprekende, zoo deckt de Godin haer hooft met eenen blaeuwen fluier al fteenende toe, en duickt heel diep in den ftroom.

Iüturne roock vvie dit vvas, viel aen 't klagen,

en doock in haren ftroom.

Eneas vaert ondertuffchen vaft voort, drilt vreeffelijck met zijn lange fpeer, en fpreeckt met gefteurde zinnen aldus: Turnus, wat draelt ghy nu noch langer? of waerom deift ghy nu? men moet hier niet loopen, maer voor de vuift vechten. Verander u vry in allerhande gedaenten, en ruck by een al wat ghy door gramfchap of treken vermooght: al koft ghy vliegen, gelijck een vogel in de lucht: al kroopt ghy in 't ingewant der aerde om u te verbergen. Hy fchudde zijn hooft, en fprack: o ghy forffe, uwe trotfe woorden vervaren my niet: de Goden, en Jupiter op my gebeten, vervaren my. Meer fpreeckt hy niet, en ziet eenen geweldigen fteen, eenen ouden fteen, leggen, hier by geval tot eenen merckfteen geftelt, om lantgefchil te befflechten; en waer aen heden 's daeghs twalef ftercke mans genoegh te torffen zouden vinden. De helt dien opheffende, zoo hoogh als hy koft, en ftijf toeloopende, fmeet al bevende den fteen naer zijnen vyant toe; zonder van verbaeftheit te weten wat hy dede.

Eneas roept Turnus, die vaft voorloopt;

dat verdriet Turnus,

die grijpt eenen zvvaren fteen,

Zijne knien bezwijcken: zijn bloet runt van kille koude: en de
en ſmijt mis. ſteen zelf rolt door d'ydele lucht het perck niet ten einde, noch-
te raeckt niet: en gelijck wy 's nachts in den ſlaep, daer de vaeck
Gelijck vvy droomende, midden in't loopen bezvvijcken, en geen geluit konnen ſlaen, zoo bezvvijckt Turnus in't vechten. de moede oogen luickt, te vergeefs poogen te loopen, en in het
midden van ons voornemen uit flaeuwhartigheit ter aerde val-
len; en de krachten des lichaems niet vermogen, geen tong ge-
luit kan ſlaen, of woorden uitbrengen: alzoo wort Turnus, hoe
hy zijn uiterſte beſte dede, om door 't een of 't ander middel zijn
ongeval t'ontgaen, van de Vloeckgodin tegengehouden. Nu
vallen hem veelerhande gedachten in: hy ziet de Rutulen, en
de ſtadt aen, draelt van angſt, en durf het uit vervaertheit met
zijnen ſchicht niet uitharden; en weet niet waer langs hy ont-
ſluipen, nochte met wat vermogen hy zijnen vyant zal te keer
gaen: ziet nergens wagens, nochte zijn zuſter, die hem voerde.
Eneas ſchiet naer hem, dat het kraeckt, als een ſteen uit een blijde geſchoten, of een blixem: en de ſpiets ſnort, gelijck een dvvarrelvvint, en vvont Turnus, dat hy ſtruickelt, Eneas nu kans ziende, drilt met de ſpiets, Turnus ten bederve ge-
ſchapen, tegens den dralenden aen, en ſchiet met al zijne maght
van verre op hem toe. Nimmermeer kraeckt een ſteen uit een
Blijde op den muur geſchoten, zoo luide; nochte geen bli-
xem berſt zoo krachtigh uit. De ſpeer met een ſchrickelijcke
doot geladen, vlieght al ſnorrende voort, gelijck een norſ-
ſe dwarrelwint, klieft den zoom van het pantſer, en dringt
door d'onderſte ronde des zevenvouwigen beuckelaers recht
in zijne heup. Turnus, die groote man, aldus getroffen,
valt op zijn knien ter aerde neder. De Rutulen rijzen al ker-
mende op: al de bergh in 't ronde loeit, en de hooge boſſchen
wedergalmen wijt en zijt. Hy ziet bedruckt en verflegen, en
zijn ſchult bekent, zijne hant uitſtreckende, zeit: ick heb dit wel verdient, en wil het
niet afbidden: neem uwe kans waer. Indien de liefde van mij-
nen bedroefden vader u eenighzins ter harte gaet, zoo bidde ick
u (het hart van Anchiſes, uwen vader, hangt oock over u) ont-
om het leven of graf bidt, farm u over den ſtockouden Daunus: en lever my levendigh of
[wilt ghy liever] doot den mijnen over. Ghy hebt het gewon-
nen, en d'Auſonianen zagen my overwonnen u met gevouwe
en Lavinie afſtaet. handen om gena bidden. Lavinie de Bruit behoort u toe. Laet
uwe vyantſchap niet verder gaen. Eneas d'oogen vaſt omher
draeien-

draeiende, ſtont 'er zoo trots in het harnas als hy was, en bedwongk zijnen arm: en alree begoſt deze rede hem, die noch in twijfel ſtont, hoe langer hoe meer te vermorwen; wanneer hy Pallas rampzaligen wapengordel vernam, en de doppen van dien eigen riem des verſlagen jongelings zagh flickeren om lijf en ſchouders van zijnen vyant Turnus, die in den oorloogh hier mede praelde. Na dat Eneas voor zijne oogen deze gedencktekens zijner bittere droefheit, en dien afgeſtroopten buit zagh, zoo ontſtack hy ſchrickelijck van dollicheit en grimmigheit. Meent ghy, met dien roof van den mijnen aen het lijf, my hier noch t'ontglippen? Pallas Pallas offert u met deze wonde op, en eiſcht wraeck van uw eerloos bloet. Zoo ſprekende duwt hy al verhit hem het lemmer, recht van vore, in de borſt. Turnus leden worden ſlap van koude, en de geeſt vlught al geſtoort en zuchtende ter zielen.

Eneas ziet den vervvonneling aen, en Pallas vvapengordel;

dies hy uit vvraeck hem het lemmer in de borſt duvvt.

E I N D E.

t' AMSTERDAM,
Gedruckt by JACOB LESCAILLE.
M D C X L V I.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Vergilius Maro, Publius,

P. Virgilius Maroos Wercken

Amsterdam 1646
4 A.lat.a. 680
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10217457-3